IOHANNIS WYCLIF

SERMONES

NOW FIRST EDITED FROM THE MANUSCRIPTS

WITH CRITICAL AND HISTORICAL NOTES

BY

DR. IOHANN LOSERTH

PROFESSOR OF HISTORY AT THE UNIVERSITY OF CZERNOWITZ.

(ENGLISH SIDE-NOTES BY F. D. MATTHEW.)

VOL. II.

SUPER EVANGELIA DE SANCTIS.

LONDON.

PUBLISHED FOR THE WYCLIF SOCIETY BY TRÜBNER & Co.

57 AND 59 LUDGATE HILL

1888.

INTRODUCTION.

1. The Contents.

The present part contains the most interesting and important of all Wyclif's Latin sermons.

Judging only from the other parts, the great effect which Wyclif's sermons produced upon both his followers and his antagonists, would be almost inexplicable, for they consist almost entirely of expositions of the sacred text and of philosophical disquisitions, and it is only here and there that Wyclif's contest with the life and doctrine of the hierarchy of his day comes into prominence.

It does so however in the present volume. Here the political and ecclesiastical convictions, which were the ruling ideas of the last four years of Wyclif's life, are very forcibly expressed. Almost every sermon contains some portion of Wyclif's violent contest with the monks, of which we also hear from his contemporaries, who describe the ferment produced by him amongst the English clergy, and to some extent amongst the nation at large.

More will not be attempted in this Introduction, than very briefly to indicate the contents of the volume, and to point out wherein lies its significance.

The first sermon is a clue to the character of the whole collection.

"To-day all states may rejoice" Wyclif exclaims, "rejoice and be ashamed withal. The princes may rejoice, for under the government of one of the greatest princes whom the world has ever seen, the Saviour is born, and He has commanded men to give the worldly power its due. He Himself paid for Himself and His followers the tribute due to the Emperor."

"The poor may rejoice, for never did anyone accept poverty out of greater love than Christ. Lastly, those men may rejoice who are placed in respect of worldly goods between these two conditions because Christ, living in the state most worthy of honour, scorned to beg, and molested neither rich nor poor.

But the rich may be ashamed who protect Antichrist and endow him with earthly wealth; the hypocrites may be ashamed, who blasphemously declare that Christ begged; and finally, men of the middle rank may be ashamed, who consent to the treacherous robberies of Antichrist."

Antichrist is no other than the Pope, and he is called so not conditionally, as in numerous other works of Wyclif, but absolutely.

As in this first Sermon, so in all those that follow, we find fierce attacks upon the Papacy with its following of priests, and upon the begging friars in particular.

In the same Sermon we read: In the Bible no sanction can be found for the Pope with his worldly-minded clergy and all the private sects which are invented now-a-days. They must be destroyed, if by any word they contravene the laws or the works of the Saviour. [1] And as the Pope is called Antichrist here and in numerous other passages,[2] so also is his law antichristian.

Three laws, Wyclif says, govern the state; the divine, the papal or antichristian, and the imperial or civil law. [3] The two latter are not valid, if they are not founded on the first. A man's reputation, it is said in another passage, depends upon the righteousness of his life, and its agreement with the requirements of Holy Scripture, and not upon the publication of Antichrist's false Bulls which are commonly produced by lying tale-bearers.

[1] Et cum non invenitur testimonium de papa cum toto clero cesareo, de cunctis privatis sectis hodie adinventis, ideo tenetur dicta milicia ipsos destruere, si contrariantur in aliquo verbo ordinacioni vel factis tam amabilis veritatis. [2] Antichristus menciens quod habet duas potestates ecclesie, quid per seculares seductos et quid per satrapas proprios usque ad mortem persequitur quoscunque qui detexerint suas fallacias? pagg. 158, 201, 203, 259 etc. [3] pag. 142: Sed heu cum tres sunt leges quibus regulatur respublica, scilicet lex divina, lex papalis sive antichristiva et lex cesarea vel civilis, ex fide due sequentes non valent nisi de quanto secundum legem primam fundantur . . .

Neither can such a Bull justify anyone; it condemns rather — like a diabolical writing against the truth — both those in whose favour it is issued and the bearer.

Antichrist sends his Bulls into the different countries, with the order that none should presume to dispute them. In accordance with this,[1] the cardinals are called the auxiliaries of Antichrist.

What is required, Wyclif asks in one Sermon, in order to become Pope? Those laws are not needful (II. 29) which are given only by men.

Christ and the Apostles ordained prelates without such laws.

There is no reason extant, for making such laws, in addition to the Bible. The institutions made by Christ long before there were any papal statutes, sufficed for the election of Prelates, and so it should be still. To be a servant of the Church requires the divine mission, the power, and the knowledge, which God grants for such an office.

Such a servant must renounce the world.

Now-a-days indeed, such a bishop, not burdened with earthly goods, would be sarcastically called a bishop of Nowhere or episcopus Nullatensis.

The power of the keys, given to open the gates of the kingdom of heaven, is used now to extort money, and to obtain a power which is not founded on the Bible.

The election of the apostle Matthew may serve as a model for the election of a Pope: They elected two holy men, each fit for the office, and prayed fervently to God for His decision.

Now they elect after a statute of their own, and if only a syllable of it is violated, the election is void, even if the fittest man has been chosen. Hence come the schisms in the Church, so that men do not know who is the right Pope, and it would be best to do without both Popes. A great number of the faithful, we read in one passage, blasphemously take the Pope for a god, because what God has considered sufficient in order to a man's becoming a worthy

[1] pag. 302: Fama enim hominis debet capi ex rectitudine vite sue conformiter ad scripturam et non ex publicacione bullarum falsarum Antichristi . . . Bulla talis nullum iustificat sed sepe tamquam scriptura diabolica veritati contraria dampnificat tam illos pro quibus sonare videtur quam et transmittentem. pag. 303: Antichristus mittit per patrias et precipit nulli homini licere infringere suam paginam . . .

servant of the Church, is neglected, while papal statutes are cared for and defended.

And as the Pope is here in evident contradiction to Holy Scripture, many call him Antichrist, as Christ has said: Many will come in my name and say: I am Christ etc.

In the name of Christ come these pseudo-popes who are opposed to Christ in doctrine and life.

The law of Antichrist is praised, that of the Saviour despised, and the persecutions proceeding from this Antichrist surpass those which Christ Himself had to endure from the priests of the old Covenant. The Legates with their bulls, now sent forth by Antichrist, are proof of this.[1] Do they really serve for the edification of the Church? Do not they rather say in their hearts, like the priests of the old Covenant, "We will not have this man to rule over us?"

From the passage they are so fond of citing, "what thou hast bound on earth" &c., it does not follow, that what such a worldly-minded prelate has bound or loosed on earth, will be bound or loosed in heaven; nay there is nothing more fallacious than to represent as a dogma, that God is thereby forced to bind or to loose.[2]

In consequence of this Pharisaic doctrine, the Church is full of errors.

That power which was granted to St. Peter by reason of a certain priority, is granted to every prelate in varying degrees which God determines.[3]

One must not obey the Pope nor the other prelates, unless they inculcate the following of Christ, but flee from them as apostates.[4] To all attacks of Antichrist, a man must answer that neither the Roman Pontiff nor any other prelate of the Church militant is to

[1] Notemus rogo legatos missos a latere Antichristi et videamus quid sonat ad edificacionem ecclesie secundum legem evangelii, quin pocius .... [2] Nec quicquam est infidelius quam diffinire ut fidem quod si secundum tradicionem humanam prelatus cesareus quidquam fecerit, tunc Deus necessitatur ut in ipso compleat quod intendit. [3] Hoc tenendum est firmiter quod licet potestas ista Petro conveniat secundum quandam preeminenciam, tamen convenit generaliter cuilibet prelato vel presbytero de sancta ecclesia, sed secundum disparitatem gradus quem Deus limitat. [4] Et hec racio quare papa et alii prelati ecclesie dedocentes sequelam Christi in opere non sunt sequendi sed tamquam apostate fugiendi.

be obeyed, unless thereby obedience is shown to Christ the Lord, according to the Holy Scripture.[1] But no obedience is shown to Christ by defending the worldly possession or the disorder of the clergy, for both are contrary to Holy Scripture; and to defend them, is rather to resist Christ, and to become a servant of Antichrist.

As regards earthly laws, those clergymen are to blame who meddle exclusively with human statutes, those of the Popes and Emperors, and neglect those of God.

Christ did not write his laws on tables, or on skins of dead animals, but in the hearts of men.[2]

In other passages Wyclif is even more severe on the Pope, the Pope's election and the power of the keys.

The Church of the faithful is bound to expel the errors of Antichrist, and to believe steadfastly in the Holy Scripture. Now three errors have been smuggled into the Church by the folly of Antichrist, and the faithful should scorn them all.

The first is: Because St. Peter died at Rome, and Constantine was Emperor there, every Roman Bishop – as if he were of necessity the most able — is to be set above all Christendom. By the same reasoning Mohamedans might conclude, that their "prelate" at Jerusalem, where Christ the teacher of Peter died, is greater than the Pope, more especially as he was installed by a mightier ruler than Constantine.

From the place of his see, therefore, the right of the Roman Bishop to supremacy cannot be concluded, while if righteousness of life grants this right, how can the Roman Bishop be put over all other bishops, as it can be proved from his life, that in word and deed he is an adversary of Christ.[3]

A similarly fallacious conclusion is the second: If the emperor, or any other worldly prince, must be elected by certain electors, in

[1] Ad omnes insultus Antichristi debet dici illis constanter quod nec Romano pontifici nec alicui prelato ecclesie militantis debet amplius vel aliter obediri, nisi de quanto sonat ex fide scripture in obedienciam Jesu Christi. [2] Nec scripsit Christus hanc legem in tabulis vel pellibus mortuorum animalium sed in cordibus hominum tamquam magister optimus et subtilissimus scrutator cordium. [3] Primus error quod, quia Petrus moriebatur Rome et Constantinus eiusdem loci fuerat imperator, ideo quilibet Romanus sacerdos est tamquam habilissimus super toto christiano populo preferendus.

order that his election may be universally valid, so that bishop only is to be recognized as Pope, on whom the Cardinals have united their votes. This conclusion is so much opposed to the proceeding of the Apostles in electing Matthew, that not only the Church triumphant (the Saints), but also the Church militant might well mock at such folly. [1]

And in like manner they deduce the papal power of the keys from the well known words of the Saviour to St. Peter: "Whatsoever thou shalt bind" &c. [2]

But such deceits, Wyclif says, nobody dares to expose, because of the persecutions he would have to suffer from Antichrist and his confederates. [3]

Of such attacks on the papacy, there are still a considerable number. [4]

What is true of the Pope applies, also to the prelates of the Church. Those prelates who do not fulfil their duty, he compares to tasteless salt.

They must be ejected, [5] and all laws which the Antichrist issues against their ejection, are good for nothing.

Our prelates, he says, are either no doctors, or such that a mill-stone ought to be hung round their neck, or they are "imperialized" or popish doctors [6] who do not stay with Christ on the mountain, but with the people in the plain. They aim at worldly honours which the Apostle despised. One must not give ear to those prelates, who are installed by a worldly hand, but to those installed by heaven.

Such a prelate was John the Baptist who had under him a multitude of hermits; such prelates were the holy martyrs who

[1] Secundus error: Si imperator . . . per electores signatos eligitur . . . . ergo per idem si isti cardinales in quemcunque suorum episcoporum consenserint ut sit papa, sequitur ipsum a tota ecclesia esse acceptandum . . . . [2] Tercius error: Christus singulariter dixit Petro: Quodcunque ligaveris etc., ergo per idem istud competit singulariter cuicunque Romano pontifici. Cum autem aliquando non valuit hec consequencia et poterit non valere causa sui valoris, ut nunc a fidelibus est rimanda . . . [3] Nec audet aliquis viatorum illusiones istas detegere propter persecucionem dyaboli et complicum Antichristi. [4] Cf. pag. 443: Alii autem clausa ianua excluduntur et sic seminantur spissius venditores olei per discipulos Antichristi. [5] pag. 379. [6] pag. 196: Nostri prelati vel non sunt doctores vel sunt doctores asinaria mola oppressi vel aliter doctores cesarei vel papales . . . .

strengthened the faithful in the difficulties of their fight. If a prelate orders what is against the law of Christ, he is no believer.[1] If an inferior is ordered the like, he must resist in humility (humiliter rebellare).

If two prelates, one superior, the other inferior, order, the first must be obeyed, in reasonable things. Now Christ is superior to any prelate, and can order nothing but what is reasonable. Consequently, one must resist everything which a pope or prelate orders *contrary to* Christ. He who acts otherwise sins grievously.[2] One can be saved moreover, without being obedient to such a prelate, for he helps a man only by ordering what leads to obedience to Christ.

The monks, above all, should consider whether they did not enter an order, when they might have been led by the rule of Christ. If their chief should be a reprobate or ignorant, they may untie the foolish bonds and live according to the rule of Christ, the common abbot.[3] That prelate will not sin against the rights of the Church, who contents himself with mean food and clothing, and does not clamour so violently for offerings and tithes, as is done now-a days, under pretence of defending the rights of the Church.[4] Truly apostolic men are treated in these days as were once the apostles. They are not allowed to confess the truth of Christ's religion. The worldly-minded prelates, who are worldly lords themselves, and servants of Antichrist, seize hold of such men, and deal with them according to frivolous laws.[5] The mendicant friars do the most injury to the Church. This leads us to the main topic of these sermons, i. e. the attack on the mendicant friars.

Wyclif first arraigns the orders for the numerous improprieties which disfigure them. He blames them for the envy and spite which they entertain, not only against strangers, but even against members of the orders; he blames their unrestrained love of worldly amusements, their debaucheries and their greed of worldly gain, and lays stress on the fact of their being given to lying. In numerous but scattered passages, where he speaks about orders, he proves, that the orders are superfluous, that the common order, to which they all belong, is the Christian order, and that Christ's law is far more sufficient

[1] pag. 207. [2] pag. 208. [3] pag. 207. [4] pag. 183. [5] pag. 229

than any rule invented later; that the orders are contrary to the law of Christ, and are not founded on Holy Scripture; that their members indulge in pernicious vices doing harm to the individual and to the whole country; that they must be destroyed.

That the orders are superfluous, is proved by the Holy Scripture not mentioning them at all, unless indirectly by the Saviour's warning against their snares.[1] The founders of such sects are of the number of those about whom Christ says: Many will come in my name and say, "I am Christ" and mislead you. The foundation of an order must be only Christ. Far from the believer should be the blasphemy of despising Christ's doctrine and example, and following fallible guidance instead.

But this the mendicant friars do, by saying that their order is superior to the common Christian doctrine.[2] The Church is burdened with too many servants; and the most superfluous of all are the mendicant friars. These make every effort to destroy the old laws of the Church. How superfluous they are, can be seen from their fruits.[3]

Once two apostles wandering through far countries, converted more people than live in England to such religious zeal as the whole English people does not possess, in spite of its many thousands of mendicant friars, and there is no doubt that the present sad state is due to the negligence of the clergy, and above all, of these pseudo-monks.

These sects confound the Church: Their thresholds are outside the religion of Christ.[4] Their increase weakens the Christian doctrine, and makes many apostates.[5]

Christ himself despised such sects. They are well aware that they are not founded on Holy Scripture; and therefore they say: Many things which Jesus did, are not mentioned in the Scripture, and so Christ founded these orders, though their foundation is not mentioned expressly in the Bible.

But by the same reasoning, one might conclude that every order is condemned, because its condemnation is not mentioned in the Bible; nay one, might infer it with somewhat greater certainty, because some usages and parts of their rule gainsay the Lord's law. But in Christ and His Scripture "yea and nay" is impossible.

[1] pag. 83. [2] II, 3. [3] pag. 65. [4] pag. 221. [5] pag. 178.

As the sect of those friars and their "monstrous" rule is not founded in Scripture,[1] so also the vow which the monk must take is without scriptural foundation. With "apish" craftiness some friars argue, that their sect resided on the mount of Carmel even before the incarnation of Christ, because Elias found there some imitators. And by similar hair-splitting, others conclude, that they are brothers of the blessed Virgin, because they wear white frocks and white is the colour of innocence, in which the virgin excelled. Leaning on this "staff of reed" they say that the Apostles took vows to the Lord in this manner. As to their supposed miracles, they may disregarded by the true catholic.

Let not the faithful regard them; for these brothers, as even their black garments witness, are under the patronage of the devil.

In reality they are scholars of Antichrist, for they cannot be scholars of Christ, or they they would renounce the world and its splendours, and according to the words of the apostle, be contented with food and clothing.

But ask the world, whether they do not prefer worldly enjoyments to such renunciation; whether they seek, like the apostles for fellow-workers in the Gospel, or prefer to live amongst the retinue of the king; whether, instead of being satisfied with simple lodging, they do not reside in fortresses and castles, and parade in brilliant dress.

The orders say: We observe all the commandments of the christian doctrine, and some special institutions besides, consequently our order is excellent.

But this argument is false, for these orders first act against the divine commandment of love,[2] and then against all the ten commandments. And perhaps it is wisdom to make institutions to-day, from which they are dispensed to-morrow, and this by a man of whom they know not, whether he be Antichrist.

Once the Lord's soldiery was stained by the blood of martyrdom,[3] now-a-days unbridled greed after worldly goods reigns so much amongst the orders, that there is nobody in the world, who strives

[1] pag. 56: Ideo sicut secta fratrum aut eorum monstruosa regula non habet probabilitatem ex scriptura . . . [2] pag. 108. [3] pag. 112.

more duringly after temporalities, either by lying, or by excommunication or by knocking down plain simple christians. It would be best for the Church if everyone who has entered an order, and become acquainted with its wrongs were to choose another mode of life.

They do not choose such for preachers as will proclaim God's word purely, sincerely and wisely, but such as can get most out of their hearers. So they shew that they prefer gain to the people's welfare.

Accordingly, their sermons are adapted to the purpose of heaping up temporal wealth.

Therefore they do not visit the places where sin most prevails and most harms the Church, as did the Apostles, but they go *wherever* and *whenever* they can earn most.

In order not to forfeit the favour of the people, they do not expose their faults; and wherever they can gain more by omitting the sermon, they do it.

Rich members of the orders, doctors and other do not preach at all, for they know works more gainful than preaching and prefer to employ the means best suited to the end they love. Who is idler than these wealthy friars? They have only contempt for the poor who can spend nothing, however disposed they may be to hear the Lord's word.

But these preachers think more of the pursuit of gain, than of the salvation of the faithful.

The apostles did not act so, and therefore also the begging *after* the sermon is the most horrible blasphemy.

The learned, the people and the mendicant friar himself should strive to do away with these monstrous collections.

These friars preach out of avarice and in order to get a name.

They are spiritual murderers, and therefore it is the duty of the secular arm to destroy them.

If the laity neglect this duty, they are equally culpable with the members of the order themselves; for doing wrong, and agreeing to it, deserve punishment equally.[1] These friars are murderes in a threefold manner; first, since they emprison and slay members of their

[1] pag. 128.

own order (those, namely, who desire to free themselves from the rule); secondly because they ruin many people by their lies, slandering as heretics the faithful who teach the truth concerning the Eucharist; of what they themselves are ignorant; thirdly in persecuting with pernicious hatred simple priests. Therefore it is time for the secular lords to put an end to them, and so Grosseteste is right in scourging the monstrosities of these friars, who pretend their inventions to be dogmas of the Church. Their lips are stained by lying, and their hands by human blood, and so they are indeed sons of Caim (Cain), as even the name of Caim (Cain) indicates, in which C stands for the Carmelites, A the Augustines, I the Jacobites (Dominicans) and M the Minor friars. From this Cain's tribe, may the Lord deliver us.[1]

As concerns the begging of the friars, the argument is a diabolical one, which the Pope ought to be ashamed to use, that because Paul in one instance collected earthly goods for the Saints in Jerusalem, these "sturdy" friars may habitually beg for themselves, or: If the faithful minister necessaries of life to their preachers, the people may bestow large property on the mendicant friars; or finally: If the apostle ate amongst the heathen what was convenient to him, so also these friars may institute observances of their own in eating and drinking. But from the Gospel we learn that the "poor" blind, the "poor" lame, and the "poor" weak, were supported by the Apostle. It was neither for himself nor for the rich that he begged.

He chose rather to earn his bread by the work of his hands; and so these able-bodied beggars should live on the work of their hands, and not be burdensome to their countries which they considerably weaken, as they do England, by depriving it of hands and of much money.[2]

The friars are not allowed to tell the truth, as many of the more educated amongst them confess. It is often said: "A monk out of cloister is like a writhing fish out of water." But how is it, that so many of them live out of the cloister, and meddle with worldly affairs, but in ecclesiastical matters they are either silent like idiots, or disseminate new heresies. Like the minstrels or buffoons they make their way into houses, and eat up the property of the poor, without doing them any reciprocal service, as even the minstrels do.

[1] pag. 83/4. [2] pag. 49, 53.

So they delude the world, and try to make it believe that whoever wears a cowl, must needs be a good clergyman.

Useless for defending God's cause, and following their carnal instincts, they only care how to satisfy their ambition, and their greed for worldly pleasures and enjoyments.

They either idle about in the palaces of the ruling lords or scour the villages and provinces, trying to extort their prey by any means; so they collect their stores, and live like worldly lords; and in spite of all this they say, that they follow the example of Christ more than others. But by searching ever so carefully, hardly one mendicant friar will be found, who acts according to Christ's doctrine and example. They like to accept bishopries because they are lucrative; not like St. John the Baptist clad in skins, but in soft clothing, they live in kings' houses and hate to reside in the cloister. They not only contribute nothing to the peace of their fellow-creatures, but they stir up quarrel and hatred, because they prosper best by it; and as the nest of the Roman church is their last refuge, they defend it, and whoever speaks against it, is reviled as a heretic and despised.

From these last remarks, it is evident that Wyclif entered into conflict with the mendicant friars not only because they accused him of heresy for his doctrine of the Lord's supper, but because he considered them the most flexible instruments of Romish absolutism, and the principal defenders of all ecclesiastical errors and abuses.[1]

Therefore in speaking of the errors of his time, the ecclesiastical abuses, the sins and pretensions of the clergy, and so on, he treats it all from the point of view of the contest with the mendicant friars. And this may be the reason why he, who formerly did not much esteem the endowed orders and blamed them severely for their faults, now believes them to be on the whole better than the mendicant friars. Therefore he discusses at length in one of the following sermons the question: who is the worse, the monk (member of an endowed order) or the mendicant friar.[2] Although neither live after the christian order[3] — it would be easier on the whole to lead back

[1] Lechler, Joh. von Wyclif I, pag. 589. [2] pag. 118: Circa hoc evangelium dubitatur utrum fratres ex sua institucione propria magis exorbitant quam religiosi possessionati . . . . [3] Utrique multipliciter exorbitant cum secularibus ab ordine christiano . . . .

to it the monks than the mendicant friars; which he then explains in detail.[1]

There is more sin in connexion with these mendicant orders, than in connexion with secular government; for the divine commandment concerning the distribution of goods, as it was in the state of innocence, as the Apostles practised it and as it answers the interests of the state, is most transgressed by the orders. These orders are possessors in a more exact sense than anybody else. Whilst secular lords return their property, either in life, or at death, to the world,[2] it accumulates with the monks, and it is not to be wondered at that they care for worldly things more than the secular lords do.

In this confusion a change must be effected; and as the clerical arm fails, the secular force must step in, to reform.

Seculars, even kings already, complain that they have no power over the wealthy clergy. The evil must be extirpated by the root.

As of old it was a great error in Pope Silvester to accept secular property at the hands of Constantine, and thereby to do harm to the Church which had flourished splendidly before endowment; so now the secularized (Wyclif calls it the "imperialized") Church must be deprived of wordly goods.

In many of his sermons Wyclif returns to the need of this deprivation and the method of effecting it. Equally often he speaks about the mischief of endowments.

If will suffice to mention here only a few passages: Human reason, Wyclif says, cannot comprehend how such a prelate, burdened with earthly property, is capable of vanquishing the world and making himself an example of his teaching; as Holy Scripture, reason, and experience confirm, that the occupation of the man with earthly property, makes him incapable to take hold of what is spiritual, and to teach the people after the commandment of love. If ever holy men accepted earthly goods, perhaps believing that they might easily distribute to the poor all that was beyond their needs, they have erred, though unconsciously, and probably repented of their error. Out of this minor sin grew the deadly sin, which has now infected

[1] Facilius quidem esset religiosos Christi ad rectitudinem status reducere quam novellos ab eius rectitudine plus distantes . . . .

[2] pag. 374.

the whole Church. The devil argues thus: More than for God's cause the clergy fight for their property. They aim at acquiring and at keeping for ever the acquisition.

This they like better than preaching the Gospel, though that is the most important office of the priest.

Now the Church, and every tribe, and race suffer from the great fault of Silvester. In return for their property the clergy accomplish nothing; they neither defend their native country, nor do they invade hostile countries; they do not quiet the provinces; what smacks of gain, they greedily take, and from anybody whatever; what savours of work, they leave alone. Antichrist fancies that he is not subject to the secular arm.

That St. Thomas died for the defence of the endowment of the Church, is a diabolical assertion of the clergy, which they are not able to prove. For none of the 16 Articles for which he died, has anything to do with the endowment of the prelates, or is against the deprivation of what has been foolishly given to them.

Ecclesiastical properties belong to the poor [1] and this property Thomas defended for his poor; and if the clergy occupied with worldly matters neglected their parishes, he put fit people in their places; and finally, he did not allow the poor to be ill-treated by the rich. Our clergy act contrary to all these points, for they prefer earthly dirt to heavenly bliss. As morever St. Thomas knew how worldly property had corrupted the clergy, he would have acted better still, if he had left the goods in secular hands.

And so too it has been with the other saints. If they received and accepted endowment, it is likely that they repented of it. They probably considered the money as alms and used it accordingly. Therefore the saints lived quite differently from our priests.

The clergy should be contented with food and clothing; all bishops who strive after worldly honours and riches, belong to Antichrist and are not members of the Holy Church. [2]

If worldly dominion savours of sin even in a layman, since it is apt to be attended by pride, envy, avarice &c., [3] how much more in the clergy, who have taken the vow of poverty. With the clergy,

[1] pag. 369/70. [2] pag. 274. [3] pag. 270.

a dotation of worldly property is the more dangerous, that their race never can die out.[1]

From all this follows, that, if any exaction is made by the clergy, the believer should ask himself first, whether this demand be founded in Holy Scripture. To secular lords nobody paid tribute more willingly than Christ the Lord, and so should also the clergy do. Then secular lords would not be obliged to pillage the poor in order to invade foreign countries; they could rather receive from the clergy the necessary support against their enemies. As the ecclesiastical property belongs to the poor of England, it consequently cannot be given to foreigners, be it the Pope or the cardinals &c. And of all these evils existing in the Church, the laymen too are guilty.[2]

He himself has very often reproved them for their folly in enriching the clergy, contrary to Christ's doctrine and example.[3]

On the judgment day, neither their reputation, nor the delusive favour in which they are held by the prelates, would help them in any way.

In numerous passages the secular lords are exhorted to fulfil their duties towards monachism by withdrawing their endowment to them and by depriving them of worldly property.

Although Wyclif does not advise direct violence, as it was practised by some of the Hussites,[4] the failure to exercise the royal power against the monks, is severely blamed,[5] and occasionally he refers to self help, to which the faithful might be forced by certain circumstances.[6]

The combat against monachism and the hierarchy throws the other questions treated by Wyclif into the back ground.

Very often he explains, but less methodically than in the first part of the sermons, how the priest should fulfil the duties of his office. Dogmatic questions are touched upon only here and there.

[1] pag. 374. [2] pag. 128. [3] pag. 38. [4] Sed secundo valent isti prelati fatui et resistentes isti expulsioni salubri ut obiective vel materialiter conculcentur. Sed *non consencio quod sic conculcentur* improvide *in personis propr is* sed arceantur in casu eciam violente ad separacionem a bonis ecclesie vel proscripcionem *salvis naturis* .... [5] Cf. pag. 113 seqq. [6] Et istud movet quosdam promotos ecclesie Anglicane negare cardinalibus procuracionem .... pag. 408.

Thus in one passage he says: If the Church were deprived of sacraments and sacramental usages, it would not perish for that, for the Christian needs only to believe in God and observe His law. To him Christ the Saviour is Pope, bishop and priest, and He has power to bestow salvation without these superfluous symbols.

Often transubstantation is discussed[1] and the passages are fairly numerous, in which he expresses his convictions about miracles, adoration of the saints and canonisations.

Satan, he says, can deceive men much more easily by miracles of the dead, than by holiness of the living.[2]

By these false miracles the Church can easily be deceived; one nowhere reads that John the Baptist worked miracles, though by the testimony of Christ Himself, amongst mortals nobody was greater than St. John.[3] So the miracles at the tomb of St. Thomas may even have been caused by the devil.[4] God did not will that honour should be paid to the body of Moses, nor to that of the Holy Virgin, nor of the evangelist St. John; the Bible establishes nothing at all about the adoration of saints, and this being the case, men sin, who disobey so far the commandment of the Church triumphant.[5] Truly pious men dislike earthly praise and this is also the reason why the Saints abhor canonisations, which are often false; they abhor the feasts,[6] which are multiplied out of worldly motives, and deprive of their favour those who keep them in this spirit.[7] Neither by pilgrimages, nor by noisy adoration of the saints and their relics shall we reach our goal. The saints must be venerated with wisdom; and this is done best by giving away the finery of the dead to the poor. But verily he who tells the people this, is condemned as a heretic.

The magnificent architecture of churches, not to speak of monasteries, is severely blamed. They do not incite to piety, but they divert from it; they do not prove humility, but the insupportable pride of the clergy. Of the mendicant friars, Wyclif says, that in their haughtiness they build mighty houses and towers like the tower of Babel.[8]

[1] pag. 179 etc. [2] pag. 164. [3] ib. [4] pag. 35. [5] pag. 164. [6] pag. 374. [7] pag. 9. [8] Sequentes patrem suum edificant altas domos et campanilia instar edificancium turrim Bbel.

But God despises such buildings and also the Apostle did not permit such buildings or other monuments, not sanctioned by the Holy Scripture, to be erected.[1] The grand palaces and houses of the mendicant friars, he compares to dens of robbers. Whilst the monks build cloisters like castles, the mendicant friars make themselves residences like robber's dens.

As of old, Cain built the first town, not for the protection of the inhabitants of the country, but to conceal his prey, so now do the friars. They build houses and churches in order to deceive the people who bring them alms, and to conceal their prey. And for this building of churches they erroneously cite the example of Solomon.[2]

In one passage it is questioned, whether these buildings of the monks and clergy are of any good at all to the Church.

"And it appears", Wyclif says, "from this gospel (Matth. XXIV, 3), that Christ condemned such buildings both by deed and word. They are neither virtuous in themselves, nor do they incite to virtue. If they do, it must be because their beauty augments devotion, but what reason is there to believe this? Did not the martyrs pray more devoutly in the dungeon? Did not John the Baptist reach of loftier height of contemplation in the desert? Did not Christ, as well as the fathers of the Old and New Testament pray in the open air? For when Christ passed the night in praying, he was not shut up in a temple, nor did the patriarchs need a temple for their devotions, as they were well aware that God is omnipresent; and in churches man's mind is diverted very much by earthly things. The building of churches often leads to the contrary of what has been intended. It swallows the property of the Church and produces manifold errors, on account of the many human inventions and innovations connected with it. Why, I ask, should the Church care for the form of friars', churches why for the form of their cloister, why for the appearance of refectories and sleeping rooms with many other things, which have been smuggled in after the manner of the pharisees; since we know, that not these outward signs but the pure mind of the man who meditates on Christ's sufferings, and the soul raised to God in humble reverence, make the place a holy one? What have we to do with

[1] pag. 125. Cum ergo basilicas tales Dominus parvipendit .... [2] II. 16.

the four walls of a cloister, set up to keep back our monks from worldly affairs, and to confine them to silence and to bodily observances, wherein as they pretend their religion consists: when we know they are lynx-eyed for what goes on in the world outside their walls, and pay little attention to holy things. Therefore the abbots are weary of staying within the walls of their cloisters; and if they quit the cloister, nobody is more worldly-minded, more eager in acquiring money or more dissolute in his life, than they. There is no doubt that the cloister has ripened these fruits."[1] Wyclif continues in the same strain.[2]

It is comprehensible, that he became unpopular with the monks and the whole hierarchy, the more so that his disciples carried these doctrines to great lengths and propagated them from the pulpit.[3]

The movement spread more and more deeply and rapidly. Wandering throughout all England, Wyclif's disciples preached these doctrines, and the result is described with pithy brevity by a contemporaneous pen: Hoc anno fratrum elemosinae subtrahantur, mendicantes laborare jubentur, praedicare non sinuntur, denariorum praedicatores et domorum penetratores vocantur.

We have other English witnesses to the same effect, so that there can be no doubt, that the impression produced by these sermons of Wyclif, on his English countrymen was extraordinary.[4] It was not however permanent; strong as the movement must have been, the hierarchy succeeded in mastering it.

Quite different was the success of these sermons in Bohemia amongst the Hussites, for there they were passed from hand to hand by the learned, who derived from them the arguments with which they combated the hierarchy and its errors. From the pulpits the

[1] Serm. II. 45. pag. 328/9. [2] Si ergo sunt tantum maturati ut fingunt, quare non extra claustrum edificant fratres suos. Quando enim percipiunt lucrum, fastum aut delectabilem vitam in mundo respuunt claustrum suum et alias ceremonias sue religionis et lecius in seculo conversantur. Quod non facile crederetur, si forent sine claustro tamquam pisces sine aqua vel apostate sine regula tam felices. [3] Eulogium Historiarum (Contin.) III, 351 ad annum 351: Discipuli eius hanc doctrinam predicabant et divulgabant per totam Angliam multos laicos seducentes eciam nobiles et magnos dominos qui defendebant tales falsos predicatores. [4] Eccl. Hist. Contin. pag. 355 ad ann. 1382. Cf. Thom. Walsingham Hist. Angl. II, pag. 51.

public mind was excited by these sermons of Wyclif,[1] and inflamed with hatred for many decades against the prelates and monks. The effect of these sermons must have been the greater, that they were taken by many for sermons of Hus, as is evident from the marginal notes of our Ms. D.

How they acted on the Bohemian people at large is testified by the murdering of the monks, the destruction of the most renowned churches and cloisters, which ensued in Bohemia after the days of August 1419, and thoroughly transformed the ecclesiastical relations of that country: events which were felt in their consequences for long afterwards.

2. The transmission in MSS.

The sermons of this volume have been preserved in three MSS., namely the Codex of Trinity College, Cambridge (A), the Codex pal. Vindobonensis 3928 (D), and the Codex pal. Vindobonensis 3931 (E).

These three MSS. have already been described in the introduction to the first volume.[2] It need only be mentioned here, that the 60th sermon (page 445 to 452) is missing in both MSS. D and E, and two other sermons which in the fourth part of Ms. A occur as numbers 2 and 11 are inserted in its place.

As sermons 27, 28, 31, 32 and 33 embrace the whole contents of the treatise De Sex Jugis, the Ms. of this treatise also (printed by Lechler, Appendix II, 591 seqq.) was examined, and from its various readings some improvements have been incorporated into the text.

3. The date and the edition.

About the date of the composition of this volume all details have been given in the introduction to the first volume, and I have nothing to add either to it, or to the principles which have guided me in editing.

On the other hand I feel myself bound to express my heartiest thanks to the founder of the Society Dr. F. J. Furnivall and to

[1] Cf. Serm. Prim. Pars, pag. XXII—XXVII. [2] pag. XXXV—XXXIX.

Messrs. F. D. Matthew and R. Buddensieg for the valuable help they have given me in this work.

Special thanks are due to Mr. Matthew, without whose indefatigable assistance, which appears only in the side-and foot-notes, but which was far greater than appears, it would have been impossible for me to finish the edition of the two first volumes of the sermons within a single year, during which time I had to undergo two severe illnesses.

Czernowitz, Christmas 1887.

J. Loserth.

Contents

Evangelia de Sanctis.

SECUNDA PARS.

SERMO I.

Fol. 184[c] *Exiit edictum a Cesare Augusto ut de | scriberetur universus orbis.* Luce II, 1.

Continuando sermones sanctorum cum sermonibus dominicis incipiendum videtur a festo Sancti Sanctorum, quia ipse est simul creator et creatura, cuius honori debet intendi in quolibet sermone evangelico, cum non valet festum vel devocio cuiuscunque sancti citra Dominum, nisi de quanto in eius devocionem supereminenter persona sollemnizans accenditur. In cuius signum in quacunque oracione sanctorum Deus principaliter adoratur, ut ad oracionem talis sancti populus adiuvetur. Et in signum quod hoc fit per mediatorem Dei et hominum Christum Jesum, oraciones tales finiuntur communiter *per dominum nostrum Jesum Christum.* Et sic cum apostoli sine talibus festis sanctorum plus nobis dilexerunt Jesum Christum, videtur multis catalogum tot sanctorum esse temerarium; unde videtur quibusdam quod melius esset non fore tot sollempnitates ad onus ecclesie, cum nec scriptura nec apostoli hoc docebant; et ultra ritus legis veteris Christi ecclesia hodie oneratur et specialiter per canonizaciones post dotacionem ecclesie, que lucrum sapiunt in oblacionibus et in affeccione indebita personali. Multi namque creduntur sancti in celo sancciores istis quos canonizat pro lucro Romana

Saints day sermons begin with Christmas.

Evils of canonization.

2. A in marg.: Sermo I; D in marg.: Ista pars vocatur pars secunda sermonum; E in marg. sup. man. alt.: Sanctis oraciones porrecte tanguntur. Oraciones porrecte sanctis tanguntur. 4. D in marg.: Festum Sancti sanctorum. 7. A: non videlicet (viz); sic et in plurimis locis seqq. 11, 12. A: oratur. 15. E: nostrum deest. 17. D: cathologum. 17, 18. D: catholicum tot sanctorum festa instituere; festa instituere not in text, but in marg. 23, 24. A: et affeccione.

1. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold I, 316, 322. 25. Cf. De Ecclesia, pag. 44. Dial., pag. 69. Trial. pag. 237, 433.

ecclesia quorum festa nec specialiter celebramus nec corpora sunt tradita ecclesiastice sepulture. Ideo videtur irracionabile quod tantum oneretur ecclesia quam Dominus libertavit et de novo catalogo tam a catholicantibus quam observantibus formidandum, cum credi debet quod non propter canonizazionem Romane ecclesie est quis in celo sanccior plus vel minus, nec testimonium de tam sibi incognitis dat singulis plenam fidem. Fides autem est de supereminencia sanctitatis domini Jesu

Christ's manhood.

Christi tam divinitus quam eciam humanitus. Et quia triplex evangelium hodierne diei meminit de ambabus et eius humanitas est inferior, propinquior nobis atque nocior, ideo de ipsa (ut videtur) primitus est loquendum. Et quia ecclesia in duo dividitur, scilicet in laicos et clerum, evangelio medie misse pastoribus competente, evangelium prime misse videtur secularibus convenire.

The emperor's decree.

Narrat autem hoc evangelium quomodo tempore Octaviani qui fuit inter omnes conquestores generalior, nobilior ac magis pacificus emissum est ab eo edictum ut tota habitabilis que quasi fuit sub eius imperio describeretur secundum climata, secundum quantitatem populi et secundum possessiones, ut sic sciret quantum auxilii gentes sibi subiecte possent tribuere Romano imperio.

The enrolment was begun in Syria.

Iste autem imperator dicitur Cesar a Julio precedente, et Augustus dicitur, quia notabiliter auxit Romanam rempublicam. Et sic Christus natus est anno quadragesimo secundo huius cesaris, quando plus pacificata fuit habitabilis iuxta illud Psalm. LXXI°, 7: *Orietur in diebus eius iusticia et habundancia pacis.* Quamvis autem particulares descripciones precesserunt (ut patet II Reg. XXIV°), ista tamen fuit generalior inter omnes. Hec descripcio incepit in Syria sub Cyrino preside, quia illa terra fuit quasi in medio imperii, et ab ista descripcione videbatur facilius exemplar describere alias naciones.

1. A: spiritualiter. 2. A: ecclesie. 4. D: novo catholice; A: catholicetur. 4, 5. DE: catholizantibus. 6. A in marg.: Canonizacio. 10. E: eciam deest; ib. A: et quod. 11. D: hodierne Dei; E: Dei corr.: diei. 15. E: pastoribus competit. 18. A: Octoviani. 19. A: ab eodem; ib. A: edictum deest. 20. A: tota terra habitabilis. 21. A: secundum inclinata. 22. A: scirent. 25. D in marg.: Cesar. 27. DE: est deest; D: in anno. 28. DE: pacifica. 30. A: eius deest. 31. A: II deest; Codd.: Rom. XXIV. Correxi. Cf. II. Reg. XXIV, 9. 32. A: Hic. 33. A: Ciria sub Cirnio. 34. DE: media in medio. Engl. text: for it was myddil of his empire. 35. AD: exemplariter.

33. Vulgate: *Haec descriptio prima facta est a praeside Syriae Cyrino.*

Why Joseph went to Bethlehem.

Ista autem professio secundum istum ordinem fuit facta, ut singuli adulti tam nobiles quam vulgares irent in civitatem sibi proximam et sic distinctis nobilibus atque ignobilibus quilibet nobilis inscriberetur seorsum distincte ab ignobili, et quilibet daret numisma pro capite domino capitali. Joseph autem ibat in Bethleem civitatem sibi proximam quoad locum natalicii, que *est parva civitas Judee*, in qua David natus est (ut patet I Reg. XVI°); et accepit secum Mariam matrem Domini suam coniugem, quia fuit heres patris sui et de eadem tribu. Et secundum ordinacionem Dei Maria ibi peperit sine obstetrice in diversorio et Christum Deum et hominem inter bovem et asinum in presepio reclinavit. Joseph autem licet nobilis fuit pauper ducens secum asinum
Fol. 184[d] pro portanda virgine gravida et bovem | vendendum pro expensis necessariis, quia ad Bethleem fuit magnus concursus populi, propter quem preterquam in domo illa hospitaria communi ut stabulo non fuit locus sibi et suis bestiis manendum. Ista autem nativitas prophetata fuit Mich. V° et Abacuk III°.

and took with him an ox and an ass.

'Firstborn' son does not imply a second.

Nec moveat in fidelem quod beata virgo post Christum peperit alium filium, quia primogenitus dicitur quicunque ante quem non est alius genitus (ut patet Numeri III°). Qualibus autem pannis involvit Christum non est fidelibus difficultas, sed certum est quod panni erant simplices, sicut tota multitudo circumstanciarum in nativitate Domini et eius conversacione humanitus fuit pauper. Nec dubium quin utrobique servabatur honestas alludens statui innocencie ac beatitudinis, et ideo pastores simplices sine cautelis malicie instar patriarcharum Gen. XLVII° observantes proprios greges in tropico hiemali viderunt angelum cum lumine quasi diei. *Qui dixit eis quod natus est vobis Salvator, qui est Christus dominus, in civitate David. Et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum et positum in presepio. Et subito facta est cum illo angelo multitudo milicie celestis.* Nam angeli qui pugnant contra

Vision of the shepherds.

3, 4. A: nobilibus ab. 9. A: I Reg. X. cr. et I Reg. XX, 6; ib. DE: Mariam deest. 10. A: sui deest. 12. A: ac hominem. 13. DE: in presepio deest. 16. E: magus; ib. E in marg.: forte. 17. DE: propter quod. 18. A: hospitario. 20. Codd.: Mich. X; Correxi: cf. Mich. V, 2. 22. D: quicunque deest. 23. DE: ante quem et post quem. 30. D: XXVII. 33. D in marg.: Angeli quare laudant Deum. 36. A: quia pugnant.

22. Engl. Serm. l. c. pag. 317: And it felle, while thei weren there, oure Ladi bare hir child, the which was hir firste child, for him she bar and noon other.

The angels' praise of God.

exercitum tenebrarum dicuntur milicia; illi autem *laudant Deum* propter causam multiplicem, quia hoc est ipsorum officium in quo beatificantur; secundo quia propter incarnacionem eorum beatitudo per accidens augmentatur, et tercio quia ex fervore caritatis gaudebant quod homines concives sui fuerunt datis arris per Christum Deum et hominem tam sollempniter redimendi. Sed quia non omnes homines capiunt istum fructum, ideo postquam insolita multitudo celestium testium dedit gloriam Deo in altissimis habitanti, specificat qui homines in terra sunt gaudii huius participes; et sunt hii solum qui in altissima potencia volitiva habent leticiam caritatis. Fructus autem gaudii huius est pax vera hominis cum Deo, cum proximo et se ipso. Istam autem pacem solum habent qui ex caritate sunt participes Christi dominii et sic tam pauperibus quam mundi divitibus est communis simul acquisicio regni celorum.

Christ's birth a joy to the human race.

Supposita ut fide historia quam explicat evangelium et alia parte superaddita supposita probabili circa hoc evangelium potest multipliciter dubitari, sed dimisso sensu mistico notandum est quod Christi nativitas foret toti humano generi et specialiter divitibus gaudiosa, nam ubi prius habuerunt solum Deum absconditum, iam habent infantem puerum et adultum cum quo possunt amicabilissime tractare homines cuiuscunque status laudabilis pro beatitudine acquirenda. Si enim pauperes illam affectant sicut necessitantur, Christo homine nullus fuit pauperior vel indigencior aut collocucioni familiarior, cum sit puer de statu innocencie in maxima caritate. Si autem quantumcunque mundo dives viator fuerit accensus caritate facillima, nullus potest esse Christo divicior eciam humanitus, cum (ut Psalm. VIII° dicitur) *omnia* terrena *subiecta sunt sub pedibus eius*, et sic nichil est affectabilius homini quoad finem, quoad principium et quoad medium acquirendum: cum enim in paupertatem suam sonat perfeccio, patet quod paupertatem illam summe receperat, et cum in diviciis bene usitatis lucet perfeccio, patet quod nemo potest esse

2, 3, 5. A in marg.: 1, 2, 3. 5. E: quod ex. 5, 6. A: quod omnes concives. 7. E: rediendi. 8. A: quia deest; ib. A: hunc fructum. 12. A: volutiva. 14. A in marg.: Pax triplex. 15, 16. A: domini. 17. A: sicut acquisicio. 18. A: quant. 22. A: et deest; ib. D in marg. sup. fol. 2ª: Nativitas Christi debet esse toti humano generi gaudiosa; ib. A: divitibus deest. 27. DE: necessitantur cum quolibet homine nullus Christo. 28. DE: fuit affabiliarior. 32. A: dicior; ib. Codd.: IV. Correxi. 36. A: profecto; D: affeccio. 37, 38. A: divicias bene usitatas licet profecto.

ipso honeste dicior; et cum omnia media virtuosa includuntur in istis extremis, patet quod status hominis debet de nativitate huius domini congaudere. Et ideo signanter in eius nativitate mundo ditissimus Cesar Augustus fuit in floribus sui dominii, et inter omnes homines qui possunt esse nemo secularibus dominis fuit Christo amicabilior, cum approbavit summum seculare dominium, et ut illi habeant ipsum ex integro, non habet tugurium proprium, *ubi caput suum reclinet;* et breviter cuiuscunque gradus in statu diviciarum vel paupertatis quis fuerit invenire potest in Christo dominum summe sibi in diviciis ac paupertate pro acquirenda beatitudine coaptatum. Et sic congaudeant huic puero omnes homines, cum habeat potestatem, licet infans, regnum celorum pro abiecto precio cuicunque voluerit commutare; nec quicquam requirit pro tanto commercio nisi bonam hominis | voluntatem, nec quicquam nisi infidelitas retardat homines quod non amicabiliter et properanter accedunt ad hunc puerum pro isto commercio adipiscendo. Dat enim hereditatem suam eternam pro isto temporali merito quasi pro lapidibus cerasorum, nam secundum Apostolum *non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam que revelabitur in nobis;* nec est timendum quin stabitur finaliter suo iudicio, quia cum sit Cesar semper Augustus et cum hoc puer natus nobis humanitus. Ipse enim describit universum mundum dupliciter, quia divinitus numerat singulas partes mundi, cum Ecclesiastici I° dicitur quod sit sapiencia precedens omnia *arenam maris, pluvie guttas et dies seculi in se dinumerans, altitudinem celi, latitudinem terre et profundum abissi dimeciens* et breviter omnes partes mundi secundum raciones exemplares mensurans. Et humanitus dat perfeccionem secundam in numero sibi cognito cuilibet parti mundi. Et illud edictum exiit in duobus instantibus

Christ approved of secular rule.

Christ offers heaven to all men of good will.

Fol. 185a

3, 4. A: huius — nativitate deest. 7. A: approbat; D: suum seculare. 9. DE: proprium deest; ib. A: suum deest. 11. E: dominium; A: Deum. 12. DE: pro deest; ib. D: beatitudinem. 13. DE: gaudeant. 15. A: commutari. 15, 16. A: non enim quicquam. 19. A: adimplendo. 20. DE: eternam deest. 21. DE: cerosorum. 24. A: fideliter. 26. A: universum orbem terre quia; D in marg.: Describit Christus universum. 28. E in marg.: Ecclesiastes (sic). 30. DE: latitudinem deest. 31. A: dimenciens. 33. A: terciam. 34. A: pars mundi.

22. Rom. VIII, 18. 28. Eccl, I, 1, 2. *Omnis sapiencia a Domino est . . . . Arenam maris et pluviae guttas et dies saeculi quis dinumeravit? Altitudinem caeli et latitudinem terrae et profundum abyssi quis dimensus est?*

quibus mundum creavit et deformatum fraude dyaboli recreaverit.

Our tax to Christ.

Hec autem descripcio cepit in medio mundi, quia in creacione celi et terre et in passione Christi Jerusalem, et propter illam oportet omnem fidelem libro vite inscriptum solvere Christo numisma laboris perpetui, quia cum consummaverit homo iter, tunc secundum perfecciorem modum incipiet celeste splendens servicium. Et patet quod omne genus humanum debet plene gaudere in nativitate istius pueri: mundi principes, quia puer summe sapiens eternaliter ordinavit nasci temporaliter sub cesare summi gradus terreni dominii, tributum cesari debitum mandavit sibi tribui, et puer summe auctoritatis ac dominus mundi didragma pro se ac sua familia cesari persolvit. Et cum non invenitur testimonium de papa cum toto clero cesareo de cunctis privatis sectis hodie adinventis, ideo tenetur dicta milicia ipsos destruere, si contrariantur in aliquo verbo ordinacioni vel factis tam amabilis Veritatis.

Vulgares eciam quantumcunque pauperes tenentur gaudere in nativitate huius pueri, cum sicut nemo potuit ipso esse dignior, sic nec ex maiori amore pauperior: *Pro nobis*, inquit Apostolus, *egenus factus est;* et hec gracia facta est quantumcunque inopibus quod sint *bone voluntatis*, et non habent ex indignitate mundana confusionem sed disposicionem ad beatitudinem prompcius acquirendam.

Tercio congaudeant medii homines inter hec duo extrema, quia Christus vivens in medio honestissimo mendicitatem clamorosam contempsit nec pauperes nec divites in capcione bonorum temporalium oneravit sicut nec mundum in sumptuosis edificiis vel rebus usu consumptibilibus in se vel suis apostolis occupavit.

Errors of princes

Unde erubescant mundi principes qui contra Christi ordinacionem fovendo Antichristos suos mundanos redditus, pro quibus redderent Christo non solum annualem redditum sed diurnum, stulte et vecorditer in manus dyaboli perdiderunt, et super hoc in contemptum Christi

1. D: dyaboli creavit. 6. A: qui cum. 7. A: iter deest; ib. DE: tunc deest. 9. A: hominum. 10. A: princeps. 11. DE: ordinatur. 14. A: cesari deest. 15. DE: Et tantum. 16. E: hodie deest. 17. DE: instruere. 20. D in marg.: Pauperes debent gaudere. 22. A: eo esse; E: ipso deest; ib. A: maiore. 27. DE: gaudeant; ib. D in marg.: Medii homines. 29. A: clamosam. 30. D: curavit; E curavit corr.: oneravit; ib. A: sicut enim. 35. A: Christo deest. 35, 36. E: annualiter; sed divinum redditum; D: annualem redditum sed divinum. 37. A: super hec.

23. II. Cor. VIII, 9.

semper Augusti ydolatrando cum dyabolo in bonis fortune continue partem suam augent. Erubescant secundo sectarum ypocrite qui Christum (quantum in ipsis est) blasphemantes dicunt mendicasse ipsum et in nomine eius atque imperio sic clamorose ad edificandum mundo propria spectacula mendicare; cum clamore quidem valido secundum Apostolum rogavit pro relevacione humani generis dolorosissime cruciatus; sed quod clamorose peciit temporale subsidium pro bonis fortune vel nature non legimus, licet apostoli eius quandoque evellendo spicas in magna esurie laborarunt. De Zacheo autem legimus quod ad eius relevamen non Christi ministerium fuit quod in domo eius regalissime imperavit: *Descende*, inquit, *quia hodie in domo tua oportet me manere.* Erubescat tercio medius inter hec duo extrema qui ex culpabili cecitate consentit infideliter calidissimis et falsissimis spoliacionibus Antichristi.

of mendicants,

of the laity.

SERMO II.

Ecce ego mitto ad vos prophetas. Matth. XXIII°, 34.

Post nativitatem Sancti sanctorum et martyris martyrum qui est dux tocius exercitus christiani contra | principem tenebrarum sollempnizat ecclesia proximo natalem sancti Stephani, quia primo post ascensionem Domini martyrizatus est in causa sua proxima ab iisdem carnificibus a quibus occisus est Christus, ex eodem spiritu caritatis orando instar Christi pro suis hostibus (ut patet Act. VII°, 58). Ideo istum summum sacerdotem iste levita inmediate consequitur. Sed ut fides supponitur quod omnis honor dandus cuicunque Christi militi est sibi primo et principaliter tribuendus; nam ducibus mundani exercitus attribuuntur laudes victorie, quanto

Fol. 185b

Why St. Stephen's day comes nex to Christmas.

2, 3. E: sectarum ordines. 4. AE: dicunt mendaciter se esse Christum. 4, A: in nomen; eius deest. 5. A: imperior (!). 5, 8, 9. A: clamose. 5. A: mundi. 10. A: vel bonis. 11. A: negligendo in magna. 12. E: aut. 13. A: misterium. 15. A: hec deest. 17. A: fie piissimis (sic). 19. A in marg.: Sermo II; D in marg.: 2; E in marg.: In die Stephani protomartyris; ib. DE: prophetas deest. 25. A: carnificibus erased. 27. Codd.: Act. IX. Correxi; 12 D in marg.: Quare immediate sequitur festum sancti Stephani festum Christi. 28. A: levita morte consequitur; ib. E in marg.: Cuiuslibet sancti honor principaliter Christo est tribuendus. 29. A: dandis. 30. E: pro primo; ib. A: tribuendis.

19. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, 322—377.

magis duci isti qui in omni pugil sui exercitus primo pugnat, omnem militem suum supereminenter premians animat et confortat, prostratum erigit, proditori remittit et propter nudam voluntatem finalem in regnum eternum hereditat et coronat. Unde nullus miles christiani exercitus debet appetere secundum contradictoriam condicionem mercedem vel laudem, tum quia superflue appeteret quo careret, tum eciam quia ut ingratus servus indignacionem ducis sui incurreret et primo apostate proditorie adhereret.

Praise is due only to Christ.

Et hinc Apostolus detestans has laudes humanas et extollens vexillum ducis sui: *Mihi*, inquit, *absit gloriari nisi in cruce domini nostri Jesu Christi.* Et in ista blasphema laude dyaboli maculantur tam laudantes quam laudati, cum debent honorem et laudem Christi infinitum plus quam suum appetere, quia pro honore Dei ac laude mori et ipsum finaliter appetere sed non suum. Unde Christus non quesivit gloriam suam humanitus sed Dei; unde quilibet debet appetere gloriam suam disparere, ut Dei gloria magis appareat, quia Psalm. CXIII°, 1: *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Cum enim gloria humana sit quasi umbra respectu vere glorie, patet quod intendentem in verum solem iusticie consequitur et avertentem a Deo aufugit. Ideo dicit Christus Joh. VIII°, 50: *Ego gloriam meam non quero, est qui querat et iudicet.* Ille autem querit gloriam suam qui aversus a Deo laborat in terris scribere nomen suum et cum honorem in dorso Domini preponere sit Deum contempnere et iuxta vocem Domini in ore prophete *qui contempnunt me erunt ignobiles*, patet quod sic querentes perdunt ut sic nomen suum. Similiter sicut natura prima facit umbram consequi fugientem, sic eadem natura facit gloriam hominis consequi, dum propter Dei gloriam hanc postponit et ille est quem Christus dicit *est qui querat et iudicet.*

1. Codd.: dux iste (A: ille) . . . . pugile. Correxi. 2. A: prepugnat. 5. D in marg.: Laudem propriam in seculo non debet homo appetere; E in marg.: Nullus christianus debet appetere honores mundanos. 8. A: servus deest. 11. A: hinc est quod. 13. A: nisi nisi. 15. D in marg.: Laude peccant laudantes et laudati. 18. A: humanitus deest; ib. E in marg.: Nota. 19, 20. A: Dei — ut deest; ib. AD: disparare. 20. A: ut Dei gloriam. 21. A in marg.: Gloria. 26. E in marg.: Querens gloriam suam. 28. A: hominem in; ib. DE: dorso postponere; ad vocem dorso cf. supra: aversus a Deo. 29. Codd.: quod contempnunt. Correxi e textu I Reg. II, 30. 31. A: Simpliciter sicut; DE: Sicut ergo. 33. A: hominem consequi. 34. A: esse qui.

12. Ad Gal. VI, 14. 30. I Reg. II, 30.

Et patet cum sancti viatores graviter ferunt exaltacionem sui, dum honor Dei postponitur, multo magis beati despiciunt illam laudem eorum perversam. Et sic beati creduntur contempnere multas canonizaciones, festorum suorum multiplicatas et cupidas atque terrenas sollempnizaciones, et ita cum beati contempnunt quoscunque Deus contempserit necessario subtrahunt suffragium a sic eos colentibus. Et patet quam frivola sit lex de laude humana, de fama hominis mundana et eius defamacione, cum Christus suos despexerat. Non tamen nego sed hortor quod viantes accessorie honorent sanctos et ordinate appetant famam suam, sed totum factum mundi videtur personale atque preposterum, quia quandocunque quis affectat attencius famam vel honorem sui aut membri Christi quam Christi est adversarius Christi. *Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in isto.* Omnes enim episcopi qui ad temporalia, ad mundanos honores in familia, in apparatibus vel expensis ministerio Christi superfluis anhelant, omnes (inquam) tales apostatant cum Antichristo et solvunt infideliter primum mandatum ac totum decalogum; et tales indubie non sunt membra sancte matris ecclesie, quia tunc instar Christi honores suos postponerent et honorem Christi sequendo eum in vita preponerent; hoc enim foret nominis Christi indicium requisitum. Et cum Christus dicit Luce XI°, 23: *Qui non est mecum adversum me est*, vita eorum mundana ostendit patule quod sunt membra dyaboli et discipuli Antichristi. Unde in confirmacionem tocius istius sentencie hoc evangelium tripartitur: primo dicit Christus turbis Judeorum et principibus sacerdotum ut posteriores caveant et non sequantur priores. Nam Christus omni tempore presens divinitus mittit pro suo tempore officiarios consonos Trinitati, prophetas quorum vita et longanimitatis potencia consonat prime persone que est omnipotens Deus adhuc absconditus | .

The blessed despise the rites in their honour.

Christ sends 1. prophets.

Fol. 185c

1. A: cum viantes. 2. DE: dum — postponitur deest; ib. D in marg.: Laudem falsam sancti despiciunt. 5. A: suorum deest; ib. AE: multiplices; ib. E in marg.: Sancti in seculo despiciunt exaltacionem suam, multo ergo beati in celo falsas canonizaciones. 8. A: quod frivola. 10. A: despexerit. 13. E: mundi deest. 14. E: attencius deest. 15. A: suum; ib. E al. manu: Christi plus; quam — Christi deest. 15, 16. A: est — Christi deest. 18. A: cum apparatibus. 19. A: Christi deest. 22. BC: qui tunc. 28. A: huius; sentencie deest. 29. D in marg.: Exposicio; evangelium; A in marg.: 1. 29, 30. A: dicit Jesus turbis christianorum; E; christianorum. 33, 34. A: quorum loquela; E: vita loquebatur et longanimiter. Fortasse legendum: quorum vita, loquela et longanimitatis potencia.

17. Matth. XI, 6.

2. wise men, and 3. scribes; answering to the persons of the Trinity. Persecution an offence against the Trinity.

Secundo mittit sapientes correspondenter ad sapienciam Dei Patris qui veritates presentes tam temporales quam eternas enuncient; et tercio mittit ad eos scribas correspondenter ad Spiritum Sanctum qui facta priora memorie fructuose commendent. Sic enim secundum omnes Deus Trinitas est intellectus eternaliter se sapiens et actu memorans; sed membra Antichristi addunt contra istam Trinitatem quadruplicitatem dyaboli, cum occidunt extinguendo corporalem potenciam eis subiectam, crucifigunt deformiter contra mediam personam que est *speciosus forma pre filiis hominum.* Et tercio flagellabunt contra amorem Spiritus Sancti non ubique sed in synagogis sathane. Sed Spiritus Sanctus immediate desponsavit sibi sanctam ecclesiam: et hinc articulus de ecclesia sancta catholica immediate ponitur post fidem Spiritus Sancti. Et patet quomodo in tercio signo magi Pharaonis defecerant aggravantes peccatum ex ypocrisi sanctitatis loci. Sed quarto superaddunt peccatum finalis impenitencie super quo non quiescit Deus punire perpetuo. *Persequimini*, inquit, *de civitate in civitatem.* Illa est enim completa crudelitas; persequi enim est perfecte sequi, sicut Aristoteles dicit *hominum esse perfectum latronem;* persequuntur enim non solum in loco unico residentes, sed villatim secundum doctrinam Domini fugientes; et sicut persequuntur sanctos usque ad mortem, sic durant in animo amaro usque ad mortem. Ideo signanter scriptura more suo dicit: *Persequimini* de presenti, non nunc, sed de tempore vobis apto, et sic quodammodo eterne, quia usque in finem persequimini. Et instancie sophistarum quibus arguunt quod, si omnia que fuerunt vel erunt sunt, tunc sunt modo et non est prioritas temporis, cum aliis deliramentis non sunt digne memoria nisi forte ut ignari subtilissime logice scripture derisi de sua ignorancia reprobentur. Factum autem prophecie Christi patet in cronicis de Stephano et Paulo et ceteris Christi membris.

1. A in marg.: 2. 1, 3, 4. A: correspondentes. 2. A: presentes deest. 3. DE: mittit eis; ib. A in marg.: 3. 5. E: commedent; ib. A in marg.: Trinitas. 8. E: quadruplicem. 9. A: adiectam. 9, 10. D: crucifigent conformiter. 13. AD: sicut spiritus. 16. A: in deest. 21. A: completa — est deest. 22. A in marg.: Aristoteles. 23. A: solum deest. 27, 28. A: de presenti deest. 28. A: nunc deest; ib. A: in tempore vobis aperto. 31. D: erunt tunc sunt. 33. A: memorie. 36. A: Christi deest.

10. Ps. XLIV, 3. 14. Cf. De Ecclesia, pag. 3, 16. 20. Matth. XXIII, 34: *Persequemini* .... 22. Aristoteles 2253 a, 31; 1150 a, 3—8; 950 b, 32.

In secunda parte huius evangelii narratur causa finalis atque bonificans propter quam ista peccata eveniunt: Nichil enim fit boni vel mali nisi habeat causam bonam, cum aliter nullum peccatum potest fieri nisi prosit et per consequens nisi sit bonum bonitate sua secunda. Ista, inquit, persecucio iustorum fit propter hanc causam, *ut veniat super generacionem istam omnis vindicta sanguinis iusti qui effusus est super terram* glorioso martyrio *a sanguine Abel iusti* qui occisus est a fratre suo Caym (ut patet Genesis IV°) usque ad sanguinem martyrizati novissimi. Vindicta capta de istis a Domino est per se iusta et occisiones illas bonificans; nec posset Deus peccatum tale sinere, nisi de ipso vindictam caperet, et ista vindicta cum sit pena a iusto Deo inflicta, est omnimode per se iusta. Ideo Christus testatur penam hanc sub hiis verbis: *Amen, Amen dico vobis, venient hec omnia super generacionem istam.* Et intelligit per generacionem illam genus maledictum a Caym primogenito Adam usque ad homicidam novissimum prescitorum. Nam generacio hec reproba commiscetur cum sanctis martyribus et in Dei noticia magna differencia distinguitur.

Why God allows persecution.

This generation means the reprobate of all time.

Sed dubitant quidam quomodo hec generacio patitur effusionem sanguinis iustorum, tum quia hec generacio non est, cum multe eius persone deficiunt, tum eciam quia sanguis occisorum non venit aliqualiter super eos.

How the righteous blood comes upon them.

Sed pro ista instancia notandum quod sanguis est persona nature corporee iustorum et idem secundum subiectum cum vindicta divina capta pro illo sanguine. Cum enim sanguis talis iniuste effunditur, racionabiliter eius vindicta ad occisores extenditur. Sed secundo supposito quod Abel sit secundogenitus ipsius Adam, et iustus ex testimonio Veritatis de Zacharia filio Barachie est opinabile apud multos. Jeronymus autem et Rabanus videntur sentire quod iste Zacharias fuit filius Yoyade (de quo II° Paralipomenon XXIV°), qui secundum sensum misticum dicitur Barachias, id est, benedictus Domini, ut

1. A in marg.: B; D in marg.: Secunda pars. 4. DE: aliter deest. 4, 5. A: potest fieri nec possit et per. 7. A: illam omnis. 11. Codd.: novissimo. 11, 12. A: per se causans. 12. A: possit. 14. A: illa vindicta. 15. A: omnino. 22. A in marg.: Dubium primum. 23. E: in effusionem. 26. A in marg.: Responsio. 27. E: per se nature. 29. A: Quoniam enim. 33. A in marg.: Jeronymus. Zacharius filius Barachie fuit secundum Jeronymum et Rabanum filius Joiade, de quo II° Paral. XXIV. 34—36. E: fuit — Barachias deest.

7. Vulgate: ***ut veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariae.*** 33. Opus Imperfectum in Matthaeum Hom. XLVI.

Opinions as to who Zacharias was.

patet ex sanctitate vite sue. Sic enim Baptista dicitur Helias non personaliter sed misterialiter, et ad conformem sensum potest intelligi Zacharias novissimus martyrizatus, cum Zacharias interpretatur memorans Deum, qui habet mul | tos patres priores quorum quilibet fuit a Domino benedictus, et sic intelligi potest duplex generacio includens totum tempus duplicis testamenti. Fol. 185d

Unde ad signandum quod Christus loquitur misterialiter vocat Yoyadam Barachiam, de quo probabiliter et textui consonancius potest quilibet martyr sed precipue novissimus dici congrue Zacharias. Unde difficile videtur impugnare sensum Origenis tenentis quod dictus Zacharias fuit pater Baptiste, qui ideo sic martyrizatur, quoniam aptavit matri Domini post eius nativitatem in templo locum virginibus deputatum. Martyr autem novissimus occisus est inter templum et altare, dum pro defensione legis veteris tamquam templi et legis nove ut altaris capit martyrium; et utrobique Christus demonstrat ipsum genus successivum, cuius quodlibet individuum est in aliqua parte magni temporis viatorum.

Double penalty of sin: 1. alienation from God,

Sed duplex ponitur pena peccati, prima que essencialiter ipsum peccatum consequitur, sicut passio ad subiectum; et sic impossibile est penam et peccatum eius aliquo intervallo temporis separari, cum omni peccanti Deus penam ordinat et de tanto ipsum reprobat, quod est pena. Secunda autem pena temporaliter consequitur ad peccatum, sicut patet de pena sensus quam Deus infligit tam viantibus quam dampnatis; carere autem titulo acceptacionis divine vocatur communiter pena dampni.

2. pain of sense or of loss.

In tercia autem parte huius evangelii excusatur Deus et accusatur hoc genus reprobum, dum secundum infamem binarium Jerusalem dicitur hos martyres occidisse; et ad denotandum totum hoc facinus originari a sacerdotibus signanter geminatur civitas Jerusalem que fuit habitacio

3. A: novissimus novissimus. 5. A: quorum deest. 10. DE: et precipue. 12. AD: sensum deest. 21. AD in marg.: Pena peccati duplex; 1; E in marg.: Duplex est pena peccati; D in marg.: inf.: Quid pena dampni et quid pena sensus, prima inevitabiliter sequitur ad culpam et consequenter sicut passio ad subiectum; ib. E: essencialiter deest. 25. E: ordinavit. 26. A in marg.: 2. 29. DE: divine deest. 30. D in marg.: Tercia pars; A in marg.: C. 33. DE: totum deest.

32. Vulgate: *Jerusalem, Jerusalem, quae occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt; quociens volui congregare filios tuos . . . . Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.*

sacerdotum, qui occiderunt caput martyrum dominum Jesum Christum; nec occisione mentali vel lapidacione vocali sed in facto perficiunt homicidium illorum quos Deus ideo illis misit. Verumptamen generacio hec reproba et specialiter Jerusalem sepe fuit sub alis Domini tenere congregata, sed evolando ex propria malicia submisit se rapine accipitris nolens in proteccione Dei permanere; non sic intelligendo quod hec generacio fuit tantum divine voluntati contraria, sic quod Deus voluit congregacionem huiusmodi et non fuit, cum omnia quecunque voluit Dominus fecit in celo et in terra. Sed frequenter Dominus voluit istos reprobos congregare, et sic fuit secundum presentem iusticiam, sed deficiente perseverancia tociens noluerunt, ideo relinquetur Jerusalem deserta quadragesimo secundo anno post mortem Domini Tito et Vespasiano obsidentibus et destruentibus civitatem. Nec debent despicere istam matrem que tam secundum divinitatem quam secundum humanitatem ex tanta gracia sic fovet pullos istos, licet ex cecitate peccati hanc matris sue focionem teneram nunc non noscant; veniet autem tempus in quo noscentes Christi gratam absenciam et suam ingratissimam accionem ad Dominum convertentur. Ideo Christus alloquitur generacionem hanc reprobam quod non videbit ipsum amodo postquam eum occiderint, donec dicant: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Quod erit apparentibus signis finalis iudicii; tunc enim Iudei aliqui convertentur qui licet sint de generacione corporali reproba, tamen sunt de generacione iustorum cum eis commixta; oportet enim has generaciones aliter quam secundum carnem distinguere.

How God's will is disobeyed.

Sed dubitatur quomodo Christus multociens voluit filios Jerusalem in gracia congregari, cum habuit voluntatem eternam, non interpolatim divinitus et voluntatem temporalem perpetuam humanitus; et in talibus multociens fit replicacio, ut nullociens Deus Pater creavit mundum vel ad intra produxit Filium. Et licet quibusdam videatur quod Christus interpolavit voliciones tales

Doubts how Christ can have willed anything often, since His will is eternal.

7. A: accipientis: ib. A: Domini. 10. DE: fuerit. 11. A in marg.: Vide Sermone XLVIII in fine. 15. A: XL anno. 16. A: Vaspasiano; E: Vaspesiano. 28. A: carnali; ib. A: tunc sunt. 29. DE: cum eis deest. 30. DE: aliter quam deest. 31. DE in marg.: Dubium; A in marg.: Dubium secundum; D in marg. inf.: Si voluntas Dei interpellatur divinitus aut humanitus. 32. E: habuerit. 35. A: ut deest. 36. A in marg.: Responsio.

25. *Non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus ....*

humanitus, probabile tamen mihi videtur, quod voluntas Dei more scripture accipiatur pro volito; quod fuit interpolatum ex perfidia Judeorum. Finaliter evidet quomodo Christus in servo suo Stephano protomartyre egregio est laudandus, primo in hoc quod dedit sibi fortitudinem ad tam viriliter militandum, secundo in hoc quod dedit sibi constanciam finalem in causa tam laudabili ad perseverandum, et tercio in hoc quod dedit sibi caritatem Christo persimilem ad pro inimicis finaliter exorandum. Act. VII°, 50 scribitur: | *Positis autem genibus clamavit voce magna dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt, et cum hoc dixisset, dormivit in Domino.* Ex quo patet quod in caritate perferendo est occisus.

How Christ was praised in His servant Stephen.

Fol. 186a

Unde dubitant multi quid requiritur ad esse martyrem, et varii varie opinantur; et primo requiritur quod causa sit legitima sic quod occisus moriatur pro defensione legis Dei, secundo quod voluntarie capiat passionem et tercio quod singulariter diligat inimicos; et omnia ista luce clarius in beato Stephano concordarunt. Reducendo autem omnes causas martyrii ad concordiam unitatis, videtur mihi quod sufficit et requiritur ad esse martyrem quod creatura racionalis in caritate vel gracia occidatur, et sic cum Deus occidit omnem hominem, videtur quod omnis salvandus sit aliqualiter martyr Christi. Sed oportet supponere esse in martyribus multos gradus ut in beato Stephano multa signa apparuerant ex quibus possumus convincere ipsum inter alios martyrem gloriosum.

What makes a martyr.

SERMO III.

Dixit Jesus Petro: Sequere me. Joh. ultimo.

Cum triplex dicatur martyrium, scilicet in opere et voluntate ut in Stephano, voluntate et non opere ut

Three kinds of martyrdom.

2. DE: accipitur. 3. E in marg.: Quomodo Christus in servo suo Stephano protomartyre est laudandus; D in marg.: Laus Christi in Stephano. 5. DE: egregio deest. 5—7. DE: fortitudinem — sibi deest. 8. DE: secundo. 13. E: obdormivit. 15. A in marg.: Dubium tercium; E in marg.: Nota. 16. A: ut regitur (!) quod; ib. D in marg.: Esse martyrem quid requirit. 17, 18. A: pro defendencia. 26. A in marg.: Quid requiritur ad esse martyrem; D in marg.: Omnis homo salvandus est martyr. 31. A in marg.: Sermo III; D in marg.: 3. In festo Johannis; E in marg.: De sancto Johanne Evangelista. 32. D in marg.: Martyrium triplex.

31. Joh. XXI, 19. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, 325—327.

in Evangelista, et in opere licet non voluntate ut in Innocentibus, expedito de primo milite Christi dicendum est de duobus sequentibus.

Primo ergo potest hoc evangelium dividi in tria: In prima parte specificat Christus Petro, qui terna vice confessus est se diligere Christum, pascere oves suas, ad quantum pro amore earum et qualiter debeat sequi ipsum. Omnem enim salvandum oportet sequi ipsum vel in passione vel saltem in moribus. Si autem quis non fuerit virtuosus, quomodo intrabit in patriam? Et si sic virtuosus quomodo Dei virtus causans et exemplans virtutem suam non erit dux quem sequitur in moribus? Et ideo sicut Christus est primicie dormiencium, penetrans primo celum, virtute cuius tractus et ductus omnes alii predestinati rapiuntur ad ipsum, sic ex fide omnem salvandum oportet sequi illum in moribus nec alium quantumcunque sanctum oportet attendere nisi de quanto in facto docuerit semitam Jesu Christi. Ideo dicit Apostolus: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* I. Cor. IV°, 16. Et istam sentenciam enucleat Cyprianus martyr, ut patet in canone dist. VIII^a^ *Si solus Christus audiendus est.* Quid oportet dicta vel facta aliorum attendere, nisi de quanto reserant scolam Christi?

I. Christ teaches Peter how to follow Him.

Est autem multiplex sequela Christi, ut quidam sequuntur ipsum tam moribus quam martyrio sicut Petrus, quidam autem solum in moribus, et quidam deficientes in tercio signo sequuntur ipsum in nuda apparencia tamquam ypocrite, ut in nomine suo copiose possideant elemosinas datas ecclesie; et illi sunt multiplices secundum gradus scole et perfidie Antichristi. Petro autem dictum est a Christo quod sequeretur eum primo modo, ut intellexit tam ex verbis oris quam mentis; et consonum videtur quod Petrus pastor ecclesie figuravit activos, Johannes autem contemplativos, et prima vita fit in

True and false ways of following Christ.

4. A in marg.: A; D in marg.: Prima pars: ib. DE: hoc deest. 5. A: terna voce. 6. A: et pascere et oves. 10. A: in deest. 11. A: si deest; ib. A: quomodo deest. 12. A: non deest; ib. A: sequetur. 13. A: est deest. 14. DE: cuius virtute .... A: ductus cuius; ib. DE: omne. 17. A: in quanto. 18. A: docuit sacramenta. 19. A: I Cor. IV deest; DE: I Corr. II Correxi. 20. A: enucliat. 24. A in marg.: Sequela Christi triplex, 1, 2, 3; E in marg.: Multiplex est sequela Christi. 26. E: autem deest. 30. A: scole et deest. 33. A: cum Petrus. 34. A: sit.

21. Decreti prima pars, dist. VIII, cap. IX, ex epistola Cypriani (ad Caecilium, Lib. III, ep 3) Cf. Trialogum, pag. 237. Dial., pag 30.

opere et alia in quiete, quod Petrus miles Christi egregius det suis sequacibus audaciam ponendi animam suam pro ovibus gregis Christi. Joh. XV°. Nam secundum evangelium *maiorem caritatem nemo habet nisi ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Et tota ista sentencia ac longe plurior intelligitur in isto verbo dicto Petro: *Sequere me.*

2. Christ teaches Peter to throw off needless cares.

Secundo principaliter instruit hoc evangelium Petrum et omnes sequaces suos quomodo excucient a se curam superfluam atque illicitam. *Conversus,* inquit, *Petrus vidit Evangelistam* (quem quia Jesus graciose dilexerat, non ex suis meritis, vocat se ipsum ut assolet discipulum) *quem diligebat Jesus* qui sequebatur eum incessu pedum ut Petrus; qui secundo recubuit in cena super pectus Domini et motus a Petro ut quereret *quis eum traderet* et sic totum hoc est pendulum et mira pertinencia insertum. *Hunc ergo cum vidisset Petrus* corporaliter sequentem *dixit, Jesu Domine, quid eveniet de isto?* Numquid erit mihi socius in passione, sicut fuit socius in eleccione? cognoscens enim propriam fragilitatem ex negacione priori voluit habere socium et adiutorem revelantem. Sed *dicit ei Jesus: Volo hunc* evangelistam contemplativos tam in via quam in patria figurantem *sic manere* in quiete viantem, *donec veniam* prope mortem suam cum meis | discipulis predicens sibi quod proxima Fol. 186b
die dominica resolutus in mortem inpenalem veniet ad plenam beatitudinem fruens cum fratribus suis obiecto beatifico quod dilexit. Et patet veritas huius in termino vite sue. Unde Christus notans peccatum Petri ex questione inutili huius noticie, licet Petrus habuerit quandam affeccionem cecam et inprovidam de Johanne: *Quid,* inquit, *ad te? Tu me sequere,* quasi diceret: Noticia huius est tibi impertinens cum non debes addiscere nisi illud quod promovet ad sequelam meam. Et hic nota quod Evangelista vocat eum duplici nomine pertinenter, primo

2. A: suis deest. 3. DE: Joh. XV° deest. 5. DE: quis deest. 6. A: illo. 7. A in marg.: B. 8. D in marg.: Secunda pars. Sequi Christum est multiplex et necessarium; ib. A: omnes sequentes. 10. A: quia deest; ib. A: generose. Hic locus haud dubie corruptus est. 15. A: et sic deest. 17. DE: Domine deest; ib. A: de isto Evangelista. 18, 19. A: fuit in eleccione. 22. A: contemplacioni. 25. DE: penalem. 27, 28. A: in chronica vite. 29. A: habuit. 32. A: cum nichil debes.

17. Vulgate: *Domine, hic autem quid?* 23. Cf. Legendam Auream Jacobi de Voragine quot. by Arnold l. c., pag. 326.

ad Dei honorificenciam declarandam vocat eum *discipulum quem diligebat Jesus;* secundo ad Petri stulticiam deprimendam vocat eum illum discipulum *qui recubuit in cena super pectus* Domini. Et dixit ad excitacionem Petri: *Domine, quis est qui tradet te?* Sicut enim tam Petrus quam iste discipulus desideravit tunc inaniter noticiam Scariothis, sic Petrus in proposito desideravit noticiam ordinacionis Domini de Johanne. Multa enim expedit viatoribus ignorare, ut sicut Petrus potuit ex priori noticia Scariothis culpabiliter insiluisse in ipsum, sic potuit ex ista secunda noticia habuisse ad Evangelistam despeccionem, remurmuracionem vel contemptum. Unde ad declaracionem verborum Domini in hac parte narrat Evangelista quomodo sermo iste erroneus exiit inter fratres quod Evangelista non debet mori. Hoc tamen non recte capitur ex verbis Domini, cum *non dixit ei Jesus quod nullo tempore moritur, sed dixit ei: Sic volo eum manere donec veniam, quid ad te?* et cum hoc stat quod suo tempore moriatur, ut patet de sensu exposito.

It is well for us to be ignorant of many things.

Tercio principaliter notat evangelium tripliciter nomen confirmacionis sue sentencie: *Hic*, inquit, *est discipulus ille qui testimonium perhibet de hiis et scripsit hec.* Fuit enim Evangelista propheta sapiens et scriba, nec potuit eum Deus sic elegisse, dilexisse et iuvisse, nisi in illo testimonia hominum valuissent, cum non potuit cum istis paribus fuisse in isto testimonio testis mendax, cum Deus locutus est in illo ut fide credimus. Et Evangelista habens tam testimonium credibile seu sensibile quam impressam noticiam propheticam dicit audacter pro se et pro aliis fidelibus: *Et scimus quia verum est testimonium eius.* Si enim secundum legem Dei debet acceptari testimonium duorum vel trium hominum tamquam verum, quanto magis in tanto Evangelista testimonium Trinitatis? Et quod trinitas sic loquatur in ipso debemus ex fide capere sine fluctuacione vel argumenta-

Trustworthiness of the record.

1—3. A: declarandum .... deprimendum. 1. A: eum deest; ib. A in marg.: 1. 2. A in marg.: 2. 4. A: pectus eius. 6. A: iste Evangelista desiderant. 7. DE: Scarioth. 10. E in marg.: Multa expedit viatoribus ignorare. 13—15. A: in hac exiit inter fratres quod Evangelista quomodo iste sermo erroneus exiit inter. 21. A: tercium nomen; ib. A in marg.: C; D in marg.: Tercia pars. 24, 25. A: potuit Deus ipsum. 25. A: dilexisse meruisse. 25, 26. A: nisi mille hominum testimonia valuisset quoniam. 29. A: credibile seu deest. 30. D: impremissam. 31. DE: et aliis; ib. A: quod scimus. 31, 32. A: verum testimonium; eius deest. 32. DE: Dei deest.

cione et omnes argucias infidelium tamquam inertes et stolidas deridere.

Priests waste their time

1. in vain learning,

2. in common conversation,

3. in worldly endowment.

Sed dubitatur circa hoc evangelium que occupaciones sunt impertinentes pastoribus sub dicione Christi viantibus. Nec dubium quin contingit tripliciter esse occupacionem superfluam pastorum huiusmodi: primo in mentali consideracione, secundo in vulgari conversacione et tercio in mundiali dotacione. Quoad primum certum est quod quecunque noticia que non promovet ad sequelam Christi est prelatis impertinens et inepta, ideo debent dare totam sollicitudinem suam, ut cognoscant vitam et doctrinam ac gesta Christi in evangelio explicata. Quid (inquam) valet ad sequelam Christi consideracio sollicita logicorum? Quid valet ad eam noticia laboriosa naturalium philosophorum aut quid valet tercio ad ipsam sequelam demonstracio nota mathematicorum? Revera si prosint ad ipsam sequelam complendam, sicut prosunt noticie veritatum cunctarum, hoc est, per accidens; nec excusantur discentes ex desidia et obmissione stulta plus utilis. Cum enim tota occupacio peregrinacionis humane sit parva et mutuo se impediens, cum sit parva, patet quod quilibet christianus et specialiter prelatus debet optimum eligere et pertinentissimum suo officio ad beatitudinem acquirendum; ne forte tali occupanti se circa noticias minus utiles dicat Veritas: *Quid ad te? Tu me sequere.* Verum tamen occupatus in talibus pro magna parte sui temporis non debet omnimode desperare sed vel argucias infidelium et arrogancias dissipare vel convertendo ad confirmacionem sui evangelii et vie morum totum suum studium prius superfluum ad edificacionem ecclesie preparare. Et quanto magis | arguendi sunt clerici qui dant totam operam studii ad discendum tradiciones hominum, ut vocatas leges pape, cesaris sive regis. Ipsi enim eclipsant, diminuunt vel tardant evangelium quod si raro prosunt, hoc est, per accidens, per se nocent. Ideo talibus pertinenter dicit Dominus: *Quid ad te istorum*

1. Uselessness of logic, natural philosophy and mathematics.

Still worse is study of law,

Fol. 186c

1. A: et arguicione. 3. AD in marg.: Dubium; A in marg.: Occupacio superflua tripliciter. 4. A: condicione. 5. D in marg.: Occupacio superflua sacerdotum. Mentalis occupacio. 8. A: ditacione; ib. A in marg.: 1, A; C in marg.: Noticia quecunque non promovens ad Christi sequelam est in prelatis impertinens. 12. A: et gesta in. 14. A: laborosa; ib. D in marg.: Magistri et studentes notate. 16. A: nota deest. 16, 17. A: prosunt ad istam. 17. DE: sic; A: possunt. 19. A: et ex. 21. DE: cum sit parva deest. 24. D: acquirenda; E: acquirendam. 27. A: omnino. 28. A: vel arrogancium. 29. DE: sui deest. 33. A: proprie cesaris; DE: cesareas sui. 35. A: hoc est deest.

noticia? Licet enim Deus ex omnisciencia sua cognoscat singulas veritates, tamen parva et remissa apprehensio viatoris ad magnam sui utilitatem ignorat plurima, cum multa nephanda noscendo ex pronitate sua aut operatur aut perpetrabit facinus vel obmittet quod foret pertinens ad complecionem sui officii pro edificanda ecclesia et beatitudine acquirenda. Deus autem ex immensitate sue sciencie et impeccabilitate sue noticie cognoscit omnia, sicut beati cognoscent in patria. Et idem est iudicium de vana curiositate theologorum, quorum hii attendunt ad genealogias inutiles, hii ad cronicas et fabulas impertinentes et hii ad subtilitates argumentorum superfluas; ex quibus tardatur fructus sequendi Christum. Ideo cuilibet tali dicendum est: *Quid ad te*, ut melius sequaris salutem. Et sic prima culpabilitas viatorum est in mentali consideracione.

as are the useless refinements of theologians.

Sed secunda (ut dictum est) prorumpit ex affectu coniuncto intellectui in vulgari conversacione. Invenies quidem vocatos presbyteros omni genere scurrilitatis et immundicie conversantes, sicut patet ex tribus: primo in hoc quod sunt magis callidi inter omnes mercatores et istud officium secundum Crisostomum non potest eciam a laicis inculpabiliter exerceri; secundo in hoc quod omni genere secularis officii in domibus regum et aliorum mundialium occupantur. Et certum est quod nec in hoc secuntur Christum qui non potuit taliter occupari, nec est tanta capacitas in eis quin distrahit a ministerio quod debent secundum statum suum Deo impendere. Ideo a quolibet tali querit Christus: *Quid ad te* talis occupacio ut me sequaris apercius, et cum non subest excusacio non superest nisi apostatarum dampnacio. Et tercio in hoc quod in rebus bellicis sunt consiliarii et (ut pretendunt) duces bellancium ordinarii ac tercio ex instinctu regis superbie prorumpunt in perpetracionem actus nefarii. Numquid tales non sunt irregulares, cum ante suscepcionem ordinis solus consensus irregularitatem

Evil conversation of priests,

as merchants,

as secular officers,

as warriors.

1. A: enim Deus deest. 4. DE: suam ad operam vel. 7. A: ex deest. 8, 9. A: impeccabilitate — sicut deest. 9. DE: cognoscunt. 10. A in marg.: Contra curiosos theologos; D in marg.: Theologi. 15. D in marg.: Consideracio. Secundum; A in marg.: 2. 18, 19. A: Juvenes quidem. 20. D in marg.: 1. 21. A: et illud; DE: istud eciam. 22. A: secundum Anselmum; ib. A: non posset. 23. D in marg.: 2. 25. A: quod deest. 26. A: eciam taliter. 28. DE: intendere. 30. A: apercius deest; ib. A: non subest. 31. A: Et secundo; ib. D in marg.: 3. 35. A: non deest; ib. D in marg.: Irregularitas sacerdotum. 36. A: solus deest.

induceret? Certum est quod quicquid ministraverint ecclesie, est irregulare nocens illis atque ecclesie, cum a Christo vel apostolis non habent exemplum, ut ipsos sequendo taliter operentur. Igitur ve talibus clericis qui practice didicerunt talia, cum non habent excusacionem Christo acceptam, dum querit: *Quid ad te?* Cum in hoc implicas quod sim tui similis scandalizas me. Et patet exemplariter quomodo in irregulari conversacione occupaciones clericorum sunt apud iudicem primum dampnabiles.

3. Priests' desire of dominion.

Et quoad tercium patet quod nemo est plus prelatis siciens seculare dominium, cum frustrati per patrem suum a ministerio quietante circumpalpitant quomodo in peregrino officio placeant patri mendacii. Nec solum iudicandi sunt tales clerici sed domini seculares ex consensu sui actus nepharii. Christus enim (ut dictum est) fuit gratissimus statui secularium dominorum, primo in hoc quod dans illis potestatem ad castigandum effrenes in sua ecclesia elegit nasci in tempore huius altissime potestatis, secundo in hoc quod conversans in terra non habuit vel domum propriam diminuens cesaream potestatem, et tercio in hoc quod nedum sentenciavit debitum dari cesari, verum eciam reddidit sibi tributum pro se et sua familia. Sed post tot gratitudines domini seculares nimis ingrate deordinarunt Christi milites ordinacioni sue contrarie, cum ubi Christus ordinavit primiceros suos debere esse plus pauperes pro complecione sue milicie non habere divicias a sequela Domini retardantes, isti ex cautela dyaboli onerant ipsos nimis monstruose cum mundi diviciis. Ideo sicut necessario deficit spiritualis milicia, sic oportet quod corporalis milicia deficiat. Non sic autem beatus Evangelista qui licet fuit papa et episcopus exercitus Christi precipuus, tam potens dominare quiete fugit dominacionem huiusmodi ut venenum; nam silvestres frondes mutavit in aurum et littoria saxa | in gemmas non pro usu proprio sed ad mentes cupidas saciandum

Christ showed favour to lay rulers.

Fol. 186d

4. A: sequentes. 6. D: a Christo. 7. DE: implicans. 8. E: quomodo deest; D: quomodo in marg. added. 9. D: quod occupaciones; ib. A: clericorum deest. 10. D in marg.: 3. Dotacio. 14. DE: in deest. 16. D in marg.: Christus statui seculari gratissimus. 19. A: sua deest. 23. E: tributum dari. 27. A: pronuncios suos; ib. D in marg.: Seculares Christo rependunt ingratitudinem. 30. A: onerant. 31. A: specialis. 32. A: deficiat, deficiat. 33. A in marg.: Johannes Evangelista fuit papa. 34. DE: causam potens; ib. DE: aufugit. 35, 36. DE: silurens frondes.

ac contemptum talium declarandum. Ideo (ut sepe prenosticatum est) necesse est ut regna in se divisa ad sui internicionem ex tali stulticia desolentur.

Lay rulers bound to correct abuses in the church.

Nec valet vecordans excusacio Antichristi qua dicitur quod non licet dominis temporalibus ordinacionem iam currentem corrigere et ad ordinacionem Christi huic contrariam exercitum suum reducere, tum quia multi sunt sancti patres qui secundum talem ordinacionem Christi exercitus triumpharunt, tum eciam quia hostes nimis multi contra acceptantes ordinacionem talem insurgerent. Quoad primum patet a tempore quo introducta est talis exercitus Christi reversancia, decrevit sua milicia, et tales pugiles qui deordinacioni tali consenserant graviter peccaverunt. Nec sunt in hoc sequendi sed in huiusmodi penitencia et satisfaccione pro repugnancia legi Christi. Ideo solum ipse vel alii sub racione qua secuntur ipsum a fidelibus sunt notandi.

Christ the true guide to follow.

Ideo absit a fidelibus ista blasphemia, ut dimissa Christi conversacione atque doctrina intendatur vite et verbis ducis errabilis. Sic enim blasphemant fratres quod religio sua sit prestancior quam communis religio christiana, sed ex fide ut patronus est pocior, milicia sua triumphans est gloriosior et regula qua regitur est perfeccior. Et quoad secundum obiectum concedi debet quod hoc temptans pro parte Christi habebit plurimos adversantes, quia non solum Antichristum et omnes eius discipulos sed ipsum dyabolum et omnes suos angelos qui summe odiunt quod Christi ordinacio stet in terris. Sed consolacio virtuosi agonizantis circa difficile non debet vecorditer ex isto deficere, tum quia Christus et tota sua familia que est priori prestancior fortificat pugnantes pro causa sua et beatifice coronat in ipsa mortuos. Sed de quanto hec causa extollitur, de tanto exercitus dyaboli superatur; et ad pugnandum in hac causa Christus armavit suos milites dando eis temporale dominium conquisitum.

2. A: pronosticatum; ib. A: sic in. 3. DE: interfeccionem; interempcionem in marg. 4. A: vecordans deest; ib. D in marg.: Nota. 8. DE: sunt .... qui deest; ib. AD in marg.: 1. 9. AD in marg.: 2; D: Dotacionis defensio. 10. DE: attemptantes. 11, 12. A: introductus .... 12. A: reversancia deest. 15. DE: modi deest. 15, 16. DE: et repugnancia legis. 20. A in marg.: Contra fratres; D in marg.: Nota. 21. DE: omnis religio sit. 22. A: patronus deest; ut sequitur lacuna. Hic locus corruptus esse videtur. Reccius sic habebitur: sed ex fide credimus quod ut .... 24. D in marg.: Ad secundum. 27. E: eius — suos deest. 28. A: cum summe. 33. A: quanto hoc. 34. E: et deest. 35. A: animavit.

SERMO IV.

Angelus Domini apparuit in somnis Joseph. Matth. II°, 13.

Martyrdom of the Innocents.

Hoc evangelium narrat de triplici martyrio, scilicet de cetu Innocencium occisorum pro Christo qui omnes sunt unus martyr in effectu, licet non voluntate nobis notorie explicita. Et dividitur in tres partes: primo narratur quomodo post communicacionem trium magorum cum Herode angelus Domini apparuit in sompnis patri Domini putativo, mandans quod surgeret et acciperet puerum Jesum cum matre eius et fugeret in Egiptum, quod ibi maneret cum matre et puero quousque habuerit aliud responsum angelicum. Et causa subditur, quia Herodes est quesiturus puerum propter suspicionem ablacionis regalie Judee (ut regnet securius) occidendum, quia secundum Apostolum I. Tim. VI°, 10 *radix omnium malorum est cupiditas.*

God's warning to Joseph.

Pro ista parte notandum quod ista premunicio fuit facta ordinate Joseph; sicut enim natura successive progreditur subitas mutaciones odiens, sic Deus successive instruit Spiritu Sancto ductos quantum protunc eis expedit, ut habeant evidenciam ad continue sperandum in Deo et pulsando eum precibus et filiali timore debite serviendum. Aliter enim humana fragilitas habens nimis multorum noticiam modo primi apostate superbiret. Et hec racio quare paulative in pendulo ostenditur Joseph quid faciet pro futuro.

Form of the appearance.

Secundo notandum quod dicta apparicio signanter facta est virtuti ymaginative grossi viri sed devoti, cum nec tunc fuit elevatus secundum partem superiorem anime ut prophete, nec omnino agrestis, ut parentes Sampsonis et pastores quibus angelus apparuit in forma hominis visione oculi corporalis.

What was revealed.

Tercio notandum quod sicut Deus instruxit Joseph et alios filios suos carissimos non in difficultatibus extraneis

1. A in marg.: Sermo IV; D in marg.: Innocentum (!); E in marg.: De Innocentibus. 2. E: somniis. 4. A: de deest; ib. Codd.: Innocentum. 5. A: in effectu licet deest; ib. A: nobis deest. 6. E: notatorie; ib. A in marg.: A. 7. E: communicacionem trium et in marg. 8. E: somniis. 9, 10. A: asportaret puerum. 10, 11. A: eius — matre deest. 14. E: puerum occidendo. 15. A: quoniam secundum. 17. A in marg.: 1. 19. D: subditas. 20. D in marg.: Quare Deus abscondit secreta. 21. D: vel habeat. 22. DE: in Domino. 25. A: in pendulo deest. 27. A in marg.: 2; D in marg.: Apparicio quomodo fit. 29. A: non tunc. 32. D: corporali. 33. A in marg.: 3; ib. A: instruit.

1. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold I, 327—331. 18. Cf. Serm. Part. I. Serm. XXVIII, pag. 191.

sed in veritatibus pertinentibus ad salutem, sic fidelis theologus non debet discutere de gradibus sompniorum et aliis sibi impertinentibus ad sequendum Christum (ut dictum est sermone proximo). Certum est tamen quod de ista visione ymaginaria fuit Joseph verus propheta tam illuminatus intellectu quam accensus affectu.

Flight into Egypt.

Ideo in secunda parte huius evangelii narratur quomodo Joseph consurgens cum Maria et puero accepit eos, ut probabiliter creditur eadem nocte, et secessit in Egyptum usque ad obitum Herodis, quia expectacio iustorum de persecucione finitur leticia vel in via vel saltem in patria vel utrobique. Licet enim Deus necessitat | ad omnia futura in suo ordine sic quod impossibile est quicquam illius ordinis pretermitti et specialiter de Christo et suis parentibus, tamen eque necessitat quod uxor et proles subdantur marito tam in racione meriti quam exempli; nec non oportet quod maritus sexu dignior se exercitet in humana prudencia et preparanter acceleret dando exemplum aliis ad augendum ecclesie merita, cum Deus movet creaturas suas ac si spiritus prime vite moveret immediate sensibiliter et insensibiliter cuncta corpora. In omnibus enim corporibus sensibilibus est corpus subtile vocatum spiritus; et sicut nutrix ducit puerum, licet sibi appareat ex se motus, sic divina sapiencia ducit suos filios ac alios agitat ad regimen ecclesie, ut sint digni; et sic impossibile fuit Herodem Christum infantem occidere, cum tam obmissio persecutorum quam fuga invasorum erant a divina sapiencia limitata. Sed notant cronicantes de genealogia Herodis multipliciter, sed dimisso isto tamquam prophano satis est evangelico notare quomodo tres erant Herodes, ut notatur in hiis versibus:

Fol. 187a

God's preordinance does not lessen man's duty.

3 Herods.

Ascalonita necat pueros, Antipa Johannem,
Agrippa Jacobum, Stephanum cum Symone, Judam.

5. DE: imaginacionis; ib. E in marg.: Nota. 7. A in marg.: B; D in marg.: Secunda pars. 11. DE: persecutore; ib. E: finitiva. 12. A: utrisque; ib. A in marg.: Nota de necessitate. 13. A: in servo. 15. A: de proximo. 17. A: nec non et quod; E: oporportet; ib. A: sexus. 18. AD: acceleret deest; E: acceleret in marg.: additum; ib. A: augendi. 20. DE: primo; ib. E: vice. 22. A: corpora deest; ib. A: corporibus deest; ib. E: corporeis sensibus. 25. A: ac gilat alios. 26. A: Christum deest; ib. A in marg.: Nota. 27. A: periculorum. 28. A: fuerant in; E: erant divina; ib. D: limitanda. 33. E: Agrippa Jacobum, claudens in carcere Petrum, Johannem, Jacobum, Stephanum cum Symone Judam. In Sermonibus Mixtis et Parte IV, Sermone XVII hii versus ut supra habentur; ib. D: Johannem Jacobum; ib. A in marg.: Tres erant Herodes; D in marg.: Herodes; E in marg.: Tres Herodes; A in marg.: Versus.

32. Cf. Serm. Mixti XXIII, Pars IV, Serm. XVII. Cf. Eulogium Historiarum I, 80 and pref. XI.

Causes of the flight.

Nec oportet occupare memoriam cum ulteriori genealogia eorum. Causa autem huius fuge Christi erat multiplex, primo (sicut dicit evangelium) ut adimpleretur dictum Domini Osee XI°, 1: *Ex Egypto vocavi filium meum.* Nec obest huic sed consonat quod multe alie erant cause, quia sicut natura utitur eodem organo pro multis officiis, sic Spiritus Sanctus onerat verba scripture multis sentenciis. Dentes enim secundum philosophum formati sunt ad comedendum, ad contraria amovendum et in homine ad loquendum. Fuga enim in Egyptum exemplificat aliis ut se quandoque abscondant tamquam nescii, cum Dominus ita fecit. Et secunda causa datur ut utrique parentes et totum genus hominum exemplatorum meritorie cognoscant quomodo in simili est agendum.

Herod's anger.

In tercia vero parte evangelii narratur quomodo Herodes reputans se illusum a magis iratus est valde. Finxit enim fallaciter se esse adoraturum regem quem magi coluerant, sic tamen quod ipso adorato reveniant. Illusus quidem per suum dyabolum illudebatur eciam occasione verborum regum istorum, quia sicut necesse est quod *timentibus Deum omnia cooperentur in bonum*, sic necesse est quod omnia apostatantibus cooperentur in malum.

Why two years were allowed in killing the infants.

Fuit autem faciliter provocatus ad iram, quia stuppa que est fex ecclesie faciliter accenditur. Et hinc occidit in Bethleem et in tota patria adiacente omnes pueros de a bimatu et infra, quia illius etatis credidit esse Jesum; nam (ut probabiliter opinatur) Herodes citatus ad Romam cepit iter statim post Epiphaniam, et quia magi non revenerant ut mandavit, eo quod instructi ab angelo repatriarunt in mari Tarsensi, cum venerant ad illud mare, fecit naves comburi, iuxta illud Psalm. XLVII°, 8:

1. A: Nec valet. 2. E in marg.: Causa fuge Christi fuit multiplex; D in marg.: Fuga Christi quare fuit. 3. A in marg.: 1. 4. DE: vocabo. 5. in marg. sup.: Sicut natura utitur eodem membro pro multis officiis, sic Spiritus S. onerat verba unius et eiusdem scripture diversis sentenciis. 7. A: Sanctus deest. 8. E in marg.: Officium dencium. 12. DE: facit; ib. DE: tercia; ib. A in marg.: 2. 13. A: utrum ut; ib. E: parentum; ib. A: humanum. 16. A in marg.: C; D in marg.: Tercia pars. 18. DE: Finxit autem; ib. DE: se eum. 21. A: vel occasione. 22. Rectius: diligentibus Deum. 25. D in marg.: Quare aliqui cito in iram incenduntur, qui reprobi sicut stuppa et fex ecclesie cito incenduntur. 26. A: lex ecclesie de levi. 28. E: a (D: ab) binatu. 29. E in marg.: Nota. 32. DE: navi Tarsensi. 33. D: facit; ib. XLVII deest; lacuna.

22. Rom. VIII, 28.

In spiritu vehementi conteres naves Tarsis. Sed rediens de Roma in fine anni Herodes audiens famam pueri crebrescentem, eo quod nedum adoratus fuit a magis (quod Herodes credidit illusionem eorum fantasticam), verum eciam presentatus fuit in templo a Symeone et Anna prophetice adoratus (ut dicitur Luce II°). Cum biennium fere transierat, in reditu suo de Roma confirmato regno sibi contra filios suos per Cesarem, tum fecit occidi pueros Bethleemitas, et impleta est prophecia Jeremie prophete XXXI°, 15: *Vox in Rama audita est; que vox fuit ploratus et ululatus multus*, et mater *fuit Rachel plorans filios suos* et nolens consolacionem recipere, quia filii sui non sunt ita feliciter occisi: nam filii Lye erant plurimi, illi qui occidebantur de tribu Yuda prope Bethleem, ubi David natus est. Dolebat eciam Rachel in spiritu suo quod bona opera de genere filiorum suorum occisa sunt per consensum occisioni istorum innocencium et Christi. Mater enim generis eiusdem dicitur diu post dolere in filiis et propter hoc quod peccatum est irremissibile, dicitur ideo consolacionem non accipere. Presciti enim non sunt in perfeccione finali homini deputata; vel conformius ad scripturam Rachel, que interpretatur ovis aut videns Deum, est sancta mater ecclesia que clamat in excelso, quia sub altari Dei (ut dicit Joh. in Apoc. XXI°). Et illa vox est prior dignitate in ecclesia triumphante. Secundo est plo | ratus et ululatus multus in ecclesia militante et tercio non vult ecclesia de sic occisis consolacionem expetere, quia vidit quod est expedicius quod filii sui non sint ultra superstites. Et patet ad sensum allegoricum quomodo Christus evadens est spiritus martyris occisi; corpora martyrum in Bethleem occisa sunt martyres de Judea, sed occisi in omnibus fratribus eius sunt martyres qui ubique terrarum sunt occisi pro Christo.

Mystical meaning of Rachel's weeping.

Fol. 187b

Sed circa hoc evangelium dubitatur si dicti occisi singuli sunt beati, cum a probabili multi eorum sunt

4. D: quod eorum credidit Herodes; E: eorum Herodes. 6. E: prophetice et in marg. 7. Codd.: fecit in reditu. 7, 8. DE: sua; ib. A: De — contra deest. 11. AE: mulier. 12. D: mater naturalis. 14. A: ut plurimum; ib. D in marg.: Rachel. 17. DE: Dolebat autem ecclesia; ib. E in marg. rectius: eciam. 17. A: de genere deest. 18. DE: innocentum. 19. A: enim deest; ib. DE: eiusdem deest. 20. DE: eciam propter; ib. DE: est deest. 21. non; E in marg.: noluit. 22, 23. DE: conformis. 25. A: XXI° deest. 26. DE: Et illa deest; ib. A: est deest; ib. DE: in deest. 30. A: non sunt. 31. DE: quando. 32. A: corpora nostrum. 33, 34. A: de Judea — martyres deest. 35. E in marg.: Dubium; A in marg.: Dubium primum; D in marg.: Dubium utrum omnes occisi pueri sunt sancti; ib. A: dubitatur quomodo; ib. AE: si deest.

Some of the innocents may have been slain before circumcision.

occisi ante diem octavum in quo solum licuit circumcidi et secundum legem veterem tunc ligantem Judeos generaliter masculus septimo die suo incircumcisus dampnabitur. Ideo dicunt multi et magni quod istorum infancium occisorum aliqui sunt sancti de quibus solum canit ecclesia, et aliqui sunt dampnati; sed grave videtur et presumptuosa diffinicio, primo cum sancta mater ecclesia indifferenter solemnizat eorum festa et canit multa ex quibus infertur ipsos martyres fuisse gloriosos. Secundo cum videtur repugnare divine clemencie quod martyrizati pro ipso dampnentur propter facinus unius infidelis, ubi nec ipsi nec parentes eorum habent potenciam circumcidi; nam peccatum Herodis non tantum innocuit aliis qui nichil pro Christo sunt passi; et tercio quia Deo fuisset facile ipsos flamine baptizare; nec est incredibile sed pium quod sic fecit cum suis coetaneis taliter pro ipso passis. Ergo nimis levis foret presumpcio non habenti ad hoc revelacionem dampnacionem talium diffinire; nam ante legem circumcisionis datam Abrahe et post fuerunt in lege veteri incircumcisi corporaliter sed non spiritualiter et salvati, sicut multi erant baptizati baptismo flaminis in lege gracie et sic salvati, licet non fuerunt flamine baptizati, ut patet de multis martyribus. Quare ergo non potuit sic esse de circumcisione non adeo obligante paucam gentem Judaicam et non feminas parvo tempore obligavit sed longe extensius et striccius quoad tempus et pene inferenciam de baptismo?

Yet the church counts them all as Saints.

Si ergo Jeremias et Baptista sanctificati fuerunt in utero, quid obesset quod Deus sanctificasset infantes pro ipso tam penaliter pacientes et pro illa morula illuminasset eos ad voluntarie paciendum? Nec est faciliter fingendum quibus viantibus pena talis primo prodesset; ideo videtur mihi probabile quod cuncti innocentes sic occisi pro Christo sive infra septem dies sive seniores citra biennium sunt salvati. De gradu autem meriti non licet nobis ignaris discutere sed partem que videtur nobis plus racionabilis probabiliter opinari.

Spiritual and bodily circumcision.

Et quantum ad legem de circumcisione, patet quod debet intelligi de circumcisione spirituali quod est homini

3. E: die summo. 4. A: illorum; ib. A in marg.: Opinio multorum. 6. E: alii. 7. A in marg.: 1. 8. A: tam multa. 9. A in marg.: 2. 13. E in marg. correxit: circumcidendi; ib. DE: nondum nocuit. 14. DE: qui nec; ib. A in marg.: 3. 21. A: non deest; ib. E: sunt multi; ib. E: erant deest. 22. A in marg.: Baptismus multiplex; ib. A: gracia. 26. A: sed est; ib. A: et stricciust: E: et firmius. 30. D: finaliter. 33. A in marg.: Opinio Johannis. 35. DE: non est. 38. E in marg.: Nota.

necessaria nunc et semper; circumsio autem corporalis est necessaria pro suo tempore concurrentibus paribus Deo notis. Sic enim glosamus striccius dictum Christi Joh. III°, 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Vana est ergo sollicitudo qua curiosi superflue machinantur qui salvantur et qui dampnantur. Satis quidem est quod teneamus nos in limitibus scripturarum. Sed dubium est utrum homo debet sollicitare se ad fugiendum vel resistendum contrariis, et videtur quod non, quia quomodocunque fecerit Deus necessitat vel disponit pro optimo sibi, ergo debet Deo committi humiliter tota ordinacio cursus seculi. In oppositum tamen est factum Christi qui per parentes aufugit in Egyptum et abscondens se exivit de templo, ymmo docet suos discipulos, cum mali persecuntur eos in una civitate, fugere in aliam, ymmo ista opinio I Mach. II cap. deridetur. In vanum enim daret Deus hominibus sagacitatem atque prudenciam ad declinandum mala pene illis contraria, nisi sic debeant practizare, cum finis gracia cuius tam homines quam bestie habent talia sit hoc opus per quod salvatur seculum.

It is lawful to flee from, or resist persecution.

In isto dubio tenenda est indubie pars affirmativa, sed multi in extremo deficiunt, ut hii desides sine tota coagencia permittunt causas superiores deficere, et hii dimissa regula legis Christi luciferine laborant ut pervertant ordinem quem Deus instituit; et in ista superbia soluto satana laborat nimis ecclesia hodierna. Et hec est causa omnium bellorum, dissensionum et perturba-
Fol. 187c cionem ecclesie, sicut Dominus prophetavit. | Debemus enim agere secundum interiorem hominem, laudando Deum et amando proximum. Sed secundum exteriorem debent activi laborare ut habeant unde tribuant indigenti et apostolici evangelizando prudenter et dum spiritus consulit fugiendo persecutores, dum autem commovet penam et mortem crudelissimam paciendo et omnino secundum corpus nulli persequenti resistendo (ut docet evangelium Matth. V°); seculares autem debent manuduci

We must not neglect our duty on account of it.

1. E: autem deest; ib. D: naturalis; ib. A in marg.: Circumcisio duplex. 5. A: ergo deest. 8. D in marg.: Dubium utrum homo debet fugere in persecucione. 11. A: et disponit. 12. E: Deo humiliter. 14. DE: fugit. 16. E: ymmo deest. 17. E in marg.: Hic nota. 18. A: et prudenciam. 19. DE: debeat. 20. DE: sunt. 21. A: hoc opus deest. 22. A in marg.: Responsio. 23. E: utroque extremo; ib. A: et hii. 24. DE: agencia; ib. DE: efficere. 25. DE: legis deest. 25, 26. A: permutent. 28. E in marg.: Bellorum, dissensionum, perturbacionum causa. 31. A: Sed deest. 37. A: manudici.

in ista scola per clericos, sed deficientibus illis demon exagitat totum orbem, et sicut Deus qui est actus purus agit spiritualiter et non corporaliter, sic evangelicus cum (Luce II) sit spiritus, pati autem secundum naturam terream sibi convenit, sic quod celestis homo influat et secundum coniunctum spiritum regulet terram nostram.

We cannot be hurt if we keep the gospel rule.

Et quantum ad obiectum, patet quod servando istam regulam evangelicam impossibile est paciendo dampnificari sed lucrifacere anime sue conquirendo populum, ut fecerunt apostoli, et quamvis omnia necessario secundum ordinacionem divinam evenient, tamen debemus iuxta doctrinam evangelii tam pati quam agere, cum sit in potestate nostra, ut simus Deo grati vel reprobi, illi autem qui sunt impotentes fugere, ut innocentes, imbecilles et alii preventi hostibus servent caritatem et humiliter paciendo fient martyres. Sed refuga introduxit istam fugam et pacienciam evangelicam esse summe odibilem et superbam resistenciam ac invasionem more patris sue esse maxime honorabilem. Et in istis duobus extremis variantur Christi discipuli et discoli Antichristi. Si autem vis assecurari a perplexitate, fuge causas et conversaciones mundanas, ut fecerunt apostoli ad instar Christi.

SERMO V.

Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam. Luce XIX°, 12.

The nobleman is Christ.

Homo iste est indubie dominus Jesus Christus qui est nobilissimus homo possibilis, cum ex parte patris qui est Deus nemo potest esse eo nobilior et ex parte matris que est Maria, sanctissima feminarum, non potest extendi secundum naturam, et sic post eum fuit Adam pro statu innocencie homo nobilissimus et ab eo processit Christus, secundus Adam, non secundum racionem qua primus parens degeneravit peccando, sed secundum racionem qua in linea generacionis humane naturaliter positus fuit primus; et hinc descendit Christus ab eo

4. DE: Luce IX. 10. A: et quare. 11. A in marg.: Omnia necessario evenient. 14. A: autem deest. 17. DE: fugitivam. 21. A: fugiendo a perplexitate. 25. A in marg.: Sermo V; D in marg.: 5. In die sancti Thome; D in marg.: In die Thome Cantuariensis. 31. A: excedi; ib. A: fuit primus. 34. A: congeneravit. 35. DE: qua in via; ib. DE: naturaliter deest.

25. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 257—261.

et aliis patribus prioribus ex traduce sed naturali racione qua non degeneravit. Abiit autem in regionem longinquam, quando incarnatus se ipsum exinanivit formam servi accipiens. Regio autem longinqua est status humani generis qui valde distat a statu divinitatis, et illa abicio sive discessio est per se verbi minoracio. Causa autem finalis huius abicionis fuit graciosa dileccio salvacionis ecclesie militantis. Post arras autem redempcionis humani generis et completum commercium reversus est cum parte captivata ascendens in celum et post missionem Spiritus Sancti vocata universitate hominum sibi serviencium dedit illis gradatim non solum bona fortune que sunt minima nec solum bona nature que sunt media, sed bona virtutis et gracie que sunt maxima. Et ideo Lucas vocat eas mnas et Mattheus talenta.

He gives his servants as reward the gifts of virtue and of grace.

Ad istum autem finem dedit eis ipsa ut negocientur spiritualiter edificando proximos et promovendo inceptum commercium usque ad diem iudicii, quando Christus reveniet. *Cives autem eius*, hoc est, sacerdotes sui generis *oderunt illum*, cum a tempore predicacionis usque ad mortem conspirarent in eum persequentes, quia Matth. X° vere dicitur: *Inimici hominis domestici eius.* Nec obest quod sint secundum racionem disparem inimici Deo et amici, cum Scarioth preter intentum procurans Christo exaltacionem vocatur *amicus* (ut patet Joh. XVIII°). *Isti autem cives* frequenter *miserant* scribas, phariseos et milites et Herodianos tamquam *legatos* suos quos Christus vocat legacionem, confirmando logicam antiquorum qua dicitur sacerdos magnus: *tempore iracundie factus est reconciliacio;* nec unquam legitur quod miserunt | dictos legatos *post eum* nisi vel ut eum caperent in sermone vel comprehenderent occidendum, et utrobique dixerunt multipliciter tam verbo quam opere quod noluerunt ipsum regnare super ipsos; nam legem suam contempserant, vitam et miracula sua despexerant et demum Pylato imponente eis quod fuit rex eorum: *Nos*,

The priests hated Christ.

Fol. 187^d

2. DE: degenerarunt. 4. D in marg.: Regio longinqua. 6. DE: est persone. 8. A: autem deest. 11. AD in marg.: Bonum triplex. 11, 12. DE: sibi serviencium deest. 15. D: eos. 17. A: promovendum. 18. A: ad finem. 19. A: huius hoc. 20. A: oderant. 21. DE: conspirarunt; ib. A: quia deest. 22. DE in marg.: Amicus. 23. A: sunt. 24. A: Christi. 25. Recte: Matth. XXVI°, 50. 27. A: ut Herodianos. 29. A: quod sacerdos. 34. DE: illos; ib. A: suam deest. 36. DE: eorum deest; ib. A in marg.: Contra prelatos.

22. Matth. X, 36. 29. Ecclesiastici XLIV, 17. 36. Joh. XIX, 15.

inquiunt, *non habemus regem nisi Cesarem.* Et tamen tota persecucio facta in persona Christi persecucionem futuram in membris suis signat; prelati superiores ecclesie qui debent esse cives apostolorum et magis domestici Dei odiunt multipliciter dominum Jesum Christum, *dicentes* in effectu cum sacerdotibus templi: *Nolumus hunc regnare super nos.* Nam non regnaret super illos nisi ipsis obedientibus legi sue et sequentibus eum in vita et opere, sed in facto dicentes oppositum in re diffidunt hunc Dominum, cum ipse humillimus vivendo vitam pauperrimam fuit a mundi sollicitudine maxime elongatus. Ipsi autem arrogantissimi et mundo ditissimi maxime seculariter regunt mundum; ideo allegata contra eos vita Christi exemplari et doctrina salutari vel simulant vel false glosant et dicunt in re proditorie; *Recede a nobis, scienciam viarum tuarum nolumus.* Et sic tradicio Cesaris et Antichristi extollitur, sed lex evangelii contempnitur tam consideracione quam in practica voluntate. Et revera ista persecucio Antichristi excedit tam diuturnitate quam ypocritica calliditate persecucionem qua Christus fuit in persona propria per sacerdotes legis veteris persecutus. Notemus (rogo) legatos cum bullis missos a latere Antichristi et videamus quid sonat ad edificacionem ecclesie secundum legem evangelii, quin pocius dicunt implicite quod nolunt legi Christi regnantis super eos subici.

So do our prelates.

Sed factum est ut Christus *rediret* in die iudicii *accepto regno* secundum numerum quem diffinivit totum regnum celorum statuere *et iussit vocari servos,* scilicet prelatos ecclesie et evangelicos *quibus dederat copiosa carismata* ad edificandam ecclesiam, ut notificet mundo quantum mercedis iusti recipient ex dignitate negociandi vel ociandi. *Primus autem* signans viros apostolicos duplicavit talenta, dum dispersit in ecclesia prudenter et diligenter ad eius edificacionem semina verbi Dei; et sic decem talenta quesita signant universitatem populi quam viri apostolici Domino quesierunt. Sed in die

The first servant represents men of apostolical labours.

3. AD: signanter; E: signant. 8. A: odientibus. 10. DE: humilius. 11. D: mundi consideracione; E: confederacione. 18. D: considerative. 22. DE: ergo rogo; ib. A in marg.: Contra papam; E in marg.: Nota diligenter. 23. D: sonant 28. E: rego(!). 33. E: autem servus; ib. DE in marg.: Primus servus. 35. A: diligens; ib. A: verba.

23. Cf. Thomae Walsingham Hist. Angl., ed. Riley, II, 71—72. 30. Vulg.: *Quibus dedit pecuniam ut sciret quantum quisque negociatus esset.*

iudicii Dominus dicet illis *Euge;* et ex fidelitate meritoria servicii pro modico momentaneo *sedebit* cum Christo in iudicio, *et dominabitur potestatem habens super decem civitates*, hoc est, super universitatem predestinati populi quem convertit. Sicut enim anima facta est sedes Dei sic populus beatus est civitas quam Deus inhabitat (ut patet Apoc. ultimo).

The second those whose work is hindered by venial sin.

Et alter qui mediocriter laboravit retardatus ex peccato veniali sicut contigit apostolos *venit ostendens* in facto suo quomodo *quinque mnas* per eum Dominus quesivit ad edificacionem ecclesie et ipse correspondenter constituitur super quinque societates sanctorum quos convertit ad Dominum; nam tales conversi crescunt a tugurio luteo in civitates perpetuas.

The third those who have done nothing to edify the Church.

Sed tercius servus nequam *ostendit* sine usura *mnam* quam a Christo receperat sed *repositam in sudario*, quia dona Dei abscondunt quantum ad edificacionem ecclesie, sed bona naturalia usque ad sudorem excitant pro temporalibus contra utilitatem ecclesie acquirendis. Et nota quod iste tercius servus nequam deficit in verbo, quia ociatus fuit in illis que sonuerunt ad edificacionem ecclesie, cum mnam sibi datam abscondit et cum seculo negociatus fuit, cum dyabolo militans se et complices suos negociis secularibus implicavit. Nec valet sibi mendax excusacio sed accusat: *Timui enim te quia homo austerus es.* Mendacium ex isto convincitur quod licet Christus sit iudex severissimus, est tamen mansuetissimus, cum sicut non potest dimittere iusticiam sic nec misericordiam iudicando. Secundo mendax excusacio est qua blaspheme imponit hunc iudicem tollere quod non posuit; quod exhinc videtur falsum quod Christus nedum posuit omne bonum sed virtutem incrementi indidit cooperans cum qualibet creatura. Et patet tercia blasphema excusacio qua dicitur hunc iudicem *metere quod non seminavit*, eo quod ipse seminavit verbum suum principaliter; ideo Christus more suo ex confessis redarguit peccatorem: *Ex ore tuo*, inquit, *te iudico, serve nequam*, quia cum hec tria de me reputas, *quare non dedisti thesaurum*

3. DE: et dominabitur deest. 8. DE in marg.: Secundus servus. 13. A: Deum. 14. DE: tigario; A: tugurreo. 15. DE in marg.: Tercius servus. 18. A: bona verba; ib. DE: exercitant. 20. DE: quod deest. 20. Codd.: deficit in verbo quesivit; quesivit in textu perperam additum. 23. DE: fuerit. 26. A: quia licet. 30. E: non possint; ib. A: posuit cum ipse; quod — nedum deest. 32. DE: crementi. 37. A: quod cum.

meum ad cambium, ut et ego veniens cum usuris | excrescentibus *exegissem;* nam cambientes monetas et usurarii habent mensam super quam trahunt pecunias. Fol. 188[a]

How God is austere.

Sed dubitatur super hunc textum utrum Deus sit passionatus tripliciter, ut hic sibi imponitur, et videtur quod sic, quia dicit: *Serve nequam, quod sciebas me esse huiusmodi.* Nihil autem scitur nisi verum, et ultra cum usura sit peccatum, quomodo licet Domino usurari. Quantum ad istud, potest dici quod Dominus locutus est imperabilia; et ex confessione servi nequam vel secundum regulam Augustini omnia hec tria habent in se aliquid perfeccionis quod Deo convenit ut furor et ira tollendo imperfeccionem sibi competunt. Et quantum ad usuram, dicitur quod est duplex, scilicet spiritualis et corporalis; prima competit Deo, cum ipse dominatur super tempus et dat interitum et crementum omni rei decimabili quod sibi est proprium; ideo querit usuram ab homine non ad sui commodum vel quod sibi competat proprietarie incrementum, sed ut usurarius serviendo Deo acquirat sibi commodum de prescito et sic domino incrementum. Unde sequitur in evangelio quod Deus *dixit astantibus ut auferrent mnam a recusante* cum eo negociari et *darent copioso negocianti. Illi autem* sicut tota natura creata *dicunt Deo quod habet decem mnas,* hoc est, universitatem bonorum, et ait illis, *quia omni vere habenti* titulo iusticie caritatis finalis *dabitur et habundabit,* cum beatis omnium generum bonorum inest impleta possessio, *ab eo autem qui non sic habet et quod videtur habere,* quod habet solum nuncupative *auferetur* per eum qui est super omnia bona constitutus; sive autem sint angeli Domino astantes sive predestinati quibus Christus sic loquitur, notum est quod ab eo qui iniuste Dei bona occupat auferetur ab eo eorum possessio et dabitur ei qui Deo iuste ministret. Mos autem sacre scripture est detegere equivocacionem per apparentem contradiccionem, ut prescitus dicitur habere

Usury.

1, 2. A: excrescencia. 4. AE in marg,: Dubium; D in marg.: inf. utrum Deus sit passionatus, videlicet durus et iracundus. 5. A: passionatus temporaliter. 7. A: huiusmodi deest. 8, 9. A: usura — Domino deest. 11. A: Augustinus deest; ib. A: tria habent deest. 12. A: ad perfeccionem quantum; ib. A: ut livor. 13. A: imperfectum. 15. AD in marg.: Usura duplex. 16. DE: interitum et deest; DE: incrementum. 18. A: vel ut; ib. E: cum sibi. 19—21. A: sed ut — incrementum deest. 21. A: sequitur deest; ib. quod deest. 22. A: precepit astantibus; ib. Codd.: miam = misericordiam. Correxi; ib. A: auferant. 23. DE: dare. 27. DE: bonorum deest. 28. D in marg.: habere. 29. DE: eciam quod; A: quod deest. 31. A: sunt. 36. DE: et apparentem; ib. D in marg.: Non habere; ib. DE: debet habere.

talia et propter equivocacionis distanciam non habere; quod Mattheus detegit per hoc quod dicit *quod videtur habere.* Habicio enim est satis equivoca et solum nuncupativa, sed sequitur severum iudicium super inimicos Christi domesticos. *Verum tamen,* inquit, *inimicos meos,* hoc est, *illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc et interficite ante me.* Cum autem servus nequam et omnes dampnati sint interfecti morte secunda et cum hos inimicos capitales Christi oportet severius in presencia eius interfici, cum sint proditores eius plus perfidi, et sic magis horrende damnandi, sicut proditores regnorum, sunt traditi, suspensi, decapitati et crudeliter dimembrati. Ipsi autem conspirant cum sectis suis proditorie contra Christum et ubi debuerunt tamquam primiceri regere suum exercitum, nimis false consenserant in seduccionem suarum ovium Antichristo. Ex hiis dictis in finali iudicio precedet suos in celestem Jerusalem ascendendo.

Saint Thomas said untruly to have died for the endowment of the Church.

Circa hoc evangelium dubitatur, cum causa facit martyrem et sanctus Thomas obiit pro defensione ecclesie dotacionis (ut communiter proclamatur), quomodo tam gloriose posset interfici qui ordinacioni Christi in capite sui exercitus fuit tanto contrarius. Sed Antichristi discipuli multa hic asserunt et non probant. Nullus enim sedecim articulorum pro quibus hic sanctus obiit sonat in dotacionem cesaream prelatorum vel repugnat ablacioni fatue donatorum. Ideo sicut pharisei et sacerdotes legis veteris sinistre interpretati sunt facta Christi et dicta eius nequiter reportarunt, sic faciunt hodie de vitis sanctorum qui mundum sapiunt. Nam secundum Cypriani testimonium *solus Christus est audiendus,* cuius conversacio est plene fidelibus exemplaris, ideo arguendo per locum a simili iste sanctus sic fecit, ergo est nobis similiter faciendum, oportet capere quod in hoc non peccavit sed quod factum illud Deus in exemplum posteris dereliquit, quod quia in Christo debemus ex fide supponere, in ipso solo non oportet ipsum exprimere.

1. E: distancie. 3. A in marg.: Habicio duplex. 5. A: Christo — inimicos deest. 6. A: hoc est deest; ib. DE: nolunt; ib. A: adduite. 7. D: Quantum autem; E: quamvis autem; ib. D in marg.: Interficere quid est. 8. A: sunt; ib. DE: secunda deest. 12. D: sunt tracti; ib. A: demembrati. 14. A: primicii. 17. DE: precedit. 18. A in marg.: Secundum dubium; E in marg.: Dubium; D in marg.: Questio quid facit martyrem. 22. A: tante. 24. A: pro quo. 30. A: audiendus deest; ib. E: eius corr. in marg.: cuius. 30, 31. D: eius conversacio. 33. DE: in hoc deest; ib. E: non deest. 34. DE: quod deest. 35. E: poteris; ib. DE: quod deest.

30. Vide supra, Sermo III, pag. 15.

Facta autem sancti Thome, ut quod fuit cancellarius regis et sic de aliis eius viciis culpabilibus non sunt a fidelibus imitanda, sed dolor et emendacio vite cum aliis eius post insigniis quibus a talibus est purgatus.

Of St. Thomas the Church celebrates

Tria autem sunt credibilia que de ipso canit ecclesia que iustificaverunt causam sui martyrii, primo quod propter amorem regis et regni ut apcius servirent Deo sprevit dampna suorum temporalium et persone sue ac cognacionis obprobria, secundo ad iustificacionem cleri sui:

1. his readiness to face loss for a good cause.

Nec in agnos sustinet
Lupos desevire
Nec in ortum olerum
Vineam transire.

2. his care that churches should be properly served.

Nam bona cleri possessionati que predari solent a tironibus in usus pauperum defendebat et ubi solebant curati non residere propter discolinam | occupacionem in regis officio vel mercacionem in partibus transmarinis pro beneficio pinguiori, ipse aptavit habiles ad residenciam qui non insererent in subiectis herbam terrestrem et melancolicam, sed vites que vinum gignerent letificans ad gaudia patrie animos subditorum. Et inter omnes causas que rectificarent prelatorum officia non video que foret hodie magis gloriosa.

Fol. 188[b]

3. his defence of the poor against the powerful.

Tercia causa fuit purgacio potentum in sua provincia qui solent in simplices irruere; unde de ipso sic canit ecclesia:

Cultor agri Domini
Tribulos evellit
Et vulpes in vineis
Arcet et expellit.

Et si amplum seculare dominium licite adiaceret curatis, non video quomodo apcius quam ut faceret prelatum potentem et audentem talibus satellitibus resistere. Verum tamen quia in maiori parte talis adiacencia temporalium prelatos inhabilitat ac gignit in eis vecordiam, ideo dimissa ista dotacione culpabili notandum

2. DE: et ceteris eius; ib. A: vitis; E: vite. 4. DE: eius deest. 5. D in marg.: Tres cause martyrii sancti Thome. 6. A in marg.: 1. 8. DE: suorum temporalium deest. 9. A in marg.: 2. 17. A: vel non. 18. E: vel incarceracionem. 20. A: herbam deest. 20, 21. A: terrestremet. 21. A: malencelicam. 25. A: Contra causa; ib. D in marg.: 3; ib. A: sua deest. 26. DE: qua solent. 32. A: Et si apostolis. 33. A: et curatis. 36. A: et gignit. 37. E in marg.: Notandum.

11 et seqq. Vide De Ecclesia, pag. 199.

est quomodo iste sanctus periculum tantum evaserat. Et inter omnes vitas patrum vix illa foret ad maiorem verecundiam prelatorum nostrorum presencium recitata, cum ipsi periculose involuti spinis temporalium non considerant suum periculum, sed faciunt isti sancto omnino oppositum; ideo fingendo de ipso vel falsa vel impertinencia commenta se ipsos redarguunt, cum ipse pocius perderet omnia dominia archiepiscopatui adiacencia ac omnia obprobria sui et suorum ymmo propriam vitam suam, antequam contra Dei iusticiam in sentenciam culpabilem regis vel procerum consentiret. Nostri autem idolatre propter modicum questum temporalium vel mundanum favorem dominorum secularium in iniuriam Dei et hominum consentirent, plus amantes infidelissime ista terrena stercora quam salutem perpetuam sue anime vel honorem aut reverenciam Dei sui. Nec est putandum quod sanctus Thomas fecit optime, cum fecisset melius ac mandato Christi conformius, videndo quod occasione temporalium clerus in reti spinarum involvitur, renunciasset hiis omnibus in manus secularium dominorum; nec tamen debet credi miraculis post mortem eius in nomine suo factis (cum diabolus possit hec facere), sicut sanctitati vite sue superstitis et specialiter caritati fervide quam habuit hora mortis.

He was willing to lose all his possessions rather than obey the King in injustice.

SERMO VI.

Homo quidam peregre proficiscens vocavit servos suos. Matth. XXV°, 14.

Homo iste est Christus indubie qui peregrinavit per totum tempus viacionis sue, dum accidentaliter et preternaturaliter locatur in terris; qui secundum naturam primariam ordinatur, ut perpetuo regnet in celis vel (ut placet beato Gregorio) Christus peregrinavit ad patriam, quando ascendit in celum, cum locus proprius terre sit spera corruptibilium et locus sibi extraneus sit

The parable of the talents.

4. E: ipsi parti. 5. A: sancto deest. 6. DE: opposita. 21. A: manu; ib. DE: nec tantum. 22. DE: in deest. 23. A: sic sanctitate. 24. A: temporaliter. 26. A in marg.: Sermo VI; D in marg.: De Confessore; E in marg.: De beato Silvestro; ib. A: suos deest. 29. A: sue deest. 30. A: locatus. 32. E: placeat; ib. A: Christus deest. 33. DE: quando deest. 34. DE: spera corporalium.

26. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 252—257
32. S. Gregorii Opp. III, 2, 422 (?).

spera celestium; nec repugnat isti sentencie sed consonat evangelio, cum homo potest peregrinari et cum hoc esse in patria propria secundum racionem disparem. Vocavit autem Christus servos suos nedum apostolos sed cunctos electos pro tempore viacionis in persona propria vel in membris et tradidit illis bona sua, non solum temporales divicias vel bona nature sed (quod plus appreciatur) bona gracie. Quamvis enim omne accidens secundum eius naturam minus valeat quam quantumcunque abiecta substancia, tamen habicio virtutum est nobis melior quam quorumcunque terrenorum habicio, sicut virtuosus est longe melior vicioso, et isto modo signant nomina diviciarum bonorum naturalium et virtutum.

Three degrees of gifts.

Tradidit autem secundum tres gradus, scilicet supremum, medium et infimum bona gracie servis suis dum uni dedit quinque talenta, alii duo, alii vero unum. Quinque autem habet secundum Gregorium qui habet prudenciam negociandi secundum dona quinque sensuum, sive exteriorum qui sunt visus, auditus, odoratus, gustus et tactus, sive secundum dona quinque interiorum sensuum qui sunt sensus communis, virtus imaginativa, virtus estimativa, virtus fantastica et virtus memorativa. Aliis autem videtur quod per quinque talenta signatur bonum optimum. Omnia autem recitata superius sunt dona nature, cum Deus brutis ea communicat quod per dicta quinque talenta signantur quinque virtutes intellectuales que non possunt nisi supernaturaliter haberi ab homine. Michi autem videtur quod sicut talenta que sunt maxima in moneta et quinque que sunt numerus circularis radix numeri universitatis exprimuntur per sapienciam Dei | patris, sic per quinque talenta signatur in optimis (cuiusmodi debent esse prelati) universitas bonorum gracie sed comparacione bonorum patrie imperfecta; duo autem talenta signant mediocriter virtuosos

Fol. 188c

1. DE: spera celestis; ib. A: repugnant iste sentencie; ib. A: consonant. 3. DE: patria patriam. 4. D: Primo in marg. 5. A: viacionis sue. 8. D in marg.: Cave. 9. DE: valet. 12. A: melior non virtuoso et isto modo signat signant; ib. E in marg.: Habere virtutes est melius quam terrenas divicias. 16, 17. DE: uni tradidit. 17. D in marg.: Talenta servis tradita; E in marg.: Quinque talenta; ib. A: et alii duo; ib. DE: vero deest; ib. D in marg.: Quinque sensus exteriores. 19, 20. A: sensuum sui. 22. D in marg.: Quinque sensus interiores; E in marg.: Sensus interiores. 24. A: tum per; ib. A: signat. 30. A: sunt magna. 31. A: et per. 32. A: patris deest. 34. A: patria.

18. Cf. Serm., Prima Pars, pag. 203, 204. Cf. Trialogum, pag. 94 seqq. et S. E. W. III, 117. S. Greg. In Evang. Homil. IX.

sed unum talentum signat recipientes graciam Dei sine negociacione vel opere iuxta illud, et licet ipsi recipiant talentum ad sui dampnacionem, Christus tamen gloriose donat ad magnificencie sue ostentacionem.

Profectus est autem statim, quia propter dona spiritualia que donat secundum divinitatem non tardat quicquam facere secundum humanitatem. Abiit autem uterque servus fidelis et negociatus est duplicando talenta in opere virtuoso sed tercius deficiens in tercio signo fodit pecuniam et abscondit in terra, quando ingenium naturale et dona spiritualia consumit in terrenis negociis. Et non insurgit ad elevandum ecclesiam ad divina. Post multum vero temporis quia completo cursu tocius viacionis venit Christus positurus racionem pro minimo quadrante quod ab isto receperat. Et patet sentencia textus ex sermone proximo.

This parable substantially the same as that in Luke XIX.

Circa hoc evangelium notandum quod, sive fuerit eadem parabola Christi Luce XIX° sive alia, concordat utrobique sentencia, quia homo ille nobilis abiit in regionem longinquam et fuit peregre proficiscens vocavitque decem servos suos et dedit illis universitatem mnarum que sunt decem, quinque, duo talenta et qualescunque numeri signandi; et sic de servis Christi. Nec refert sive constituatur super quinque civitates, sive intret in gaudium circulare, sicut nec refert sive pecunia erat posita in sudario sive abscondita fuit in terra, nec obest vel repugnat evangelio quod unus evangelista capit sentenciam quam alius dimittit, dum tamen concordant in sentencia ad instruccionem. Et sic ad utilitatem ecclesie et eius informacionem fuit quod Spiritus Sanctus fecit eos in verbis taliter variare; aliter enim omnino erat superfluum et nugatorium evangelia geminari.

Silvester's sin in accepting endowment.

Sed circa hoc evangelium racionabiliter dubitatur utrum beatus Silvester qui primus recepit notabilem dotacionem ecclesie in hoc peccaverit. Nec dubium quin isto delicto maximo maculatur omne genus ecclesie, sic quod de ipsa dici potest secundum viriles partes ecclesie

2. A: negociative; ib. A: licet episcopi. 6, 7. A: divinitatem — secundum deest. 9. E: tercius deest. 10. A: quando. 11. E: consumerit. 14. DE: venit Jesus. 15. A: receperant. 17. A: hoc deest; ib. A: eadem deest. 22. A: vel eciam qualiscunque. 24. A: intrent. 27. Codd.: repugnare. 29. DE: ad instruccionem deest. 30. DE: eius instruccionem. 31. DE: variari; ib. A: enim deest. 32. A: mitigatorium. 33. ADE in marg.: Dubium. 34. A: primo; ib. DE: notabilem deest. 35. D in marg.: Dotacio temporalium maculat clerum. 36. A: maculetur. 37. A in marg.: Responsio.

35. Cf. De Ecclesia, cap. XVI, pag. 359 et seqq.

illud Psalm. XVIII°, 14: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero et emundabor a delicto maximo.* Domini (inquam) seculares propter pompam quam habent in suis episcopis fecerunt eos relicta perfeccione primeva seculariter dominari. Unde frequenter allocutus sum hanc gentem, arguendo eos de stulticia et ingratitudine; nam dominus noster Jesus Christus est homo cui reges et principes et alii potentes qui ei subserviunt maxime obligantur nedum propter opus creacionis, propter opus recreacionis et propter opus cotidiane graciose gubernacionis, verum (ut l o q u a r p u e r i s qui mundum sapiunt) quia puer ille licet omnipotens elegit nasci tempore quo plus floruit humanum dominium (ut patet Luce II°) et toto tempore viacionis sue nec nascendo nec progrediendo voluit habere vel proprium domicilium per quod diminueretur seculare dominium (ut patet Matth. II° et XVIII°). Sed tercio (quod plus est) hic iudex summus sentenciavit Cesari dari sua (ut patet Matth. XXII°, 21), ymmo pro se et sua familia pauperrima dominus mundi solvit staterem Cesari (ut patet Matth. XVII°, 26). Sed dicti domini seculares tamquam stulti filii nimis Christo ingrati ordinacionem suam in prima acie sui exercitus reversarunt, cum ipse ordinavit cives apostolorum, hoc est, episcopos suos instar sui esse pauperrimos in prima acie sui exercitus ad utilitatem sue ecclesie contra dyabolum dimicantes, sed pueri effeminati et stultificati cautelis dyaboli gravantes et vecordantes nudo nomine prelatos cesareos distrahunt Christi milites cum fimo seculi et proditorie substernunt paucos stantes gravibus insultibus exercitus principis tenebrarum.

Christ's favour to secular lords.

How ill they have repaid it.

Sed sciant stolidati mundi principes quod nimis *durum est illis contra stimulum calcitrare*, quia dominium suum sumptuose incassum destruent et contra se ipsos tam corpore quam anima ditabunt exercitum Antichristi, et finaliter nisi resipuerint dampnabuntur ac inimicos capitales Christi qui noluerunt ipsum regnare

The punishment that will fall upon them.

1. DE: XVIII° deest. 2. DE: ero etc. maximo (E: maxime). 5. E in marg.: Nota domini seculares fecerunt episcopos dominari. 6. A: magnitudine. 8. A: potestates qui; ib. DE: eis. 10. A: cotidie gloriose. 11. A in marg.: 1. 12. DE: licet episcopus; E: omnipotens episcopus; ib. A: tempore suo. 13–16. D: Luce II° — patet deest. 17. DE: et VIII°. 23. cives; ita codd. 28. A: cesarios; ib. D in marg.: Domini seculares per dotacionem rumpunt ordinacionem Christi. 31. E in marg.: Arguuntur seculares domini eo quod sunt Christo ingrati. 33. E: destruerent. 35. A: recipuerunt; ib. E: et dampnantur.

32. Act. IX, 5; XXVI, 14.

super ipsos videbunt ante summum iudicem interfectos (ut dicitur Luce XIX°). Tunc enim non valebit eis honor et favor fallax quem habent de discipulis Antichristi; nec respondebunt tunc summo iudici falsorum fratrum ficticia qua et contra se ipsos et contra ordinacionem Christi palliant legem suam proditorie in hiis in quibus consistit pre | cipuum suffragium dilectissime sponse sue. [Fol. 188d] Nec tercio tunc valebit allegacio tradicionum dyaboli quibus terrentur et multentur fideles, ne defendant contra Antichristum et eius discipulos causam Dei, quia licet eis ipse et lex sua ad tempus extollitur super Christum et eius evangelium, tunc confundentur ypocritarum consilia et totum robur partis dyaboli delitebit.

Danger from the reversal of God's ordinance.

Licet autem pars Christi habeat multas titillaciones prenosticas ad rectificandum ordinacionem Domini sic versatam, tamen dura et subtilis confederacio Antichristi ad tempus prevalet, quousque placeat Deo cathenam illam dirumpere et ambas partes seductas lumine fidei illustrare; nec est parvipendenda ista negligens et infidelis omissio brachii secularis, quia exhinc tam ipsi quam maior pars vocate ecclesie currunt ad infernum precipites. Unde secure prenosticandum est tam illis quam toti ecclesie quod nec ad intra nec ad extra carebunt notabili perturbacione (quamdiu sic ordinacio Christi exercitus est eversa), cum Deus quem tantum offendunt sit ipsis contrarius sed *quis restitit ei et pacem habuit?* Offendunt autem infideliter in primo mandato decalogi et per consequens iuxta Jacobum in quilibet consequente: Adorant enim deos alienos falsissimos, cum honores mundanos et creaturas que ipsos inferunt plus diligunt quam honorem Dei, et per consequens plus quam Deum.

Pride of life the worst kind of sin;

Ideo inter tres species peccatorum qui offendunt in isto mandato ista species ex superbia vite et peccato dyaboli est plus periculosa, ecclesie incognita et subtilis, nam maculati peccatis carnalibus sunt cogniti infideles *quorum Deus venter est* secundum Apostolum, maculati

5. DE: quam. 7. DE: consisteret summum; ib. DE in marg.: Summum suffragium vel precipuum; ib. DE: suffragium vel precipuum. 8. A: Nec vero. 9. D: quibus absterrentur; E: obstinantur. 10. DE: causam Christi. 11. A: eis deest. 12. A: tunc tunc; D: tunc vero. 12, 13. A: ydolatrarum. 14. E: titullaciones. 16. A: consideracio. 24. A: notabili deest. 24, 25. A: quamdiu — est eversa deest. 28. D in marg.: Dotacionem qui non impugnant omnes peccant. 30. DE: contra ipsos. 32. DE: plus deest. 36. DE: maculi; ib. A: cognite. 37. DE: maculati eciam.

26. Job. IX, 4. 37. Ad Phil. III, 19.

as being most subtle.

autem peccato mundi sunt iterum infideles, cum *avaricia* secundum Apostolum sit *ydolorum servitus*. Sed illi qui prediligunt honores proprios plus honori divino sunt absconditi infideles, quod si ipsos ex ipsa infidelitate volumus convincere, attendamus si causam Dei tantum ponderant sicut suam vel iniuriam Dei tam instanter vindicant sicut suam. Et cum patet oppositum, liquet quod honores suos et per consequens se ipsos diligunt plus quam Deum. Et contra istam perfidiam clamaret tota ecclesia, cum nichil mali sibi evenit quod rex superbie per ipsam non ingerit, movens eius membra se ipsos amancia plus quam Deum.

Three proofs from Scripture.

Nec caret secundum genus scolasticorum participacione huiusmodi delicti maximi, cum ex fide sit notum quod ordinacio Christi dotacioni isti contraria plus undique prodesset ecclesie, ad quod licet utrumque testimonium sonuerit, tamen sufficit pro nunc tria dicta evangelica allegare: primo illud Luce XIV°, 33: *Omnis ex vobis qui non renunciavit omnibus que possidet non potest meus esse discipulus*. Quomodo autem clerus debet renunciare temporalibus clare docet conversacio Christi et apostolorum, cum facta vite eorum sunt efficacissimus interpres sensus legis Domini. Ex quibus colligitur quod, cum tales sacerdotes non possunt esse Christi discipuli, sunt precipui discipuli Antichristi.

Luxury of the clergy.

Secundum testimonium est lex quam Spiritus Sanctus per Vas Eleccionis effudit 1 Tim. VI°, 8, ubi allidens cupiditatem cleri tradit pro regula: *Habentes*, inquit, *alimenta et quibus tegamur, hiis contenti simus*. Iudicet autem mundus ex sollicitudine cleri si de alimentis apostolicis, ymmo ex lauticiis cesareis contentantur. Nec solum requirit socios peregrinacionis viros apostolicos in iuvamen et consorcium sibi iunctos sed familiam ac servitores regios qui omnino distrahunt ab officio evangelico; nec solum contentantur de tegumentis domorum et pannorum qualibus Christus et sui apostoli ex elemosinis tegebantur, sed requirunt dominanter castella et maneria propria que in regibus sonarent

4. A: ex ista. 18. AD in marg.: Contra dotacionem; ib. E in marg.: Tria testimonia pro Christi ordinacione. 22. A: sint. 23. E: cum deest. 26. AE: in marg.: 2. 27. A: I deest; ib. DE: elidens. 29. D in marg.: Clerus excedit in alimentis et tegumentis. 33. A: iuvamen sed; ib. E: consorcio. 33, 34. A: corsorcium — ac deest. 36. A: qualibet. 38. DE: mansoria; D in marg.: maneria; ib. DE: in rebus.

2. Eph. V, 5.

superbiam; et in vestimentis ac aliis apparatibus mundo splendentibus non est finis.

Tercium testimonium est regula Evangeliste I. Joh. II°, 15: *Nolite diligere mundum neque ea que in mundo sunt.* Sed vita Antichristi ostendit quod sacerdotes cesarii plus diligunt mundialia quam officium evangelizandi, plus student circa eorum acquisicionem, retencionem et perpetuacionem quam circa seminacionem, fructificacionem et veneracionem verbi Dei. Et cum constat ex fide quod hoc est sacerdotum Christi principale officium et in se vincere mundum ac exemplare posterioribus quomodo debent ipsum vincere, constat iterum ex fide quod *hec* Fol. 189ª *est victoria que vincit | mundum, fides nostra* qua credimus quod Jesus filius Dei vixit vitam pauperrimam et docuit verbo et opere quomodo sui debent vivere vitam consimilem. Quomodo ergo caritas Dei manet in illis qui sic deserentes legem Christi sequuntur dogma Antichristi? Et iste regule ac improbaciones vite contrarie demonstrari possunt ex fide.

Example of the Saints pleaded in vain.

Sed hic est quedam grandis excusacio in peccatis quod Christus et sui apostoli debuerunt pro tempore sue viacionis sic vivere, posteriores autem oportet vivere laucius quoad mundum propter honorem Christi et ecclesie acquirendum, ut patet de Augustino, Gregorio et sanctis ceteris quos non est blasphemandum sic vivere nisi vita illa foret licita. Sed hic patet quod discipuli Antichristi relinquunt vitam Christi qui peccare vel errare non potuit et querunt umbras persone peccabilis et errantis. Ideo docet beatus Cyprianus quod non est curandum quod quicunque sancti post Christum fecerint nisi docto quod hoc ex auctoritate eius habuerunt; nec dubium quin beatus Evangelista et multo magis alii post eum crebrius peccaverunt. Et iterum certum est quod sicut Christus tradidit mandata eterna pro tempore veteris testamenti, sic pro tempore legis

3. AE in marg.: 3. 5. A: Christi. 6. D in marg.: Sacerdotes officium proprium obmittentes. 8, 9. DE: fructificacionem et deest. 9. DE: vel veneracionem; ib. E: veneracionem et in marg. 10. A: hoc deest. 16. DE: ergo deest. 17. DE: dogmata. 20. A in marg.: Excusacio in peccatis; D in marg.: Excusacio dotacionis; E in marg.: Excusacio cleri. 25—27. A: quos — relinquunt deest. 27. AE in marg.: Responsio. 28. A: et errare. 30. D: quidcunque sancti; E: quodcunque quicunque; ib. A: Christum deest. 35. D in marg.: Christi lex invariabilis est.

12. I. Joh. V, 4. 29. In epistula ad Caecilium (ed. Acad. Vindob.), pag. 701—717.

Christ's commands are of perpetual obligation.

nove; aliter enim diceret Antichristus quod quicquid Christus humanitus mandavit non obligat post apostolos, cum virtus verborum suorum antiquitus expiravit. Sed quid blasphemius, cum remanet par racio utrobique? Ideo vellem tales duplices concedere quod non habent auctoritatem a Christo in hiis que lucra sapiunt, tum propter indignitatem suam ingratam, tum eciam propter falsam ficticiam de verbis Domini palliatam. Illa itaque que sonant ad edificacionem anime manent perpetuo, sed illa que Antichristus palliando ponderat ex fallacia scole sue sunt infideliter innovata. Dicti itaque sancti circa affeccionem temporalium licet venialiter peccaverunt; de quo vel in hoc seculo vel in purgatorio doluerunt, quod confirmari potest ex dicto beati Gregorii super hoc evangelio asserentis katholice quod dum gradus vel status prelati est alcior, obligacio Deo ut sibi serviatur placencius est maior: *Nos*, inquit, *qui in hoc seculo accepisse a Deo aliquid magis cernimur inde striccius iudicamur*. Cum enim augentur dona, raciones eciam crescunt donorum; tanto ergo esse humilior atque ad serviendum Deo prompcior quisque debet esse ex munere quanto se obligaciorem esse conspicit in reddenda racione. Ex qua complecione syllogistica videtur, primo quod prelati cesarii moderni sunt Deo obligaciores quam fuerant apostoli, quia eque a Deo altos status acceperant et non a Deo sed ab ipsis est quod non eque ampla carismata; cum ergo necessitantur fateri quod a Christo non a dyabolo ista dominia secularia super apostolos receperant, manifeste sequitur quod Deo de tanto amplius apostolis obligantur, et cum Christus prudentissime obligavit apostolos secundum ultimum sue capacitatis, sequitur quod isti vel infringunt obligacionem vel supra apostolos sunt beati et utrobique sequitur blasphema absurditas.

Prelates are more bound to serve God than were the apostles.

Secundo videtur sequi quod necessario Deus plus donans nostris prelatis quam sanctis apostolis habuit ipsos cariores et exhinc eis hoc fecerat ut sint humiliores et

11. A: innotata. 17. DE: placencius deest. 19. A: agentur; ib. D in marg.: Cum augentur dona, raciones crescunt donorum. Prelati plus sunt obligati Christo quam apostoli. 20. DE: ergo est. 21, 22. A: ex munere — esse deest. 23. AD: syllogica; ib. E in marg.: Correlarium. 29. DE: de tanto deest; ib. E in marg.: Hic venantur prelati cesarii. 32. DE: nullam fingunt. 33. D: sint; ib. A: et deest. 35. AE in marg.: 2. 36. D: et habuit.

14. S. Gregorii Opp. I, 620, 1283.

ad sibi serviendum in servicio eis debito prompciores; aliter enim Deus dedisset illis ipsum donorum crementum frustratorie sine causa, sed iudicet evangelium ac naturalis racio si clerus ex dotacione illa sit humilior et ad serviendum Deo prompcior; quod si non fuerit, manifestum est quod Deus non donavit hoc fieri sed Satan perturbans profectum ecclesie.

Tercio videtur sequi quod quecunque talis dotacio adversans ordinacioni Christi sapit blasphemiam, cum imponit sibi stulticiam; nam scriptura, racio naturalis et experiencia testantur quod occupacio hominis dispersa circa temporalia bona indisponit ad capiendum spiritualia et ipsa caritative populo seminanda. Nec capit mens hominis quomodo prelatus sic dotatus ut sic disponitur ad vincendum mundum vel eius doctrinam subditis exemplandum; et sic de aliis hostibus. Oportet ergo vel negare scripturam vel fateri Christi stulticiam vel ecclesie ignoranciam ordinacionem Domini volicionis perpetue sine causa licita sic eversantem.

The saints who accepted endowment erred.

Sed tercio principaliter videndum est quomodo dicti sancti recipientes illam dotacionem in parte potuerunt excusari; potuit enim esse vel fuisse quod crediderunt maiorem fuisse quietem ecclesie et promptitudinem ministrandi Christo habere dotacionem talem perpetuam et servandi paupertatem priorem, thesaurizare fideliter pauperibus totum superhabun | dans, sicut videbantur fecisse sancti apostoli, quando possessiones agrorum vendebant et ponebant precia ante pedes apostolorum; sed certum est quod tunc forent decepti ex inordinata affeccione ad temporalia et ex incompleta similitudine simiali et ex inadvertencia ad scripturam. Et fuisse potuit ac supponi debuit quod de illa ignorancia fructuose finaliter penitebant. Sed de illo veniali peccato crevit mortale late inficiens matrem nostram, quia dyabolus saltabat per locum a simiali similitudine. Si licet habere paucum precium ultra instantem necessitatem ad tempus breve, ergo per idem licet habere quotquot divicias et predia pro perpetuo officium

Fol. 89b

The devil's apish arguments.

2. DE: daret Deus ipsis illud. 4. DE: et deest. 8. AE in marg.: 3. 9. D in marg.: Temporalia impediunt clerum in suo officio. 10. D: racionabilitas. 12. A: indisponitur. 15. A: eius victoriam. 16. DE: et ceteris. 18. A: volicionem. 19. E: eversante; ib. E in marg.: Quomodo sancti receperunt dotacionem. 20. DE: quod dicti; ib. A in marg.: Nota; D in marg.: Sancti dotacionem tenentes quomodo excusantur. 25. A: servando. 27. A: sancti deest. 31. D: fimiali. 38. DE: pro deest.

evangelicum dimittendo. Sed Antichristus non attendit quomodo apostoli decreverunt hoc esse inequum et elegerunt septem diaconos ad moderate occupandum istud officium. Et si dicatur quod stulticia imponitur sanctis ecclesie triumphantis, fateor cum Petro, Paulo, Evangelista Johanne et sic ceteris citra Christum, scriptura imponit grave peccatum, et per consequens errorem atque stulticiam, ymmo cum illa que promerendo fecerant non fecerunt gradu optimo eis possibili, videtur quod cum fecerunt opera meritoria peccaverunt, sed non in quantum meruerant. Ideo abbas noster Christus impeccabilis est videndus; modo autem carent isto errore in ecclesia triumphante. Sed modo Antichristus cum suis discipulis arguit per locum ab insufficienti similitudine quod licet clero quotquot secularia dominia quomodolibet occupare. Et hii sunt qui scandalizant partes ecclesie triumphantis.

Even apostles sinned.

SERMO VII.

Dixit Simon Petrus ad Jesum: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Matth. XIX°, 27.

Constat ex fide quod mundus perditus est ex tyrannide dyaboli per peccatum, verbum autem Dei oportuit incarnari ad redimendum sic perditum et eligere sibi apostolos atque discipulos tamquam milites eius precipuos ad mundum sic perditum conquirendum. Petrus autem capitaneus eorum querit a magistro quam mercedem eius discipuli finaliter reportabunt; nec militabunt quicunque scioli ita dura milicia nisi eis fecit retribucio copiosa. Oportet enim ipsos sequi Christum in moribus et conversacione qui fuit homo pauperrimus, humillimus et omni genere virtutum perornatus. Sicut enim mundus conquestus est per dominativam superbiam et omnia genera peccatorum, sic oportet ipsum redimi per humilitatem pauperrimam et omnia genera virtutum. Christus

The reward of service to Christ.

1. E in marg.: Argumentum diaboli. 6. DE: Evangeliste Johanni. 8. A: promerenda. 9, 10. A: gradu — fecerunt deest. 11. DE: Christus deest; ib. A in marg.: Christus noster est abbas. 14. DE: per locum deest. 16. A: patres. 19. A in marg.: Sermo VII; DE in marg.: In conversione (E: sancti) Pauli. 23. A: Domini. 28. AD: discipuli deest; ib. E in marg.: milites. 31. A: homo deest. 33. conquestus; ib. D in marg.: id est conquisitus a dyabolo; E in marg.: conquisitus a dyabolo.

19. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 342—345.

autem retribuet suis militibus pro tribulacione completa delectabili et congrua talibus militibus pertinente, cuius carta sufficiens est veritatis assercio: *Amen*, inquit, *dico vobis quod vos qui secuti estis me in regeneracione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel;* ubi per sedem maiestatis intelligitur eterni regni collocacio a quo non poterit amoveri. Per sedes autem duodecim intelligitur apostolorum et quorumcunque prelatorum predestinatorum locacio que cum sit in beatitudine non potest deficere vel destrui per tyrannos. Duodenarius ergo qui est numerus universitatis non singulariter signat illos duodecim apostolos, cum tunc Scarioth regnaret et Paulus foret sibi subditus. Et per duodecim tribus Israel intelligitur universitas bonorum qui subiecti prelatis qui ipsos genuerant Deum videbunt. Et sic in finali iudicio resurgent tres maneries hominum, primi prelati salvandi qui licet a Domino iudicabuntur non tamen sic iudicabuntur a subditis quos convertent; secundi sunt subditi non prelati qui tenebunt finaliter legem Christi, et tercii sunt dampnandi qui (ut dicitur Psalm. I°, 5) *non resurgent impii in iudicio* finali ad gloriam. Et videtur quod quicunque in hoc seculo accipit prelaciam vel dampnabitur vel in alia sede duodecima beatifice iudicabit. Aliter enim non perficit officium quod assumit quod si non facit quicunque christianus dampnabitur.

The promise is to all true prelates,

Nec intelligendi sunt hic solum prelati qui preficiuntur humanitus, sed (ut plurimum) qui sine prefeccione humana preficiuntur divinitus, cuiuscunque status, sexus vel condicionis fuerint. Sic enim magnus prelatus fuit Fol. 189c Baptista, habens sub se magnum heremitarum cuneum, et aliorum vivencium vitam solitariam vel penalem. Magni eciam prelati erant milites, martyres qui in labore certaminis subditos confirmarunt, et sic de virginibus et aliis ministris ecclesie longe plus copiosis quam sunt prelati cesarii. Nec intelligendum est quod nulli prelati

among whom are all men whom God has appointed to teach.

1. DE: retinet suos milites; ib. E in marg.: pro retribucione. 4. A: in resurreccione. 6. A: duodecim deest. 7. E in marg.: Sedes maiestatis; ib. A: regis. 8. DE: removeri. 14. DE: subitus. Per. 16. E: subditi; D: subiecti in textu; in marg.: subditi. 17. D in marg.: Tres ordines resurgencium. 18. A: primi deest. 19. A: sicut. 21. DE: legem Christi deest. 22. AD: impii deest; ib. E: impii in marg. add. 23. E: quod deest. 24. A in marg.: Nota de prelatis; ib. A: duodecim. 28. D in marg.: Prelatus quis est. 29. E: perfeccione. 30. DE: sexus deest. 37. E: Nec intelligimus.

iudicantur per alios, cum iudicacio ista non sit nisi realis attestacio quod subditus prelato huiusmodi obedivit, et omnes illi expectabunt unanimiter divinum iudicium. Ex quo videtur quod prelati perfidi per suos subditos iudicantur; ipsi enim testantur quod perverse et infideliter per prelatos huiusmodi sunt seducti. Ideo (ut dicit Sapiens VI°, 6) *durissimum iudicium hiis qui presunt fiet;* et sic omnes homines citra Christum iudicabuntur ab ipso et cum hoc eius adiutores precipue iudicabunt. Nec merces apcior potest eius militibus adaptari, cum illa sessio triumphalis milicie non potest per adversarium semoveri, cum sit in beatitudine stabilicio sempiterna, et per consequens, Christus promittit quod omnis eius discipulus qui reliquerit scilicet temporalia pro eius amore secundum racionem carnalem vel secularem habebit in hoc mundo centuplum et finaliter vitam perpetuam possidebit.

Christ's promises.

not to be taken litterally for this life.

Nec sunt audiendi ydiote qui ex hoc textu arguunt quod quicunque Christi discipulus habebit centum uxores, agros et filios in hoc mundo eo ipso quo pro Christo ipsa reliquerit; nam evangelium vere dicit quod *habebit centuplum*, hoc est, universitatem omnium bonorum Domini in hoc mundo, cum *iustorum sunt omnia.* Nec ex isto sequitur quod habebit totidem uxores aut filios, cum iuxta sophistas *iste est pater tuus, sed non tuus pater*, ut Trinitas licet omnem creaturam habuerit, non tamen propterea patrem habet. Sufficit ergo promissioni Christi credere quod eius discipulus evangelice habebit omnia in hoc mundo et post diem iudicii tam ipsa quam beatitudinem possidebit.

Degrees of relinquishment.

Circa hoc evangelium notandum quod multi sunt gradus reliccionum. Reliccio tamen evangelica dicit carenciam secularem et proprietariam temporalium quoad sollicitudinem et ad usum. Nam licet secularibus sit licitum ad tempus habere proprietatem et sollicitudinem circa mundana, oportet tamen eos finaliter si salvabuntur in hora mortis omnia ista gratis relinquere. Discipuli

1. E: iudicentur; ib. A: non deest; ib. D in marg.: Iudicacio quid est. 4. E in marg.: Nota. 5. DE: quam perverse. 10. A: possit. 13. A: consequenter. 18. A in marg.: Obieccio; E in marg.: Nota. 21. A in marg.: Responsio. 22. D: id est; ib. AE: omnium deest. 25. E: sophisticos. 25, 26. DE: sed non est pater tuus. 26. E: nec Trinitas. 27, 28. DE: ex promissione. 31. A in marg.: De gradibus reliccionum; E in marg.: Multi sunt gradus reliccionum. 32. D in marg.: Reliccio. 32, 33. A: ducit carenciam. 34. E: et usum. 34, 35. A: et ad — sollicitudinem deest. 36. A: si deest. 37. DE: in hora mortis deest.

autem Christi ante hanc horam reliquerunt meritorius et securius hec mundana; nec oportet si homo relinquit aliqua quod quondam seculariter habeat illa, cum Petrus et ceteri apostoli mundo satis pauperes omnia mundana reliquerunt, quia sollicitudinem et affeccionem ad talia eciamsi habere poterant dimiserunt. Et miro modo hec umbrosa et terrena possessio sic deserta inducit possessionem evangelicam veriorem.

We believe from Scripture that Paul is a saint in heaven.

Ex fide autem scripture credi oportet quod beatus Paulus vixit et nunc regnat inter omnes Christi milites gloriosus. Nam Act. IX°, 15 promittit Christus quod *sit sibi vas eleccionis* ad beatitudinem ex suo officio acquirendam. Iterum ad Rom. VIII°, 30 dicit eadem Fides quod *nulla creatura poterit eos separare a caritate que est in Christo Jesu.* Ex quo patet cum multis affirmacionibus fidei quod per revelacionem scivit quod ipse et alii fuerant in gracia finalis perseverancie confirmati. Et iterum non presumeret aliter scribere Timotheo quod *bonum certamen certavit*, et quod *est sibi reposita corona iusticie quam reddet sibi in die iudicii iustus iudex*. Ideo de nullo christiano est fides securior quod sit beatus in patria quam de Paulo et cum quilibet beatus in patria premiabitur secundum laborem eius legitimum, Paulus autem plus omnibus laboravit, verisimile est quod nullus apostolus sit eo beacior, et si prelati habebunt sedes altas in iudicio finali secundum quod plures ex fervenciori caritate ad Deum converterunt, quis iudicabit alcius illo Paulo? nam Petrum ad magnam utilitatem ecclesie reprehendit (ut patet ad Gal. II°), et breviter ubi scivit peccatum contra Dei iniuriam et dampnum ecclesie plus regnare illic usque ad mortem bellavit intrepidus contra ipsum. Nec dubito quin sicut sanctus iste in vita propter eius meritum et extollenciam laudes contempsit humanas, sic iam in celo desiderans quod contempta huiusmodi vana decertacione totus honor Dei gracie ex integro tribuatur.

The friars slander him.

Fol. 189^{d}

Contra fidem huius doctoris gencium religiosi nostri | ut fratres multipliciter blasphemant, sicut contra conversacionem domini nostri Jesu Christi. Ipse, inquiunt, pro

10. D in marg.: Pauli apostoli dignitas; E in marg.: Paulus. 20. A: corona — sibi deest. 27. DE: Dominum. 30. DE: novit. 31. DE: illuc. 35. A: modi deest. 37. A in marg.: Contra fratres. 38. A: blasphemant Christum; ib. E in marg.: Fratres blasphemant.

29. 2 Tim. IV, 7.

pauperibus Jerusalem mendicavit (ut patet I Cor. XVI°); ipse autem probat ex lege veteri quod populus tenetur in vite necessariis suis doctoribus subvenire (ut patet I Cor. IX°), et ipse carnes et quicquid de maccello venerit sine interrogacione consciencie comedebat. Quare ergo non licet facere fratribus ad similitudinem tanti doctoris similiter?

Three false arguments of Antichrist.

Sed dyabolus cecavit fratres in illo paralogismo multiplici. Erubescat itaque Antichristus si Apostolus procuravit temporale subsidium in casu sanctis Jerusalem, ergo fratres validi debent mendicare generaliter pro se ipsis. Secundo si edificati debent in vite necessariis subvenire suis evangelizantibus, ergo per idem populus debet dare fratribus quantumlibet ampla temporalia ad abusum. Et tercio si Apostolus destructis ritibus legis veteris quoad esum comedit inter gentes quicquid fuit nature humane conveniens, ergo per idem fratres debent sollemnizare privatas observancias in esibilibus et conversacionibus mundo absconditis. Formaliter enim infertur oppositum; ideo conversacio et doctrina Pauli movet principaliter contra ipsos.

St. Paul begged for the blind, lame and infirm.

Quantum ad primum, patet ex evangelio quod pauperes ceci et pauperes claudi et pauperes debiles debent temporali suffragio relevari et pro huiusmodi sanctis Jerusalem Apostolus mendicavit, non autem pro se ipso vel sociis suis in potencia naturali potentibus, sed pocius mandavit huiusmodi de corporali laboricio sustentari. Nam Act. XX°, 33 confitens conversacionem suam ad exemplarem utilitatem ecclesie postquam prophetavit sectas rapaces esse venturas ad onus ecclesie ita scribit: *Argentum*, inquit, *et aurum aut vestem nullius concupivi sicut ipsi scitis, quoniam ad ea que mihi opus erant et hiis qui mecum sunt ministraverunt manus iste.* Apostolus autem qui fuit sufficiens in bonis naturalibus laboravit corporaliter nec dedignatus fuit vilitatem laboris in necessitate temporis perurgente; unde Actuum XVIII° legitur quod Paulus quia scenofactorie artis fuit habitavit cum Aquilla et Priscilla qui erant operarii huius artis. Nam cum Deus dat bonum nature ministris suis ad hoc

1. A: I deest. 4. A: I deest; ib. A: marcello; ib. A in marg.: B. 1. 6. E: facere deest. 8. A in marg.: Responsio; ib. DE: in istis. 12. D in marg.: 2. 14. A: ampla deest. 15. D in marg.: 3. 16. A: quoad eum. 22. DE in marg.: Ad primum; A in marg.: Contra mendicacionem validam. 23. DE: ceci claudi. 26. DE: suis deest. 28. A: Act. II°; E: Act. XXVI°; ib. constituens. 32. A: mihi deest. 35. DE: quia fuit; ib. DE: laborum. 38. A: et — artis deest.

sufficientibus, iniuriam facit Deo et eius pauperibus per ipsum ad laborem talem insufficientibus qui bona Dei accipit in mendicacione valida et clamorosa. Unde II[a] ad Thessal. III[a], 8 scribit Apostolus *quomodo oporteat ipsum in hoc imitari laboricium; quoniam*, inquit, *non gratis panem manducavimus ab aliquo sed in labore ac fatigacione nocte ac die fuimus laborantes, ne quem vestrum gravaremus?* Regula, inquam, apostolica fuit (ut exprimitur in eodem capitulo), quod *si quis* taliter *ociando non voluerit laborare, non manducet.* Et racio fidei hoc convincit; nam licet beacius sit dare spiritualia dona Dei quam ipsa accipere, verumtamen perfeccius est assistente opportunitate temporis laborare manibus, ut habeatur unde tribuantur ista pauperibus, quam ipsa a viris temporalibus mendicare, et omnino illicita est mendicacio valida et clamorosa.

It is more perfect to earn money for the poor than to beg for them.

Unde instar Apostoli fratres debent interpolatis temporibus laborare, antequam sint sic ecclesie onerosi. Onerosi dico, quia quatuor ordines fratrum habent a probabili in Anglia plus quam mille animas validas in potencia corporali, et cum quilibet eorum expendit annuatim de regno iuvante reliquo centum solidos, quia aliqui centum marcas, patet quod habent in paucis annis de regno plus quam centum millia librarum; quod cum captum fuerit de egenis per fraudes, patet quod regno sunt nimium onerosi. Nam (ut narrant cronice) tempore Augustini Anglorum episcopi erant plures quam illi monachi de puro laboricio, non de appropriacione bonorum regni vel ecclesiarum aut mendicacione tunc insolita sustentati.

Cost of the friars.

O quam prosperum foret regnum in multis terris sterilibus novatum ut antea, si omnes fratres validi et aliunde ocii similiter laborarent. Nec est fingendum quod per artem alchimicam aut missionem miraculosam ultra Christum et suos apostolos de celis tot temporalia

The country would prosper if they all worked.

3. A: clamosa. 5. DE: qui, inquit. 6. A: mendicavimus. 10. DE: operando noluerit. 11. E: est; ib. E in marg.: Nota. 12. D in marg.: Dare beacius quam accipere. 13. DE: opportunitate labore. 14. A: illa pauperibus. 16. A: clamosa. 18. A: sicut. 23. DE: aliquis; ib. A in marg.: Nota quare fratres sunt onerosi; D in marg.: Fratrum divicie in Anglia. 24. A: et cum. 25. E: regno deest. 26. DE: sint; nimium deest. 27. A: quam illi quam illi. 29. DE: a mendicacione. 30. A: aut insolita; ib. E: sustentate. 31. A: foret deest; ib. DE: et multis. 32. A: antea.

20. Cf. De Triplici Vinculo ed. Buddensieg, pag. 192/3, where, however, the calculation is only for one year. Cf. Trial., pag. 369.

fratres habent sed indubie de egenis pauperibus multis blasphemis fraudibus ipsa spoliant. Et cum iam sensibiliter gravatur regnum in omni genere suarum parcium, nunc moti misericordia cessarent ab ista rapina dyabolica egenorum et regnum addisceret regulam Pauli quod *qui* | sic ocians *non laborat* ex ficcione elemosine *non manducet*. Fol. 190a

Preachers may accept what is needful, but no more.

Secundum autem argumentum infert quod viri evangelici accipiant post edificacionem ecclesie ab illis qui plus aptantur ad illud vite necessaria moderate. Sed quid hoc ad alta et nimis sumptuosa edificia et ad superflua fratrum convivia vel ad inhonestum et sumptuosum numerum discolorum?

Private sects savour more of sin than does civil lordship.

Et tercium argumentum infert quod fratres non laborent vel non consumant thesaurum regni per privilegiaciones et dispensaciones frivolas Antichristi. Unde (ut ait quidam socius) longe evidencius implicat religio privata peccatum quam civile dominium. Nam ipsum ex causa triplici implicat culpam ad minimum venialem, primo quia legem de communicacione bonorum secundum statum innocencie, secundum statum apostolicum et secundum statum patrie observandum nimis excludit. Nam nulli magis sunt proprietarii in effectu quam fratres in domibus et cunctis eis adiacentibus, cum seculares vel in vita vel in morte bona sua mundo distribuant, fratres autem bona mundi importune accumulant et nec in vita nec in morte ipsa mundo participant; et cum non habent a rege licenciam sic alienandi vel donandi bona regni que ipsi (ut inquiunt) dominative habere non poterunt, quam proditoria regi et regno foret illorum donacio Antichristo.

Secundo quia civile dominium implicatur et fulcitur humanis legibus imperfectis, vita autem fratrum et eorum possessio, licet in primordio omnibus illis renuncient, verumptamen redeundo ad cadaver temporalium instar canis implicant se negociis secularibus plus quam domini

1. A: habere. 8. A in marg.: Secundum argumentum; D in marg.: Ad secundum; E in marg.: 2. 8. aptantur; ib. D in marg.: id est apti sunt dare. 11. A: et deest. 13. E: discipulorum. 14. A in marg.: Tercium argumentum; E in marg.: 3. 14, 15. AD: laborarent. 17. A: socius deest. 21. E: innocencie — statum deest; ib. E in marg.: Religio privata sapit peccatum supra civile dominium. 24. DE: eis deest. 25. DE: mundo deest. 32. A in marg.: 2. 34. A: renuncians; DE: renunciet. 35. DE: iterum redeundo. 36. E: quam Deo alens. (!)

civiles et tradiciones proprias habent intrinsecas plus quam mundiales regule fraudulentas.

Friars extol their orders blasphemously.

Et tercio quia seculare dominium elevat dominos in luciferinam superbiam, sed revera extollencia religionis private plus blaspheme et per consequens dyabolice elevatur per ficticias dignitatis istorum ordinum quibus fingunt ipsos, ymmo suos habitus et ingressus in suos ordines, super apostolos venerandos. Regula autem sive religio christiana communis est perfectissima quam Apostolus sequendo Christum perfeccius explicavit; ideo de tanto debet ecclesia sequi ipsum convincendo fratrum versucias et ficticias suorum ordinum. Videtur enim quod nimis multi eorum sunt discipuli principis tenebrarum et sacerdotes Baal qui per cataractas subterraneas absconditas subtrahunt ypocritice temporalia de penuria regnorum, cum quibus temporalibus omnes egeni regnis necessarii poterunt relevari.

They build grand houses and belfries.

Econtra autem pater luminum per cataractas celi dat guttatim pluvias ex quibus terre nascencia regnis fructifera oriuntur. Unde sequentes patrem suum edificant altas domos et campanilia instar edificancium turrim Babel, non autem spiritualiter matrem suam vel corporaliter regna plantando terre nascencia, in cuius signum lingue Babilonice confunduntur, cum nedum una persona illius monstruosi corporis tenet cum uno papa et altera cum altero, verum unus ordo contra reliquum, et una persona eiusdem ordinis tam in speculativis quam practicis alteri adversatur. Deterioracio autem ecclesie in observancia legis Christi et dissensionis seminacio ostendit in quibus fructificant mendaciter matri nostre; nam duo apostoli vagantes per regna converterunt in brevi plurem populum quam regnum nostrum inhabitat prius barbaricum et omnimode infidelem ad gradum christianismi plus salutiferum quam iam habet per multa millia fratrum totus populus Anglicanus. Nec dubium quin cleri negligencia et specialiter pseudofratrum sit in causa, et inevitabiliter tales secte dant occasionem, ut pharisei, solvendi primum mandatum

Their quarrels.

1. A: habent deest. 3. A in marg.: 3. 4. A in marg.: Contra fratres; ib. D: excellencia; E: excellencie. 6. A: dignitatum. 12. A: ficticias deest. 13. A: principis deest. 14. A: sacerdotum; ib. E: cataractas correxit in cavernas. 18. A: et contra; ib. A: celestes. 20. D in marg.: Edificia religiosorum. 22. A: edificavit spiritualiter. 24, 25. A: una pars illius. 26. A: alteria. 27. A: una pars eiusdem. 27. 28. DE: speculatis. 31. E in marg.: Nota. 32. DE: plurimum. 35. DE: iam deest. 36. DE: tali negligencia.

secunde tabule. Nam cum solum filii habent limitatam copiam temporalium, ut placet Deo inhabitantibus locum tribuere, superveniunt secte extranee valide et callide mendicantes illa temporalia que filii darent suis parentibus et Christi pauperibus in evangelio limitatis. Nec moveat obieccio de falsitate calculi, quia iudicet regnum si infra paucos annos succedunt in illo viginti duo millia fratrum; nam a probabili quilibet istorum quatuor ordinum proditorie habet inpresenciarum circiter mille fratres. Proditorie dico, quia exhinc raptis iuvenibus et deficientibus artificibus patria sterilesceret.

They impoverish the country.

Ex quibus colligitur quod infra viginti annos succedunt in anno viginti millia fratrum; et cum totidem annuatim expendunt de bonis ecclesie centum mil | lia librarum, patet calculus. Et revera rex dicitur annuatim non sufficere de certo expendere tantum quantum dictis raptoribus deputatur; nec sufficeret regnum regi suo captivato redempcionem suam sine dampno notabili infra tam brevia tempora relevare, sicut dicti raptores infra tantum tempus destruunt infra regnum. Et tum pro censu dando regi quod Christus approbat populus murmurat et reclamat, sed ex patenti vesania tam plebs quam proceres defendunt et promovent rapinam plurem quam exhibent Antichristo.

Fol. 190b

They spend more than the King's revenue.

SERMO VIII.

Postquam impleti sunt dies purgacionis Marie. Luce II°, 22.

Inter quinque festa beate Marie virginis hoc festum Purificacionis videtur tenere in ordine quartum locum, sic quod festum Concepcionis, festum sue Nativitatis et festum Annunciacionis secundum ordinem temporis antecedunt. Est autem ex evangelio causa patula festi huius nam *postquam impleti sunt dies purgacionis Marie virginis, ferebant Jesum* in Jerusalem, *ut sisterent eum Domino,* cum *non venit legem solvere sed implere.* Sed

The Purification.

1.—5. Hic locus corruptus esse videtur. 1. A: filii solum habent. 2. E: ut patet. 3. A: et callide deest. 4. A: suis deest. 7. DE: duo millia. 9. A: habet – fratres deest; ib. A in marg.: Nota de expensis fratrum. 10. E in marg.: Nota. 11. DE: artibus; ib. DE: sterilescit. 13. DE: anno duo. 15. A in marg.: Nota. 19. DE: elevare. 23. DE: plurimam. 23, 24. E: plurimam – Antichristo deest. 26. A in marg.: Sermo VIII.; D in marg.: Purificacionis; E in marg.: In Purificacione S. Marie.

26. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold I, pag. 345—347.

Exodi XIII°, 2, mandat Dominus quod omne primogenitum masculinum sibi sanctificabitur in signum salvacionis primogenitorum filiorum Israel in Egipto, et Levitici XII°, 3 mandat eadem lex Domini quod masculus octavo die circumcidatur et die tricesimo tercio sequenti mulier purificetur. Quamvis autem beata virgo cum suo primogenito non isti legi ad literam est subiecta, cum Christus non aperuit vulvam sed exivit claustro virginitatis clauso, sicut ianuis clausis ad discipulos introivit; nec fuit de concepto semine procreatus, tamen ut impleret legem Domini, homo in similitudinem carnis peccati voluit in istis legi Domini subiacere. Nec sunt audiendi carnales heretici qui ex isto textu: *Omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur* fingunt quod sanctum sit quomodocunque cognoscere mulierem; lex autem Dei loquitur de masculo primogenito aperienti vulvam ad suum exitum; non sic faciunt infideles lubrici supradicti sed pocius maculant prius apertam; ideo non adaperiunt sed pocius prius apertam regulariter ad sui deturpacionem magis aperiunt. Unde tales infideles debent addiscere primo grammaticam quid est aperire, antequam blasphemarent taliter in scripturam.

The law taken literally did not bind Mary.

Talis autem sanctificacio non fuit nisi primogeniti in templo devota oblacio et ut parentes Christi darent pro ipso hostiam par turturum aut duos pullos columbarum que (ut patet Levitici XII°) fuit hostia pauperibus deputata, sic quod quodcunque istorum prius eis ad manus advenerit offeratur; divites autem agnum anniculum offerebant. Christus autem paupertatem honestam continue tam in se quam in parentibus observabat. *Et ecce homo cui nomen Simeon* famosus inter prophetas et sacerdotes cognoscens tempus Messie instanter oravit, ut posset eum videre corporaliter hic in via; et quia *iustus et* filialiter *timoratus* fuit, certificatus erat per revelacionem Spiritus Sancti quod videret Deum ante

Christ's parents poor, as shown by their offering.

2. E: sanctificatur. 2, 3. D: sanacionis. 3. D in marg.: Sanctificacio primogenti. 4. DE: Levitici XIII°. 5. A: circumcidetur in; ib. A: tricesima tercia. 8. D: volvam; sic et in locis sequentibus; ib. D: exuit. 11. DE: legem peccati. 15. A: fingunt deest. 16. D in marg.: Ad aperire; ib. E: autem deest; ib. D: Dei deest; ib. E: Domini. 17. A: sui exitum; ib. DE: non sicut. 18. A: faciunt deest. 19. DE: aperiunt; ib. A: prius deest. 20. E: apertam vir. 22. DE: ad aperire; ib. D in marg.: Hostia pauperum. 29, 30. A: annulum. 31. DE: continue deest. 32. E: nomine. 36. E: Dominum.

13. Lucae II, 23.

mortem. Ideo venit tunc ex eadem revelacione in templum et *accepit Dominum in ulnas, Deum devocius benedicens; desiderium enim cum completum fuerit, delectat animam* (ut dicitur Proverb. XIII°, 19), ideo prorupit in canticum, quod sufficit sibi de preterita vita completa tunc mori in pace. Satis enim fuit sibi sic corporaliter sentire Christum qui fuit Messias dictus *salutare* omnium populorum. Christus enim fuit predestinatus nedum salvator patrum in limbo sed predicandus noticie *omnium populorum, lumen ad revelacionem gentibus* cecatis veritatem veritatis fidei et *gloriam* cuiuscunque *plebis* volentis in ipsum credere.

Circa hoc evangelium dubitatur utrum beata virgo fuit omnino expers peccati, et videtur quod non, quia vovit virginitatem et fuit posterius legitime coniugata et per consequens debebat ex lege matrimonii debitum carnalis copule viro suo. Et cum ex voto fuit prius obligata virum non cognoscere, videtur quod ex inobediencia facta Joseph peccavit venialiter.

Mary was probably sinless.

Hic potest teneri probabiliter quod beata virgo, sicut fuit expers criminis actualis, sic fuit expers peccati originalis et cuiuscunque venialis; non tamen video quod oportet de necessitate salutis quemlibet salvandum hoc credere. Ideo videtur stulticia circa hoc nimium decertare; nec scimus si beate virgini | displiceant opiniones et tractatus istius materie; ideo securum videtur tamquam probabile partem neutram asserere et nichil temere diffinire. Tento ergo tamquam probabili quod beata virgo semper fuit expers peccati dicitur ad argumentum quod beata virgo valde fuit obediens viro suo sine consensu carnalis copule, ymmo neuter ipsorum istam copulam affectabat, nec est de esse rei matrimonii, licet sit quodammodo eius signum. Et sic intelligunt leges que ex illa copula adiudicant coniugia illorum qui taliter copulantur, licet fides et sponsalicia in aliis precesserunt, non carnaliter copulantur; verumtamen nimis grave foret theologo legem iam currentem de tali coniugio sine errore defendere vel probare.

Fol. 190c

but we need not decide this.

1. E: nunc. 5. DE: suffecit. 10. DE: revelandum; ib. DE: cecitatis; ib. E in marg.: cecatis. 11. DE: et deest. 13. AD in marg.: Dubium; ib. E: fuerit. 16. E: cedebat; AD: et lege matrimonium; ib. E: devota. 17. D in marg.: Maria semper fuit expers peccati. 20. AE in marg.: Responsio. 21. A in marg. (bl. ink.): quod beata virgo fuit expers criminis actualis et peccati originalis potest probabiliter teneri, licet non sit etc. necessitate salutis hoc credere. 27. A: probabilem. 28. D in marg.: Matrimonium Marie et Joseph. 31. E in marg.: Copula carnalis non est de esse matrimonii. 30. E: Unde cum nimis.

Nec negandum est quod dicit Augustinus in De Bono Coniugali quod *est triplex bonum coniugii: Fides, sacramentum et proles.* Nam in isto coniugio fuit quodlibet istorum trium; nam sicut Joseph fuit pater Jesu (ut patet Luce II°), sic econtra Jesus fuit eius filius et summe virtuose sibi subditus. Joseph enim non solum fuit pater Jesu, cura putacione fantastica vel alia racione extranea, sed coniunctim, quia curam habuit veri filii uxoris sue legitime supernaturaliter a Domino commendata. Et sic beata virgo fuit innupta mater, loquendo de nupciis perfectis iam currentibus inter sponsos lapsos, cum continue fuit a carnali copula preservata; et sic Joseph habuit in illo benedicto coniugio unum filium, et per consequens, bonum prolis. Et patet quod non obest beatam virginem vovisse virginitatem et sine solucione voti viro fuisse taliter copulatam. Verumtamen votum potest dupliciter intelligi vel solum mentale vel copulatum mentali votum sensibile. De primo certum videtur quod beata virgo vovit virginitatem, cum Luce I° dicat angelo pertinenter *quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco;* et probabile videtur quod votum mentale in signo sensibili vovit Deo et sic nullum votum commissum diruperat.

Threefold good of marriage.

Mary's vow of virginity.

Sed dubitatur communiter utrum vovere homini sit prudentis, et videtur quod fratrum religio, matrimonium et alia sacramenta communia approbant istud factum; nec dubium quin votum homini factum de perficiendo temporali posset esse factum legitime, sed votum facti spiritualis vel operis meritorii videtur mihi superfluum fieri homini, cum sufficit ipsum fieri soli Deo. Nec moveat quod tale stulte votum multis prosit per accidens, quia sic facit peccatum gravissimum; ideo erubescerent fratres, si vota leguntur in scriptura crebrius facta Deo, ut patet de Jacob, Yepte et aliis; ergo per idem licet fratribus sic vovere, quia simia tali argucie a simili dissentiret. Nec moveat quod ex lege Dei unus tenetur

Spiritual vows should be made to God only.

2. A in marg.: Coniugium habet triplex bonum secundum Augustinum. 3. A: illo. 10. A: nuptis. 11. A: perfectis deest. 16. DE: veteri viro. 17. A: videlicet solum. 18. A in marg.: Votum duplex; E in marg.: Votum dupliciter intelligitur; ib. A: sensuale. 19. D in marg.: Votum Marie virginis. 22. A: sensuali. 23. AD: dirumpat. 24. AD in marg.: Dubium. 25. E in marg.: Nota; ib. D: factum religio. 26. sacramenta; D: transscript.: id est iuramenta. 27. DE in marg.: Votum si debet fieri homini. 32. D: facit; in marg.: id est prodest per accidens.

2. Cf. Trial., pag. 315. August. Opp. tom. VI, pag. 321 et seqq. 19. Lucae I, 34.

alteri ad obedienciam, quia cum quilibet debet obedire cuilibet, omnes prepositi suis subditis sic voverent; ymmo cum prepositi sunt plus ignari communiter quam sui voventes et a Dei obediencia sepius tardativi, que prudencia foret talibus stultis prepositis sic vovere? Sufficit ergo vovere Deo qui debet esse unicus sponsus animi humani, et si quis non fuerit cum voto extraneo infundabili cathenatus.

Example of Saints not binding.

Nec moveat quod multi iam sancti in celo famosi in seculo sic voverunt, quia multi tam beati quam in seculo famosi in hoc et aliunde gravius peccaverunt. Ideo sicut secta fratrum aut eorum monstruosa regula non habet probabilitatem vel fundacionem ex scriptura, cum aliter laborarent superflue ad papam pro suis ordinibus confirmandis, sic eciam obligacio et votum cum multis aliis ceremoniis quibus obnubilant fratrifactos. Sed sicut peiori quam simiali argucia arguunt quidam fratres quod secta eorum fuit ante incarnacionem in monte Carmeli, quia Helias legitur ibi aliquos filios imitacionis habuisse, sic arguunt conformi argucia quod sunt fratres beate virginis, quia induuntur albis cappis, et albedo signat mentis mundiciam, que in beata virgine dicitur precellisse. Et sic in baculo arundineo stabiliunt quod Christo sic voverunt apostoli vel Helye aut Samueli sui discipuli. Et quantum ad sompniata miracula propter eorum infundabilitatem instabilem nulli catholico est curandum, ymmo per locum a maiori similitudine quod fratres nigri et in sculptura vestium deformati sunt in patronatu dyaboli stabiliti, quia talia accidencia dyabolos ipsos signant.

Legends of the Carmelites.

Folly of appeal to unrecorded acts of Christ.

Et si signatur quod multa fecit Jesus que non sunt scripta in hoc evangelio (ut Joh. ultimo), et per consequens, Christus fundavit hos ordines, licet illa fundacio non sit in evangelio expressata: revera per hanc cecam arguciam | sequeretur quod omnis novella secta fratrum Fol. 190d

1. A: alteri obedire et cuilibet; ib. A in marg.: De obediencia. 4. E: ad Dei obedienciam: ib. A: tardati. 6. A: sponsus deest; ib. D in marg.: Sufficit vovere Deo; E in marg.: Vovere Deo sufficit. 10. D in marg.: Religionum privatarum fundamentum. 12. A in marg.: Contra fratres; ib. A: menstruosa: in marg.: mardosa. 15. DE: sic et. 17. A: quam deest. 18. A: fuerunt. 20. A in marg.: Contra Carmelitas; E in marg.: Carmelitarum impugnatur regula. 24. A: et Samueli. 25. A: sempiternate (!) miracula. 26. A: infinitatem; ib. A: nullo. 28. A: fratres magistri. 31. A in marg.: Obieccio. 32. A: ut dicitur. 34. A in marg.: Responsio; E in marg.: Nota.

20. Cf. Pol. Works, pag. 274.

sit dampnata, quia pari evidencia vel maiori qua evangelium non scriptum autenticat sectas fratrum autenticaret dampnacionem sectarum huiusmodi, quia scriptura alia apostolorum docet quomodo ecclesia debet cavere versucias introducendi illas sectas, et Deus ipse est pronior ad notificandum ecclesie quod sibi proficeret quam ad celandum periculum quod per accidens obesset. Ideo non dubito quin fratres pensantes hoc sompnium quod eorum fundacio stabilita fuit per Christum, licet sua scriptura vel ex negligencia vel causa alia sit omissa; eque evidenter vel evidencius fundabunt quod fratres singuli sint dampnati, cum certum sit quod multi ritus et partes sue regule sunt evangelio repugnantes. In Christo autem vel sua scriptura secundum fidem Apostoli non fuerunt *est et non*, sed oportet supponere ex fide catholica quod lex Christi non sit superflua, diminuta vel aliter defectiva; oportet ergo ut fratres caveant ut venenum ne propter cupiditatem temporalium vel saltem ne pocius propter eorum cupiditatem quam propter salutem perpetuam populi predicent verbum Dei, quia tunc indubie sunt heretici apostate a Deo excommunicati et propter effusionem spiritualis veneni non edificantes sed auditorium venenantes. Et ista creditur causa quare hodie multitudo sermonum non tantum edificat ecclesiam sicut olim. Nam supposito de possibili quod fratres sic faciant, non indubium quin sint symoniaci contra preceptum Domini Matth. X°, 8 predicantes: *Gratis*, inquit, *accepistis, gratis date.* Nec excluduntur tales a prevaricacione ultimi mandati decalogi quin dampnabiliter capiant aliena; et si pallient factum suum quod non principaliter sed solum accessorie ad utilitatem auditorii capiunt bona sua, ex facto suo patet mendacium, primo quia tales predicantes adaptant, non qui magis sincere et utiliter ac prudenter dicerent populo verbum Dei, sed illum quantumcunque pseudofratrem qui copiosius congregat eis bona populi cui predicat; quod nullomodo facerent nisi preponderarent saluti populi temporalia que perquirunt.

The law of Christ is not defective.

Friars aim at gain in their preaching.

1. They choose the preachers who get most money.

1, 2. D: quia evangelium. 3. DE: cum scriptura. 5. A: versutas illas sectas; ib. D: introducendi deest. 10. A: ex causa. 12. A: sunt. 13. DE: sint. 14. A: vel sua scriptura deest. 15. DE: credere ex. 17. A: quod fratres; ib. A in marg.: Nota excellenciam legis Christi. 18. E: temporalium quam. 21. D in marg.: Predicacio symoniaca. 25. E in marg.: Sermonum multitudo quid facit. 28. DE: inquit deest. 29, 30. D: quando dampnabiliter. 32. A in marg.: Responsio fratrum. 33. A in marg.: Obieccio; ADE in marg.: 1; E in marg.: Fratres predicant propter lucrum; ib. A: quod tales. 33. A: quin magis. 35. DE: Quemcunque pseudofrater fuit copiosius. 36. DE: bonum.

2. Their sermons are not directed to doing away with sin.

Secundum signum est hoc quod non aptant sermones pro peccato populi plus purgando sed pocius palliant pro cumulo temporalium acquirendo.

3. They choose an audience so as to get money.

Tercium signum est quod non visitant illa loca in quibus peccata plus regnant et plus nocent ecclesie, sicut fecerunt apostoli et alii viri evangelici consequentes, sed notant rudem populum per eos deceptum et tempus in quo magis possent bona sua perquirere et non secundum legem Dei edificare; quod est signum infallibile quod plus sua apprecientur temporalia quam salutem. Ideo non capit excusacionem eorum dampnanda omissio qua episcopis et aliis mundi potentibus non detegunt crimina que plus nocent, nisi quia timent ex offensione eorum favorem mundanum et bona mundi amittere, quod indubie est peccatum proditorium ecclesie valde dampnabile.

4. They neglect preaching where gain is not to be had.

Et quartum signum est quod decaptata opportunitate qua omittendo predicacionem plus lucri perquirerent opus predicacionis gratis omittunt et spoliacioni abscondite diligenter intendunt. Unde non attendunt ad tempus in quo ex disposicione populi magis prodessent sue anime, sed illud ad tempus preponderant in quo copiosius possent frumentum, ordeum vel caseum congregare et crescente cupiditate subtiliant ad captandum sibi tempus in quo possent eciam sine evangelizacione fenum, braseum et quodlibet aliud temporalium adunare; unde experimentum foret fidelibus quod illis positis in adopcione vel evangelizare sine lucro temporalium vel cumulare divicias sine hoc quod predicent quamcunque partem plus optaverint ut finem preponderant.

5. The richer friars do not preach.

Unde quintum signum est quod diciores eorum, ut doctores, fratres divites et aliqui qui per cautelas reliquas sciunt copiosius quam per evangelizacionem perquirere ista bona, omittunt evangelizare et in mediis ad finem quem plus diligunt magis congruis preeligunt laborare. Quis enim plus culpabiliter ociatur quam fratres sic divites vel doctores aut illi qui per cautelas alias mendaces sciunt populum spoliare? Ideo signum evidens

1. ADE in marg.: 2; ib. DE: hoc deest. 3. A: perquirendo. 4. ADE in marg.: 3; ib. DE: in deest. 10. DE: ut plus. 11. A: recipit excusacionem. 16. A: Et deest; ib. DE: capta; ib. ADE in marg.: 4. 17. A: contra omittendo; ib. DE: perquirent. 18. DE: amittunt. 19. A: Unde non attendunt deest. 21. DE: ad deest. 22. E: magis possent; D: magis possent in marg.; in textu: copiosius; ib. A: possunt. 23. A: crescunt; ib. A: capitandum. 24. DE: eciam deest. 27. A: evangelio. 29. DE: aptaverint. 30. DE: Unde deest; ib. ADE in marg.: 5; ib. A: eorum deest. 32, 33. A: querere.

est quod necessitas perquirendi temporalia cogit eos taliter predicare.

6. They do not preach to the very poor.

Sextum signum est quod notato pusillo populo et paupere quantumcunque capaci et verbo Domini indigente fratres illuc non properant, cuius causam non est facile illis fingere nisi quia desperant de fine acquisicionis temporalium quam plus optant. Christus enim sepe predicavit in oppidis; nec sciunt | fratres utrum plus prodessent ecclesie predicando coram quantocunque populo in quantalibet civitate.

Fol. 191a

7. They are keener on the collection than on following up the sermon.

Septimum signum est et argumentum infallibile quod illud est finis et causa operis ad quod operans plus attendit, sed fratres predicando plus attendunt ad lucrum consequens quam ad salutem anime populi audientis, ideo acquisicio temporalium est finis et causa predicacionis et non salus anime populi auditorii quod Deo adquirerent. Quis enim frater evangelizans est qui post sermonem tantum non est sollicitus fidem imbecillis auditorii confirmare, sicut est sollicitus temporalia quantumcunque egeni populi congregare? Non sic autem fecerunt apostoli, ideo indubie talis mendicacio post sermonem sapit (ut plurimum) horrendam blasphemiam. Et ideo contra illam instaret scolasticus arguendo, instaret populus elemosinam talibus abstrahendo et instaret frater collectas monstruosas et alia ad hoc necessitancia removendo.

SERMO IX.

Venit Jesus in partes Cesaree Philippi. Matth. XVI°, 13.

Hec civitas primo dicta est Lachis et post Dan a tribu Dan inhabitante (ut patet in libro Judicum XIII°), et tercio Philippus tetrarcha frater Herodis ampliavit

3. ADE: in marg.: 6. 6. A: illis deest. 7. A: quod plus; E: quem plus. 10. A: quantumlibet. 11. ADE in marg.: 7. 16. E: anime deest; ib. A: populi deest. 17. DE: qui deest; ib. D in marg.: Mendicacio post sermonem. 18. A: tantum deest; ib. DE: non est deest. 18, 19. A: fidem — sollicitus deest. 20. E: fecerant. 22. DE: Et ideo. 24. A: talibus adimendo; ib. A: collecciones. 25. E: menstruosas; ib. mardosas; ib. A: ad hoc deest. 28. A in marg.: Sermo IX; D in marg.: Nonus; D in marg.: Petri; E in marg.: In cathedra Sancti Petri. 29. DE: XXIII°; A: XIII° deest. 30. DE: et tercio deest.

28. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, 347—350. 29. Dan and Caesarea-Philippi were two different places, standing about four miles apart at two different sources of the Jordan. Cf. Arnold's remarks l. c., pag. 347. Arnold is right in saying that Dan and Caesarea were separate places, but Wyclif has the authority of St. Jerome. Cf. Lib. Heb. Quaest. tom. III, 328. Comm. in Ev. Matth. tom. VII, 121. Comm. in Isaiam tom. IV, 507 (Matthew).

eam et vocavit eam nomine Cesaris ac sui et sic noscitur distingui a Cesarea Palestine in qua mansit centurio. Nec est putandum quod Jesus omnisciens ex indifferencia in istam civitatem advenerit sed figurat incorporacionem gentilium per fidem Christi et Petri in sanctam ecclesiam. Interrogat autem discipulos suos de opinione sui quem sepe vocat *Filium hominis*, quia inter quatuor producciones hominis ipse singulariter immediate genitus fuit a femina, propter cuius gignicionem nedum sexus femineus sed totum genus humanum debet concorditer congaudere et Christum fratrem nostrum verum hominem credere. Iste quatuor opiniones ex ignorancia infidelium qui signanter vocantur homines processerunt, sed fides christiana quam Petrus publicat est quod Christus est naturaliter filius Dei vivi (ut patet Joh. I° et ad Hebreos I°).

Why Jesus questioned His disciples.

Nec oportet fidelem sollicitari circa evidencias harum opinionum quod Christus fuit Baptista iam mortuus, Helyas, Jeremias vel alius prophetarum, quia crediderunt crebram resurreccionem et mortem hominum; nec fuit illis evidens ex novitate operis miraculosi pro tempore succedente quod fuit nova persona preter aliquam predictarum, ymmo secundum eos eadem persona potuit pro diversis temporibus diversimode conversari. Et iste error alludit errori Averroys ponentis *quod eadem sit anima omnium hominum.*

Isti autem infideles errores sicut nec sunt digni memoria, sic improbaciones eorum non sunt a fidelibus recitande, sed intendendum est Petri opinioni in isto precipuo articulo fidei, supponendo quod Petrus in proposito gerebat personam universalis ecclesie et in ipso nedum commendatur persona Petri a Domino sed cum hoc tota ecclesia fidelium confitens istam fidem; et sic commendacio Christi competit et Petro et toti ecclesie que hic in via est inicialiter beata. Et *Symon Baryona*, quia filius columbe vel simplicitatis, quia *inicium sapiencie est* humilitas vel *timor Domini.* Et in idem

Peter answered for the Church.

1. A: et — eam deest; ib. A: atque. 4. A: figuravit. 7, 8. DE: quia — hominis deest. 11. DE: concredere. 12. E in marg.: Fides christiana. 15. A: filius naturalis. 21. A: persona deest. 21, 22. A: aliquem predictorum. 23. E in marg.: Error Averrois. 26, 27. A: memorie. 28. DE: Petri confessioni. 29. D: principio; E: principali. 31. D: commendatur deest; ib. E in marg. add.: commendatur. 34. A: hic et; D: hec. 35. DE: Baryona, Bariona; ib. D in marg.: Bariona; E in marg.: Ecclesia est Simon Bariona. 36. D in marg.: Simon; ib. A: et in tantum.

2. Act. XI. 24. Cf. Trialogum, pag. 10 6. 36. Ecclesiastici I, 16.

sonat nomen Symonis, qui interpretatur obediens, non obediencia in abstracto; et geminacio nominum signat Judeorum obedienciam atque gentilium. *Caro* autem, id est, mundialis sapiencia, *nec sanguis*, id est, pura noticia phisica vel philosophica *non revelavit* istam fidem de tam abscondito articulo sed singulariter Deus pater. Et post istam nominacionem inicialem in via, sequitur alia nominacio priori perfeccior, cum fidelis confirmatus in fide sit figuraliter ipse Petrus, cum sit agnoscens clariore fide istum articulum ac discalceans affecciones terrenas et dissolvens infidelitatis vincula quibus prius fuit cum hoste anime colligatus; hoc enim est, Petrus et quodammodo ipsa petra fundamentalis ecclesie Jesus Christus. Ideo ad denotandum sensum Apostoli dicentis: *Gracia Dei sum id quod sum* scriptura more suo refert istam sentenciam ad hanc petram: *Super hanc petram*, inquit, *edificabo ecclesiam meam.* Nec potest domus ecclesie super tam stabili fundamento per portas vel partes domus inferi finaliter superari.

The two cities of God and Satan are mixed here on earth.

Sunt enim secundum Augustinum due civitates scilicet Dei atque dyaboli pro tempore vie commixte, et hec due civitates sunt due magne domus habentes partes et portas, leges et principes desper | atos, sed oportet civitatem diaboli substerni finaliter, cum porte inferi, hoc est, nec potestates nec insultus tirannorum persequencium nec malignorum spirituum prevalebunt contra sanctam ecclesiam, cum rex celorum sit potencior principe huius mundi; dicto autem *Petro dantur claves* domus ecclesie, et ipsa vocatur regnum *celorum.*

Fol. 191b

Different uses of the words "kingdom of heaven".

Regnum autem celorum sumitur nunc materialiter pro ipso Deo rege huius regni, ut patet in multis Christi parabolis quibus dicitur quod *simile est regnum celorum homini regi*, et nunc collectim vel divisim pro ipsis regnicolis, et nunc sumitur regnum celorum for-

1, 2. A: vel obediencia. 2. D: generacio; ib. E in marg. correxit: geminacio. 3. A: autem deest. 4. E in marg.: Nota. 5. A: vel philosophica deest; E: pharisaica; ib. D: relevabit. 9. D in marg.: Petrus; E in marg.: Fidelis confirmatus est Petrus. 10. A: istum deest; ib. A: decalcians. 14. A: sensum deest. 16. A: suam sentenciam; ib. A: Et super. 18. D: vel partes domus extinct.; ib. A: inferni. 20. A in marg.: Civitas duplex; D in marg.: Civitas; E in marg.: Due civitates. 22. A: et partes. 23. Rectius: disparatos. 24. A: inferni; ib. E in marg.: Porte inferni. 28. A: dicit autem. 30. DE in marg.: Regnum celorum; ib. E: sumitur equivoce; ib. D in marg.: Regnum celorum accipitur tripliciter, 1, 2, 3. 31. A: et pro.

15. I Cor. XV, 10. 18. Aug. De Civitate Dei, Opp. tom. VIII, 30, 379, 405. 32. Matth. XVIII, 23.

maliter pro inhabitacione vel regnacione in sancta ecclesia, et ista triplex significacio est famosa.

Church militant and triumphant.

Regnum autem celorum citra diem iudicii in duo dividitur, cuius una pars terram incolit que vocatur ecclesia militans et alia beatitudinem inhabitat, que vocatur ecclesia triumphans; et ille ambe sunt simul una persona que est universalis ecclesia sponsa Christi. Ipsa autem ecclesia secundum partem militantem habet prelatos et subditos; ipsos autem prelatos typicat Petrus

Gift of the keys.

in proposito. Et claviger dicitur quasi potestatem habens atque scienciam et ad introducendum et docendum subditos introitum et viam beatitudinis. Et quia clavigero pertinet tam aperire clavibus quam ligare, signanter promittit Christus prelatis inferioris ecclesie ut *quodcunque ligaverint super terram*, hoc est, in ecclesia militante, *erit* correspondenter *ligatum in ecclesia triumphante;* et sic de solucione. Prescitus autem quantumcunque secundum reputacionem hominum fuerit de potestate clavium proclamatus, non habet a Deo istas claves, sicut nec quantumcunque pretenderit se solvere vel ligare, dum discordaverit ab ecclesia triumphante. Ista autem ligacio atque solucio prelatorum qui sunt membra vere ecclesie est quodammodo inicialiter hic in terris et complete finaliter in celis, cum meritum vie precedit beatitudinem patrie.

All binding and loosing is first done in heaven.

Rex tamen huius regni eternaliter predestinat et prius temporaliter preagit et facit membrum aliquod huius regni et per consequens aliquid, si ligatur vel solvitur hic in terris, prius ligatur aut solvitur in celis. Est enim secundum logicos duplex prioritas, scilicet prioritas originis capta a causa materiali et prioritas dignitatis capta a causa finali; et iste due prioritates simul tempore concurrunt communiter, et sic ligacio vel solucio ecclesie militantis est prior quodammodo quam ligacio vel solucio triumphantis ecclesie et econtra. Sed ligacio vel solucio Dei est prima simpliciter, ideo evangelium

3. A: autem deest; ib. E in marg.: Triplex significacio est. 5. A: ecclesia deest. 8. D: autem eciam; ib. A in marg.: Ecclesia est una persona. 10. DE: quia potestatem. 12. A: meritum et viam; ib. E in marg.: Petrus significat. 14. D in marg.: Ligare; E in marg.: Nota. 16. A: ligatum deest. 18. A: reputaciones. 19. DE: Domino. 21. A: si discordaverit. 24. A: est in celis. 25. A: vite precedit. 26. A: et deest. 27. DE: pangit quidquid. 28. A: regni deest; ib. A: aliquid sic; DE: aliquid deest. 29. A: prius — celis deest; ib. D in marg. sup.: Ligatur vel solvitur homo prius a Deo quam a sacerdote. 30. ADE in marg.: Prioritas duplex. 30, 31. A: scilicet — prioritas deest. 33. A: et solucio. 36. D: Dei pre simpliciter.

dicit quod *ligatum in terris erit ligatum in celis*, sed non dicit quod in celis ligatur posterius et non prius. Nec valet inserere istam glossam quod omne ligatum in terris a prelato militantis ecclesie dum clavis erraverit ligatur in ecclesia triumphante, quia si clavis sic erraverit, tunc non ligat, sicut simulans se aperire portam seratam, non habens clavem vel clavem ad hoc non aptatam vel clavem positam in loco indebito, non tunc solvit.

God is not bound to carry out the will of bad prelates.

Sic intelligendum est spiritualiter de prelatis; nec quicquam est infidelius quam diffinire ut fidem quod si secundum tradicionem humanam prelatus cesareus quidquam fecerit, tunc Deus necessitatur ut in ipso compleat quod intendit. Ideo per hoc supercilium pharisaicum captum ex ipso textu est mundus plenus erroribus; verum quidem est quod nemo cui non fit revelacio scit quando vel quomodo ligaverit vel absolverit quoad Deum. Ideo necesse est quod fiat sibi confessio et petatur ac habeatur eius absolucio que indubie est per se sufficiens. Unde dubia ventilata in ista materia si solum papa habet plenitudinem potestatis, si generaliter licet sibi potestatem cuiuscunque alterius diminuere vel augere, restringere vel laxare, si laicus prelatus habet potestatem subditum absolvendi aut propter iurisdicionem solum competat talis potestas homini secundum legem quam papa limitat, et sic de aliis racionibus infinitis, sunt saluti vel fidei impertinencia. Sed hoc tenendum est firmiter quod licet potestas ista Petro conveniat secundum quandam preeminenciam, tamen convenit generaliter cuilibet prelato vel presbytero de sancta ecclesia, sed secundum disparitatem gradus quem Deus limitat.

Circa hoc evangelium dubitatur, cum Petrus et Paulus sunt apostoli per quos precipue post Christum sue religionis preceptum sumpsit exordium, quid sufficit et

1. A: terris ligatur. 3. A: Nec debet inferre. 4, 5. DE: non erraverit. 6. A: erraverat te. 7, 8. A: hoc aptatam. 8. A: vel clavem deest; ib. DE: non debito. 10. AE in marg.: Nota. 11. DE: quicquid infidelius nisi diffinire Christus tamquam. 12. DE: cesarius (sic et in locis sequentibus codicum DE nec non cod. A). 13. DE: quicquid intendit. 14. DE: per deest. 16. A in marg. inf.: Ligare vel solvere se aliquem sacerdos nescit sine revelacione. 17. A: sit quando. 18. E in marg.: Nota bene. 19. E: eius; ib. in marg.: scilicet Dei. Hic e. d. (evangelicus doctor?) approbat auricularem confessionem. 20. A: illa. 21. D: solus. 26. D: et ceteris conclusionibus; E: questionibus. 27--29. A: Sed -- tamen deest. 28. E: Ex dubiis tenendum. 33. AE in marg.: Dubium; DE in marg.: Questio. 34. DE: sint. 35. AE: preceptum deest.

Undue conditions are imposed on ordination.

requiritur ad esse papam, episcopum, presbyterum aut prelatum; et videtur quod non requiritur condicio instituta secundum leges humanas, cum Christus et apostoli prefecerunt prelatos huiusmodi sine tradicione tali. Ex quo videtur quod temerarium et infundabile sit | tales leges statuere. Non enim licet sine auctoritate Christi ecclesiam Christi onerare. Fol. 191c

Item, cum non requiruntur statuiciones superaddite et ille sufficiunt ut communiter dicitur ad esse ministrum huiusmodi, videtur quod omissa statuicione Christi pure secundum leges humanas tales prelati poterunt ordinari. Et veritas huiusmodi conclusionis de inesse videtur propinqua statui ecclesie iam currentis.

Item, disposicio quam Christus instituit, antequam erant privati libri papales editi, per se suffecit ad faciendum prelatos huiusmodi et adhuc est eque sufficiens, ut tunc erat; ergo subducta tradicione humana adiecta ipsa per se sufficit sicut olim, non enim presumptuosa humana tradicio debilitat vel tollit simpliciter causam Dei.

Christ's institution is enough.

In isto dubio teneri debet intrepide quod disposicio quam Christus instituit per se sufficit et requiritur ad esse talis ministri ecclesie. Ex quo videtur quod multi secundum tradiciones humanas statuuntur putative in tali officio sine vera racione sui nominis, et per tales sophistas confunditur vel nimis oneratur ecclesia. Videtur ergo quod ad esse talis ministri ecclesie requiritur auctoritas acceptacionis divine et per consequens potestas atque noticia data a Deo ad tale ministerium peragendum. Quibus habitis, licet episcopus secundum tradiciones suas non imposuit illi manus, Deus per se instituit, et sic videtur (ut dictum est in sermone de sancto Paulo et sancto Johanne) quod requiritur ad esse talem prelatum efficaciter sequi Christum et renunciare debite omnibus bonis mundi. Et sicut ordinacio Christi evertitur in prima acie sui exercitus (ut dictum est in sermone de sancto Silvestro), sic videtur ordinacio Dei eversa in constituendo tales ministros ecclesie; modo enim non

God may ordain without laying on of hands.

1, 2. A: vel prelatum. 4. DE: fecerunt. 5. DE in marg.: 1. 6. DE: Non tamen. 8. ADE in marg.: 2; ib. A: non deest; ib. DE: statuciones. 11. DE: poterint. 12. A: modi deest; ib. ADE in marg.: 3. 13. A: ecclesia. 15. A: sufficit. 19. E: humana deest. 20. AE: Responsio; ib. D in marg. sup.: Papam esse episcopum vel sacerdotem quid sufficit? 22. E: minister. 25. A: onerantur. 26. E: minister. 27. E in marg.: Nota. 30. A: suas deest. 31. DE: in deest. 32. E in marg.: Ad esse prelatum requiritur. 37. A: ecclesie deest.

31. Cf. supra, pag. 45. 36. Vide supra, pag. 35.

dicitur quis esse episcopus, sed Nullatensis episcopus, nisi habuerit secundum formam cesaream copiam temporalium adiacentem. Et sic si papa renunciet dotacioni cesaree diceretur a secularibus Nullatensis. Petrus autem qui fuit papa cunctis dotatis prestancior dicit Act. III°, 6: *Argentum et aurum non est mihi*, et propterea fuit indubie disposicior ad miracula faciendum. Et sic non appreciatur hodie virtus vel sciencia evangelii sed institucio humana et acceptacio seducti populi, et ideo est verisimile quod nimis multi sunt solum nominetenus ecclesie ministri. Sic autem retorquent claves ecclesie ad potestatem infundabilem atque absconditam dominative colligendi pecuniam; nam ad aperiendum subiectis viam ad patriam nec ad noticiam evangelii asserunt esse clavem; ideo oportet quod vocata ecclesia currat viam contrariam illi qua secundum legem Domini ambulavit. Et sic videtur quod vocata ecclesia infideliter cum *generacione adultera signa querit*. Unde indicium probabile debet capi fidelibus non a signo tali sophistico sed ab opere, cum Veritas iubet operibus credere.

It a bishop is not endowed he is called bishop of Nowhere.

Nec ex isto sequitur quod ex carencia sacramentorum vel sacramentalium ecclesia destruatur, quia credat fidelis in Deum et observet legem evangelii, et Christus est papa, pontifex et prelatus sufficiens sine signis talibus superinductis, quem perfecte fideles debent credere salutarem. Ideo in lege veteri vocatur sepius singulariter *salutare*. Nec est putandum quod prelatus vel Antichristus huiusmodi licet fideli non proficiat tantum officiat ne Christus famulum suum iuvet; unde non debet ascribi illis nomen talis adiutorii sed singulariter domino Jesu Christo. Unde videtur quod ex dotacione cesarea cum tot et talibus ministris ecclesia irregulariter oneratur; nam medium compendiosius et per se sufficiens ad beatitudinem acquirendam excluderet racionabiliter medium difficilius, infundabilius et diffusius quoad eundem finem precipue tam inutiliter nanciscendum; et sic forma,

Reform would not make the Church perish for want of sacraments.

2. A: secundum deest; ib. E in marg.: Nota. 4. DE: dicetur; ib. A: Petrus tamen. 7. A: miraculum; ib. E in marg.: Nota. 8. A: appreciantur; ib. A: homine virtus vel sanctitas evangelicus. 9. A: accepcio. 14. DE: nec noticiam. 18. E in marg.: Signum veri ministri ecclesie. 21. A in marg.: Nota. 23. DE: observat. 25. E: superius; ib. A: quem per se. 26. A: veteri deest. 27. E in marg.: Nota. 28. Codd.: quod tantum. 29. A: suum deest. 35. E: difficilius dispendiosius; D: difficilius quoad.

1. Cf. De Ecclesia, pag. 583.

numerus et racio ministrorum ecclesie capi debet solummodo ex scriptura, cum non sit finis vel fundacio in humanis tradicionibus sompniatis. Et ita videtur quod magna pars militancium blaspheme statuit papam Deum suum, quia illud quod Christus ordinavit sufficere et requiri ad esse ministrum ecclesie negligenter postponunt et illud quod statuit papa multipliciter eligunt et defendunt, sicut patet ex legibus hodie ponderatis.

A great part of the Church has set up the Pope as God.

Nec dubium quin correspondenter ad leges amant Luciferum, et ita videtur multis quod papa talibus factis tacendo, consenciendo sit alcius Antichristus, nam ipse est ut sic Christo contrarius | et nullus alius signancius; et ita cum non sit ut sic cum Christo, oportet quod sit secundum fidem evangelii Luce XI°, 23 *contra Christum.* Non enim militat secundum vexillum vel legem Christi, sed ipsum abnuens statuit novam Christo contrariam. Et concordant multa dicta scripture et specialiter istud Matthei XXIV°, 5: ***Multi venient in nomine meo, dicentes quia ego sum Christus, et multos seducent;*** nam in nomine Christi veniunt singuli pseudopape, et cum sint in conversacione tantum sibi contrarii, contrariantes sibi ipsis in vita et nomine, patet quod sunt ypocrite contrarii Veritati.

His consent makes him Antichrist.

Fol. 191[d]

SERMO X.

Confiteor tibi, Pater, Domine celi et terre. Matth. XI°, 25.

Constat ex fide scripture Act. I°, 26 quomodo Scarioth abeunte viam suam post mortem duplicem Matthias ex revelacione Dei et fide scripture est electus legitime loco eius; et quia videretur multis infidelibus quod Matthias stulte electus est, ideo hoc evangelium pertinenter in eius sollempnitate legitur. Evangelium autem hoc in duo dividitur; primo autem Christus commendat populum simplicem in se credentem, secundo respondet fictis calliditatibus populi infidelis. *Confiteor,* inquit, *tibi, Pater, Domine celi et terre.* Confessio autem ista

The election of Matthias.

1. E in marg.: Nota. 4. E in marg.: Papa blaspheme statuitur pro Deo. 9. D: dubium quod; ib. A in marg.: Contra papam. 9, 10. A: amant legiterum. 11. A: consciendo: ib. D: Antichristo: ib. D in marg.: Antichristus quis est. 13, 14. DE: ut sit. 14. A: Luce II°. 16. D in marg. alii man.: scilicet Christum. 16. A: ut novam. 20. A: venient. 22. A: in nomine. 25. A in marg.: Sermo X: D in marg.: X: D in marg.: Matthie: E in marg.: In die Matthie. 30. A: occulte electus. 33. DE: secundo deest: ib.: respondens. 35. Codd.: Domine deest. Addidi.

25 Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 350—353.

non est peccantis aut penitentis delicti ostensio sed laudis divine declaracio; sed primo ostenditur laus Dei ex actu eius intrinseco, cum sit eternaliter pater noster, secundo, cum sit dominus tocius universitatis create, que Gen. I°, exprimitur per celum et terram, et tercio *cum subtrahit istam celestem sapienciam a mundi sapientibus*, cuiusmodi fuerant pharisei, *et* vulpina calliditate *prudentibus*, cuiusmodi sunt mundo dediti, et *revelat eam parvulis* in suis oculis, cuiusmodi fuerant sui discipuli (et ita illud abscondere et revelare sunt actus divine iusticie et per consequens procedentes a voluntate Dei eterna): ideo dicitur: *Ita Pater, quoniam sic fuit placitum ante te.* Non enim oportet querere ulteriorem racionem divine iusticie. Sicut enim iustum est Deum sapienciam suam a superbis abscondere, ita iustum est eum dictam sapienciam humilibus revelare; quicquid enim veritatis Deus per illapsum internum ostenderit, hoc revelat. Naturale quidem est quod humiliter Deo subiectus capiat copiosius de eius lumine; unde Proverb. XI°, 2: *Ubi humilitas ibi sapiencia.* Ideo querenti quare Deus in persona propria elegit Christi apostolos vel per ipsos Matthiam, respondetur quod sic fuit placitum ante Deum; et ne ipsi discredant sue prudencie, ostendit eminenciam eis super quamlibet creaturam: *Omnia*, inquit, *mihi tradita sunt a patre meo.* Ex quo sequitur quod sit patri coomnipotens, coomnisciens, coomnibenivolens, quia aliter nociones Dei adintra essent Christo abscondite; quod negat evangelium, dicens quod *nemo novit Filium nisi Pater*, hoc est, noticia essenciali sue noscibilitati, *neque Patrem novit quis taliter nisi Filius aut cui voluerit Filius revelare.* Beati enim habent totam noticiam suam de Deo per Filium, ymmo Spiritus Sanctus habet totam noticiam suam ymmo esse per Filium; nec est impossibile viatorem ad noticiam persone medie iam incarnate attingere, quia viatores eciam activi laborantes, qui iugo veteris legis fuerant onustati (ut notatur Act. XV), fuerant in Christi discipulis illustrati; et hoc videtur

We must accept divine justice without seeking to understand it.

God known only through the Son.

1. A: debiti ostensio. 3. A: pater verbi; ib. E: noster; in marg.: Christi. 4. DE: creature. 7. A: modi deest; ib. DE: fuerunt. 8. A: mundi sapientes; ib. AD: relevavit. 9. DE: fuerunt. 9, 10. A: Christi discipuli. 10. A: idem. 14. D in marg.: Nota. 17. DE: eternum. 21. DE: eius apostolos. 22, 23. A: placidum. 23. D: ne Christi discipulus discredat; E: Christi discipulis discredant. 25. DE: meo deest. 26, 27. A: coomnisapiens, coomnibenevolens. 28. DE: in Christo; ib. D: quod notat. 29. A: noticia equali. 31. DE: Beati inquit. 35. A: in caritate.

20. Cf. Trial., pag. 166.

difficillimum ac remotissimum, ut ista attingantur noticia incarnacionis. Ideo dicit dicta persona dulciter: *Venite ad me* qui sum frater vester humanitus *omnes qui laboratis*, eciam in vita imperfecciori activa *et onerati estis* consuetudine rituum legis veteris, *et ego reficiam vos*, tollendo imperfecta obstacula et imprimendo levia et perfecta; nec est opus vestrum quod ego vobis iniungo nimis difficile, quia gratis *tollite iugum meum super vos* loco tradicionis importabilis legis veteris quoad opus, *et discite a me* istam leccionem fidei quoad animum, *quia mitis sum* misericordiam impendendo *et humilis corde* quecunque membra dyaboli cum sua difficultate intulerint paciendo, *et* in istis duobus principiis fidei satis facilibus *invenietis requiem animabus vestris*, quia ego sum principium, | Fol. 192a finis ac medium in quo cuncte anime nate sunt naturaliter quietari. Temporalia autem ymmo universaliter creata non reficiunt animam, quantumcunque affuerint, quia naturale est per bonum superius refici atque pasci; ideo instinctus et desiderium quod habet ad illud remanet perturbans anxie filios cunctos superbie. Ideo dicit Psalmista: *Saciabor cum apparuerit gloria tua*; et Augustinus libro Confessionum: *Fecisti nos Domine ad te et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Jugum autem Christi* in quo Judei et gentes debent ad edificacionem ecclesie in virtute concurrere non *est* nimis asperum cervicem deprimens sed *suave;* sed nec super colla fidelium ponitur *onus* importabile sicut in lege veteri, ymo *leve*, et sic sive araverint Christi discipuli in sua caruca sive in progrediendo supportaverint in plaustro evangelii, suavitas et levitas ac aurige mititas satis leve mulcent.

Christ's invitation to the heavy laden.

Earthly things cannot satisfy.

Sed circa hoc evangelium dubitatur utrum eleccio Matthie in apostolatum fuit licita atque prudens, et videtur quod non, quia tunc omnes leges de eleccione iam edite forent superflue, cum dicti apostoli eligendo

2. A: dulciter deest. 4. A: in via. 6, 7. A: imprimendo — vestrum quod deest. 10. A: istam faccionem; ib. A: quoad anum. 13. DE: filiis fidei. 16. D in marg. sup.: Saciare appetitum hominis non potest nisi Deus. 17. A: universitas . . . . reficit; ib. E in marg.: Temporalia non reficiunt. 22. DE: apparuit; ib. A in marg.: Augustinus. 27. E: non sicut super; ib. D: poni. 29. E: araverunt; ib.: caruca = carruca; Du Cange: senioris aetatis scriptoribus sumitur pro aratro. 30. D: superportaverint. 31. E: ac magistri; ib. A: leve deest; ib. A: muleet 32. AD in marg.: Dubium; ib. D: electo; ib. A in marg.: Eleccio prelati; E in marg.: Questio de eleccione.

21. Psalm. XVI, 15. 23. Aug. Opp. tom I, pag. 69.

Matthiam fuerunt disposiciores ad instituendum leges huiusmodi, si debent institui et undique maioris auctoritatis noticie ac benevolencie ut legem necessariam regimini ecclesie diuturniorem prius instituant. Cum ergo non est phas scandalizare in papa et aliis edentibus istas leges, relinquitur quod apostoli in hoc facto fecerant imprudenter. Si enim addidissent leges eleccionum omnino superfluas, non superfuisset racio quin illi legiferi forent stulti. Et ex alio latere cum apostoli habuerunt copiosius dona Dei, videtur quod vel fuissent invidi vel ex omissione culpandi leges tales de eleccionibus omittentes. Nam leges tales per ipsos facte fuissent maioris auctoritatis atque prudencie et ex maiori diuturnitate temporis plus prodessentes ecclesie. Nec est facile fingere quod hoc vacavit apostolis vel quod medium tam necessarium posteris reliquerunt aut quod tempore quo edite sunt leges eleccionis et non antea edi debent, sicut non subest racio qualiter eleccio iam per sortem sapit peccatum sortilegii vel aliud secundum legem Dei illicitum quin per idem hoc factum apostolorum tunc peccabilium.

Imprudence of the apostles in neglecting the necessary formalities.

In isto dubio teneri debet catholice quod apostoli prudenter fecerunt et precipue papa Petrus in eligendo Matthiam secundum hanc formam; ideo cum probabiliter videtur quod vel priores apostoli vel posteriores eorum vicarii in eleccionibus huiusmodi erraverunt, tenendum videtur catholice quod fex erroris iacebat in posteris; nam servata usque hodie forma secundum quam apostoli elegerunt Matthiam exclusum fuisset peccatum multiplex occasione qua Antichristus legislator multiplicavit tradiciones culpabiliter introductas; nam apostoli constituerunt duos quorum uterque gradu fuit habilis ex noticia sanctitatis vite, scilicet Barsabam et Matthiam, et quia non habuerunt revelacionem quis eorum fuit habilior, ideo discrecionem illius secundum sortem divino iudicio commiserunt.

It is safer to hold that they were wise and the modern Church in error.

3. A: legem notam. 5. D: in populum; E: in papis. 8. A: rem quin. 9. A: Et deest; ib. A: habuerunt deest. 10. DE: quod fuissent. 11. A: culpabili. 14, 15. quod hoc; E: addit; non. 15. E: vel deest. 16. D: aliquo tempore. 17. D: elecciones. 18. DE: prebetur racio. 22. AE in marg.: Responsio. 25. A: vel deest. 27. E in marg.: Error in eleccionibus in concilio (? in cod.: C°) iacet. 28. A in marg.: De eleccione. 31. A: nam deest. 32. DE: unus gradus non fuit. 33. A: Barnabam; DE: Barsabas ut Matthias (E: Mathatias). 34. DE: humilior; habilior in marg. 36. DE: Domino commiserunt.

32. Cf Act. I, 23.

Et utinam hoc servatum fuisset in eleccionibus hodiernis; tunc enim collacio beneficii inhabili persone atque incognite non curreret, sicut in supremis ecclesie modo currit. Et iterum blasphema presumpcio qua creditur eleccionem secundum has leges editas per se dare ius, licet fuerit eleccioni divine difformis, adeo non fuisset, nam Act. I°, 23—26 legitur quod Petrus et ceteri apostoli *statuerunt duos et orantes dixerunt: Tu Domine qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex hiis duobus unum accipere locum ministerii* et apostolatus *de quo prevaricatus est Judas; et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam.* Modo autem racione istarum legum creditur tamquam fides; quod si quis eciam papa electus fuerit secundum illas quantumcunque eleccioni divine contrarie quod valet eleccio, quod si pretermissa fuerit una sillaba de eleccione statuta, eciam electa per quam Deus eligit, non valet eleccio sed tota ecclesia debet illam destruere et pristinam approbare. Et exhinc sentenciatur dissensio de eleccione Roberti Gibbonensis et nostri Urbani, que sentencia indubie est blasphema. Quid enim blasphemius quam quod credi debet tradicioni fatue humanitus invente plus quam iustis operibus et eleccioni ac per consequens voluntati divine propter tradiciones huiusmodi contrarie? Et certus sum quod tota pars Roberti | nescit evidenciam istam dissolvere, ideo maneat Urbanus noster in iusticia verus Petri vicarius, et valet sua eleccio, a qua si Robertus excidit sua passiva eleccio venenatur. Quod si Urbanus noster a via erraverit sua eleccio est erronea, et multo prodesset ecclesie utroque istorum carere. Illi autem quibus placet oppositum, approbando legem Antichristi, a Domino maledicti studeant solucionem argumenti predicti, sic quod dicant racionem vivam et patulam quare lex eleccionis huiusmodi tunc et non antea est edenda. Petrus autem declaravit ex fide scripture Psalm. CVIII°, 8 quod oportet ipsos ad eleccionem duodecimi apostoli procedere, cum ibi scribitur: *Episcopatum eius accipiat alter.* Et multe sunt scripture ac

Modern insistence on forms.

Its bearing on the Papal schism.

Fol. 192b

7. E in marg.: Apostolica eleccio. 9. A: eligeris; ib. A: ex istis. 11. A: sortem. 13. D: tenetur tamquam; E: est tamquam; ib. E in marg.: Moderna eleccio. 15. E: eleccio deest. 16, 17. DE: eciam electa — tota ecclesia deest. 22. E: invente deest. 23, 24. A: vocati divine. 24. A: contraire. 29. A: a vita. 30. AE in marg.: Nota 36. A: CVIII° deest.

17. Cf. Introd. in Partem primam, pag. XXXI.

raciones mistice in numero duodenario quod oportet in ipso impleri cetum apostolicum. Et utinam elecciones et constituciones hodie celebrate sic fundentur in fide scripture. Scimus tamen quod auctoritas Petri et aliorum apostolorum fuit maior quam auctoritas Romanorum pontificum qui inceperunt tradiciones secundas statuere.

Sed est difficultas ulterior, cum iuxta dicta sermone proximo oportet Matthiam et quoscunque viros apostolicos relinquere istum mundum, quomodo stat in eis verus apostolatus aut obligacionis maioritas ex dotacione temporalium, cum nemo obligatur nisi quoad Deum vel saltem nisi Deus approbet obligacionem et per consequens eius causam. Et sic Deus auctorizaret dotacionem ecclesie quod negatur.

God's disapproval of endowment.

Hic dicitur quod Deus reprobat dotacionem talem, cum sit ordinacioni exercitus sui contraria, cum nemo sani capitis dicat quod exhinc disponitur clerus ut sit habilior, verum tamen sicut omnem actum pecati, ymmo eciam sicut ipsum peccatum Deus approbat quoad eius esse secundum et omne per accidens bonum quod occasionaliter ex ipso provenit, sic et opus dotacionis. Et illa obligacio exinde proveniens auctorizatur a Deo de quanto est iusta; et (ut dixi superius) omnis homo propter quodcunque donum Dei innovatum sibi ad suum meritum sive demeritum continue noviter obligatur, et ita prescitus ex longiturnitate incurrit maioritatem obligacionis, et inter alios talis antiquus dierum idcirco est infelicior, quia obligacio ad serviendum Deo maior, et cum hoc commixta obligacio ad penam maiorem, et ita ecclesia continue debet esse melior ex eius antiquitate, sicut est de facto, non imaginando quodcunque eius membrum subsequens esse quocunque priori perfeccius sed credendo ipsum esse eandem personam sponse Christi continue, que ex predestinatis advenientibus perfeccionaliter maioratur. Et ita licet apostoli fuerunt obligaciores ex causa multiplici quam episcopi iam presentes, eorum tamen damp-

2. A: et ut. 3. A: et constituciones deest. 5. A: auctoritates. 7. AE in marg.: Difficultas. 12. DE: nisi Deus deest. 15. AE in marg.: Responsio; D in marg.: Dotacionem Deus reprobat. 20. A: positivum vel bonum; E: et omne penitus (in marg.: positivum) bonum; ib. D in marg.: Nota esse peccati secundum est pena debita pro peccato et illam Deus approbat. 25. DE: super demeritum; ib. A: noviter. 26. DE: longanimitate. 28. D in marg.: Obligatur homo plus super innovacione meriti vel demeriti; ib. DE: hec deest. 29. A: et eciam debet; ib. A: hec. 30. E in marg.: Ecclesia continue debet esse melior. 31. A: sequens. 32. DE: perfectum. 32, 33. A: ipsam esse. 33. DE: quia ex. 34. DE: perfeccio talis. 36. E in marg.: Cur moderni parum obligantur.

Our prelates receive from God as good gifts as did the primitive bishops.

They are to blame if they do not equally serve the Church.

Sin impedes the gift of grace.

nanda stulticia est in causa quare tam mediocriter obligantur. Videtur enim multis quod aggregata obligacio hominis est continue eque magna, et sic quando obligacio ad penam non dispergitur, obligacio racione ampliorum carismatum maioratur. Et sic oportet vel blaspheme accusare Dominum quod nostri prelati non tantum obligantur racione accepcionis carismatum ut priores vel aliter dicere quod sua obligacio dispergitur ad dampnacionem pene perpetue; nam vel est defectus parvitatis obligacionis huiusmodi ex necessitate eventus quem Deus disposuit, et sic quilibet de quocunque crimine excusatur, vel ex hoc quod prelatus non se disposuit (quod tamen ex libertate potestatis satis potuit) ad recipiendum copiosius dona Dei; quod si detur cum prelati perseverant nimis pertinaciter in defensione huius indisposicionis dampnabilis, videtur quod omnes illi sunt in capitulo dampnandorum. Ipsi ergo sunt in causa quare non tantum ut olim prosunt ecclesie, quia si observarent ex integro statum quem Christus eis instituit et darent operam ad laborandum evangelice ut eos docuit, non dubium quin magis proficerent et ecclesia foret melior quam est modo.

Sed quis (rogo) est tam culpabilis huius criminis et inexcusabilis quam illi qui a Deo accipiunt potenciam naturalem tam in corpore quam in anima, et tamen non dant operam ut ipsam exercitent sed abscondunt talentum creditum per ocium et per diversionem ad seculum; cuius magna causa est copia temporalium, ideo non stulcius posset quis excusare sacerdotes nostri temporis quod non a Deo obligantur quam dicendo quod non habent a Deo | tantam graciam; cum enim a probabili nullus citra Christum et matrem suam habuit continue tantam graciam quantam potuit, non dubium quin defectus capacitatis sue ultime est ex peccato suo impediente graciam ascribendus. Racio autem quare prelati nostri non habent tantam graciam sicut priores prelati et alii conviventes est indisposicio peccati ut a Deo illustrentur; nec sequitur ex isto

Fol. 192c

3. A: si obligacio. 8. A: quia. 9. E: eciam defectus; ib. A in marg.: Contra papam cesarium et dotacionem ecclesie per totum. 10. D: pronitatis. 13. A: liberali. 15. DE: dampnabiliter. 19. E in marg.: Cur prelati non prosunt ecclesie ut olim. 24. A: inexcusabili; ib. AD: quam deest; ib. A: qui deest. 29. A: nonnisi. 31—33. A: cum enim - graciam deest. 34. DE: ultimo. 35 E in marg.: Quare moderni prelati non habent tantam graciam ut primi. 37. E: indisposicione. 38. A: illustrarentur.

quod beati peccant continue ex hoc quod carent plenitudine capacitatis sue ultime, quia quilibet gradus beatitudinis excludit peccatum, cum solum defectus gracie finalis perseverancie sit dampnabilis et mortalis.

SERMO XI.

Missus est angelus Gabriel a Deo. Luce I°, 26.

Istud est festum tercium beate virginis quod multis probabiliter videtur esse summum, quia in ipso sollemnizatur incarnacionis Christi inchoacio que ecclesie debet esse inter alia festorum Christi insignia plus laudata. Ideo per locum a maiori nullum aliud festum beate virginis amplius est laudandum. Hoc autem evangelium dicit inicium incarnacionis Christi et exaltacionis beate virginis, cum Deus misit Gabrielem in civitatem Galilee dictam Nazareth ad virginem salutandum. Et signanter Gabriel (qui interpretatur fortitudo Dei) ad hoc ministerium mittitur, quia maxima fortitudo Dei in incarnacione et redempcione per Christum ostenditur. Nichil enim potest unire unione ypostatica naturas tam dispares nisi Deus omnipotens nec liberare hominem perditum de fauce dyaboli nisi fuerit Deus fortis. Natus est autem nativitate in utero in patria Galilee (que interpretatur transmigracio), quia viacionem presentem celerrime currendo ut gigas in comparacione ad quantitatem meriti transmigravit. Oppidum autem huius nativitatis erat Nazareth (quod interpretatur flos aut virgultum), quia *virga egressa de radice Yesse* et flos de radice eius ascendens villam illam autonomatice consecravit.

The Annunciation.

Quidam autem estimant quod tempore huius salutacionis fuit mater Domini desponsata, quia aliter non foret verum ad verba quod Gabriel foret missus ad hanc virginem desponsatam. Oppositum quidam astruunt, cum Matthei I°, 23 scribitur quod, antequam Yoseph et Maria convenirent, inventa est *in utero habens* de Spiritu Sancto, et ideo Yoseph hoc senciens voluit occulte

Mary's espousal.

3. DE: et non solum. 6. A in marg.: Sermo XI.; D in marg.: XI., Annunciacionis; E in marg.: In Annunciacione beate virginis Marie. 11. DE: laudativa. 15. A: dictum. 22. A: est deest; ib. E: nativitate deest. 25. A: huius deest. 26. E in marg.: Nazareth; ib. A: flos autem. 28. DE: consecrat. 29. A in marg.: 1. 30. A: Dei. 31. A: ad verba deest. 32. A: desposatam; ib. A in marg.: 2.

6. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 353—356. 27. Is. XI, 1.

ipsam dimittere. Aliis autem videtur (ut Ambrosio super Lucam) quod mater Domini ante hanc salutacionem fuerat desponsata sed inter tempus desponsacionis et horam qua in cubiculo convenirent facta fuit hec salutacio, cum in prolacione istius verbi: *Ecce ancilla Domini* ex humilitate contraria superbie prime femine concepit Dominum; et cum Christi lineacio facta fuit subito ex sanguine purissimo huius virginis, potuit Joseph in nocte percipere concepcionem Domini levi tactu.

Reasons why she should be espoused: 1. For the Child's sake:

Triplex autem ponitur causa quare mater Domini sic fuerat desponsata, primo ex parte pueri, secundo ex parte matris et tercio ex parte ecclesie. Ex parte pueri propter multa; primo ne puer ab infidelibus tamquam illegitime natus abiceretur; unde Ambrosius super Lucam: *Quid Herodi, quid Judeis posset ascribi, si natum ex adulterio viderentur persequi?* Secundo quia scriptura solum masculorum genealogias solet texere. De eadem itaque stirpe Joseph cum virgine processerat, ideo exprimendo genealogiam Joseph et Marie genealogia Christi exprimitur in scriptura. Tercio (secundum Origenem) ut partus virginis dyabolo celaretur. Quamvis enim dyabolus actus magis absconditos quam fuisset Christi procreacio carnalis facta per Joseph cognoverit, potuit tamen fuisse et a probabili fuit quod communicacionem horum sponsorum per distraccionem Domini ignoravit. Quarto ut Yoseph foret nutricius pueri.

2. For Mary's sake;

Secundo principaliter ex parte virginis propter multa; primo ut consolacio virgini peregrinanti in Egiptum, in reditu et aliis cohabitacionibus prestaretur, secundo ne virgo tamquam adultera calumpniaretur a Judeis lapidanda, et tercio ne virgo tamquam fornicaria infametur.

3. For the Church's sake.

Tercio principaliter ex parte ecclesie propter multa; primo quia patencior est nativitas Christi cum suis circumstanciis ex testimonio Joseph coniuncti virgini

3. DE: inter eius desponsacionis ad. 7. A: deliniacio. 9. DE: concipere. 10. A in marg.: Causa triplex quare mater Dei fuerat desponsata; D in marg.: Desponsata quare fuit Maria; E in marg.: Mater Domini desponsata cur; ib. A: Dei. 11. DE: fuerit; ib. A in marg.: A. 12. A: Et ex parte. 13. A in marg.: 1. 15. D: natus; ib. A: ex deest. 16. A: viderentur, viderentur; ib. A: persequi deest; ib. A in marg.: 2; ib. A: Secundo quidam. 20. A in marg.: 3. 25. A: ignorant; ib. A in marg.: 4; ib. D: foret deest. 26. A: nutricus; ib. E: pueri esset. 27. A in marg.: B, a, b, c; E in marg.: 2. 28, 29. E: Egiptum in aliis incohabitacionibus. 32. A in marg.: C; E in marg.: 3; ib. A: principaliter deest. 34. AD: coniuncto.

1. Ambrosii Comm. in Lucam Lib. II, cap. 1.

quam fuisset mulieribus comitantibus vel virgine stante sola; secundo quia pocius crederetur virgini desponsate suam virginitatem testanti, communicante marito hoc idem testanti, quam in casu quo non fuerit desponsata, quia tunc esset infamis, negando eius virginitatem, tercio ut virgines informentur ad servandum | provide famam suam; quarto ut per hoc figuretur ecclesia que desponsata est Christo quamvis utraque sit virgo, et quinto ut in istis sponsalibus simul virginitas et matrimonium honorentur contra hereticos alteri istorum detrahentes, et ultimo ut in istis coniugibus ecclesia animetur ad testificandum absconditam veritatem.

Fol. 192d

Et sic preter istas causas tredecim sunt alie nobis abscondite satis multe, cum ut fidem credimus quod nihil facit Deus ex indifferencia et specialiter in materia quam tantum ponderat, sed omnia facit certissima racione.

Meaning of the names Joseph and Mary.

Et signanter vocantur hii coniuges Joseph et Maria, quia Joseph interpretatur augmentum vel apposicio vel iustus Domini; ideo vocat racione multiplici istum virum. Maria autem secundum interpretacionem quadruplicem signat istam virginem. Interpretatur enim Maria illuminata vel illuminatrix, stella maris vel domina; prius enim illuminata est a Deo ut sit exemplar illuminans feminarum; nec aliter possit esse illuminatrix huius sui sexus; et cum mare signat mundum, ipsa ex virtute rutilans illuminat in isto seculo navigantes; et quarto cum sit mater Domini dominorum, signanter secundum linguam Syram domina nominatur.

Both were of the house of David.

Fuit autem uterque de domo et genere David; oportet enim Christum (ut dicit Apostolus) de David descendere (ut patet Psalmo CXXXI° et Jeremie XXXIII°), et quia mulieres succedentes in hereditate paterna non debent contrahere matrimonium nisi cum viris sui generis, ne fiat hereditatum confusio (ut patet Numeri XXXVI), signanter iste due persone sic matrimonialiter coniunguntur.

1. A: et virgine; ib. E: vel deest. 2. A in marg.: 2. 3. A: testante tante. 5. A: infamia; ib. A in marg.: 3. 7. A in marg.: 4; ib. DE: signetur. 8. D: uterque; ib. A in marg.: 5. 11. A in marg.: 6. 12. A: testificandam. 13. DE: nobis deest. 14, 15. E: nec facit; ib. A in marg.: Deus nihil facit ex indifferencia. 18. DE: Joseph qui; ib. AE in marg.: Joseph, Maria; E addit: interpretatur. 19. DE: Domini notat. 21. D in marg.: Maria { illuminatrix, stella maris, domina, illuminata. 24. DE: posset. 24, 25. DE: huiusmodi sexus. 25, 26. DE: virtutis rutilancia. 30. A: ascendere. 31. A: Psalm XIII°.

Gabriel's address to Mary.

Mary was most full of grace.

Angelus autem ingressus *ad eam* in secreto cubiculi orantem salutat eam in genere: *Ave*, inquit, *gracia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Obmittit autem nominacionem virginis propriam propter multa, primo ne ex familiaritate nominacionis proprie virgo esset multum perturbata, secundo quia illud nomen Maria non plene tunc (licet postea) virgini competebat, et tercio ut more Dei et nature sue angelus augendo procedat. Quamvis autem Stephanus fuit plenus gracia, tamen dispariter ad Mariam, cum ipsa habuit finem plenitudinis gracie possibilis mulieri, quomodo (quero) possit mulieri inesse maior gracia quam quod fieret immediata et naturalis mater domini Dei nostri, sicut viro non possit inesse maior gracia creata quam est gracia unionis? Quamvis autem Dominus sit cum qualibet creatura et specialiter cum predestinatis, fuit tamen cum ipsa principaliter, cum de illa sic carnem assumpserit et in mulieribus sic fecerit benedictam. *Que cum audisset* ab angelo verbum salutacionis tam excellentis atque mirifice *turbata est* non turbacione incredulitatis vel inconstancie sed admiracionis; nec turbatur ex visione angelica, cum sit talibus visionibus assueta, sed (ut notat evangelium) quia audivit nuncium tam excellens atque extraneum, verum tamen turbacioni isti non defecit discrecio, cum *cogitabat qualis esset ista salutacio*. Cogitabat (inquam) quomodo fuit tam simplici virgini graciosa et cogitabat insuper, cum credidit angelo quando et quomodo in ipsa foret effectualiter adimpleta; sed angelus ex merito virginis preservans eam a turbacione culpabili nominat eam filialiter nomine proprio consolans non timere, quia *invenit graciam apud Deum*. Nam prima mulier decidens a statu innocencie perdidit graciam per peccatum et ipsa gracia fuit in toto genere sexus feminei abscondita ut in minera, et in ista virgine primo superhabundanter ut aurum magis rutilans est inventa. Causam autem istius gracie exprimit, cum asserit quod beata virgo non

1. A: cubili. 4. A in marg.: 1; E in marg.: In salutacione virginis omittitur nomen proprium. Quare. 5. A: proprie deest. 6. A in marg.: 2; ib. DE: quia racio Marie. 7. DE: sed postea; ib. A in marg.: 3. 10. E in marg.: Maria plena gracia. 11. DE: posset. 12. DE: foret. 13, 14. DE: posset esse. 16. E in marg.: Dominus cum Maria. 16, 17. A: spiritualiter. 17. DE: assumpsit. 18. A: fecit. 19. A: murifice. 23. D in marg.: Id est nunciacionem. 24. DE: perturbacioni; ib. DE: deficit. 25. A: ista deest. 26. DE: cogitabat. 28. DE: ipsam; E corr.: ipsa. 31. DE: Dominum; ib. A: Nam persona miserabiliter. 32. A: perdiderit. 33. DE: abscondita deest. 34. DE: et in minera; ib. A: ut deest. 36. A: asseruit.

ex viro sed ex utero concipiet filium vocabitque sed non imponet nomen eius Jesum. Nam Isaie LXII°, 2 de Christo dicitur *Vocabitur tibi nomen novum* quod os Domini nominavit. Et signanter cum Jesus interpretatur salvator et ipse salvat ecclesiam totam fidelium, et ideo in lege veteri dicitur *salutare*. *Hic erit magnus* humanitus (ut patet Luce VII°), *cum sit* divinitus *filius naturalis altissimi* et per consequens secundum humanitatem assumptam mirabilissime verus Deus. *Et Deus dabit illi sedem regnandi* in David patre suo mistice figuratam, et sic regnabit licet equivoce in eternum et per consequens habebit | dominium infinitum. Regnat enim super totam universitatem creatam divinitus et racione status innocencie super totum mundum, regnat humanitus et racione paternitatis David dicitur specialiter sed spiritualiter regnare super Judeos. Modus (inquam) suus regnandi non fuit corporalis aut temporalis per coaccionem civilem vel indigenciam rapiendi sed celestis et spiritualis. Taliter enim non regnavit aliquis post Yeconiam de domo David (ut patet Jeremie XXII°) — nam illi qui usurpabant sibi nomen regis post Macchabeos fuerunt de tribu sacerdotali — et sic regnum Christi figuratum est per regnum temporale David, sicut blasphema dominacio episcorum nostrorum plena mendacio figurata est per sacerdotes legis veteris, volentes in virtute David regnare. Nam quam mendax erat quod illi de genere Levitico erant reges, tam mendax est quod papa atque episcopi virtute secularis regnacionis Christi forent domini seculares.

Fol. 103a

How Mary conceived.

Maria autem fide plena licet de multis dubia quesivit ab angelo modum quo eius sentencia compleretur, cum Deo pepigit virginitatem suam non obstante coniugio; sed angelus specificat sibi quod dictum virum concipiet de Spiritu Sancto, et in hoc cognovit quod concipiet sine ruptura claustri vel virili semine aut quantum tunc fuit necessarium illam scire. Quamvis enim tota Trinitas fecit ipsam concipere, tamen a Spiritu Sancto cui appropriatur caritas propter caritatis vehemenciam dicitur

1. A: in utero. 2. E: impones. 3. DE: de Christo deest; ib. A: novum deest; ib. E in marg.: Jesus. 4. DE: signantur. 8. A: supra humanitatem. 12. DE: hereditabit; ib. E in marg.: Christus regnat. 13. A: totam deest. 16, 17. D: regnandi deest. 16. E in marg. addit.: regnandi. 17. DE: carnalis aut. 18. DE: scilicet civilem. 21. DE: fuerant. 25. E in marg.: Nota. Dominacio pape et prelatorum mendax. 26. A: est. 27. A: regis; ib. DE: erat. 32. A: suam deest. 34. A: conciperet. 36. E in marg.: Tota Trinitas fecit concepcionem.

concepisse, non quod Spiritus Sanctus sit homo qui carnaliter Christum genuit vel habens in se racionem paterni seminis sicut nec angelus, sed de ineffabili caritate que Spiritui Sancto attribuitur genuit ex puro semine sexus feminei.

Mary's conception untainted by sin.

Virtus autem altissimi obumbrabit beate virgini, quando inter calorem libidinis et actum peccati sic principiat vires Marie, quod in nullo estu peccati accenditur, sicut nec uritur calore solaris luminis obumbrata. *Ideoque oportet quod* genitus tam miraculose *vere vocetur filius* naturalis et filius predestinatus *altissimi*, cum secundum duplicem naturam sit idem essencialiter Deo patri et idem specifice cuilibet suo fratri; et sic propter supereminenciam sanctitatis dicitur illud semen sanctum simpliciter, sicut Exodi III° singulariter dicitur Deus esse; et dicitur dominus cum aliis verbis perfeccionis propter hoc quod singulariter et per se taliter sibi conveniat et creaturis ipso participantibus solum per accidens et satis equivoce. Et in argumentum confirmans totam istam sentenciam datur signum quod *Elizabeth cognata Marie concepit filium*, quia Baptistam in senectute, et sic miraculose ex Dei promissione. Et hic mensis est sextus illi mensi in quo concepit Elizabeth, *et ille vocatur sterilis*, cum sit mensis solsticii yemalis in quo propter elongacionem a sole terre nascencia sterilescunt vel mensis solsticii yemalis in quo desinunt fructificare terre nascencia. Vocatur sterilis, sicut Elizabeth que tunc Baptistam genuit erat sterilis ex etate; nam inter nativitatem Christi ex utero et nativitatem Baptiste ex utero sex menses successerant; et signanter natus est Baptista tempore quo sunt dies artificiales longissimi et decrescunt. Christus autem a tempore quo dies artificiales sunt brevissimi atque crescunt, quia Christum oportet crescere et Baptistam minui; nec est aliquis pure homo Baptista alcior quoad Deum vel Christo humilior aut a perfidis magis passus. Et omnia ista debent credi, cum Deus sicut per angelum suum promisit Baptiste generacionem et alia que implentur et sic promittit nativitatem et eventus alios de Messya esse vere verbum

Why Baptist was born at Midsummer and Christ in Midwinter.

6. D: obumbravit. 7. A: peccatum sic principat. 9. D: obumbratus. 17. DE: fontaliter. 18. A: conveniunt; ib. A: ipsis. 24. A: solcicii venialis; ib. D in marg.: id est, sterilia sunt. 26. A: stolcicii estivalis. 29. A: et nativitatem — ex utero deest. 31, 32. E: longissimi — artificiales deest. 33. DE: Christum oportet Christum. 34. DE: et deest. 38. AD: et deest. 39. A: omne vero; E: omnino.

quod Deus promittit per angelum, nedum non est impossibile sed necesse ad implendum. Et post hec beata virgo ex interno illapsu Dei summo gradu humilitatis et gracie adimpleta, protulit verbum cum quo concepit Dominum: *Ecce*, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum;* ubi primo gradus summus humilitatis premittitur, cum se vocat ancillam Domini et gradus imprecacionis digne et desiderande annectitur, cum complecio verbi angelici affectatur, et sic pro eodem instanti humilitas virginis, complecio sui desiderii et incarnacio Domini sunt complete.

Dubia circa hoc evangelium sunt ex dictis alibi supponenda et hortaciones ad populum ex plenitudine virtutum et gracie beate virginis debent capi, cum sicut omnis homo debet sequi Christum in moribus, sic et omnis femina debet in moribus | sequi illam, igitur aptato sermone ad populum secundum virtutis egenciam vel fugam vicii poterit sermo pertinens quantumlibet dilatari et duplex interpretacio nominis Marie virginis satis iuvat. (Fol. 193b) How all this may be expanded in a sermon.

SERMO XII.

Ego sum vitis vera. Johannis XV°, 1.

Christus consolando suos contra tribulaciones illis imminentes post mortem suam narrat parabolam subtilissimam de vite, de agricola et de vitis cultura. Ecclesia autem est vinea (ut patet Isaie III° et V), et autonomatice eius vitis est Christus humanitus, cum sit arbor in qua totam ecclesiam oportet inseri; ideo quamvis omnes boni prelati ecclesie sint vites, ipse tamen secundum quandam excellenciam dicitur vitis vera. Est autem ad literam vitis arbor abiecta in quantitate, figura et cortice; sic Christus secundum humanitatem fuit paulo minus ab angelis minoratus in forma servi humillimus et in humanitate que fuit cortex sue Christ's parable of the Vine.

3. A: per gradum. 4. DE: gracia. 6. A: ut. 7—9. A: Domini — affectatur deest. 9. A: sic deest. 13. DE: hortacio. 15. A: et deest. 16. DE: omnis sequens; ib. DE in cod. formam; correx. false: feminam. 17. E: aperto. 22. A in marg.: Sermo XII; DE in marg.: XII; D in marg.: In die Marci. 23. E: illis deest. 25. A: agricolo. 26. A: V°; III° et deest; D: III° et IV°. 27. A: auctoritate; ib. D in marg.: Vitis vera Christus; ib. E in marg.: Ecclesia vinea, vitis Christus. 31. E in marg.: Vitis. 31, 32. D: qualitate.

17. Cf. Introductionem in Primam Partem, pag. XV. 22. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, 165—168.

divinitati abiectissime tribulatus; et sic quamvis humanitas Christi videretur inutilis, gerit tamen fructum summe vivificum.

Relation between the Vine and the branches.

Quamvis autem tota Trinitas autonomatice sit agricola huius vinee, tamen Christus more suo attribuendo patri honorem dicit eum esse eius agricolam secundum quandam prioritatem originis. Palmites autem huius vitis sunt omnia membra Christi, et in ista vite sunt nuncupative palmites que sunt in ecclesia secundum presentem iusticiam; et sicut palmes eiusdem nature est cum vite ipsam principiante, sic humanitas Christi est eiusdem speciei cum hominibus quos spiritualiter gignit per graciam. Dictus autem agricola huius vinee plenitudinem gracie et veritatis infuderat isti viti et per ipsam suis palmitibus, cum a prima humanitatis generacione usque ad diem iudicii dicta vitis fructificat. Sed in ipsa sunt rami vel partes duplices, quia quedam steriles non fructificantes per agricultorem racionabiliter excidendi et quedam fructiferi per ipsum humore gracie expurgandi, ut ad augmentum ecclesie magis fructificent.

Pruning the branches.

Circa vitem istam Domini non oportet hanc agriculturam duplicem exercere, cum sit persona impeccabilis, sed tota agricultura est in palmitibus quarum aliquas adherentes per fidem et graciam secundum presentem iusticiam sed non secundum caritatem finalem oportet abscindere secundum condempnacionis sentenciam per predestinatos adherentes Christo finaliter oportet per tribulaciones varias expurgari resecando superflua, ne humor devocionis nimium dispergatur, quia ut patet ex cursu ecclesie tunc non fructificarent sed sterilescerent ut labrusce; et in ista vite sed non de illa sunt spongiositates et multa superflua multum monstruosa. Gregem autem apostolorum dicit Christus ex ministracione gracie esse mundum, quia aliter non tam diu eos hortaretur verbis superfluis. Scarioth autem qui tunc ab eis defuit prefigurat prescitos ad tempus in vite insitos. Sed quia perseverancia est necessaria palmitibus huius vitis, ideo hortative mandat ut apostoli in ipso maneant. Ex quo

2. DE: videtur. 4. E in marg.: Agricola. 5. E in marg.: Palmites. 6. DE: eum esse. 6, 7. DE: quadam prioritate. 7. D in marg.: Palmites Christi sunt membra Christi. 8. A: in deest. 9. A in marg.: Ecclesia duplex. 11. A in marg.: Humanitas Christi est eiusdem speciei cum hominibus. 17. DE: quidam. 19. D: humorem. 19, 20. DE: expurgande. 20. DE: gracie magis. 31. AD: vita; ib. E: in alia. 32. DE: nimium monstruosa. 33. E: dicit deest; et Christus. 36. A: prefigurant.

Christ will not fail those who will abide in Him.

sequitur ipsum in eis manere, cum ex parte sui continuacio non potest deficere.

Quatuor autem tanguntur raciones ad convinccionem huiusmodi excitantes, prima quia, *sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in vite, sic nec aliquod membrum Christi nisi in ipso manserit;* ideo Joh. I° dicitur quod apostoli viderunt Christum plenum gracie et veritatis de cuius plenitudine omnes hii acceperant. Sicut enim palmes vel superior pars arboris non virescit deficiente humore radicis, sic mistice est de singulis membris Christi, cum sine ipso nichil possunt facere, sed illi qui copiosius et direccius recipiunt humorem gracie huius radicis spiritualiter magis fructificant.

Need of abiding in Christ.

Secunda racio, quia si quis in Christo sic non manserit, abscindetur de numero iustorum in morte et perdet tunc virorem apparencie nominis christiani sine fructificandi potencia vel virendi, cum ultra non sufficit fodere; et dyaboli in finali iudicio post colleccionem parcium ecclesie per angelos bonos mittent eum in ignem eternum ut palmitem aridum, unde propter perpetuitatem pene dicitur in presenti *et ardet.*

Tercia racio sumitur ex implecione cuiuscunque volicionis ordinate quam habebunt palmites viti per graciam adherentes. *Si*, inquit, *manseritis in me et verba mea in*
Fol. 193c *vobis manserint; quodcunque volueritis* | *petetis et fiet vobis.* Nam quidquid predestinatus ordinate pecierit necessarium ad salutem pro loco et tempore obtinebit: Nam Joh. XVI°, 24 promittit Veritas: *Petite et accipietis ut gaudium vestrum sit plenum.*

Quarta racio, licet extra evangelium; stat in hoc quod finalis glorificacio quam quilibet debet appetere non potest inesse istis palmitibus nisi ab ista radice ipsam habuerint; sicut enim Christus humanitus clarificacionem recepit a patre, quia mandata eius plene servaverat, sic oportet omnem palmitem huius vitis; et ad hoc est necessaria proporcionalis et glutinosa dileccio, ut sicut Christus est unum cum patre propter

3. A in marg.: Nota quatuor; 1; E in marg.: In vita mansio palmitum propter quatuor; 1; ib. A: ad deest. 4. A: primo; quia deest. 10. A: aliorum non. 12. A: discrecius. 15. AE in marg.: 2. 16. DE: numero istorum. 21. A: aridam; E: aridus. 22. DE: de presenti. 23. AE in marg.: 3. 31. AE in marg.: 4. 32. A: isto finalis. 34. DE: habuerint.

4. Vulg.: *sic nec vos nisi in me manseritis.*

dileccionem reciprocam, sic oportet omne membrum ecclesie humanitatem Christi diligere et per ipsam ut scalam connectentem in divinitatem ascendere (ut patet Johannis XVII°), et sic instar luminis reflectitur claritas omnium membrorum ecclesie in Deo patre qui est fons et origo tocius luminis spiritualis. Ideo dicit textus: *In hoc glorificatus est pater meus ut plurimum fructum afferatis.* Cum enim Christus et pater suus sint unum substancialiter, sicut ipse Christus et membra sua, patet quod membrorum Christi fructificacio redundat quodammodo in claritatem et gloriam sui patris; nam gloria patris est habere filium ex membrorum suorum consonancia gloriosum. Stat autem tota ista connexio in dileccionis proporcione, ut *sicut pater dilexit filium, sic ipse* quadam dileccione analoga *dilexit apostolos* et consequenter totam ecclesiam; et sicut Christus servavit dileccionem Dei humanitus, quia precepta eius servaverat, sic eadem causa debent membra Christi in dileccione eius manere; et utrobique oportet gaudium beatitudinis reciproce consumari. Nam gaudium magistri optimi est habere imitatores discipulos perfectos. Et signanter hoc evangelium legitur in apostolorum vigiliis et in sollempnitate beati Marci qui est apostolis ex isto glutinio coniunctus.

This gospel suggests doubts as to the sects of friars.

Circa hoc evangelium dubitatur qua auctoritate vel fundacione secte fratrum fundantur in ista vite, cum scriptura nimis deficeret tam necessariorum membrorum ecclesie plantacionem et agriculturam obmittens. Et videtur manifestum sedule scrutanti scripturas cum conversacione istarum sectarum cum suis ritibus quod scriptura ipsos non exprimit nisi indirecte ipsos culpando et suas fallacias ut caveantur caucius reprobando, ut patet ex hoc quod precipuum officium viri ecclesiastici est gignere membra Christi, secundum formam apostolicam predicando; sed ut patet ex dictis in hoc ministerio et consequenter in quolibet alio fratres omnino deficiunt.

Constat quidem ex fide quod quicunque propter famam nominis vel avariciam terrene possessionis et non propter

1. A: receptam sic. 3. A: convertentem in deitatem. 4. A: caritas. 9. DE: generaliter sicut. 10. A: membra Christi. 12—14. A: ex — filium deest. 16. E: et deest. 18. E: eius deest. 21. A: plene factos. 24. AD in marg.: Dubium; E in marg.: Dubitacio. 28. A in marg.: Contra fratres. 29. A: sectarum deest; et suis; ib. E in marg.: Secte novelle carent fundamento. 31. DE: ut deest. 33. DE: membra ecclesie. 35. A: a quolibet. 37. A: vel deest.

7. Vulgate: *clarificatus.*

Preaching for wrong motives makes a heretic.

honorem Dei et salutem animarum ecclesie principaliter predicaverit, est excommunicatus hereticus, prevaricator omnium mandatorum decalogi et per consequens homicida, et cum de multis fratribus tam in scola quam in locis ruralibus hoc contingit, sequitur de illis hec detestanda conclusio. Nam quantumcunque veritatem evangelicam quis predicaverit assistente veneno huius infamis binarii, manifestum est quod predicacio eius ex venenosa effumacione manente soliditate veritates evangelice inficit audientes. Sic enim liquor quantumcunque salutiferus currens per venenosos canales ex commixtione veneni intoxicat gustantes; et ita nedum sunt prevaricatores primi mandati decalogi sed simplicis populi multipliciter homicide. Cum enim sit triplex homicidium, scilicet a manu, a lingua, ab iracundia vel consensu, dicitur quod sicut homicida primo occidit se ipsum spiritualiter, sic iste secte occidunt suas partes per incarceracionem et alios modos manualiter, quod si sit verum, cum tam proditorie inficit principum regaliam, patet quod ipsorum interest sicut et tocius ecclesie destruere hoc peccatum; nam nedum in carceribus regum sed aliis infundabilibus nimis extraneis incarcerant regum legios et occidunt; et cum hoc pretendunt ex auctoritate regum et regnorum fieri, manifestum est quod ad eos pertinet hoc absconditum peccatum destruere, ne ex consensu ipsimet destruantur.

The sects imprison and put to death their members.

Quantum ad homicidium a lingua, clamat communis experiencia quod fratrum mendacia occidunt populum nimis multum. Et patet (ut alia taceam) quod inverecunde clamant per patrias fideles Christi esse hereticos, quia dicunt et docent veritatem fidei | de sacramento altaris. Nec dubium quin sint ut huiusmodi homicide a lingua; ipsi enim nesciunt dicere populo de quiditate huius sacramenti quod sensibiliter sentitur, manibus sacerdotum frangitur et per se sine inherencia vel existencia consecratur. Sed dicunt se esse consecratores accidencium et virtute sue benediccionis panem oblatum

They slander preachers who speak truly about the host.

Fol. 193d

1. D: Glossa Bohemica in marg.: kypiety zlym mnychom lharzom, id est, ebullire malis monachis mencientibus. 8. A: ex venenosa deest. 11. Codd.: venenosas; ib. A: causales. 12. A: egustantes. 14. A: Dum enim; ib. A in marg.: Homicidium triplex; ib. E in marg.: Triplex homicidium quod fratres practisant. 16. AE in marg.: 1. 17. D: incarnacionem. 21. Codd.: casibus; Correxi. 22. AD: regum. 23. E: regni. 27. AE in marg.: 2. 29. DE: quod patet. 30. A: clamat; ib. A: esse deest. 32. A: quin sunt. 33. A in marg.: Opinio de eucaristia. 35. A: sacerdotum deest. 36. DE: inexistencia; ib. A: consecratur — esse deest. 37. A: collatum.

destrui, non sacrari. Fideles autem quos scandalizant tamquam hereticos dicunt cum evangelio et sanctis doctoribus quod hoc sacramentum sit simul vel diversimode verus panis et corpus Domini et addunt quod fidem tam expressatam per millenarium Christi non debent ex declaracione Innocencii III expectare, sed spirituales ceci debent in penam infidelitatis et destruccionis quiditatem illius sacramenti ex doctrina evangelii et aliorum sanctorum pro illo tempore populo declarare.

They should be compelled to prove the truth as to the host.

Et utinam ista racionis scintilla luceret in corde principum quod nec fratribus donetur domicilium nec aliis possessionatis seculare dominium, antequam fundaverint ex fundacione ante istum Innocencium et docuerint quid sit hoc venerabile sacramentum. Nam rex ex notato suo contemptu confiscat redditus episcoporum ac aliorum religiosorum, quanto magis ex maiori contemptu Dei et tocius ecclesie quo dicti ecclesiastici illudunt ecclesie in hoc casu? Si ergo ista pena temporalium que tantum ponderatur foret eis inflicta quousque sufficienter docuerint huius edulii quiditatatem, tunc a verisimili darent operam ad scrutandum in fonte scripture huiusmodi materie veritatem. Et idem debet servari in Romano pontifice et quocunque citra auctores scripture, attendendo ad fundaciones sentencie sue sic ficte, et forte redditus sancte ecclesie forent in manibus secularium perpetuo sicut olim.

Tercium autem homicidium ab iracundia vel consensu manifestatur in fratribus ex cadenti odio quo alios simplices constancius inter membra dyaboli persequuntur et I Joh. III°, 15 scribitur: *Omnis qui odit fratrem suum homicida est.*

Ex istis colligitur, ultra hoc quod dicit Lyncolniensis, monstruositas horum fratrum, eo quod cruentatum habent pedem superbie, cum volunt suas ficticias ut fidem ecclesie stabiliri. Labia habent ex infeccione mendacii cruentata et manus plenas sanguine humano; et sic

1. DE: Fideles ergo; ib. E in marg.: Fides de sacramento. 3. A: vel deest; E: rectius: sed. 5. D: expressum; E: expressam. 6. A: debet; DE: oportet. 15, 16. A: vocati contemptus. 16. A: et aliorum. 17. A: maiore. 18. A: viri ecclesiastici. 20. DE: ponderant. 22. A: ad instruendum. 23. A: modi deest. 25. A: summe ne sint ficte; rectius: fundacionem. 28. AE in marg.: 3. 33. A in marg.: Contra fratres; ib. E: Linconiensis. 36. E in marg.: Nota. 37. A: quia manus.

3. Cf. Trialogum, pag. 263, 264 et seqq.

The generation of Caym.

(ut quidam dicit) isti homicide de genere Caym sunt in hoc nomine quatuor literarum figurati, ita ut C dicat Carmelitas, A Augustinenses, Y Yacobitas, M fratres Minores. Et sicut inordinate procedunt in opere, ita nominantur prepostere in quatuor litteris huius verbi. Ab ista generacione Caym, hoc est, a periculis in falsis fratribus libera nos Domine.

Law cannot justify the friars in their persecutions.

Nec valet ad excusacionem homicidii quod secundum leges humanas, et per consequens secundum leges fratrum licet multipliciter occidere. Supponi enim debet catholice quod non licet occidere nisi ex caritate quam occidens habere debet eciam ad occisum. Nec licet quemlibet quandocunque et quomodocunque voluerit in occisionem talem prorumpere sed oportet auctoritatem regis et approbacionem communitatis in suis legibus acceptare, et omnino (ut patet theologis) habere a rege regum et legibus suis licenciam et approbacionem tocius ecclesie triumphantis. Et si in secularibus actibus ut bellis regnorum et iudiciis politicorum illud sit periculosum, eo quod a lege divina frequencius discrepatur, quanto magis in homicidiis fratrum et aliorum religiosorum que a fundacione voluntatis prime regule plus discordant? Alias autem auctorizaciones in punicionibus et occisionibus fratrum non expetant nisi sophisticas a mundi principibus quibus illudunt per suggestiones ypocriticas et arguciam suam a similitudine simiali. Numquid credimus quod beatus Marcus vel aliquis apostolorum eciam Scarioth in ista versucia sic processit? Patet ex cronicis quod non; que cronice possunt ad destruendas istas versucias applicari. Nec oportet fidelem tacere veritatem dicere istis sectis, quia in multis eorum latet pronitas emendacionis et mitigacio furoris in aliis propter quas debet fidelis ex caritate quam habet ad ecclesiam et ipsos peccata eorum et sana remedia promulgare. Et non solum scolastici aut populares simplices sed secu | [Fol. 194a] lares domini debent cavere a contaminacionibus pseudofratrum, quia postquam seminati sunt

1. A in marg.: Caym: D in marg.: Monachi Caymite; E in marg.: Caym origo fratrum. Fundamentum quatuor sectarum. 10. A: Supponi tamen. 11. A: quod occidens. 18. E in marg.: Nota. 18, 19. A: vel bellis. 23. punicionibus; E: practizacionibus. 27. DE: negandum credimus; E correxit in marg.: Numquid; ib. A: credimus quod deest; ib. A: Mattheus vel. 30. DE: debet fidelis. 33. DE: fideles. 34. A: sua remedia. 35. A: populi. 37. D in marg.: glossa Bohemica: Od naprznenye, id est, a contaminacione.

1. Cf. Suppl. Trialogi, pag. 444.

Friars are sowers of discord.

in seculo inter dominos et dominas, seminatum est inter eos plenum iurgium, quia Prov. VI°, 14 de ipsis dicitur quod *homo apostata omni tempore iurgia seminat.* Et scrutanti radicitus racionem huius discordie evidenter patet quod minera eius iacet in falsis fratribus. Ipsi enim per ypocrisim, per confessionem et alia signa falsa ipsos decipiunt cum quibus communicant.

SERMO XIII.

Non turbetur cor vestrum neque formidet. Joh. XIV°, 1.

Christ comforted His disciples against coming evil.

Sentencia huius evangelii est inclusa inter sentencias quinque capitulorum quas dixit Christus suis discipulis die cene; quia ergo Christus post confortacionem suorum discipulorum opere et exemplis confortare debet eos in verbis expressioribus, tam pro desolacione de eius morte quam pro tribulacione eorum futura post eius mortem, quia ergo predixit eis discipuli prodicionem, Petri negacionem et suam passionem ac mortem, ideo confortando dixit: *Non turbetur cor vestrum* propter istorum aliquod *neque formidet. Non turbetur,* inquit, propter percussionem ad intra *neque formidet* propter timorem humanum ad extra. Credite in Deum et ex hoc infertur formaliter quod in me creditis, cum sim Deus. Ex quibus patet ulterius quod vobis remanentibus in fideli mei servicio et spe in meo verbo non est compossibile consolacionem et adiutorium ad deterioriacionem vobis deficere.

Hoc autem declarat expressius ostendens quomodo *in domo patris sui multe mansiones sunt* secundum gradus meriti et beatitudinum eternaliter ordinate. Ex quo notare debent quod licet dispariter meruerunt, debent tamen sperare beatitudinem et ad merendum amplius laborare. Possunt autem sperare de ista persona media, quod (ut vere asserit) *si aliquid* in beatitudine celesti fuisset *minus* vel defectuosum *dixissem vobis*, quia tantum

4. DE: Perscrutanti; ib. DE: istius; ib. D in marg.: Neswornosty, id est, discordie. 5. A: mineria. 7. DE: ipsos deest; A: communicant in hac parte. 9. A in marg.: Sermo XIII; D in marg.: XIII; Philippi; E in marg.: In die Philippi et Jacobi. 12. A: quod. 14, 15. A: de eius morte quam deest. 15. A: de tribulacione; ib. DE: eius. 18. DE: illorum. 19. A: inquam. 21. Credite; rectius: creditis. 24. DE: meo. 27. DE: ostendens deest. 28. DE: multe deest. 33. A: quia ut. 34. A: nimis vel.

9. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 357—359.

Number of the elect is fixed.

vobis afficior quod *vado parare vobis locum*, non sic quin bonitas Dei multipliciter a beatis participavit, cum sit eterna in se et ex se eternaliter ordinatur. Numerus autem predestinatorum et gradus beatitudinum immutatur et eternaliter ordinatur (ut patet Matth. XXV°), sed illud preparat quod beatificetur perpetuo in presenti; licet autem hoc eternaliter ordinavit, tamen non paravit eternaliter beatificacionem illorum ac locacionem tam corporis eorum quam anime in effectu, sicut nec effectualiter preparavit humanitus apercionem ianue et traccionem secundum corpus suum quo in celum ascenderat ut aquile sequerentur. Nam totum hoc est temporale et per ascensionem Christi incipiens; paracio itaque loci est Christi preparacio humanitus per ascensionem suam, ordinando quante, qualiter et quo ordine sint beati, cum eius ascensio fuit medium dispositivum ad ista. Nunquam autem fecisset hanc diligenciam sophisticando vel celando beatitudinis veritatem, sicut Machometus fecit discipulis suis. Unde ad confortacionem maiorem addit quod in fine mundi pro tempore finalis iudicii veniet corporaliter et ipsos plene recipiet ad se ipsum, non sic qui prius in anima erunt beati, sed cum usque illuc sanctis deficiet gradus plene beatitudinis ex corporis ac anime unione et tocius numeri beatorum cercioracione ac gaudiosa reproborum perpetua dampnacione. Nam iste gradus beatitudinis erit primo post diem iudicii in beatis; verum tamen sancti ex elongacione vel tardacione huius finis penaliter non languebunt sed videndo in Deo racionabilitatem huius expectacionis quodammodo congaudebunt; quod gaudium, licet non habebunt post diem iudicii, habebunt tamen unum superans quod finaliter quietabit (ut patet Apocalypsis . . .); nam in humanitate Christi tam corpora quam anime beatorum erunt finaliter saciata; quem gradum beatitudinis oportet animas beatas interim usque ad complecionem numeri et viacionis quodammodo meritorie

The preparation of the mansions begins with Christ's ascension.

Full blessedness not reached until the last judgment.

2. E in marg.: Christus paravit locum discipulis, quomodo; ib. A: participaliter. 3. A: eterna est et ex; ib. A: ordînata. 4. A: eciam. 5. A: et eternaliter — XXV° deest; ib. codd. immutatur; rectius: immutabiliter. 6, 7. A: de presenti. 7, 8. A: ordinavit — eternaliter deest. 9. A: sed nec; DE: sicut ut. 10. A: humanitus apercionem deest. 14. DE: Christi preparacio deest; ib. E in marg.: loci preparacio. 22. A: quin prius; E: quoniam prius. 23. D: sanctus; corr. in marg.: sanctis. 24. A: et anime; ib. A in marg.: Anime in tempore non erunt plene beate ante diem iudicii; E in marg.: Sancti ante resurreccionem corporum non sunt plene beati; ib. AE: bonorum. 32. Apoc. sequitur lac. in codd. 33. D: corporea. 34. DE: erunt deest; ib. DE: sociata; ib. A in marg.: Nota. 35. A: beatas deest.

expectare. Et declarando quod per ipsum habent indefectibilem accessum ad patrem ultra hoc quod habuerunt patres veteris testamenti, dicit quod sciunt terminum et media quo ipse vadit ad ipsis istam beatitudinem et eius ordinem preparandum.

Christ the Way, the Truth and the Life.

Et Thoma negante hoc de noticia explicita et perfecta explicat Christus hoc medium de se ipso: *Ego*, inquit, *sum via, veritas et vita.* Christus enim secundum humanitatem est via qua transitur ad beatitudinem, quia illa que gessit humanitus et fides de illis que erant sensui manifesta, erant patens via que ducit ad regnum, in tantum quod sine eius sequela et imitacione in moribus | impossibile est aliquem hominem ad illum terminum pervenire, et cum Christus sit Deus, est prima veritas qua nec viantes errarent in via, nec deficerent a clara visione in patria; et cum incitamentum ad fovendum viantes est spes mercedis in termino, dicit tercio quod est *vita.* Et sic est via pulcra versus Jerusalem celestem viantibus, quia speciosus forma pre filiis hominum et cum sit primus dux peregrinancium, non potest viantes decipere abducendo quia veritas; et cum hec duo non sufficiunt viatori nisi assit cibans ad vite sustentacionem, ideo dicit tercio quod est *vita* multipliciter suos conductos vivificans. Et patet quod est tam via quam terminus per se necessarius et sufficiens viatori. Unde ostendendo quod Christus sit talis via, subiungit quod *nemo venit ad patrem nisi per eum*, cum eius substrata humanitas sit necessaria cuilibet membro suo ut salvetur, et eius divinitas sit per se necessaria cuilibet salvando, ut eius animus virtute et gracia illustretur.

Fol. 194b

Et quod sit prima *veritas*, patet ex hoc quod est adequacio Deo patri; prima namque veritas est prima adequacio rei ad intellectum primum. Et quod sit adequacio Deo patri, patet ex hoc quod subiungit: *Si cognovissetis me, et patrem meum utique cognovissetis.* Qui enim cognoscit personalitatem Christi, cum sit per se eius divinitas, cognoscit necessario Deum patrem,

Our knowledge of God through Christ.

2, 3. DE: habuerit. 3. A: sancti veteris. 4. DE: ab ipsis. 7. E in marg.: Christus est via; A in marg.: Via. 8. A: sic enim. 13. A: alium. 13, 14. A: ad alium thronum. 15. A in marg.: Veritas; E in marg.: Veritas Christus; ib. A: ut deficerent. 18. AE in marg.: Vita. 21. DE: abutendo; E corr. in marg.: avertendo. 26. E in marg.: Christus via terminus. 28. A: subtracta. 32. DE: sic prima. 34. A in marg.: Quid est prima veritas; E in marg.: Veritas quid sit. 38. A: in illo Deum.

quia relativa sunt istius nature secundum philosophos quod uno cognito oportet quod reliquum cognoscatur. Qui enim cognoscit pure Christi humanitatem que est habitus sue divinitatis, cognoscit tamquam bestia vestimentum et ad propositum evangelii non subiectum, unde post resurreccionem cognoscendo Christum distincte sub racione qua patris filius naturalis cognoverunt distincte quodammodo patrem suum; nam secus est de istis relativis et patre et filio et creaturis, cum stat viantem patrem hominem distincte cognoscere et solum confuse eius filium, cum stat quod habeat multas proles et per consequens, cum sit accidentaliter pater et proles sua accidentaliter filius, stat quod tam noticia sue essencie quam noticia sua relativa permaneat cum hoc quod noticia extremi alterius deperdatur. Sicut enim stat Petrum esse cognitum sub racione qua pater, cum hoc quod desit noticia Pauli filii sui propter mortem alio filio generato, sic stat cognoscere Petrum sub racione qua essencia cum hoc quod racio sue paternitatis ignoretur vel cum hoc quod desinit esse pater vel ex hoc quod sine relacione tali sua natura nude sit cognita. Sed tales variaciones non contingit esse in personalitate divina, cum relacio in illis non sit accidens nec unius persone essencia poterit ab alia separari; ideo dicunt theologi subtiliantes inaniter quod, licet pater sit pater prius origine verbo suo, tamen si pater est, tunc filius suus est et econtra, cum pro illa prioritate originis pater non potest esse sine filio nec econtra, cum non sit eis prioritas temporis vel nature. Nec est inter istam essenciam et istam ypostasim esse et istum patrem esse prioritas originis, cum natura divina nec gignit patrem nec ipsa ypostasis est prius aliqualiter quam est pater. Apostoli ergo licet sentencias tales non expresserant propter impertinenciam viacioni utili, tamen postquam Christus aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, subtilitates istas et multas alias quas non viatori expresserant cognoverunt, unde Christus promittens eis noticiam istam beatificam sic infert: *Amodo*,

Fatherhood an accident in Man,

essential in God.

3. A in marg.: De relativis. 6. D: quiditate. 6, 7. E: quiditative sub racione. 7. DE: cognoverunt debite. 9. E: in creaturis. 12, 13. A: et proles — accidentaliter deest. 13, 14. DE: sue — noticia deest. 16, 17. DE: qua pater — racione deest. 22. DE: convenit. 27. A in marg.: Theologorum opinio de relativis. 29. E in marg.: Relacio in divinis non est accidens. 34. A: utilem. 35. A: apparuit. 36, 37. A: non viatori non; DE: viacioni.

inquit, *cognoscetis et vidistis eum*. Cum enim vita eterna sit cognoscere patrem esse verum Deum et cum hoc dominum Jesum Christum (ut dicitur Johannis XVII°), patet quod apostoli post ascensionem humanitate Christi postposita habentes arras beatitudinis habuerunt amodo has duas noticias, et sic non solum patrem in intellectu viderant imperfecte sed videbunt, et per consequens ipsum in tempore suo viderant satis clare. Cum enim magister optimus procedit paulative docendo, patet quod sicut patrem noverunt in voce (Joh. XII° et Matth. XVII°), patet quod post istam noticiam obscuram fidei oportet quod habeant scintillam intuicionis eciam hic in via ac claram et plenam intuicionem in patria.

Philip wanted to see the Father with the bodily eye.

Sed Philippus adhuc rudis ad intelligendum archana istorum verborum videtur solum de visione corporali concipere; quod si patrem Christi oculo corporali viderent, sufficeret eis pro securitate ad excuciendum istum timorem, cum patrem intelligebat filio esse digniorem, et per consequens, cum filius potest facere tot miracula pater ipso potencior posset plura. Sed quia iste | conceptus videtur pluribus nimis rudis, dicunt Philippum intelligere quod intuitiva Dei patris noticia foret eis sufficiens ad omnem timorem et desolacionem suam (in qua ex capcione et morte Domini fuerant) excludendam. Sed primus sensus videtur textui et responsioni Christi plus consonans: *Tanto tempore*, inquit, *vobiscum sum et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et patrem*. In cuius prima parte redarguitur in Philippo et sibi similibus ruditas infidelis quia usque illuc ignoravit Christum divinitus sed nude humanitus cognoverunt, ac si illum qui est habitu inventus ut homo solum in vestibus cognovissent.

Fol. 194c

Essential unity of Christ and the Father.

Et patet quomodo huic sensui adiungitur secunda pars huius dicti, nam qui videt personalitatem Christi sive per fidem sive per intuicionem, videt proporcionaliter patrem suum. Quomodo ergo sine infidelitatis grossicie Philippus diceret: *Ostende nobis patrem*, nisi rudem sensum de patre Christi haberet prius expositum vel sibi similem? Nam concipiendo Christum divinitus cre-

2, 3. A: et eum dominum. 6. A: in deest. 7. A: eciam per; D: sed per. 9. DE: ducendo. 10. A: moverunt. 12. DE: eciam deest. 16. DE: Christi deest. 19. DE: filius deest. 25. DE: excludenda. 28. DE: redarguitur a. 29. DE: qua usque. 30. DE: ignoraret Christum; ib. E: sed verbum. 34. E: pars deest; ib. D in marg.: Racionabilitatem .... 36. A: ergo sum.

dendum est Christum esse in patre et patrem in ipso, non sicut causam remotam in suo causato vel accidens in subiecto, sed cum pater sit Dei potencia et eius naturalis filius eiusdem Dei sapiencia et per consequens est utriusque eadem essencia, sic tota Dei potencia cum sit indivisibilis est in sua sapiencia et sua sapiencia est in illa, cum in quantum Deus habet potenciam habet et sapienciam et econtra, patet quomodo fidelis debet patrem concipere esse in filio et econtra. Isti sentencie debet credi sicut Christi humanitati que est eadem persona cum sua deitate, quia non a se ipso loquitur ista verba humanitus sed per se ipsum divinitus et ex patre. Et argumentum pro veritate istius sentencie capi debet ex omni Christi opere, nam pater in Christo, manens idem substancialiter, ipse facit Christi opera originaliter; ipsa ergo opera Christi miraculosa modis suis fideliter darent viam, veritatem et vitam, ut ipsum cognoscerent; ideo subiungit: *Alioquin propter opera ipsa credite.* Christus enim ex auctoritate propria fecit miracula et in eius nomine fecerunt apostoli effectualiter ampliora, ut convertere tot gentes, predicare in omni lingua, sanare infirmos ad tactum umbre (velut de Petro legitur Act. V°).

How believers may work miracles.

Ex quibus colligitur quod Christi divinitas ex dictis operibus cum suis circumstanciis habet apostolis manifestum iudicium et invincibile argumentum; unde signanter et subtilissime dicit Christus tam hortando ad suam fidem quam excludendo sophistarum argucias quod *opera que Christus facit, credens in ipsum faciet et maiora horum faciet.* In cuius prima parte notatur apostolis quod omnia opera miraculosa que ipsi in nomine Christi fecerunt Christus facit, cum apostoli non sunt nisi eius instrumenta vel membra in quibus Christus, virtus Dei, operatur perpetuo. Et in secunda parte notatur quod apostoli Christi fecerunt maiora opera quam ipsemet fecit umquam, ut patet de mundi creacione, de Christi incarnacione et de eius autentica faccione; ideo vocando

5. D: est eius utriusque; ib. E: et sic tota. 6. A: et sua sapiencia deest; ib. E in marg.: Quomodo pater est in filio et econtra. 8. E: et deest. 8, 9. A: patet quomodo — econtra deest. 11—13. A: quia non — veritate deest. 13. AD: ex veritate; ib. A: huius sentencie. 14. A: omni deest; E: Christi deest; ib. A: pater deest; ib. E in marg.: Pater in Christo operatur. 16. A: facit miraculose. 19. A: ex deest. 25. A: habet habet. 28. A: sophisticorum. 29. A: in ipsum — faciet deest. 30. A in marg.: 1. 31. A: in deest. 34. A in marg.: 2. 35. DE: non fecerunt. 36. E: et de Christi.

opera proprie ipsa facta dicit subtiliter quod non maiora quam ego facio ipse faciet, sed maiora horum faciet. Et causa magnificacionis operum discipulorum Christi fuit transitus suus ad patrem, ut sit argumentum invincibile contra cunctos adversarios, cum Christus transeundo ad patrem ab apostolis fuit tantum corporaliter eis absens, et in sua absencia ac eius nomine apostoli fecerunt tanta miracula, quod Christus sit divinitus hec operans, cum in omni motu secundum philosophos movens et motum debeant esse simul; oportet ergo quod virtus Christi relicta in terris sic operans sit supra totam suam humanitatem, et per consequens oportet ipsam esse deitatem et sic ypostasim Jesu Christi. Et in confirmacionem istorum omnium ultimatam promittit Veritas, ut *quodcunque apostoli* vel membra Christi *in nomine suo patrem pecierint in eternum, hoc Christus faciet.*

Evidence of Christ's Godhead.

Ex quo tamquam fide supposito sequitur inevitabiliter quod Christus sit Deus; nam si foret pure creatura, posset desinere vel peccare, et tunc non oporteret nec foret possibile quod pater et ipse perficerent quodcunque quis in nomine suo pecierit, quia hoc dato pater non posset iustificare animam sine ipso; nec sunt verba pompatica sive falsa, sed ut vere pater glorificetur in filio et ad declarandum Christum eiusdem esse nature cum patre, Christus adiungit finaliter veritatem connexionis: *Si quid,* inquit, *pecieritis patrem in nomine meo hoc faciam.* Quo supposito patet de Christo sine omni tergiversacione possibili quod sit Deus.

This gospel suited to Trinity Sunday.

Et exposicio huius evangelii multis indicat quod ipsum in die Trinitatis pertinencius sit legendum. Sed cum evangelium et specialiter Johannis sit fertile, patet quod sive hoc evangelium sive illud de Nycodemo vel nunc vel tunc legi poterit pertinenter. Nam in talibus | occultis involucris secundum Augustinum quecunque veritas est celata, ut in illo evangelio Nycodemi Joh. III°, 8: *Spiritus ubi vult spirat et vocem eius audis* etc. quelibet veritas de sono vel spiritu corporeo est inclusa:

Fol. 194[a]

8. A in marg.: In omni motu movens et motum sunt simul. 10. DE: ergo deest. 11. DE: contra; E correxit in marg.: supra. 13. DE: divinitatem. 14. A: Christi confirmacionem; ib. E: omnium deest. 18. E in marg.: Conclusio; ib. DE: supposita. 27. DE: inquit deest. 34. A: indifferenter; ib. A: in deest. 35. DE: involutis. 36. A: evangelii; ib. A in marg.: Augustinus.

Physical phenomena of sound.

et sic philosophus dilatans materiam mirari poterit quomodo sonus vituli sit tam grossus et sonus bovis cum spiritu maiori et maiori violencia tam acutus; quare mares post tempus spermatizacionis regulariter mutant voces et quasi leprosi pingues et femine vociferant tam acute. In omnibus quidem istis et eis similibus est tam quantitas quam qualitas aeris ignorata, sed soni differencia satis nota. Sed pertinencius foret theologo notare istam similitudinem moralem quod, sicut spiritus corporeus spirat, infrigidando, agitando et aliter multipliciter temperando, sic spiritus increatus spirat in interiorem hominem spiraculum vite spiritualis, infrigidat ardorem concupiscencie carnalis et ducit per semitas iusticie, quia ad Rom VIII°, 14 dicitur: *Qui filii Dei sunt hii spiritu Dei aguntur.* Et generaliter prestat temperamentum per influxum donorum septiformium (ut loquitur propheta Isaie II°). Et sic omnis qui natus est ex spiritu debet esse in timore et motu continuo sicut sonus, quia sapiens Ecclesiast. V° vere dicit: *Radix sapiencie est timere Deum.* Et addit causam: nam qui sine timore est iustificari non potest. Nec est timor nec tremor penalis, quia timore filiali diligitur et tremore divaricante diafragma interioris hominis diffusus est amor spiritus in cordibus nostris, ac si foret incussus risus spiritualis ex diffusione spiritus rutilantis. Unde Psalmo II°, 11 regibus signanter dicitur pro lautissimo modo vivendi: *Servite Domino in timore et exultate ei cum tremore.* Sciat ergo quicunque cuius cor tangitur isto spiritu de ipso esse verificatum illud Psalm. LIV°, 6: *Timor et tremor venerunt super me*, quia cum *milicia sit vita hominis super terram* (ut dicitur Yob. VII°, 7), patet quod oportet spiritualiter generatum esse in motu continuo et labore. Et patet quomodo advesperascente exteriori homine per remissionem luminis sensuum sedatis tumultibus sensibilium audiet perfeccius verbum Dei et irroratus rore celesti, ne vox sua

A parallel between them and preaching.

1. DE: non poterit; ib. A in marg.: Exempla naturalia, 1, 2; A in marg.: De sono; E in marg.: Hic de sono. 4. D: spinatisacionis realiter; E: realiter. 10. E in marg.: Moralizacio de spiritu. 19. Recte: I°, 25; ib. DE: vere est. 21. E: Nec iste. 22. A: vel tremor; ib. E: penalis est; ib. E in marg.: Timor filialis. 23. A: et tremor. 25. A: risus deest. 26. DE: titilantis. 30. DE: XLV°. 33. DE: laborare. 34. D: exvesperascente.

14. Vulgate: *Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.*

prorumpat in altum cum Lucifero Isaie XIV°, 13 *Ascendam super astra* etc. Et ex alio latere inclusus fragilitate carnis terre quam gerit tamquam non alta sapiens de se ipso sed humilibus consenciens erit quasi tuba predicacionis a remotis bene perceptus a fratribus exhortandis.

From hardened hearers the word returns to the preacher.

Hec est enim causa secundum philosophos quare in aura rorida homines melius sese audiunt prope noctem quod si quis induratus in peccato resistit multiplicacioni huius verbi Dei, verbum huiusmodi reflectitur ad minimum, ut ecton ad commodum predicantis, quia Luce V°, 5 dicit Dominus *in quamcunque domum intraveritis* etc., *sin autem ad vos revertetur.*

Idleness fatal to a preacher's usefulness.

Et patet quantum in evangelizantibus est ocium odiendum; qui enim mendicat valide et non occupatur meliori opere non habet verbum proporcionatum suo labori, et per consequens ut discipulus patris mendacii sibi ipsi contrarius docet esse laborandum et vivit in quiete culpabili sermoni suo contrarius. Unde sicut variatur sonus secundum quantitatem et figuram concavitatis organi per quod vox curreret, ut patet in exemplis naturalibus supradictis, sic viri ecclesiastici in quibus ampliora dona spiritus profundantur debent ex maiori gravitate sonare in populo verbum Dei; sed heu Isaie III°, 4 dicitur: *Effeminati dominabuntur eis.*

Riches hinder preaching;

Secunda causa qua impeditur in organo delectabilis sonus gravis est infliccio humidi lubrificantis et obturantis meatum soni per organum, sed heu Is. LVI°, 10: *Universi canes muti non valentes latrare,* cuius causa est indubie pinguedo temporalium, quibus ecclesia ingrossatur (ut patet I Tim. VI° et II° Tim. III°).

Tercia causa est variacio principii activi motus tremoris, nam in eodem organo secundum variacionem nisus variatur sonus, ut nunc ex remissione tremoris et frigiditate activi principii causatur sonus nimis remissus vel soni privacio, ut patet in annualibus pauci caloris, nunc

2. A: latero. 3. A: carnis deest; ib. E: terre deest. 4. DE: de se ipso deest. 5. A: per tempus. 7. E in marg.: Nota. 9. DE: multiplitudini. 10. A: reflectetur. 11. DE: econtra ad; A: ecton, id est, echo; ad minimum; ib. E in marg.: ad ministrum. 12. A: Luce XIV°. 13. etc. A: et sequitur. 15. E in marg.: Mendicus validus. 19. AE in marg.: 1; E in marg.: Sonus variatur. 21. E: patet deest. 22. D: sicut. 24. A: ex maiori gravitate multo sonare in ipso. 26. AE in marg.: 2. 27. DE: infeccio. 28. DE: Is. XXVI°. 30. E: quibus eciam. 30, 31. A: ingrossantur. 31. A: I deest. 32. AE in marg.: 3. 33. DE: cum eodem; ib. A: organo deest. 35. A: nimis deest. 36. A: animabus: ib. A in marg.: De sono.

sonus nimis asper ex impetuositate tremefacientis, motu autem medio sonus moderatus; sed heu Matth. XXIV°, 12: *Refrigescet caritas multorum* quoad principium et Ezechielis II°, 6: *Domus exasperans est* quoad secundum; et pauci sunt sonantes in medio virtuose cum modestia, verumptamen III. Reg. XIX°, 12 | dicitur: *Sibilus auris tenuis* et ibi Dominus. Et sicut sonantes propter concavitatem organi grossi vociferant, sic exercitati in evangelizacione seminis quod est verbum Dei proferunt voces graves; et sic non est aliqua difficultas philosophica voci pertinens vel suo organo quin in scriptura sacra alludens sensui mistico sit inclusa; nam ecclesiastici non sunt hodie seminantes, sed ut pannus menstruus sine virtute informativa mortiferi.

so does want of Charity.

Fol. 195[a]

SERMO XIV.

Fuit in diebus Herodis, regis Judee, sacerdos quidam nomine Zacharias. Luce I°, 5.

Cum genealogia cuiuscunque persone que in scriptura sacra inseritur terminatur ad genealogiam Domini ut finem, patet quod hec genealogia Baptiste cum suis parentibus ad declaracionem temporis adventus Domini terminatur. Constat autem ex scriptura Genesis XLIX°, 10 quod secundum propheciam Yacob *non auferetur sceptrum de Yuda nec dux de generacione sua, antequam Messias in carne advenerit.* Sed cum Herodes Ascalonita fuit Ydumeus et sic a toto genere Judeorum alienus, patet quod fuit consonum prophecie predicte, ut in adventu Christi super Judeos alienigena sic regnaret. Nam usque illuc continue dominabatur in parte gens Judaica, licet Herodes perante super ipsa gente mixtim dominium usurpavit. Ulterius notandum secundum scripturam I. Paral. XXIV° quod David ordinavit viginti quatuor sacerdotes qui successive per ebdomadas in templo Domini suis vicibus deservirent. Iste autem

This text points to the fulfilment of the time for Christ's coming.

1. A: nimis acutus; ib. AD: motum. 4. Codd.: Ezechielis I°. 7. Codd.: sic sunt. 7, 8. DE: concavicacionem. 8. DE: vociferat. 10. A: est deest. 16. A in marg.: Sermo XIV.; D in marg.: In vigilia Baptiste; E in marg.: in vigilia Johannis Baptiste; ib. A: quidem. 19. A: sacra deest; ib. A: in genealogia. 28. A. Messye. 30. DE: cum ipsa. 34. A: Dei.

16. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 362—364.
23. Vulg.: *et dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est.*

Zacharias pater Baptiste fuit de linea Abye sacerdotis cui cecidit sors in octava ebdomada ministrandi.

It belongs to Kings to regulate priests.

Ex quo notandum est quod ad reges pertinet statum sacerdotum et ministrorum ecclesie ordinare; sic enim licet perverse ordinavit Constantinus suum sacerdotem Romanum super omnes sacerdotes christianismi preponi; sed indubie prudenciam David dimiserat. Uxor autem dicti Zacharie fuit secundum legem scripture Luce I°, 5 *de filiabus Aaron vocata Elizabeth et uterque iustus.* Et licet carnalis procreacio fuit tunc in sacerdotibus licita et supra cetera affectata, tamen hii duo coniuges supra tempus generacionis naturalis ex ordinacione Domini propter ostendendum miraculum processerunt. Et ad exprimendam coniugum istorum iusticiam non obstante quod in prolis carencia sunt puniti, notanda est interpretacio nomini istius generis. Aaron enim interpretatur mons fortis et Abyas pater noster, quod videtur signare mistice quod a Deo patre et Christo incarnato omnes iusti alii spiritualiter procreantur. Zacharias autem qui interpretatur memorans Dominum et Elyzabeth interpretata Dei mei iuramentum sive saturitas videntur iusticie Baptiste esse consoni in radice: *Arbor bona*, inquit Dominus, *bonos fructus facit:*

Righteousness of John's parents.

Fuerunt autem isti parentes ambo iusti, non ypocritice vel secundum nudam famam seculi sed veraciter *ante Deum incedentes in omnibus mandatis* secundum genus quoad observanciam moralium preceptorum. Incedebant secundo *in iustificacionibus Domini* inculpabiliter quoad observanciam cerimonialium; incedebant tercio *sine querela* subiecti populi quantum ad iudicialia. Et utinam sacerdotes nostri temporis sic quoad suos subditos se haberent. Senectus et sterilitas istorum coniugum declararunt miraculum sicut loci sanctitas, sanctitas officii atque temporis prenosticarunt prolis in qua completum est miraculum sanctitatem.

3. A in marg.: Ad reges pertinet ordinare de statu sacerdotum. 4. A: enim deest. 7. E: false pro David: dicendum. 8. DE: Luce I° deest; D: scripture; sequitur lacuna. 17. DE: pater dominus. 19. A: omnes isti; ib. ADE in marg.: Aaron, Abyas; E in marg.: Aaron, Abyas, Zacharias, Elizabeth interpretantur. 21. DE: interpretatur; ib. A: staturitas. 22. DE: iuste; ib. DE: consone; ib. A in marg. inf.: Aaron interpretatur mons fortis, Abyas interpretatur pater noster, Zacharias interpretatur memorans dominum, Elizabeth interpretatur Dei mei iuramentum sive saturitas. 23. DE: dominus deest. 24. D: ypocrite. 27—29. AE: moralium — preceptorum deest. 30. DE: populi deest. 32. DE: Et senectus; A: senectas. 33. A: licet loci sanctitas officii.

23. Matth. VII, 17.

Devotion of Zacharias to his office as a priest.

Et (ut probabiliter creditur) iste Zacharias fuit summus sacerdos cupiens videre Messiam, cum ex prophecia Yacob predicta ipsum credidit advenisse; et hec racio quare servivit devocius ante Deum, nec oportuit in illo abscondito ministerio seminare ypocrisim, cum tunc tota multitudo populi erat foris. Tantum enim valet apud Deum, quod populus nude devocius corde credat, sicut quod cum devocione remissiori actu senciat sacramentum. Angelus autem Domini in loco dextro altaris Zacharie apparuit et stetit, ad denotandum constantem in moribus stacionem; et Zacharias nimirum timuit, tum quia tunc angelica visio fuit rara; sed angelus more boni nuncii Zachariam timidum confortavit; verumtamen quia communiter non fuit assuetus miraculis, narrat sibi angelus de prole sua duodecim bona nuncia gaudiosa.

The angel's twelve promises concerning John.

Patent autem ista duodecim ex decursu evangelii de Johanne. | Fuit enim Johannes Nazareus, non habens supra se maiorem pure hominem (ut patet Matth. XI°) et hinc non bibit inebriativum (ut precipitur Numeri VI), et propterea consonum fuit ipsum fuisse mundatum ab originali peccato in utero matris sue. Et de officio Johannis patet quod convertit corda sanctorum patrum veteris testamenti in filios, quia in suos discipulos, credendo presenciam Messie quem priores crediderant nasciturum (ut patet Matth. III°). Et quia prudencia iustorum est seminare caritative fidem et bona opera, ut metant postmodum copiosius eius fructum et hoc facit ad perfeccionem, cum lex nova ad quam preparavit Johannes existens in duarum legum confinio sit legis antique complementum atque perfeccio: ideo signanter dicit evangelium quod Johannes convertit prius incredulos ad prudenciam iustorum, cum ex predicacione sua (ut patet Matth. III°) ad frugem sancte vite convertit plurimos antea ociantes et tam ipse quam illi paraverunt plebem domino Jesu Christo perfectam. Quomodo autem precessit in spiritu et virtute Helye, patet Matthei XI°, quia eodem Spiritu Sancto et eadem virtute verbi Dei precessit

Fol. 195b

John cleansed of original sin in the womb.

1. DE: et deest; ib. DE: creditur summus. 6. A: Cum enim videt. 7. DE: nude devocius. 12. A: cum tunc. 17. D in marg.: Nota. 18. E in marg.: Johannes. 20. E: inebriatum; ib. E in marg.: addit. potum. 26. A: Matthei XI°. 27. DE: caritatem. 28. E: ut ineant; in marg.: habeant. 33. A: ut est. 35. DE: parant. 37, 38. Helye — virtute deest. 37. E in marg.: De precursu Helie ante Christi adventum nota. 38. E: precessit deest.

primum Christi adventum, qua Helias precedet (ut creditur) adventum eius ultimum. Nam (ut probabiliter creditur) vicarius Christi qui ministratorie purgabit ecclesiam parum ante finale iudicium vel personaliter vel figuraliter est Helias. Sic enim Christus dicit Baptistam esse Heliam figuraliter, licet ipse Baptista vere dicat quod non personaliter est Helias. Sic enim dicitur Johannis I°, 21 quod sacerdotes et pharisei opinabantur Johannem esse Helyam et Herodes credebat quod Helias legis veteris personaliter resurrexit. Sic autem multi infructuose contendunt si ille Helias ante finale iudicium resurget et occidetur corporaliter ab Antichristo. Securum quidem est credere prophecias et evangelia ad sensum misticum et pie pausare cum sancta formidine utrum verificabitur alius sensus historialis ad literam vel si Spiritus Sanctus ipsum intenderit. Cum enim Helias interpretatur Dei dominacio, patet quod quilibet iustus et specialiter in virtute Dei convertens populum Dei dominacio potest dici.

Prophecies not always intended literally.

Quia circa statum et ordinem religionis superflue contendit moderna ecclesia, ideo de istis ultra dicta alibi est dicendum, supponendo primo quod status et ordo in statu suo analogo sint paris ambitus, nam omnis res, creator vel creatura, se habet in quodam ordine quoad Deum, et cum quelibet res stat in suo gradu, patet quod denominacio que est status vel stacio sibi inest. Sed descendendo pertinenter et specialiter in istis analogis suppono quod status vel ordo dicit congruenciam inculpabilem in homine quoad mores, et sic est status duplex in homine scilicet insensibilis et per se virtuosus aut sensibilis et ad virtutes dispositivus. Secundum primum statum vel ordinem stat coram Deo quilibet virtuosus, et hoc contingit dupliciter, scilicet nude secundum presentem iusticiam vel cum hoc secundum predestinacionis graciam. Status autem secundus qui est sensibilis et ad virtutes dispositivus variatur dupli-

Order and state are twofold:

1. our state as before God.

1. A: contra Helias. 2, 3. A: adventum — creditur deest. 5. A in marg.: Quomodo Johannes est Helias. 8. A: et deest. 9. A in marg.: Nota de Helia; ib. A: crediderat. 10. E: surrexit; ib. E in marg.: Nota. 11. A: sed ille. 12. DE: corporaliter deest. 18. A: spiritualis; ib. A: convertens populum Dei deest; ib. E in marg.: Helias interpretatur. 23. DE: in ambitu; ib. A in marg.: 1°. Nota de statu et ordine. Status ordo quid dicit; D in marg.: Status vel ordo quid est; E in marg.: Status ordo paris ambitus. 27. E in marg.: Nota. 28. E in marg.: Status duplex; A in marg.: Status duplex in homine. Status vel ordo in suo analogo sunt paris ambitus. 31, 36. E: dispositus. 33. A: scilicet tantum.

citer vel solum secundum quod ad statum virtutis preparat obligans ad tempus vel secundum votum factum hominum simpliciter obligans pro tota periodo sic voventem. Quantum ad quiditatem istorum statuum atque distinccionem, patet metaphysico quomodo distinguuntur; et patet conclusionaliter quomodo quilibet status viatoris possibilis de tanto est congruus, de quanto preparat ad statum virtutis insensibilem; cum enim per se finis tocius status viantis sit beatitudo, patet quod status predictus de quanto ad hunc finem preparat solummodo est curandus. Quid enim refert sive viator vivat ut vixerat Baptista in alimentis et tegumentis sive ut Christus vixerat cum hoc quod modus ille vivendi sit ad consequendum hoc premium plus consonus suo fini? Nam per se finis secundum philosophos mensurat media ad eundem.

2. our state in life.

which is good so far as it prepares us for bliss.

Ex istis fidelis potest secundo elicere quod secte novelle que plus statui insensibili virtuoso sensibilem statum attendunt sunt de generacione nequam adultera, cum postposito per se fine viantis statum fallacem sensibilem plus attendunt.

The sects care most for the earthly state.

Supposita autem existencia sectarum talium patet ex diffinicione Christi Matth. XII°, 39 quod dicta condicio illis inest: *Generacio*, inquit, *adultera signum querit;* et involucro signorum talium abscondit dyabolus suam ypocrisim, ymmo cum impossibile sit hominem esse beatum | nisi plus ponderet suum statum et habitum virtuosum, patet conclusio. Melius foret quod status vel religiones private tales sensibiles pretermisse sint quam quod mundo sic declinante ad ypocrisim tantum magnificate forent et adeo ampliate. Omnes enim tales (ut ex effectu convincitur) sunt specialis nidus dyaboli in quo suum venenum quo illudunt populo et indigentes spoliant occultatur.

Fol. 195c

Iterum, in tempore Christi et suorum apostolorum, quando magis florebat ecclesia, religiones tales private legis veteris sunt destructe. Nec exhinc ex doctrina Christi vel suorum discipulorum religionum talium racio-

The sects of the old law were destroyed in Christ's time.

2. A: obligans aut acceptus; ib. DE: totum. 3. A: toto. 5. D: discrecionem. 6. A: conclusio naturaliter. 9. E in marg.: Status finis per se. 10. A: ad hanc. 12. A: sum viator; ib. DE: sicut. 13. A: si cum hoc. 16. DE: per se mensurat. 19. E in marg.: Secte novelle sunt adultere. 24. DE: in illis est; ib. A: signa. 25. DE: in voluntate. 29. DE: est. 29. A: fuerunt quam. 31. DE: adeo, id est in tantum. 32. A: spiritualis; ib. A: diaboli deest. 34. DE: spoliat; ib. A: occultantur. 35. AE in marg.: 2. 37. DE: veteris deest. 38. A in marg.: Religiones.

nabilitas est fundata. Si ergo solus Christus omnisciens ex fide audiendus est fidelibus vel oportet irracionabilitatem istarum religionum convincere vel racionabilitatem earum ex lege scripture arguere vel ex improvisione aut ignorancia in Dominum blasphemare.

Private religion takes away freedom.

Iterum, ordinacio secundum religionem Christi est per se sufficiens ad beatitudinem consequendam, et religio privata retardat multipliciter ac ad meritoria opera illibertat: ergo est racionabiliter omittenda; stat enim fidelem in quocunque habitu omittendo quantumcunque privatam observanciam viare tam virtuose, sicut faciunt privatorum ordinum professores. Et in huius signum Christus legitur in ultimo die sue viacionis variacionem triplicem sui habitus suis apostolis talia sine apostasia indubie ordinasse; quandoque quidem habuit vestem communem, que probabiliter creditur tunica inconsutilis super qua milites sunt sortiti, habuit secundo vestem albam in qua Herodes ipsum induit tamquam stultum (ut patet Luce XXIII°, 11), et habuit tercio vestem purpuream per quam sua cruentacio celaretur (Joh. XIX). Ad quid ergo ordinavit omnisciens sic fieri, si non ad futuras privatorum ordinum observancias in vestibus destruendum?

Freedom of Christ's disciples.

Item, non solum Christus sed Baptista a probabili creduntur vixisse sub aliis ritibus et vestibus cum aliis observanciis quam sui discipuli; que variacio dampnaret nostros religiosos tamquam apostatas. Que racio ergo difficultacionis huius irracionalis supra ipsos? non enim obligabantur discipuli Johannis in ieiunio suo omnino abstinere a vino vel sycera ut Johannes, sed supra panem vel alia artificiose facta a quibus Johannes abstinuit communia cibaria comedebant. Et sic est de Christi discipulis qui istas sensibiles observancias horruerant ut venenum. Nam Matth. IX°, 14 scribitur: *Quare nos et pharisei ieiunamus frequenter, tui autem discipuli non ieiunant?* Christus enim intendebat in suis discipulis observare libertatem et facilitatem sui ordinis

2. DE: a fidelibus. 3. A: ideo nobilitatem. 4. D: imprompcione; E: correxit: improvisione. 6. AE in marg.: 3; ib. DE: Item. 7. DE: beatificacionem. 8. DE: et ad. 9. DE: inhabilitat; D in marg.: illibertat. 10, 11. DE: quamcunque. 14. DE: suis apostolis talia deest. 15. E in marg.: Christus variavit temporaliter in habitu. 17, 18. A: milites — in qua deest. 18. veste alba Vulg. Translated in our A. V. as 'gorgeous apparel' (Matthew). 19. DE: et deest. 24. AE in marg.: 4. 28. DE: difficultatis; ib. A: habitus irracionalis. 30. A: et cysera (cf. ad hunc locum Arnold l. c. pag. 363). 31. A: et artificiose. 36. DE: nitebatur.

quam religiosi privatorum ordinum nunc extinguunt. Ad hoc enim videntur efficere ut intricent religiosorum consciencias et quod supra Christum tamquam Antichristus in suis tradicionibus se extollant.

Item, ut patet ex duplici conclusione priori, talis religio vel ritus sensibilis non valet nisi de quanto promovet ad statum insensibilem virtuosum. Sed omnis novella sensibilis religio est vel impertinens religioni isti vel ipsam retardans; quomodo ergo liceret membro Christi istam commissuram veterem in tam autentica religione consuere? nam (ut est per se notum philosophis) non est habitudo consequencie inter statum istum sensibilem et vitam interioris hominis virtuosam. Que ergo argucia simialis diabolica fidelem convinceret ut tantum observet istam religionem sensibilem propter hoc quod contingit quandoque per accidens observantem illam ad tempus modicum esse secundum religionem aliam virtuosum? Unde istam impertinenciam cognoscit rudis metricus sic dicens:

Every new rule is useless or mischievous.

Ampla cuculla nimis, nigra vestis, bota rotunda
Non faciunt monachum, sed mens a crimine munda.

Et utinam religiosi privati nostri consentirent nobiscum in religione christiana communi et viverent nobiscum ut unus populus, quousque probaverint efficaciter habitudinem sue religionis sensibilis ad virtutes.

Item, si aliquis ritus sensibilis virtuti sit pertinens potissime foret obligacio ad doctrinam theologicam et mundialis reliccio secularis dominii, sicut Christus et sui apostoli reliquerunt. Sed quis in observancia ista sensibili religiosis habundantibus in possessione seculi cum aliis mendicantibus plus delinquit? Nam primi anhelant ad dogma civile et philosophicum, sacram theologiam et sciencias alias que direccius sibi subserviunt omittentes, et generaliter omnes religiones private palacia que sunt
Fol. 195a signa sue perpetue mansionis in terris | construunt sicut reges. Numquid Christus, Baptista vel eorum discipuli

If there is any binding rule it is that of poverty.

2. A: enim deest; ib. A: officere; ib. DE: quod ut; ib. DE: interrent. 5. AE in marg.: 5; ib. A: triplici; ib. talis scil. habitus. 6, 7. DE: promovent; ib. A in marg.: Nota raciones contra omnes religiones privatas in generali. 8. DE: vel deest. 12. A: consequencie deest. 13. DE: interiorem. 15. A: per hoc. 19. A: dum sic dicit; ib. ADE in marg.: Versus. 20. DE: magna vestis. 22. A: religiosi deest. 24. A: approbaverint. 26. AE in marg.: 9. 32. A: physicum. 36. DE: Nec Christus.

20. Cf. Johannis Wyclif, De Quatuor Sectis novellis, Pol. Works, pag. 254.

sic fecerunt? Omittunt ergo illud sensibile quod foret perfeccionis incitans ad virtutes; et illud sensibile quod a virtute distrahit tamquam mundo dediti amplectuntur.

Nec dubium quin tales sunt regulariter a religione Christi apostate et tam religionem ipsam quam rempublicam destruentes; infringunt enim primum mandatum decalogi, cum (ut dictum est sepius) Deum non diligunt toto corde. Quis (inquam) ordo Mendicancium non deficit contra doctrinam evangelicam in numero personarum quam in quantitate temporalium et thesauri; et per consequens, in spoliacione istorum excedunt medium virtuosum?

The religious put themselves under heavier responsibilities than God has laid upon them.

Item, religiosi ante introduccionem istorum ordinum novellorum fuerunt secundum regulam Christi a Deo obligati, sicut ipsi facere poterant vel ipsis pertinuit vel Deus voluit viantes aliquos obligari, sed modo ex adiectis tradicionibus amplius obligantur. Ergo vel obligacio illa est stulta vel lex Antichristi est efficacior lege Christi, vel religiosi novelli omittunt propter observanciam introduccionis suorum novorum ordinum legem Christi; vel enim tantum sudant secundum religionem quam sibi instituunt quantum possunt, vel ab isto termino ociantur; si autem tantum sudaverint cum religione Christi (cum illa sit pocior), videtur quod pure tenendo illam amplius mererentur; nam legifer Antichristus est Christo inferior in suis legibus fabricandis. Si dicatur quod ex usu religionis sue sunt potenciores ad observanciam ordinis virtuosi, tunc oportet dicere quod sunt digniores ac religiosiores apostolis; cuius blasphemia convincitur ex effectu. Nam quantumlibet plures apostolis minus prosunt ecclesie, nam opus meritorium apostolorum qui ex tam perfecto magistro tam stabiliter sunt instructi plus amplificaret in eis potenciam meritorie operandi quam in nostris religiosis qui a tam salutifera doctrina deficiunt. Maior autem istius argumenti patet ex hoc quod cuncti homines obligantur secundum ultimum sue potencie ut Deo serviant; qui aliter non foret ultimum talis potencie, et per consequens, nemo teneretur Deum diligere ex toto

2. A: invitans. 4. DE: realiter. 5. AD: quam deest. 6. E in marg.: Nota. 9. Rectius: tam in numero. 11. A: istorum deest. 13. AE in marg.: 7. 15. DE: potuerunt. 18, 19. D: est efficacior — Christi deest. 21. DE: tantum fundantur. 22. DE: Christi quam. 23. DE: fundaverint. 24. DE: religio; ib. DE: cum illa deest. 27. A: sue deest. 32. A: causa perfeccio. 35. DE: autem deest. 37. 38. A: ut Deo — potencie deest.

corde nec aliquis foret in aliqua proporcione fratre suo potencior nec sub pena amissionis premii teneretur negociari toto thesauro quem Deus sibi dederit; quod est contra dictam sentenciam de maximo et minimo et contra sentenciam quam (Luce XIX°) dixit Christus. Nec est enim excusacio omittentis, sive sciverit voluntatem Domini sui sive nesciverit et secundum gradum sciencie sibi datum complecionem eius omittit, quin plagis aliquibus vapulabit. Nec dubium quin Christus, abbas tocius christiani ordinis, tantum ipsos obligavit quantum pertinuit et cum prudentis legiferi sit in acie sui spiritualis exercitus potenciores vel eque potentes milites ordinare, videtur quod quelibet pars disiunctive primo assumpte sit vera.

Et minor ex hoc evidet quod non excusantur ab obligacione Christi qua secundum legem suam sibi servire debuerant, sed super illam secundum religionem suam adiectam multipliciter obligantur, ergo de tanto sunt amplius obligati. Et ista regula militat contra quascunque tradiciones religionis novelle religioni Christi adiectas et contra possessionatos ac contra quoscunque qui variant a statu in specie quem Christus instituit. Et istud prosecutum moveret quoscunque Christi discipulos ad observandum sine novitate infundabili adiecta Christi regulam quantum scirent.

We are always bound to take the best course open to us.

Item, eo ipso quo quis habet equalem facultatem ut faciat duo bona et magis bonum sibi omittit est stultus, et *non mediocriter peccat* secundum Jeronymum. Nam inevitabiliter talis mala eleccio est in culpa; sed sic est de quolibet apto mereri in religione privata vel in religione simplici christiana, dum primam partem elegerit; ergo eligendo in hoc statu privato voluntatem Dei facere foret stultus; nam in statu simplici christiano potest complere omne Christi mandatum sive consilium eque faciliter, sicut faceret in religione privata vel voto facto homini constitutus et eo melius quo liberius

1. DE: aliquid. 2. A: teneretur deest. 5. A: dicit. 6. Codd.: omittentis quin; ib. DE: Non enim; ib. A: sciunt. 7. A: sui deest; ib. A: nesciunt. 12. DE: potentes primo. 15. DE: excusatur. 16. DE: quia secundum; ib. A: sibi deest. 17. D: suam suam. 23. A: quoscunque deest. 23, 24. A: cunctos discipulos. 25. DE: quam scirent. 26. A in marg.: Christus est abbas tocius ordinis christiani; ib. AE in marg.: 8. 27. A: maius bonum. 31. A: in deest. 32. A: eligerit. 36. DE: constituto.

28. Cf. Decreti tertia pars, dist. V, cap. XXIV.

et minus tardative per malum prepositum et ad tradiciones humanas inobligacior ac eo difficilius quo introitus status ac distancia humane regule foret maior. Nec dubium quicquid de Christi consilio vel precepto abbas suo religioso mandaverit stat in religione christiana simplici illud perficere et a mandatis irracionabilibus abstinere. Quod ergo meritum quod homo stulte se obligat ad faciendum quicquid prelatus suus quantumcunque errans mandaverit, | cum sibi in multis resistere foret meritorium et facilius non taliter obligato? Si enim foret meritorius sic obligari homini citra Christum, tunc nec prepositi optarent ab obligacione hac exui procurando sibi prelacias vel exempciones ab ordine aut multiplicaciones fiendi voti multis prepositis; sic enim dicitur quod est meritorius peccanti confiteri multis presbyteris; quare ergo non foret meritorius sic vovere multis hominibus? Christus ergo et apostoli peccarunt graviter istam merendi maneriem omittentes.

Folly of vows of obedience.

Fol. 106a

Evils of orders confessed by their members.

Et quantum ad multa assumpta patet non solum ex racione sed ex confessione privatorum ordinum quod sunt plus participes racionis. Multi enim scienciores eorum fatentur quod non audent propter ordinem in veritate (quam sciunt esse causam Dei et plebi salutiferam) stare audacter et constanter; et patet communi experiencia quomodo conquerentes de suo ordine ipsum exuunt multis modis et percipientes eius dispensacionem impetrant ut eius deficiencie corrigantur et alii ut destructo imperfecto illi qui rectum conceptum habuerint libere per se starent. Nec dubium quin ex dictis Apostoli ad Gal. . . . . libertas inexistens Christi ordini est perfeccior quam aliud in recompensacionem eius privato ordini inexistens. Tollit ergo talis obligacio facta privato preposito obligacionem et servicium quod Christo foret ac in multis casibus sapit blasphemam ydolatriam fidem Christi et spem ac caritatem habendam ad singulos omittendo, nam (ut patet alibi) exhinc est accepcio personarum.

1. DE: et nimis; ib. D: propositum. 2. A: in obligacionem. 2, 3. E: introitus deest. 6. DE: et deest. 12. A: aptarent. 13, 14. DE: aut multiplicaciones deest. 20. A: stancione. 20, 21. DE: qui sunt. 23. DE: voluntate; ib. A: esse tam. 24. A: audaciter. 25, 26. A: quantum exuunt. 26. DE: disposicionem. 28. A: habuerunt. 30. Gal. Codd.: Sequitur lacuna. 34. A: blasphemiam. 36. E: ut est.

SERMO XV.

Fulfilment of angelic prophecy.

Elizabeth impletum est tempus pariendi. Luce I°, 57.

In isto evangelio exprimitur promissio Dei facta parentibus Johannis nunciata per angelum; nam Baptista in hoc prerogativo est Christo similis, quod nomen suum predicitur ab eodem angelo, eventus suus prenunciatur et a Christo cuius ipse est preco sive prenuncius singulariter commendatur. Ad denotandum ergo nativitatem Baptiste nec nimis celerem nec nimis tardam sed in medio naturalem dicit Evangelista quod tempus pariendi *Elizabeth impletum est et statim peperit* non abortivum, non monstrum vel feminam sed filium sanctificatum in utero et prophetatum, *et vicini ac amici* audientes tam multiplex miraculum *congratulabantur ei*, laudantes Dominum ista tam magnifice et misericorditer facientem. Sic enim predicit angelus quod in nativitate eius multi gaudebunt, non intendendo indubie quod iocose ac viciose in festo Baptiste mundus (ut assolet) congauderet, sed quod virtuose Deum magnificet qui tale ac tantum membrum prestaret ecclesie in ministerio tam multiplici iuvans ipsam. Sic enim perversi sunt multi sensus et ordines scripturarum.

In die autem octavo ordinaverunt Baptistam circumcidere (sicut precipitur Genesis XVII°) et deficiente illis prenunciacione angeli voluerunt eum vocare nomine patris sui; sed mater inspirata de Baptiste nomine, sicut pater hoc acute prohibuit, et nomen predictum ab angelo nominavit. Sed cum pater eius propter defectum fidei prius obmutuit et ad scribendum votum suum potestatem habuit, ut ex utriusque parentis consensu auctoritas foret maior, consuluerunt Zachariam ex mocione Dei indubie super isto. *Ipse autem postulans pugilarem scripsit, dicens: Johannes est nomen eius;* ubi patet quod sicut prius imprudenter loquendo miraculose obmutuit, sic iam prudenter operando meruit recuperare loquelam miraculo. Et quia nomen Baptiste impositum est prius ab angelo, ideo dicit quod *Johannes est nomen sui filii* de presenti. *Et universi circumstantes mirati sunt* de tanto miraculo,

2. A in marg.: Sermo XV; E in marg.: In die Johannis Baptiste evangelium. 6. Codd.: eventus finis. 7. A: eciam a. 9. A: nec nimis celerem deest. 13. A: ac deest. 15. DE: tam deest. 23. D: circumcidi. 29. A: prius deest. 30. E: et ex.

2. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 364—365.

nam *apertum est illico os eius et lingua et magnificavit* tamquam rectiloquens *Deum* suum. Organum enim cuiuscunque taliter gratificati debet ad laudem Domini aperiri; nam secundum philosophos contrariorum contrarie sunt cause, cum discredulitas sit principium mutitatis, credulitas cum lumine miraculi illustrantis debet esse laudis principium; et patet quod demon surdus et mutus qui ab effectu dicitur quem facit in homine preoccupat nimis multos.

Zacharias and Elizabeth types of Christ and His Church.

Et nota quod moraliter Zacharias et Elizabeth sponsi concordes figurant mistice Christum et ecclesiam sponsam suam. Nam Christus scribendo explicat voluntatem suam iustissimam de lege in qua est gracia, ut Johannes, et Elizabeth tamquam mater ecclesia consenciens in eandem sentenciam acute negat tam tradiciones veteris quam rudes infundabiles | novitates; *nequaquam*, inquiens, *Zacharias vocabitur* christiana religio sed *Johannes*, quia ipsa est vas in qua est gracia vel in predicacione vel secundum essenciam Dei gracia in abstracto. Et cum nimis multi montani proximi consulant quod religio nostra sit Zacharias, quia memorans Dominum ruditer et sinistre, patet quod sunt adulterini filii a dyabolo, non ab istis coniugibus procreati. Illi enim sunt *generacio adultera signa querens;* non enim omnes qui videntur esse de ecclesia sunt eius filii sed multi de ecclesia malignancium proles dyaboli, cuius indicium est quod a Christo sponso ecclesie in lege vel moribus tamquam membra Belial sunt discordes; non enim dicunt cum Elizabeth et sponso suo concorditer, *nequaquam sed vocabitur Johannes;* unde si Deus iuvare voluerit suam ecclesiam, factus erit timor super singulos filios dyaboli, licet filiis ecclesie sint vicini, et super omnes prelatos qui sunt montana Judee erit per Dei graciam ista sentencia divulgata, et tunc ponent in corde suo tam boni quam mali. Quis putas ordo erit iste pure regulatus secundum legem Domini? nam corruere potest et decapitari secundum suas cerimonias cum Johanne, sed omnino extingui non potest secundum suas morales cerimonias, cum sit religio prima et novissima et sempiterna. Etenim fortitudo operatrix Domini est cum illa et tunc Zacharias pater Baptiste (hoc est,

Fol. 196b

6. D: laudum; ib. D in marg.: Nota. 11. E in marg.: Mistificacio. 12. A: senciens; in deest. 29. A: velit. 34, 35. E: non enim. 35. A: potest secundum. 35—37. A: ceremonias — morales deest. 36, 37. E: cum Johanne — ceremoniales deest. 37. DE: et deest. 38. A: et deest.

2. Zacharias, 'memor Domini sui' cf. Hieron. Ep. LIV, tom I, 278.

dominus Jesus Christus plenus gracie et veritatis de Spiritu Sancto quem mittet divinitus) prophetat ecclesie sed more suo prorumpit in laudem Dei: ***Benedictus***, inquit, ***dominus Deus Israel***, hoc est, virorum pure Deum in lege sua videncium, quia destructis tradicionibus sibi obnoxiis adinventis *visitavit* per graciam et redemit noviter suam ecclesiam. Et utinam videamus cum filiis desiderii istum diem.

Appropriateness of the three canticles to their place the service.

Et nota quod tria sunt cantica que sollempnisat ecclesia, primum in vesperis quod est matris Domini, dum decantat *Magnificat anima mea Dominum*, quia hec femina fuit principium redempcionis inter omnes; secundum canticum est Symeonis antiqui quod advesperascente die cantat ad completorium ultimate: *Nunc dimittis servum tuum Domine secundum verbum tuum in pace*, ut cum attingamus ad peregrinacionis terminum, utinam introducamur in purgatorium et in celum. Sed tercium canticum est Zacharie antiqui dierum qui est auxilium domini Jesu Christi, et ipse, cum sit principium et finis, dat matutinis ecclesie complementum et introducit ipsam die claro in gaudium sempiternum in quo dicent prelati singuli: *Benedicta sit sancta Trinitas*, que est Dominus mundi per generalem gubernacionem, Deus per eius creacionem, Israel per spiritualem cultum et beatam intuicionem nec non et ecclesie sue spiritualium beneficiorum exhibicionem, quia visitavit ut medicus per emplastrum incarnacionis et fecit redempcionem per curam meritorie sue viacionis, sed non omnium sed filiorum suorum peculiarium secundum predestinacionis graciam plebis.

Restat pertinenter obicere contra dicta sermone proximo de statu vel ordine christiano; montani namque qui supra Christum dominum se extollunt garriunt omnino quod sua rudis religio est perfeccior quam antiqua religio christiana. Nostra privata (inquiunt) observat omnia que mandat christiana religio et super hec addit supra multa Christi consilia novas observancias singulares, ergo de tanto est melior. Sed sepe dictum est ad istam

3. A: suo deest. 9. D in marg.: Canticum evangelii triplex sollempnisat ecclesia. De tribus Canticis. In marg. inf.: Approbat vesperas, completorium et matutinas. 12. A: principium deest. 15. DE: attingimus; ib. E in marg.: 2. 17. E in marg.: 3. 27. DE: incarnacionis deest. 30. A in marg.: Nota sequencia; ib. E in marg.: Obieccio. 31. D in marg.: Tres raciones pro salvacione religionum; A in marg.: Nota bene obiecciones factas hic contra dicta Sermone proximo precedente cum solucionibus earundem. 34. A: Non privata. 35. A in marg.: Prima obieccio. 37. A in marg.: Responsio; E in marg.: Solucio.

arguciam blasphemi heretici et disciPuli Antichristi quod falsum sophisticatur in assumpto secundum scolam patris mendacii. Nam christiana religio mandat religiosos suos *dominum Deum suum ex toto corde diligere*, in quo patenter isti deficiunt. Nam si sua dileccio dispersa infideliter circa vana foret in Deo sicut nostra religio congregata, tunc perfecte servarent mandata decalogi, ubi primum et per consequens omnia iam infringunt.

How the Orders sin against the Trinity.

Peccant inquam supra christianos ceteros in totam Trinitatem, quia specialiter contra patrem qui est potencia vel mensura, quia ponunt ritus suos sacrilegos ut vestes, et sic talia sensibilia ordinata, potenciam patris in Christo et mensuram suam in qua ipse religionem suam instituit superare. Ideo sciant mendaces blasphemi quod non observant omnia que christiana religio precipit et observat, cum non observant mensuram in qua Trinitas posuit ordinem christianum, peccant secundo in Filium, quia stulte et infinite multiplicant suas observancias et per consequens peccant specialiter contra Verbum. Ipsa enim est sapiencia Dei patris et numerus omnium ydearum. Fol. 195c Que (rogo) sapiencia est obligaciones et observancias hodie statuere et cras infringere et dispensacionem ab homine quem ignorant si sit Antichristus expetere? Et peccant tercio contra Spiritum Sanctum qui est amor

They oppress their own members

Patris ad Filium et pondus anime, cum non solum spoliant extrinsecos plus egenos sed fratres suos intrinsecos per suas statuiciones cautelosas spoliant et occidunt. Nam frater alienigena de regno suo portans pecuniam paucam ut theologiam discat Oxonie nedum tribuet in principio anni porcionem suam integram pro toto

and persecute them if they declare the truth.

anno quicquid sibi contigerit, sed supposita quantacunque eius indigencia et quantacunque pecunia incastrata non percipiet ab eis equivalenciam vel quadrantem sed incarceracionem ac persecucionem presto percipiet, posito quod ipsis caritative enucleet veritatem. Nonne est huiusmodi secte falsa et vana religio?

4. DE: in hoc. 7. DE: per se servarent. 8. D: et consequens; E: per addit in textu. 9. DE: super. 10. E: et contra patrem. 12. D: et in alia; E: et talia; ib. A in marg.: 1; ib. DE: ornamenta sensibilia potenciam. 14. E in marg. inf.: Sacrilegus ga gum, qui legit et furatur sacrum de sacro vel de non sacro sacrum, unde hoc Sacrilegium, gii quod eciam quandoque sacrificium demonibus. Ritus, tus tui, id est, consuetudo a maioribus vel minoribus tractata et pertinet ad iusticiam quasi natus, quia rata sunt et firmari tui debentur tradi. 17. A in marg.: 2. 18. E in marg.: Peccant secundo in filium. 20. A: ydea. 22. A: et; A: vel; E: ut. 24. AE in marg.: 3; E in marg.: Peccant contra Spiritum Sanctum; ib. DE: amor deest; ib. E in marg.: nexus. 30. AD: peticionem. 34. DE: et posito.

Si ergo tota vis amoris sui circa hanc vanam religionem, circa famam seculi et circa sensibilia ornamenta, ut domos, vestes et alia superflua eis similia collecta fuerit ipsis suspensis ad Deum debite diligendum, nonne credimus quod Deum diligerent plus quam modo? et discurrendo per Christi consilia patet quod false tamquam ypocrite fallunt populum eorum singula omittentes. Qui enim infringit primum mandatum quomodo servabit aliquod Christi consilium? Hoc tamen est notum Christi fidelibus quod impossibile est quemquam servare aliquod mandatum Domini nisi servaverit eius consilium vel econtra, sicut impossibile est viantem servare omne Christi consilium vel mandatum. Christus enim dedit singulariter consilia secundum quod congruit membris suis. Unde (ut declaravi alias) ista sectarum novarum monstruositas cum ista argucia est similis intranti domum in cunctis suis partibus perornatam et super quadros lapides et politos nedum lutum fragile sed stercora linienti et propter amorem irreligiosum ad temporalia nedum in domibus liniunt stercora sed amplexantur avidius in se ipsis, ut de illis verificetur illud Baruch et Thren. IV°, 5: *Qui nutriebantur in croceis amplexati sunt stercora.* Olim enim milites Christi erant sanguine martyrii rubrificati, sed modo propter affeccionem ad temporalia nullum invenies magis promptum quam hominem alicuius secte novelle contrarium veritati, ymmo (ut experiencia hodierna indicat) nullum secularem tirannum eciam invenies qui ferocius prosequitur pro temporalibus eciam contra iustos, nunc defraudando, nunc excommunicando et nunc sine discrecionis differencia christianos simplices trucidando; et qui olim horruerant quod ad tempus extraherentur de infidelitate suspecti a loco racionabiliter suspecto, salvis membris in corpore, iam innocentes simplices a locis sanctis detrahunt et occidunt. Quomodo ergo observant istud consilium *que tua sunt ne repetas et auferenti a te tunicam da ei et pallium?*

The love they waste on their rites should be devoted to God.

They are like one who smears filth over polished walls;

3. A: talia; ib. A: fuerit deest. 4, 5. DE: credis. 12, 13. A: econtra — mandatum deest. 12. E: sed impossibile. 14. A: congruunt. 15. E: ista deest. 17. A: in deest; ib. A in marg.: Primum exemplum. 18. E in marg.: Nota exemplum pulchrum. 19. DE: liniunt. 21, 22. Codd.: III°. 22. A: in deest. 24. A: lubrificati; ib. A: sed non. 27. A: iudicant. 28. DE: forcius; D: persequitur. 31. DE: quod ad. 33. A: et corpore.

36. Lucae VI, 30.

Nec dubium quin fratres facti episcopi sunt ad hoc consilium amplius obligati.

or like a woman's head with its superfluous ornaments.

Secundum exemplum in quo comparantur novelli ordines monstruosi est de capite mulieris ultra sua naturalia palliato per multiplicia ornamenta. Sic eciam dum effeminati secundum religiones suas privatas dominantur ecclesie, onustant simplices suis tradicionibus infundabilibus ultra hoc quod sint synagoga in lege veteri onerata.

Drunkard's argument.

Et tercium exemplum est quod ista nedum est similis argucia sed gulosi mensuram quomodolibet excedentis. Si enim (inquiunt) observare secundum hoc pallium continenciam, abstinenciam vel quoscunque ritus suos sit meritorium atque sanctum, ergo per locum a maiori foret plus religiosum plura et penaliora striccius observare. Sic enim arguunt gulosi quod de cibario delicato magis proficient quousque ingurgitati fuerint et in valetudine corporis infirmati.

Appeal to authority of Saints.

Secunda racio principalis quam solempnizant secte novelle ut stabiliant viam suam est ista: Multi sancti (inquiunt) fundarunt et observarunt hos ordines; que ergo foret presumpcio unum tantillum ignarum atque hereticum ipsos niti infringere? Nam sicut faciendo ponit blaspheme (ut inquiunt) os suum in celum; et ad roborandum istam sentenciam allegant doctores novos plurimos et decreta.

More and greater Saints have maintained the rule of Holy Scripture.

Sed ad istud argumentum dictum est sepius quod ipsum forcius militat contra ipsos, cum plures strenuiores et scienciores stabilierunt ordinem nostrum et mandarunt quod de sua regula que est scriptura sacra sub anathemate non auferatur aliquid vel addatur, ymmo cum quilibet christianus habeat suum modum, patet quod observando caritatem est modus vivendi | sensibilis tamquam prope impertinens observandus. Sed caveat christianus ne cum tali modo qui est bonum per accidens sit supra bonum virtutis vel gracie desponsatus; nam libertas religionis Domini requirit quod cuncta talia sensibilia que non sunt virtutes vel gracie licet fideli nunc dimittere, nunc

Fol. 196d

3. A in marg.: Secundum exemplum; E in marg.: 2. 10. A in marg.: Tercium exemplum; E in marg.: 3. 12. A: observare observare. 12, 13. DE: continuam. 17. DE: proficiet. 19. A in marg.: Secunda obieccio; E in marg.: Secunda racio. 22. A: aut illum. 23. D: ponunt; ib. codd.: sicut. 24. DE: scilicet blaspheme; ib. DE: ut deest. 27. A in marg.: Responsio; E in marg.: Solucio. 28. DE: strenuores. 29. E: et sancciores. 31. E in marg.: Modi sensibiter (!) sunt christiane religioni impertinentes. 35, 36. E: legem virtutis.

tenere; et in ista mensura errant plures novelli ordines culpabiliter in suis tradicionibus profundati; et cum illi ordines tam accidentaliter ex institucionibus, dispensacionibus, addicionibus vel subtraccionibus variantur, patet quod non sunt isti ordines sed antiqui fundati in lege Domini quos sancti ultro observabant.

Et patet quod in hac argucia secunda falsum assumitur, et quantum ad doctores suos et decreta patet quod nichil valet eorum testimonium nisi de quanto ex fide scripture vallatum fuerit vel eciam racione. Proferant ergo ista in medium omittentes hos testes superfluos et suspectos; nam multi doctores eorum spissim adducti pro parte sua reddunt suam sentenciam plus suspectam, ideo roborando opinionem suam nude per ipsos patenter impetunt in se ipsos. Nec oportet fidelem timere scandalum et diffamacionem istorum hereticorum, ut pro amore Christi timeat dicere veritatem; cum maior persecucio Christi et apostolorum pertransiit quam est persecucio fundata super diffamacione et mendacio pseudofratrum. Teneamus ergo mandatum Domini et pro defensione cause sue viriliter laboremus.

Doctors and decretals have no authority of themselves.

Sed tercia racio cui secte novelle innituntur plurimum stat in isto: Lex ecclesie (ut inquiunt) nedum licenciat seculares ut egrediantur privatos ordines, sed transire de laxiore ordine ad stricciorem eciam novellum est licitum et sine dispensacione ab ecclesia approbatum. Qui ergo infringit hos ordines imponit errorem ecclesie, cum approbacio vel licenciacio iniusti omnimode sapit culpam.

Appeal to the authority of the Church.

Sed hic dicitur quod quicunque nititur salvare istam ecclesiam sine ruga vel macula cum sepe fallit et fallitur, capit sibi opus importabile a Deo et homine reprobatum. Quis enim dubitat quin vocati superiores et caput ecclesie in suis dispensacionibus nec non in legum suarum tradicionibus sepe errant. Cum enim sint res de quibus leges sue sunt condite, fragilitas, utilitas, cognoscibilitas supra ipsos, quomodo inculpabiliter stabilient tales leges

The rulers of the Church often err.

4. A: adieccionibus. 6. A: ultimo. 7. D in marg.: Ad secundum; ib. A: secundum. 10. A: racionis. 13. DE: frustratam. 14. DE: potenter. 17. 18. DE: timeat — quam est deest. 22. D in marg.: Intrare religionem stricciorem; A in marg.: Tercia obieccio; E in marg.: Tercia racio. 23. DE: nondum. 25. A: a laxiori; ib. A: stricciorem ecclesie. 31. A: presentem ecclesiam; ib. A in marg.: Responsio; E in marg.: Solucio; D in marg.: Ecclesia decipitur. 34. D: distribucionibus; E: dispensacionibus ministrorum et beneficiorum distribucionibus. 35. AD: rerum. 36. A: sue deest; ib. A: universitas. 37. A: ipsos.

ut homines nedum in personis suis per totam suam periodum sed communitates omnino requirunt ex lege Dei atque iudicio quod in observanciis atque promissionibus suis multipliciter varientur. Que ergo lex vel vera regula daret universalem maximam atque iustam quod quilibet intrans istam religionem privatam servabit omnes eius cerimonias pro suo perpetuo nisi per suum priorem qui sepe est imprudens et stolidus secum fuerit dispensatum? aut quis auctorum istius regule annueret quod generaliter a regula laxiori secundum reputacionem ignorantis ecclesie regulam licet arciorem secundum suam reputacionem ingredi, non econtra, cum sepe Deus ordinat multos tam in naturalibus quam in gratuitis sic dispositos quod Deo apcius atque placencius in laxiori regula vel extra talem regulam militarent? Et sic est de multis regulis quas de notatis regularibus auctorizat moderna ecclesia. Regula ergo foret magis probabilis quod quilibet quamcunque religionem introiens et experimento vel inspiracione Dei cognoscens quod sibi foret expedicius secundum religionem privatam aliam vel extra talem quamlibet Domino militare habeat libere Dei licenciam ex consciencia a discolia purgata alium statum eligere et quantum sufficit in mandatorum ac consiliorum Christi observancia libere promereri.

Fixed rules do not fit the varying needs of man.

It should be lawful to leave Orders.

Nec ex isto maius inconveniens sequeretur nisi quod ista novella religio in processu temporis ex integro solveretur et pure christiana religio ut in primitiva ecclesia servaretur; sed felix conclusio. Et ex isto patet quod sepe prosequens secundum religionem Christi et Dei licenciam a satrapis crudeliter est punitus. Sed numquid credimus contra istos institutores blasphemos Dei omnipotencia finaliter prevalebit, vel fides christiana est falsa vel istarum sectarum copia est seducta? Nec habet colorem: Si iste religiones per accidens multis proficiunt et multa bona in ecclesiam introducunt, ergo non sunt illicite vel inique. Nec debet catholicus ignorare istam arguciam per locum a similitudine simiali: Multi | sancti tam in millenario Christi quam extra servarunt religionem huic similem, ergo istam. Fol. 197[a]

6. DE: introiens; ib. D in marg.: Regula religionis eternaliter omnes ligans. 10. A: respectu laxiori; ib. A: reputacione. 11. A: licet deest; ib. A: alciorem. 14. A: in deest. 16. E: devotis irregularibus. 17. A in marg.: Nota regulam; E in marg.: Regula: D in marg.: Exire religionem in qua est impedicio observancie mandatorum Dei. 18. E: quantumcunque. 20. DE: sed extra. 21. A: Deo; ib. DE: habet. 25. DE: magis inconveniens. 30. DE: licencia. 36. A: debet deest. 38. E: quam post.

Nec est contendendum cum ydiotis sive hereticis qui dicunt non esse statum sacerdotalem sed ordinem, cum status dicit obligacionem quandam cum immobilitate; ideo omnes religiosi ut fratres et monachi sunt in statu sed nulli presbyteri quanto tales; nam secundum leges ecclesie est status sacerdotum monachis superior, ut colligitur ex antiquo decreto XCIII° dist. *A subdyacono* et multis similibus. Sed sicut sine fundacione volunt prophanas sentencias de sacramento eukaristie innovare, sic volunt priores leges ecclesie niti destruere. Nam ordo talis privatus cum incepit et desinet, portat secum mutabilitatem ultra sacerdocium in ingressu, et cum tot modis varientur eius regule atque persone, patet quod supra sacerdocium est mutabilis in progressu. Ac tercio cum multe religiones novelle destructe sunt et alie sunt si Deus voluerit stante sacerdocio in proximo destruende, patet quod status talis novellus est valde mobilis ex progressu. Querat ergo fidelis descripcionem et racionem status sollicite et inveniet quod tales ydiote suspecti sunt in multis sibi ipsis contrarii. Quid ergo valet fundacio ex tali disciplulo mendacii procreata? Revera non plus quam scriptura nude fundata ex sompno. Ideo secundum prius dicta est alius status generalis et alius singularis (de quo Yob dicitur) et nunquam in eodem statu permanet, nam stat status instantaneos statum generalem perpetuum stabilire, sicut patet de instantibus quoad tempus.

State and order.

Private orders more changeable than priesthood.

SERMO XVI.

Dixit Jesus Simoni Petro. Joh. ultimo (XXI°, 15). Hoc evangelium notificat ecclesie officium prelatorum, et hinc signanter vocat evangelium istorum prelatorum multitudinem Symonem Johannis; cum enim Simon interpretatur obediens et Johannes gracia, signanter docentur prelati ut obediant Dei gracie et non secundum cursum iam currentem prepositis qui ex zelo elacionis

Simon (Peter) represents prelates in general.

3. E in marg.: Christus est status. 6. A: status eciam; E: et. 7. E: C° dist. 10. A in marg.: 1. 11. A in marg.: 2. 15. A in marg.: 3. 16. DE: in proximo deest. 18. E: in egressu. 21. DE: procreato. 26. A: sed patet; ib. E in marg.: Nota. 29. A in marg.: Sermo XVI; E in marg.: In die S. Petri. 31. A: et hinc — prelatorum deest. 32. E: multitudinem deest.

7. Decreti prima pars, dist. XCIII, cap. V. 29. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 366, 367.

secundum scolam dyaboli sunt prelati. Et (ut dicunt quidam) ad denotandum perversionem istius ordinis in prelatis reges imprimunt in litterarum suarum iniciis quod *Dei gracia* sunt tales et prelati cesarei quod *permissione divina* sunt *episcopi*, non animarum ut dominus Jesus Christus sed locorum, et revera permissione divina possunt esse sceleratissimi filii Belyal et ipse dyabolus secundum suam presidenciam inter homines agitatus, et tales indubie sunt nostri episcopi nisi Dei gracia sint electi.

Premittit ergo hoc evangelium triplicem questionem si Petrus Christum caritative diligat et post veram confessionem huius dileccionis adiungit sibi secundum quandam preminenciam triplex officium pastorale. Et quantum ad hoc dubium utrum Petrus plus Christum dilexerat quam Johannes, videtur mihi quod sit dubium impertinens viatori, cum Christus non signanter Johannem diligeret nisi ipse proporcionaliter diligeret dominum Jesum Christum, nec implicaret Christus in sua interrogacione quod Petrus plus ceteris apostolis Christum diligeret nisi quia vel sic fuerit vel Petrus sic debuit. Ideo probabiliter dici potest quod sicut Petrus gerit typum persone omnium pastorum ipsum sequencium, sic in eorum persona ordinavit Christus quod ipsa aggregata plus Christum diligeret. Augustinus autem diffuse sed obscure movet hoc dubium. Nam Petrus et activi quorum typum gesserat plus Christum diligunt in effectu, sed contemplativi ut Evangelista qui typum eorum gesserat specialiter in beatitudine plus Christum diligunt in quiete. Et ad denotandum quod ista dileccionis maioritas effectualiter est in via querit Christus in prima interrogacione si Petrus plus hiis ipsum diligat et in duabus sequentibus hoc omittit. Et patet quod verba huius evangelii cum tanta prudencia ponderantur quod nec ex textu nec ex racione convincere potest communitas viatorum quem istorum Christus magis dilexerat vel quis eorum suum Dominum simpliciter plus dilexit et revelaciones ficte vel sompnia quoad istam materiam sunt a fidelibus contempnenda.

Peter a type of active life, John of contemplative.

4. DE: cesarei deest; ib. E in marg.: Perversio ordinis in prelatis. Nota. 11. A: hoc deest. 13, 14. DE: secundam preminenciam. 16. A in marg.: Dubium. 18. A: nisi — diligeret deest. 21. DE: quia deest. 22. E in marg.: Petrus tipicat. 28. A: et Evangelista; ib. E in marg.: Activi plus Christum diligunt contemplativis et econtra.

Triplicat autem Christus interrogacionem a Petro tam ut pascat tripliciter oves Christi quam ut ex triplici confessione Petrus contra negacionem Christi triplicem mereatur. Hoc autem supponi debet secundum beatum Gregorium in pastore quod tantum debet precedere accionem et virtutem populi vita presulis quantum distat a grege vita pastoris. Primum autem atque precipuum officium pastoris est veritatis fidei evangelizacio, secundum | est in sanctitate vite et sequele Christi exemplacio et tercium est usque ad mortem in fide et thesauro Christi que sunt virtutes defensio; nam maiorem hac dileccionem nemo habet iuxta testimonium Veritatis. Primum autem pastorale officium quod in prelato debet esse precipuum, debet esse agnorum Christi evangelizacio, non edorum dyaboli confabulacio. Et patet quantum hodie deterioratur pastoris officium tam predicacionis omissione quam confabulacionis commissione. Habet enim hodierna confabulacio multa membra, ut nunc mundialium saluti impertinencium iocacionem, nunc ad retribucionem temporalium fallacem adulacionem et nunc ad extorquendum temporalia bona de subditis per censuras fallaces populi communicacionem; et istud indubie non est pastoris sed tortoris officium.

Reason why Christ asked three times.

Fol. 197b

Duties of a pastor: 1. preaching, 2. example of life, 3. courage in defence of the faith.

Secundo querit Christus si Petrus ipsum diligat sicut primo, et Petrus humiliter responsionem variat eciam *Domine tu scis quia amo te.* Nam Petrus memor fragilitatis proprie non pretulit se ceteris apostolis in Christi dileccione asserens quod plus aliis ipsum dilexerat, sed tam questionem *si est* quam questionem *quanta est* Petri dileccio posuit in Christi iudicio qui secreta cordium intuetur, supponens tamen et implicans suam Christi dileccionem, cum infert: *Tu scis Domine quia amo te.* Sed quia pastoris dileccio non solum debet esse in predicacione capacium sed rudium in exemplo, ideo adiungit ut prius quod *Petrus pasceret agnos suos.* In

Christ's second question.

1. E in marg.: Christus Petrum interrogat ter. 5. DE: Pastorali; ib. DE: pretendere. 8. DE: evangelii evangelizacio; ib. E in marg.: Officium pastoris precipuum; 1, 2, 3. 9. DE: et deest. 11. D: virtutis. 13, 14. A: quod est in prelato precipuum debet agnorum. 13. AE: precipuum debet esse deest. 16. A: pastoris deest. 17. A: fabulacione; ib. DE: eciam commissione. 20. A: fallaces. 20, 21. adulacionem — temporalia deest. 21. E in marg.: Confabulacionis membra nota. 24. DE: eum diligat. 28. A: ipsum deest. 31. D: supposiciones tamen; ib. A: unam Christi. 32. DE: dum; ib. Domine deest.

5. Cf. De Officio Pastorali, pag. 32. 9. Cf. De Officio Pastorali, pag. 31.

tercia autem interrogacione non querit si Petrus ipsum fluctuanter diligit sicut prius, sed requirens maiorem constanciam querit si Petrus ipsum amet finaliter ut tenetur, quia (Johannis XIII°) promisit Domino: *Animam meam ponam pro te. Contristatus est Petrus, quia dixit ei tercio: Amas me?* Contristatus est (inquam) non indignando vel de amoris perseverancia desperando sed

Peter grieved by remembrance of his denial.

de ingrata negacione triplici contristando et defectu futuro propter culpam commissam vel aliam sibi incognitam formidando: *Domine*, inquit, *tu omnia nosti, tu scis quia amo te*, ac si diceret, cum sis omnisciens, omnipotens et summe misericors, adiuva me usque in finem, peccata mea preterita dimittendo, quia tu scis quia adhuc amo te, sed timeo quod ex omnisciencia tua predicas mihi aliquem defectum meum futurum sicut negacionem meam triplicem predixisti.

Distinction between lambs and sheep.

Et in ista confessione humili Petrus meruit a Christo ut secundum ultimum gradum caritatis pro Christi dileccione et ovium maturarum passione martyrium finaliter pateretur; et ita cum inter fideles sunt tres gradus, scilicet incipiencium, proficiencium et perfectorum, Christus pro duobus primis gradibus mandat Petro *pascere agnos suos* et pro tercio *pascere oves suas*. Ex quo patet quod vicarius Christi debet habere universale pabulum spirituale pro cunctis suis subditis in anima nutriendis. Non autem meminit corporale pabulum, sicut contendunt avari, zelantes pro dotacione ecclesie. Cum Petrus summus pastor inter christicolas (a quo et Paulo religionis sumpsit exordium) dicat (Act. III°, 6): *Argentum et aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do.* Unde quia istorum pastuum copiam tamquam sibi ipsis contrariam repugnat simul inesse eidem pastori ecclesie, habundancia temporalium qua prelati avari se ipsos pascunt indicat quia vel non aut parce pascunt populum cum isto porismate vel rudi pabulo et non depascunt gregem Domini quoad preciosum

3. A: amat. 6. E: Amas, amas. 6, 7. D: indigendo. 10. DE: nosti tu deest. 14. DE: quia. 18—20. A: ut — pateretur deest. 19. E: ovium maturarum; in marg.: suarum passio; ib. A in marg.: Triplex gradus inter fideles. 22. A: duobis. 24. E in marg.: Vicarius Christi debet habere. 29. religionis; hic verbum excidisse videtur; ib. A: Act. IV°. 31. A: pascuam. 32. DE: contrariam. 34. DE: indicat vel quod. 35. E: tum populum. 35, 36. A: populum — depascunt deest.

4. Joh. XIII, 37.

celeste pabulum vel omittunt pastum illum aut quia illius thesauri ex sua stulticia sunt expertes aut quia thesaurum receptum in sudario positum abscondunt circa temporalia negocia ex sua avaricia occupati.

Christ's prophecy as to Peter.

Sed Christus graciose consolans Petrum de finali merito quod innuitive petebat et Christus a summo suo vicario requirebat cum iuramento ad testificacionem veritatis asseruit quod *cum esset iunior cingebat se et ambulabat ubi volebat,* quia licet castus fuerit resecatis superfluis, totum tamen hoc instinctu Dei fecit et per consequens voluntarie, non coactus, licet ex sua insolencia fuerit pluries evagatus. *Sed cum senueris,* inquit, *alius te cinget et ducet quo tu non vis.* Sed quamvis evangelium hoc indicat fuisse dictum ad signandum quod morte martyrii Petrus clarificaturus esset Deum, sunt tamen qui dupliciter istud intelligunt: aliqui quod in senio prope mortem extendet affeccionem suam lacius ad martyrium propter Christum et tortor ipsum cinget ligans cordis et clavis affigens, ut longior et crudelior foret eius passio instar Christi, et sic ducet ad mortem quam Petrus secundum appetitum sensitivum nondum vult sed instante passione | non dubium gratis volet. Petrus autem in senectute extendit manus non solum ad maiores et summas operas caritatis sed pedes affeccionis et se totum secundum corpus et animam dedit Deo.

Fol. 197c

What martyrdom is.

Et patet ex hoc evangelio plena doctrina pastoralis officii et infallibilis determinacio si pastores nostri debite Deum amant. Si enim pastor Christum amaverit, tunc facit triplex istud officium et econtra. Et patet quantum moderni pastores patenter prevaricantur in primo mandato decalogi; nec valet obiectus quod Evangelista, episcopi et multi alii sancti pastores ordinum non erant martyrio consumati, quia extendendo nomen martyrii hoc est falsum. Omnes enim qui in gracia moriuntur pro Christo et ecclesia sua sunt martyres et specialiter illi qui in labore pastoralis officii mortem suam accelerant. Paciatur ergo garrulus ista obiciens tantum pro grege Domini ut Johannes et doceat quod confessores aliqui vel beati

4. A: occupat. 6. DE: quod deest; ib. D: immutive. 7. DE: ad detestacionem. 11, DE: et non. 13. DE: tu deest. 14. DE: dicat. 14, 15. DE: qua morte. 23. E in marg.: Extendes manus tuas intelligitur. 25. DE: vel animam. 33. A in marg.: Martyr accipitur multipliciter. 35, 36. DE: ex labore. 37. E: abiciens; A: obediens. 38. A: vel doceat; ib. A: vel deest.

33. Cf. De Ecclesia, pag. 172.

non moriebantur cicius in caritate pro labore circa gregem Domini, et tunc credam dictum sensum evangelii esse falsum.

Alii autem intelligunt hoc verbum Christi ultimum quod alius qui est Spiritus Sanctus in suo senio cinget Petrum, quia licet prius habitavit in Petro, non tamen tantum necessitavit vel exclusis peccatis ipsum stabiliens tantum cinxit et prius existens non maturus non voluit eque efficaciter ita pati vel vis sensitiva non sic voluit a suo intrinseco sicut confitetur Dominus de se ipso.

Which are worse: friars or monks?

Circa hoc evangelium dubitatur utrum fratres ex sua institucione propria magis exorbitant quam religiosi possessionati ab ordine christiano. Supposita autem veritate impliciti videtur quod possessionati magis exorbitant quam fratres qui observant expropriacionem, sicut fecerunt apostoli, et super hoc plus intendunt predicacionis insudacioni, nec in alio magis exorbitant; ergo prosequuntur Christum et apostolos suos in modo vivendi similius. Et confirmatur ex hoc quod status novelli deteriorando procedunt, sed fratres in comparacione ad possessionatos alios sunt recentes; ergo minus in deterius profundantur. In oppositum est quod status monachorum et possessionatorum similium protulit secundum suam regulam plures sanctos et iterum sua religio est magis fundabilis in scriptura.

Both are far from Christ's order.

In isto dubio suppono ut prius quod utrique multipliciter exorbitant cum secularibus ab ordine christiano; ideo plenus gracia cum fidelibus ante hos ordines introductos suggestione dyaboli diceret quod istis novitatibus dimissis rectificanda foret Christi religio exemplo et regula Christi et apostolorum et non ex presumpcione Luciferi introducenda foret alia periculosa et ecclesie onerosa. Facilius quidem esset religiosos Christi ad rectitudinem status reducere quam novellos ab eius rectitudine plus distantes, quia secundum Veritatis regulas oporteret ipsos primo reducere ad medium ordinis christiani et consequenter ad ordinem virtuosum, quod cum sit ex cautelis dyaboli vianti difficile, patet quod ecclesia in processu temporis admittendo tales ordines se ipsam quoad

7. DE: tantum deest; ib. E in marg.: Alius te cinget. 8. tantum; E: totum; ib. existens; DE: insolens. 11. A in marg.: Dubium; E in marg.: Questio. 12. A: patria magis. 13. DE: ex ordine. 15. DE: quia fratres; ib. DE: qui deest. 18. DE: sequuntur. 24. A in marg.: In oppositum. 26. AE in marg.: Responsio; ib. D: cum utrique. 31. A: apostolorum non. 32. A: introducta. 34. DE: novellas. 37. DE: cum ex. 38. vianti est; ib. A: quod eciam in. 39. A: omittendo.

The earlier Saints did not intend to found new orders, but to follow Christ's order under the new conditions of their time.

celeritatem termini et adventum Dei iudicii difficultat. Sancti quidem qui post puram religionem Christi singulariter militarunt non intendebant constituere novos ordines sed antiquum in tempore apostolorum secundum modum vivendi disparem et proprium ipsis ac utilem militare, ut patet de sanctis qui professi fuerunt quod ordo monachorum et per idem ordo sacerdotum et sociorum Augustini sint idem ordo sanctorum Jerusalem quoad laicos et ordo Christi discipulorum qui viguit in ecclesia primitiva. Istos autem modos vivendi extraneos decreverunt sicut oportuit nunc licere dimittere et nunc reaccipere secundum quod expedit ad virtutes; et servata ista regula sive religione vel obligacione insolita staret pure religio christiana et aptarentur discrasiatis remedia secundum que forent ad religionem primevam Christi facilius reducendi.

The later orders were founded in error.

Et istam credo fuisse sentenciam omnium religiosiarcharum qui in millenario Christi ritus plus insolitos adduxerunt. In millenario autem mendacii constitutores novorum ordinum ex ampliori ignorancia et peccato amplius erraverunt, ut patet de ordine Dominici et Francisci cum aliis ficcionibus adiectis de possibili infinitis.

The Friars have the faults of the possessioners and hypocrisy besides.

Istis autem premissis videtur quod religiosi novelli amplius erraverunt; ad argumentum oppositum eius pallians dicitur quod falsum assumitur, cum fratres qui abhorrent perpetuam possessionem vel ipsam renuunt, quia non sufficiunt ipsam attingere vel ex instinctu dyaboli stabiliunt in temporalibus mobilibus possessionem perpetuam, ultra hoc quod fecerunt apostoli vel possessio-| [Fol. 197a] nati pre verecundia potuerunt; et cum simulata sanctitas sit duplex iniquitas, patet quod postremi religiosi ex cautela dyaboli introducti ultra religiones alias de vicioso medio defecerunt. Nam gradus ypocrisis fuit cum tercio gradu deviacionis ecclesie introductus; fratres igitur simulant expropriacionem et innaturaliter ac illegaliter observant in suis temporalibus monstruose persone appropriacionem maxime detestandam. Ideo

1. A: Dei iudicii; ib. DE: difficultant; ib. E in marg.: Ecclesia difficultatur per novos ordines. 8. DE: sancti Augustini; ib. A: fuit idem; ib. A in marg.: Nota de ordine; E in marg.: De ordine religiosorum. 10. DE: extrinsecos. 14. A: media. 17. fuisse; ib. DE: sinistram. 18. A: ritus ritus. 21. DE: et deest. 23. E in marg.: Pro argumento in oppositum; A in marg.: Argumentum. Nota contra omnes ordines novellos et specialiter contra ordines mendicancium. 24. A: et argumentum. 25, 26. DE: quia abhorrent. 26. DE: iam ipsam. 30. A: similata. 35. DE: ergo. 36. A: temporibus. 37. DE: maxime deest.

diabolus indubie in adventu eorum infestavit ecclesiam plus callide et intense.

Attendendum est itaque ad finem sue expropriacionis utrum apostolis in suis temporalibus et adiacenciis simi-lentur. Et patet ex eorum copia, ex eorum distribucione incaritativa, ex accumulacione domorum et temporalium similium, ex cautela dyaboli fratribus propriorum, quomodo in effectu fratres sollempnizant ypocrisim et sunt a conversacione apostolica possessionatis aliis plus distantes. Licet enim monachi porticus sibi construant ut castella, tamen fratres cuncta sua habitacula cum Caym preparant

Why Cain built a city.

tamquam rapacium civitatem. Caym enim licet secundum historicos fuit primus qui civitatem construxerat, tamen causa huius fuit non salvacio incolarum nec resistencia iniusticie rapacium personarum sed ut constancius rapacitatem suam contra iustos defenderet et rapinam suam in scelere profundius conservaret. Et ista videtur causa quare fratres supra apostolos tantas et tales sibi construunt domos, ut ex apparencia cecati populi in honestate construccionis domorum ac basilicarum cecitas elemosine populi amplius a iusticia obscuretur et ut fratrum rapacitas in talibus domibus occultetur; unde preponunt basilicarum eminenciam circa quam anhelant pure ad honorem Dei sicut fingunt; et sub iniusticia similata construunt domos alias quas de rapina pauperum fabricant ultra apostolos, et pro construccione sue

Friars prefer the example of Solomon to that of Christ.

basilice allegant in sumptuosa construccione templi sapienciam Salomonis: multo evidencius tempore legis gracie debet basilica in qua hospitatur sacramentum Eukaristie esse pulcra. Sed mirum videtur fidelibus quare tantum imitantur facta regis sacrilegi atque adulteri de lege veteri et non secuntur exemplum a Christo qui est caput ecclesie et rex regum. Nam Matthei XXIV°, 1, 2, *accesserunt discipuli Christi ut ostenderent ei edificaciones templi;* ipse *autem respondens ait eis: Videtis hec omnia. Amen, dico vobis, non relinquitur hic lapis super lapidem qui non destruatur.*

Ex quo patet cum facto Christi et suorum apostolorum quantum preciositatem basilicarum fuerant preciati, et

3. E: appropriacionis. 4. A: suis deest; ib. A: suis adiacenciis. 4, 5. AE: simulentur; D: silentur. 10. E: plures porticus; ib. E in marg.: Nota. 12. A: rapacem. 13. D: historiacos; ib. E in marg.: Caym; ib. DE: construxit. 16. E: iustos deest. 17. E in marg.: Nota. 20. DE: consecracionis domorum; ib. E in marg.: construccionis. 27. E in marg.: Cur fratres faciunt magnas structuras. 27. DE: eciam sumptuosa; ib. A in marg.: Argumentum. 30. A in marg.: Responsio.

istud docetur expressius (Joh. IV°) de domo oracionis, cum non locus nec loci preciositas sed orantis rectitas apud Dominum ponderantur. Et videtur multis fidelibus quod fratres tam singulariter a templo Salomonis et factis suis culpabilibus in suis edificiis exemplum accipiunt, quia vellent ad status regios aspirare, ut dicit metricus:

They aim at kingly power.

Quod in suo animo
Vellent esse reges,
Sed absit hoc a seculo
Ne confundant leges.

Et cum in confessione atque consilio ducunt reges, principes et potentes de omnibus in quibus debet esse consciencia, patet quod quicquid ex errore principum in republica plebi contigerit est in fratribus inchoatum. Et patet quantum ad attendenciam in structuris suis ac temporalibus ipsas consequentibus plus possessionatis deviant ab observancia expropriacionis quam Christus et sui apostoli observarunt. Et quantum ad evangelizacionem, patet ex effectu quod in predicacionibus suis per ypocrisim et rapinam supra possessionatos multiplicius evagantur. Pauci namque Christi discipuli ymmo nudus Paulus cum gracia Dei plus edificavit ecclesiam quam istis ducentis annis et amplius fecerant omnes fratres. Nec dubium quin eorum indisposicio sit in causa. Et patet quod falsum assumitur, cum infertur quod religiosis possessionatis fratres in millenario exorbitant. In illis quidem in quibus videntur magis proficere ut in evangelizacione et oracione videntur plus cautelas dyaboli confundendo ecclesiam commiscere. Et quantum ad confirmacionem patet quod dyabolus sophista callidus non uniformiter deteriorat ecclesiam sed inventa cautela perversa plus in brevi tempore ipsi nocet quam in priori tempore, quando ecclesia fuit forcior, peioravit. Ideo cognito quod dyabolus per has sectas infestat ecclesiam est evidens quod per illas gracia Dei novissimas amplius et celerius infestabit. Nec caret culpa possessionatorum perversitas, cum eorum religio fuit specialiter in priori ecclesia religioni Christi | propinquior, et de

Small profit comes of their preaching.

Possessioners also to blame.

Fol. 198a

2. A: locus vel; ib. E in marg.: Christus preciositatem templi materialis non ponderat. Nota. 2, 3. A: sanctitas aput. 3. DE: ponderatur. 5. A in marg.: Nota versus. 12. DE: et deest. 15. A: accedenciam. 16. E in marg.: Solucio ad primum. 18. DE: sui deest. 19. D: quod quod. 21. A in marg.: 2. 24. DE: disposicio. 26. DE: in nullo alio. 27. DE: videretur; ib. A: ut patet. 32. DE: ipse. 33. DE: peioravit deest; ib. E in marg.: Ad confirmacionem. 36. A: per deest. 37. DE: scestius; E: correxit scelestius (pro celerius).

tanto fundabilior. Non enim reperi fundaciones istarum sectarum in aliquo loco scripture, nisi (ut loquar yronice) in aliquo horum trium, primo in illo (Matth. VII°, 15, 16): *Attendite*, inquit Veritas, *a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus*, inquit, *eorum cognoscetis eos.*

Secundo in dicto vasis eleccionis apostoli gencium (Act. XX°, 29, 30): *Ego*, inquit, *scio quod intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.* Et licet in lege nova sunt multa dicta similia que pseudofratrum versucias prophetant planius, tamen tercium exemplum misticum abducitur ex facto Sampsonis (Judicum XV°, 4): *Perrexit*, inquit, *Sampson et cepit trecentas vulpes caudasque earum iunxit ad caudas et faces ligavit in medio; quas igne succendens dimisit ut huc illucque discurrerent; que statim perrexerunt in segetes Philistinorum. Quibus succensis et comportate iam fruges et adhuc stantes in stipula concremate sunt in tantum ut vineas quoque et oliveta flamma consumeret.* Sampson (inquam), sine repugnancia figurat simul tempore ut leo Christum atque dyabolum; vulpes sub tanta multitudine signant has sectas novellas que cum magis Pharaonis in tribus signis sed in tercio potissime defecerunt. Caudarum vero ligacio est religionum sectarum istarum perversa confederacio qua contrarie secundum facies sese respiciunt ex adverso. Nullus enim plus quam frater fratri suo est contrarius; fax vero caudarum in fratribus colligata est spirituale peccatum dyaboli patris eorum que secundum preeminencias suorum ordinum tam superbia quam invidia est complexa. Ipsi autem confundunt devociones religionum tam in privatis personis quam collegiis ex diversis personis conversarum gencium collectarum; et sic perturbant totam ecclesiam tam de collegiatis quam de personis simplicibus in Christi ecclesiam congregandis, quam eciam populum rudem et laicum qui ut olivetum in grossis fructibus prodesset ecclesie. Nec sine isto loco triplici credo quemquam

Samson's foxes a type of the sects.

Some of their customs betoken their errors:

1. A: est fundabilior; ib. E: Fratres enim non; ib. A in marg.: De fundacione fratrum. 6. AE in marg.: 1; E in marg.: Fundamentum fratrum in scriptura. 7. A: dictis; ib. AE in marg.: 2. 13. AE in marg.: 3; E in marg.: Nota. 17. A: qui. 20. A: tantum quod. 21. E in marg.: Sampson figurat. 22, 23. E: in tanta. 23. DE: signant: ib. E in marg.: Nota. 26. DE: contradictorie. 27. A: recipiunt. 28. DE: suo deest. 30. A: preminencias. 31. A: est deest. 35. A: collegatis. 38. DE: tercio; ib. A in marg.: Nota 1.

1. their uniform dress; 2. the site of their houses; 3. their unstable steeples.

fratrem fundare suum ordinem. Scio tamen quod in observancia sua multum prenosticant ut tota una secta conservans regularitatem in habitu sed defective prenosticat Saracenos. Ipsi enim Saraceni tam religiosi quam alii in habitu sunt conformes. Secundum est exemplum prenosticatum quod due cathene quibus tempore Innocencii III veritas evangelii est ligata prenosticant quod prope muros sed intrinsecus ambo fratrum ordines situantur. Per hoc enim notatur civitatem ecclesie in multis deficere et in fundamento fidei christiane corruere et dyabolum secundum hos funes in civitatem Domini introire. Tercium exemplum prenosticatum est quod campanilia sua finguntur super ecclesiam suam sine fundacione sufficiente constitui. Sic fratrum religiones et ordines sine fundacione debita extolluntur. Cum ergo sint viri in magna parte discreti liberum habentes arbitrium restat illis salutis medium quod deserentes sui ordinis imperfectum, libere observant sue regule virtuosum de quanto promovet ad finem religionis Domini totum residuum dimittentes.

SERMO XVII.

Nolite timere pusillus grex. Luce XII°, 32.

Christ established His Church in Faith, Hope and Charity.

Christus stabilit suam ecclesiam in tribus virtutibus theologicis quibus specialiter viatur ad patriam; nam fides sustentat et dirigit, spes animat et erigit, sed caritas elevat et in regno constituit. Incipit ergo Christus pertinenter a spe, que ad opus meritorium extendit membra debilia: *Nolite*, inquit, *timere pusillus grex, quia com-*

3. DE: conservans sanctitatem. 5. A in marg.: 2; E in marg.: Secundum exemplum. 6. DE: prenosticum. 7, 8. prenosticant — intrinsecus deest. 8. DE: prenosticat. 11, 12. DE: et diabolum — introire deest. 12. AE in marg.: 3. Codd. prenosticum. 15. DE: et oraciones. 18. DE: imperfectum, absolucione. 22. A in marg.: Sermo XVII; B in marg.: XVII. In translacione Martini. In die sancti Procopii. Translatio s. Martini nec non et festum s. Procopii (dioc. Prag.) quarto die Julii celebrantur. S. Procopius inter patronos ecclesie Pragensis atque regni Bohemiae numeratur. 26. A: Incepit ergo Jesus.

6. Cf. Trial., pag 409. 8. prope muros sed intrinsecus seems to suggest a reference to the site of the friars houses. Their convents stood in the suburbs and abutted on the city-walls. Brewer pref. to MM. Francisc., pag. XVII. This however, while it agrees with 'prope muros' does not agree with 'intrinsecus'. At Oxford all the friars' houses were in the suburbs outside the walls (Matthew). 22. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 370.

placuit patri vestro dare vobis regnum, ubi excutit indubie timorem servilem et desperacionis, non timorem filialem excitacionis. Fuerunt enim Christi discipuli in primitiva ecclesia pusillus grex tam continue quam discrete; discrete, quia pauci in comparacione ad numerum apostatarum qui fuerunt apostolis adversati; et fuerunt parvi in animo, quia sencientes humiliter de se ipsis et non extollentes se cum Lucifero supra Deum; et ita creditur quod tota multitudo predestinatorum in comparacione ad reprobos sit pusilla. Et omnibus illis competit hec doctrina. Sicut enim inter virtutes theologicas fides est prima, sic inter virtutes morales se habet humilitas, cum superbia que sibi opponitur | sit primum et maximum viciorum. Nec refert sive spes sive fides ponat inicium hic in via, quia sicut tam virtutes quam vicia sunt connexa, sic in circulo virtutum quelibet virtus habet aliquam racionem inicii atque finis.

Small number of the elect.

Fol. 198[b]

Causam autem istius confidencie excusso timore predicto assignat Christus in hoc quod *complacuit Deo patri dare apostolis* et aliis fideliter ipsos sequentibus *regnum* Dei. Nam incompossibile est cum isto proposito quod aliqui eorum finaliter in medio destruantur; tunc enim Deus non esset omnipotens, cum intentum suum frustrari poterit et a Deo malo finaliter impediri. Nec obest quin Deus revelet quibuscunque sibi placuerit predestinacionis graciam modo suo, cum omnis fidelis debet sperare se esse predestinatum et regnum beatitudinis habiturum. Sed sicut *in domo patris Christi mansiones multe sunt* (ut dicitur Johannis XIV°, 2), sic multe sunt vie ad hunc terminum beatitudinis veniendi. Sed compendiosior via ac reccior est directe in moribus sequi Christum. Et hanc viam consulit extra ipsam positis capere et finaliter retinere. Non enim competit singulis istud consilium, cum fidelibus ab exordio istud servantibus non restat quod venderent et pauperibus erogarent, et sic fratres licet infideliter sentencie isti consenciunt; cum enim secta eorum, cum sit una persona

Every faithful man should hope that he is predestinate.

2. A: desperacionis — filialem deest. 3. E: et citacionis; ib. DE: Fuerunt inquam; ib. E in marg.: Grex pusillus discipuli Christi. 6. A: adversati deest. 10. DE: fit pusilla. 11, 12. A: fides prima. 14. E: ponatur. 15. A: in hac vita. 19. A: placuit. 20. A: patri deest. 21. A: in isto. 22. DE: aliquis — destruatur. 23. E: foret. 28. A in marg.: Nota quod Deus potest alieni graciam predestinacionis revelare. 32. E in marg.: Nota. 33. DE: complevit. 34. A: concilium. 37. E: cum omni.

26. Cf. SEW. III, 426.

sicut totum genus hominum (ut dicit Porphirius), secundum regulas consilii evangelii superflue habet multa, secundum hoc consilium venderet ipsa et rediret ad vitam apostolicam primitivam. Non enim proderunt illis cautele dyaboli quod ipsi nichil habent, sed papa est dominus cunctorum que occupant vel elemosinarii qui hec sibi dederant ad prodessendum ecclesie secundum regulam parci usus. Constat quidem quod habent possessionem usus temporalium et secularibus copiosius et quoad perturbaciones seculi plus quiete; quare ergo non possident? Et cum contingit eos ex abusu et superhabundancia temporalium a termino deviare, quare non observant ad sui perfeccionem et aliorum exemplacionem istud consilium, specialiter cum dicunt se ad omnia Christi consilia esse strictissime obligatos? Sic enim Martinus dedit pauperi de suis parcis vestibus in hyeme frigidissima, propter quod a sociis est derisus. Multo magis fratres venderent cuncta que possident eciam usque ad basilicas et egenos quos satis noverant relevarent. Aliter enim plus amarent lapides vel possessiones superfluas quam huiusmodi fratres suos; sed hoc dato lapides et reliqua iuxta que possident in ipsis extinguerent caritatem et gravarent tamquam hereticos atque apostatas ad infernum. Sed numquid hec est via que ducit ad celum? In illo ergo quod magis fratres imperficit et retardat, ut discipulos Christi sequerentur, similius debent Christi consilia precipue observare.

Friars do really hold property.

Et quantum ad ypocrisim de suis basilicis et alias sophisticas cautelas dyaboli, patet quod finaliter ipsis non proderunt sed coram summo iudice accusabunt. Cum ergo basilicas tales Dominus parvipendit et apostoli construi ipsas fecerunt pro laycis et ymagines ac alia signa sensibilia in lege Christi infundabilia vel remisse sunt secundum moderniores sanctos libri singulariter laicorum, numquid credimus fratres se ipsos ponere in

Images said to be the books of laymen.

1. DE: et secundum. 2. A: qui superflue. 3. A in marg.: Contra fratres. 4. D in marg.: Proprietarius est totus conventus sed non frater. 5. DE: sed propterea est. 15. DE: esse deest. 16. A: pauperibus. 22. DE: mixta que. 23. DE: et apostatas. 24. DE: ad Christum. 26. E: persequerentur. 28. A: ypocrisim esse. 29. DE: quia finaliter. 31. Rectius: nec apostoli. 32. DE: constitui. 34. E: libris; ib. E in marg.: Ymagines in lege Christi infundabilia.

1. Porphyrii Introductio cum aliis commentariis in Aristotelem ed. Venet. 1562. Cf. De Ecclesia, pag. 401, 402. Trialog., pag. 78. Engl. Works of Wyclif, pagg. 447, 533. Cf. Pol. Works of Wyclif, pagg. 325, 706.

eorum capitulo vel ipsos laycos ad fratres per huiusmodi sensibilia tamquam per sagenam dyaboli excitare? Sic enim forent aucupes satane et eius piscatores precipui dimissa piscacione in mari huius seculi reti Petri. Nam iuxta suas imposiciones et signaciones terminorum baptisaciones secundum artem dyaboli possent fingere quod sicut nulla bona possident vel temporale dominium, sic nullum temporale consumunt vel utuntur ad sua ministeria, sed mundialium servacio est illusa. Si enim possent quicquam tale emere, per idem et vendere ac modo quo seculares quomodolibet commutare, sed sicut illudunt populo, dogmatisantes quod sacramentum altaris quod consecrant non sit aliquid sed sensus et naturalis racio sunt decepti, sic indubie illudunt ecclesie in suis conversacionibus ac institucionibus sophisticis nec non in suis fraternitatibus, in suorum sanctitatibus ac aliis suffragiis spiritualibus que promittunt. Deus igitur illuminet ecclesiam ac simplices, ut ipsis veritatem noscentibus atque conversis ad legem Domini destruant hos errores.

A parallel from mathematics.

Cum autem Christus secundum divinitatem sit circulus intelligibilis cuius centrum | est ubique et circumferencia nusquam ac secundum humanitatem sit ubique in medio sue ecclesie, patet quod secundum valde disparatas semidiametros contingit ipsum attingere. Sicut enim a quocunque puncto circuli contingit usque ad centrum lineam rectam protrahere, sic in quocunque statu Christus posuerit viatorem contingit ipsum ad Christum ut centrum directe currere. Sed probabiliter creditur quod iste secte novelle tamquam in angulis figure recte linee sunt extra circumferenciam salvandorum; veritas enim non querit hos angulos obstinacie sed declinacionem ac obedienciam habilem quoad centrum. Concedat igitur Deus singulariter hanc circulacionem secundum Christi regulam et sine retardantibus tradicionibus et obligacionibus hominum sibi obedienciam singularem. Iste autem secte novelle monstruose affectant hanc circulacionem ecclesie et ordinacionem Christi in ritibus diversis destruere et nituntur ac innuunt multipliciter ordinacionem Dei in statibus

Fol. 198c

5. A: signacionis. 6. DE: possunt; ib. A: fringere. 9. A: sensacio. 11. A: sicut enim. 14. A: ideo sunt; ib. A: decepti; ib. E in marg.: Illusio ecclesie. 15. A: suis sophisticis. 17. DE: ergo. 20. DE: deitatem; ib. E in marg.: Christus secundum divinitatem est circulus. 25. AD: circulo. 27. A: posuit. 28. A in marg.: Contra ordines novellos per totum. 30. DE: veritas vero. 32. A: humilem; ib. DE: ergo. 37. A: sitibus.

21. Cf. De Ecclesia, pag. 100, 101.

sue ecclesie destrui et omnes status in ordine suo indivisibili conglobare, sed quam monstruosa foret illa persona, cum hodie genus hoc reprobum secundum unam partem tenet cum uno papa vel preposito suo et secundum aliam cum alio et in speculativis fidei multiplicius variantur. Sicut ergo Martinus qui fuit omnibus istis sectis perfeccior nunc fuit miles, nunc monachus et nunc episcopus, secundum quod vidit ad rectitudinem et celeritatem sui termini pertinere, sic dimissis istis sectis novellis cum suis regulis debet fidelis viam, veritatem et terminum appetere dominum Jesum Christum, nec aliquem citra Christum debet fidelis respicere nisi retenta sua compendiosa regula de quanto sine cancellacione ad finem illum intenderit, ut quid nobis de Martino, de Dominico vel Francisco quod sic viaverant, cum Deus nos posuit in alio statu circumferencie christianorum, et per consequens, ut contingeremus per medium aliud nostrum finem?

Contradictions among the Friars.

Example of St. Martin.

Ideo in talibus arguciis debet fidelis purgare et colare decepcionem talem diaboli, ut primo videndo quod talis sanctus in sic faciendo a Christi iusticia non obliquavit; quo supposito, licet noticie nostre dissimili et impertinenti ad meritum nostrum, debemus secundo pensare si nostro statui et donis que nobis Christus dederat sit nobis utile sic viare. Sed in ista purgacione atque colacione non oportet fideles studere, tenendo et respiciendo continue Christi semitam, si ex fide credimus quod sequendo istum abbatem quod est cuilibet vianti possibile nec obliquabimus a veritate nec a rectitudine status quem Christus nobis instituit deviabimus, cancellantes; unde posicio istorum religiosarcharum tam obnubilat viam Christi quod multos itinerantes facit causando circulos plurimos cancellare; et cum secundum Aristotelem errans a rectitudine sue vie de quanto sequendo illam plus diu processerit de tanto a rectitudine plus distabit, sic est de religionibus istis privatis de quanto diucius

All we have to consider is whether any state of life will help us to live rightly.

The simplest way is to follow Christ.

2. E: quam viciosa. 3. A: cum homine. 5. DE: alium. 7. A: non monachus; ib. A: et deest. 8. A: vident; E in marg.: Exemplum de sancto Martino. 9. E: sic dissimilis. 11. A: et deest. 12. A: aliquos. 13. A: sua deest; ib. AD: cautellacione. 13, 30, 33. It seems that cancellare is here used in the sense of French 'chanceler' (to stagger). Matthew. 14, 15. DE: Martino, Dominico. 17. DE: attingeremus. 20. A in marg.: 1. 23. AE in marg.: 2. 25. Codd.: coloracione. 25—27. E: atque — sequendo deest. 27. DE: quia ex fide. 30. D: cautelantes; in marg.: vel cancellantes. 33. A in marg.: Aristoteles; D in marg.: Nota optimam regulam Aristotelis contra hereticos et contra Taboritas. 35. E in marg.: Exemplum mathematicum.

duraverint, de tanto plures perturbaciones et errores seminabunt; unde secundum ymaginacionem Lyncolniensis et secundum veritatem ponendo unum nobis infinitum esse reliquo maius, de quanto punctus in circulo fuerit a circumferencia distancior, de tanto seccio secundum lineas eius transversales erit plurior, in tantum quod sicut in centro est seccio plurima sic in circumferencia non est seccio aliquanta. Sic ille qui conversatur cum Deo in mundi circumferencia tamquam eroycus non habet conturbacionis vel contencionis aliquam seccionem; ille autem qui est mundo deditus et fauci dyaboli secundum leges suas propinquior et in vita bassior contencionis et conturbacionis recipit plurimas secciones, quia orbis terrarum pugnabit cum Domino contra talem. Unde videtur quod tales religiosiarche qui ponunt se centrum novorum ordinum dimisso Christo humillimo sunt de ipsorum numero quos Christus prophetat (Matth. XXIV°, 5) conquerendo: *Multi*, inquit, *venient in nomine meo, dicentes quod ego sum Christus et multos seducent.* Et isti sensui videtur Paulum alludere (I Cor. I°, 13): *Numquid*, inquit, *Paulus crucifixus est pro nobis?* ac si diceret: Fundamentum et religiosiarcha novi ordinis debet solummodo esse Christus. Nec solum servatores harum religionum, sed seculares domini earum institutores et defensores multipliciter sunt culpandi, quia cum consensus et iniusta operacio in malicia sunt equales, patet quod illi qui sensibiliter monstruositati isti consenciunt pene iudicio non carebunt, nec solum illi sed qui retinent fratres | huiusmodi discolantes; nam secundum precipuos de religionibus privatis religiosus talis sine obediencia et claustro est quasi piscis palpitans sine aqua.

Founders of orders usurp Christ's place.

Their supporters will be punished.

Fol. 198d

Cum ergo fratres propter honestiorem et racionabiliorem habitacionem confratris extra suum collegium reputant ipsum apostatam, videtur quod pari racionis libra debent talem apostatare conversantem cum dominis sicut Deus apostatat ipsos ex consensu. Nec temporalis dominus se ipsum edificat quoad temporalia vel ministrorum occupaciones que apostate tales consumunt et exigunt,

1. A: duraverunt. 3. D: infinitum in figura; infinitum in marg. 5. DE: a deest. 6. plurior; ita codd.; ib. DE: ita tamen quod. 7. DE: est deest. 8. E: aliquanta deest. 13. E in marg.: Nota de mundo dedito. 18. DE: venient deest; ib. DE: dicent. 20. Codd.: I Cor. I° et III°. 21. A: dicere. 23. E: harum legem. 26. A: essenciales. 27. D: multipliciter; E: sextupliciter. 31. D in marg.: Capagycze verb. Bohem., id est, palpitans. 32. E: racionabilem; ib. E in marg.: Exemplumde pisce. 33. AD: confratres; E: confratrem.

Friars make no return for their entertainment.

nec spiritualiter, cum tales vel mutescunt ut ydiote vel seminant hereses et alia verba mendacii venenosa. Et revera inter alias irracionabiles mendicacitates tales ex plus fructuosa cautela et minus irracionabili causa intrant non invitati domos huiusmodi dominorum; nam harloti, minstralli et ceteri ioculatores huiusmodi licet non invitati veniant et discolariter bona pauperum consumant, tamen secundum formam artis sue faciunt recompensam. Sed sic non regulariter faciunt fratres domos huiusmodi penetrantes, licet ex stulto principio dyaboli introducto fallatur communitas, quod eo ipso quo quis habitum fratris induerit est magnus clericus et subtilis. Et patet secundum legem hominum peccancium in se ipsos quod domini tales multipliciter nocent fratribus ac eciam sibi ipsis. Nec habet excusacionem quin omnes tales fratres et consentanei sui reciproci in fide deficiunt, quia iuxta dicta alibi nullum peccatum inest homini nisi propter defectum fidei; sed omnes tales notabiliter peccant, ideo de tanto in fide deficiunt.

Christ's rule the best.

Item, supponendum est fideli ex fide quod omnis talis religio non sit nisi via ad terminum beatitudinis attingendum. Sed religio quam Christus primo per se instituit est brevior, pulcrior et securior quam aliqua religio novella superaddita. Ergo positus in adopcione libera errat in fide, deserendo viam Christi que est sibi facilior, et aliam condicionis opposite assumendo. Declaracionem antecedentis oportet ex fide supponere, dum sancti qui finguntur in religionibus istis vixisse, sicut false asseritur de Christo, beata virgine et sanctis apostolis, assumpserunt accidentaliter istos modos vivendi, et si et de quanto eis convenerat et alias ut accidencia non ut religiones vel ordines dimiserunt; sed modo tamquam gentiles manuducendi tamquam stulti et irracionabiles ductu stelle vel alterius signi sensibilis ponunt robur sue religionis in signis non tamquam Judei vel Christum confitentes, instruccionem insensibilem accipientes ab angelis. Sed prosequendo textum evangelii oportet ex fide sup-

3. A: alios; ib. E: irracionales. 4. DE: plus deest; ib. A: frontuosa; ib. A: racionabili. 5. DE: harlati. 6. D: ministralli; ib. D in marg. with mark of reference: heroldi; E in marg.: ministrali; ib. A: modi deest. 7. DE: tam. 8. E: prius recompensam. 17—19. A: quia — deficiunt deest. 20. A: Ideo supponendum; E: Unde; ib. DE: ex fide deest; ib. A in marg.: Nota racionem pro communi religione christiana; E in marg.: Nota bene. 24. DE: adepcione. 27. DE: Unde sancti. 30. A: et si deest. 31. DE: convenerant; ib. DE: accidentalia. 36. A: insensibilem deest.

ponere quod *quicunque viator debet vendere illa que possidet et dando elemosinam emere regnum Dei.* Sicut enim oportet quantumcunque divitem secundum specialem modum habendi dare et vendere Deo sua, sic oportet quantumcunque pauperem secundum opera spiritualis misericordie emere regnum Dei; unde quia in tali commutacione non est ablacio altrinsecus, ideo Isaie LV°, 1 dicitur: *Venite et emite absque argento et absque ulla commutacione vinum et lac.* Sicut enim fidelis usurans spiritualiter lucrum non deserit, sed primo quodammodo sibi capit, sic quando homo dat Deo bonum aliquod, ab eo se ipsum non spoliat sed forcius habet illud. Sic Deus quando dat homini beatitudinem vel donum aliud, non se ipsum privat dono huiusmodi sed acquirit, quia (ut leges humane fabulantur) quicquid servus sibi quesierit domino suo acquiritur. Sed evangelium docet cum qualibus sacculis debent mercantes huiusmodi operari: *Facite,* inquit, *vobis sacculos qui non veterascunt.*

How we should obey the command to sell all we possess.

Ex quo patet quod mendicantes validi cum suis sacculis putrefactibilibus saltem ut tales ab isto mercimonio sunt exclusi. Sacculus autem evangelicus quem limitat Deus compendiosissimus est thesaurus operum meritoriorum qui ex divina iusticia non possunt in fructu remuneracionis celestis deficere; ideo iaciat fidelis quam instanter potuerit opera meritoria hic in via et secure servantur quoad fructum in patria. Non ergo oportet sollicitari de custodia empti vel precii, quia in celis non fit corrupcio ab intrinseco nec violencia ab extrinseco, ut contingit in istis temporalibus, circa que infideles se nimis sollicitant. Unde Salvator concludens in brevibus differenciam inter celicolas et avaros sic loquitur: *Ubi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.* Cum enim mens sit porporcionabiliter in re cui afficitur et cor in proposito sit mens hominis, patet veritas dicti Christi. Et isto modo debet intelligi Apostolus quod *sui* et suorum *conversacio est in celis*, sicut avarorum conversacio | est Fol. 199a
in terris. Quidquid enim homo magis dilexerit constituit

What the gospel-purse is.

1. E in marg.: Vendicio et empcio spiritualis. 3. A: enim deest. 13. E: Deus commendat. 17. A in marg.: Contra ordines Mendicancium per totum. 21. A: sunt sunt; ib. E in marg.: Sacculus evangelicus quid est. 30. E: verbis brevibus. 33. D: proporcior; ib. A: ut sibi afficitur; D: cui affligitur. 35. A: in isto.

1. Marci X, 21. 17. Lucae XII, 33. 31. Matth. VI, 21. 36. Phil. III, 20.

Deum suum. Sed quia ad mercacionem istam oportet mercantem cavere de peccatis carnalibus que sunt sompnus anime et contra hostes ac pro continuanda sollicitudine divini ministerii oportet instancius vigilare, ideo utrumque precipit evangelium consequenter cum dicit: *Sint lumbi vestri precincti et lucerne ardentes in manibus vestris.* Lumbos namque precingimus, cum appetitum sensitivum a peccato gule atque luxurie coartamus, et lucernas ardentes tenemus in manibus, quando virtutem operativam nostram secundum caritatis splendenciam coaptamus.

We must watch, and be ready to admit Christ.

Et quantum ad vigilias quibus cavetur a sompno letifero sunt due vie propter quas iste vigilie sunt notande; prima ut sponsus dans mercedem beatitudinis sit paracius introductus. Nupcie autem sponsi ecclesie sunt deitatis et humanitatis Christi coniunccio a quibus nupciis ut medio apto copulatur ecclesie, sic tamen quod non peccatorum repagulis inveniat ostium eius clausum.

Christ knocks at the door in the approach of death.

Venit autem Jesus ad ostium viatoris et pulsat, quando secundum Kalendas mortis infirmitatibus corporis ipsum gravat. Tunc enim debent fideles ostium anime Christo lacius atque celerius aperire, quia licet omnes tenentur continue secundum regulas caritatis servare tam ostium quam oculum apertum Christo tam secundum affeccionem quam intuicionem, tamen in mortis articulo debet ista lacius aperire. Nec caret talis vigilia notando premio cum (ut dicit Veritas) pro suo tempore sint beati. Christus autem precinget se linteo ministrans talibus, quando secundum opera supererogacionis ultra condignum ipsos finaliter premiabit ac si paratus et attentus distribuere premia servis suis ipsa premia inclusa in linteo partiretur; et ista erunt iniciative et arraliter in mortis articulo sed consummative et finaliter in extremo iudicio. Et dividendo totam periodum hominis in tres tercias, patet quod nulla earum excluditur propter parvitatem meriti, quin Christus talibus servis fidelibus sic ministrat.

2. DE: veritatem cavere; ib. A: casualibus; ib. A: sunt deest; ib. AD: sompniis. 5, 6. AE: cum dicit — vestris deest. 9. A: quin. 13. A: lucifero; ib. E: due evidencie; ib. E: propter — sunt deest. 21. A: mortis deest. 22. AD: Christi. 27. E in marg.: Jesus venit ad hostium. 28. A: ut deest. 29. A: lintheolo. 31. D: distribue. 32. DE: in deest. 33. E: realiter. 34. DE: ac finaliter. 35. A: totum; ib. E: hominis deest; ib. tercia.

6. Lucae 12, 35.

Humilitas namque Christi secundum quam servis suis ministrat est sufficiens in merito ad supplendum premium beatitudinis pro cunctis servis suis capacibus; et cum necesse sit repagulata via per peccatum in mortis articulo dyabolum qui est fur periculosissimus advenire, patet quod secunda evidencia docens attendere ad istam vigiliam est ut dyabolus in mortis articulo sit exclusus, specialiter cum ignoramus singuli horam mortis.

SERMO XVIII.

Rogabat Jesum quidam phariseus ut manducaret cum eo. Luce VII°, 36.

How Christ associated with men at meals.

Cum Salvator ordinatus est ex eterno Dei consilio esse caput, dux et exemplar ecclesie, patet ex hoc evangelio quomodo in racionibus istis est ab ecclesia imitandus. Manducavit autem cum hominibus secundum multiplicem racionem, ut nunc cum peccatoribus ad eorum penitenciam excitandam (ut patet Matthei IX°), nunc cum familiaribus ad eorum devocionem nutriendam (ut patet Joh. XII°), nunc cum cognatis pauperibus ad eorum inopiam relevandam (ut patet Joh. II°), nunc cum phariseis ad eorum superbiam confutandam ut hic. Et utrobique prudens dedit exemplum ecclesie quomodo debet communicare cum proximis manducando. Per hoc enim docetur quod non debet sperni manducacio cum proximo eciam inimico, nisi assit patens racio, cur non debet esse talis manducacio, sed in eius abstinencia utilior ecclesie edificacio. Sic autem manducavit Christus cum hoc phariseo ad instruccionem ecclesie, ad melioracionem Magdalene et ad confutacionem superbie pharisaice. Discubuit autem Christus in domo Symonis indubie racionabiliter et modeste, Magdalene autem sicut prius fuit ad contricionem sui criminis adeo mollita, sic ad induccionem eiusdem spiritus super misericordissimum hominem est inducta,

1, 2. Humilitas — ministrat deest. 1. E in marg.: Nota. 4. A: repagula. 6. DE: quia secunda. 7. DE: seclusus. 10. AD in marg.: XVIII; E in marg.: In die S. Magdalene. 15. D in marg.: Manducavit Christus cum peccatoribus ex causa multiplici; E in marg.: Christus manducat cum hominibus propter multa. 16. A: et nunc. 22. E: prudens deest. 23. D: proximo. 24. A: negari manducacio. 25. E: et inimico. 26, 27. DE: eius absencia. 28. A: ad ministracionem. 29, 30. DE: et confutacionem. 32. A: fuit deest. 33. E: institucionem eiuslicet (!).

ita quod, sicut primo in civitate ex meretricali titulo erat nota, sic ex fructuosa penitencia utique ecclesie diffusius erat nota. Attulit autem in introitu suo ad Christum sumptuosa necessaria suam devocionem indicancia et magna ac prudens devocio ut quo prius abusa fuerat in lasciviis expenderet in devoto ministerio Salvatoris. Quam copiosa itaque ploracio mulieris que suffecit suis lacrimis lavare pedes hominis nudis pedibus incedentis, et quam magna devocio mulieris que solebat adulterinis aspectibus capillis suis viris illudere expansis illis pedes Christi sic tergere, tercio que solebat amplexibus et osculis impudicis viros decipere infimas partes viri dignissimi voluit humiliter osculari, et quarto que solebat ungento odorifero ad fugandam carnis sue tabem luxurie | instanter ungere iam pedes Domini voluit devocius delinire.

Greatness of Magdalen's repentence.

Fol. 199b

Stetit autem retro faciendo hec opera quod contingere potest dupliciter propter verecundiam quam habuit de peccato. Et nota, quod sicut de ista peccatrice non legitur quod fuit confessa et secundum ritum qui hodie requiritur absoluta, sic credendum videtur quod si ista confessio fuit ad delecionem criminis requisita, non foret a scribis Sancti Spiritus pretermissa. Sed asserendum videtur constanter Symoni quod, sicut dolor anime in ista femina peccatrice fuit disposicio ut Christus perfecte peccatum suum dimitteret, sic usque in diem iudicii presens vere penitentibus credendus est sine tali ioculacione peccatum dimittere. Cavendum itaque est a ficta penitencia ne in absolucionibus et signorum ritibus ecclesia per cautelas Simonis sit illusa.

Her humility.

She had not been to confession.

Oportet ergo fidelem in Christo confidere secundum quatuor quoad se ipsum, primo quod secundum lacrimarum copiam assit sibi vera contricio de commisso. Quamvis autem non oportet quod sensibiliter lacrimetur, tamen oportet quod inferiori homine fructifere conteratur. Secundo oportet secundum longitudinem capillorum tritorum ad pedes Domini habere perseveranciam affeccionis, ne peccator in maculam relabatur. Tercio oportet

Four things needful to the faithful.

1. D: meretricibili; ib. A: titulo deest. 2. Codd.: utrique. 4. E: suam veritatem. 6. A: laciviis. 8. DE: sufficit. 10. DE: viros. 12. E: viros decipere deest. 18. E: posset. 19. D in marg.: Confessio; E in marg.: Nota. 25. A: fuerit; ib. DE: perfectus; ib. A in marg.: Nota de contricione. 26. DE: sic in die. 31. E in marg.: Oportet fidelem in Christo confidere. 32. DE: quo deest; ib. A in marg.: 1; Quoad se ipsum. 36. AE in marg.: 2. 38. A: macula; ib. AE in marg.: 3.

quod affeccio sua sit pedes Domini devocionis oleo ex humanitatis sue opere deliniri. Et quarto oportet quod in operacione sua extrinseca tam verbo quam opere secundum amorosum osculum voluntati Domini sit conformis. Et ita cum oporteret contritum Christum induere, patet quod in plena contricione, in criminis reliccione, in frequenti devocione et in voluntati Christi plena conformacione stat peccatoris disposicio in se ipso.

Four duties to our neighbour.

Oportet eciam ipsum caritative proximum suum respicere, primo tergendo maculas suas lacrimis compunccionis, secundo relevando suos inopias superfluitatibus possessionis, tercio mulcendo suas tristicias spirituali misericordia tamquam rore devocionis, et quarto vera pace concordando cum ipso in vita meritorie operacionis. Et si habuerit hos duos quaternos ad proximum et se ipsum, non est compossibile absolventem deficere.

Simon's blasphemy, and Christ's reply.

Sed Simon videns hec quatuor in ista femina prorumpit tacite in coloratam blasphemiam: *Hic*, inquit, *si esset propheta, sciret indubie que et qualis est mulier que tangit eum*, cum sit meretrix tam famosa. Sed Christus dimittens Simoni hos sensus sophisticos reprobat eum secundum sentenciosam parabolam, quomodo duo sunt modi hominum qui obligantur cum bonis Domini usurare, scilicet magni ac populo propositi cuiusmodi fuit Simon et simplices ac illis subditi cuiusmodi est Maria; et illis currentibus in debito quoad Deum maiori tamquam superbo incurrenti quingentos denarios, minori autem ex prevaricacione decalogi instinctu superbie indebitato tamquam in denariis quinquaginta, si Deus hiis ambobus dimiserit et eum proporcionaliter ad eius gratitudinem dilexerint, manifestum est quod prior ad dileccionem debitam plus tenetur. Et istam sentenciam phariseus placide confitetur. Christus autem ponendo quod sit Deus et homo et tam Simoni quam Marie dimiserat culpam suam, ostendit ex facto quod Maria iuste fecerat; Simon autem vel incomplecius vel iniuste. Ipse autem ex maioritate status et omissione operis quod Deo debuit incurrebat suum debitum ut maior debitor Domino magis debens; Maria vero ex minoritate status minus Deo debuit tamquam minor debitor et

2. E in marg.: 4; Disposicio peccatoris in se ipso. 4, 5. A: fit conformis. 8. D in marg.: Peccatoris disposicio. 10. A in marg.: Quod proximum; 1, 2, 3, 4. 15. A: ad Christum et. 30. DE: et cum. 39. E: debitor dum; ib. D: deberes; E: deberet; ib. E: Maria autem.

cum ipsa ab introitu Christi in domum Simonis sibi complecius satisfecit, videtur quod ipsa quam Simon accusabat fatue sit laudanda, et ipse Simon ex peccato multiplici sit culpandus. Pro fundamento vero istius argumenti Domini suppono ex evangelio (Luce XIX°) quod ipse de quocunque dono quod dederit viatori usuram exigit spiritualem, et patet quod Maria recipiens a Christo dona naturalia et pauca vel nulla gratuita ante eius introitum cum usu laudabili istorum bonorum naturalium post eius introitum acquisivit Domino multa bona gracie, quando Symon continue debitum incurrebat. Assumit autem Christus tamquam principium quod cui minus dimittitur minus diligit. Quod videtur capere multas instancias, primo cum mater Christi et eius humanitas summe dilexerant et tamen nichil eis dimittebatur, cum non peccaverant. Item, iuxta hanc viam vel omnes peccatores quorum remittuntur peccata eque peccarent vel nullus posset alium in dileccione superare et per consequens pro beatitudine plus mereri, quod est contra Christum (Johannis XIV°, 2): *In domo patris mei mansiones multe sunt.* Item, videtur ex textus pertinencia quod isti Simoni dimissa sunt peccata, et cum ex eodem textu videtur contrarium, videtur quod hoc evangelium re | pugnat infideliter sibi ipsi.

Instance against the rule laid down by Christ.

Fol. 199c

Pro isto dicitur quod Christi diffinicio est necessaria sed pro eius intellectu sancti variant, ut quidam intelligunt illud particulariter, et tunc obiectus non capiunt contra illud instanciam; alii autem intelligunt hoc universaliter quoad hominem, cum aliter Christus incomplete et impertinenter illud exprimeret et supperaddunt quod est duplex dimissio, scilicet commissi delecio et a committendo de possibili preservacio. Et sic a solo Christo Deo et homine excluditur Dei dimissio.

Defence of it: Christ's words may be taken particularly or generally.

Et tunc ad primum de beata virgine dicitur quod sibi dimittebatur maximum secundo modo, cum fuit plus quam Maria Magdalene vel alia aliqua a crimine

How sin was remitted to the Virgin.

3. A: accusat. 4. E: sit deest. 7. E in marg.: Deus exigit usuram. 10. recte: a Domino. 11. A: bona gracie deest. 13. A: minus dimittitur deest; D: minus minus. 14. E in marg.: Instancie; ib. ADE in marg.: 1. 16. DE: peccaverunt; ib. ADE in marg.: 2. 19. D: per; ib. A: merere. 21. ADE in marg.: 3. 25. AE in marg.: Responsio. 28. A: illud deest; ib. E in marg.: 1. 29. A: cum deest. 30. D: id. 31. E in marg.: Dimissio duplex; A in marg.: Dimissio peccati duplex. 35. A in marg.: 1; D in marg.: Ad primum. 37. E: Magdalena.

preservata et cum continue in via peccare potuit (ut quidam asserunt), ita preservacio a casu maioris gracie et magis continue fuit maior, et ita sentiri debet de quolibet salvandorum.

2. How much a man sins is known only to God.

Quoad secundum dicitur quod consequencia non valet; non enim habet quilibet potenciam vel sufficienciam ad peccandum equaliter nec ad equaliter promerendum, sed limites huius sunt cogniti soli Deo.

3. Simon's sins probably not forgiven.

Quoad tercium videtur mihi probabile quod Simonis crimina remanserant indimissa; sed contra istud ex textu tripliciter instatur; primo ex hoc quod innuitur quod isti Simoni minus dimittitur, et ideo non fecit Christo ut Maria Magdalene tam gratanter, secundo quod Christus non titulo elemosine tam familiariter comederet cum prescito, et tercio quod responsionem eius commendat, asserens quod recte et per consequens meritorie iudicavit. Qui enim iudicat in peccato dampnabili iniuste facit quicquid fecerit et per consequens indirecte.

Quantum ad ista dici potest, quod Simon pro toto tempore istius convivacionis fuit in presumptiva superbia, quia supercilio pharisaico excecatus. Utrum autem prescitus fuerit vel predestinatus ad beatitudinem, hoc ignoro. Et quantum ad primum dicitur quod hoc non innuitur, cum parabole si forent in toto similes, non essent parabole, sed veritas rei geste. Quoad secundum dicitur quod non debet trahi in consequenciam communicacio Christi cum homine et sua salvacio, cum sepe communicavit cum Scarioth eciam comedendo. Videtur tamen cum mulieribus communicasse excellenciori familiaritate septem vicibus, primo cum Maria Magdalene (ut Joh. XII°, XX° et Matth. XXVI); nec dubium quin illam predestinavit ad gloriam sicut Martham; secundo communicavit cum muliere Samaritana super fonte Yacob (Joh. IV°), et est probabile quod sit sancta; tercio

Christ sometimes communicated with the wicked.

2. A: illa (E: iam) preservacio. 5. AE in marg.: 2; D in marg.: Ad secundum. 6. AD: insufficienciam. 9. AE in marg.: 3; D in marg.: Ad tercium. 11. A in marg.: Obieccio triplex; E in marg.: Triplex instancia; ADE in marg.: 1. 13. ADE in marg.: 2. 14. DE: quia; ib. DE: faciliter. 15. D in marg.: 3. 20. A in marg.: Responsio triplex; E in marg.: Responsio. 21. A: in deest. 24. AD in marg.: Ad primum. 25, 26. DE: non forent. 26. AD in marg.: Ad secundum. 27. A: trahi ad. 28. DE: Christi deest. 29. E: commendendo. 31. E in marg.: De communione Christi cum mulieribus; D in marg.: Christus communicavit cum mulieribus septem vicibus; A in marg.: Communicacio Christi cum peccatoribus fuit multiplex. 32. AE: X, XII, XX. 33. A in marg.: B; E in marg.: 2. 35. AE in marg.: 3; ib. A: Joh. XIV°.

communicavit cum muliere Chananea quam cani comparaverat (ut patet Matth. XV°). Quarto communicaverat cum muliere paciente fluxum sanguinis (Matth. IX°), quinto cum Martha (Joh. XII°), sexto cum muliere deprehensa in adulterio (Joh. VIII°) et septimo cum sanctis mulieribus de quibus sumptus susceperat (Luce IX°); et probabile est quod omnes iste septem femine sint salvate.

Secundo isto gradu videtur fuisse affabilis peccatoribus quos predestinavit ad gloriam, ut Nycodemo phariseo (Joh. III°), Zacheo publicano (ut Luce XIX°) et Mattheo theolonario (ut Luce V° et Matth. XIV°). Tercio fuit affabilis secundum hunc gradum parvulis quos voluit libere ad ipsum accedere et eorum innocenciam amplexari (ut patet Marci X), ab illis eciam non a demonibus laudari voluit (ut patet Matth. XIX° et Luce XIX°), sed communicando cum phariseis aliis prescitis maioris malicie durissime ipsos redarguit (ut patet Matth. XXIII° et sepe alibi).

Truth of Simon's reply no proof he was in grace.

Quantum ad tercium dicitur quod duplex est rectitudo ad propositum, scilicet vere responsionis et virtuose conversacionis; primo modo iste Symon recte respondit sicut stat dampnatos opera iusta facere et recte ac vere ad utilitatem ecclesie respondere. Nec repugnat ista rectitudo obliquitati in moribus, sed notandum est quod ex ista communicacione Christi exemplari debet accipi prudens communicacio sui servi. Nam cum peccatoribus nemo debet communicare eorum vicia approbando sed excludendo omnes modos consensus et cum prudencia reprobando. Sic enim debemus peccatores secundum racionem qua huuismodi durius exprobrare, servando tamen continue dileccionem nature et affectando conversacionem in moribus, si Deo placuerit. Cum peccatoribus autem quorum conversionem speramus debemus communicare tripliciter, semper eos lucide in

What should be our relations with sinners.

2—5. AE in marg.: 4, 5, 6, 7. 2. A: Matth. II°. 8. E: salvande. 9. D: Secundo item ergo videtur; E: Ex isto ergo. Rectius: Item, isto gradu; ib. D in marg.: Christus fuit affabilis peccatoribus salvandis communicans cum illis, videlicet mulieribus, viris et parvulis, sed durus dampnandis. 11. DE: Luce; ut deest. 12. A: tholenario; ib. A: Matthei IX°; ib. E: Secundo fuit. 16. A: Luce XVIII°. 18. DE: eos redarguit; ib. A: Matth. deest; A: XXIV°. 20. D in marg.: Ad tercium; A in marg.: 3. 22. AD in marg.: Rectitudo duplex. 23. E: et recte deest. 24. E: vere respondere. 25. E in marg.: Nota bene. 26, 27. DE: debet prudens communicacio fieri. 27. D in marg.: Communicare cum peccatoribus quomodo licet. 32. E in marg.: Nota. 34. A in marg.: 1. 35. E in marg.: Cum peccatoribus quomodo est conversandum.

Domino exhortando. Debemus itaque communicare cum potentibus aut publicanis, cuiusmodi sunt domini et divites mundo dediti; secundo debemus communicare cum mollibus muliebriter qui peccatis carnis originaliter inclinantur; et tercio cum mundialiter superbientibus atque iocose lascivientibus excecatis ceca superbia ut parvuli. Omne enim quod est in mundo increpabile est aliquod horum trium (ut patet Iª Joh. IIº). Hiis enim debe | mus esse instar Christi affabiles hortantes fugere vicia et prosequi opera virtuosa, cavendo semper de occasione data per quam vicium augeretur. Ille enim est modus dyaboli communicandi, ut patet de mendacio, de avaricia et de stimulo provocando.

Fol. 199d

We must beware of being misled by prelates.

Et quia omnia ista videntur in prelatis ecclesie vel verius ministris Antichristi subtiliter congregari, ideo de illius veneni origine debet catholicus plus cavere, specialiter autem de communicacione falsa in sacramentis et aliis mendaciis de scriptura. Non enim patencius quam sic posset quis ostendere se esse membrum dyaboli, ut sicut iste Simon ex superba ignorancia mendaciter dampnavit hanc feminam et iustificavit sophistice vitam suam, sic habet sequaces usque hodie accusantes quos Deus approbat et secundum sacramentum penitencie mendaciter mendicantes. Ignorant autem indubie quando est attricio et quando contricio eciam in se ipsis, et per consequens ignorant quantus dolor requiritur et sufficit ut peccatum hominis deleatur. Ignorant iterum quanta sit penitencia pro supposito crimine iniungenda, et ignorant tercio non solum pro lapsu temporis preteriti vel futuri sed eciam pro presenti tempore ex quali radice homo quem iudicant confitetur; et tamen non timent ex tanta cecitate ignorancie sed multa que sonant in Dei blasphemiam iudicare. Si ergo quodcunque mendacium quantumcunque leve fuerit est peccatum, quanto magis mendacium factum de opere Dei abscondito quod vult a mortalibus occultari? Non dubium quin luciferina presumpcio docuit istam scolam. Nec valet in hoc excusacio Simonis qui tacite dixit et condicionaliter: *Hic si esset propheta*,

Errors on the sacrament of penance.

Presumption in assigning penance.

1. E: communicare deest. 3. A in marg.: 2. 6. A: lasciviantibus. 13. A: et avaricia. 16. A: illius ut. 22. D in marg.: Cave quia hic loquitur contra confessiones et absoluciones. 24—26. A: autem — ignorant deest. 27. A in marg.: Differencia inter attricionem et contricionem; 1. 29. E: in crimine; ib. A in marg.: 2; A in marg.: 3. 35. D: fratrum de. 36. DE: nobis a.

39. Lucae VII, 39.

sciret que et qualis est mulier ipsum tangens, cum nichil mali de Christo implicat. Sic (inquit) omnia ista predicta iudicia non sunt demonstracione fulcita sed tamquam probabilia promulgata, sic (inquam) posset Antichristus quemcunque proximum de quocunque crimine accusare et quodcunque Deo possibile temere diffinire.

It is no defence to say that they absolve "if and so far as God wills".

Nec valet quod tales non loquuntur nisi condicionaliter, exprimendo vel saltem intelligendo si et quatenus Deus voluerit, quia tunc non presumerent suas absoluciones vel alia sacramenta vendere vel celare suas sentencias a populo quem credunt ex huiusmodi sensus ignorancia graviter esse deceptum. Sic enim posset quicunque laicus de quocunque peccato vere dicere: Si Deo placuerit, libero te ab illo et addendo istum terminum *quatenus*. Patet quod intelligendo ipsum reduplicative sive causaliter sepe incidunt in blasphemum mendacium sicut primo. Quis enim confessor vel prelatus ecclesie scit si vult *si* vel *quantum* placet Deo, quod datus confessus sit a crimine absolutus. Et in ista blasphemia sunt fratres ut plurimum et nimis multi ordinum privatorum.

Blasphemous claims of friars.

Statuunt enim sibi tamquam blasphemum principium quod ex sua ordinacione quam stabilire nesciunt oportet Deum intrantem fraternitatem suam a quocunque absolvere peccato, et in effectu dicunt quod propter hoc quod striccius obligantur mendaciis voluptatibus aut concupiscenciis mundanis sunt Deo ideo magis cari et a cunctis suis criminibus absoluti sicut absolventes; et prelati dicunt sepius in effectu quod si vis mihi dare tantam pecuniam, absolvam te a tanto crimine donando optatam indulgenciam.

of prelates.

Nec oportet super isto Deum consulere, quia istud diffinio sive Deus voluerit sive noluerit. Nec sunt aliqui vel pauci qui in ista causa audent vel tacite regarrire; cuius causa precipua est fratrum prodicio qui propter questum et fastum status proprii sunt in causa patris sui instantissime advocati. Et hii sunt fructus novitatum legum et ordinum qui ultra religionem Christi sunt in ecclesie noviter introducti; et utinam sicut voce predicant quod eorum religio est perfeccior quam christiana religio primitiva, sic sine

5. A: quocunque deest. 10. DE: colare. 11. A: modi deest; ib. E: ignorancia deest. 15. E in marg.: Blasphemia hic tangitur fratrum. 17, 18. DE: dubitat quin si vel quantum; A: vult quantum. 24. DE: in deest. 30. A in marg.: Contra ordines et de attricione, contricione, confessione, absolucione et indulgenciis. 32. A: nolit. 33. A: regamvire (!); E: regamere. 34. A: predicacio. 36. A: que. 39. A: est — religio deest.

mendacio veritatem compleant in opere et in vita, quia aliter indubie sunt mendaces blasphemi et periculosiores heretici ex falsitate sua prophetica secundum evangelium Matth. VII° *Attendite* etc.

SERMO XIX

Accessit ad Jesum mater filiorum Zebedei cum filiis suis. Matth. XX°, 20.

Ambition of James and John.

Constat quomodo Jacobus et Johannes per rogacionem muliebrem pecierant quod forent in regno Domini exaltati, et quia istud non audebant in persona sua Christo exprimere, ideo pro eius expedicione plus subtili et quoad accusacionem suam | magis incognitam mediaverant matrem suam. (Fol. 200a) Concepit quidem mater (ut tenetur communiter) quod Christus saltem post mortem regnaret temporaliter in Judea, et tunc voluit quod Jacobus et Johannes eius filii secundum quandam preminenciam supra alios discipulos secundum mediacionem a Christi lateribus sint locati. Sed Christus omnisciens cognoscens peticionem istam a discipulis illis procedere non ad matrem sed ad ipsos dirigit verbum suum: *Nescitis,* inquit, *quid optando debetis petere.* Patet quidem ex evangelio Johannis X° quod nichil debent petere nisi beatitudinem vel alia de quanto media sunt ad illam. Ideo sequitur interrogacione innuitiva: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* hoc est, pati illam meritoriam passionem? Tota enim passio Christi et omnium membrorum suorum est una passio quoad genus quam qui non participat dulcedinem beatitudinis non gustabit; hoc ergo salutare poculum concedit Christus suis cognatis et per consequens alia que sequuntur; nec despicit in hoc genus suum sed diligit, cum tam necessaria antecedencia ad beatitudinem eis preparat et concedit.

Et patet secundum Chrisostomum quam necessaria est doctrina hec evangelica ad totam ecclesiam illu-

2. DE: sint. 4. A: Attendendi; ib. D: Matthei V°. 8. A in marg.: Sermo XIX; E in marg.: hr die S. Jacobi. 11. DE: exposicione. 12. D: accausabant; ib. DE: incognita. 14. A: ut communiter. 16. A: filii deest. 17. E: immediacionem. 19. DE: illam. 22. DE: X° deest; ib. A: quod deest. 29. DE: ergo deest; ib. DE: est salutare; ib. E in marg.: Salutare poculum. 31. A: suum deest. 34. DE: Eciam patet.

6. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 377—379. 34. Chrysostom. Homil. in Matth. XXXV.

strandam. Figuratur enim pseudocarnalium discipulorum cupiditas qui zelant stulte pro dignitatibus ecclesiasticis nunc in mediacionibus dominarum et omnino in affeccione anime sensitive que quasi mater eorum nutrit eos in vita lubrica et carnali. Sed Christus repellit hanc matrem cum suis filiis. Secundo figurant hii duo discipuli quoscunque sequentes in ecclesia dignitatem ecclesiasticam indebite affectantes. Credendum est enim tamquam principium fidei quod quicunque ipsam affectat plus propter honorem huius seculi, voluptatem, exaltacionem amici vel causam aliam temporalem quam propter excellenciam meriti et beatitudinem acquirendam, ut sic peccat graviter. Et in isto capitulo est pars maxima prelatorum; quod ex hoc evidet quod omnes sub remissiori gradu altitudinis secularis amplius possent promereri. Quis quidem dubitat considerans cursum ecclesie quin prelati et dotati quicunque cesarii possent dimisso isto fastu seculi tam sibi quam ecclesie plus prodesse? Sic enim fecerunt apostoli, episcopi et monachi ante dotacionem ecclesie; quare ergo non possent continue postmodum sic fecisse?

Many now try to get advancement by ladies' help.

Withdrawal of endowments would lessen ambition.

Nec valet quod exhinc multiplicatur clerus ecclesie, tum quia multitudo pseudoclericorum est ad onus ecclesie et columbam a sua viacione retardans, tum eciam quia totum genus cleri dans se operi manuali (dum expedit) posset multiplicare clerum a Spiritu Sancto tactum fructificare terras iam steriles et tam se quam rempublicam reddere fertiles in merendo. Sed venenum luciferine superbie impedit hunc profectum. Et hec est una de racionibus quas sepe feceram: quod tota ecclesia debeat cesareos ritus cleri destruere per dyabolum introductos et ordinacionem Christi quam ipse clero suo instituit obedienter intendere. Qui enim non zelat pro isto statu ecclesie destructo quocunque sibi contrario est manifestus apostata, hereticus et blasphemus. Nam in primis voluntati Dei resistit in illo quod vult in viatore precipue tamquam satanas, secundo positus in adopcione duarum viarum dimittens viam Christi saluti-

Endowments increase the number of clergy, but to no good purpose.

3. E: dominorum; ib. in deest. 6, 7. DE: duo filii. 7. DE: sequentes deest. 13. DE: magna. 15. DE: gracia altitudinis. 16. E: dubitat deest. 18. DE: plus prodest. 20. A: possunt. 21. DE: postmodum deest. 22. A: multipliciter. 29. E in marg.: Ritus sunt destruendi cesarei. 33. DE: suo deest; ib. A: in marg.: Conclusio. 34. DE: illo; ib. E: quocunque deest. 35. DE: apostata deest. 36. A in marg.: 1; ib. A: quod deest. 37. A: posito; ib. E: in deest; ib. A in marg.: 2.

feram ac facilem eligit viam difficilem venenosam que ducit catervam plurimam ad infernum. Quomodo ergo non mediocriter peccat in se ipsum, in proximum et in Deum? Similiter, cum iuxta fidem evangelii servus qui debet scire voluntatem Domini et non facit, plagis vapulabit multis et in fine dampnabitur. Quomodo legentes hoc evangelium et multa alia eiusdem sentencie ex quibus clare docetur quomodo Christus voluit vivere clerum suum et cum tota diligencia procurantes oppositum usque mortem non sunt cum satana condempnandi?

Papal and civil law set above divine law.

Sed heu cum tres sunt leges quibus regulatur respublica, scilicet lex divina, lex papalis vel antichristiva et lex cesarea vel civilis, et ex fide due sequentes non valent nisi de quanto secundum legem primam fundantur, purgantur et undique regulantur, quasi cuncti legem primam despiciunt, ipsam non student, cogitant vel defendunt, sed duas sequentes mundani usque ad mortem defendunt et perficiunt in effectu. Et cum rex et sua lex in affeccione subditi correspondent, patet quam multi sunt tenentes dyaboli atque mundi et quam pauci discipuli | Christi, et per consequens christiani. Christus (Fol. 200b) enim non voluit sed prohibuit cognatos suos legitimos atque dignissimos florere in seculi dignitate sed instar sui vivere penaliter in artissima paupertate.

Sed cum totus mundus et prelati nostri precipue sentenciam istam despiciunt et derident, numquid credimus quod Christus eos finaliter subsanabit? Sed Christus finaliter offerens medelam humilitatis contra hanc toxicam sic subiungit: *Sedere autem ad dexteram vel sinistram non est meum dare vobis sed quibus paratum est a patre meo.* Ubi manifestum est, cum Christus sit duarum naturarum utraque, loquitur singulariter de abiecta humanitate secundum quam non habet unde auctoritatem eis tribuat ad excellenciam talis status, cum non secundum illam persone proprie hanc suscepit. Quamvis enim sit Deus et per consequens status altissimi ac cuicunque creature auctoritative tribuens suum statum, tamen more

Christ in limiting his power is speaking only of His humanity.

1. A: quo. 4. A in marg.: 3. 6. C: dampnabitur deest; ib. C: Quo. 12. E: vel deest; ib. A: et; ib. A in marg.: Lex triplex. 16. C: nec ipsam student. 19. A: patet deest. 22. DE: noluit. 22, 23. A: prohibuit — florere deest. 22. E: suos karissimos; ib. D: legitimos; in marg.: karissimos. 23. A: prohibere in. 24. E: penalitate vel. 25. A: Sed modo totus. 26. A: despiciunt et deest; ib. E: numquid deest. 27. A: quod deest. 28. A: finaliter; ib. A: hunc. 29. A: vel ad. 33, 34. DE: auctoritative eis tribuat excellenciam. 35. D: per se proprie. 37. A: non more

29. Matthaei XX, 23.

humilium considerat et pro exemplo ecclesie singulariter exemplat quomodo status inferioris infirmitas considerari debet, quandocunque humilitas hoc requirit; et cum pater sit Christo in divinitate prior origine, docet cui singulariter debet attribui distribucio talis status: *Sedere*, inquit, *ad dextram meam vel sinistram* consequitur ad opera quibus paratum est eternaliter a patre meo, ut ex sua gracia et quodammodo occasione sui meriti taliter statuantur. Ideo tota sollicitudo viantis debet esse circa media ministrandi Deo conformiter legi sue et debet non dubitare quin ex fide premium consequetur; et sic defectus fidei quoad omnes errores ecclesie est in causa. Si enim haberemus tantam fidem remuneracionis et redargucionis finalis, sicut habebimus, cum fuerit nobis presens, quis non postponeret ista frivola et niteretur complere Dei ministeria? Non dubium quin sicut ista veritas multum a nobis distat in tempore sic in fine. Palpet ergo conscienciam suam sic errans in statu ecclesie et examinet si non sit infideli deterior; resistit enim in opere precipue Trinitati, et hoc non solum ad horam non rediens ad Christi obedienciam in prosequendo efficaciter causam suam, sed finaliter et complete, ac si cum diabolo esset perpetuo copulatus nec remissam diligenciam adhibet in eius ministerio, sed toto nisu, tota procuracione et tota consentanea cogitacione consumat finaliter in hoc fine. Et istud indubie est peccatum diaboli quartum super quo Dominus non quiescit.

Nec caret religio Mendicancium ista culpa, cum inter septem condiciones apostate prima et maxima est quod est vir inutilis quantum ad defensionem cause Dei, ymmo procurans consensu multiplici quod causa dyaboli sit promota; nam primo procurat secundum suum appetitum sensitivum, ut secundum dignitates vel voluptuosos status seculi exaltentur, verumtamen cum tota religio christiana in radice Baptiste vel nude in radice Domini sit fundata et fratres predicti ieiunium et penalitatem simulant, debent heremum colere cum Baptista vel saltem pro defensione veritatis usque ad mortem aut eius publicacione sistere animose sed tamquam ab utra- Faults of the Mendicants.

6. A: meam deest. 18. DE: in fide. 19. A: exaret. 21. AE: non deest. 23. DE: ac complete. 25. DE: in toto; ib. A: perturbacione. 26. A: consumant; ib. D in marg.: Prov. VI. 29. A: religio mendacium. 33. E: nam deest; ib. A: procurant. 37. A: ad penalitatem; E: ac penalitatem.

Unlike the Baptist, they haunt King's palaces,

que istarum radicum degeneres student circa imperatorum palacia totamque sollicitudinem proiciunt in mundana; et sic qui ex professione et confessione asserunt quod observant perfeccius hoc Christi consilium (Matth. VI°, 25): *Nolite solliciti esse, dicentes quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur;* et addit in fine: *Nolite solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi; sufficit enim diei malicia sua.* Sed consideret (rogo) notans statum ecclesie quis est magis sollicitus circa huiusmodi temporalia quam mendicans; ipse enim circuit villas et patrias querens per media nimis illicita quomodo sibi et suis consortibus bona huiusmodi erunt rapta; et qui olim professus est se nichil habere temporalium vescibilium ultra diem iam facit annonam carnium, piscium et aliorum similium ultra dominos temporales, et cum hoc fatetur mendaciter quod ultra omnes alios observat Christi consilia et precepta. Et sicut est in congregacionibus fratrum, sic est (et si fieri potest deterius) de dissolucionibus secularium personarum; et maledictum sit hoc medium ad illud necessitans, ut communitas fratrum nedum Deo repugnet sed eciam sibi ipsi. Si enim Christi consilia sicut et mandata ad invicem sunt connexa, raro vel nunquam fratrem invenies qui observat unicum Christi consilium vel mandatum, ymmo ut eos convincam ex propriis, cum fateantur quod observant tam altum statum eciam ultra apostolicum, cum ipsi observantes statum apostolicum possunt intrare statum eorum, quia non licet retrocedere, patet eorum presumptiva | stulticia ex hoc quod tam infructuose et Deo ac sibi ipsis contrarie statum recipiunt ita altum. Exhinc enim casus eorum est gravior; nec aliquis credit illis videns ita manifestam repugnanciam quod statum episcopalem dum sit pinguis gratanter recipiunt, sed statum sacerdotalem dum sit pauper et exproprietarius par priori in dignitate secundum Jeronymum constanter abnuunt; cuius causa patet monoculis. Isti autem includunt *est et non* cum dyabolo, eo quod iuxta propheciam

they live too well.

they set their state above Christ's,

Fol. 200c

they accept a fat bishopric, but not poor priesthood.

5. A: aut quid deest. 7. DE: usque crastinum. 8. DE: est sibi. 10. A in marg.: Contra mendicantes. 11. A: circumit; ib. DE: vel patrias. 14. E in marg.: Procuracio fratrum illicita, prima personarum. Nota. 18. A: in deest; ib. DE: si deest. 19. A: de deest; ib. DE: singularium. 22. A: Scilicet enim. 24. DE: unicum deest. 25, 26. A: qui observant. 26. DE: et ultra. 28. A: quibus non; ib. E in marg.: Mendicantes vincuntur de mendacio ex propriis. 30. A: contrarium. 31. E: credat. 34. E: statum temporalem; ib. A: cum sit. 36. monoculis; E corr. in oculis. 36, 37. E: includunt se cum.

Christi (Matth. XI°) propter hoc quod mollibus vestiuntur in domibus regum sunt et odiunt esse cum Baptista in heremo vel in claustro. Ideo dicunt quidam quod sunt cilla vel vorago dyaboli in exitibus civitatum, cum quicquid predones pseudomercatores vel alii seculares quocunque titulo eis dederint consumunt ad tartara et absorbent. Et hec creditur racio quare non rogant vel effectualiter consulunt bona pacis sed rapinas regnorum et iurgia, quia occasione istorum amplius prosperantur.

they are stirrers up of strife,

Ex quo manifeste patet quod sunt genus dyaboli et sic contra hoc evangelium sanctum secundum errores eorum ponunt sese more Luciferi (Isaie XIV°) in gradibus nimis altis et tum ex patencia operis decidunt mendaciter nimis basse. Cum ergo patet ex practica quod possent in gradu bassiori quam simulant tam sibi quam ecclesie Christi magis proficere, convincitur eorum stulta intendencia ultra filios Zebedei. Et si ista doctrina inserta in hoc evangelio foret plene et efficaciter prosecuta, pauci vel nulli forent privati ordines vel observancie ultra accidencia, cum in communi ordine possent facilius plus prodesse. Nec quietantur in istis erroribus, cum iuxta suas stultas adinvenciones trahunt, exponunt et modificant legem Dei et (ut breviter quidam colligit) omnes ritus eorum ac cerimonie introducte ad nichil valent si non ad onerandum ecclesiam et ad colligendum in latis suis habitibus mendacia patri suo.

Onerant enim ecclesiam rapinis subdolis, quidam cum numerosa pecunia quam consumunt in personis propriis, quidam cum sumptibus quos faciunt in suis edificiis et ceteris ornamentis et quidam in aliis expensis extraordinariis quas dogmate patris superbie facere didicerunt et cum rectificatis presbyteris secularibus omnino patenter superfluerent, ostendunt (quantum sufficiunt) thesauro sui mendacii, perturbacione ecclesie et aliis viis multiplicibus quomodo eorum ignoranciam atque stulticiam denudarent, ymmo cum nidus Romane ecclesie sit illis ultimatum refugium, sicut scriptura

they burden the Church,

2. E: regum sicut. 4. A: stella vel; ib. D in marg.: propast / netecz } mnychova, id est, scilla (?) et vorago monachi. 7. A: insorbent. 11. A: sanctum deest. 12. A: se more; b. A: Ysod. (sic). Cf. Isaiae XIV°, 12. 15. A: tam deest. 16. A in marg.: Contra privatos ordines. 17. DE: Sed si; ib. A: doctrine multa. 18. A: et deest. 23. A: morificant. 25. D: si non; superscript.: id est nisi. 27, 29, 30. AD: quid. 29. A: in sumptibus. 31. E: dedigniate. 33. D: superfluerent; superscript.: fratres et ecclesiam. 33, 34. A: sufficiunt deest. 35, 36. A: ignorancia atque stulticia. 37. AE in marg.: Nota.

they support the Church of Rome.

sacra est refugium altissimum christianis, illum fovent commentis sui mendacii et exaltant, impugnantem autem suas versucias (quantum in eis est) hereticant et defamant. Et patet quod sunt de genere hominis peccati, de quo Apostolus II° ad Thess. 2° loquitur. Rogo ergo pro eis Deum ex sua misericordia, ut aperiat eorum oculos, ut videant quantum ex suis tradicionibus et stultis obligacionibus sunt retardati; et sic totum nisum vagum circa ista atque erroneum colligant ad prodessendum ecclesie pure et virtuose conformiter legi Christi.

SERMO XX.

Intravit Jesus in quoddam castellum. Luc. X°, 38.

Mystical meaning of the text.

Hoc evangelium potest intelligi in sensu multiplici, primo ad literam quomodo Jesus intravit in Magdalum cum discipulis suis prandendo cum duabus dilectis sororibus, ut notat historia evangelii. Secundus sensus est quod Christus bis intravit in corpus matris sue et ipsum corpus est quoddam castellum cuius fores sunt ianue quinque sensuum, pretor est anima, rex est Christus virtute insidens; in incarnacione autem semel intravit in corpus beate virginis, carnem de eius materia assumendo, secundo in assumpcione corporis et anime matris sue, quandocunque fuerit ipsum gloria beatitudinis adimplendo. Non enim efficax est fideli utrum beata virgo tunc in corpore et anima fuit assumpta, quia magnus Jeronimus hoc abicit tamquam sibi dubium et impertinens ad salutem. Nec sunt raciuncule que in ista materia fiunt contrarie digne memoria, sed credendum est quod Jesus tercio iterum occupavit dictum castellum. Sed tercio potest textus exponi intelligendo per castellum quodcunque corpus christicole quod beatam virginem debite veneratur. Non enim posset quis securius placere | matri et filio habendo ipsam mediatricem et natum suum regem gloriose in corpore presidentem quam sequendo natum et matrem in moribus.

How Christ entered again into His mother.

Devotion to the Virgin shown by following her example.

Fol. 200d

1. D: illum; in marg.: scilicet nidum. 2. A: conventis; ib. A: exultant. 5. DE: ad deest. 6. A: sua sua. 7. A: quantum in. 8. A: tardati. 12. A in marg.: Sermo XX; D in marg.: In Assumpcione; E in marg.: In Assumpcione virginis Marie. 16. E in marg.: Christus intravit in corpus matris sue. 19. E: Predicator. 20. DE: et incarnative; ib. DE: in deest. 25. DE: sit. 26. DE: obicit. 28. DE: contrarie deest. 29. A: interim. 29, 30. A: Sed tercio — castellum deest.

Martha and Mary.

Martha autem soror senior et matrona accepit Christum ad prandium, sed Maria Magalene intenta pasci spiritualiter ad pedes Jesu humiliter recumbebat; nam quiete sedencium est disposicio maior ad verbum Domini audiendum. Martha autem vitam activam prenosticans de sorore sua Maria que vitam contemplativam signat conqueritur Salvatori et ex familiaritate, ex precipuo interesse et ex capitali dominio querit a Christo utrum sibi sit cure quod *Maria ipsam solam reliquerat ad ministrandum* tante familie, ac si diceret: scio quod curas, cum habeas precipuum interesse, *ergo dic illi ut me adiuvet.* Sed Maria more contemplativorum tacet, et Christus qui est *omnia in omnibus* pro ipsa respondet, primo indisposicionem Marthe in parte vituperans: *Martha, Martha,* inquit, *sollicita es et turbaris erga plurima, porro unum est necessarium.* In quibus verbis patet quod in geminando nomen Marthe secundum infamem binarium primo ab unitate recedentem ipsam modeste increpat, quia impossibile est hominem vitam activam ducere nisi peccet venialiter, turbatus in animo ad directe merendum, cum ut sic non mereatur in quantum sufficit, et per consequens a placendo Deo deficit et sic peccat; et istam sollicitudinem notat Christus circa curas que sunt plurime, sed summa utilitas est in Christo, et sic *Maria Magdalene optimam partem elegit,* cum ab ea non potest excidere nec meliorem finem acquirere.

Three kinds of good life.

Et patet quod tres vite laudabiles in hoc evangelio innuuntur. Prima est bona qua vivunt homines extra vitam activam et contemplativam in virtute et gracia ut infantes. Secunda est melior qua vivunt adulti vigorosius in virtutibus ut activi, sed tercia optima, scilicet vita contemplativa, qua vivunt eroici Deo postposita tota sollicitudine temporalium adherentes. Nec valent argucie quibus decretales Romani episcopi vel alie doctorum sentencie nituntur concludere quod vita activa et specialiter in via sit melior contemplativa, cum non sequitur secundum logicos: Hec vita activa est pronunc

The contemplative is best.

2. A: intenti; ib. C: pastui. 9. A: relinquebat ministrando. 11. DE: principium interesse. 21. DE: ut deest; ib. D in marg. sup. man. alt.: Omnis homo tenetur servire Deo et placere secundum ultimum posse quantum sufficit et per consequens, de tanto peccat de quanto a placendo Deo deficit. 24. A: circa creaturas. 24, 25. DE: summa unitas est in Christo. 28. A in marg.: Vite bone triplex; 1; D in marg.: Vite tres; E in marg.: Triplex vita: Infancium, activorum, contemplativorum. 30. Codd.: activam, contemplativam. 32. DE: tercia oportuna. 37. DE: est. 38. E in marg.: Contemplativa vita melior activa.

Petro melior quam foret nunc vita contemplativa, ergo vita activa est melior quam contemplativa, cum tam in via quam in patria sit finis active et per consequens melior ac fructuosior quam medium ad hunc finem. Nec sequitur: Vita activa est fructuosior in bono sensibili secundum reputacionem mundanam, ergo est melior, et ita non sequitur: Papa vel quicunque angelus de celo sic asserit, ergo verum, cum Veritas que mentiri non poterit diffinit quod Maria in vivendo contemplative optimam partem elegit. Vita itaque activa licet sit in populari laudabilis, vita tamen contemplativa que in sacerdote Christi debet esse continua est melior, quomodocunque anhelantes ad seculare dominium vel mundi divicias eructent. Aliter enim Veritas non defenderet partem Marie. Tribus quidem vicibus legitur in evangelio quod hec Maria fuerat accusata: Primo a Symone phariseo (Luce VII°), eo quod tanta peccatrix presumpsit

Mary Magdalen accused three times.

tangendo ungere tantum sanctum, sed ibidem a Christo fuerat commendata (ut patet sermone precedente); secundo a Juda de prodigalitate (Joh. XII°), sed Christus eam excusat per hoc quod fuit mota a Spiritu Sancto ad sepulturam Domini figurandum, tercio autem fuit accusata sed levius (Luce X°), ubi Veritas diffiniens excusavit, quia *optimam partem elegit.* Unde quia maior pars difficultatis istius materie stat in de quiditate huius vite, ideo dicitur probabiliter quod vita activa sit cor-

Active life aims at the good of the body;

poralis vita deliberacione meritoria viantis ad bonum corporis primo et principaliter terminata. Vita autem contemplativa est vita virtuosa hominis ad bonum anime primo et principaliter terminata. Vita autem neutra est virtuosa sensibilis ad bonum corporis primo et princi-

contemplative, at the good of the soul.

paliter terminata. Vitas autem viciosas non curat theologus, sicut nec quod vita corporalis et spiritualis se invicem comitantur aut quod vita mixta secundum partem denominacionis participat utriusque, et quod non omnis

3, 4. A: quam — fructuosior deest. 10. A: Vita deest. 12. DE: Christi deest. 15. A in marg.: Maria Magdalena tribus vicibus fuit accusata in evangelio; E in marg.: Maria accusata. 17. DE: Luce VII° deest. 19. E: sermone XIII. 20. A: prodegalitate; ib. A: sic Christus; A in marg.: 1, 2, 3. 24. A in marg.: Vita contemplativa, activa, neutra. 25. Rectius legendum: difficultatis istius stat in materia de quiditate; ib. DE: illius. 26. A in marg.: Quid est vita activa; D in marg.: Vita activa; E in marg.: Vita activa, vita deliberacione. 27. E: de laboracione. 28. A in marg.: Quid est vita contemplativa, quid neutra; D in marg.: Vita contemplativa; E in marg.: Vita contemplativa, neutra. 29. DE: hominis deest. 32. DE: vita autem. 33. A: quod deest. 35. DE: utroque.

vita spiritualis est contemplativa nec omnis corporalis activa, cum multe sunt vite active hominis preter istas. Sed hoc ex fide tenendum est quod vita contemplativa nec sit melior quam activa, nec plus sequitur: Si Fol. 201v dimittendo vitam con | templativam oportet quandoque intendere vite active, ergo activa est melior quam sequitur: Oportet ambas has vitas quandoque dimittere et egestioni intendere, ergo ista est ambabus istis perfeccior, nam bestialis homo propter defectum fidei appreciatur bonum sensibile sibi presens. Quia autem dictum est quod direccior placencia huic domine cum suo filio foret ipsos imitari in moribus, tres videntur virtutes secundum quas viator huic domine et per consequens toti celesti curie complaceret, scilicet humilitas, castitas et taciturnitas; et cum tam virtutes quam vicia sunt in uno genere connexa ac oppositorum est eadem disciplina, patet quod idem est considerare de virtutibus et peccatis.

Three virtues needed to please our Lady: Humility, Chastity, Reticence.

Humilitas itaque est virtus secundum quam persona dicitur vere humilis, cuius principium est Christi humilitas, cum sicut nichil potest esse centro mundi inferius, sic nichil potest esse Christo humilius. Et necesse fuit Christum hanc humilitatem induere, cum per superbiam sibi oppositam dyabolus et primi parentes noscuntur ab innocencie statu excidere et post humilitatem Christi creditur beatam virginem fuisse humillimam. Unde discendo *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* creditur per humilitatis gradum tunc primo habitum maxime Domino placuisse et secundum illam disposicionem verbum Domini concepisse. Et nota multi creduntur humiles qui intrinsecus sunt elati, ut patet notando octo signa per que Lyncolniensis docet veram humilitatem cognosci, sic quod quicunque foret vere humilis, non superbus, foret omnino sine crimine et beatus. Ideo de humilitate atque superbia dilatari potest sentencia quantum placet. Consistit autem vera humilitas in iniurie virtuosa paciencia, in Dei plena obediencia et

Humility.

Mary most humble.

3. E in marg.: Nota. 4. DE: nec deest. 8. A: ambabus ipsis; ib. A in marg.: Nota defectum consequencie. 13. E in marg.: Secundum tres virtutes viator complacet Marie. 19. AD in marg.: Quid est humilitas; E in marg.: Humilitas. 28. E: creditur quod; ib. DE: gradu; ib. D: habitu; E: habito. 33. DE: fieret vere.

21. Cf. Trialogum, pag. 164. 27. Lucae I, 18. 32. Cf. Trialogum, pag. 166.

in cogitacione fructuosa quoad honorem Dei foret in humilitate penalis tolerancia; quo contra apostata vel superbus pravo corde machinatur malum (ut dicitur Proverb. VI°). Nemo quidem recedit a Domino nisi primo per hunc pedem superbie; ideo (Psalmo XXXV°, 12) orat David: *Non veniat mihi*, inquit, *pes superbie;* sed ut dicatur: Vere humilis debet omni virtute et veritate quam Deus ordinat complacere; sic enim posset per scalam humilitatis in celum ascendere et violentando se ipsum celum rapere. Ideo Matth. V° signanter Christus primo et principaliter humilitatem istam commendat: *Beati*, inquit, *pauperes spiritu*, *quoniam ipsorum est regnum celorum.* Radix autem humilitatis est hominem sentire humiliter de se ipso et non evagari in ymaginacione vindicte iniuriantis sed totam vindictam ordinacioni Dei committere et cogitaciones pacis non affliccionis sedule cogitare.

Pride the beginning of sin.

Chastity.

De castitate dictum est quomodo est necessaria omni statui salvandorum, cum secundum Apostolum *sine castimonia nemo videbit Deum*, ideo alius est celibatus virginum, alia castitas coniugum et alia continencia inconiugatorum. Hoc autem peccatum fuit causa submersionis mundi in diluvio, destruccionis regnorum civitatum et plurium personarum; nam luxuria destruit personam luxuriantis, eius famam atque divicias, et propter istam inhabilitatem raro vel numquam sunt conquestus terrarum, bella vel pugne, perturbaciones in populo quorum luxuria est causa. Nec sunt spoliaciones capitulares purgamentum huius criminis sed fomentum, cum constat quod plus propter pecuniam quam propter intencionem destruendi luxuriam citant et excommunicant sepe mundos. In cuius signum non laborant nisi circa simplices in quibus non putant resistenciam, et non circa potentes quorum luxuria magis regnum inficitur, et ut sic contempnunt doctrinam Baptiste et acceptant dogma dyaboli.

Its different forms.

Evils of luxury.

Official's fines imposed for gain.

7. DE: Vero humili debet de; ib. A: virtute et deest; D: et deest. 10. A: Matth. XIII°. 14, 15. A: imagine. 15. E in marg.: Radix humilitatis. 16. DE: pacis, non. 18. A in marg.: 2. Castitas triplex; DE in marg.: Castitas. 19. A: sine illa. 20. castitas; ib. E in marg.: Cui oppositum est luxuria. 23. A: destruccionum. 24. A: et deest. 28. AD: non est causa; E: correxit: nō; ib. AE in marg.: Nota. 29. A: purgative; ib. DE: huiusmodi.

19. Vulgate (Heb. XII, 14): *Sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum.* 20. Cf. Trialogum, pag. 208.

Et patet ex tribus quomodo non caritative laborant ad subditos expurgandos, primo, quia tunc se ipsos quos magis diligunt ab isto crimine expurgarent, secundo caperent medicinas et alia media per que cicius ac sanius sanarent lubricos; quod pocius fieret per penitenciam et elemosinam datam pauperibus, quibus fit maior iniuria, quam per datam pecuniam in corbonam propriam colligendo. Et tercio quod accepta pecunia tamquam mercede medici laborarent magis sollicite ad sanacionem huius morbi et non darent licenciam per annum vel tempus pecunie huic aptatum ad mechandum libere quantumcunque voluerit. Nec dubium quin hec est manifeste condicio proditoria Antichristi; licenciat enim suum subditum ad agendum nequiter contra Deum. Fol. 201b Sed que maior blasphema prodicio vel confratris | decepcio? Et quantum ad medelam excommunicacionis patet ex dictis alibi quod est subdolus stimulus ad peccandum. Relicta ergo hac scola dyaboli oportet addiscere adapcionem exemplarem beate virginis et scripture.

Fines are really licenses to sin.

Quoad terciam virtutem patet secundum philosophos quomodo virtus consistens in medio habet duo extrema viciosa, et sic taciturnitas virginea virtuosa est inter loquacitatem et dampnandam tacenciam. Tacencia quidem que est magis culpabilis in prelatis consistit in obmissione predicacionis et exhortacionis, correpcionis et aliorum que incumbunt officio pastorali. De qua Isaie VI°, 5: *Ve mihi quia tacui.* Et in ista omissione periclitatur ecclesia cadens in fauces dyaboli. Secundum vicium extremale est imprudens loquacitas. Mos (inquam) feminarum est garrire, ut graculus immiscere obprobria et scandalosa mendacia, sed et viri effeminati quos Ysaias dicit in penam peccati populo dominari periculosius menciuntur. Nam dyabolus iam sollicitus secundum secretissimam artem suam spargit in populo mendacia scandalosa; per hoc enim decepit totum genus hominum (Genesis III°). Per hoc autem fuit Christus dampnatus, ut patet ex triplici mendacio; primo (inquam)

Reticence;

A mean between loquacity and muteness.

Prevalence of slander.

2, 3, 8. A in marg.: 1, 2, 3. 7. A: iniuriari; ib. DE: corbavam. 11. E: huic aptum. 12. A: voluerit, voluerit; ib. A: Non dubium. 16. DE: medelam excusacionis. 18, 19. DE: attendere ad exhortacionem. 20. A in marg.: 3; Differencia inter taciturnitatem et tacenciam; DE in marg.: Taciturnitas. 23. E in marg.: Tacencia culpabilis. 25. A: et deest. 29. D: extremiale. 36. A in marg.: Triplex mendacium contra Christum. 37. A in marg.: 1; E in marg.: Mendacium; ib. E in quantum.

32. Is. III, 4.

mentiti sunt ipsum contradixisse Cesari in hoc quod se regem constituit et censum sibi dari prohibuit, quod patet fuisse falsum (Matth. XXII°, 17). Secundo mentiti sunt ipsum fuisse blasphemum, et per consequens occidendum et tercio ex sinistra reportacione mentiti sunt ipsum fuisse maleficum et dicentem quod posset templum eorum materiale destruere et in tribus diebus aliud reedificare. Sed constat ipsum tamquam hominem pacientissimum et Deum potentissimum dixisse quod ipsi solverent templum sui corporis ipsum nequiter occidendo, et ipse illud templum excitabit, in triduo resurgendo. Et tales reportaciones sinistre nimis perturbant ecclesiam. Ut autem breviter comprehendam, non dubito quin omnis perturbacio que patriis vel regnis contigerit ex fictis mendaciis est causata. Quis (rogo) est qui non dimissis verbis salutiferis vel audit vel loquitur verba mendacia et impertinencia ad salutem et ut dyabolus fingat caucius scolam suam instigat discipulos suos, non quod ipsi rumores huiusmodi auctorizent sed quod fingant quod taliter ab aliis audierunt? Virtus itaque taciturnitatis virginee abhorret tales fabulaciones superfluas et vel contemplacioni vel scripture leccioni vel alii occupacioni laudabili est intenta, sciens quod omnium talium fabularum eciam verarum audicio et multo magis earum locucio est in fidelibus viciosa et ad peccata plurima inductiva.

Evils that come of lying.

SERMO XXI.

Facta est contencio inter discipulos Jesu quis eorum videretur esse maior. Luce XXII°, 24.

Ista contencio sicut filiorum Zebedei procuracio de maioritate erat occasionaliter benedicta; sic enim dicitur culpam Adam fuisse felicem sicut urinam dicimus esse sanam non subiective vel directe causative sed significative; sic enim dicimus equivoce hominem, dyetam et urinam sanas esse. Due autem dicuntur fuisse contenciones de maioritate inter apostolos; prima dicitur occasionem

Disputes between the apostles,

1. E: mentiti — Cesari deest. 2. sibi; ib. E in marg.: Cesari. 3. A in marg.: 2. 11. A: exitabit. 14. E: contingerit. 17. E: diabolus surgat. 18. A: huius. 91. A: fingat. 19, 20. A: ab aliis — virginee deest. 21. A: locucioni. 22. E: aliquando. 23. E: eciam verarum. 24. E: in deest. 26. AD in marg.: XXI; D in marg.: Bar (Bartholomaei). 29. D in marg.: Contencio. 30. A: erant benedicte. 31. A: esse. 32. DE: signative. 34. A in marg.: Sanitas tripliciter accipitur; E in marg.: De contencione apostolorum. 35. A in marg.: 1.

26. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, 385—387

accipere ex hoc quod Christus in transfiguracione accepit tres apostolos singulariter, scilicet Petrum, Jacobum et Johannem. Et hec creditur fuisse contencio, de qua Matth. XVIII°, et Marci IX°. Secunda contencio creditur fuisse facta occasione filiorum Zebedei, qui primatum habere voluerant, vel propter causam terciam, quia Christum in proximo crediderant moriturum et vellent scire quem ipse postmodum decrevit tenere racione vicarie locum suum (ut patet Matth. XX°, Marci X° et Luce XXII°). Sive autem iste sint cause sive non ut expedicius procederent sine strepitu facesie, certum est quod duabus vicibus facta est contencio inter illos. Et quicunque nititur excusare alteram a peccato, eius intencio est inanis.

Facta est autem contencio inter discipulos, non quis foret maior quoad Deum sed quis *videretur* esse maior quoad mundi iudicium. Sed sicut Christus sedavit contencionem priorem (Matth. XVIII°), sic et istam, distinguens de maioritate duplici; nam abiciendo maioritatem quantitatis tamquam impertinentem proposito distinguit Christus inter maioritatem potestatis, auctoritatis, officii vel excessus quoad mundum et maioritatem huiusmodi quoad Deum secundum primum membrum: *Reges*, inquit, *gencium dominantur eorum*, eciamsi gentes ille sic subdite fuerint amplius virtuose; et istam differenciam latenter inserit in visa dissonancia generis masculini. Gentes namque sic subiecte regibus sunt sepe masculi in virtute. Et qui potestatem habent super eos et ipsam exercitant in effectu, a mundialibus vocantur benefici, cum sine tali oppressione clamat populus quod superiores a subditis superentur; et colligitur factum ex verbis Domini (1. Reg. VIII°). Sed ad removendum universaliter istam maioritatem ab apostolis dicit Christus satis acute: *Vos autem non sic;* ubi manifeste interdicitur | eis universaliter et pro semper dominacio civilis, cum ipsa requirit dominacionem dictam gentilem que apostolis prohibetur. Sed cum maioritas virtutum debet a cunctis fidelibus et singulariter a clericis ponderari, regulat Christus suis apostolis ac eorum vicariis

The contention was which should *be accounted* greatest.

Christ points them to real greatness before God.

Fol. 20.c

4. A: et Marci IX° deest; ib. A in marg.: 2. 8. A: racione, racione. 9. DE: vicaria; ib. A: Marci X° deest; ib. A: Matth. X°. 10. DE: non deest. 15. DE: inter apostolos non qui. 19. DE: non abiciendo; ib. A in marg.: Maioritas triplex; E in marg.: Duplex maioritas ad mundum, ad Deum. 22. E: et ad. 23. DE: Regis. 24. A: subdite sint. 26, 27. A: Gentes — masculi deest. 28. DE: ac; ib. E: eos animi ipsam. 30. E: apprehensione; in marg. add.: appellacione. 31. A: et colloratur (!). 37. DE: a deest. 38. A: regulat deest; ib. A: ita Christus.

quod quicunque voluerit inter eos maioritatem habere fiat aliis servus humilior atque ad ministrandum paracior.

Such greatness is known to God only.

Nec debent ad iudicium mundanum attendere, cum maioritas virtutis que limitatur Christi apostolis non subiacet vel sensibili vel mundano iudicio, sed est abscondita quoad Deum, et reputatur singulariter virtuosa, dum tamen superbe non presumpserit sed se tenuerit humiliter in limitibus legis Dei; quia autem potest homo esse minor vel etate vel parvuli simplicitate, ideo Christus precipit: *Qui maior est in vobis fiat sicut minor.* Minor (inquam) in sinceritate exclusa malicia iuxta illud (I. Cor. XIV°, 20): *Nolite effici pueri sensibus sed malicia parvuli estote.* Debent eciam viri apostolici secundo esse minores vel parvuli quia instar minoris non debent maioritatem seculi affectare; et ideo debent vocare se servos a ministerio (ut patet Matth. XX); unde Gregorius dicitur in literis papalibus vocasse se *servum servorum Dei*, ac si diceret se inter omnes christianos plus humilem servitorem, et sic successor apostolicus non debet circa maioritatem vel prioritatem mundanam contendere, sed circa hoc quod ecclesie Christi ministret humilius, fructuosius et caritativius.

Christ set an example of service.

Declarat autem Christus istam sentenciam exemplariter de se ipso qui licet recumbat capitaliter inter apostolos ut magister, tamen in omni congregacione eorum est secundum humanitatem minister precipuus, ut patet in doctrinis, exortacionibus pro discipulis, responsionibus eorum, promissionibus et pedum locionibus. Unde (Matth. XX°, 28) dicit quod *non venit ministrari sed ministrare* et (Rom. XV°, 8): *Dico Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis;* et (ad Hebreos VIII°, 6) dicit Apostolus quod *Christus melius sortitus est ministerium.* Et hec racio quare apostoli non vocant se dominos sed ministros. Nec solum est blasfemum sentenciam istam in verbis abnuere sed omnino relinquere complecionem eius in opere.

Priests should follow it.

Et patet quante blasphemat ecclesia sacerdotum post dotacionem cesaream; nec est hoc modicum, cum apostoli et eorum vicarii debent esse sal et lux ad condiendum

5. D: insensibili; E: ut in. 6. A: reputata. 8. A: autem deest; ib. A: hoc potest. 9. A in marg.: Junior dupliciter. 10. A: Junior, iunior. 12. DE: Nolite esse parvuli; ib. A: sensibilibus. 14. A: debent deest. 16. A in marg.: Gregorius. 17. DE: dicit. 19. A: sic precessor. 20. DE: proprietatem. 23. A: Christus deest. 24. DE: in se ipso quia; ib. E in marg.: Minoritas precipitur apostolis. 26. E: humilitatem. 28. A: provisionibus et. 30. A: Rom. III°.

et illuminandum ecclesiam (ut dicitur Matth. V°); cum ergo permanserunt cum Christo discentes ex verbis eius et opere, quomodo foret futura ecclesia instruenda, patet quam graviter peccarent obmittentes istam sentenciam. Nam per illam humilitatem disponit eis sicut et quibuscunque predestinatis beatitudinem, sicut exemplariter ac originaliter pater sibi disposuit. Per complecionem autem huius doctrine et non sine illa debent membra Christi in regno suo manducare et bibere, hoc est, cum substancialibus fidei ut cibo ac cum racionibus eorum subtilibus tamquam potu perpetuo confoveri; et interim iudicabunt universalem ecclesiam subditorum secundum hoc quod tenuerunt vel renuerunt istam sentenciam; ideo ipsa est a cunctis fidelibus precipue observanda. Ex quo videtur quod isti decreto Christi terribili repugnat nedum papam, episcopos et alios pure clericos civiliter dominari verum eciam esse gradus et status iam currentes in ecclesia quos mundi principes statuerunt. Nam Petrus, Paulus et cuncti sancti post missionem Spiritus Sancti hoc venenum pestiferum renuerunt; et sic debet totus mundus hodie laborare quod iste ritus gentilis cum omnibus causis ipsum inducentibus sit destructus, tota ecclesia sacerdotum circa precipuam maioritatem virtutum exclusa superbia sicut apostolorum tempore attendente. Tunc enim cognoscerent viantes statum suum humiliter et Christi regnantis excellenciam secundum celeste iudicium in cunctis membris presidentibus dominanter. Omnem enim veram dominacionem oportet in humilitate fundari et mediante virtute in gloria consumari. Ideo mundi iudicium dominacionem eius et gloriam debet apostolicus precipue declinare. Et in ista apostasia est infecta quasi tota ecclesia, quidam opere, quidam consensu; nec purgabitur ab isto crimine antequam Deo placuerit ecclesiam suam reducere ad statum quem ipse primo instituit ad quod omnes homines cuiuscunque status fuerint iuvare debent opere vel merito sub pena dampnacionis perpetue. Nec

The degrees prevailing in the Church are against Christ's rule.

4. E: dimittentes. 7. A: disponit. 8. A: non deest. 13. D: vel renuerunt deest. 15. E in marg.: Gradus status moderne ecclesie repugnant Christi decreto. 17. A: dominari esse secundum est. 19. DE: apostoli sancti. 19, 20. A: post — sancti deest. 20. hoc venenum; A: lido (!) eneum; in marg. corrigere vult: civile dominium; E: Lidoneum (!). 24. A: precisam. 25, 26. DE: cognoscent. 27. A: a cunctis. 28. A: dominantur. 29. DE: finiri; E in marg.: fundari; E in marg.: Dominacio vere fundatur in virtute. 33. A: quid opere quid. 34. A: illo; ib. A: suam deest. 37. A in marg.: Conclusio. Prima obieccio: 1; E in marg.: Obieccio frivola.

audiende sunt argucie frivole istis contrarie; obiciunt enim infideles quod tunc destruerentur leges papales et dignitates ecclesiastice, tunc | dampnarentur graviores (Fol. 201a) persone ecclesiastice et tunc errassent tam sancti quam doctores subtilissimi qui isti statui ecclesie finaliter consenserunt. Quod cum sit blasphemia nedum contra totam ecclesiam militantem sed eciam triumphantem, videtur quod hoc fit sic piis auribus nimis horribile et cunctis christianis intollerabile.

Papal laws a burden to the Church.

Ad istud dicitur quoad primum quod vocate leges papales quecunque adinvenciones que fastum aut lucrum sapiunt sunt ad onus, maculacionem et illibertacionem ecclesie, et per consequens meritorium foret ac necessarium ipsas destruere. Sic enim in adventu Christi nedum tradiciones hominum sed cerimonie Domini cessaverunt; nec dubium quin sic erit ante diem iudicii de tradicionibus hominum adinventis. Tradiciones autem morales fundatas in scriptura oportet perpetuo remanere. Et sic est quoad dignitates cesareas senciendum. Videndum est itaque quales dignitates secundum virtutes atque miracula et non secundum fastum seculi vel humanum iudicium habuerunt apostoli, et tales dignitates que sunt modo abscondite debent ex reditu Domini ordinacionis relucere.

The law of Christ is above all respect of persons.

Quoad secundum dicitur quod graviores persone ecclesie, ut pape, episcopi et multi seculares domini a probabili sunt dampnati; sed numquid credimus legem Domini et Christi sentenciam propter pompam potentatus huiusmodi vacillare? Nam ex fide debemus credere quod nec creator nec creatura potest ipsas destruere sed (ut dicitur Hesdre III° et IV°) oportet veritatem super omnia commenta huiusmodi superare, nec potestas absolvendi a pena et a culpa vel excommunicacio fulminata terrebunt summum iudicem quoad ista.

Quantum ad tercium conceditur conclusio, cum omnes magistri preter magistrum optimum crebrius erraverunt; ideo nec pape nec sui collegii nec alicuius citra auctores scripture capi debet sentencia tamquam fides sed vel

3. A: ecclesie. 4. DE: ecclesie; ib. A in marg.: 2. 6. A in marg.: 3; ib. A: Et cum. 8. DE: sic deest. 10. DE in marg.: Ad primum; A in marg.: Responsio; 1. 12. A: illiberacionem. 16. A: dubito. 19. E in marg.: Dignitates apostolice. 21. A: statum seculi. 25. AE in marg.: 2; D in marg.: Ad secundum. 27. DE: nunquam credimus. 28. potentatus; D superscripsit: potestatus. 31. A: III° et deest. 34. D: suum iudicem. 35. AE in marg.: 3; D in marg.: Ad tercium; ib. A: concluso. 36. A: Petri magisterium. 37. A: colle (!).

tamquam probabilis vel ex scripture corpore eliniata vel aliter dum ipsi contraria tamquam a Deo et tota triumphante ecclesia reprobata; nec sunt omnes canones aut decreta vel decretales Romane ecclesie accipiende a fidelibus tamquam fides sed plurime tamquam probabiles vel suspecte, ut in materia de sacramento altaris erravit inscie et ecclesie priori ac racioni contrarie; unum tamen scio quod nec sancti ex sua sanctitate vel doctores ex sua subtilitate possunt extinguere evangelicam veritatem, sed sicut circa primum Christi adventum synagoga patenter erraverat, celans vel sophisticans fidem scripture, multiplicans tradiciones hominum zelo avaricie et multipliciter prevaricans contra leges divine iusticie, sic in secundo Christi adventu multiplicius ac coloracius deficiet Antichristus et secundum idem devium licet profundius. Non enim scio convincere excusacionem Romane ecclesie tam patenter in suo devio quam patenter sacerdotes et pharisei legis veteris poterunt excusari. Non enim tantum declinaverant a lege Mosayca quantum nostri prelati declinant tam a via quam a sentencia, a lege et regula christiana, sed patencius decipiuntur et decipiunt in fallacia peticionis principii, assumentes blaspheme quod ipsi sunt sancta ecclesia cui Christus promisit se usque in finem assistere et contra omnia pericula dyaboli vel hominis liberare. Quamvis enim (Jeremie XVIII°, 18) dixerunt reprobi istius capituli quod *non peribit lex a sacerdote neque consilium a sapiente neque sermo a propheta* et ad hunc sensum dixerunt, (ut patet Jeremie VII°, 4): *Templum Domini, templum Domini, templum Domini est*, quia tamen sub condicione tacita fuit promissio illis facta et tam intellectu quam affectu erraverant, et sic verba mendacii sub fuco promissionis Domini applicaverant sibi ipsis, cum Antichristus cum suis sequacibus dicit incoloracius eandem sentenciam; nam legem Christi cum suis prophetis scimus magis ipsis deficere et ipsos a probabili de vita Christi et moribus membrorum suorum amplius declinare.

The Roman Church has erred in the matter of the Eucharist,

and generally in leaving Christ's law.

2. DE: dum fit; E: fit Christo contraria. 3. A: canonisaciones. 7. E: in serie; ib. DE: Romane; ib. A in marg.: Conclusio. 12. A: scripture deest. 14. A: coleracius. 15. DE: secundum id. 20. DE: vita quam sciencia; ib. A in marg.: Nota contra vitam ecclesie moderne; ib. E in marg.: Nota. 26. A: istius cui. 28. DE: sensum deest. 33. DE: applicaverunt; ib. E: ipsi; ib. A: tum Antichristus. 36. A: Antichristi.

23. Cf. De Ecclesia, pag. 1 seqq. Introduction, pag. 1.

What madness to say that men so erring are the Christian Church.

Cum ergo Christus Deus et homo condicionaliter apostolis suis et ipsos vere sequentibus ista concesserat, que demencia quod tam errantes sunt ecclesia christiana vel illi quibus debent ex promissione Christi esse aliqua carismata vendicata? Quomodo (rogo) poterunt palliare leges suas aut vitam quin a lege et conversacione Christi declinent mendaciter, eciam plus quam sacerdotes synagoge a lege Mosayca erraverunt? Christus enim dicit illis expressius quomodo viverent vitam | pauperem et penalem et nullo modo seculariter dominarentur in populo, et tamen facti istis preceptis atque consiliis summe contrarii blaspheme falsificant legem Christi, cum nullus sit illis elacior vel sic dominativior; et cum mandatum Christi erat tam verbo quam vita illis expressius quam lex Mosaica fuit sacerdotibus synagoge, patet quod ex maiori et multipliciori errore et inexcusabilius sunt dampnandi. Sed sicut *sanguisuge due sunt filie* (Prov. XXX°, 15),

Fol. 202a

Antichrist's cruel persecutions.

sic Antichristus menciens quod habet duas potestates ecclesie, quid per seculares seductos et quid per satrapas proprios usque ad mortem persequitur quoscunque qui detexerint suas fallacias? et sic Christi humilitas ac paciencia istis satrapis est proscripta. Christus nedum voluit denegantibus sibi excessivam pecuniam vindicari, sed Samaritanis negantibus sibi et suis hospitalitatem et vite necessaria misericorditer condescendit, (ut patet Luce IX°). Ideo indubie Christus non habuit has duas filias Antichristi dicentes rapide *Affer, affer*. Has autem filias quidam intelligunt satrapas excommunicaciones et indulgencias promulgantes. Hii enim preter blasphemos errores quos seminant simplices subiectos sugunt usque ad sanguinem et in utroque dicunt implicite affer temporalia vel in te erit excommunicacio fulminata vel non eris particeps indulgencie quam promitto; et sic arma Christi scilicet paupertatem ac pacienciam isti milites excuciunt a se ipsis et inseparabiliter induunt arma dyaboli ipsis contraria. Hoc autem evangelium

1. A: ergo deest. 4. A: debent de; ib. DE: esse alia. 5. DE: allegare. 6. E: cum a lege et a. 7. A: declinant. 9. A: viverent deest. 12. A: pallificant. 13. DE: vel sit. 14. DE: illum. 16. DE: errore inexcusabilius. 17. A: sicut deest. 20. A: prosequitur; ib. DE: quousque: D in marg.: quosque. 21. E: qui deest; ib. E: fabulas. 22. DE: in istis. 23. A: sibi excellenciam pecuniam. 24. E: vendicari; ib. A: Samaritanus. 27. DE: has deest. 29. A: Hii autem. 32. A: aufer. 33. A: non deest. 34. DE: et pacienciam.

27. Cf. Trialogum, pag. 440.

cum aliis huius sentencie vel eiusdem sentencie tam crebro legitur, ut Deus fideles suos quos voluerit illustret in ista sentencia.

SERMO XXII.

Misit Herodes et tenuit Johannem. Marci VI°, 17.

Fidelibus recte evangelizantibus est necessarium historiam evangelicam primo populo predicare; in ipsa quidem est fides ecclesie quam tenetur cognoscere, in ipsa eciam est exemplar planissimum iuxta quod regulari debet ecclesia et quodlibet eius membrum, in ipsa eciam est subtilitas tam scolastica quam moralis, ultra hoc quod scimus comprehendere hic in via. Ideo idem est spiritualiter pascere auditorium sine sentencia evangelica ac si faceret quis alteri corporale convivium sine pane. Cum enim Christus sit fundamentum tocius sentencie que pertinet christiano et sua conversacio ac doctrina in evangelio ubilibet expressatur, patet quam necessarium est omni statui viatorum ipsum cognoscere. In ipso quidem sine possibilitate decepcionis possumus habere quid debemus credere vel sperare et quomodo debemus tam nos ipsos quam rempublicam informare. Ideo ex cautela diaboli ne proficiat ecclesia celata est sentencia evangelica et prophana fabula introducta. Quando enim predicatum est ab apostolis evangelium, crevit ecclesia in virtute, sed modo ex defectu spiritualis seminis decrescit continue. Cum enim semen sit verbum Dei et ipsum sit virtuosius quocunque reliquo, patet quod ipsum recte satum in interiore homine plus fructificat quam aliud semen dandum.

The Gospel history is to be preached.

Want of such preaching makes the Church less.

Quantum ad hoc evangelium plana est historia quomodo Herodes Antipas, filius Herodis magni, misit nuncios ipsos inficiens ex consensu et tenuit Baptistam, ne libere fructificet ecclesie sicut prius, ac profundatus in maiori facinore vinxit Johannem ac incarceravit, occulte tamen, quia timebat populum Judaicum, ne

1. A: huius sentencie vel deest. 5. AD in marg.: XXII; E in marg.: In decollacione Johannis Baptiste. 11. E: hoc deest. 15. E in marg.: Christus est fundamentum tocius evangelice sentencie. 17. A: expresserat. 18. E: Christum cognoscere. 19. D: impossibilitate; E: correxit. 20. A: quomo. 23. DE: prophana fallacia. 28. E: interiorem hominem; ib. E in marg.: Captivacio Johannis. 33. DE: tercio profundatus; ib. A: fundatus.

5. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, 387—389.

Herod's adultery the cause of his wickedness.

rebellaret propter hoc quod tam iustum de suo genere sic tractaret. Causa autem huius facinoris fuit adulterium Herodis. Habuit autem Herodes Ascalonita tres filios scilicet Archelaum seniorem qui possedit duas quartas Judee et ideo propter eius eminenciam dicitur (Matth. II°), quod regnaverat pro Herode. Iste autem Herodes Antipas solum possederat unam quartam et Philippus frater suus quartam ultimam. Romani namque sic diviserunt Judeam, ne Judei elati deposita regis fortitudine superbirent. Unde (Johannis XIX°, 15) dixerunt: *Non habemus regem nisi Cesarem.* Ista Herodias fuit filia Aristobuli et soror Herodis Agrippe et neptis huius Herodis et cum hoc licite matrimonialiter Philippo copulata. Johannes autem dixit quod *non licuit sibi habere uxorem fratris viventis,* licet ipsa consensit ad raptum eius adulterum. *Herodias autem insidiabatur Johanni volens eum occulte occidere,* sed Deus providens amicos Johanni ipsum a nece feminea preservavit; timuit enim Herodias quod per exortacionem Johannis iste Herodes ipsam dimitteret et Philippo remitteret et | sic propter fraudem commissam maneret cum vero coniuge in mortis periculo.

Fol. 202b

His good instincts overborne by a cursed woman.

Herodes autem multos bonos instinctus habuit sed instinctus per feminam maledictam et sic *metuebat Johannem ipsum sciens virum iustum et sanctum, custodiebat eum in vita,* ne ab Herodiade occideretur, *et audito eo multa faciebat et libenter eum audiebat.* Superatus autem fuit a femina, consenciens quod caute sine sedicione populi occideretur. Unde propter hunc finem fuit totum hoc medium machinatum. *Et cum dies opportunus* ad hoc facinus *accidisset,* iste *Herodes* ex consensu adultere *natalis sui fecit convivium,* vocans ad ipsum maiores Galilee, ut facinus suum maiorem acciperet excusacionem; et ita saltus Herodiadis iunioris, Herodis promissio et eius peticio erant ex malicia machinate. Quis enim daret *dimidium regni* propter ioculacionem abiectam iuvenis saltatricis? vel quis non haberet suspectam iuvenculam que consulta matre sine commodo peteret in disco caput tanti sancti? aut quis attendens circumstancias undique non haberet suspectum factum utriusque cun-

5. DE: et deest. 6. D: Matth. XX°. 7. E: possiderat; ib. E: unam. 10. A: Cum Johannis; ib. DE: Joh. XIX°. 13. A: hoc deest; ib. E in marg.: Herodias. 16. A: adulterium. 17. A: occulte vivere. 19. A: per exortacionem; ib. A: ille. 20. DE: eam. 27. DE: superatus tamen. 34. A: ita deest; ib. A: promissio deest.

iugum cum saltatrix ista pecierit: *Volo ut protinus des mihi in disco caput Johannis Baptiste?* Per hoc autem quod petit *protinus* hoc impleri, patet quod timet sibi ne interveniente causa Johannis occisio sit dilata, et per hoc quod petit dari in disco caput tam sancti, patet quod innuit securitatem occisionis et iocacionem letam huius capitis. Unde contristacio Herodis fuit ex eadem malicia simulata, cum non obstante stulta promissione atque illicita debuit stulciorem peticionem iuvencule repulisse. Sed hoc totum factum est fraudulenter in carcere, ne per Johannis amicos vel inopinatum adiutorium sit facinus femine impeditum. Sicut enim femina ad bonum dedita est specialiter ecclesie iuvativa, quia organum Domini, ut patet in Maria et aliis sibi in virtute similibus, sic femina seducta cautelis dyaboli superat in malicia multos viros, cum sit speciale rete diaboli; ideo utrobique laudanda est natura et virtus sed peccati malicia increpanda. Veritas quidem est quod, sicut natura feminea est virili fragilior, sic est virtute inferior, sed sicut Deus est prestancior dyabolo, sic bonitas mulieris superat eius maliciam, cum Maria plus mundo profuit quam tota mulieris malicia sibi nocuit. Ideo hortandus est uterque sexus peccatum quod est venenum dyaboli in natura inficiens constanter deserere et instar principii sui sexus virtutes induere. Ponit enim Augustinus in De Vera Religione quod scilicet ne sexus aliquis contemptum se cerneret, Deus virum suscepit natus ex femina. Ponunt autem quidam multa vituperia in mala femina; unde dyabolus qui beato Yob et filios et possessiones abstulerat universas, ei reliquit uxorem non ad solacium viri sed ad sue consummacionem malicie, ut per feminam vinceret quem persecucio non vicerat et quem ulceribus non poterat, verbis afficeret; non videbatur ei liberior et opportunior nocendi occasio quam per familiarem inimicum et domesticum proditorem. Scriptum est enim (Michee VII°, 5): *Ab ea que*

Women extreme in good or evil.

Job's wife left as his last trial.

4. AD: delata. 8. DE: tamen non. 10. A: repulsisse. 14. AD: ut patet deest. 15. D in marg.: Femine malicia. 16. A in marg.: De malicia mulieris; ib. D in marg.: Maria plus mundo profuit quam tota malicia mulierum sibi nocuit. 19. A: sic virtute. 22, 23. A: sic nocuit. 24. DE: et materia inficiens. 26. A in marg.: Augustinus. 27. A: domina virum. Rect.: Verbum virum suscepit natus ex femina. 30. A in marg.: 1. 32. A: persecucionem. 33. DE: verberibus; ib. A: poterit. 35. DE: domesticum deest. 36. A in marg.: 2.

26. Augustini Opp. tom I, pag. 757. Cf. Wyclif, De Benedicta Incarnacione, pag. 184.

dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui; sciebat enim quod mulieris natura quanto fragilior est ad culpam tanto ex quadam dampnacione innata est proclivior ad nocendum. Huius autem rei evidenciam faciebant planissima et frequens rerum experiencia et multiplicitas exemplorum. Nam per feminam primus parens deceptus

Examples of mischief done by women.

est, non seductus (Genesis III°), Lamech cruciatus (Genesis IV°), Yob et Thobyas exprobrati (Yob I° et Thobie II°), per feminam Petrus accusatus est (Matthei XXVI° 71: *Vidit eum ancilla ostiaria*), per feminam Joseph incarceratus (Genesis XXXIX°), Naboth occisus (IV Reg. XVI), Samson vinculatus (Jud. XVI°), Isboseth interfectus (II Reg. III°), Salomon factus apostata (III Reg. XI°), David homicida et proditor (2 Regum XI°), Zyzara clavo confossus (Judicum IV°). Et secundum cronicas gentilium Constantinus imperator, Leonis imperatoris filius, exoculatus, Eraclius imperator, Eraclii magni filius, veneno extinctus, Antigonus strenuissimus armis proditorie iugulatus, Cyrus rex Persarum capite truncatus, precursor Domini decollatus, (Matthei XIV°). Unde Sapiens detegens maliciam mulieris (Eccli. XLII°, 14): *Melior est*, inquit, *iniquitas viri quam mulier benefaciens.* Per feminam mors intravit et cum per Dei filium ordinata esset nostra redempcio presenciens dyabolus quod in morte Christi nostre redempcionis dispensacio impleretur, salutem tocius humani generis | Fol. 202c per feminam impedire machinatus est tamquam per suum aptissimum instrumentum. In uxorem itaque Pylati visiones deceptorias et illusiones fantasticas inmisit, ita ut Pylato mortem Christi dissuadendo mandaret (Matth. XXVII°, 19): *Nichil tibi et iusto illi. Hodie enim per visum multa passa sum propter eum.*

Compliments paid them by another philosopher.

Unde multipliciter describitur a secundo philosopho, quod est incastigabilis bestia, continuum dampnum, humana confusio, indeficiens pugna, vas stercorum et animal pessimum. Bestia est per peccatum; unde (Ecclesiastici XXV°, 24) *obcecavit vultum suum tamquam ursus;*

1. A: Sciebat quidem. 3. E: periculosior. 4—18. A in marg.: 3—17. 6. D in marg. inf.: Quanta mala facta sunt per mulierem malam et quomodo post omnia dyabolus utitur illa; E in marg.: Exempla de muliere. 8. DE: exprobratus; ib. AD: Yob XX°. 9. DE: est deest. 11. A: XXIX°. 13. A: III Reg. XI°. 14. A: confessus; ib. A: clavo deest. 16. DE: asseclatus. 20—36. A in marg.: 18—23. 20. A: XLIV°; E in marg.: de mulieris malicia. 22. A: et deest. 25. A: despensacio. 29, 30. A: Matth. XVII°; D: XX°. 32. AE in marg.: Descripcio mulieris. 34. A: vas preciosum; D: stercorum correxit: preciosum.

15. Cf. Eul. Histor. II, pag 365/6. Cf. Martini, Chronic. ad annum 782. M. M. Germ. hist. XXII, pag. 461.

et est incastigabilis, quia Ecclesiastici XXV°, 35: *Si non ambulaverit ad manum tuam, confundet te in conspectu inimicorum;* et est dampnum, quia super tria dampna *dolor et luctus, mulier zelotipa* (Eccli. XXVI°, 8), et est continuum, quia *brevis omnis malicia super maliciam mulieris* (Eccli. XXV°, 26). Et quod est humana confusio, patet ibidem: *Mulieris ira*, inquit, *et irreverencia et confusio magna.* Est eciam indeficiens pugna, quia (Eccli. XXVI°, 10), *sicut boum iugum quod movetur, ita mulier nequam.* Est eciam vas preciosum, quia omnem masculum preter prothoplastum fovet in utero, unde (Thobie IV°, 5) *honorem habebis matri tue; memor enim esse debes que et quanta passa sit pericula propter te in utero suo.* Et est animal pessimum, quia ex fide homo cum peccat in malicia, superat omnem bestiam. Femina autem ex proclivitate peccans gravius atque communius est animal pessimum, ideo vere dicit Eccli. XLII° quod *non est malicia super maliciam mulieris.*

Tantam autem genealogiam probabiliorem posset fidelis colligere de femine probitate, sed Deum contestor quod genealogiam talem de fratribus nemo posset colligere, cum deficiunt in radice. Sed forte genealogiam amplioris malicie de magnorum intoxicacione, de feminarum seduccione et de sancte matris ecclesie perturbacione posset fidelis faciliter congregare. Unde quidam fratres beatam virginem mendaciter sibi spoliant ut patronam, sed dimissis istis rixantibus ex premisso evangelio tria sunt notanda dubia; primum quomodo christiani et specialiter exproprietarii debent sequi Baptistam in moribus, ampliora ac alciora crimina arguendo, nam pessimum inde consequens foret mors corporis; sed cum illa sit ex fide preciosa et medium efficacissimum ad beatitudinem consequendam, vecordia autem et vita sibi contraria sunt condicionis sibi opposite, patet ex fide quod dimittens istam correccionem propter tale terribile habita opportunitate loci et temporum est infidelis. Et in ista infidelitate sunt multi eciam religiosi, profitentes se sequi Baptistam in penalitate ultra Christi discipulos, nec moveat quod (Matthei X°, 23) mandat Christus suis apostolis *cum*

Lessons from the text;

1. The duty of rebuking sin.

4—9. A in marg.: 24—28. 7. Codd.: et deest. Addidi. 12. E: IV° deest. 14. DE: et est deest; ib. E: vel animal. 19. A in marg.: De probitate mulieris. 25. E in marg.: De genealogia fratrum nota. 26. E: aut ut. 28. AD in marg.: Dubium primum; ib. A: primo quomodo; ib. E in marg.: Exproprietarii debent sequi Baptistam. 35. A: est habita. 39. D: suis s. apostolis; E: discipulis.

persequuntur vos in civitate una, fugite in aliam; hoc enim precepit suis apostolis non congruentibus circumstanciis mortis, cum hoc fecerunt cum maturioribus circumstanciis ex eodem mandato Christi, quando fuerant sancciores; et ideo ve secte que semper ad complendum hoc mandatum se reputat immaturam.

2. Danger of false miracles.

Secundum notandum ex hoc evangelio est quod in mortuorum fictis miraculis faciliter seduci possit ecclesia, cum de Baptista pauca vel nulla legimus miracula, et tamen ex fide testimonii veritatis debemus credere quod *inter natos mulierum non surrexit Baptista excellencior* in virtute. Diabolus enim facilius illudit hominibus per signa huiusmodi mortuorum quam per vite superstitum sanctitatem. Ideo probabiliter creditur quod multorum mortuorum excellencia per artem dyaboli extollitur in hiis signis, ut tam avari quam sui posteri seducantur longe pocius quam ut sancti excellencia ex priori vite merito extollatur. Quis enim fuit Baptista vel apostolis ceteris sanccior, quorum talia miracula non videmus? Dyabolus autem permittitur plus illudere ecclesie quam hoc modo.

3. Relic worship not approved by God.

Tercio notandum ex hoc evangelio quod Deus et triumphans ecclesia non approbant quod proporcionabiliter ut quis ibi est sanccior sic in corpore suo vel reliquiis relictis in terra sit honorancior. Patet de Moyse quem Deus ideo non voluit sic patenter et honorifice sepeliri, de corpore matris sue cum corpore Evangeliste et multorum sanctorum similium. Cum ergo Christus et triumphans ecclesia nichil ordinant aut volunt ex indifferencia sed certissima racione, patet conclusio. Et ex hoc videtur quod viantes peccant graviter, tam patenter discordantes ab ecclesia triumphante. Recoleremus (inquam) istius verbi (Hester VI°, 9): quomodo quilibet virtuosus *honorabitur secundum formam qua rex regum ipsum voluerit honorare.* Cum ergo scimus quod rex regum colligit in spiritualibus horum sanctorum totam laudem et premium quod voluerit ipsis dare, videtur quod manifeste repugnamus voluntati sue tam differenter colendo horum

1. A: in unam civitatem fugite in aliam. 2. A: precipit. 5. A: et deest. 7. AD in marg.: Secundum; ib. DE: Secundo notandum. 8. DE: potest; ib. E in marg.: Ecclesia seducitur fictis miraculis. 12. DE: hominibus deest. 18. E: extollantur. 22. AD in marg.: Tercium; ib. A: quod dominus. 25. D in marg.: Concordat Gregorius, Omelia XXIX°. 26. DE: sepelire. 27. A: Baptiste. 32. E: Recoleremus igitur. 35—37. A: honorare — quod voluerit deest.

11. Matthaei XI, 11.

sanctorum reliquias, cum scimus quod triumphans ecclesia non sic facit. Quis enim dubitat quod Baptista et multi apostoli sunt nostris martyribus vel confessoribus sancciores; quos tamen ex causa non | excusabili plus et multiplicius honoramus. Cum ergo debemus conformari voluntati divine quantum sufficimus, videtur securum totam nostram devocionem in Christum colligere et cultum confusum (si et quatenus sibi placuerit) sanctis dare, et omnino nec in peregrinacionibus nec in sumptuosis honoracionibus reliquiarum mortuorum in terris excedere, sed beatos spiritus mortuorum cum prudencia adorare. Unde ad honorem foret sanctorum et utilitatem ecclesie quod distributa forent pauperibus iocalia sepulcrorum, quibus stulte ac eciam inaniter sunt ornata. Scio tamen quod acute et diffuse detegens hunc errorem foret a cultoribus signorum et avaris reportantibus ex talibus sepulcris lucrum manifestus hereticus reputatus. Nam in cultu et veneracione eukaristie cum cultu mortuorum corporum atque ymaginum per generacionem adulteram ecclesia est seducta.

Fol. 202d

Wealth wasted on shrines.

SERMO XXIII.

Liber generacionis Jesu Christi, filii David, filii Abraham. Matthei I°, 1.

De quinque festis beate virginis hoc secundum festum sue nativitatis genealogizat generacionem Joseph et sic suam et filii, cum nec scriptura habet consuetudinem genealogias feminarum texere sed virorum, et Joseph de eadem tribu fuerat cum Maria nec aliam genealogiam Christus habebat humanitus, istam ergo genealogiam debemus accipere reverenter. Quia ergo mos est Hebreorum quibus Mattheus scripsit evangelium suum hebraice denominare libros suos ab eo quod tractatur in eorum principio (ut patet Genesis I°), ideo dicit Mattheus evangelium suum esse librum generacionis Jesu Christi. Ubi non dubium quod loquitur de generacione humana

Christ's genealogy traced through Joseph.

3. DE: et confessoribus. 10. A: mortuarum. 11. DE: bonos spiritus. 16. DE: tali cultu. 22. AD in marg.: XXIII; DE in marg.: In Nativitate Marie (E: virginis). 27. A: genologias (sic et in locis seqq.). 29. DE: habuit. 30. DE: recipere. 33. A: ut dicit. 35. A: quod deest.

7 et seqq. Cf. De Ecclesia, pag. 465. 22. Cf. Wyclif's Sermons eo. by Arnold I, pag. 390—392. 27. Cf. August. Opp. tom III, pars I, pag. 573.

vel temporali, quia de generacione eius eterna dicitur (Isaie LIII°, 8): *Generacionem eius quis enarrabit?*

Jesus a proper name, given to Christ as a man.

Jesus autem est nomen sibi proprium (ut patet Luce II°), quamvis in scriptura legatur quod quatuor fuerant sic vocati. Christus Deus noster secundum naturam divinam (Eccl. XLIII°): *Plantavit illum dominus Jesus.* Et tunc videtur esse nomen appellativum, cum interpretetur Salvator, sed ut est nomen sibi proprium, convenit humanitati sue (ut Luce II°, 21): *Vocatum est nomen eius Jesus.* Potest tamen dici quod Ecclesiasticus prophetice illustratus vidit incarnacionem Christi (ut Habakuk III°, 18): *Exultabo in Deo Jesu meo.* Et sic extendendo tempus verbi vere dicit Ecclesiasticus quod *plantavit illum Dominus* qui postmodum est Jesus. Secundo accipitur Jesus pro Josue (ut Ecclesiastici XLVI°, 1): *Fortis in bello Jesus filius Nave.* Tercio fuit Jesus filius Yosedech sacerdos magnus (de quo Aggei II° et Zacharie III°). Quarto fuit Jesus filius Syrach (de quo Ecclesiastici L°).

Christ an appellative denoting the double nature.

Christus autem est hic nomen appellativum signans naturam divinam et naturam humanam ypostatice copulatus. Christus enim interpretatur unctus et signat appellative reges, prophetas et sacerdotes, ut (I Reg. XVI°, XXIV° et XXVI°) dicitur Saul *Christus.* David eciam vocatur *Christus* (in Psalmo LXXXVIII°, 39): *Tu vero repulisti* etc. (Psalm. CXXXI°, 10): *Non avertas faciem Christi tui.* Nunc accipitur specialiter pro Cyro (ut Isaie XLV°, 1): *Hec dicit dominus Christo meo Cyro,* et nunc generaliter pro quolibet horum trium uncto (ut Psalm. CIV°, 15): *Nolite tangere Christos meos.* Sed autonomatice signat Messiam in lege promissum qui simul est rex, sacerdos et propheta. Ipse itaque est unctus oleo gracie unionis pre participantibus secundum naturam humanam (ut dicitur in Psalmo). Illum ergo autonomatice signat nomen Christus (ut Tren. IV°, 20) *ante faciem nostram Christus dominus,* et (Danielis IX°, 26): *Post ebdomadas sexaginta duas occidetur Christus.* Et

3. A in marg.: Jesus nota; D in marg.: Jesus Christus; A in marg.: Quatuor fuerunt Jesus. Jesus quadrupliciter. 5. D: Christus dicitur. 6. A: Et nunc; ib. E in marg.: 1. 8. DE: sibi deest; ib. DE: competit. 11. A: illustrans. 14. A: Deus. 14—18. AE in marg.: 2—4. 19. ADE in marg.: Christus; A in marg.: Christus accipitur multipliciter; ib. A: Christus iam. 20, 21. E: copulatas. 22. DE: regis; ib. A in marg.: Nota. 1, 2, 3, 4, 5. 24, 25. A: Tu vero repulisti. etc.: deest 30. D in marg.: Messias; ib. A in marg.: automatice; ib. Messias. 31. DE: rex et. 32. DE: participibus secum. 34. E: nominatur Christus. 36. DE: ebdomades; ib. A: octoginta tres; ib. A in marg.: Nota.

6. Vulgate: *Et plantavit in illa Dominus insula.*

utrobique in novo testamento famositatem signacionis huius nominis *Christus* acceptarunt Judei (Luce XXII°, 66): *Si tu es Christus, dic nobis palam.* Et sic accipitur communiter in evangelio.

Triplex autem ponitur causa quare David ante Abraham premittitur, prima ut uniformiter texatur genealogia incipiendo regulariter semper a patre ultimo nominato quod non fieret, sic dicendo filii Abraham filii David: *Abraham autem genuit* etc.

Reasons why Christ is called 'son of David'.

Secunda causa, quia per hos duos patres notatur duplex Christi nativitas, quarum prior eterna signatur direccius per David, cum potencia vel fortitudo appropriatur Deo patri, et David interpretatur manu fortis. Sed quod Deus sit pater multarum gencium, temporaliter sibi inest, unde quia interpretacio nominis, regnum et alia insignia David magis consonant Deo patri, ideo in figura istius generacionis David premittitur. Dignius quidem est esse regem quam esse prophetam, ideo David ante Abraham est premissus.

Tercia autem causa quia Judei negaverunt Christum esse Messiam nec descendisse a David, quia Galileus erat, Joh. VII°, 41 dicunt Judei: *Numquid a Galilea venit Christus?* Unde precipua intencio fuit ad confundendum Judeos | ostendere Christum filium fuisse David et in Bethleem natum, licet in Galilea fuerat conceptus et nutritus. Hinc et in capite sui evangelii hoc premittit: *Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Jacob.* Generacio Ismaelis et Esau est omissa, quia non ab illis generatus est Dominus. Nam (Gen. XXI°, 12) *in Isaac vocabitur tibi semen*, et antequam Jacob fuit natus, electus est, ut per eum descendat Dominus, quia (Malach. I°, 3) *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Nota secundum Augustinum in Concordia Evangelistarum quod Mattheus voluit ostendere

Fol. 203a

1. A: et famositate. 2. A in marg.: Christus signat appellative reges, prophetas et sacerdotes. 5. A in marg.: Nota. Nota causam triplicem; AE in marg.: 1; DE in marg. David preponitur Abrahe quare. 8. A: Abraham filii David deest; ib. A in marg.: Quare David ante Abraham premittitur triplex (causa). 10. AE in marg.: 2. 12, 13. DE: attribuitur. 14. D in marg.: David. 15. DE: regum. 16. E: consonat. 16, 17. A: Ideo infra. 20. A: autem deest; ib. AE in marg.: 3. 25. DE: fuit. 26. A in marg.: 1. 27. A in marg.: 2. 29. DE: Gen. XX°. 31. DE: ascendat; ib. A: dilexi etc. 32. E: autem deest; ib. A in marg.: Augustinus. 33. A: voluit ostendere voluit ostendere; ib. E in marg.: Mattheus descendendo / Lucas ascendendo } genealogizat.

32. S. Augustini, De Consensu Evangelistarum, Opp. tom III, pag. I, 573.

assumpcionem infirmitatis nostre a Deo, ideo genealogizat descendendo, sed Lucas voluit ostendere reduccionem humane nature in Deum, ideo genealogizat econtra diffusius ascendendo incipiendo statim post baptismum quo in Deum reducimur. Sed tercio *Jacob genuit Judam et fratres eius;* nominat autem fratres Iude, quia omnes erant fideles patriarche principaliores duodecim tribus secundam Jeronymum. Quarto *Judas genuit Phares et Saram de Thamar.* Hec Thamar est prima quatuor mulierum peccatricum que ponuntur intra genealogiam Christi, cum Raab meretrice, Ruth Moabithide et Bersabee Urye, ut Christus propter peccatores veniens et de peccatoribus nascens indifferenter utriusque sexus peccata tollere se ostenderet. Unde et nomen matris sue caput dyaboli conterentis non infra genealogiam istam ponitur, sed in fine ad denotandum quod virtute eius benedicitur sexus femineus. Sed Jesus ponitur in principio et in fine, quia est primus et novissimus (Apocal. I°).

Salmon's marriage with Rahab.

Quinto *autem Phares genuit Esrom.* Iste autem Phares cum Juda patre suo et Jacob avo suo descendit in Egyptum ad Joseph et *ibi genuit Esrom; qui Aram; qui Aminadab; qui Naason.* Iste autem Naason exivit cum patre suo de Egipto et fuit princeps tribus Juda post patrem suum Aminadab primo intrantem mare rubrum, merendo tribui Juda primogenituram (de quo Exod. XIV°, et memoratur Cantic I°). *Naason autem genuit Salmon, Salmon autem genuit Booz de Raab.* Quamvis autem (Deut. VII°) prohibeatur Israhelitis contrahere matrimonium cum Chananeis, tamen quia causa prohibicionis fuit ne Israel a cultu veri Dei averteretur ad ydola Cananeorum (ut patet ibidem), cessante hac causa et posita dispariter dispensavit ecclesia cum Raab Chananea propter magnitudinem actus virtuosi, recipiendo nuncios exploratores et celando, ut copularetur cum nobiliori principe et tribu Juda dignissima; et fuit cum Salmon legitime desponsata. *Booz autem genuit Obeth ex Ruth.* Quamvis autem ista Ruth fuit Moabitis et prohibitum est filiis

1. DE: in Deo. 4. DE: Baptistam. 5. AE: reducuntur; ib. A in marg.: 3. 6. DE: qui. 7. A: principi^tes; principitantes (?). 8. A: secundum dominum; ib. A in marg.: 4. 9. DE: Tharas; ib. DE: quatuor deest; ib. D in marg.: Meretrices; E in marg.: Mulieres peccatrices ponuntur in genealogia Christi. 12. A: propter deest. 15. DE: intra. 17. DE: Christus. 19. A in marg.: 5. 20. E: Juda deest. 26. DE: I° deest. 29. A: tum. 32. D: ecclesiam. 34. DE: celando quod. 34, 35. A: et tribu.

24. Num. X, 14.

Israhel matrimoniari cum illis (ut patet I Esdre XII°), tamen dispensatum est cum illa propter eminenciam sue virtutis et ministerium, ut copuletur cum nobiliori principe Bethleemita, et sic verificata est prophecia (Isaie XVI°, 1): *Emitte agnum Domine dominatorem terre de petra deserti ad montem filie Syon;* nam agnus Dei fuit Messyas missus in linea generacionis de Ruth Moabitide que vocatur petra propter infidelitatem priorem. Et locus patrie Moab est desertus propter petrositatem, et Christus fuit de illa missus ad Jerusalem.

Three successive generations named Boaz.

Sed dubitatur quomodo *Booz genuit Obeth ex Ruth,* cum a tempore ducatus Josue, quando Salmon genuit Booz de Raab usque ad tempus quo Heli cepit iudicare populum in quo ista Ruth venit in Judeam cum Noemi fluxerunt trecenti viginti quinque anni, ut dicitur . . . Hic dicitur quod tres erant Booz immediate sibi succedentes pro diverso tempore; primus genitus est de Salmon ex Raab, et tercius genuit Obeth ex Ruth; sed quia Mattheus voluit ab Abraham usque ad David thessaressa de eadem, hoc est, quaterdenam ponere, ideo istos tres similiter nominatos voluit uno nomine comprehendi. Quaterdena enim ex quatuor et decem composita figurat decalogum et quatuor evangelia, et per consequens totam integram legem Dei; nec est falsitas in hoc dicto, quia quicunque fuerit pater patris est pater filii et mediate genuit sibi ipsum.

Obeth autem genuit Jesse et Jesse David. Iste pater David fuit binominus vocatus, tam Jesse quam Isai, sed Mattheus elegit eum vocare Jesse conformiter ad propheciam (Isaie XI°, 1): *Egredietur virga de radice Yesse,* quia hic agitur de eo, ut prophetatum est ab eo Christum descendere. Et nota quod ista prima quaterdena dividitur in tres partes, scilicet in patres, natos ante ingressum Egipti et natos post exitum de Egipto, et significat prima mistice generacionem Christi per graciam in anima penitente, secunda in anima proficiente et tercia in anima finaliter adherente. Et concordant Fol. 203b omnes gradus et inter | pretaciones istorum quatuordecim

6. A: de secta ad. 7, 8. DE: Moabite. 11. AE in marg.: Dubium. 13. A: iudicare ipsum. 15. DE: ut; sequitur lacuna. A: dicitur; sequitur lacuna. 16. A in marg.: Booz tres fuerunt. 17. A: isto tempore; D: secundo tempore; ib. A in marg.: 1. 18. E: et secundus. 20. E: quaterdenarium; ib. E in marg.: Quaterdena. 23. E: signat; ib. et evangelium. 24, 25. E: nec — dicto deest. 27. A: et Yesse deest. 29, 30. A: sed — Isaie deest. 30. D: virgo. 32. AD in marg.: Nota. 35. A: primum; D: primo.

nominum quas suppono sicut et loca in quibus genealogia illorum hominum est reperta.

David the King.

Sed notandum quod David cum Abraham qui inclusive terminat istam secundam etatem mundi et primam quaterdenam huius genealogie vocatur rex propter multa: primo quia terminans hanc etatem et regum regimen signancius notaretur, secundo ad excludendum regaliam Saulis qui, licet precesserit nuncupative, tamen solummodo rex est dictus, et tercio ad denotandum singularitatem regalie David ex predestinacione regaliam Dei patris multipliciter figurantem.

The second fourteen made up of Kings.

Secunda quaterdena de regibus amplectens quartam etatem seculi narrat quomodo *David genuit Salomonem de Bersabee* que intitulatur nomine viri sui, ad denotandum adulterium et homicidium regis David, ad denotandum secundo quomodo stat peccantes quantumcunque graviter postmodum esse sanctos, ad denotandum tercio quomodo pater non portabit iniquitatem filii nec econtra. *Salomon autem genuit Roboam*, in cuius tempore divisum est regnum propter superbiam dividentem a Deo signantem infamem binarium et inconstanciam regalie mundane culpabiliter in Israhel introducte. *Roboam autem genuit Abiam, qui Asa, qui Josaphat, qui Joram.* Inter Joram et Oziam omittuntur tres reges, cum Joram genuit Ochoziam, Ochozias genuit Joas et Joas Amasiam et ipse Osyam; cuius causam Jeronymus dicit esse ordinacionem observandi secundam quaterdenam vel secundo propter istorum trium regum iniquitatem, aut tercio quia Joram accepit uxorem filiam impiissime ydolatre Jezabel; ideo consonum fuit scripture quod puniretur in prole usque ad quartam generacionem; et patet logicis quod loquendi veritas est servata. *Joram autem genuit* mediate *Osyam, qui Joatan, qui Ezechiam, qui*

1. A: quos; ib. A: geneologiam. 4. A: istam deest; A: terciam. 6. A in marg.: 1; primo; D superscr.: id est, ut. 7. Codd. secundum ib. A in marg.: 2. David dicitur rex causa triplici; E in marg.: David vocatur rex cur. 8. DE: precessit. 9. A: ductus; ib. A in marg.: 3. 12. ADE in marg.: Secunda quaterdena. 14. A in marg.: 1; ib. DE: utri sui. 16. A in marg.: 2. 18. AD: tercio deest; ib. A in marg.: 3. 23. DE: ex Asa. 24. D in marg.: Quare obmittuntur tres reges; E in marg.: Tres reges omittuntur in quaterdena. 26. A in marg.: Jeronymus. 1. 26, 27. DE: esse originem. 27. A: terciam; ib. A in marg.: 2. 28. A in marg.: 3. 31. DE: pro prole; ib. D: genealogiam. 33. DE: Ezechiam qui deest.

25. See Arnold's remarks l. c. pag. 391. 33. Vulgate: *Ozias autem genuit Joatham. Joatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam.*

Manassen, qui Amon, qui Josiam, qui Jeconiam etatem quartam et quaterdenam mediam terminantem.

Sed quoad terciam quaterdenam, *Jeconias*, non ultimo dictus sed nepos, eius etatem quintam et terciam quaterdenam inclusive inchoans *genuit Salathiel, qui Zorobabel, qui Abyud.* Et ab isto Abyud usque ad Joseph nullam habemus historiam in biblia; sed sicut Moyses et Esdras bibliam scripserunt prophetice, sic multo evidencius Mattheus, qui plus a Spiritu Sancto fuerat illustratus.

Harmony between the two genealogies.

Sed quantum ad concordiam inter Mattheum et Lucam, notanda sunt tria: Primo quod Lucas genealogizat diffusius per septuaginta septem personas usque ad Adam. Mattheus autem quadraginta duas personas genealogizat solummodo, et sic unus immediate genealogizat et quandoque alius mediate. Secundo notandum est quod idem homo est binomius et per hoc tolluntur repugnancie que apparent. Tercio notanda est differencia inter filium naturalem et filium legalem ac adoptivum. Per hoc enim tollitur apparencia repugnancie que videtur inter evangelium Matth. I°, et Luce III°. Nam Matthei I° dicitur, quod *Mathan genuit Jacob, qui et Joseph*, et Luce III° dicitur quod Joseph fuit filius Hely et ipse filius Mathath, ubi communiter videtur concordando quod Mathath descendit de Nathan, filio David adoptivo, sed Mathan descendit naturaliter per Salomonem. Isti autem duo desponsaverant eandem feminam successive, que Gesta dicta est, que femina a Mathan concepit Jacob, a Mathath autem concepit Hely, ita quod Jacob et Hely erant fratres uterini de duobus fratribus a David diversimode descendentibus. Hely autem accepta uxore mortuus est sine semine; ideo Jacob accepta eadem uxore ut suscitaret Hely semen genuit Joseph, qui fuit filius naturalis Jacob (ut accipit Mattheus) et filius legalis Hely (ut accipit Lucas); quod pertinet Luce, cum tractat de reduccione humane nature in Deum per graciam adopcionis.

Cum autem scriptura non texit genealogias feminarum directe et Joseph ac Maria erant de eadem tribu, patet quod Christus descendit de David; nam mulier ad quam pertinebat paterna hereditas non potuit viro nubere de

1. A: qui Josiam deest. 3. ADE in marg.: Tercia quaterdena. 3, 4. A: non ultimo — etatem deest. 6. A: in isto. 10. A in marg.: Nota tria; 1; E in marg.: Concordia inter Mattheum et Lucam. 12, 13. A: diffusius — personas deest. 15. A in marg.: 2. 17. A in marg.: 3. 18. DE: et adoptivum. 19. A in marg.: Filius tripliciter. 23. A: dicitur. 24. DE: de Nathan. 27. Gesta; Rect.: Estha. 32. DE: genuit Josaphat. 33. D: et ut filius.

alia tribu ut patet (Numeri XXXVI°) de filiabus Salphaad, Maria autem unica patris sui Joachim cogebatur ex lege nubere viro tribus sue et hinc ivit cum Joseph in Bethleem, civitatem David, ut profiteretur (Luce II°).

Nec dubium quin ex serie utriusque testamenti Christus fuit filius David, nec oportet genealogiam ulteriorem scrutari quam dicit evangelium. Et nota, cum hec linea generacionis fuit virga et baculus per quem caput dyaboli debet conteri cum omnibus membris suis, patet quod nedum in commendacionem Christi sed matris sue proxime et grandissime in virtute sonat huius evangelii leccio et commendacio. Nec moveat quod multe persone abiecte tam peccato quam dignitate mundana in genealogia hac evangelica sunt contexte, quia hoc est manifestum indicium | quod Christus dignitatem ponderat in virtute, non in natura generacionis humane, cum de gentibus erant potenciores et plus nobiles quoad mundum. Nec plus serviles personas legimus, quia ista generacio fuit in Egypto, nec magis ingratas ac peccatrices quam erant reges et sacerdotes patres domini Jesu Christi. Nam ista linea per iudices, per reges et sacerdotes deteriorando processerat, cum reprobi ultimati ut sacerdotes erant pessimi et predestinati novissimi erant optimi, licet non regulariter alterum istorum trahatur in consequenciam, sed sicut Deo placuerit suam graciam seminare. Alias autem habitudines et subtilitates istius genealogie propter infinitatem ac incomprehensibilitatem earum relinquo aliis pertractandas, intendens quomodo de probis personis istius generis captande sunt sequele in moribus, sicut de nominum suorum interpretacionibus et ordinum quantum Deus donaverit, ideo totus homo debet dirigi ad virtutes.

Lessons against pride of birth.

Fol. 203c

SERMO XXIV.

Nunc iudicium est mundi. Joh. XII°, 31.

Hoc evangelium facit mencionem de crucifixione Domini quam oportet eius ascensionem precedere, quia

1. A: Numeri VI°; D: XXVI°. 7. A: quam ut. 8. A: quam. 9. A: cum deest. 13. E: humana in. 14. DE: evangelica deest. 23. DE: vanissimi. 25. A: ad consequenciam. 29. A: ex probis. 30. A: in minoribus. 31. A: ordinem. 32. E: idem; ib. DE: virtutes etc. 33. AD in marg.: XXIV; D in marg.: B. Crucis; E in marg.: In Exaltacione S. Crucis. 36. A: quia deest.

34. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold I, pag. 392—394.

oportet beatificacionem nature lapse meritum suum precedere, cum Dei iusticia requirit quod lapsus a statu innocencie prevaricacione primi hominis et ultra statum innocencie beatus in patria prius penaliter paciatur.

Suffering must come before bliss.

Item, oportuit Christum pati et intrare gloriam suam, ergo multo magis vel a pari requiritur ex Dei iusticia quemcunque alium in ipso Domino beatum pati penaliter; aliter enim non foret consonancia membrorum cum capite.

Item, preter meritum Christi oportet quodlibet membrum suum ad edificandum in persona propria promereri, sed non restat racio meriti nisi penalitas quam in statu innocencie non subiret; ergo illi oportet quemlibet salvandum subici. Oportet enim omnem hominem mori penaliter; que pena si non foret meritoria, audenter assero quod punitus non est de numero salvandorum. Oportet ergo ad disposicionem maioris gaudii quod quicunque ipsum intraverit antea penam gustet. Ista autem exaltacio Christi in cruce fuit necessaria ad magnum gaudium post gustandum. Nunc igitur instante tempore passionis iudicium mundi est quod mundiales a fidelibus discernuntur; nam si quis fidelis fuerit, persecucionem patitur propter iusticiam sicut Jesus; quod si non patitur est infidelis, mundo deditus et sic mundus; ideo accipiendo iudicium pro illo quod exemplavit vel figuravit divinum iudicium, patet quod nunc instat mundi iudicium.

Nunc princeps huius mundi eicietur foras, cum dato sufficienti precio Deo patri pro prevaricacione humani generis diaboloque non gratis recedente ab homine patet ex Dei omnipotencia quod violenter debet eici. Et ipse dicitur princeps mundi, id est, sibi subiectorum mundialium per peccata, cum sit rex super omnes filios superbie, et propterea non impedivit sanctos a regni introitu, cum per passionem Christi iniciative aperta est ianua: *Ego*, inquit, *si exaltatus fuero a terra* per cruciatum penalem, *omnia traham ad me ipsum*, quia cum virtus

1, 2. A: oportet — precedere deest. 1. A in marg.: 1: E in marg.: Meritum oportet precedere beatitudinem perpetualem. 5. DE: ut intraret; ib. A in marg.: 2. 7. DE: cum ipso; ib. A: domino deest; ib. DE: beatum deest. 8. A in marg.: 3. 10, 11. DE: oportet quantumlibet sanctum membrum. 11. AD: ad deest; ib. A: propria deest. 14. A: mori mori. 16. A: penitus; ib. E: salvandorum etc. 18, 19. DE: Ista ergo. 19. DE: cum cruce. 20. DE: nunc ergo. 21. A: mundi deest; ib. A: quo mundiales; E: quia. 23. AD: sicut Jesus deest. 28. A in marg.: Judicium duplex. 31. A: violenta. DE: Et quod.

Even the reprobate profit by Christ's death.

infinita ab intento sic patitur, necesse est quod omnia tam salvanda quam damnanda quodammodo meliorentur; nam predestinati propterea introibunt in requiem sempiternam, presciti micius punientur et totum mundi residuum Deo gratancius ministrabit. Presciti quidem ex multitudine dampnatorum gravius sunt puniti, et per consequens a sensu contrario ex subtraccione a pena perpetua micius puniuntur. Et cum totum mundi residuum affectat ex instinctu primario servire homini qui debite servit Deo, patet quod reducto illo instinctu ad naturam primariam totum mundi residuum trahitur bonitati. Sed turba hunc sensum Christi intelligens et admirans dicit quod *audierunt ex lege quod Christus manet in eternum.* Nam Isaie IX° dicitur quod *regni eius non erit finis*, et Danielis VII°, 14 *potestas eius, potestas eterna que non auferetur, et regnum eius quod non corrumpetur*, et Michee V°, 2 dicitur de Christo quod *egressus eius a diebus eternitatis.*

Christ's death in its relation to his two natures.

Ex quibus omnibus videtur sequi quod repugnat Christum morte in patibulo extingui. *Quomodo* (inquiunt) *tu dicis* quod *exaltari oportet filium hominis? Quis est iste filius hominis?* Numquid Christus? Sed Salvator commendat eos in parte de quanto habuerunt inicialem intelligenciam veritatis: *Adhuc*, inquit, *modicum lumen in vobis est; ambulate dum lumen habetis ut non tenebre vos comprehendant*, quasi diceret | : Habetis adhuc (Fol. 203d) modicum lumen fidei de Christo percipientes seorsum eius humanitatem atque divinitatem sed non percipitis quomodo divinitas est eius humanitati tam secundum corpus quam secundum animam inseparabiliter copulata. *Ideo ambulate in luce* fidei et intelligencie, *dum* me *lucem habetis, ne vos* in mea absencia *tenebre* infidelitatis et ignorancie *comprehendant;* nam viantes presentati continue luci per meritum in fidei articulis quantum expedit illustrantur. Veritas quidem est quod predicte scripture et eis similes loquuntur de divinitate Messie et quod non per separacionem divinitatis ab anima corrumpetur; cum quibus stat quod vera morte corpus

2. DE: quodammodo deest; ib. D: mollirentur; in marg. correxit: meliorarentur. 3. A: in deest. 4. DE: punirentur. 5. D in marg.: Omnia sunt meliorata ex Christi passione. 9. A: affectat quod. 11, 12. bonitati; E (ut videtur) rectius: vocati. 12. AE: intellectus. 13. A: maneret. 14. Isaie IX°, 7: *et pacis non erit finis;* ideo rectius legendum; Luce I°, 33. 21. A: quia exaltari. 29. DE: deitas. 30. A: secundum deest. 31. A: lucem fidei. 38. AE in marg.: Nota.

ab anima separetur; nam verum fuit quod pro triduo Christus est tam hoc corpus iacens mortuum in sepulcro quam hec anima separata a corpore spolians dyabolos in inferno. Qui autem ambulat in tenebris infidelitatis, sicut nescit quid loquitur, sic nescit summam tenebram ad quam vadit. Illi ergo qui iniciative habent lucem fidei debent in lucem, hoc est, in Christum credere, ut sint filii huius lucis, quia si sunt eius filii, tunc heredes.

Suppositis curiositatibus sive subtilitatibus Trinitatis tractandum videtur de humanitate Christi et statu sue ecclesie. Supponere quidem oportet quod Christus sit sua humanitas et per consequens creatura, et sic de omnibus secundum formam simpliciter qua evangelium has concedit. Quibus suppositis notandum quod nichil est Christo ponderancius vel affectuosius in hoc mundo quam quod sua ecclesia in suo statu quo ipsam posuit reguletur. Ipsa enim est plus placida et per consequens eius bonum regimen plus optatum. Nec licet fideli diffidere quin regimen in quo Christus eam posuit sit convenientissimum et expeditissimum profectum sponse sue. Aliter enim non foret Deus omnipotens, omnisciens et omnivolens sponse ecclesie quam ex tanta caritate tam care redemit.

Christ's care for the state of His Church.

Quo ex fide supposito patet quod omnes tres partes ecclesie debent ad restitucionem illius status matrem suam precedente Dei adiutorio quantum sufficiunt revocare. Nec dubium quin Dei adiutores isti fini meritorie innitentes habebunt triumphantem ecclesiam, et per consequens, Christum caput ecclesie se iuvantes. Sunt autem tres partes viantis ecclesie quarum prima est clerus qui debet in vita Christum sequi similius et totum residuum animare. Secunda pars est seculare brachium dominorum ut regum, principum et aliorum dominorum inferioris seculi qui illis subserviunt. Nec dubium quin Christus numquam tam signanter concessisset illis sua dominia, tam in subiectis servitoribus quam in celi avibus,

This state should be restored. Duty of the clergy.

3. A: hoc anima; ib. DE: spoliat; ib. A: diabolis. 6. A: tantum lumen. 8. DE: filii sunt; ib. A: quod. 12. D in marg.: Christus est creatura. 16. DE: ponderacius; ib. D in marg.: Nichil est utilius Christo; E in marg.: Quid Christus in hoc mundo plus ponderat. 17. A in marg.: 1. 21. A: sue deest. 22. D in marg.: Nichil est Christo gracius quam bona regulacio ecclesie cuius sunt tres partes. 25. A in marg.: 2. 27. A: sufficit. 28. DE: Dei deest. 31. E in marg.: Tres partes ecclesie debent niti pro restitucione status sui; A in marg.: Ecclesie habet tres partes. 33. A in marg.: a; ib.: hic viantes; E in marg.: Tres partes ecclesie. 34. A in marg.: b. 37. DE: tam subiectis. Codd.: avibus quam.

in bestiis et terre nascentibus nisi ut ipsi Deo subserviant et specialiter statum sue ecclesie quem ipse instituit defendendo.

Duty of rulers to withdraw endowments.

De auctorizacione vero istius partis ecclesie et de ingratitudine status repensi dictum est sermone III°. Et facilitas necessaria huic parti ecclesie ex hoc patet quod omne seculare dominium quod clerus infideliter occupat (ut patet Luce XXII° et sermone XXI°) posset hoc brachium sibi faciliter ex integro revocare, sic quod non remanet erroris vestigium in episcopo vel religioso possessionato. Cum enim hoc non posset conferre ipsis prudenter temporales elemosinas secundum quas Deo et ecclesie meritorius ac congruencius deservirent.

Tercia vero pars ecclesie est laboratorum qui tamquam pecudes congregant istis duabus partibus temporalia necessaria suo ministerio quo serviunt Jesu Christo. Nec dubium quin ista pars et quodlibet membrum ecclesie debet isti fini intendere, aliqui dominanter operando ut media pars ecclesie, aliqui prudenter arguendo, constanter obsecrando et perseveranter increpando ut prima pars ecclesie, cum non sit dubium quin quodlibet membrum ecclesie ex hoc reportaret commodum utrobique, tam quoad corpus quam animam, tam hic quam in patria. Ideo non dubium quin tercia pars ecclesie adiuvaret; ipsi enim sunt in temporalibus spoliati preter defraudaciones spiritualis subsidii seminatas in ecclesia communiter per discipulos Antichristi.

Their subiects would help them.

Tunc enim offerrent reges placencius *aurum* Christo, sacerdotes *thus* et servitores *mirram* ad membra debilia ecclesie roborandum. Et (ut breviter dicatur) non est aliquod ministerium Christo debitum in quo hec trimembris pars ecclesie posset Christo meritorius ministrare. Nec dubium quin Christus contra Antichristum istorum membrorum quodlibet adiuvaret; Christus enim est *rex regum et dominus dominorum* (ut sepe patet ex fide scripture); ideo ipsos dominos indubie adiuvaret. Et cum sit sacerdos in eternum ac summus pontifex | ymmo

Fol. 204a

2. E: quam. 3. A: diffendendo. 5. E: status repensi deest; ib. A: sermone VIII°; ib. A in marg.: Sermo VIII°. 8. DE: Sermone XIV°; ib. A in marg.: Sermo XXI. 11. DE: enim deest; ib. E: hoc tamen. 11—13 This passage is certainly corrupt. W. always allows that temporal alms may be wisely given. 14. A in marg.: C. 20. E: obsequendo. 24. DE: Nec dubium. 25. E: velut tortoribus; D.: duodecim tortoribus. 30. A: roborando. 31, 32. A: trimembris perfective posset. 34—36. E: Christus — adiuvaret deest.

5. Cf. supra pag.: 19. 8. Cf. supra pag. 155.

cuiuslibet officiarii in clero statum accipiens partem supremam et sibi proximam adiuvaret; et cum sit minister summus, patet quod tam illis quam infime parti ecclesie ministraret. Nam Luce XXII°, 27 scribitur: *Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat; ubicunque autem duo vel tres congregati fuerint* ad hoc opus, *ipse est in medio eorum* humillimus ministrator. Et quoad clerum quod foret paracius ministerium quam primum linteo se cingere et omnium suorum episcoporum pedes lavare et ordinate extergere (sicut dicitur Johannis XIII°). Et quoad seculares dominos patet quod nemo ipsis tribuit didragma paracius, auctorizavit statum eorum expressius vel mandavit tributum, pedagia aut alia subditorum ministeria eis dare humilius. Tenentur ergo ex lege gratitudinis sibi retribuere ministerium devocius non obstante timore fallaci vel comminatorio Antichristi. Sic enim non forent seculares domini necessitati suos pauperes spoliare nec alienas terras invadere, sed de suo clero vivente Christo similius tamquam spirituali speculo contra hostis insidias se iuvare. Et sic Christus traheret ad se copiosius per rectificacionem ecclesie sibi proxime omnia genera reliquorum. Nec dubito quin stante ista discrasia cleri que foret medium optimum ad hunc tractum, non carebit militans ecclesia perturbacione notabili et multiplici invasione dyaboli.

Christ's readiness to serve.

Et quantum ad omnes insultus Antichristi debet dici illis constanter quod nec Romano pontifici nec alicui prelato ecclesie militantis debet amplius vel aliter obediri, nisi de quanto sonat ex fide scripture in obedienciam domino Jesu Christo; cum ergo repugnat fidei scripture ista dotacio et cleri discrasiacio, patet quod non secundum racionem qua ista defenditur obeditur domino Jesu Christo sed sibi resistitur et servitur specialiter Antichristo. Si enim febricitans vel furiosus a ministro suo pecierit aquam vel gladium, cum racionabiliter licet implicite petat contrarium, patet quod resistendo in isto et iuvando in racionabili contrario obeditur sic indisposito et per consequens domino Jesu Christo.

No obedience due to prelates save in accordance with Scripture.

1. DE: officii. 2. DE: et deest. 4. DE: ministret. 8, 9. A: quam Christum. 11. A: Joh. XII°. 14. A: humillimus; E: humiliter. 16. DE: et comminatorio. 19. A: clero siniente (!). 23. DE: qui. 24. DE: statum. 30. AD: ergo deest.

6. Matthaei XVIII, 20.

The sects make the way through Christ difficult.

Unde quidam imaginantur Christum esse ostium per quod membra sua humiliter celum intrant (ut patet Johannis X°); cardines autem in quibus vertitur hoc ostium quoad profectum ecclesie sunt lex Dei tamquam luminare superius et tradiciones hominum tamquam luminare inferius. In luminari vero inferiori, quid ex sectis noviter introductis et quid ex tradicionibus hominum (inconsulta lege Dei que debet esse regula) adinventis, cum tantum dislocatur hoc ostium a mentibus viatorum quod non sine eorum magna violencia cardo istius ostii in suis mentibus naturaliter locaretur? Et ista dislocacio est causa quare fit tam strictus introitus et rarus ad regnum. Quelibet enim secta privata habet extra religionem Christi sua limina, in quibus contendit ostium istud subtilius versari; et in istis sectis divaricatur christiana religio. Nec dubium quin sectarum talium multiplicacio debilitat religionem simplicem christianam, faciendo multos ab illa excidere et alios habentes instinctus ad illam ipsam propter cultorum suorum prevaricanciam abhorrere. Cum enim plus debet credi factis quam verbis, quis dubitat quin alienigena plus credit factis Christi sectam abhorrentis quam verbis quantumcunque dulcibus strenuitatem religionis Domini predicantis? Ideo ve sectis novellis que onus ultra religionem Christi accipiunt et onus illud sanctum et in lege Dei fundabile pretermittunt. Ideo suspecta valde foret recalcitracio qua secte nove vel abnuerent fundare sectam suam in scriptura vel amplius exigerent obedienciam subiectorum quam sonat in obedienciam domino Jesu Christo. Et qui abhorret fundare petitam obedienciam in scriptura de novitate legis Antichristi indubie est suspectus. Nec reliquit sibi Deus tam paucos et stultos discipulos quin sciant si Antichristus cum scriptura sophisticat vel fundat in ea efficaciter sensum suum et cum non est simul in lege Dei *est et non*, patet quod in scriptura non inveniet quis verba vite Christi contraria.

1. E in marg.: Christus hostium est. 3, 4. A: currit hoc ostium. 5. DE: humane. 6. DE: enim inferiori. 9. DE: adimentes cum diclocatur. 10. A: non sum magna ipsorum. 12. DE: fit deest; E in marg.: Introitus ad regnum est rarus. 13. AD: ad regimen; ib. A in marg.: Contra dotacionem ac contra ordines novellos. 18. A: favendo. 20. E in marg.: Factis plus creditur quam verbis. 22. A: Christi semitam. 26. A: fundabili pretermittunt. 27. DE: abnuerent simpliciter. 30. A: qui deest. 34. A: in ea deest; ib. A: in efficaciter. 35. A: non est deest; ib. A: non sit est.

Every novelty should be met with a demand for its foundation in Scripture.

Quando ergo queritur a quocunque insueta exaccio vel nove fidei innovacio, querat fidelis quomodo fundat suam sentenciam in scriptura; et cum sit periculosa novitas, consulat si ipsa catholice sit fundata. Et suspecta videtur talis novitas ex hoc quod ambo pape et sui cardinales cum omnibus eorum complicibus nesciunt efficaciter fundare quid in natura sua sit hostia consecrata. Suspecta ergo foret quecunque sentencia quam ipsi vel fratres de novo seminant, cum tam diu in hoc sacramento ecclesie illuse | runt. Obturata ergo ista veneni semita facile videtur fideli omnes alias dyaboli semitas obturare; quod si obiciunt multos sanctos et canonizatos sic viasse, restat illis docere quodlibet horum quod nec de errato penituerunt in fine nec quod canonizati sunt vel laudati per pecuniam vel errorem, aut quod nostri sequentes vivunt conformiter istis sanctis, quod est difficile demonstrare.

Fol. 204b

SERMO XXV.

Cum transiret Jesus, vidit hominem sedentem in thelonio Mattheum nomine. Matth. IX°, 9.

How Christ chose Matthew

In hoc evangelio exprimitur Matthei eleccio a Domino. Christus enim non elegit sibi discipulos per sortem nec per eleccionem humanam, ut faciunt possessionati post dotacionem ecclesie, nec per cautelas sophisticas et mendaces, ut fratres faciunt, sed tamquam Deus et Dominus interius inspirando et exterius operando; et istam doctrinam reliquit suis fidelibus, ut relictis istis supersticionibus inclinent sanctis exhortacionibus alios sequi Christum. Deus enim elegit Mathiam quod per sortem fuit notificatum apostolis, sicut ipse nutritus est spiritualiter et electus per Christum in suis discipulis. Interpretatur autem Mattheus donum festinacionis, cum fuit donum Dei datum ecclesie |post vocacionem duplicem, scilicet

1. DE: inconsueta. 10. DE: hoc necessario. 11. A: diaboli deest. 12. DE: multos fratres. 16. D: sed quod; E: vel quod; ib. E: vestri. 17. DE: quod — demonstrare deest. Hec verba et in cod. A. posterius adiecta esse videntur. 19. AD in marg.: XXV; D in marg.: Matthei; E in marg.: In die Matthei; ib. E: Cum transisset; ib. A: tholonio; D: theloneo; E: theoloneo. 23. A: per deest. 25. DE: ut homines; ib. E in marg.: per cartulas. 26. A: imperando. 28. A: exhortacionibus deest. 30. DE: notificatum est. 31. E: Item dum sit Mattheus; ib. E in marg.: secundum predestinacionem.

19. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold I, pag. 397—398.
29. Cf. supra Serm. X, pag. 68—70.

intrinsecam et extrinsecam vocatus a Domino festinanter. Jesus autem viando vidit Mattheum expertem gracie negociis mundi intentum et a celestibus ac spiritualibus incrementis remotum, quod notatur per hoc quod Jesus transiens *vidit hominem sedentem in theloneo Mattheum nomine;* per hoc enim quod transivit, notatur quod per opus et non nude per verba vel ocium Christi discipulus est vocandus. Per hoc autem quod sedit in theloneo eius ociositas circa mundum, per hoc quod erat Mattheus nomine, notatur eius disposicio quam Christus disposuit ad effectum.

Matthew called before the healing of the paralytic.

Et tenetur communiter quod Christus vocavit Mattheum ante curacionem paralitici. Sed quia convivium (de quo hic agitur) fuit post curacionem, ideo Mattheus hic recapitulat illam, ut conveniencius inserat totum simul; et istud miraculum in paralitico docuit Mattheum inconstanciam excutere et induere permanenciam sequendi Christum in moribus. Christus enim tamquam magister optimus docebat in opere suos apostolos ipsum sequi. Cepit enim Jesus facere et docere (ut dicitur Act. I°). Sequela autem corporalis non fuit intenta nisi per accidens, sed sequela spiritualis est per se necessaria cuilibet salvando, et ideo est in evangelio crebrius repetita. Et hec racio quare papa et alii prelati ecclesie dedocentes sequelam Christi in opere non sunt sequendi sed tamquam apostate fugiendi. Nemo enim fingens se Christi discipulum debet imitari ab alio, nisi de quanto Christi vestigia sit secutus; ideo dicit Apostolus I, Cor. XI°, 1: *Estote imitatores mei sicut et ego Christi.* Et hec nimirum est racio quare gentes quas vocamus infideles non secuntur prelatos nostros sed tamquam sibi ipsis contrarios detestantur. Si enim fidelis habuerit quemcunque Christum sequentem fideliter, vel si talis defuerit, habuerit fidem et instruccionem Christi in animo, sufficit sine tali prelato cesareo; ideo videtur, cum Christus sit in medio quorumcunque in ipsum credencium, quod talium prelatorum institucio sit dampnabilis et retardans a profectu ecclesie, cum fides sentenciat quod precise de tanto est valida de quanto ordinate promovet ad Christum coraulam sequendum in moribus. Ideo in tempore apostolorum pro honore Dei et utilitate ecclesie pure ze-

2. E in marg.: Luc. V°; ib. A: ex parte. 8. A: discipulis. 15. A: insserat. 21. A in marg: Sequela duplex. 24. E in marg.: Prelati Christum non sequentes in opere non sunt sequendi. 38. E: precipue. 40. A: Ideo deest.

lancium non fuit iste ritus cesarius introductus et inter alios gradus gentiles non videtur alius plus nocens ecclesie. Nam quilibet viator debet habere Christum sibi immediatum et quantum sufficit progressu insensibili quem debet appetere esse mundo incognitum sequi ipsum. Et sic fama ac excellencia mundana secundum tales gradus cesarios fuit a rege superbie introducta. Sequitur ergo *Mattheus* festinanter *surgens*, secundum interpretacionem sui nominis, *secutus est* Dominum non solum incessu pedum sed preponderancius affeccione et imitacione morum; per hoc autem quod Mattheus corporaliter surrexit ab ocio, notatur moraliter quod peccator intendens sequi Dominum debet surgere a peccato et occasionem tollere, unde posset reincidere in peccatum. Et factum est post istum progressum Matthei quod vocavit suos socios et eis valefaciens fecit convivium, sicut de Helizeo legitur (III Reg. XIX°, 21). Per hoc enim possent exemplariter trahi a vita seculi ad Dominum conformiter imitandum; et hec racio quare convivante Domino cum Mattheo *publicani et peccatores cum eis eciam* | Fol. 204c *discumbebant;* pharisei autem ex innata malicia ypocrisis sinistre interpretati sunt factum Domini et ipsum supponentes esse pessimum peccatorem hortati sunt discipulos non sequi talem magistrum sic peccatoribus applaudentem. At Jesus audiens istam implicitam blasphemiam et sciens ipsum ex divinitate humanitati coniuncta esse impeccabilem declarat ex quadam similitudine quod ad ipsum pertinet infirmos spiritualiter visitare; nam medicus corporalis (ut talis) non est necessarius corpore validis sed egris, ergo multo evidencius summus medicus spiritualis debet infirmos spiritualiter visitare; aliter enim foret finis frustratus gracia cuius habet istam potenciam ordinatam. Ad Christum ergo, cum sit summus spiritualis medicus, pertinet (secundum racionem qua talis) visitare infirmos crimine, ut curentur (secundum racionem qua paraclitus), ut incipientes sanari a suis contricionibus consolentur et (secundum racionem qua sagax preservator) debet visitare peccabiles, ut a periculosis lapsibus preserventur: et sic est semper necessarius viatori pro cura, regimine

Matthew followed Christ not only in body, but in spirit.

2. A: alia. 7, 8. AD: Sicut ergo. 8, 9. DE: surgens — nominis deest. 12. A: intens. 16. A: socros; ib. AE: fecit cartum vel burdinem; D: carum. Correxi; cf. Luce V°: *et fecit ei convivium magnum.* Cf. Arnold l. c.: made Crist a greet feeste . . . . 20. DE: eciam deest. 28. E: curare ac visitare. 30. A: summus deest. 30, 31. A: sed infirmos. 33. A in marg.: 1. Divisio. 34. A in marg.: 2. 36. A: sanari deest.

vel solacio adhibendo. Omnes autem iste raciones Christo conveniunt, nam Psalmo CVI°, 20: *Misit Dominus verbum suum et sanavit eos*, et Psalm. XXXII, 6, *verbo Domini celi firmati sunt;* omnes enim angeli beati sunt huius verbi gracia confirmati et Isaie XL°, 1: *Consolamini, consolamini, popule meus, dicit Deus vester. Euntes itaque* in isto errore, discatis misericordiam Domini incarnati. Discite (inquam) quomodo Dominus prenosticat ista temporalia per illud Osee VI°, 6: *Misericordiam volo et non sacrificium.* Nam a tempore incarnacionis plus delectatur misericors in contritis et Deum ac fratres suos diligentibus quam in quantumlibet sacrificantibus vel corporaliter offerentibus; quod Psalmista prescivit Psalmo L°, 19, quando dixit *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, contritum cor et humilitatum Deus non despicies.* Quomodo contra quiescentes in observanciis legis veteris pro tempore legis gracie et multo dampnabilius contra introducentes cupide supra legem veterem tales canonizaciones, oblaciones et festivitates dicitur Isaie I°, 11—13: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit Dominus? Plenus sum, holocausta arietum et adipem pinguium et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum nolui: Cum veniretis ante conspectum meum, quis quesivit hec de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis? Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abhominacio est mihi. Neomeniam et sabbatum et festivitates alias non feram. Iniqui quidem sunt cetus* prelatorum propter superbiam vel avariciam ista statuencium et lucra querencium, quia tempore legis gracie qua Christus se ipsum obtulit ut finem cunctorum talium videntur illa debuisse cessare et Christi animi prevalente in illo fine hec omnia debere quiescere; et virtus ac eius operacio precellens cunctos ritus sensibiles debent a fidelibus exerceri, incarnata Dei virtute et Dei sapiencia, cum nulli ritus huiusmodi si non per accidens sunt laudandi.

God cares for the contrite heart, not for rites.

2. Codd.: CXLVI°. 5. E: Isaie IV°; ib. E: consolamini deest. 6. D: popule nimis; E: popule me; ib. A: dicit Dominus. 7. DE: de isto. 8. A: dicite. 14. DE: cum dixit. 15. A: cor contribulatum. 16. A: Quo contra adversus; ib. D in marg.: adversus. 17. A: legis deest. 18. E: introductos. 24. A: ambulare. 25. A: afferatis. 30. A: talium deest; ib. A: videtur. 31, 32. Hic locus haud dubie in omnibus codd. corrupt.; A: et christiani in illo prevalente hec omnia, rectius legendum esse videtur: et Christi animo prevalente hec omnia . . .

27. Vulg.: *Iniqui sunt coetus vestri.*

Prelates not bound to enforce tithes and offerings, nor keeping of Saints' days.

Et ex isto videtur quod prelatus non peccaret contra ius ecclesie qui contentatus de parcis alimentis ac tegumentis ut Christus et eius apostoli non acute exigeret oblaciones et decimas que pretextu defensionis iuris ecclesie hodie exiguntur. Nec ex hoc peccaret curatus quod laborantes corporaliter in quibuscunque sollempnitatibus sanctorum quos canonizat ecclesia, dum eorum sanctitas scriptura sacra non fuerit confirmata, non increparet nec persequeretur tamquam prevaricatores decalogi, cum pocius servaret libertatem christiane ecclesie in suis limitibus quos Christus instituit. Prelati enim debent discere et docere subiectos quid est quod Christus *vult misericordiam et non sacrificium;* et utinam plene cognoscerent istam scolam. Christus enim non fuit incarnatus nec complevit peregrinacionem in via ut vocet ad beatitudinem per se iustos sed peccatores quos predestinavit ad gloriam, nam ante incarnacionem *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.*

All men sinners.

Quamvis enim parentes Baptiste ambo erant iusti et sic de multis aliis patriarchis, tamen omnium eorum iusticia infuit eis dependenter atque per accidens ex causacione illius unius per se iusti qui est dominus Jesus Christus; ideo usque ad illum exclusive non est aliquis qui per se faciat bonum. Ex quo patet quod non venit vocare ad beatudinem tales iustos sed peccatores quos confortat et animat ut sint iusti.

Relations with the excommunicate.

Circa hoc evangelium tripliciter dubitatur, primo si liceat communicare cum excommunicatis, et videtur quod non per multas leges ecclesie que istam communicacionem prohibent | gravi pena; sed certum est quod (Fol. 204d) multi excommunicantur a militante ecclesia cum quibus Deus graciose communicat dona sua. Ideo iste leges de communicacione cum talibus indigent sanis glosis. Multis enim videtur quod excommunicati a multis ecclesiis quantumcunque graviter suspecti sunt minus a Deo ex hoc excommunicati et plus persecucione

1. E in marg.: Nota. 2, 3. AD: et tegumentis. 4. DE: ut pretextu. 5. A: Nec expectaret. 7, 8. D: eorum festivitas; E: festivitates. 8. D: fuerat; E: fuerint confirmate. 16. A: per se deest. 20. E: parentes Johannis; ib. A in marg.: Justicia duplex. 28. A in marg.: Dubium primum; B in marg.: Dubium; E in marg.: Dubitacio. 31. A in marg.: Responsio. 34. DE: excommunicacione. 36. E: subiecti. 37. A in marg.: De excommunicacione; E in marg.: Christus conversabatur cum excommunicatis.

18. Psalm XIII, 3.

Antichristi a crimine expurgati. Ideo sicut Christus communicavit cum excommunicatis ab homine et cum aliis a quibus maculam non posset contrahere ad utilitatem sui sive ecclesie, sic indubie debet membrum Christi, supposito quod sciat vel probabiliter credat quod non cum excommunicato huiusmodi maculetur vel quod ex tali communicacione mereatur sibi vel excommunicato aut matri ecclesie, sic doctoraliter vel socialiter cum tali excommunicato ab ecclesia commiscendo (nam nec ecclesia sic excommunicans docet quod talis sit excommunicatus a Domino nec docet quod communicacio cum talibus non proderit alternatim); non itaque est articulus fidei sub tam gravi pena complendus, ut nemo communicet cum talibus, nec sunt leges omnes istius materie fulcite fundamento racionabili vel scriptura, ideo contempnuntur facilitate consimili qua probantur.

We may communicate with them for a good purpose.

Secundo dubitatur si licet statuere gradus in ecclesie dignitate, ut papa, archiepiscopi, episcopi, archidiaconi officiales sese respiciunt hodie ut domini seculares; confundere autem hos ordines esset maiorem partem legum ecclesie perturbare.

The existing degrees of dignity in the Church are wrong.

Sed videtur mihi salvo meliori iudicio quod ista a similitudine simiali fuerunt culpabiliter introducta. Simia enim per multitudinem huiusmodi posset simias nature sue decipere, sed fidelis racionalis instructus a Domino evacuat tales argucias, cum scit ex fide scripture quod Christus caput universalis ecclesie respicit membra supposita tamquam socios non magistros (ut patet Gal. II°); sic enim *Petrus, Jacobus et Johannes qui videbantur esse columpne ecclesie dederunt dexteras societatis Paulo et Barnabe;* nec debet esse alia maioritas inter Christi discipulos nisi ut quis vivendo virtuosius maior fuerit quoad illum. Constantinus autem qui civiliter instituit suum episcopum esse summum non est allegandus tamquam fidem faciens, cum decreta XCVI dist. hoc dictum subtrahunt tamquam paleam, eo quod non assistente alia auctoritate hoc decretum operacione decreti evangelii

4. debet; hic verbum excidisse videtur. 6, 7. A: masculetur. (?) 8. A: excommunicacione. 15. DE: omnis. 18. AE in marg.: Dubium secundum; D in marg.: Dubium; ib. AD: ecclesia. 20. A: sed; AD: recipiunt. 24. DE: civili fuerunt; ib. A in marg.: Responsio. 27. DE: cum sit. 36. D: hoc actum. 37. A: non deest. 38. DE: decretum compassione.

30. Gal. II, 9. 37. Decreti I Pars, dist. XCVI, capp. XIII, XIV.

tenebratur. Nec movet quod sic est in defectivis statutis civilibus, quia sicut Deo attribuetur post diem iudicii, ut sibi proprium librare maioritatem et minoritatem tam in triumphante ecclesia quam dampnatis, sic videtur mihi debere esse ex sentencia Christi (Luce XXII°) in ecclesia militante.

Nec dubium quin sic plus prodesset ecclesia, sicut plus floruit in principio, quando cum dignioribus personis fuit ista sentencia observata; nec scio excusare Antichristi superbiam, quando tollendo istud a Christo quod est sibi proprium committit blasphemiam, quia si ista sentencia non sit vera atque catholica deducatur in contrarium racio vel scriptura. Nam statuta Romani pontificis non sunt primum principium per se notum, ideo si sunt vera, sunt ex verbis deducibilia, cum non sunt historia rei geste. Et cum secundum Augustinum *nulla est veritas nisi fuerit in scriptura*, patet quod hii legislatores darent operam ad inveniendum legum suarum principia in eadem, et cum legum suarum deduccio ex scriptura non degeneraret legem suam sed pocius confirmaret, patet quod deduccionem suam cum suis legibus commiscerent; omnes enim leges non sic fundatas catholicus racionabiliter abhorreret.

Whether it is lawful for ecclesiastics to give banquets.

Sed tercio dubitatur utrum convivare proximos viro ecclesiastico sit licitum, et videtur quod sic, quia Christus qui peccare non potuit interfuit Matthei convivio cum publicanis et peccatoribus (ut patet Matth. IX°); et idem patet de nupciis in Chana Galilee (Joh. II°), ubi non fecisset miraculum de conversione aque in vinum ad supplendum illud convivium nisi istud foret licitum, et idem patet de duobus miraculosis conviviis (Marci VI° et VIII°) que in persona propria fecit plebi.

Ex quibus colligitur quod racione fructus et exclusione argumenti contrarii convivare sit licitum viatori; aliter enim Christus non tam crebro conviviis interesset. In isto dubio supposito quod secularibus sit licitum convivare et per consequens talibus conviviis interesse,

1. A: statutis cuilibet. 2. DE: tribuetur. 4. E in marg.: Christus habet librare maioritatem vel minoritatem in ecclesia. 5. DE: esse deest. 6, 7. DE: sicut prius. 9. E in marg: Nota. 11, 12. A: atque — nam deest. 15. A: historice; ib. A in marg.: Augustinus. 19. DE: non deest. 20. A: suis deest. 22. D: abhorret. 23. AE in marg.: Dubium secundum; D in marg.: Dubium. 23, 24. DE: viro evangelico. 28. D: aquam. 30. A: Marci IX . 32. D in marg.: Convivare si est licitum. 33—36. A: viatori — convivare deest. 35. E: scolaribus.

16. S. August. Opp. tom. VIII, 254, tom. I, 220, tom. III, 1, 44. Cf. De Eccl. 173.

It is not right for prelates, whose temporalities belong to the poor.

querendum videtur ulterius utrum sic convivare conveniens sit prelatis, et videtur quod non, quia omnia bona temporalia que possident sunt bona pauperum, sed illa non licet consumere sine eorum licencia ad ipsorum dispendium, ergo non licet episcopis sic illa bona frugaliter dissipare. Assumptum patet ex illo tercio Decretalium De Donationibus cap. *Fraternitatem* et XVI q. I cap. | *Quoniam quicquid.* Et multo evidencius ex scriptura; et confirmatur ex evangelio Luce XIV°, 12 *cum facis prandium aut cenam, noli vocare amicos tuos neque fratres tuos neque cognatos neque vicinos neque divites, ne forte et ipsi reinvitent te et fiat tibi retribucio, sed cum facis convivium voca pauperes, debiles, claudos, cecos et beatus eris, quia non habent unde retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurreccione iustorum.* Cum ergo convivacio non sit nisi talium, videtur quod vel oportet sacerdotes Dei mandatum contempnere vel a talibus conviviis se servare.

Fol. 205a

Laymen may give banquets, but must be careful as to their motives.

In isto dubio videtur mihi quod sacerdotes Christi debent dare totam operam ad pascendum evangelium et convivandum spiritualiter christianos. Convivacio autem corporalis licet sit periculosa potest competere brachio seculari. Omnis enim viator non debet quicquam agere nisi sub obtentu beatitudinis et per consequens sub racione illius premium promerendi. Et patet quod quicunque convivat alium ut magnificetur in hoc seculo vel acquirat mercedem temporalem pro sui convivio, peccat graviter, quia ante diem iudicii mercedem recipiet si non penam. Videat ergo secularis dominus si ea intencione convivet alios, ut censeatur inclitus vel bonus dapifer atque largus, et de tanto a merito beatitudinis declinatur. Cum ergo talis intencio non sit ad beatitudinem promerendam, patet quod est culpabilis, et multiplicius convivium superfluum nimis frequens atque diutinum.

Convivium autem huiusmodi brachii secularis debet esse ad amiciciam roborandum, ad doctrinam salutiferam ab hospite degustandum et ad Christi pauperes ab inedia

1, 2. A: ulterius — videtur deest. 1. E in marg.: Utrum prelatis convivare sit licitum. 4. DE: ad suum. 6. frugaliter; prodagiliter (?). 9. E in marg.: Confirmacio. 12—14. A: retribucio — tibi deest. 13. D: claucos. 19. AE in marg.: Responsio. 20. A: evangelizacione. 25. A: premii. 28, 29. A: sed non. 30. DE: convivat. 31. DE: tunc de; ib. DE: declinat. 32. DE: non fit. 35. A in marg.: Convivium multiplex; E in marg.: Finis convivii; ib. A: modi deest.

7. Decretal. Gregor. IX, lib. III, tit. XXIV, cap. II. 8. Decreti II Pars, causa XVI, cap. LXVIII.

relevandum. Et sic licet utrobique fiat spiritualis retribucio sempiterna eciam hic in via, tamen de quanto intenditur et capitur temporalis retribucio hic in via, diminuitur vel extinguitur Dei retribucio sempiterna. Nec est obiectus quo clerus dotatus excecat populum dignus memoria. Aliter (inquiunt) vilesceret prelatus ecclesie; ipse ergo qui gratancius scit et congruencius noscit Domino convivare, debet officium istud accipere; nam vilescenciam mundanam prelatus gratanter acciperet, dum tamen in suo officio secundum legem Domini debite ministret; de tanto enim est ministerium suum Deo accepcius. Unde nec Christus nec aliquis apostolus taliter convivavit, licet Christus miraculose ostendens suam potenciam exemplavit secularibus dominis quomodo debeant convivare. Et si dicatur quod episcopi excellenter habeant istam artem, dicitur quod non magis eis convenit quam scurriliter ioculari; per hoc enim defraudant pauperes, sunt Domino inobedientes et fraudant se ipsos a spirituali premio, quia nulla retribucio nisi vana laudis humane est ab eis pro talibus expectanda. Sed dato uno inconveniente in dotacione ecclesie necesse est alia multa sequi. Unde si talis convivacio habilitaret hominem, ut sit episcopus, episcopari magis competeret domino seculari. Sed depauperato tali prelato ad populum spiritualiter convivandum et immutato ex racione multiplici brachio seculari oportet dyabolum cautelose per instrumentum suum agere ad continuacionem et occultacionem sue nequicie, ne suum facinus cicius sit extinctum et ecclesie patencius ostentatum.

Banquets not needed to keep up a prelate's dignity.

Quantum ad argumenta, patet quod non movent contra istam sentenciam; quoad primum patet quod licet Mattheus fuerit signatus a Domino, ut ex post sit Christi apostolus, tamen pro tempore illius convivacionis fuit proprietarius necdum reliquit omnia apostolice sequens Christum. Christus enim ad multos gradus vocavit suos apostolos (ut patet de Petro). Et eodem modo dicitur ad secundum; nam probabiliter creditur quod iste nuptus fuit Johannes Evangelista; sed antequam uxorem suam cognosceret, Christus ad discipulatum

Matthew was a layman when he made the feast.

1. A: licet deest. 2. A: sempiterna deest. 8. AD: dominos. 9. A: violenciam. 13. A: convivet. 17. E: ioculare. 21. A: ecclesie deest. 22. A: humiliaret. 25. E: invitato. 27. A: ministerium suum. 31. D in marg.: Ad primum; A in marg.: 1; E in marg.: Ad argumenta Christi; ib. A: sentenciam deest. 32. A: ut patet postquam. 36. AE in marg.: 2. 39. DE: suam deest.

ipsum graciose vocavit. Ideo fuit tunc in statu in quo sibi licuit facere convivium nupciale. Et sic Christus ipsas nupcias sicut virtuosum seculare convivium auctorizavit.

Christ fed the poor and hungry.

Quoad tercium patet quod ista convivia excedunt quodcunque christiani convivium, ideo Christus ut Deus mandavit apostolis egeno et esurienti populo tamquam dominus ministrare, ideo non contendant nostri prelati taliter convivare. Christus ergo interfuit conviviis licitis, sed numquam nisi quando superhabundanter spiritualem retribuit recompensam.

SERMO XXVI.

Accesserunt ad Jesum discipuli dicentes: Quis putas est maior in regno celorum. Matth. XVIII°, 1.

Why the disciples asked this question.

Quia conturbati sunt discipuli quadam passione humana sciscitantes quis sit maior in militante ecclesia ac in ecclesia triumphante, ideo magister optimus docet efficacissime decisionem istius dubii. Causa autem quare istud | a Christo quesierant creditur a multis quod hoc ideo, quia tres discipulos scilicet Petrum, Jacobum et Johannem Christus in transfiguracione acceperat; ille ergo apud quem *non est accepcio personarum* non sic faceret nisi ipsi sint ceteris meliores, et cum pro Petro solvit didragma (Matth. XVIII°), videtur Petrum habere quandam preeminenciam supra alios ut maiorem. Sed quia non habebant istud expresse a Christo decisum, ideo voluerunt illud habere decisum clarius: *Quis putas*, inquiunt, *est maior in regno celorum?* ubi non videtur quod *quis putas* sint due partes, scilicet nomen interrogativum et verbum putandi vel opinandi, quia tunc implicarent opinionem inesse Domino, cum tamen scire debent quod supra omnem opinionem inest sibi de quocunque certa sciencia; ideo melius videtur quod sit una pars ut ad verbum, ac si apostoli intenderent

Fol. 205b

3. A: secularis. 5. AE in marg.: 3; D in marg.: Ad tercium. 6. christiani; D in marg.: Christi. 13. AD in marg.: XXVI; D in marg.: Michaelis; E in marg.: In die Michaelis. 18. A: desicionem. 25. A: preminenciam. 27. A: istud. 29. A: sit. 31. DE: tamen deest. 32. DE: deberent. 33. Codd.: sciam. 34. A: ut adverbium.

13. Cf. Wyclif's Sermons ed. by Arnold, I, pag. 398—402.
22. Rom. II, 11.

istum sensum quem reputas esse maiorem in regno celorum; nam hoc satis est nobis cognoscere, cum scimus quod tua reputacio est veritatis decisio.

Nec refert sive per regnum celorum intelligatur ecclesia militans vel triumphans vel utraque communiter sicut signat nomen ecclesie. Jesus autem docuit eos decisionem huius dubii opere, exemplo et declaracione verbali expressa; opus autem fuit quod Jesus *vocans parvulum statuit eum in medio eorum* tamquam dominative vallatum et ab eis protectum. Cognoscere vero quis fuit iste parvulus est nobis impertinens sicut noticia nominis canis Thobie, sed probabiliter creditur quod fuit virtuosus et predestinatus. *Amen*, inquit, *dico vobis, nisi conversi fueritis* a vestra superbia tumorosa *et efficiamini* humiles *sicut parvuli, non intrabitis in regnum celorum*. Que sentencia cum fuerit absolute necessaria, sedaret in illis contenciosam superbiam. Quid enim prodest viatori cognoscere maioritatem hominis quoad Deum, nisi forte prosit, ut sit virtuosior et ad fugiendum peccata proclivior? Et cum eius oppositum sepe contingit, patet ex inenarrabili Christi prudencia quod ista sentencia a viatoribus est celata. Exhinc enim contingeret quod unus sit reliquo superbior et alteri confratri indignacior atque ad peccandum securior. Operemur igitur bonum quantum sufficimus, quia quod Deus unicuique secundum dignitatem suam retribuet certi sumus; et ulteriorem precisionem noticie maioritatis expedit viatoribus ignorare.

Christ taught that it was not good for them to know.

Unde de maioritate Petri super Johannem vel econtra aut Pauli super alterum eorum vel cuiuscunque beati super reliquum est vanum nobis contendere. Supposicionem autem habere possumus nobis probabilem cuius consideracionem debemus statim dimittere. Stat enim quod Petro pastore militantis ecclesie loco Christi Johannes contemplativus sit sanccior; cum non sequitur Petrus prerogativam habet in isto super Johannem, ergo est simpliciter eo maior; tunc enim quilibet beatus foret simpliciter maior quam alius et econtra; nec

We should not dispute as to which of the apostles was greatest.

4. D in marg.: Doctrina; A in marg.: Regnum celorum dupliciter. 6. DE: sicut deest. 8. DE: autem deest. 16. A: cum sit. 17. E in marg.: Scire maioritatem quoad Deum non prodest homini. 22. E: a extinctum est. 25. DE: ergo; ib. DE: quod deest; A: quia deest. 34. DE: Petri pastoris. 38. A: et deest.

12. Cf. De Ecclesia, pag. 276

sequitur: Paulus plus omnibus laboravit, ergo est simpliciter amplius omnibus premiatus, cum labor potest esse maior multipliciter vel quia quoad mundum extensior vel quia quoad corpus angustior vel quia ex maiori caritate meritorior quod Paulus non presumpsit dicere de se ipso. Decisio ergo Christi propinquior sed conclusio ad quesitum apostolorum confusa et in particulari incognita stat in isto quod quicunque sine personarum accepcione magis se humiliaverit est maior in beatitudine et econtra; patet quod humilitas que est fundamentum omnibus aliis virtutibus est mensura penes quam attendi debet virtuositas cuiuscunque, sed penes gradum virtuositatis debet attendi beatitudo hominis, ergo conclusio. Nam virtus moralis non inest homini nisi doceatur per hanc sentire humiliter de se ipso. Ergo de quanto fuerit plus virtuosus est magis humilis et econtra; nec valent instancie quas ydiote obiciunt: Christus (inquiunt) est infinitum magis virtuosus quam aliquod membrum suum; et tamen non est infinitum plus humilis, quia neque divinitus neque humanitus, quia divinitas non habet cui se humiliet, nec humanitas; ergo conclusio falsa; divinitus non, quia cum eius humilitas sit creatura, non infinitum excedit aliam humilitatem, sicut nec ad infinitum maiorem humilitatem humanitatis Domini inclinavit. |

Humility is the measure of virtue.

Objection: Christ is infinitely more virtuous than man, but not infinitely more humble.

Fol. 205c

Item, cum virtutes in Domino correspondent, sequitur per idem quod quecunque species virtutis in ipso excederet infinitum virtutem aliam fratris sui, et per consequens, Christus foret infinitum bonus homo et sic tam bonus homo quam bonus Deus.

Item, Deus ex omnipotencia sua posset servare quamcunque caritatem in Christo remissa sua humilitate vel omnino extincta, quia cum ille virtutes sunt res omnino distincte possibiles per se esse, negare hoc foret derogare Dei omnipotencie; cum ergo stante caritate in Christo foret eque dilectus a Deo et per consequens eque beatus, sequitur quod beatitudo et humilitas non regulariter correspondent.

3, 4. DE: quia — vel deest. 3. A in marg.: Maioritas laboris multiplex; E in marg.: Labor multiplex. 6. A: sed quoad. 9. A: beatitudinem. 10. A in marg: Humilitas. 15. A: per hanc deest. 15. DE in marg.: 1; E in marg.: Instancie ydiote. 13—19. In cod. A locus: beatitudo — membrum suum bis habetur. 22. DE: creata. 24. DE: Deo. 26. ADE in marg.: 2. 31. ADE in marg.: 3. 33. E: virtutes deest.

Answer: It is impossible for man to be more humble than Christ.

Hic videtur mihi quod, sicut non est possibile hominem esse Christo beaciorem vel deitati cariorem, sic non est possibile hominem esse plus humilem vel aliter virtuosum; sicut enim nec Deus potest facere centrum mundi esse inferius, sic non potest facere suppositum quodcunque Christo humilius. Unde errant infideliter qui sompniant quod falsificare prima principia illi soli subest qui potest facere centrum mundi esse inferius quam est; nam sive rarefactus fuerit mundus versus suam circumferenciam infinite sive condensatus versus eius medium ad non quantum sive motus localiter in vacuo infinito, foret centrum eius continue eque bassum; ideo ista conclusio claudicat in duobus. Utrum autem divinitas sit humilis est contenciosa equivocacio apud multos; quidam enim dicunt quod humilitas in sua analogia est voluntas in gradu sibi congrua persistendi, et sic tam Trinitas est infinitum humilis quam quilibet creatura racionalis debet esse humilis, licet peccantes finaliter sunt ab humilitate perpetuo spoliati. Sed relinquendo difficultatem istam scolasticis concedendum videtur quod, sicut Christus est infinitum melior divinitus quam eius humanitas, sic est de suis virtutibus senciendum; quelibet enim virtus quam habet humanitus est quomodolibet inseparabilis ab anima sed virtus quam habet divinitus est substancialiter sua sapiencia, non qualitas vel accidens inexistens.

Parallel from the immobility of the earth's centre.

What humility is.

Quantum ad secundum dicitur negando consequenciam, cum Christus non infinitum excedit alium hominem humanitus, cum omnis perfeccio quam habet humanitus sit finita; nec sequitur ex isto quod denominacio quam Christus habet humanitus secundum virtutem vel bonitatem anime et denominacio alterius hominis speciei consimilis poterit coequari. Unde garrientes contra istud concedunt quod superficies est infinitum maior quam

Christ's attributes as man are not infinite.

1. AE in marg.: Responsio triplex; A in marg.: 1; D in marg.: Ad primum. 4. A: nec Deus non; DE: enim non Deus. 5. A: suppositum quoddam. 7. DE: falsificaret primo principio; E: falsificacio primi principii illi. 8. A: esse deest. 9. E: rarusfactus. 12. A: basim; ib. D in marg. inf.: Utrum divinitas est humilis, quod si non, tunc videtur quod fundamentum omnium virtutum non est in Deo. 14. A: est vocacio. 15. A: quidam autem; ib. E in marg.: Utrum divinitas sit humilis humilitas. 16. DE: in gracia; ib. E in marg.: Humilitas. 20, 21. A: comedendum videtur. 22. DE: quam est. 23, 24. A: humanitus est creatura licet; E rectius: est qualitas. 27. A in marg.: 2; DE in marg.: Ad secundum. 29. DE: cum quecunque denominacio quam habet. 33. Codd.: poterunt; ib. A: coequare.

4, 5. Cf. Trialogum, pag. 164. 16. Cf. Trialogum, pag. 165.

It may be impossible for things to be equal without either of them being infinite

linea, cum non poterunt coequari, et tamen neutrum est infinitum magnum; et sic dicent consequenter quod tam bonitas quam virtus quam Christus habet humanitus infinitum excedit bonitatem alterius hominis vel virtutem et tamen neutrum est infinitum. Ego autem considero in istis Dei omniscienciam et licet quoad nos unum infinitum dicitur aliud excedere, tamen quoad Deum excedit finite solummodo, cum non possit plus excedere quam se toto et ipsum totum solummodo est finitum. Sicut ergo solebam dicere quod totalis linea et superficies sunt equales, sicut superficies quadrata pedalis solummodo finite excedit latus suum cuius proporcio est diffinicio distincte cognita, qui est numerus infinitus. Nec est color si una talis res solum finite excedit reliquam quod poterant coequari, sicut patet de angulo rectilineo et angulo contingente; et ita senciendum est de virtute et bonitate quam Christus habet humanitus quoad alios fratres suos. Nullus enim alius potest sibi equari in virtute licet utraque sit finita et consimilis speciei. Et sic licet Christus sit melior homo quam Petrus sic quod infinite bonitates Petri non poterunt sibi secundum equivalenciam coequari, tamen non sequitur quod Christus sit infinitum bonus homo nec quod sit infinitum melior humanitus quam est Petrus.

Accidents have no independent existence.

Quoad tercium patet quod assumptum est impossibile et una de heresibus in quibus fratres ac errantes in sacramento altaris illudunt populo, nam fatui concipiunt quod omne accidens sit res que poterit per se esse; quod foret blasphemum de quolibet accidente, cum nullum sit accidens nisi modus accidentalis substancie. Sic ergo ut Deus non potest in contradiccionem, ita non potest in per se accidentacionem quam Antichristi blaspheme predicant; nam consequenter concedunt quod naturam suam integram, scilicet tam corpus quam animam, Christus potest assumere in unitatem suppositi, naturam de beata virgine dimittendo vel ipsam naturam assumptam, ubi et quomodolibet libuerit reservando; et sic sicut illi possunt esse persona que creavit mundum

1. A: quoequari. 8, 9. A: cum non — solummodo deest. 12. A: modo deest. 13. A: est Dei filio. 20. DE: specie. 22. A: sibi deest. 22, 23. DE: nec sequitur. 23, 24. A: bonus — melior deest. 25. A in marg.: 3: DE: Ad tercium. 26. E: stantes et fratres; ib. A in marg.: Quid est accidens; E in marg.: Hic nota; D in marg.: Deus non potest impossibile accidens stare sine subiecto. Assumpcio nature cuiuscunque. 36. A: de beata — naturam deest. 38. D: mundus.

ex nichilo et mundum finaliter iudicabit vel saltem de possibili ille homo qui sic facit communicat in corpore et anima ac quibuscunque partibus cum eisdem, sic possunt facere quod Christus sit quantumcunque difformiter laniatus et in virtutibus | quantumcunque dispariter spoliatus. Nam posita tali assumpcione compossibile est cum hoc quod membra Christi assumpta de virgine secundum naturam de se ipsis assumptam quantumlibet varientur, et cum accio persone debetur nature, patet quod persona Christi depauperante ipsum virtutibus et inducente vicia (quod contendunt absolute necessario posse esse), ipsi possunt faciliter sic tractare dominum Jesum Christum. Sed procul a fidelibus conclusiones huiusmodi blasphemorum; non enim possunt eum in persona sua occidere vel dampnare, licet blaspheme blaterent antecedens.

Fol. 205[a]

The contrary opinion leads to various heresies concerning the Incarnation.

Ulterius autem prosequendo sensum evangelii notanda sunt verba Christi, dum sic loquitur: *Qui suscipit unum talem parvulum in nomine meo me suscipit.* Iste autem parvulus sompniatur fuisse beatus Marcialis parvulus etate et malicia, quem beatus Petrus misit post in Galliam predicare et fundavit Lemoicensibus fidem. Sed dimisso isto ipsis qui credere illud volunt, tenendum est quod, sicut superbia descendit dyabolus de regno, sic humilitate oportet ascendere. Oportet ergo prelatos notare humilitatem precipue nec carebunt sic humiles vite necessariis, quia subvenire illis est Christum in membris suis suscipere (ut patet Act. IX° et Matth. XXIV°). Idem ergo foret de isto diffidere et Dei omnipotenciam ac omniscienciam cum iusticia sue providencie desperare. Nec solum puniendi sunt qui corporale subsidium parvulis istis negant, sed illi qui ipsos exprobrant inferunt illis iniuriam vel quomodolibet scandalizant; et in isto capitulo sunt omnes superbi et prelati specialiter se ipsos exaltantes, spiritualem doctrinam a subditis subtrahentes, et ut breviter dicatur, hoc scandalum

Humility binding on prelates.

8. DE: se deest. 9. DE: detur. 12. DE: sic deest; ib. A in marg.: I. 20. DE: beatus deest. 22. AD: predicare deest; ib. DE: et fundante Limocensibus; ib. A: omisso. 23. DE: ipso. 32. DE: istis deest. 35, 36. A: spiritualem — subtrahentes deest. 36. DE: ut deest.

19. Petrus Comestor in the Historia Scholastica (cap. XC) and Nicholaus de Lyra, both give the tradition referred to in the text, that this little child grew up to be a certain St. Marcialis, who was sent into Gaul by St. Peter and preached the faith to the people of the Limousin (Arnold).

faciunt omnes criminosi. *Talibus autem* scandalizantibus (cuiusmodi sunt communiter superiores ecclesie) *foret expediens* quod cicius necarentur quantumlibet gravi pena, *ut suspensa ad colla eorum mola asinaria in profundo pelagi demergantur.* Sic enim dicitur occidendos in Palestina morte magis terribili cruciari vel (ut placet beato Gregorio) per molam asinariam intelligitur circuitus laboricii corporalis, ita quod mola testetur eius gravedinem et circulacio eius continuacionem que in dies renovatur et asinus significet stulticiam laboricii a talibus agrestibus supportatam. Suspensio vero circa collum eius est necessaria deputacio ad istud officium et in profundum maris demersio est eterna dampnacio.

St. Gregory's gloss on 'the millstone.'

Vult ergo evangelium dicere quod multis prelatis in mundo splendentibus foret expediens quod non secundum hunc statum prelacie sed secundum statum rudem in seculo dampnarentur, quia sic mititas dampnabilis supra dampnacionem gravioris peccati ex pastorali officio foret eis expediens. Et quia tam spissim seminatur hoc vicium ex errore prelati, cum fere totus mundus aliquo sex consensuum ipso participet, signanter dicit evangelium: *Ve mundo a scandalis.* Sed quia Christus vidit peccatum precedens ad istud necessitans, ideo vere dicit: quod *necesse est ut veniant scandala;* quodlibet enim peccatum prelati vel populi preparat ad hoc scandalum in prelato, quia (Job XXXIV°) scribitur quod *Deus regnare facit hominem ypocritam propter peccata populi;* verum tamen non obstante ista necessitate, cum quilibet talis primo scandalizat se ipsum et preparat ad scandalum aliorum, non excusatur a crimine, sed *ve cuicunque tali per quem scandalum venit;* nec solum debes cavere scandalizare sic proximum sed te ipsum. *Si autem manus tua,* hoc est, virtus operativa *vel pes tuus,* hoc est, virtus affectiva *facit te ruere in peccatum, erue* indisposicionem talis potencie et eius actum nefarium *proice abs te,* quia melius est tibi carere exercicio voluptuoso virtutum huiusmodi in hoc mundo quam voluptate huiusmodi eternaliter condempnari. Nam cum

Worldly prelates would be better as laymen, since they would incur a lighter damnation.

7. E in marg.: Mola asinaria. 10. A: renovantur. 12. A: eius deest. 25. DE: populi deest. 26. A: XXXIV° deest. 31. D: non solum; E: ideo non.

7. Gregorii Mor. lib. VI, § 57. Cf. Arnold l. c. 22. Matthaei XVIII, 7. 33. Vulg.: *scandalizat te.*

illa penalitate horum sensuum hic pro via stat beatitudinem sequi in patria; et illa est infinitum melior quam voluptas huiusmodi temporalis. Et idem est iudicium de oculo habente duplicitatem intencionis et affluenciam mundane prosperitatis; licet autem duplicitas talis sit bona, sicut tam voluptas quam dampnacio inde sequens, tamen simplicitas et fructus eius qui est beatitudo est melior et simpliciter preferenda.

We cast off our members when we deny them the opportunity of sin

Nec obest quod per manum, pedem et oculum intelligantur consentanei aut facinus procurantes; declinari quidem debet eorum societas sicut societatis occasio removeri. Tunc ergo homo eruit membra vel insolencias membrorum interioris hominis, quando tollit radicalem occasionem qua membra huiusmodi vicientur et | proicit a se membra huiusmodi, quando actus suos viciosos semovet et exercitat in virtute. Sic enim Matth. XIX°, 12 dicitur continens se *castrare*. Tales ergo pusilli licet sint mundo abiecti, sunt tamen divites in regno et per consequens angeli beati ad eorum custodiam deputati. Cavendum itaque est ne iniusta operacione, inordinata affeccione vel iniqua machinacione iniurietur heredibus tanti regni.

Fol. 206a

SERMO XXVII.

Videns Jesus turbas ascendit in montem. Matth. V°, 1.

The new law given by Christ.

Hoc evangelium continet legem Christi quam ipse non dedit per angelum cum terrore (ut dicitur Exod. XX° et Act. VII°), sed verus Deus tamquam legem ultimam et completissimam dedit congruentissime istam legem. Videns ergo copiam turbarum congruam, ut istam legem acciperent, ascendit in montem ad denotandum excellenciam legis desuper inspirate, excellenciam summi legiferi et consonanciam cum lege veteri. Cum enim lex nova sit donum perfectissimum, patet ex testimonio beati Jacobi quod oportet *ipsam descendere a*

5. DE: affluencia. 6. E: sic; ib. E: voluntas. 7. DE: illis sequens. 9. E in marg.: Manus, pes, oculus signant. 16. A: in virtute deest; ib. DE: Tunc enim. 18, 19. A: per Deum. 21. DE: vel nunquam. 22. DE: regis. 24. AD in marg.: XXVII; E in marg.: In die Omnium Sanctorum. 26. A: timore; E in marg.: Christus ascendit in montem. 29. A: tubarum. 30, 31. A: ad demonstrandum. 33. DE: sicut donum; A: sit domum.

24. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold I, 406—412. 34. Jacobi I, 17.

patre luminum, et cum proporcionabiliter ad legem oportet aptare legiferum, patet quod oportet hanc legem gracie habere legislatorem graciam domini nostri Jesu Christi. Unde Matth. VII°, 29: *Erat*, inquit, *docens eos tamquam potestatem habens et non sicut scribe et pharisei.* Et tercio sicut lex Moysi data est in Monte (Exod. XX°), sic lex gracie dari debet populo per legiferum sedentem in monte, sed modo vario. Ideo (Joh. I°, 17) dicitur *lex per Moysen data est, sed gracia et veritas per Jesum Christum facta est.* Christus enim in propria persona prius fecit practicam sue legis. Sessio autem Christi notat potestatem legiferi quietem sine perturbacione et amorem ac securitatem excludentem tremorem legis antique (Exodi XX°).

The position taken by the disciples denotes that they were to promulgate the law.

Accesserunt ad eum discipuli eius medii inter Christum et populum ad denotandum quod ipsi erant ab eo dispositi ad legem Christi populo promulgandum. Sed heu illi qui gerunt hodie vicem apostolorum quoad illud quod mendaciter sapit pinguedinem non ascendunt ad Christum in montem, sed stant a longe in valle cum populo, cum secundum omnem perturbacionem seculi tamquam stantes in labore mundane prosperitatis cum laicis convolvuntur, in tantum quod tolerabilior fuit condicio Judeorum. Ipsi enim tempore Christi habuerunt multos legis doctores, ut patet de illis inter quos sedit Dominus (Luce II°) et de eo qui temptavit Dominum de mandato magno in lege (Matth. XXII°) ac multis doctoribus eis similibus. Nec dubium quin omnes illi doctores fuerant de lege Dei, nostri autem prelati vel non sunt doctores vel sunt doctores asinaria mola oppressi vel aliter doctores cesarei vel papales; ideo non sedent cum Christo in monte sed in planicie tamquam laici stant cum plebe. Et cum legis Dei attencio et Christi dileccio correspondent, patet quanto ab amore Christi ut pascant spiritualiter subditos elongantur (nam Joh. XIV°, 23 scribitur: *Si quis diligit me sermonem meum servabit* et Joh. ultimo (XXI°, 17) dictum est Petro: *Si amas me pasce oves meas);* et istud indubie est detestabilius quam degeneracio Judeorum. Et servatis

Their successors have come down among the people.

7. A: in monte deest. 11. E in marg.: Sessio. 12, 13. DE: ac familiaritatem. 14, 15. A: inter Jesum et populum et. 14. E in marg.: Discipuli mediiatores (!) inter Christum et populum. 16. E: promulganda. 23. DE: condicio iudicio Judeorum. 24. DE: multos deest. 25. A: Luce XX°. 26. A: magis. 27. DE: eis deest. 28. DE: legis Dei. 28, 29. A: vel non sunt doctores deest. 29. A: mole. 33. A: quante. 36, 37. A: dictum — oves meas deest. 37. A: illud indubie.

istis circumstanciis aperiens os suum docebat tam apostolos suos quam populum. Ex hoc enim ore suo hec docuit, ut notetur signancius lex quam tantus legifer impressit; non enim dabatur, ut in lege veteri, per tubam, terrorem et angelum, sed iuxta vocem prophete os Domini locutum est hec. Nec scripsit Christus hanc legem in tabulis vel pellibus mortuorum animalium sed in cordibus hominum tamquam magister optimus et subtilissimus scrutator cordium et illapsor capacium animarum. Unde (ad Gal. III°, 24) dicitur lex vetus propter suam ruditatem intolerabilem *pedagogus*, quia ergo tota lex consistit in virtutibus et earum operibus ac beatitudine finaliter consequente, ideo promittit Christus octo beatitudines que, licet sint ultime in execucione, sunt tamen prime in intencione. Adiungit autem virtutes et opera que media sunt ad illas: *Beati*, inquit, *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum*. Ista quidem paupertas spiritus est vera humilitas que contra superbiam magis disponit hominem ad beatitudinem inturbate; ideo propter similitudinem et propinquitatem sic virtuosi ad beatitudinem dicitur quod sic pauper habet pro suo tempore regnum Dei; unde (Matthei XVIII°) dicitur (ut patet sermone proximo) quod humilior in
Fol. 206b bea | titudine est eo maior et (ut dicit Lyncolniensis) oportet quod a sic humili excludatur mentis iactacio. Unde ille dicitur pauper qui habet parum de tali ventosa iactancia opere vel sermone; unde (Yob. XXXII°, 18) legitur de illo pompatico Themanite: *Plenus sum sermonibus et coartat me spiritus uteri mei*. Ille eciam dicitur pauper spiritu qui in mente et cogitacione cum quietacione et ordinacione divina se cogitat parum posse; talis autem paupertas spiritus est solum in patria clara sine peste superbie; nec est possibile talem finaliter sic humilem a regno deficere.

Christ wrote His law in the hearts of men.

The benedictions: 1. The poor in spirit i. e. the truly humble.

Secundus gradus beatitudinis in perpetuitate quieta consistens in mititate contra invidiam acquiritur. Ideo

2. The meek.

3. A: legislator. 4. A in marg.: Apercio oris. 6. A: est hoc. 7. A: animalium deest. 8. A: ut magister. 13. E in marg.: Tota lex Christi consistit. 15. E in marg.: Prima beatitudo. 17. A in marg.: Primus gradus. 21. DE: et beatitudinem deest. 23. DE: primo. 24. A: est deest. 25. A: viantis iactacio. 27. A: XXXII° deest. 28. E in marg.: Pauper dicitur. 29. A: utris. 31. A: in ordinacione. 32. DE: spiritus deest. 35. A in marg.: Secundus gradus; E in marg.: 2. 36. DE: in deest.

16. Matth. V, 3. 24. Cf. Trialogum, pag. 166. 28. Themanite. Wyclif has confounded Eliu (Job XXXII, 2) with Eliphaz Themanites (Job. II, 11).

who add to humility, control of temper.

dicit Christus: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*, hoc est, beati sunt illi qui supra paupertatem spiritus predictam addunt virtutem potenciam irascibilem refrenantem, quoniam sicut hi possident iuste et tranquille terrena, cum *iustorum sunt omnia*, sic possidebunt terram vivencium. Nam sic mites parati ad tollerandum iniurias quiete et secure possident tam temporalia quam eciam beatitudinem consequentur, ubi superbi et invidi pugnantes ad invicem nihil secure possident; et licet finis talium peccatorum foret tale dominium, tamen divina iusticia ostendit suam laboriosam iactanciam, qua mundum cupiunt esse frustra; nam discipuli dyaboli in tota sua intencione et operacione sunt finaliter redarguti.

3. Those that mourn, whose grief is for sin.

Tercio commendat lex Christi habentes luctum columbinum in amorosa paciencia contra iram. *Beati*, inquit, *qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Nam tempore legis gracie audita est vox turturis caritative cantantis et tumorem ac rancorem iracundie deplorantis et dicentis cum Apostolo (Rom. VII°): *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (et Phil. I°). Tales autem sic lugentes consequitur consolacio patrie infinita et felix commutacio, sicut stulta est commutacio irascibilum et voluptuosorum quibus dyabolus commutat pro delectacione momentanea luctum perpetuum. Deus enim ex sua magnificencia semper commutat in melius quodammodo infinite sed dyabolus econverso. Sunt autem gradus luctus laudabilis, sicut et caritatis multiplices; quidam autem ex caritate quam habent ad Deum lugent quod in eum taliter omiserunt, et quidam super hoc ex maiori caritate lugent quod tam ipsi quam totus populus Deo adeo sunt ingrati, et quidam super ista duo addunt gradum tercium caritatis quod a beatitudine in hac valle miserie sunt adeo elongati. *Caritas autem* secundum Apostolum (I. Cor. XIII°, 4) *est tam paciens quam benigna;* et hec tria contra triplex peccatum dyaboli disponunt hominem in se ipsum.

Different degrees of virtuous grief.

2. DE: supra potestatem; ib. D in marg.: paupertatem. 4. A: sicut hic. 7. DE: quam et. 8. A: mundi pugnantes. 11, 12. DE: contra mundum commovent. 14. A in marg.: Tercius gradus; E in marg.: 3. 17. A: caritatem. 18. A: et rancorem. 20. E: et ad. 22. A: sicut — commutacio deest. 23. A: quilibet diabolus; ib. A: pro dileccione. 26. DE: econtra. 27. E in marg.: Gradus luctus laudabilis. 31. A: Deo deest. 35. A: qua for contra; ib. A: quatriplex. (!)

1. Matth. V, 4. 15. Matth. V, 5. 19. Recte Phil. I, 23. Rom. VII, 24 is in the same intent.

4. Those who hunger and thirst after righteousness.

Quarto *beati qui esuriunt et siciunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur;* et ista condicio militat contra accidiosos. Isti enim ferventer et caritative zelant pro complemento iusticie desideriis, laboribus et expensis; accidiosi vero in sua vana quiete inaniter delectantur, et tamen finis consequens est intento suo contrarius ut priores; finis autem accidie est cruciatus et perturbacio infinita et finis desiderii complementi iusticie est beata saciacio infinita, nam cum anima sit naturaliter capax beatitudinis, patet quod quantumcunque desideraverit in temporalibus propriis, delectacionibus personalibus, remanent vacuitas et capacitas infiniti. Ideo (Psalmo XVI°, 15) dicitur: *Saciabor, cum apparuerit gloria tua;* et cum hodie tantum contempnitur lex divina, patet quam pauci sunt qui esuriunt et siciunt illam iusticiam sed pocius temporale proprium, cum tamen certi sumus ex fide quod sine ista esurie que contrariatur accidie nemo saturabitur in beatitudine.

5. The merciful,

Quinto *beati qui contra avariciam misericorditer sua indigentibus largiuntur, quoniam ipsi* immensam *misericordiam consequentu*r (ut patet Matth. XXV°), et hinc in eadem lege scribitur (Luce VI°, 38): *Mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* Inmensitas retribucionis patet in quadruplici gradu mensure et ydemptitas respicit magnificenciam largitoris; satis quidem est quod utrobique sit opus misericordie et proporcionabilitas largientis. Deus enim cum sit infinitum magnus dominus et donacio secundum philosophos debet secundum magnitudinem dominii mensurari, patet quod decet ipsum pro parvo munere infinitum magis retribuere; et patet testimonium (Matthei XII°) de retribucione magnitudinis pro quantumlibet parvo bono. Et ista misericordia vel elemosina bipartita opponitur avaricie secundum quatuordecim opera corporalis et spiritualis misericordie.

who shall be rewarded by God's infinite mercy.

1. A in marg.: Quartus gradus. 3. DE: frequenter et. 6. D: intencio; E: intencioni sue. 7. DE: finis enim. 8, 9. DE: et finis — infinita deest. 10. A: desideravit. 12. DE: remanet; ib. A: Psalmo X°. 15. DE: illam deest. 18. DE: saciabitur. 19. A in marg.: Quintus gradus; E in marg.: 5; ib. DE: suam. 21. Codd.: consequuntur. 22. A: Matth. VII°. 25. DE: quarto gradu. 27. DE: proporcionalitas. 30. A: dominii deest. 31. A: tribuere. 33. DE: pro deest; ib. DE: parva Deo. 35. DE: opera caritatis.

1. Matth. V, 6. 19. Ib. V, 7.

6. The pure in heart.

Sexto contra luxuriam: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt;* cum enim mundicia | cogitacionis hominis capitur ab obiecto, patet quantum luxuriosi ab ista mundicia defraudantur ymmo, cum quicquid homo plus amaverit constituit Deum suum, patet quam infideliter et quam turpiter luxuriosi sibi pro Deo constituunt partes turpissimas meretricis; nec aliud peccatum in bestialitatem plus mergit hominem, ut a spiritualium intuitu elongetur. Ideo ista castitas vel celibatus signanter vocatur cordis mundicia sine qua Deus numquam videbitur, ideo (Apoc. XIV°, 4) dicitur quod omnes celi cives *sunt virgines sequentes agnum quocunque ierit.*

Fol. 206c

7. The peace makers.

This condemns gluttony, which is the chief cause of strife.

Septimo contra gulam: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Nulli enim inquiecius per pugnas, lites et contenciones inpugnant proximos quam gulosi. Si enim de moderato vescibili quietarentur, ut contingit in statu innocencie et continget in patria, non pro vescibilibus tamquam bestie sic pugnarent. Et per istum ordinem harum virtutum notatur quod tam virtutes quam vicia eis opposita se causant reciproce. Sicut enim gulosus sepe spumat in libidinem, sic luxuriosus pro exercendo suo facinore fit gulosus. Isti autem pacifici sic accipientes vescibilia pro quibus fit maior mundana contencio pro mensure observancia vocantur filii Dei patris, cum mensura secundum Sapientem correspondeat Deo patri; nec est hoc modicum, quia secundum Apostolum *si sunt filii, sunt heredes.*

8. Those who are persecuted for righteousness' sake.

Octavo *beati qui persecucionem paciuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum celorum.* Nullum enim est amoris Dei maius indicium quam quod viator propter causam Dei vel legis sue observanciam gratanter accipiat penam mortis, quia illa paciencia facit martyrem et animam sic mortui subito advolare. Ideo signanter sicut in prima beatitudine, sic in ista, cum eius virtus et sua operacio sit finis meriti viatoris,

1. A in marg.: Sextus gradus; E in marg.: 6. 4. DE: cum deest. 6. A: sibi deest. 8. DE: vergit. 9. DE: spirituum. 11. A: Deus deest; ib. XIV° deest. 12. DE: sequendo. 14. A in marg.: Septimus gradus; E in marg.: 7. 15. DE: Nulli quidem. 20. E in marg.: Virtutes et vicia causant se reciproce. 21. DE: sibi opposita. 24. E: mundicia. 26. DE: correspondet; ib DE: hoc deest. 29. A in marg.: Octavus gradus; E in marg.: 8. 31. A: divini magis. 36. DE: sua deest; ib. DE: fuit finis; ib. E in marg.: Nota.

1. Matth. V, 8. 14. ib. V, 9. 26. Sap. XI, 21. Cf. E.W. of W., pag. 321. 28. Rom. VIII, 17.

dicitur pro finali premio, quoniam *ipsorum est regnum celorum*. Sicut enim ventus turbinis vel impressiones aeris non impediunt celum ab ordine sui motus, sic perturbaciones seculi non impediunt sic virtuosum, eciamsi mors advenerit, a suo proposito promerendi, nam talium conversacio est in celis. Nec video quod alii sunt vere martyres vel salvandi, sed quia debent esse legem defendentes et exequentes opere, sciencia, exhortacione et doctrina (quod figurarunt apostoli Christo propinqui et medii inter ipsum et populum), ideo ad ipsos dirigit sermonem exhortacionis et in ipsis non dubium animative loquitur quibuscunque prelatis vel apostolicis qui ipsos debite imitantur: *Beati*, inquit, *estis, cum maledixerint vobis homines et persecuti vos fuerint et dixerint omne malum adversum vos mencientes propter me, gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in celis.*

Ex quibus verbis fideli vianti dulcissimis tam doctrinalibus quam propheticis expergefieret evangelizator et curatus et semimortuus, si fides in ipso non titubet. Predicit enim Christus prophetice quod tales apostolici debeant non timere, et nude propter persecuciones has triplices debeant congaudere; prima ergo insultacio est Antichristi per malediccione et excommunicaciones, sed omnes illi sunt homines, quia humum vel terrestria sapientes; siciunt enim mundanos honores et propria commoda terrena non honorem Dei vel bona spiritualia, ut in celestibus conversantes. Tales (inquam) sunt homines qui apostolicis maledicunt, ymmo tempore Christi sacerdotes et pharisei et scribe arraliter inceperunt (ut patet Joh. IX°); nec quietantur in ista malediccione sed machinantur nocere christicolis vulpina persecucione ut ficta citatione, insidiacione et incarceracione. Et tercio quid per se, quid per procuratores dixerint omne genus mali pene vel scandali adversum Christi discipulos legem suam viriliter defendentes, sed oportet ad eorum beatitudinem, quod insultantes in causa Christi quam

Antichrist makes his attacks,
1. by cursing.
2. by citations and imprisonment,
3. by slander,

1. A: quod ipsorum. 2. E: enim deest. 4. DE: perturbatores. 7. E: quia deest. 8. DE: oportet esse. 11. DE: sermones; ib. DE: in deest. 15. A: et dixerint deest; ib. A: adversus. 16. A: quia merces. 20. A: et deest. 21. DE: quid; ib. A: tales apostatici. 23. A in marg.: 1; E in marg.: Prima insultacio Antichristi. 25. DE: qui humanum vel. 26. A: cupiunt enim; ib. E: honores deest 28. A: ut deest. 29. E: ymmo Christum. 31. AE in marg.: 2. 34. AE in marg.: 3.

15. Matth. V, 10.

defendunt sui discipuli menciantur, quia si verum dixerint et sic persecuti propter nomen Christi passi non fuerint, non ideo sunt beati. Summa ergo consolacio quod tales Antichristi taliter maledicunt et Veritas beatificat et per consequens benedicit iuxta illud (Psalmi CVIII°, 28): *Maledicent illi et tu benedices.* Et hec est spes fidelium qui non timent malediccciones huiusmodi satraparum et specialiter dum cecati non fuerint per Antichristum in fide scripture, ad quam cecacionem laborat precipue quod nulla acceptetur scripture sentencia nisi ab ipso fuerit diffinita.

Christ's blessing will console the persecuted,

Et ut mentes fidelis animet ad hoc opus, adiungit finaliter quod debent intrinsecus gaudere iubilo et extrinsecus exultare pro convertendo populo, cum repugnat regalie Christi et sue magnificencie quin merces talium conservetur in celestibus | copiose. Nec credo quod fidelis viator a defensione istius legis ac eius promulgacione deficiet nisi dampnabiliter discrediderit Veritati, quia vox turturis audita est in terra nostra commiscens cantum et gemitum, cantum de premio, et gemitum de peccato.

and is a cause that they should rejoice.

Fol. 206^d

Ideo ut idiote et simplices habeant materiam predicandi, notanda sunt sex iuga secularis brachii que trahunt efficacius currum Christi: primum est inter Christum et fideles simplices viatores, secundum est inter coniuges secundum legem Domini coniugatos, tercium est inter parentes et filios naturales, quartum est inter patremfamilias et suos mercenarios et eis servientes, quintum est inter seculares dominos et suos servos vel tenentes et sextum generaliter inter proximos conviventes. Omnibus enim istis debet columba ecclesie cantum caritatis et pacis canere et optare. Cum autem ista sex iuga secundum istam levitatem et suavitatem sunt fundabilia in scriptura, evangelizans sic animatus a

Six yokes that draw Christ's car; between 1. Christ and the faithful, 2. Husband and wife, 3. Parents and children, 4. Masters and servants, 5. Rulers and subjects, 6. Neighbours.

1. A: si deest. 3. A: tales deest. 4. E in marg.: Consolacio Christi dicit. 5. DE: CIV°. 9. DE: in scriptura. 12. A: ut merces fideles anime. 13. A: debet. 20. DE: et deest. 21. A in marg.: Nota sex; 1, 2, 3, 4, 5, 6; E in marg.: Sex iuga secularis brachii 1, 2. 21, 22. practicandi. 25. DE: Dei. 26. DE: et filios deest. 27. DE: et eius deest. 28. A: est deest. 29. D: convivantes. 31. DE: autem deest. 33. De Sex Jugis: fundamentalia.

21. Cf. Tractatum De Sex Jugis, cuius sex capitula e sermonibus XXVII, XXVIII, XXXI, XXXII et XXXIII verbotenus deprompta sunt. Tract. De Sex Jugis sic incipit: Ut simplices sacerdotes habeant materiam predicandi, notanda sunt sex iuga secularis brachii que trahunt efficacius currum Christi: primum est (vide supra) .... Cf. Lechler in his appendix, II, 591.

Domino debet animose atque viriliter ista per ordinem predicare.

Illud autem iugum quod debet esse sacerdotum ad Christum vel populum, vel est in lege Domini plene instructum vel ex Antichristi perfidia disparatum. Iugum autem tocius ecclesia ad Christum stat in observancia mandatorum; nam quicunque christianus ipsa servaverit, salvus erit; et *hoc iugum est suave*, non exasperans hoc ferentem, *et leve* est, non supprimens supportantem (ut dicitur Matthei XI°, 30). Nam in lege veteri observarunt decalogum cum oneribus extra ipsum, sed modo per eorum exoneracionem, per Christi confortacionem et adiutorum multiplicacionem est levius quam tunc fuit. Constat quidem quod lex Dei fuit per ceremonias legis veteris multipliciter onerata (ut dicit Petrus Act. XV°). Cum ergo totum hoc onus ex libertate christiana deponitur, patet primum; sed heu Antichristus tantum difficultavit legem gracie per suas tradiciones cesareas quod tollerabilior fuerat lex antiqua; sed prudens et simplex christianus debet tradiciones istas sapienter excutere cum in earum regulari observancia sit venenum. Quantum ad confortacionem Christi, patet quod superat omnem gravedinem Antichristi, cum fidelis Christi constanter retinet quod tenendo legem suam et contempnendo tradiciones hominis peccati magnifice premiatur. Et quoad tercium patet quod licet rari sunt adiutores superstites, tamen omnino multiplicantur adiutores militancium in ecclesia triumphante, sic quod currus Dei est hodie magis multiplex; ideo sunt multi exultancium, quia Dominus est in ecclesia militante. Et quantum ad omnes argucias vitulaminum spuriorum, patet quod omnia Christi consilia facilitant ad observanciam mandatorum; et illi qui stulte et private sine auctorizacione ad consilia ipsa se obligant ab eis magis degenerant. Nec oportet hortari Christum ut recte faciat qui est pars altera huius iugi, cum ex fide firmiter capimus quod ex parte sui non posset pactum deficere. De observancia vero istorum mandatorum decalogi patet superius parte prima.

The yoke between Christ and His Church consists in observance of the commandments.

1. DE: sed animose; ib. A in marg.: 1, 2. 3. D in marg.: Jugum primum; E in marg.: Jugum ecclesie ad Christum. 10. DE: XX°. 11. A: extra Christum. 17. A: seu. 19. DE: foret. 23. DE: Christi deest. 26. A: Ex quo. 27. DE: tamen animis. 28. DE: sicut quod. 29. A: est deest; ib. A: omnia sunt millia. 33. DE: private sua. 38. A: etc; ib. De Sex Jugis: De observancia istorum mandatorum decalogi patet alibi.

38. Cf. Serm. Part. I, pag. 89 seqq.

SERMO XXVIII.

Ambulans Jesus iuxta mare Galilee vidit duos fratres. Matth. IV°, 18.

Christ's various ways of calling His apostles.

Huius evangelii plana est historia. Constat quidem quod Christus multipliciter vocavit apostolos, ut primo ad confusam noticiam de Messia (ut Johannis I°), quando duo discipuli audierunt Johannem vocantem Christum *agnum Dei*, secundo ad familiaritatem, quando Christus propter multitudinem ascendit in navem Petri (Luce V°), et tercio ad apostolatum, ut Petrus relictis omnibus videns miraculum secutus est Dominum (ut dicitur Luce V°). Et in ista vocacione apostolatus sunt gradus multiplices, ut Petrus dicitur hic cum Andrea vocatus ad apostolatum, licet antea sint vocati. Hoc autem mare vocatur stagnum Genezareth, mare Galilee et mare Tiberiadis, more Hebreorum qui quantumcunque congregacionem aquarum appellant maria (ut dicitur Gen. I°), et bene de facto dicitur esse lacus, habens centum stadia in longitudine et quadraginta in latitudine, per quem transit Jordanis. Dicitur autem mare Galilee, quia per patriam illam transit. Et vocatur mare Tiberiadis a civitate Tiberiade sita super ipsum (ut patet Joh. II°). Nec mirum de sequela post vocacionem duplicem precedentem, specialiter cum Christus extrinsecus movens aurem intrinsecus incitat eius mentem.

He called the simple and not men of high station.

Vocavit autem ad suam predicacionem simplices ut istos discipulos, non Nathanaelem vel Nycodemum (ut patet Johannis I° et III°), ne credant simplices fuisse deceptos sine miraculo predicantes vel ne apostolica evangelizacio | humane sapiencie ascribatur, sed ut fides evangelii plus tribueretur divine sapiencie quam humane. Fol. 207a

Mystical interpretation.

Mistice vero ambulacio Jesu iuxta mare Galilee signat eius ordinacionem sollicitam circa ecclesiam militantem. Nam mare Galilee pertinenter indicat istam naviculam transmigrantem, et hinc Christus tam crebro dicitur visitans istud mare. Ordinavit autem istos quatuor fratres pugiles huius maris, duos fratres quodammodo sibi

2. AD in marg.: XXVIII; E in marg.: In die Andree apostoli. 5. A in marg.: 1. 6. DE: ut deest. 8. A in marg.: 2. 10. A in marg.: 3. 14. DE: ante. 15. A: vocatur — Galilee deest; ib. E: stangnum. 16. A: quamcunque. 18. A: et cum de. 28. A: credatur. 30, 31. A: ascribatur — sapiencie deest.

1. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, tom. I, pag. 301—306.

extraneos, scilicet Petrum et Andream, premittens Petrum (qui interpretatur agnoscens) tamquam capitaneum firmitatem fidei agnoscentem et Andream (qui interpretatur decorus in stacione vel virilis) ad ecclesiam miticia decorandum. Duos autem alios fratres cognatos suos vocavit in gradu alio, cum Jacobum (qui interpretatur supplantans festivitatem) vocavit de sollicitudine huius mundi et Johannem (qui interpretatur gracia Dei) vocavit de voluptate carnali. Et quia isti tamquam minores in seculo erant cum patre eorum Zebedeo reficientes recia, alii autem in piscacione bonorum fortune amplius antiquati, ideo illos vocavit secundum aliam racionem graciosius, dans eis privilegium super cognatos suos trahendo illos a maiori periculo et vocando eos secundum prioritatem quandam, ad denotandum quod carnalis cognacio est a vocacione apostolica aliena. Reparacio vero recium indicat pauperiem Domini cognatorum et specialiter disposicionem et actualitatis carenciam ad merendum.

Christ called two strangers and two relatives.

Hii autem duo binarii continue et statim abeuntes mandato Domini nedum docent efficaciam vocacionis Christi sed instruunt ecclesiam secundum quam celeritatem debent sua monita adimpleri. Evidencia autem ad hoc incitans fuit preeminencia artis piscandi homines ultra artem rudem quam prius habuerant. Cum enim homines piscandi sint in maris sollicitudine submersi et rete huius piscacionis sit mandatum evangelicum contextum transversaliter cum Christi consiliis que nunquam indigent reparari, patet tam ex bonitate termini quam instrumenti dignitas artis Christi. Nec dubium quin tota ista vocacio sit plena congruitate et subtili misterio; nam iste quaternarius reliquit primo recium suorum substanciam, secundo artem terrenam et tercio cognacionem paternam Christo pure finaliter adherentes. Et istum ordinem debent viri apostolici observare. Sed licet Christus vocet nos sepius, tardamus tamen istis passibus transmigrare, quia licet via sit nobis trita et parata in sanctis apostolis, tamen in defensione et predicacione Christi evangelii (quod est idem) sibi essencialiter reticemus.

Their prompt obedience.

They left all to follow Christ.

4, 5. DE: muticiam decorandum. 6. D: gradu alio modo; E: gradu maiorem. 7. A: supplans festinantem. 9. DE: isti deest. 12. DE: illis. 14. DE: trahendo eos. 15. A: quam carnalis. 20. E: statum. 24. AD: hominis. 25. AD: aurem. 26. DE: sint deest. 27. DE: evangelii. 29, 30. DE: numeri quam. 31, 32. A: congruitate — primo deest. 39. DE: sibi totaliter.

The second and third yokes.

Quantum ad duo iuga sequencia sermone proximo introducta notanda est *vox turturis* sancti Pauli (ad Col. III°). Quamvis enim Christus sit turtur precipue (Matth. V°) miscens luctum cum gaudio: *Beati*, inquit, *qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*, tamen membra eius turtures possunt dici; nam magnus turtur fuit Baptista (Joh. III°, 29), dum sic cecinit: *Amicus sponsi qui stat et audit eum gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Magnus eciam turtur fuit Paulus apostolus, dum cecinit: *Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Ex quibus colligitur quod Spiritus erat turtur; docet autem iste Apostolus (ad Col. III°, ubi supra) quod omnia quecunque fidelis fecerit debet facere in nomine domini Jesu Christi. *Omne*, inquit, *quodcunque facitis verbo aut opere, omnia in nomine domini Jesu Christi*, suple, *facite.* Patet racionabilitas huius principii ex hoc quod omnis vita hominis viantis voluntaria vel naturalis debet esse meritoria, et per consequens esse in gracia domini nostri Jesu Christi. Ipse enim est prima natura et gracia in qua natura subducto peccato oportet fieri creatum quodlibet naturale. Tolle (inquam) peccati vetanciam et in virtute eius et gracia est quelibet creatura; multo evidencius quicquid homo fecerit qui Christi ministerio tam specialiter deputatur.

St. Paul tells us to do all to the glory of God.

His further commands to husband and wife.

Isto itaque principio ut fide supposito adiungit Apostolus: *Mulieres*, inquit, *subdite estote viris sicut oportet in Domino, viri diligite uxores vestras et nolite amari esse ad illas.* Debent autem mulieres ex natura et ex mandato Trinitatis esse subdite viris suis; in cuius signum ordinate sunt esse essencia inferiores; unde philosophi vocant eas viros in naturalibus defectivos. Genesis eciam III° legitur quomodo prima femina ex costa primi viri non ex pede vel capite est formata. Et ambo ista docent quomodo quadam inferioritate debet mulier esse viro matrimonialiter copulata; ideo cum hoc sit naturale, dicit Apostolus | mulieres oportere esse subditas viris Fol. 207b

Inferiority of women.

1. DE: sermone XXIII°; ib. D in marg.: Secundum iugum et tercium; Codd.: tria iuga. De Sex Jugis: Quantum ad duo iuga sequencia cap. proximo introducta .... 6. DE: turturea. 12, 13. A: quocunque. 14. E in marg.: Fidelis omnia debet facere in nomine Domini. 19. DE: nostri deest. 23. A: quam homo. 25. D in marg.: Secundum iugum. 26. A: inquit deest. 28. DE: de mandato. 29. E in marg.: Mulieres debent subdi viris. 30. DE: in natura. 30, 31. DE: vocat eos. 32. A: loquitur; DE: legitur quoniam. 36. DE: subiectas.

1. Lechler l. c. II, 593. 9. Rom. VIII, 26. 12. Col. III, 17. 26. Col. 3, 18, 19.

suis; sed signanter modificat quod *sint subiecte in Domino;* debent enim uxores viris suis tamquam domino deservire, ut docet Petrus de Sara et Abraham. Si autem viri ab uxoribus suis quicquam exigant quod a Deo est vetitum, tunc non debent in complecione huiusmodi esse subdite viris suis, quia tunc non forent illis subdite in Domino. Et per locum a maiori: si superior vel prelatus ecclesie subiecto suo quicquam preceperit quod dissonat legi Christi, tunc debet ex obediencia debita Christo et illi prelato humiliter rebellare. Quando enim duo prelati quorum unus est superior et alius inferior mandant contraria, superiori in racionabili est parendum. Cum ergo Christus sit superior quocunque prelato ab homine instituto, nec potest nisi racionabile et iustum mandare cuiquam, patet quod quicquid voluntati sue contrarium papa vel quicunque prelatus quantumcunque stricte mandaverit suo subdito, debet contra illud viriliter rebellare; nam faciendo oppositum peccaret graviter.

Limits of wifely obedience.

Ex quibus patet quod tam prelatus quam subditus debet cognoscere beneplacitum domini Jesu Christi; nam sine obediencia sui privati prepositi potest salvari, cum non iuvat, nisi de quanto promovet in racionabilibus ad obedienciam domino Jesu Christo. Sed sine obediencia Christi non stat quod aliquis sit salvatus; ideo ad discendum Christi regulam debent privati ordines primo intendere et si fuerunt ita stolidi quod per se ipsos et Christi regulam non sufficiant regulari, tunc consulant superiorem intuitu caritatis ut eos misericorditer dirigat in agendis. Si autem improvise obligati fuerint maledicto vel ignaro preposito, dissolvant statim hunc nexum fatuum et vel vivant prudenter secundum alium vel teneant religionem christianam simplicem pure secundum abbatem communem dominum Jesu Christum. Et licet in stultis maritis iacet periculum, tamen longe plus in stultis prelatis qui in maiori parte exigunt a subiectis quod ignorant esse Dei beneplacitum vel debent cognoscere esse mandato suo contrarium.

1. A: cum sint. 1, 2. A: subiecte dominio. 5, 6. A: eiusmodi. 6. DE: subiecte. 6, 7. D: illis subiecte; E: illo subiecte. 7. A in marg.: Nota de obediencia. 8. A: suo deest. 9. E in marg.: Prelatus si contrarium Christo precipit non est fidelis. 12. A: mandat. 15. A: quicquam; ib. E in marg.: De obligacione privatis prepositis nota infra. 17. DE: humiliter rebellarent. 19. A in marg.: Conclusio. 22. DE: in racionabilibus deest. 26. A: intenderent. De Sex Jugis: tendere. 27. Codd.: regulare. Corr. e De Sex Jugis. 29. DE: fuerunt. 32. A: pure deest. 32. DE: communem deest. 34. DE: maiore.

33. abbatem communem in contrast to the abbat of private sects.

Quandocunque quidam prelatus precepit subiectum facere quod non est expedicius vie sue et Deo placencius, peccat graviter. Sed quid scit ipse hoc de subiecto, cuius statum et vitam ignorat, cum hoc crebro nesciat de se ipso? Ideo secundum Christi regulam cui non licet contradicere debet quilibet viator continue mereri et spiritu Christi duci; nam ductus ille non deficit, nisi peccator ponens obicem sit in causa. Ideo *durum iudicium fiet* istis prelatis qui sic cece precipitant se et suos.

In coniugatis autem non sic temere obligatis istis consiliis oportet virum precipue mandata Dei cognoscere et uxorem vel ab informacione coniugis vel a Christo mandata Dei cognoscere. Ideo mandat Christus in suo Apostolo viros suas uxores in caritate diligere et non illas amare tractare. Ille autem amare tractat uxorem qui tractat eam irreverenter ut ancillam, nunc verberat nunc conviciat et nunc ad peccatum inclinat.

Ill treatment not a ground for divorce.

Verumtamen cum toto isto tractatu non videtur mihi matrimonium debere dissolvi, cum sepe salvatur vir infidelis per mulierem fidelem, et mulier ex paciencia iniurie, salvo semper quod non consenciat ad peccatum, vivit meritorie in vero matrimonio ut deberet. Istis ergo coniugibus tam generaliter quam spiritualiter debet predicari vinculum caritatis et alii casus privati exigunt speciales condiciones et consilia evangelica preter leges privatas de sponsalibus introductas.

3. Parents and children.

Quoad tercium iugum scilicet inter parentes et prolem suam sive de sexu virili sive femineo est notandum quod parentes plus tenentur providere de sua prole in spiritualibus secundum legem Domini quam in corporalibus, licet ipsa corporalia proprius et magis immediacius a parentibus sunt causata; probatur, quia perfecta caritas hoc requirit; sed tenentur perfecta caritate prolem suam diligere; ergo conclusio. Deus enim plus ponderat vitam spiritualem interioris hominis quam corporalem. Cur ergo non parens qui solum in Deo debet prolem suam diligere?

Item, profectus in moribus est proli utilior quam nutricio corporalis, quare ergo parentes ex sincera dilec-

1. DE: quis prelatus. 4. DE: hoc deest. 9. DE: qui sic in se precipitant; ib. E in marg.: Duplex. 14. A: suos suas deest. 16. A: crudeliter. 20. AD: muliere. 27. D in marg.: Tercium iugum. 28. DE: est deest. 29. A in marg.: Conclusio. 30 A: carnalibus. 31. A: carnalia; ib. A: magis deest; ib. A in marg.: 1. 32. E in marg.: Parentes tenentur sue proli. 35. A: carnalem. 35. A in marg.: 2.

27. De Sex Jugis, cap. III.

cione non debent illum profectum maiorem proli sue appetere? nam amando minus bonum in esse genito foret ordo preposterus, non amor sed odium venenosum. | [Fol. 207c]

Item, illud debet homo plus appetere inesse alteri de cuius carencia plus doleret; sed quis non doleret plus de dampnacione, plus eciam de maculacione peccato quam de sua corporali esurie vel penuria mortali, quia raro vel nunquam evenit; ergo debet ad illud bonum spirituale melius magis niti. Ex isto patet quod sinistre et inordinate multi parentes diligunt prolem suam; multi namque delectabiliter ipsos nutriunt in peccatis et vel non curant ipsos corripere vel correpcionem illam faciunt nimis remisse; quod est signum evidens quod inordinate Deum diligunt atque prolem. Debent enim secundum legem caritatis ordine transverso diligere proximum quantumcunque extraneum; ergo longe evidencius prolem suam. Sed mundiales graviter et indignanter ferunt istam sentenciam, dicentes quod iuxta illam homines permitterent nedum proximos sed proprios natos mori, quod cum contradicit legi nature, manifestum est quod est contrarium legi Dei. Nemo enim scit si ex tali educacione corporali quis peccabit mortaliter vel erit deterior quoad mores.

A man should fear damnation for his children more than earthly hardship.

Hic dicit logicus quod nedum oportet patrem dimittere sed debet gratanter sufferre mortem proximi sive nati, ut patet (II Regum XII°) de David qui hilariter sustinuit mortem nati; verumtamen isti non repugnat sed consonat quod parens potens debet proli de vite necessariis providere; licet malum preter intentum parentis exhinc quandoque proli proveniat, oportet tamen parentem prudenter et cum moderamine talia tribuere proli sue et non propter fornicandum, pulchritudinem vel potestatem prolis carnalem aut propter magnificenciam seculi in parentibus extollendam, sed utrobique ad honorem Dei et profectum ecclesie intendendum. Et si occasione mala accepta sit proles ex facto parentis deterior, parens non est propterea increpandus, cum secundum racionem

A parent should provide for his child, but not lavishly.

1. DE: maiori. 3. DE: preposteris. 4. A in marg.: 3. 5. E: debet. 6. DE: dampnacione prolis et de. 7. DE: carnali. 8. DE: eveniet. 11. DE: eos; ib. DE: et deest. 15—17. DE: ordine — suam deest. 19. DE: nedum homines; ib. AE in marg.: Obieccio; E: mundialium. 22. A: carnali. 24. A in marg.: Responsio. 25. DE: Christi sive nati. 30. DE: eveniat. 31. E: retribuere. 32. DE: fortificandum.

Augustini nemo tunc faceret quodvis opus; debet ergo attendere ad intencionem prudentem in talibus.

Children must obey their parents;

Econtra autem necesse est hortari prolem, ut excellenti gradu honorificet et obediat suis parentibus, ut patet in materia de primo mandato secunde tabule. Oportet tamen quod catholicus istam obedienciam modificet ut priorem; ideo dicit Apostolus ubi supra: *Filii obedite parentibus per omnia; hoc enim beneplacitum est Domino, patres nolite ad indignacionem provocare filios, ut non pusillo animo fiant.* Debent autem filii parentibus obedire non solum in opere manuali sed precipue in spirituali, quod sonat in salutem sue anime, ideo cum spirituale et corporale sunt omnia, signanter dicit Apostolus quod *filii debent obedire parentibus suis per omnia.* Non autem dicit quod filii obediant in quibuscunque parentes mandaverint, quia stat ipsos mandare irracionabiliter, et per consequens tunc debent obedire racioni que est pater superior dominus Jesus Christus. Talis autem irracionalis precepcio non cadit in numerum cum mandatis. Patres autem non debent nimis aspere tractare filios, ne postmodum fiant invalidi ad debite paciendum. Sicut enim Christus paulative introduxit suam humanitatem ad deitatem assumptam, ut patet de Baptista et sua conversacione usque ad annos triginta, sic debent parentes bonos mores in filiis suis inducere paulative.

but not if their commands are against Christ's.

SERMO XXIX.

Hoc est preceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Johannis XV°, 12.

Charity the sum of all virtues.

Quia autem finis mandatorum est caritas et christiani non solum a Christo sed a suis apostolis ceperunt exemplar observancie caritatis, ideo hoc evangelium docet quomodo huius caritatis regula debeat observari. Observancia itaque tocius decalogi est completa observancia caritatis. Ideo dicit Gregorius *quod sicut rami*

1. DE: Oportet ergo. 2. DE: attendere deest; E: ad deest; ib. DE: prudentis. 10. D in marg.: Argumentum pro obediencia plena prelatis ex apostolo. 16. A: mandaverunt. 18. E: superior deest. 19. A: possit in. 21. DE: invalide; ib. A: ac debite. 25. A: Explicit secunda pars. Incipit tercia. Extinct. ead. man. Qui secuntur sermones Codicis A sub signis 1–16 numerantur. 27. AD in marg.: Sermo XXIX. 31–34. A: hoc evangelium – caritatis ideo deest. 32. E: debet. 33. E: tocius deest.

1. Aug. Opp. tom. IV, 1012, 1220, 1444. III, 1, 570. 7. Col. III, 21. 27. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold I, pag. 168—171

procedunt a stipite, sic omnes alie virtutes a caritate. Unde (Iª ad Timoth. I°, 5): *Finis precepti est caritas.* Quia ergo Christus voluit inducere apostolos ad fidelium edificacionem et consolacionem, ideo magis facit mencionem de dileccione proximi que includit dileccionem Dei et quod amor quo Christus dilexit nos sit perfectum exemplar, ex hoc evidet quod summa dileccio est ponere animam pro amicis; ideo dicit evangelium: *Hoc est preceptum meum ut diligatis invicem sicut dilexi vos;* | (Fol. 207d) *maiorem hac dileccionem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Et sic sunt tres gradus secundum quos est dileccio derivata, primus quo pater diligit humanitatem filii; que dileccio cum sit eterna oportet quod habeat aliam propinquius exemplantem que processit a Christo humanitus, qua dileccione Christus dilexit apostolos et singulos eos fideliter imitantes; tercia vero dileccio est qua apostoli et viri apostolici recte et iuste diligunt oves suas. Maxima itaque dileccio conveniens creature est qualiter Christus posuit animam suam pro amicis. Unde notant quidam quod sunt sex per ordinem diligenda: Deus in gradu summo, ipse diligens in gradu proximo, suus spiritus in gradu tercio, proximus in gradu quarto, corpus proprium in gradu quinto, et reliqua corpora in gradu sexto; nec sunt gradus illi indivisibiles, cum corpora ut sunt meliora sunt amplius diligenda. Intelligendo autem per animam animacionem sui proprii corporis que est vita, patet quod racionabile et iustum est licet difficile, animam sic ponere pro amico, quia cum amicus eque bonus in natura cum alio sit amplius suo corpore et per consequens plusquam anima vel sua vita corporea diligendus. Patet quod est iusta commutacio animam sic ponere pro amico, et cum amicus et inimicus dicuntur ad aliquid, patet quod omnis homo alteri est amicus; sic enim querit Christus (Johannis XVIII°) a Scarioth: *Amice ad quid venisti?* Omnis enim homo quantumcunque per accidens malus prodest homini, Christus autem posuit animam suam pro amicis ac eciam inimicis; pro illis

Three steps through which charity is derived.

Six things to be loved by a man: 1. God, 2. himself, 3. his spirit, 4. his neighbour, 5. his own body, 6. other bodies.

All men are our friends.

5. D in marg.: Dileccionis tres sunt gradus. 11. A: sic sic; ib. A in marg.: Dileccio triplex; E in marg.: Tres gradus caritatis. 12. A: primus est pater. 19. A: quali. 20. A in marg.: Sex diligenda. 22, 23. A: in gradu tercio — proprium deest. 24. DE: illi deest. 27. A: sui deest; ib. A: racionale. 31. D in marg.: Amicus est quilibet; E in marg.: Pro amico animam ponere est racionabile. 35. Rectius: Matth. XXVI°, 50. 36. DE: homo deest. 37. DE: prodest bono. 38. DE: suam deest.

8. Joh. XV, 12, 13.

autem qui prius erant inimici et in fine amici animam suam posuit, ut salventur, et (ut quibusdam placet) pro omnibus dampnatis animam suam posuit ut micius condempnentur.

Doubts: 1. Why we should love God more than ourselves.

Sed in assumpto isto sunt multa dubia, primum quomodo omnis homo debet Deum plus diligere quam se ipsum; et videtur quod non, quia omnis humana dileccio causatur ab ipso homine, ergo debet plus in ipsum tendere quam in Deum. Confirmatur ex hoc quod nemo Deum diligit, nisi quia est sibi bonus, in tantum quod si Deus non foret sibi bonus, non teneretur ipsum diligere. Causa ergo quare homo diligit Deum est quia Deus est sibi bonus, et cum causa eciam finalis illius sit esse hominis, videtur quod causa quare homo diligit Deum est ipse diligens et cum secundum philosophorum principia propter quod unumquodque est ipsum magis, videtur quod homo gracia cuius beneficiencie Deum diligit debet magis diligi a se ipso. Quando enim nutrix diligitur a parente propter puerum, ipse puer magis diligitur.

Reply: God the first cause of human love.

Hic dicitur quod Deus debet summe diligi ab homine eciam plus se ipso. Et quantum ad argumentum negatur consequencia, quia humana dileccio licet causetur naturaliter, efficienter et quodammodo finaliter a se ipso, tamen prius et principalius causatur efficienter a Deo, cum ipse sit finis ultimus cuiuslibet creature; ideo humana dileccio debet principaliter in Deum tendere, cum ipse non sit nisi efficiens instrumentale et finis parcialis cur Deum diligit. Et ad confirmacionem dicitur quod falsum assumitur, cum sicut homo debet confiteri Domino, quoniam bonus, sic debet ipsum diligere quoniam bonus et per consequens prius debet ipsum diligere, non solum quia est bonus sibi, cum notum sit quod prius est bonus quam est bonus sibi, ideo certum est quod non consummabitur humana Dei dileccio, antequam absorpta fuerit quelibet propria dileccio creature, ut beati Deum in

3, 4. E: micius salventur. 5. DE: sunt notanda; ib. A in marg.: Primum dubium; D in marg.: Notanda; E in marg.: Dubia; primum; ib. DE: primo. 6. D in marg.: Diligere debet homo plus Deum quam se ipsum. 7. D in marg.: Argumentum. 9. D in marg.: Confirmacio; ib. DE: confirmatur hoc modo. 11. A: Deus deest. 12. E: tenetur. 13—15. A: quia Deus — Deum est deest. 17, 18. A: videtur — magis deest. 21. A in marg.: Responsio 1; E in marg.: Solucio. 23, 24. DE: materialiter. 24. E: ab homine tamen efficienter. 24, 25. DE: et quodammodo — efficienter deest. 31. D: sic debet — bonus deest. 32, 33. A: non solum quia bonum.

The blessed love God for His absolute goodness.

patria diligunt, quia bonus in se ipso, non quia sit bonus ipsis vel alteri creature; conceditur tamen quod nemo deberet Deum diligere nisi fuerit sibi bonus, cum contradiccionem claudit hominem vel creaturam aliquam esse, nisi Deus fuerit sibi bonus, quia si aliquid sit bonum est ipsum esse, et illud bonum vel est Deus vel a Deo, cum Deus sit primum bonum: omnis ergo creatura si est, est bona a Deo et per consequens Deus est bonus sibi; Deus tamen habet racionem priorem bonitatis secundum quam est bonus simpliciter et eciam sibi ipsi. Ideo concedunt logici quod Deus est infinitum melior quam est mihi.

2. Man is not next to God as an object of his own love.

Secundo dubitatur quomodo ipse diligens proximo post Deum diligitur a se ipso; et videtur quod non, quia cuiuslibet hominis dileccio debet a dileccione Domini exemplari; Deus autem diligit res regulariter, ut sunt bone; cum ergo homo non sit optimus post Deum, videtur quod ipse non debet post Deum primo diligi. Qui ergo sic deformat voluntatem suam voluntati divine, videtur peccare graviter more Luciferi.

Item, videtur quod spiritus hominis non ponit tercium gradum amoris, cum omnis homo sit spiritus vadens et non rediens, et per consequens, omnis homo debet tantum diligere spiritum suum ut se ipsum, quia idem est.

Man should love himself more as spirit than as man.

Item, videtur quod homo debet se ipsum plus diligere sub racione qua | spiritus quam sub racione qua homo, Fol. 208a quia ut sic est angelis atque bonis conformior et per consequens melior et sic diligibilior.

Reply: We must distinguish between absolute and appropriate love.

In isto oportet de dileccione distinguere: Quedam est absoluta et quedam propria. Dileccio vero absoluta non est nisi velle bonum dilecto, et sic omnis homo debet infinitum plus Deum diligere quam se ipsum; infinitum plus dico, non intensive vel quoad actum dileccionis, cum nulla creatura potest sic infinitum diligere, sed maioritas dileccionis debet bonitate voliti mensurari ut, sicut debeo velle Deum esse infinitum

1. DE: antequam sit. 3—5. A: cum — sibi bonus deest. 6. DE: et cum bonum. 7, 8. DE: sic est bona. 9. DE: cum Deus. 10, 11. DE: simpliciter esse sibi ipsi. 12. D: quam est mihi; in marg.: scilicet bonus; E: quam est vir. 13. AE: Dubium secundum; ib. D in marg.: Dubium. 15. DE: debet diligi; ib. AD in marg.: 1. • 15. DE: Dei. 18. A: primo deest. 21. DE in marg.: 2. 22. AE in marg.: 2; ib. DE: omnis deest. 25. DE in marg.: 3. 26. A: spiritus — qua deest. 29. AD in marg.: Dileccio duplex; 1; E in marg.: Solucio. Dileccio absoluta, propria; A in marg.: Responsio. 30. DE: vero deest. 35, 36. A: debet veluti mensurari. 36. E in marg.: Maioritas dileccionis mensuratur.

Absolute love due in proportion to goodness.

magis bonum quam me ipsum, sic debeo ipsum proporcionaliter magis diligere. Et sic concedunt logici quod debeo tantum Deum diligere quantum ipse debet se ipsum diligere, non tamen quoad actum sed quoad bonum volitum. Et sic loquendo de dileccione simpliciter quamlibet creaturam debeo diligere ut est bona, ut beatum in patria plus me ipso, quia scio quod Deus plus ipsum diligit; et sicut oro Deum: *Fiat voluntas tua*, sic debeo appetere et diligere quod voluntas Dei simpliciter impleatur. Et ista consideracio facit vere humiles.

Appropriate love in proportion to goodness in relation to the lover.

Sed est alia racio dileccionis proprie secundum ordinem quo causatur; unde quia quelibet hominis dileccio originatur et causatur multipliciter ab eodem quam a creatura alia, ideo secundum illam racionem proprietatis debet homo se ipsum magis diligere, licet in priori genere diligendi plus diligat magis bona. Sed quoad Deum ipse prius ordinat dileccionem illam quam ego ipse, sed non sic alia creatura, et ita debeo quamlibet creaturam diligere secundum duplicem racionem, videlicet secundum racionem qua est bona simpliciter vel secundum racionem qua est mihi bona vel perfeccionaliter mihi prodest. Et in ista racione quoad me ipsum excedo quamlibet aliam creaturam.

A man may love others more than himself.

Per hoc ad primum argumentum dicitur quod bene concluditur hominem non debere primo post Deum dileccione simpliciter se ipsum diligere; et isto modo intelligunt quidam Moysen plus dilexisse populum quam se ipsum: *Domine*, inquit, *aut dimitte populo huic noxam hanc aut dele me de libro vivencium in quo me scripsisti.* Et sic potest dici quod utraque istarum dileccionum in homine exemplatur a dileccione Dei, prima generalius et secunda specialius; cum Deus se ipsum primo diligit et ordinat quod humana dileccio secundum talem prioritatem ordinis sit causata. Facilius autem foret simpliciter concedere quod homo debet diligibilia amare

3, 4. A: quantum — diligere deest. 4. E in marg.: Nota; ib. DE: non tantum. 5. A: volitum deest; ib. D in marg.: Diligere debet homo plus beatum quam se ipsum. 12. A in marg.: 2; E in marg.: Alia racio dileccionis. 18. DE: originat. 20. DE: scilicet. 21. A in marg.: Nota duplicem racionem diligendi; E in marg.: Nota racionem diligendi creaturam. 25. ADE in marg.: Ad primum. 30. A: libro vite. 31. D in marg.: Homo diligere debet infinitum plus Deum quam se ipsum. 32. D: in dileccione. 34, 35. DE: proprietatem. 35. A in marg.: Nota.

29. Exodi XXXII, 31.

proporcionabiliter, ut sunt bona, et cum in equivocis non sit contradiccio ac iste dilecciones sunt tantum equivoce, non repugnat quod homo magis se ipsum diligit quam beatum et tamen magis beatum diligit quam se ipsum.

Ad secundum dicitur quod dileccio qua homo diligit spiritum suum et dileccio qua diligit se ipsum non ponunt in numerum quoad diversitatem persone obiecte, quia idem est; alia tamen est disparitas racionis qua homo se ipsum diligit in quantum plene homo et in quantum plene spiritus, ut dicit Phorphirius quod sortes in theatro differt a se ipso existente in foro; et ita summus gradus quo homo se ipsum diligeret foret racio qua se ipsum diligit ut beatus, unde dampnati dicuntur se ipsos odire maxime et minime se ipsos diligere, cum volunt volucione simpliciter bonum minimum sibi ipsis.

The spirit is the man, but the man in a special relation.

Ad tercium dicitur quod falsum assumitur, ymmo homo, ut compositus ex corpore et anima est similior angelis in perfeccione et plene beatus undequaque, ut est spiritus sive coniunctus corpori sive a corpore separatus. Unde si propter istam similitudinem, cum Deo foret creatura simpliciter perfeccior, tunc anima et cetera multiplicata que non sunt mole magna forent perfecciora quam aliquod corpus mundi. Sed absit; homo ergo Christus Jesus est nostrum principium et angelorum, cui de quanto sumus similiores sumus et perfecciores. Ipse autem est perfeccior quam aliquis creatus spiritus.

Man as a whole is higher than his spirit, as being more like Christ.

Et hec racio quare Augustinus dicit quod positus in adopcione ut sit homo vel angelus eligeret esse homo; Deus enim aliter non precederet in perficiendo hominem ad plenam beatitudinem animam cum corpore copulando, nec affectarent anime beate aliter corporibus reuniri, nec foret opus nature sed pocius Dei mali componere hominem ex corpore et anima, si corpus ipsum imperficiat et nullomodo perficiat. Sicut ergo corpus beati habet propriam beatitudinem solum finitam, sic Deus

4. E: diligat. 6. ADE in marg.: Ad 2m. 8. DE: numerum; ib. DE: abiecte. 9. E: eadem est alia. 11. E: plene deest. 14, 15. D: debent se; ib. E: misericordie se. 16. DE: volutive. 17. ADE in marg.: Ad tercium. 22. anima; D: tempus; E: ens. 26. A: et deest. 29. A in marg.: Nota Augustinum; D in marg.: Augustinus eligeret pocius esse homo quam angelus. 32. E: plenam deest. 35. A in marg.: Nota quod corpus perficit animam aliquo modo.

11. 'Sortes' Cf. Wyclif's De Composicione Hominis, ed. Beer, pag. 144. 29. Opp. tom. VII, 235; IV, 203.

ipsum hominem beatum imperficeret ipsam beatitudinem corpoream vel partem eius tollens precise reliquam conservando. Corpus tamen corruptum in via indicat hominem imperfectum | virtuosum, tamen licet in vasis fictilibus dicit racio esse anima plus perfectum, nec foret homo sic imperfectus, nisi foret tam corpus quam anima quam composicio eorundem. Fol. 208b

3. Doubt as to how body and soul (anima) can be equally worthy of love.

Sed tercio dubitatur quomodo corpus et anima eque diligibilia implicantur, cum anima humana sit perfeccior corpore in natura. Sicut ergo homo plus diligeret animam suam quam quemcunque proximum sic et corpus; Deus ergo bonus et per se ideo non mandaret vel moneret quod homo propter proximum destruat corpus suum, quia illa foret commutacio melioris pro peiori quod dyabolus deridet.

Answer: Double meaning of anima.

Hic dicitur quod in ista equivocacione laborant tam philosophi quam theologi. Anima enim sepe sumitur tam apud philosophos quam apud theologos abstractive pro ipsa animacione qua corpus naturale organicum actuatur, et sic dicit Averroys cum aliis quod anima humana est corruptibilis cum corpore, sicut anima bestiarum et illam animacionem, cum sit necesse quod redeat in resurreccione finali, debet homo ponere pro proximo, ymmo (ut docet evangelium) debet ipsam odire, hoc est, actuacionem corporis secundum raciones vitales vivendo penaliter impedire. Illi enim qui vivunt voluptuose secundum fortitudinem bestialem amant animam suam sed illi precipue qui talem animacionem diligunt plus quam Deum. Oportet enim quod homo ipsam odiat, hoc est, propter dileccionem Dei mitiget vel extinguat. Nec est ipse in caritate, spe vel fide formata qui non odit animam ad hunc sensum.

Sed secundo sumitur anima concretive vel personaliter pro persona que animatur, et sic ponendo animacionem ipsa anima, id est, persona animata perficitur et ad beatitudinem custoditur.

5. E: anima deest. 7. E: et composicio. 8. ADE in marg.: Dubium (AE: tercium); A in marg.: Nota quod homo est corpus et anima et composicio eorundem. 9. DE: diligenda. 10. E: corpore deest. 12. A: racio non. 15. E: derideret. 17. A: theologici; ib. A in marg.: Responsio. Anima accipitur multipliciter; D in marg.: Anima est animacio corporis. 21. A: anime. 22. A: rediat. 23. A: ponere pro — debet deest. 24. D in marg.: Odit animam. 32. AE in marg.: 2; E in marg.: Anima sumitur { abstractive, concretive; Anima est persona que animatur. 34. A: hoc est; ib. D in marg. inferiori eadem manu glossa tschechica: Tuto maliczko temierz yako nicz nerozumyem a toho my zell, id est: Hic (scilicet habetur) paululum pene quasi nihil intelligam; quod mihi malum.

20. Cf. Trialogum, pag. 91.

Et istum sensum videtur Averroys habuisse, ponendo eandem animam esse omnium hominum, non quod sit persona cuiuscunque hominis vel pars eius sed unus spiritus toti spere corruptibilium copulatus, et secundum disposicionem variatur virtutis cogitative humane quam posuit animam hominis propriam et mortalem dispariter cum homine copulari. Et hec secundum eum est racio quare unus homo reliquo magis intelligit. Fideles autem ponunt quod non infima intelligencia sed summus spiritus copulatur cum homine et ut sibi placuerit ac in naturalibus[1] ipsum disposuerit, ipsum spiritualiter illuminat et dat spiritualia dona sua. Error ergo in fide de immortalitate anime apud philosophos stat partim in equivocacione et partim in infidelitate de resurreccione. Ignorarunt enim quod persona hominis, que est spiritus immortalis, ad tempus copulatur cum corpore secundum limitatam periodum qua celum ipsum respicit et post ad tempus modicum manet in beatitudine vel pena. Et tercio in finali iudicio reuniuntur hec atoma corporalia ubicunque dispersa fuerint et idem spiritus secundum complexionem indissolubilem cum corpore reunitur et secundum quod meruit beatificatur in eadem persona perpetuo vel punitur. Notata ergo ista equivocacione patet quod idem est hominem diligere animacionem suam, hoc est, quod corporaliter animetur et ipsum diligere quod corpus ipsum sit realiter corpus suum; nam persona illius spiritus non est corporea nisi ut secundum actum talem corpus induerit. Ideo infideliter amat proprietatem qui plus amat quod corpus in brevi momento sit corpus suum quam quod spiritus suus vel proximi perpetuo sit salvatus; et multo infidelius amat ipse proprietatem qui affectat bona fortune adesse sue abbacie vel secte quam quod currat inter christicolas ordinacio legis Christi.

Why philosophers err as to the immortality of the soul.

Ad primum quidem est instinctus nature sed ad secundum planus instinctus satane, ideoque avaricia

1. A: videtur deest. 3. DE: sed videlicet. 4. DE: toti opere. 5. E: cogitatem. (!) 5, 6. DE: quam ponunt. 9. DE: infinita intelligencia. 9, 10. DE: summa Deus. 10. A in marg.: 3. 12. A: specialia. 13. DE: mortalitate; ib. A in marg.: Spiritus immortalis est persona hominis; E in marg.: Error de mortalitate animi. 15. DE: Ignorant; ib. A in marg.: a. 16. A in marg.: b. 19. A in marg.: c. 20. DE: fuerunt. 21. A: dissolubilem. 22. DE: in deest. 28. E in marg.: Nota. 33. A: sui abbathie; ib. A: in christicolas; ib. A in marg.: Nota bene.

1. Cf. Trialogum, pag. 106.

vocatur ab Apostolo *servitus ydolorum.* Quia autem observancia mandatorum Dei inducit simul in dileccionem Dei et proximi, ideo subdit Veritas consequenter: *Vos amici mei estis, si feceritis que precipio vobis.* Ipsi autem perfecte faciunt ad Christi propositum qui habent animum consummatum in observancia mandatorum. Et sumitur amicus nunc secundum simplam benevolenciam (ut patet de Scarioth Joh. XVIII°), nunc utrimque. Cum enim secundum Aristotelem amicicia sit mutua benevolencia in antea passis non latens, patet quod ista amicicia non completur nisi in patria; ibidem enim videbuntur in verbo cuncti actus et habitus bonorum, sed hic in via necesse est quod latenter plurimum ignorentur. Sed Christus detegendo familiaritatem maiorem plene habendam in patria sic subiungit: *Iam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus eius.*

Friendship with Christ comes of keeping His commandments.

Posset autem homo mirari, cum amicicia secundum philosophos sit inter equales vel prope equales, quomodo inter Christum et suos apostolos posset esse | amicicia, (Fol. 208c) sed est plana responsio quod humanitas est paritas in natura. Et quoad graciam est prope paritatem, cum dicit eis quicquid ab ipso per ipsos fuerit faciendum quod alienum est a servis.

How such friendship is possible.

Sed dubitatur quoniam apostoli vocant se regulariter servos domini Jesu Christi, et Christus dicens singulas veritates per ante dicit quod non dicet amodo ipsos servos, sed per distinccionem de servo tollitur difficultas; aliquis enim est servus a condicione et aliquis a ministracione. Servus a condicione est ille qui timore servili et non filiali facit quod dominus suus mandaverit; quod licet sit secundum quid in hominum policia, est tamen plene in dampnatis et viatoribus sarcina peccaminum pregravatis. Servus vero a ministracione est quicunque subditus domino suo timore filiali et libere faciens suam voluntatem, et sic apostoli vere et humiliter se esse

Two sorts of service.

2. A: Dei deest; ib. D: in deest; E: et. 5, 6. DE: lumen consummatum. 6. E in marg.: Amicus sumitur secundum simplam benevolenciam: AD in marg.: Amicus dupliciter; A: accipitur. 8. AD: Joh. XVIII° deest. 10. DE: in contra passis. 15. D: servos sed amicos. 17. AE in marg.: Dubium. 24. AE in marg.: Dubium. 27. A in marg.: Responsio. Servus dupliciter. 1; E in marg.: Servus a condicione, a distinccione. 30, 31. A: et licet. 31. DE: homine. 33. A in marg.: 2.

1. Eph. V, 5. 15. Aristoteles, Ethic. Nicomach. VIII. (Ed. Berol. Acad. Bor.) tom. III, pag. 574: Ergo ut sint amici eos oportet se mutua benevolentia comprehendere . . . .

servos Domini confitentur. Cum ergo Christus revelavit apostolis tam voluntatem suam quam eciam racionem, patet quod sunt supra condicionem servitutis abiecte et per consequens sunt amici. *Vos*, inquam, *dixi amicos, quia omnia quecunque audivi a patre meo nota feci vobis.*

Christ declared truth in declaring Himself.

Licet autem Christus se ipsum audivit a patre, cum sit *omnia in omnibus* notificando se ipsum eis notificavit quodammodo singulas veritates, cum declarando veritates absconditas in sua racione formali et tractando apostolos ut carissimos suos discipulos notificat quod taliter non sunt servi; et declarando quod ista amicicia a subieccione non eximit et divinitatem Domini non excludit, sic subiungit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos;* nam in policia humana servi a ministerio eligunt sibi regem sed secus fuit inter apostolos quoad Christum. Nam *in hoc natus est* (ut dicitur Johannis XVIII°, 37), ymmo fuit magister et dominus antequam apostoli erant nati. Ipsi ergo non elegerunt Christum ad literam sed econtra; nec includuntur ex isto in condicione servili a ministracione, cum elegit eos ad istud officium, ut eant in mundum evangelium predicando et fructum afferant conversionis populi ac sui meriti et fructus ipsis maneat in eternum. Servus autem a condicione fructum laboris acquirit, sed non sibi. Cum ergo apostoli *quodcunque patrem pecierint dabit illis*, ut ex professione Christi conceditur, patet quod a condicione servili penitus excluduntur. Servus enim libertatem instanter peteret, sicut et fecerunt apostoli in oracione dominica. Christus ergo in sua concessione ipsos eximit a huiusmodi servitute. Sermo autem aptetur ad populum preter istam sentenciam sicut libet.

SERMO XXX.

Hec mando vobis, ut diligatis invicem. Johannis XV°, 17.

Premittit Christus specialiter suis apostolis et in eis cunctis christicolis ut diligant se mutuo, cum sint membra eiusdem corporis. Cum enim secundum Aposto-

1. A: revelat. 3. DE: supra racionem. 8. DE: voluntates. 9. A: tractandos. 16. A: Joh. XIX°; DE: X°. 16, 17. DE: ideo fuit. 17. A: apostoli deest. 20. A: ut erant. 29. A: ipsos deest. 33. A in marg.: XXX; Sermo II ext.

33. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 172—175.

Duty of mutual love.

tum *plenitudo legis est dileccio*, non posset plenius, compendiosius vel efficacius ostendi legis Dei observacio quam apostolos et viros evangelicos sic invicem diligendo. Oportet enim lucem solis a montibus ad campestria derivari; unde Psalmista (CXX°, 1): *Levavi oculos meos in montes, unde veniat auxilium mihi.* Unde causa istius modicitatis amoris est occasio tocius mundane perturbacionis, unde (Matthei XXIV°, 12) dicit Propheta summus quod *refrigescet caritas multorum.* Tres autem assignantur cause quare loca montuosa sunt frigida; prima licet propinquiora sint celo, tamen deficit eis adiutorium ex lumine reflexo stantis montis acuitate; correspondenter licet status prelati sit alcior, tamen deficiente circumstancia propter quam foret humilis, et assistente apparencia sue altitudinis acute exasperatur in populum et infrigidatur vento pompacionis, et ita licet laici putant quod locus montuosus sit calidior propter maiorem propinquitatem ad solem, tamen de facto est frigidior de hac causa.

Reasons why mountainous places are cold.

Secunda racio, quia loca montuosa expirant et inspirant exalaciones terrestres ut flabella, et hinc lapides et metallorum minere sunt reperte in montibus communiter. Correspondenter postquam prelati ecclesie aspirarent ad seculum, sunt caritate frigidi inspiracione cogitacionum terrestrium.

Et terciam causam assignant philosophi quod loca montuosa recipiunt liberius frigescenciam aquilonis. Sic prelati propter eorum altitudinem infrigidantur communiter luciferina superbia, quia (Isaie XIV°, 13) voluit ponere sedem suam *in lateribus aquilonis.* Causa ergo divaricans | amorem confratrum est luciferina superbia nec a fraterna dileccione amoveret quemquam odium huius mundi, primo quia naturale est quod membrum volens adiutorium habere de capite compaciatur simul cum capite. Viri ergo apostolici cum volunt a Christo

Fol. 208d

1. A: legis sit; ib. DE: plenius deest. 3. A: se invicem. 10. A in marg.: Montuosa loca sunt frigida ex causa triplici; 1; E in marg.: Loca montuosa sunt frigida, tres cause assignantur; 1. 12. E: stantes; ib. AD: a civitate. 15, 16. DE: exasperantur . . . . infrigidantur. 20. AE in marg.: 2. 21. DE: terrestrium. 22. Codd.: reperta. 25. A: terrestres. 26. AE in marg.: 3. 28. DE: infrigidant. 29. A: qui Isaie; A: Isaset. 30, 31. E: ergo duriciam. 31. A: confratrum deest. 32. DE: movet; ib. DE: quemquam deest. 33. A in marg.: 1; ib. A: primum. 34. E in marg.: Odium mundanum non debet impedire amorem fraternum. 35. DE: viri autem.

1. Rom. XIII, 10.

capite ecclesie multipliciter adiuvari, debent cum ipso penam mediam ad capitis huius influenciam gratis pati. Ideo dicit evangelium: *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit.* Unde Augustinus in Omelia recusat esse in corpore qui non vult odium pati cum capite.

Evidence that the apostles were not of the world.

Secunda racio est signum efficax quod apostoli non erant mundo dediti, eo quod tales specialiter odit mundus; sed pro tali dissimilitudine debent apostoli specialiter congaudere, ergo propter talem persecucionem mundanam non debent apostoli dimittere Christo firmiter adherere. Terra enim ex natura sue gravitatis adheret centro undique, quia dislocata et innaturaliter ascendens ad sui corrupcionem disponeret et ad tocius ac partis distraccionem, et hinc quecunque pars corporis integri plus naturaliter appetit suum totum quam ipsam conservare, et sic debet esse de corpore Christi mistico quod est ecclesia. *Si*, inquit, *de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret.*

Contrariety causes hate.

Et tercia racio odii est contrarietas ad oditum, sed magna commendacio viatorum est quod sint mundo, carni atque diabolo contrarii; ergo istud odium tantum commendans apostolos debet facere ipsos letos. Et hinc evangelium: *Quia*, inquit, *de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Sicut enim similitudo causa est amoris, sic dissimilitudo causa est odii (ut patet Ecclesiastici XIII°). Unde mali persequentes malos ex quadam dissimilitudine persequuntur, ut superbi superbos odiunt et avari avaros secundum racionem qua affeccione et opere sunt sibi contrarii. Ideo dicitur communiter quod amor concupiscencie boni proprii contrariatur alteri tali, sed non amor amicicie vel communionis. Et hec racio quare privati ordines confundunt ecclesiam; et patet quomodo mundialium est mundiales amare et corripientes eorum vicia secundum legem Dei odire. Et hec racio quare in sectis privatis tam variis odia adeo variantur.

1. D: debent enim. 4. A in marg.: Augustinus. 7. AE in marg.: 2. 12. A: graviter. 13. E: ubique; ib. E in marg.: Exemplum. 15. DE: distruccionem. 16. DE: integro. 20. A: Tercia causa; ib. AE in marg.: 3; ib. E: odium. 23. A: ipsos deest. 25, 26. A: sic enim. 26. E in marg.: Similitudo est causa amoris. 31. A in marg.: Amor dupliciter. 33. D in marg.: Nota. Nota regulam: Amor concupiscencie boni proprii contrariatur cuilibet alteri tali. W dum canis os etc.

3. Joh. XV, 18. 4. S. Aug. In Joh. Ev., cap. XV. Tract. LXXXVIII. Opp. III, 2, 716.

Persecutions were to remind the apostles of Christ's words.

Quarta racio est quod apostoli debent sermonis Domini reminisci et ipsum esse verissimum verbum. Si ergo hiis evidenciis mandat illis gratanter pati mundi molestias, patet propter similitudinem quod sic debent. *Mementote*, inquit, *sermonis mei quem ego dixi vobis: Non est servus maior domino suo.* Gratanter ergo penam acciperent conformem qui Christum diligunt, cum Christus eorum dominus subiecta hortacione prius patitur graviora; nam bonus servus et fidelis domino suo sincere amore subiectus debet gratanter sequi eum in angustiis, dum ad honorem Domini et sui commodum cesserit talis pena.

Persecution must needs come, if the apostles were like Christ.

Quinto, si diabolici secundum istam formam persecuti sunt Dominum, sequitur quod vel persequentur apostolos vel ipsi infideliter retrocedent; sed cum hoc secundum sit intolerabile, patet quod primum tam necessarium est cum gaudio sustinendum. Repugnat enim quod membra Antichristi propter causam istam adeo Dominum persequuntur; et quod Christi discipulos causam eandem defendentes constanter non postmodum persequuntur, quia vel oporteret ipsos omnes extingui vel concepta malicia mitigari vel apostolos in causa Domini reticere; sed cum duo prima repugnant cursui quo oportuit Christum pati, patet, cum tercium sit nimis magne vecordie, quod oportet persecucionem apostolicam statim sequi. Oportet enim esse inter Christum et suos apostolos similitudinem, cum inter radicem arboris vel caput corporis et stipitem vel motum membrorum sequencium oportet esse proporcionem similitudinis; ideo sicut aliqui Christo discrediderant, ut sacerdotes et eorum seducti, aliqui adherebant, ut Nycodemus, Martha, Maria Magdalene et Zacheus, sic debet esse de Christi apostolis, ut patet in facto (Act. XIII°) de Judeis et de gentibus que postmodum per apostolos fuerunt converse. Hec (inquam) omnia fecerunt apostolis propter Christum, cum reputarunt eum radicem eorum malicie et tocius nequicie capitalem. Unde recolerent apostoli illius dicti Christi (Matth. V°, 11): *Beati estis, cum maledixerint vobis*

1. AE in marg.: 4; ib. DE: sermones. 3. DE: patet mundi. 4. DE: propter deest. 5. A: vobis deest. 8. DE: sub tanta. 10. DE: suo deest. 13. AE in marg.: 5. 15. DE: retrocederent. 19. A: persequentur. 20. A: persequentur. 21. DE: vel a. 23. DE: Sed cum duo deest; D: Sed cum domino; ib. DE: quia oporteret. 26. DE: in Christum. 28. DE: et stipitem deest. 32. DE: sic oportet. 33. DE: de Judeis deest. 34. DE: sunt converse. 36. DE: sue malicie.

homines etc. (ut exponitur sermone XXVII°). Et radix istius perfidie est ignorancia Dei patris, quia si ipsum perfecte cognoscerent et verbum suum et eius incarnacionem ex libris suis propheticis cognoscerent consequenter. Nec | moveat quod communis essencia sit prior patre, cum pater sit prima persona possibilis, sed esse patrem licet sit prius origine quam esse filium, tamen convertuntur ad subsistendum consequenciam, nec est esse Deum patrem, filium vel naturam res racionis distincta contra divinam essenciam vel personam, quia res talis racionis requirit prioritatem essencie et esse suum intelligibile precedens esse suum existere; quod cum non potest Deo competere, patet quod idem est ipsum posse esse, ipsum posse intelligere et ipsum existere. Ideo non est in illis racionis distinccio, sicut ponitur in creaturis. Sed notum est in creaturis quod esse intelligibile sive possibile infinitum precedit suam existenciam; et quedam habent esse intelligibile et non existenciam, quibusdam autem ex natura est adiecta.

Fol. 209ª

Christ's life and speech an occasion of sin.

Sed tota materia ista supposita redeundum est ad exposicionem evangelii consequenter: *Si*, inquit, *non venissem et locutus eis non fuissem*, *hoc peccatum* perfidie *non haberent*, quia occasione male accepta infidelitatem suam ex verbis Christi susceperant, ideo peccatum eorum occasionaliter individuatur a vita Christi et suis sermonibus. Et patet consequencia contra quantumcunque capciosos sophistas. Unde non sunt audiendi heretici qui dicunt evangelium et specialiter Johannis esse summe impossibile, hereticum et blasphemum, sed pocius dicerent granum purum substratum sue palee esse mundum, licet sensus quem stulte ex sua ignorancia sibi imponunt sit summe hereticus; quem sensum quidam vocant excerebratorum demenciam et exsensitivum. *Nunc autem excusacionem non habent de peccato suo*, quin sint dampnabiles, ut perfidi infideles habuerunt in quantum sufficientem doctrinam ex vita et factis Christi propheciis eorum consonis, ad credendum Christum esse Messiam,

1. A: ut deest; ib. DE: XXVII° deest. 2. DE: Dei et patris. 5. D in marg: Nerozumiem, verb. Bohem.: non intelligo. 6. DE: sit pen (!) patre. 7. A in marg.: De Trinitate. 8. DE: subsistendi. 9. A: est deest. 11. E in marg.: Exemplum. 13. A in marg.: Nota. 16. DE: creatis; A: non est quod. 17. DE: infinite. 19. D: quibus . . . . ib. D: abiecta, abiecta. 21. A: consequentis. 32. A: summus. 34. A: quin sunt.

7. Cf. Wyclif, De Benedicta Incarnacione, pag. 222 seqq.

Deum et hominem humani generis salvatorem; ideo ut non decepti voluptate carnali vel apparencia boni sensibilis excusacionem habet eorum infidelis nequicia. Sed sicut peccatum dyaboli ex sua pura malicia sine excusacionis evidencia est sua infidelitas condempnanda; tantum enim sunt indurati in sua malicia quod Christum tam in persona sua propria odiunt inseparabiliter quam in membris, et cum debent cognoscere quod qui Christum sic oderit irremissibiliter Deum patrem.

Final impenitence is unpardonable.

Quamvis enim isti infideles sacerdotes possint salvari, quia non isto crimine irretiti, tamen non possunt salvari ab isto crimine, cum ipsum non potest remitti, licet possit non esse. Multa enim sunt que possunt non esse, et tamen non possunt incipere sive desinere; et proporcionaliter dicitur de peccatis. Exemplum patet de futuricionibus et pretericionibus: Omnes enim tales futuriciones creature possunt non esse, et quamvis sint non possunt incipere, sicut omnes pretericiones creature possunt non esse; et tamen non possunt desinere, ut patet de istis: Petrus erit et Petrus fuit; utraque enim istarum potest non esse, quia potest in eternitate esse quod nulla creatura fuit vel erit; et ita quod Petrus fuit, non potest incipere, quia, si est vel erit, quidem Petrus erit, fuit et est eternaliter, quia ipse erit, et si Petrus fuit, erit eternaliter quod ipse fuit, cum sua fuicio non potest desinere; et similiter senciendum est in parte de peccato finalis impenitencie. Secundo arguit Christus peccati eorum irremissibilitatem ex hoc quod *si opera non fecissem in eis que nemo alius fecit* in parte vel facere potuit, hoc *peccatum* incredulitatis irremissibile *non haberent*. Nunc autem fecit hec opera miraculosa, ut patet de ceci nati illuminacione, de Lazari quatriduani resuscitacione, de solis obscuracione et multis eis similibus ad que cum modis suis nulla alia persona potest attingere; quia cum actus et modi

2. A: voluntate. 3. AD: fidelis. 5. A: contempnanda. 7. DE: sua deest; ib. D in marg.: Odiunt Deum mali in se vel in membris; A in marg.: Nota; E in marg.: Peccatum finalis impenitencie est irremissibile. 10. DE: enim deest; ib. DE: possunt. 11. A: irretiri. 13, 14. DE: Multa — esse deest. 14. A in marg.: Conclusio. 15. DE: proporcionabiliter. 16. D in marg.: Quamvis pretericio et futuricio in eternitate potest non esse, sicut et quelibet creatura. 20. E in marg.: Preteriaciones et futuriciones non possunt incipere nec desinere. 22. DE: et tamen quod. 22, 23. A: Petrus — quidem deest. 22, 23. D: Petrus non erit potest incipere. 23, 24. E: erit quod erit. 24. D: quod ipse. 26. D: futuricio; ib. DE: et deest. 27. DE: in parte deest. 29. A: fecisset; ib. DE: in parte deest. 33. A: suscitacionem.

actuum capiunt individuacionem a subiecto, patet quod nec actus Christi nec modi eorum possunt fieri ab alia persona; ideo supposita cum hoc induracione eorum ingrata, patet irremissibilitas peccati sui; sed causa induracionis sue malicie aliquod bonum fecit, quia veritatem illius (Psalm. XXXIV°, 14 *odio habuerunt me gratis)* ecclesie declaravit. Sicut enim Deus non potest malum dampnati sinere nisi ipsum beatis proficiat, sic non potest veritatem peccati impleri permittere nisi ipsa verificet propheciam; nam videndo per miracula Christi que ipsis sonarent in commodum si illa voluerint acceptasse | male interpretati sunt, ascribentes ea Belzebub (ut patet Matth. XII°), et per consequens in patris potenciam blasphemabant; ideo tam Christum quam patrem suum gratis oderant, quia ubi causam amandi datam directe habuerant, causam odiendi indirecte susceperant. Et hic arguitur communiter quod Christus est causa per se cuiuscunque malicie. Nam (ut dicit evangelium) si Christus non fecisset hec opera, sacerdotes perfidi non taliter peccassent. Operacio ergo miraculosa Christi fuit causa sui peccati. Nam si Christus ab istis peccatis omnimode tacuisset, namquam ista perfidia successisset. Cum ergo Christus clare perante cognovit ex sua vita istud peccatum Judeorum succedere, videtur quod gratis causavit eorum peccatum ex suo opere. Nec fingi potest quin per se et principalissime causavit istam perfidiam, quia non habet causam nisi in quantum sapit bonum, sicut non dicitur esse sed pocius deesse secundum aliam racionem. Sed quantum ad bonitatem cuiuscunque peccati, patet quod est reducibilis ad causam primam ut causam per se et principalissimam, ergo totum hoc peccatum et quodcunque aliud per se et principaliter reducibile est ad Deum. Nec valet excusacio capta a beato Augustino quod *peccatum non habet causam efficientem sed deficientem.* Nam intellecto peccato formalissime pro defectu, patet quod ipsum peccatum est causa, cum aliter non foret defectus culpabilis in

Good out of evil.

Fol. 209b

Christ said to be the cause of sin.

6. E in marg.: Induracio facit aliquod bonum. 12. DE: mali. 17. D in marg.: Nota. Christus est causa cuiuscunque peccati; A in marg.: Dubium; E in marg.: Videtur quod Christus sit per se causa cuiuscunque mali. 26. A: et deest. 31, 32. A: principalissimam — per se et deest. 33. D in marg.: Peccatum quoad esse primum non habet causam efficientem sed deficientem. 34. A in marg.: Augustinus. 36. A: defectum. 37. A: causa deest.

6. Vulgate: *Qui oderunt me gratis.* 34. Opp. tom. I, pag. 609. Cf. Trialogum, pag. 140.

toto mundo et, in quantum est quod est, est ens et bonum, et per consequens factibile et volibile a bono principio; unde (Johannis VIII°, 34) dicit Veritas: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* Non ergo licet catholico omne peccatum mundi tollere vel facere ipsum non esse, cum agnus Dei non hoc fecit. Hic oportet supponere, quiditatem peccati formaliter intellecti quod sit defectus in moribus, et cum non patet via loquendi in ista materia vel glosandi fidem scripture nisi concedendo peccatum esse, patet quod hoc concedi debet, et per consequens, omne peccatum est aliqualiter ens et bonum, sed (ut dicit Lyncolniensis) deficit a bonitate vel esse primario aut directo, sed habet esse occasionalę vel secundarium quod per se reducibile est ad Deum, et si limitetur locacio ad esse primarium peccati esse secundario subducto, patet quod sicut hoc non potest esse vel Deus ipsum sinere, sic non est secundum limitacionem huiusmodi respondendum. Conceditur ergo quod omne peccatum est bonum a Deo volitum et causatum, sed non secundum esse suum primum, cum tale non habeat sed secundum esse secundarium a Dei gracia ordinatum et omne peccatum (ut sic) est a Deo factum et volitum ac eternaliter ordinatum; non tamen sequitur exinde Deum posse peccare sicut hii qui culpabiliter peccatum faciunt qui omnes secundum evangelium peccato serviunt. Et patet quod dupliciter valde equivoce dicitur causa peccatum facere, scilicet deficiendo in moribus vel proficiendo ecclesie ex infinitate sue potencie sicut Deus; et patet solucio.

Sin is essentially a defect and has, only an occasional or secondary existence.

Two kinds of causation.

Sed verba exhortacionis dimissa ista materia sunt congruencie auditorii applicanda. Deus itaque quodcunque peccatum facit et ordinat sed nunquam nisi ut faciat magis bonum. Sicut enim bonum in genere licet ex eo perversi occasionem sinistre accipiant non est simpliciter dimittendum, sic defectus tales in moribus sunt propter magis bonum ex illis proveniens non solum tolerandi sed secundum artem Dei omnipotencie ad bonum utile ordinandi.

God ordains sin as a cause of good.

2. A: volubile. 6. AE in marg.: Responsio; D in marg.: Omne peccatum est bonum a Deo volitum et causatum secundum esse secundarium, non primum, cum tale non habet. 10. A in marg.: Peccatum habet duplex esse. 11. D in marg.: Conceditur peccatum esse aliqualiter ens et bonum sed non bonitate primaria. 14. A: ens secundarium. 18. A: modi deest; ib. E in marg.: Nota; D in marg.: Peccatum est esse ordinatum a Deo eternaliter. 21. DE: habet. 26. D in marg.: Causa dupliciter facit peccatum deficiendo vel proficiendo; A in marg.: Causa peccati duplex. 34. A: et eo. 37. DE: opere ad.

SERMO XXXI.

Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Matthei X°, 16.

Many kinds of wolves

Hoc evangelium docet apostolos et viros apostolicos quomodo debent se habere in officio predicandi. Sunt autem lupi multiplices quibus oportet ipsos coniungi, sed periculosiores lupi sunt ypocrite in vestimentis ovium in forma ypocrisis venientes, de quibus Matthei VII°, 15: *Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Isti autem ut lupi dicunt omne genus mali adversus simplices propter Christum (ut dicitur Matthei V°). Lupi eciam rapaces sed minus callidi sunt tyranni simplices christicolas pro temporali lucro querendo et pro deteccione displicentis veritatis fidei iugulantes. Apostoli ergo sicut sunt mistice canes pastoris et quotlibet genera bestiarum, sic sunt in comparacione ad laniacionem istorum luporum oves a pastore Christo specialiter custodite. Necessaria itaque est eis *serpentina prudencia et columbina simplicitas* (ut exponitur sermone XXXVI° partis prime). Non enim talibus viris apostolicis melior armatura quam discrecio. Et quod causa quam accipiunt sit causa Dei et adiuncta sit prudencia paciendi, ideo docet ipsos Veritas | : *In paciencia,* inquit, *vestra possidebitis animas vestras.* Nam miro modo sic pacientes debent esse securi quod precipue secundum formam illius paciencie debent animas quas lupi videntur rapere perpetuo possidere. Cum itaque Deus sit activum principium infinite potencie ac sapiencie, pro suo tempore vindicans cuncta mala, manifestum est fideli quod subiciens se tamquam passiva materia instar Christi videbit vindictam de adversariis et percipiet a Domino superhabundanter premium passionis. Et necessarium est cuilibet apostolico excussa infidelitate isti contraria

Need of prudence and patience.

Fol. 209c

2. A in marg.: Sermo XXXI; D in marg.: XXXI. De apostolis. 8. A: viventes de quibus. 11. DE: vulpes dicunt. 12. E in marg.: Ypocrite periculosiores sunt lupi. 13. A: rapaciores. 14. DE: pro temporalibus pro. 16. Codd.: pastores; ib. A: quolibet. 17. DE: si sunt; ib. A: istorum, istorum. 18. E: potestate Christi. 19. A: est in. 20, 21. A: XXXVI° partis prime deest. Rectius XXVI° legendum esse videtur. Cf. Serm. vol. I, pag. 172, De pastore bono. 22. A: et quod causa excipiunt; E: quam quasi sentum accipiunt. 22. E: causa bona. 28. DE: proprie possidere. 34. DE: cuique; ib. DE: ista contraria.

24. Luce XXI, 19.

primo induere istam fidem. Examinandi itaque sunt evangelizantes si istam fidem perfecte habuerint, quod si non, repellendi sunt tamquam infideles ab officio predicandi; si autem habuerint, cum manifestum sit ex fidei istius execucione in opere sequi commercium infiniti premii lucrativum, quid tardaret eos a complecione huius consilii? Et patet quam multi fingunt se servare ex integro Christi consilia sicut istud et eis similia, et tamen cum connexa sint sicut sua mandata, infideliter et vecorditer in singulis retrocedunt.

Many wolves in the Church.

Et si dicatur quod nulli sunt lupi primi generis, patet viris cordatis quod a papa descendendo per episcopos et viros possessionatos ac fratres spurios fere omnes vel plurimi sapiunt infideliter istam rapacitatem lupinam; omnes enim isti declinant a conservacione et observancia legis Christi, et ubi darent totam operam humili ac pauperi evangelizacioni, intendunt pompose et dominative rapacitati. Sed quis est qui audet istam rapacitatem Antichristi constanter detegere et tamen ab ista oporteret incipere? Possessionati namque vel illius fidei sunt ignari vel propter preponderanciam amoris temporalium super purgacionem ac melioracionem ecclesie sunt infideliter timidi et multipliciter consentanei isti perfidie venenose. Fratres autem vel isti errori consenciunt, causam dyaboli multipliciter palliantes, vel scientes veritatem erroris vel propter timorem mortis vel propter favorem seculi vel propter inordinatum amorem ad conglobacionem sui ordinis infideliter retrocedunt. Numquid credimus Christus et sui apostoli cesserunt sacerdotibus et phariseis propter causam huiusmodi? sed cautela dyaboli Antichristus introduxit paulative fere per totum contrarium secte Christi. Sicut enim in tempore Christi sacerdotes et religiosi ut Pharisei possessionati et Saducei exproprietarii erant lupi maxime venenosi, sic videntur esse hodie ex superhabundanti superintroducta cautela dyaboli. Sciens enim Antichristus

Possessioners.

Friars.

1. A: ita sunt; E in marg.: Predicatores sunt examinandi. 2. DE: habuerunt. 4. DE: manifestum est. 5. A: istius excussione. 8. DE: ex integro deest; ib. A: eius similia. 9. A: sunt sicut. 11. DE in marg.: Quartum iugum; E in marg.: Nota; ib. A: nulla. 12. A: quam a papa. 13. A: spurios deest; ib. DE: fere deest. 14. DE: ut plurimum; ib. D: infideliter tam; E correxit: infideliter istam. 15. D in marg.: Aliqui sunt spurii fratres sicut ta . . . 18. DE: Sed qui; ib. A: audit. 19. AD: lupacitatem; ib. DE: constanter deest. 20, 21. DE: vel istius fidei ignari vel; ib. E in marg.: Possessionati. 24. E in marg.: Fratres. 25. A: multipliciter deest. 29. Numquid; D: neum. 31. E in marg.: Maximi venenosi lupi. 32. A: in deest. 35. A: videtur esse homine.

quod magnam vim habet ordinacio Christi fecit ab ipsa successive sed callide declinari et modicus error ex sua cecacione fuit reputatus a mundialibus pro sua brevi periodo sive insensibilis sive nullus.

Christ's life and rule have ceased to be a standard.

Et ad mensurandum istum errorem non computant a vita Christi vel regula ad errorem modo viancium sed ab errore recentissimo ab ecclesia malignancium approbato. Sed cum talis error sit insensibilis vel invenibilis alius error maior, approbant hunc errorem et in alium eadem arte profundius illabuntur. Fideles autem secundum sanctorum testimonia debent errores instantes ad instancia prime regule mensurare et tunc sentirent patule quantum a prima mensura sacerdotes nostri declinant secundum vitam, legem et evangelizacionem. Unde quia maior pars vivencium sunt homines in ista perfidia, ideo adiungit Christus: *Cavete,* inquit, *ab hominibus;* nam (sicut ait Apostolus) *cum inter vos sunt zelus et contencio, nonne homines carnales estis?* hoc est, humus terrena sapiens, non eterna. Viri quidam evangelici debent in voluntate et in conversacione tamquam vir unus concurrere quantum loco distiterint et legem Christi sibi presentis constanter defendere, nam (Act. IV°, 32) *multitudinis credencium erat cor unum et anima una.* Sic ergo fideles debent cavere ab hominibus istarum sectarum tam disparium ne insensibiliter seducantur declinando a prima regula christiana, quia sicut sophiste ex ista insensibili distancia arguunt, aliter aliquid appareret in fidelibus quod divino iudicio non apparet. Unde sicut tempore Christi apostoli traditi erant in consiliis iudicandi, ut celerius sint extincti, sic tempore Antichristi viri apostolici tractati sunt in antichristivis consiliis quomodo coloracius et sine tumultu populi poterunt superari. Et sicut in tempore Christi in synagogis apostoli fuerant flagellati, sic iam modo instante tempore Antichristi viri apostolici excommunicacione, exprobracione et minacione multiplici in synagogis |

Persecution of apostolic men.

Fol. 209[d]

9. DE: invenitur. 11. A: testimonio. 12. E in marg.: Mensura errorum. 15. E: viancium sunt hodie. 18. Codd.: carnales deest. Addidi; ib. E in marg.: Cavendum ab hominibus. 19. A: sapien. 21. A: currere; ib. A: quantumque loco; ib. D: destituterit; E: distituerit. 22. A: constanter deest. 25, 26. DE: reducantur. 27. A: sensibili; ib. A: aliter deest. 28. E: aliquid extinct. 30. A: celerius sunt; ib. D in marg.: Nota; E in marg.: 1. Apostoli tradebantur in consiliis. 31. D: veri. 33. A: in deest; ib. E in marg.: 2. 34—36. A: apostoli — synagogis twice. 35. DE: viri apostolici deest; ib. excommunicacione et exprobracione. 36. A: victacione; D: viacione.

17. I. Cor. III, 3.

satane cruciantur. Et sicut apostoli ducti sunt ante reges et presides, ut tam iudei quam gentes testentur sue malicie apparenciam vel ut iudei et gentes que converti debuerant ad Dominum haberent testimonium efficax apostolorum constancie, sic est hodie de viris apostolicis quoad iudeos Christum abscondite confitentes et quoad gentes veritatem religionis Christi per eius providenciam cognoscentes. Prelati enim cesarii qui sunt reges seculi et presides Antichristi ducunt viros apostolicos ut secundum suas leges frivolas iudicentur, et totum hoc tendit predestinatis ad gloriam, cum secundum Apostolum *timentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*

Christ gives courage to such.

Sed quia tam in sermonibus quam in responsionibus cause Dei multi pusillanimes sunt timidi ex ignorancia et mundi placencia, ideo Christus hoc removet, cum inquit: *Tradent vos; nolite cogitare quomodo aut quid loquamini;* ubi certum est quod Christus non prohibet simpliciter cogitatum, cum cogitare oportet quodcunque opus meritorium et Deus non dat homini noticiam quomodo loqui debet nisi det eciam cogitatum; ideo certum est quod prohibet cogitatum pusillanimem nimis turbatum vel timidum. Debet ergo homo purgare se a viciis et per consequens constanter confidere quod Deus in causa propria prevalebit et in illa fide prudenter aggredi tamquam advocatus vel vicarius Jesu Christi; et de illa tradicione in causa Dei loquitur evangelium. Ideo Christus qui mentiri non potest dicit quod cum illis paribus *dabitur illis quid* et qualiter indubie *debent loqui.*

Rhetoric not required.

Sed quia forma locucionis floride et auditorio mundano placentis habita rectitudinis substancia debet sperni, ideo Christus promittit solummodo quod *illis dabitur quid debent loqui.* Modus autem ut expedit debet sequi: *Non,* inquit, *vos estis* nisi organa loquendi, et per consequens non principaliter *loquimini sed spiritus Dei patris.* Sic enim dicunt philosophi quod os, lingua vel aliud organum non loquitur sed homo habens omnia ad locucionem

1. E in marg.: 3. 2, 3. A: testentur — gentes deest. 5. A: sicut. 11. DE: hoc cedit. 14. A: quod in; DE: in rumoribus. 17. DE: quo aut. 19. D: cogitacionem; ib. E in marg.: Cogitatus prohibetur quis. 21. A: quomodo loqui nisi debet eciam. 21, 22. DE: cum certum. 25. A: in deest. 26. DE: vicinus Jesu sui. 29. DE: dabit. 31. DE: florida. 32. DE: placida. 33. DE: solo modo.

12. Rom. VIII, 28.

huiusmodi requisita. Cum enim homo sit ut serra cum omnibus organis in comparacione ad Deum qui solus habet omnia instrumenta loquendi quare non debet locucio attribui proprie sibi soli? Sic enim dicunt philosophi quod non differt dicere animam intelligere et dicere ipsam edificare vel texere. Cum ergo idem sit iudicium de toto homine quoad Deum, per idem non iste homo sed Deus saltem per se et proprie facit opus.

Four evils foretold by Christ;

Sed Christus predicit illis in quatuor quomodo instabunt tempora periculosa in quibus oportet stare tamquam tetragonum sine vituperio secundum virtutes quatuor cardinales. Primus ergo gradus perversionis nature est quod *frater tradet fratrem in mortem*, secundus quod *pater sic tradet filium*, tercius quod *filii insurgent in parentes et morte eos afficient*, et quartus quod viri apostolici *erunt odio omnibus hominibus* (supple, qui principaliter mundum sapiunt) sed pacienter pro nomine Salvatoris. Quod si fratres sint reperti ista perfidia, tunc de illis verificatur textus ad literam. Si enim frater ex invidia alium fratrem destruxerit et pretextu salvacionis ordinis incarceracione ipsum occiderit, quis dubitat quin Christus et suus spiritus hoc intendebant in ista litera, dum sic dixit: *Tradet enim frater fratrem in mortem?* Et idem est iudicium de patre spirituali qui peccato occidit filium et si filii spirituales vel corporaliter vel spiritualiter occidunt parentes, de ipsis est idem iudicium. Cum ergo illis positis consequens est quod tota Trinitas eternaliter illa scivit, ymmo cum catholice ac meritorie sunt ex isto textu elicita, patet quod Spiritus Sanctus per istum textum omnia illa eternaliter intendebat.

and now fulfilled in the friars.

Sed cum non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam beatorum, Christus autem dicit Matthei V°: *Beati estis, cum vos oderint homines, et maledixerint et sic fuerint persecuti*, manifestum est quod defectus fidei est in causa quare viri ecclesiastici in isto opere sic vacillant. Et hinc Christus reprobando

1. A: modi deest; ib. A: ergo homo sicut. 3. A: ministeria loquendi. 5. AD: differt intelligere; D: animam dicere dicere. 7. A: et per. 9. DE: illis deest. 10. DE: in deest. 12. DE: perversione. 13. DE: quod deest. 18. A: Et si; ib. DE: reperti deest. 19. DE: tunc deest; ib. E in marg.: Frater occisus a fratre. 20. A: tradiderunt. 22. DE: intendebat. 24. D: de fratre. 25. A: et deest; ib. A: vel deest. 27. A: proposicionis. 28. DE: iam scivit. 30. DE: illum. 33. DE: eritis. 33, 34. D: homines maledixerint; A: maledixerint deest. 34. A: fuerunt.

11. Cf. De Civili Dominio I, pag. 54, l. 26 33. Lucae VI, 22 et Matthaei V, 11.

Petrum communiter vocat cum *modice fidei* ad signandum defectum fidei in pastoribus dicentibus se vicarie sequi sanctum Petrum. Et hinc Christus in hoc evangelio promittit infallibiliter quod *quicunque perseveraverit usque in finem* in ista constancia *salvus erit.*

The fourth yoke, of master and servant.

Quia vero sermone XXVII° tacta sunt sex iuga in quibus staret armonia ecclesie in brachio | seculari et (Fol. 210a) de tribus est superficialiter expeditum, iam restat tangere quartum iugum quod est inter patremfamilias et suos mercenarios vel quoslibet servitores. Oportet enim quod sint fides, spes et caritas inter illos, et per consequens oportet inter coniuges conducentes et suos mercenarios sit fides, racionabiliter conducendo, debite tractando et fideliter mercedem debitam persolvendo. Sicut enim fraus in empcionibus et vendicionibus est dampnanda, sic in conduccionibus et aliis duobus sequentibus infideliter serviente patet quod tanta est racio utrobique. Unde quoad tercium in lege antiqua (Levitici XIX°, 13) dicitur: *Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.* Quamvis autem istud exponatur communiter quod post complecionem laboris opus mercenarii remanere non debeat per tempus culpabile tenebrosum, tamen assistente indigencia mercenarii debet merces retribui in complecione laboris. Deus enim exemplar humane iusticie semper graciose prevenit servitorem et tribuit copiosius quam suus mercenarius merebatur. Et quantum ad medium novit mundus quantum iniuste multi mercenarii sunt tractati, nunc labores indebitos ex diuturnitate temporis, ex qualitate operis et ex aliis circumstanciis exigendo. Ideo debet esse regula equitatis in talibus iuxta illud (Matthei VII°, 12): *Omnia quecunque vultis ut faciant vobis homines et vos facite illis.* Ista autem regula intellecta debite est principium communicacionis moralis. Quicunque enim iuste voluerit aliqualiter sibi fieri debet similiter facere alii in casu consimili. Et totum hoc

Wages should be promptly and honestly paid.

Labourers often oppressed.

1. A: figurandum. 3. D: suum Petrum. 6. DE: vero XXII°. 8. DE: ideo restat. 10. D in marg.: Quartum iugum; E in marg.: Quartum iugum inter patremfamilias et suos domesticos servitores. 11. A: spes deest. 12. D in marg.: De mercenariis. 16. A: sic enim. 17. DE: patet quia. 18. A: Levitici XIX° deest. Codd.: dicitur deest; Addidi ex tract. De sex iugis. 19. A: non remaneat; ib. A: tui apud te deest. 20. E in marg.: De non prolongacione mercedis; ib. DE: exponitur. 24. A: ante complecionem. 27. DE: quam. 29. E: et qualitate; ib. DE: et deest. 31. A: iuxta deest; ib. A in marg.: Regula. 34. DE: fieri deest; D: sicut (E: sic) debet.

1. Matth. XIV, 31. 6. Cf. De sex iugis, cap. IV.

intelligitur in hoc dicto: *Ita et vos facite illis.* Debent enim omnes homines proporcionaliter facere proximis ut debent velle illos facere sibi ipsis. Unde in isto principio fundatur quinta peticio oracionis dominice, dum oratur: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*

Frauds committed by labourers.

Ex parte autem mercenarii contingit esse fraudem multiplicem, ut in ingressu laborando operam servitoris, in progressu fraudando a plenitudine operis et finaliter fraudando in bonitate operis. Contra quos loquitur Apostolus (ad Colossenses III°, 22) mandans quod sint *non ad oculum servientes quasi hominibus placentes sed in simplicitate cordis timentes Dominum. Quodcunque facitis,* inquit, *ex animo operamini sicut Domino et non hominibus, scientes quod a Domino accipietis retribucionem hereditatis. Domino Christo servite; qui enim iniuriam facit recipiet id quod inique gessit et non est personarum accepcio apud Deum.*

All work should be done as for God.

In quibus verbis manifeste sequitur cum isto principio fidei quod omnia quecunque fidelis fecerit debet facere coram Deo ac si serviret proprie ipsi Deo; quod non servirent solum apparenter in presencia conducentis et in eius absencia fraudantes ab opere, quia tunc servirent in cordis duplicitate; quod servicium non convenit Deo vero. Secundo sequitur quod servientes debent locantibus fideliter servire continue, quia debent continue servire Deo cuius presenciam debent credere adesse continue et totam qualitatem operis cum intencione cordis clarissime intueri. Si ergo mercenarius propter presenciam hominis serviret fideliter, quanto magis propter presenciam Dei infinitum maioris domini et totam qualitatem operis verius cognoscentis? Non enim subest racio nisi infidelitas excusaret. Tercio patet quod ministri debent pensare laborem secundum racionem qua Christo serviunt. Ista enim racio potissima maxime est attendenda, quia si serviunt Christo fideliter (quomodocunque sit de locante) non possunt a mercede Christi deficere; et

3. DE: ut dicunt illos. 4. D: secunda; E secunda correxit in: quinta. 7. D: parte vero. 8, 9. A: laborando — progressu deest. In tractatu De sex iugis leges rectius: locando operam servitoris. 9. E in marg.: Fraus ex parte mercenarii; ib. A: fraudendo. 9. A: plenitudine temporis; ib. A: fraudendo. 13. DE: quecunque. 14. D: sed Domino. 16. A: serviente; ib. A: facit twice; ib. DE: illud. 18. D in marg.: Que sunt condiciones quas debet habere servus bonus in serviendo. 19. A: debet facere deest. 20. A in marg.: 1. 21. DE: serviret; in tract. De sex Jugis: servierat. 24. A in marg.: 2. 28. A: Sic ergo. 28, 29. DE: mercenarii . . . . servirent . . . . 31. DE: verum: ib. DE: obest. 32. A in marg.: 3; ib. D: debet.

Good service due even to wicked masters.

hec racio quare ministrando infidelibus vel quantumcunque discolis debent mercenarii fideliter ministrare, quia secundum racionem qua Christo serviunt et mercedem infallibiliter ab ipso recipiunt; quanto magis nos sacerdotes Christi servi tam specialiter et comminatorie ab ipso conducti.

SERMO XXXII.

Designavit dominus Jesus et alios septuaginta duos. Luce X°, 1.

The 72 disciples a model for the lower clergy.

Hoc evangelium docet quale ministerium debet sacerdotibus inferioribus limitari, cum notum sit quod sicut sacerdotibus superioribus, hoc est pape et episcopis, limitatum est istud LXXII° discipulorum officium, illos autem discipulos licet Christus non vocavit ad apostolatum pariter cum illis duodecim, tamen ad quandam familiaritatem et instruccionem vocavit, que apostolatus racionabiliter dici potest. Que (rogo) racio quare Scarioth et alii succedentes loco apostolorum apostoli dici debent et non isti qui a primis principalibus similius evidencius faciunt actus suos? Supposito ergo quod isti sunt discipuli propter apostolos lucidiores ab actu apostolico delitentes notandum est quod septuaginta due lingue erant gencium (ut dicitur ex Genesi X°), septuaginta duo homines prophetantes (ut patet Numeri XI°), sic | Fol. 210b septuaginta duos discipulos misit Jesus ad signandum multitudinem gencium convertendam.

Misit ergo istos Christus binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus. Binos miserat propter caritatem duplicem scilicet Dei et proximi explicandam et consilium ab auctore scripture continue postulandum. Sic enim possent solacio mutuo se iuvare et testari de sua conversacione legitima et alia figuralia adimplere. Misit ergo ipsos sic ante faciem

2. DE: discolis deest. 8. A in marg.: Sermo XXXII[us]; D in marg.: XXXI. De apostolis; E in marg.: In die Marci Evangeliste. 11. D in marg.: d. XXI° in novo. 13. A: illud. 16. DE: qui. 19. DE: principibus. 20. D: actenus suos; ib. DE: sunt deest. 22. A: deluentes. 24, 25. D: sicut septuaginta. 25. A: discipulos Jesus deest. 26. DE: multiplicacionem gencium; ib. A in marg.: Lingue gencium fuerunt 72, homines prophetantes erant 72. 27. A: istos deest; ib. DE: Christos. 28, 29. A: Bonos autem ipsos miserat. 30. A: ab auctoritate. 31, 32. DE: solaciose et mutuo se; A: solaciose; rectius: solacio se mutuo iuvare. 33. DE: Misit eciam.

8. Cf. Wyclif's Sermons I, pag. 175—178. 22, 23. The number of nations mentioned in Gen. X is actually 70, which was raised by patristic writers to 72. Smiths Dict. of Bible III, 1546.

suam, ut eorum sentenciam atque officium confirmaret. Formam autem regule quam in sua predicacione debuerant observare dedit prohemialiter, dum sic dixit: *Messis quidem multa, operarii vero pauci; rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam*, ubi videtur intendere quod tam de iudeis quam gentibus sunt multus populus ex fide quam Deus et patriarche in eos severant a conversacione infidelium segregandus; sed pauci sunt qui istam habilitatem populi reducerent ad completum; ideo cum sit donum descendens a patre luminum quod christiani sic faciant, illi discipuli debent rogare dominum Jesum Christum, ut mittat suos operarios in messem suam taliter maturatam.

Premisso autem isto prohemio iniungit mandatum sive consilium quod irent ad istud officium: *Ite*, inquit. Sed quia Antichristi est celare difficultatem sui ordinis, Christus faciendo contrarium dicit quod *mittit eos sicut agnos inter lupos* (ut expositum est sermone proximo de ipsis apostolis). Addit autem Christus consilium removendo modum istius officii tardativum: *Nolite*, inquit, *portare sacculum neque peram neque calceamenta et neminem per viam salutaveritis;* ubi certum est quod ista quatuor nec sunt consilia nec precepta nisi de quanto sunt ab officio predicacionis tardativa. Quidam enim diffidentes de Dei providencia portant sacculos sive peram, pro cuius complecione nimis retardant ab officio predicandi et congregantes nimis talia ostendunt se plus pro temporali commodo quam pro spirituali premio predicare. Et idem est iudicium de desperantibus superflue calceatis. Isti tamen non repugnat quin evangelizantes pro loco et tempore calceentur. Et idem est iudicium de salutacionibus mundiales secundum fabulas mundanas a conversione ad Dominum distrahentibus. Absit autem fidelem credere Christum salutacionem brevem in Domino suis evangelizantibus prohibere, cum apostoli sui reliquerant istam formam.

Christ counsels them against what would interfere with their preaching.

Consequenter vero addit formam introitus ad populum convertendum: *In quamcunque domum*, inquit, *intraveritis*,

1. A: consumarent. 8. E: in eis; ib. D in marg.: ad vocem severant: a sero — is — rere. 10. E: donum Domininі. 13. DE: taliter innaturatam. 16. DE: difficilitatem. 20. D in marg.: Sacculus, pera, calceamenta, salutacio prohibentur a Christo de quanto retardant officium predicandi. 24. A in marg.: Nota exposicionem. 27. D: inimicalia; E: inimica talia. 28. DE: pro tali. 32. DE: mundiales scilicet fabulas. 33. DE: conversione hominum. 33, 34. Codd.: distrahentes. Correxi.

4. Lucae X, 2. 15. ib. 3. 26. ib. 4.

Their salutation shews that they are disciples of peace.

primum dicite: Pax huic domui, quia talis imprecacio ostendit quod sunt pacis discipuli et non discipuli rapidi Antichristi. Unde (Matthei X°, 14) dicitur quod *de pedibus suis excuterent pulverem* infidelibus non recipientibus verba sua, hoc est, omnino detegerent tam verbo quam opere quod non propter affeccionem que pedem signat et circa sua temporalia que pulvis implicat sed propter salutem sue anime et sic propter bonum multiplex ista dicant. *Si autem ibi fuerit filius pacis* quem Deus ordinavit converti ad Dominum verbis suis, *super eum requiescet pax discipuli* sic loquentis. *Sin autem* verba pacis non erunt superflua, sed more soni reflexi ad solidum, pax cum premio causato ex merito *ad ipsos discipulos revertetur. In eadem autem domo manerent* Christi discipuli non circueuntes civitates ut minstralli instabiles vel mendici sed *ederent et biberent quecunque sunt gratis eis apposita;* cuius arras in prima salutacione cognoscerent. Nec ex isto sequitur quod domus talis gratis, id est, sine causa laudabili vel sine recompensacione ipsis tribueret ista bona, cum *operarius* corporalis *sit dignus mercede sua* et longe dignior operarius spiritualis.

Their example does not warrant the practice of the friars.

Et preter istum textum nunquam reperi quod licet fratribus circuire civitates et patrias mendicando vel ad onus domorum quas visitant a cibariis singulariter abstinendo. Sed contra primam extravaganciam dicit Christus: *In eadem domo manete;* et contra secundam dicit *edentes et bibentes que apud illos sunt.* Sed sicut pervertunt fidem antiquam in sacramentis, sic et fidem evangelii in istis et multis similibus; et per sensum consimilem fundari potest fratrum mendicacio generalis, eo quod ex retribucione superhabundantis boni spiritualis debent super eos quos instruunt bona spiritualia seminare et post nisi ad necessitatem sui singularis officii capere ipsa bona. Paulus enim mendicavit egentibus Jerusalem (sed non validis mendicantibus) quibus aliunde defuit | Fol. 210c opportunitas laborandi. Nec (ut patet Act. XX°) fuit

1. AD: qui talis. 7. DE: que pedum signat circa. 12. A: si autem. 13, 14. ex merito deest. 16. DE: ministralli. 17. DE: ex ipsa. 23. A in marg.: Contra mendicacionem fratrum. 27. A: et contra contrarium; ib. D: secundum. 29. A: fidem Antichristi. 34. A: non sini. 36. DE: aliunde fuit. 37. Codd.: ut patet Act XX°. Nec.

1. Lucae X, 5. 16. Vulgate X, 7: *In eadem autem domo manete edentes et bibentes que apud illos sunt.* 35—37. I. Cor. XVI, 3.

alicui populo onerosus nec talia temporalia populi concupivit sed specialiter noscendo plebis avariciam manibus propriis laboravit. Et utinam fratres istam sentenciam evangelicam conservarent. Christus enim non dicit dignus est mendicus validus vel ocians a populo mendicare sed quod *dignus est operarius mercede* que debet esse *sua* ex dignitate recipere, et sic tota scriptura videtur per apostatas subverti. Intrant autem domos non secundum formam ostii qui est Christus, sed penetrant domos secundum formam apostate (ut loquitur Apostolus). Neque enim non portant peram nec sacculum ut Christus precipit, sed gerunt carucam, saccum ad subvehendum quicquid de rapina perquirere possunt. Calceati vero sunt vel tamquam ypocrite vel tamquam mendici validi satis pompatice; salutant autem per vias secundum negociaciones et ludicria tam viros quam feminas, nec pacem domorum quas penetrant imprecantur, cum rapinam que est radix dissensionis hominum satis valide et callide exercent in pauperes; et hinc (ut quibusdam videtur) non apostolici sed apostatici sunt dicendi.

The fifth yoke, between lords and their subjects.

Sed circa quintum iugum quod est inter dominos seculares et suos servos tenentes hortanda est utraque pars ad observanciam caritatis. Domini enim debent tractare suos subditos tamquam fratres in Domino et nichil facere servis suis nisi quod deberent appetere sibi fieri in casu consimili. Omnia enim opera viancium debent fieri ex amore, unde ad Coll. IV°, 1: *Domini quod iustum est et equum servis prestate, scientes quia et vos Dominum habetis in celo.* Unde postponenda sunt miracula momentanea et infundabilia in ista materia, cum certum sit ex fide quod domini non debent tractare servos suos nisi in caritate et defensione quoad mundanas repugnancias ac direccione vie ad patriam. Unde ad Ephes. VI°, 9 dicitur: *Vos domini eadem facite servis vestris, remittentes minas, scientes quod et illorum et vester Dominus est in celis et personarum accepcio non*

Lords not to insist strictly on legal rights.

1. A: oneris. 11. A: neque non. 12. D: gerunt carneam; ib. DE: et statum. 14. A: sunt ut ypocrite. 18. DE: rapina. 19. A: ut pauperes. 21. DE: circa deest; ib. AE in marg.: 5; D in marg.: Quintum iugum. 22. E in marg.: Jugum inter dominos et servos. 25. De sex iugis: appeterent. 26. AD: fieri deest. 28. A: servus. 29, 30. Recte De sex iugis: Postponenda sunt iura civilia momentanea. 31. A: quod demum.

21. Cf. De sex iugis, cap. V.

est apud Deum. Cum enim Deus librat et acceptat quemcunque secundum eius virtutem aut humilitatem et non secundum statum quem occupat apud mundum, manifestum est quod servus humilior aut virtuosior est de tanto accepcior apud Deum.

Lords should nourish and protect those beneath them

Unde videtur multis quod servorum subieccio sit cathena superbie a virtute retardans et sepe impediens dominos seculares. Debent enim providere suis servis de vite necessariis secundum congruenciam sui status; secundo debent ipsos defendere de suis raptoribus tam ecclesiasticis quam secularibus irracionabiliter insultantibus, et tercio debent ipsos in caritate tractare tam verbis quam opere, ut patet ex predicto morali principio. Servi autem non debent remurmurare contra eorum subieccionem, ut dicit Apostolus I. Cor. VII°, 21: *Servus vocatus es? non sit tibi cure;* et racio est, quia (ut patet ex utroque testamento) ordinacio Dei est quod a subiectis in penam peccati sui superioribus dominis serviatur. Et sepe est iste status apcior quam seculare dominium, ut servus Dei amplius mereatur, unde quia status servitutis huiusmodi est consonus legi Dei, ideo scribit Apostolus I Timoth. VI°, 1: *Quicunque sunt sub iugo servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur.* Christus enim ordinavit genus suum adduci servituti per annos plurimos (ut patet Genesi et Exodo per processum); sed quia due sunt maneries dominiorum, scilicet iuste et iniuste, declarat Apostolus quod sicut nec servitus sic nec dominium repugnat statui promerendi, et per consequens qualescunque sint domini servi debent voluntarie eis subdi: *Qui*, inquit Apostolus, *fideles dominos habent non contempnant, quia fratres sunt, sed magis serviant, quia fideles sunt dilecti qui beneficii participes sunt.*

Servants should be faithful to their lords, good or bad.

Sentencia ergo Apostoli est quod servi fideliter serviant dominis, sive fidelibus, sive infidelibus, quia principaliter serviunt domino Jesu Christo; et breviter cum omnia talia possunt fieri sine consensu ad facinus debent mitigando

1. A: Deus deest; ib. A: libat; E: liberat: D in marg.: liberat in text. Corr. in marg. Cod. quecunque. 3. DE: quem acceptat. 6. A: Unde deest. 7. A in marg.: 1. 10. DE: eos defendere; ib. A in marg.: 2. 12. A in marg.: 3. 15. A: VII° deest. 17. E: testimonio. 18. E: sui. 19. E: Et sic. 23. E: arbitrent. 25. A: addici. 34. A: Apostoli deest; ib. D in marg.: Qualescunque sint domini servi debent voluntarie eis subdi; A in marg.: Dominus dupliciter.

15. I Cor. VII, 21.

maliciam servire fideliter utrobique. Et patet quam leviter et sinistre loquuntur qui hortantur servos vel famulos rebellare, eo quod domini tirannice regunt eos. Nam secundum legem evangelii tam Christi quam sui apostoli, servi et famuli debent humiliter servire tirannis, non sub racione qua tales sed sub racione qua serviunt domino Jesu Christo.

even to tyrants

False arguments for rebellion

Fol. 210d

Et si discipuli dyaboli obiciunt contra istam pacienciam et colorent rebellionem ac repugnanciam | per hoc quod aliter facinori consentirent.

Item, subditi habent ut sui domini potenciam invasivam, quare ergo non resisterent iniuriantibus ut Dominus omnium docuit et serpentes?

Item, Deus movet propter demeritum inhabitancium ad conquestus; quare ergo non movet subditos ut contra deprimentes ipsos recalcitrent? Hoc ergo ex instinctu naturali habet quilibet ut, sicut appetit vivere, sic appetat libertatem.

Reply: Patience is morally safer,

Sed hic dicitur scolari dyaboli quod omnis instructus in lege et gracia domini Jesu Christi debet in talibus iniuriis non rebellare sed pati humiliter. Cuius racio est, quia propositis duabus viis contrariis quarum una est difficilis atque ambigua quoad mores, et alia facilis atque certa, lex ergo gracie est quod prior dimittatur et altera eligatur. Lex humiliter paciendi iniurias est facilis atque certa et lex invadendi vel resistendi difficilis atque ambigua; ideo scola foret dyaboli priorem relinquere et istam ambiguam acceptare. Et hinc Christus ipsam docuit tam opere quam sermone; nam gratis passus est mortem durissimam et docuit apostolos istam scolam. *In paciencia*, inquit, *vestra possidebitis animas vestras.* Qui ergo hortatur ad rebellionem huiusmodi indicat se esse expertem sapiencie scripturarum. Sed hoc dicendum dominis secularibus et cuilibet christiano quod non consenciant facinori sacerdotum rebellancium legi Christi; hoc enim inseparabiliter est malum

and is taught by Christ's example.

1. D: fideliter utrique; E: fideliter utrisque. 2. D: et sine tempore; A: quam breviter; E: sine racione; D in marg.: racione. 3. D: tiranni. 4. D in marg.: Servi debent servire tirannis et malis non sub racione qua tales sed sub racione qua serviunt d. J. C. 7. A in marg.: Triplex obieccio 1; E in marg.: Obieccio 1. 9. DE: colarent. 10. DE: consentiretur. 11. AE in marg.: 2; ib. E: subditi tales. 13. AD: docuit deest. De Sex Jugis: dominus ovium. 14. AE in marg.: 3. 19. AE: Responsio (A:) triplex. 22. A: supponitis. 24. DE: gracie deest; D: gracie in marg. added. Codd.: Lex ergo. 30. DE: mortem gravissimam. 33. E: sapiencie deest. 36. A: lege.

31. Lucae XXI, 19.

sicut consensus ad illud; ideo cum subtraccio iuvaminis non sit accio sed accionis dimissio ad ipsam, sunt christiani singuli instruendi. Et hec racio quare sacerdotum elemosinaria ministracio debet esse libera non coacta.

Alms should be free, not enforced.

Ad primam instanciam dicitur negando consequenciam primam, quia nullus ex invasione est certus ut resistat facinori sed pocius ex sibi dubio augebit facinus tam in parte propria quam invasi.

Quoad secundum dicitur quod subditi, licet habuerint talem potenciam mediate qua possent sic in christianos irruere, tamen quia illa potencia ex primo crimine est infecta, ideo dimissa inclinacione sua est secundum legem gracie paciencie insistendum. Nec excuso seculares dominos in istis invasionibus vel conquestu, sed Deo approprio propter excellenciam sui capitalis dominii accionem. Nec est mihi evidencia capta de stimulo serpentino.

Revelation, if certain, is a sufficient ground for rebellion.

Quoad tercium argumentum dicitur quod habentes ad hoc revelacionem possunt libere rebellare sed debent temptare spiritus, si ex Deo sunt. Ymmo conceditur quod Deus dat peccantibus et rebellantibus naturalem potenciam et instinctum ad quidlibet criminis positivum sed a rege superbie habent complecionem defectus in moribus. Conceditur ergo quod omnis homo appetit naturaliter libertatem sed specialiter a peccato, sed quia ad illam libertatem est paciencia via securior et invasio abducit communiter, ideo illa debet dimitti et lex paciencie accipi propter appetitus vehemenciam libertatis. Nec sequitur si temporales domini super suos subditos tyrannisent quod propter hoc eadem mensura debeant remetiri, quia scola Christi docet propter malum retribuere bonum.

SERMO XXXIII.

Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Joh. XII°, 24, 25.

In isto evangelio monet Christus electos suos multipliciter ad paciendum martyrium, et primo exemplo

1. E in marg.: Nota. 3. DE: hec deest; ib. E: racio qua via. 5. A in marg.: 1. 8. A: tam opere ex parte; ib. A in marg.: 2; E in marg.: Ad 2. 9. A: subiecti; ib. A: habuerant. 10. A: mediante. 15. DE: capabilis dominii; ib. DE: activam. 17. E in marg.: Ad 3. 19. A: conceditur deest. 21. A: quid licet. 30. A: tribuere; AD: bonum deest. 31. A in marg.: Sermo XXXIII; D in marg.: XXXIII. De martyre; E in marg.: In die S. Laurencii. 35. DE: Et patet ex exemplo. Cf. Sermo I, 179: And first . . . .

32. Cf. Wyclif's Sermons, vol. I, pag. 119—132.

Parallel between the grain of wheat and Christ.

sui quod est necessarium ita pati. Comparat autem se ipsum grano frumenti propter causas multiplices misticas, captas a similitudine naturali, et propter causas consimiles voluit in forma panis corpus suum dare fidelibus, quamvis heretici dicant quod datur solum sub accidentibus que ignorant. Proprietas itaque naturalis grani frumenti est, quod proiectum in terram secundum formam sacionis oportet primo siccari, maturari et esse mortuum quoad virtutem vegetativam. Nemo enim serit granum huiusmodi dum fuerit herbidum, crudum et vivum, quia ad producendum per modum generacionis deficeret sibi virtus, et per consequens, sine germinacione vel multiplicacione sui similis maneret solitarium sine fructu. Sic specialiter est de Christo qui est summum granum divini horrei cuius exemplo et virtute germinant alia cuncta grana.

Et signanter dicitur quod *cadebat in terram*, cum non fuit per manus hominum seminatum sed ex virtute propria *mortuum* descenditque profundius ad infernum. Si autem mortuum fuerit quoad mundum, quoad carnem et quoad peccatum premissa maturitate sibi congrua, multum fructum affert ecclesie. Nec oportet timere Fol. 211a verbales instan | cias sophistarum quod non manet idem granum prius vivum et post mortuum, quia sic granum foret culmus, spica et quelibet alia disparium specierum. Sed supposita philosophia et logica (quam dixi sepe) est facile respondere, nam non solum species grani frumenti est quodlibet eius suppositum, sed illa aggregata omnia simul sunt vere secundum logicam unum granum. Tercio tamen accedendo ad propositum conceditur quod, sicut architriclinus gustavit aquam vinum factam (Johannis II°), sic eadem materialis essencia est primo granum frumenti naturali ordine maturatum, secundo mortuum et siccatum, tercio vero fructificans celesti virtute spicam producens et attractu nove materie germinans multas spicas; et sic eadem materialis essencia est pro diversis temporibus corpora disparium specierum. Cuius philosophie tractatum et declaracionem cum solucione obiectuum hic suppono. Christus autem mistice est autonomatice granum frumenti a quo germen

The same essence becomes successively different bodies.

1. A. quid est. 5. A: quam heretici; ib. A in marg.: Nota de Eucharistia. 10. A: crudum deest. 19. A: descendit quia. 21. A: sibi deest; ib. A in marg: Mortuus tripliciter. 24. A in marg.: Obieccio. 25. D: quotlibet; E: quodlibet. 26. A in marg.: Responsio. 29. A: aggregatata. 33. DE: naturatum.

cuiuslibet grani sui generis est dependens, cum sit primum natura et origine inter grana.

Supposito ergo facto mortis meritorie huius grani probatur racione vivaci quod grana alia debent in mortis paciencia sequi primum, eo quod *amans animam suam perdet eam et qui oderit animam suam* in hoc mundo in vitam eternam *custodit eam*. Cuius probacio est satis facilis (supposita logica et philosophia sermone XXIV° huius dicta de anima). Qui enim amat hic preponderanter quod vivat corporaliter voluptuose perdet vite sue substanciam in inferno, et econtra qui odit quod vivat sic carnaliter in hac vita custodit ad beatitudinem vite perpetue essenciam vite sue.

Great gain of hating one's life.

Ex quibus patet quod quicunque sic amaverit vitam suam realiter odit ipsam et quicunque sic ipsam oderit amat ipsam. Ex quibus ultra sequitur quod quicunque fidelis propter excellens commercium oderit sic animam suam, et cum sit tota sua personalitas, non amaret; nec efficacior evidencia moveret fidelem ad evangelice paciendum; nam si aliquid retardaret, potissime foret pena, stulticia vel amor delectabilium huius mundi. Sed quis nisi infidelis propter penam momentaneam perderet gaudium sempiternum, aut ubi foret maior prudencia excludens crassam stulticiam propter brevem penam temporalem penam infinitum maiorem et diuturnam excludere ac pro tam brevi pena eternum gaudium commutare? Et quoad tercium, cum beatorum sint omnia possessione perpetua infinitum plus gaudiosa quam habet aliquis carnalis vel secularis aliquid hic in via, quomodo moveret accelerancia talis pene? nam inevitabiliter sequitur infidelitas taliter formidantis. Cum enim ex fide sine evasione possibili hec sequuntur vel scit fidelis istam sequelam cum suo antecedente vel ipsam ignorat; si ipsam nescierit est patule infidelis, si ipsam cognoverit et vecorditer dimiserit, est patencius infidelis. Et patet (ut dixi alias) quomodo crimen et infidelitas se sequuntur.

1. DE: cuiuscunque. 3. A: meritorie deest. 6. A: odit. 8, 9. A: XXIV° huius deest; Sermo supra memoratus hunc locum non habet. Cf. infra pag. 253; ib. D in marg.: Martirium pati; A in marg.: Nota. 10. E: et voluptuose. 14, 15. A: et quicunque — ipsam deest. 17. A: odiret; E: odit. 19. E in marg.: Racio movens ad martyrium. 21 A: Sed nonne foret nimis infidelis qui. 25. E: et temporalem. 27. A in marg.: Prima racio. 29, 30. D: quomodo moveret tercium ad colorandum talis pene. 30. E in marg.: Quomodo hic non movere tercium ad. 33. A: suo deest; ib. A: ipsam deest. 35. A: se deest.

5—7. Joh. XII, 25.

Martyrdom, at least in will, is involved in following Christ.

Secunda racio movens ad martyrium est ista: Nemo potest venire ad beatitudinem, nisi sequatur in moribus Jesum suum, sed nemo potest ipsum sequi in moribus nisi habita opportunitate paciatur martyrium, ergo nemo potest salvari cum illis paribus nisi paciatur martyrium. Unde propter infringibilitatem connexionis dicit evangelium: *Si quis mihi ministrat, me sequatur*, ac si diceret: si quis mihi ministrat merendo beatitudinem, debet sequi me cum paribus usque ad mortem. Nec est fideli aliqua alia consequencia magis clara, non solum quia omnis mors preciosa salvandi est cum martyrio, cum omnis talis moritur propter Christum, verum quia habita opportunitate cum dictis circumstanciis mortem aufugiens foret Deo et ecclesie infidelis. Nec valent instancie quibus arguitur Evangelistam non esse martyrem et multos sanctos confessores quos canonizat ecclesia, quia certum est quod Evangelista fuit martyr, paciens multa pro nomine Christi, ut missionem in fervens dolium, pocionem veneni et exilium cum multis similibus; nec sunt aliqui canonizandi qui non paciuntur lugendo propter iusticiam et in fine gratanter accipiunt penam mortis.

Immensity of the reward of martyrdom.

Tercia racio est immensitas premii eorum qui pro Christi nomine sic martyrium paciuntur, nam ubi Christus est in beatitudine, tales ministri beatifice consequuntur; quamvis autem *in domo patris Christi multe sunt mansiones*, omnes tamen sunt in eadem beatitudine collocati, quia in eadem domo in qua omnes participant beatitudinis singulorum; ymmo accedendo proprius ad sophistam | concedi debet quod beati singuli
Fol. 211b sunt in Christo. Cum enim multi sunt modi essendi unius in reliquo, si sancti viantes conversantur in celo, multiplicius in Christo in quo vivunt moventur et sunt causaliter (ut dicunt philosophi); nec est desperandum de premio talium qui in tanto Domino sunt locati, quia omnem talem ministrum honorificat beatitudine et regnacione perpetua pacis Christi. Et iste tres raciones

1. AE in marg.: Secunda; A: racio. 3. A: Jesum suum — in moribus deest. 9. E: aliqua deest. 11. A: mors — omnis deest. 12. E: morietur; ib. A: qui habita. 15. A: est martyrem. 16, 17. A: et certum est. 18. A: inferiens. 19, 20. A: non sunt audiendi. 22. ADE in marg.: Tercia racio. 28, 29. A: accedendo proximus. 30. A: in Christo deest; ib. E in marg.: Singuli beati sunt in Christo; ib. A: sunt deest. 35. E: ad beatitudinem. 36. DE: in regnacione; ib. A: tres deest.

7. Joh XII, 26. 18. Fertur quod et ipse propter martyrium sit missus in ferventis olei dolium. St. Hieronymi Comm. in Ev. Matthaei III, 21, vol. VII, 156. 26. Joh. XIV, 2.

moverent viantem fidelem pro Christi nomine martyrium pati.

The sixth yoke, of love between neighbours.

Sed quia sermone XXVII° huius dictum est sex iuga esse viancium in quibus curatus specialiter debet exhortacionem movere, ut observent mutuam caritatem et de quinque expeditum est, de sexto quod est amor inter proximos est paululum pertractandum. Quamvis autem Apostolus (I. Cor. XIII°) narrat sedecim condiciones caritatis ex quibus iuxtapositis conversacioni nostre caritas nostra extinguitur, tamen ypocritice fingimus quod observamus caritatem que sufficiat ad salutem. Quis est enim sufficienter *paciens* iniurias atque molestias?

All men fail to fulfil St. Pauls 16 conditions of charity.

Quis secundo *benigne* dolet alienas iniurias, ita ut vere dicere possit cum Apostolo, *quis infirmatur et ego non infirmor*, quin pocius congaudet de molestiis proximorum?

Quis tercio *non invidet*, sectas procurans et sectis sibi contrariis improperans, ac de contentacione secte Christi propter superbiam indubie dedignatur? Falsum quidem est quod *caritas* talium *non emulatur*.

Quis quarto non declinat a mandatis Christi atque consiliis *agendo perperam?*

Quis quinto ex bonorum fortune copia vel bono naturali aut dato vel ficto bono gracie *non inflatur? Tange montes* ad habendum experienciam *et fumigabunt*.

Sexto cuius viantis caritatis capacitas *non est ambiciosa?* Iudicet autem super isto propria consciencia, si quis honores mundanos, famam seculi vel temporalia non affectat; quod si deformatur in istis prime regule, quis dubitat quin tunc declinet ab observancia caritatis?

Septimo *caritas non querit esse proprietaria*, sed (ut omittam cupiditates secularium) cuius clerici caritas non extinguitur hoc peccato? Nam possessionati plus laborant pro proprietate quam beatitudine; mendicantes vel expro-prietarii laborant pro multiplici proprietate dampnabili,

1. DE: viantem deest. 3. D: XXII° huius; A: huius deest; ib. A in marg.: Juga viancium sunt sex. 4, 5. DE: exhortacionem deest. 6. DE: de quinto; ib. E in marg.: Sextum iugum amor inter proximos. 7. D in marg.: Jugum sextum. 10. E: ypocrite. 11, DE: sufficit. 12. D in marg.: Caritatis 16 condiciones; ADE in marg.: 1. 13. ADE in marg.: 2. 14. DE: Paulo. 16. ADE in marg.: 3. 20. ADE in marg.: 4; ib. E: declinet. 22. ADE in marg.: 5; ib. A: fortitudine copia. 24. A: Tange — fumigabunt deest. 25. ADE in marg.: 6. 26. A: sed quis. 29. D: declinat; E: declinet deest. 30. ADE in marg.: 7. 31. A: cupientes. 34. E: ex multiplici.

3. Vid. supra pag. 202. 8. Cf. De Sex Jugis, cap. VI. Cf. Supplem. Trial., cap. VII, pag. 439 et seqq. 23. Psalm. CXIII, 5. 30. Vulg.: *Non quaerit quae sua sunt.*

ut quod eorum religio vel quod illis est proprium extollatur, quod sue proprietati temporalium copia acquiratur et quod illis cederet ad honorem proprium, licet honorem Dei suppeditet, in populo efferatur. Et illud est iudicium de rectoribus, de vicariis et de quocunque genere viatorum. Quis enim affectat ut cuncta fiant communia, sicut in statu innocencie et statu apostolico a Christo fuerat ordinatum?

Quis octavo pro dicta sibi sentencia veridica de talibus viciis non contradicentem licet benevole *irritatur;* tangat hortator in quantacunque caritate voluerit et videbit quod cunctum genus viancium eciam fratres succumbent in ista macula caritatis.

Danger of vindictiveness even in a good cause.

Nono caritas *non cogitat* quomodo *malum* pene vel culpe sit proximo irracionabiliter inferendum. Sed quis qui, licet extinxerit alias maculas caritatis, in isto senserit se immunem? Omnes enim cogitamus superflue quomodo vindicta caperetur de hostibus Christi atque ecclesie et pocius cogitamus imprecando istam vindictam quam alia media misericordie que sic iniuriantibus cederent ad salutem.

Decimo *caritas non gaudet super iniquitate*, qualiter faciunt maligni more dyaboli; qui delectantur de vindicta capienda in proximo et denigracione fame persone cui invident, gaudenter audiunt peccata proximi et gaudencius publicant malum suum mendaciter dilatando.

Undecimo caritate formatus *congaudet* rectitudini iusticie proximorum, ut quando audit quemcunque zelare pro iusticia *sine personarum accepcione,* hoc approbat et de hoc gaudet, sed suscitata ista condicione caritatis diffamacio et detraccio deliterent.

Duodecimo caritas *omnia* genera tam bonorum quam malorum *suffert* cum gaudio moderato. Numquid credimus viros impetuosos ista proprietate indui caritatis?

Decimo tercio caritas movet tam de bonis quam de malis, ut *credantur* omnes fidei veritates. Sed illi qui volunt credere eis placens et favorabile atque discredere eis displicens, licet sit veritas ac Dei ordinacio, ex ista caritatis deficiencia sunt culpandi.

1. DE: illorum religio. 2. DE: quo sue. 4. DE: Et idem. 5. D: et deest; ib. E: et —quocunque deest; A: quomodocunque. 9. A: predicta; E: pro dictu; ib. ADE in marg.: 8. 10. E: contradicente; ib. DE: benivole. 11. A: orator; DE: hortator; sic et in De Sex Jugis; ib. A: quocunque. 14. A: cogitabat quando; ib. ADE in marg.: 9. 22. ADE in marg.: 10. 23. A: delectatur. 27. ADE in marg.: 11. 28. E: ut deest. 32. ADE in marg.: 12. 33. E: numquam. 35. ADE in marg.: 13.

Charity forbids us to decide who shall be saved;

Decima quarta caritas *sperat* tam de beatis gaudium quam dampnatis; non enim cadit in istam heresim quod singuli sunt salvandi, sed de unoquoque sive prescito sive predestinato sperat gaudium, cum non sit consciencia quod dampnetur, et certum sit quod *timentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*

forbids violence even on behalf of others;

Decimo quinto caritas *omnia sustinet* tam iuste illata | Fol. 211c a Domino quam iniuste illata a proximo. Sed numquid credimus illos qui tantum zelant pro vindictis propriis esse in isto capitulo, cuiusmodi sunt qui contendunt pro suis supra limites racionis, qui pugnant cum regnis exteris pro iusticia, quam sompniant, non cognoscunt, vel qui rebellant contra suos dominos eciam propter iniurias quas eis inferunt et regulariter qui sic repugnant; et ne videatur istam condicionem cum duodecima incidere condicione, notandum est quod perfecti in caritate sustinent omnia ista in opere et sermone, non solum quoad suas iniurias sed omnia que illata fuerint cuicunque, scientes quod Deus iustus cuncta respiciens facit et patitur singula huiusmodi pro iusticie complemento; ideo caritativus manet in talibus inturbatus.

incompatible with mortal sin.

Decimo sexto *caritas nunquam excidit*, quia si respectu cuiuscunque excideret potissime, hoc foret propter iniuriam inimici. Sed omnem talem iniuriam sustinet pacienter (ut patet ex condicione proxima). Ex quibus convincitur quomodo dicentes se servare caritatem menciuntur generaliter. Et patet quam vera est illa generalis sentencia quod caritas se non compatitur cum mortali, ymmo quantumcunque quis sciverit de se ipso, ignorat caritatem suam ex condicione hac ultima, nisi forte sibi fuerit revelatum. Et (ut breviter dicam) non video quomodo quicunque in caritate persisteret qui propter amorem ad quemcunque proximum martyrio se non daret. Omnis enim talis non plus diligit proximum carne sua et per consequens in ipso sinistre pervertitur regula caritatis. Et patet quod ex vita et operibus melius

1. ADE in marg.; 14. 3. DE: sint. 5. DE: dampnet; ib. A: et certa. 7. ADE in marg.: 15. 8. A in marg.: De caritate. 11. Hic locus (quem et in De Sex Jugis invenies) corruptus esse videtur. Fortasse legendum: pro iusticia quam sompniant sed non cognoscunt. 13. D: et propter; ib. E: eciam deest. 14. DE: pugnant. 16. DE: in caritate deest. 18. A: ad suam iniurias; ib. E: fuerint certum est. 22. ADE in marg.: 16; ib. DE: excidet. 23. A: excidet. 27. A: generaliter deest; ib. DE: patet quod; ib. D in marg.: Quam vera sentencia quod caritas se non compatitur cum mortali; E in marg.: Caritas cum mortali non compatitur. 31. A: sit revelatum; ib. A in marg.: Nota. 34. DE: Omnis autem; ib. A: ideo plus. 36. E in marg.: Judicium de caritate.

5. Rom. VIII, 28.

iudicandum est de caritate proximi quam de verbis propriis quantumcunque sollempniter confitetur. Et patet tam de clericis quam laicis quomodo eorum caritas hodie refrigescit; si enim habent talem habitum, tunc inclinant ad actus proprios caritatis. Iste autem regule predicande sunt instanter populo, ut cognoscant si ipsi vel clerici plene servaverint caritatem. Nec dubito quin discrasia introducta per sectas novellas ab observancia legis Christi huic observacioni sexdecuple sit repugnans, et cum omne sonans contra caritatem tamquam hereticum sit dampnandum, patet cum quanta diligencia exequeretur ecclesia contra huiusmodi novitates ex consilio Antichristi fallaciter introductas.

Charity has grown cold.

SERMO XXXIV.

Qui vos audit me audit. Luce X°, 16.

In hoc evangelio ostenditur auctoritas predicantis et refellitur superbia ministrantis. Quoad primum dicit Dominus duo vera, primum quod idem est audire devote et humiliter servos Christi et ipsum audire, cum Christus necessario in ipsis loquitur, in tantum quod omnis eorum locucio sit sibi principaliter tribuenda. *Non* inquit, *vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis* (Matthei X°, 20); et per consequens, cum inseparabilia sint opera Trinitatis, manifeste convincitur quod tota Trinitas loquitur omnia ista verba. Et patet quam reverenter populus debet evangelizacionem attendere, specialiter cum iuxta secundam proposicionem ipsos spernere in hoc actu sit primo et principaliter spernere Trinitatem; quod foret nimis horrenda blasphemia. Et patet sequela sermonis Christi, cum infert: *Qui autem spernit me spernit eum qui misit me.* Hoc enim intelligunt mundani de spernentibus nuncios dominorum et multo magis qui spernunt nuncios vel apostolos aut ministros domini Jesu Christi. Et patet gravitas peccati absconditi de contemptu servorum domini Jesu Christi. Sed quia contingit servos tales peccare

The words of Christ's preachers are His own.

3. DE: quam de clericis. 8, 9. A: ab observancia legis Christi twice. 12, 13. DE: ex consilio — introductas deest; in cod. A: alia et ut videtur posteriori manu additum est. 15. A in marg.: Sermo XXXIV; D in marg.: XXXIV Apostolorum. 17. DE: superbia deest; DE: dominacio. 21. D in marg.: Audire prelates. 24. A: sunt opera. 32. A: Sic enim. 33. DE: multo ergo magis. 34—36. A: Et patet — Christi deest.

15. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold I, pag. 185.

multipliciter et excedere formam mandatorum Domini et specialiter in peccato superbie: ideo Christus ipsum reprimit, dum sic dicit: *Vidi Satanam sicut fulgur de celo cadentem.* Quod dictum exponit posterius: *Dedi*, inquit, *vobis potestatem supra serpentes et scorpiones et supra omnem virtutem inimici et nichil vobis nocebit, verum tamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiciuntur.* In quibus verbis secundum doctrinam saluberrimam reprimitur superbia prelatorum. Quando enim alia peccata exulant, surrepit superbia ex instinctu dyaboli, sic quod ipsum est peccatum primum et ultimum quo tam electi quam reprobi vicientur.

Christ's servants in danger from pride.

Christus ergo detegens maliciam istius peccati dicit quod *vidit Satanam sicut fulgur de celo cadentem.* Fulgur enim secundum naturales descendit celeriter manifeste cum fetore ac inflammacione, ita Lucifer descendit subito videntibus angelis et per consequens verbo Dei cum fetore peccati et intencione inflammandi homines ad peccandum.

Nature of lightning.

Est autem hoc fulgur impressio ignea subtilis, sed quia ex elementis | subtilioribus est unita ex collisione ventorum et attricione nubium concavarum, propter fugam nature ignee a vapore aqueo contra naturam ignis descendit ut iaculum, unde penetrat et urit, liquefacit, dividit et candet secundum capacitatem materie resistentis, super montes cadit communiter in vere et autumpno. Et proporcionaliter est de primo apostata qui est *inicium viarum Domini* (Yob XL°, 14). Creditur enim fuisse de primo ordine angelorum, qui inflammatur caritate subtilius tamquam ignis; et eadem est consideracio de multitudine apostatarum eodem vinculo superbie colligata ex ventuosa coagitacione, superbia et contrarietate aliorum statuum in gracia; qui omnes tamquam ad nubes concavas ad tartara sunt collisi. Descensus autem talis nature celestis fuit innaturalis et fetidus. Habet eciam potenciam temptandi superbos, quia (Yob XLI, 24) *non est potestas super terram que ei*

Fol. 211[d]

Satan belonged to the highest order of angels.

10. E: aliqua peccata; ib. DE: surrexit. 11. DE: ipse est. 13. E: Christus enim. 14. A: quomodo vidit. 15. A in marg.: Fulgur; D in marg.: Fulguri comparatur sathanas. 20. A in marg.: Natura fulguris; E in marg.: fulgur. 21. DE: ex unita. 23. A: ignee twice. 24. D in marg.: Impressiones quomodo fiunt. 27. E in marg.: Lucifer. 32. DE: cogitacione superba. 33. E: aliarum; B: peccancium in gracia; E: persistencium in gracia. 35. E in marg.: Proprietates sathane; ib. E: nature deest.

3. Lucae X, 18, 19.

potest comparari. Penetrat commovendo spiritus ad iram et luxuriam, liquefacit sal prelatorum, dividit concordes et scindit ab unitate ecclesie. Et sicut sunt tres species scilicet choruscacio, fulgur et fulmen, sic sunt tres maneries spirituum dampnatorum scilicet spiritus aerei, terrei et spiritus infernales. Et instar istarum impressionum actus istorum trium spirituum non fiunt in statu glorie ut estate, nec in statu dampnacionis ut hieme, sed in statu medio ut vernali tempore et autumpno; et (ut breviter dicatur) non est aliqua istarum trium impressionum habens aliquam proprietatem vel passionem quin sibi illudat mistice Satanas cum suis complicibus, ideo hoc verbum Christi de Satana cadente ut fulgur includit mistice absconditas veritates.

Nec caret hec doctrina materia reprobandi ecclesiasticos hodiernos, cum ipsi diaboli cum gaudio graciarum et levi superbia iactarunt de excellencia que eis infuit et de donis que sine ficticia mendacii possidebant. Nostri autem prelati iactant profundius de potestate, virtute et gracia quas non habent; ideo timendum est de illis quod sunt in casu sathane, trahentes secum suos complices more spiritualis fulguris ad infernum. Quis enim scit fundare ex opere vel scriptura potestatem iam fictam de absolucionibus, de indulgenciis et aliis remissionibus peccatorum? Non dubium quin nimis fetet eorum superbia coram Deo. Christus enim cum suis discipulis noluit sic pompare de huiusmodi potestate. Regula ergo quam Christus edocet est quod in *spe congaudeant de hoc quod in libro vite eternaliter inscribuntur;* de operibus autem determinate nobis notis atque preteritis non debemus determinate gaudere, quia nescimus si sonat nobis ad gloriam vel ad confusionem, eo quod ignoramus nostram finalem perseveranciam.

Prelates boast of powers that they do not possess.

2. DE: prelacie. 3. D in marg.: Spirituum dampnatorum tres species; E in marg. add.: Species impressionis ignee. 4. A in marg.: Coruscacio, fulgur, fulmen. 7. E: non fuit. 8, 9. DE: nec in — hieme deest. 10. D: Triginta lineae textus extinctae per signum va—cat. In cod. E: hec verba, scil. lugentes — consequens est, perperam isto loco habentur; ib. DE: et deest; ib. E: quod non est. 13. DE: domini Christi. 16. DE: ipsi discipuli; ib. D in marg.: Gaudium apostolorum de subieccione demoniorum. 17. DE: eis insunt; ib. E in marg.: Superbientes ex donis disciputi } Christi / moderni. 22. A in marg.: Contra potestatem fictam. 26, 27. DE: suis apostolis. 28. E in marg.: Regula Christi. 29. DE: gaudeant. 30. DE: vel confusionem.

28. Vulgate: *Gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in celis.*

Doubts: 1. The disciples could not know whether their names were written. 2. If they could pride might come from the knowledge.

Sed hic dubitatur communiter utrum isti discipuli gauderent de inscripcione libri vite, cum nedum ipsi sed eciam apostoli inscripciones huiusmodi ignorarunt.

Item, de illa inscripcione possunt viantes tam culpabiliter superbire, sicut de aliquo bono opere quod fecerunt. Sic enim exaltant se quidam quod habent de indulgenciis ultra viginti millia annorum, et cum sint certi quod non tam diu tardabit dies iudicii et iterum certi sunt quod non pro crimine punientur in purgatorio post diem iudicii, esse videntur certi quod non punientur post obitum pro peccato.

3. A man may rejoice in the good works he has done.

Item, cum opera meritoria lapsa in preteritum et excellencia donorum Domini recolenda sunt cum gaudio et laude Domini, videtur quod de illis sit racionabile ac meritorium congaudere. Sic enim legitur de beato Laurencio quod gaudebat plane eo quod hostia Christi effici meruit. Si igitur agricultor in spe gaudet de fructu sui seminis, quanto magis viator qui debet credere se fecisse multa opera meritoria debet de eorum fructibus spe gaudere? Et isto modo videtur loqui Apostolus (II. Tim. IV°, 7): *Bonum certamen certavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona iusticie quam reddet mihi in illa die iustus iudex.*

Answer: Two kinds of rejoicing,

Hic dicitur a multis quod predestinacio fuit istis discipulis revelata, sed quia nescio adhuc fundare hoc efficaciter, ideo relinquo illis huius assercionem qui sciunt hoc efficaciter probare, hoc asserens ex scriptura quod isti septuaginta duo discipuli ex sua preminencia et virtute indebite sunt inflati; aliter enim Christus impertinenter adduceret ista verba. Unde pro solucione primi argumenti notandum quod duplex est actus gaudii viatoris: primus est certus excludens omnem formidi | nem, Fol. 212a

a) in certainty.

et ille est duplex, vel illicitus ut gaudium de temporalibus, vel licitus ut gaudium de eternis quale habent beati in patria et illi quibus revelacio fit in via.

b) in hope.

Secundum autem gaudium est in spe non excludens omnem formidinem sed includens confidenciam in Domino et propositum perseverandi vel promerendi illa que media sunt ad beatitudinem. Et isto modo precepit Christus

1. ADE in marg.: Dubium; AE in marg.: 1. 3. A: modi deest; ib. E: ignorant. 4. AE in marg.: 2. 12. AE in marg.: 3. 17. DE: si ergo. 21. A: II deest; DE: I Tim. 24. DE: Contradicitur; ib. A in marg.: Responsio. 26. D: huiusmodi. 30. E in marg.: Solucio. 31. A: quod triplex; ib. A in marg.: Actus gaudii viatoris triplex. Ad primum. a. E in marg.: Gaudium duplex. 39. DE: precipit.

16. Cf. AA. SS. Mensis Augusti, tom. II, pag. 519.

istis discipulis gaudere in spe de beatitudine ad vitam suam meritoriam consequentem. Istud autem gaudium modo mirabili non est culpandum sicut nec virtutes, licet ex illis occasionaliter malum poterit provenire; et ista formido vel timor filialis est frenum homini ne superbiat ex bono determinate sibi cognito. Et patet solucio ad primum, cum stat hominem gaudere licite de illo quod formidat, dum tamen spem habuerit et firmum propositum quod ipsum finaliter consequetur.

2. If they are predestined, they will repent of any pride they may fall into.

Ad secundum dicit logicus quod falsum assumitur, cum nemo superbit de nichilo, quia sic superbiret de chimera et quolibet nominando; et sic de actu gaudii. Et patet quod nemo potest gaudere illicite de sua beatitudine nisi veniam consequatur. Sed de actibus lapsis in preteritum et de bonis determinate cognitis potest homo gaudere licite et dampnari. Si enim gaudet quis de sua predestinacione, tunc illa predestinacio est eterna, et per consequens, cum oportet ipsum tunc beatificari quomodocunque in via peccaverit, fructuose finaliter penitebit, et hoc non oportet de inordinato gaudio determinato sibi cognito pro presenti. Et patet quomodo repugnat hominem gaudere tam culpabiliter de sua predestinacione quam culpabiliter gaudet de sibi cognito determinate, quia pro culpa secundi gaudii damnari poterit, non pro prima.

Nothing cannot be a source of rejoicing.

Et si obicitur quod multi vane gaudent pro nichilo, sicut multi qui cogitacionibus et vanis ymaginacionibus illorum que sciunt esse impossibilia occupantur, dicit logicus quod gaudium est de existente, quia de actu imaginacionis talis superflue. Et addit logicus quod, sicut nemo potest cogitare aliquid maius Deo (ut dicit Anshelmus in libello suo Contra Insipientem), sic nemo potest cogitare vel ymaginari aliquid vel aliqualiter quod vel qualiter non potest esse. Nec sequitur si homo sic cogitat 'maius Deo est', tunc cogitat 'maius Deo', nec aliquod signum significare poterit maius Deo, sed exprimendo talem cogitacionem frivolam oportet quasi materialiter intelligere cogitatum et ipsum exprimere

2. DE: consequente. 7. DE: nam stat. 10. AE in marg.: Ad secundum. 14. A: venia consequatur. 20. DE: penitebit in hoc; ib. DE: de ordinato. 21. A: cogniti. 26. AE in marg.: Obieccio. 28. AE in marg.: Responsio. 31. DE: aliquid magis. 32. A in marg.: Nota Anselmum. 35. D in marg.: Utrum potest quis cogitare maius Deo; E in marg.: Nemo potest cogitare maius Deo. 36. D: signum signati; E: signum signare.

32. Cf. Trial., pag. 43, 46.

per tale adverbium sic, non quod cogitat 'maius Deo esse' sed quod cogitat sic 'maius Deo est', et sic cogitat Deum, sicut quod quemlibet cogitantem cogitat eciam magnum et comparacionem maioris ad minus et in esse communi cogitat confuse quicquid poterit cogitari; sed cum omnia que possunt intelligi possunt esse, patet quod nichil cogitat quod nullomodo est; quicquid enim cogitat vel habet existenciam actualem pro nunc, vel alias vel habet esse intelligibile quoad Deum. Deus autem non intelligit se non esse vel alia que false fingimus nos intelligere, quia nec nude per suam essenciam nec per ydeam (ut deductum est alias).

Foolish beliefs about indulgences.

Et quantum ad replicacionem de indulgenciis patet quod multa verba de illis sunt deliramenta infundabilia, et multi credunt tamquam insipiens multa dicta absolute impossibilia, sicut insipiens qui in corde suo dixit stolide: Non est Deus. Non, inquam, dixit quod non est sed dixit: Sic non est Deus; et sic multi fingentes indulgencias credunt blaspheme se concedere, cum de facto sibi nec Deus potest ipsas concedere nec taliter (ut machinantur tales blasphemi) intelligere; licet enim Deus intelligat omne quod creatura potest intelligere, tamen creature phantastice eliciunt modum intelligendi quem Deus pro sua imperfeccione non potest induere. Deus enim non intelligit plus quam totum ens in suo ambitu, ymmo vere loquendo non plus intelligit vel aliud quam se ipsum (sicut docent Aristoteles et Averroys XII° Metaphysice). Ipse enim est quodlibet esse intelligibile quod ab aliquo poterit cogitari, (de indulgenciis autem patet alibi) sicut patet logicis quod quamvis homo poterit aliquo modo intelligere quomodo Deus non potest intelligere, sic econtra Deus aliquo modo potest intelligere cum talis ablativus signat circumstanciam cause formalis. Verumptamen omne quod Deus intelligit homo intelligit et econtra. Homo quidem intelligit omnia sed confuse et imperfecte qualiter Deus non potest

1. DE: sic ut. 3. DE: sicut oportet quemlibet; ib. A: cogitat et. 12. DE: ut dictum. 13. AE in marg.: De indulgenciis; E in marg.: Nota. 14. DE: et infundabilia. 19. A: sibi deest; E in marg.: Non est Deus insipiens dixit. 21. E: blasphemie. 24. A in marg.: Nota de gaudio, de ymaginari, de intelligere, de dicere etc.; E in marg.: Deus quam intelligit vel que. 29. Hic nota marginaria in textum incidisse videtur. 30. A: aliqui sicut. 31—33. A: quomodo — modo potest intelligere deest. 34. E in marg.: Quod Deus intelligit homo intelligit et econtra.

16, 17. Cf. Trial., pag. 40. 26. ib. pag 48.

intelligere, licet illam imperfectam intelleccionem Deus distinctissime et perfectissime intelligat.

3. Joy in our past good works should be mingled with dread.

Quantum ad tercium conceditur prima conclusio, Fol. 212b nam omnes viantes debent gau | dere de sua vita meritoria, cum debent ipsam traicere in preteritum, cum *mulier fortis* mater nostra ecclesia *digitis apprehendit fusum*, (sicut notat Augustinus egregie) *sed non colum*. Tale tamen gaudium debet esse cum formidine, ne propter defectum finalis perseverancie tale meritum extinguatur, et ne excellencia donorum regis celi redundet accipienti hec dona ad confusionem dampnabilem, eo quod hec dona prudenter non dederat ad usuram (ut expositum est sermone . . .). Si autem homo prope mortem habuerit revelacionem de sua finali perseverancia (ut de Apostolo creditur atque Laurencio), tunc tale gaudium potest tollere omnem formidinem, sed terra nostra videtur vacua propter resolucionem in exalaciones ventosas quibus inflantur prelati ecclesie. Promittunt enim omne genus spiritualis suffragii, et cum in nullo noscunt vel debent credere quod Deus dabit illud suffragium, ideo cum sic inflantur superflue, manifestum est quod deficiunt in caritate, cum secundum Apostolum *caritas non inflatur*. Si enim ignorant fundacionem illius suffragii, quid moveret eos super Christi discipulos de suffragiis sic pompare? Cum enim ignorant tam predestinacionem suam quam populi, ignorant in quo aut quanto Deus vult populo suffragari; ad quod ergo officium induunt vicarium Dei sui, cum ignorant si sint membra ecclesie electi legitime, et per consequens, si sint in aliquo gradu ministerii quoad sanctam ecclesiam militantem?

Prelates promise spiritual aid which they cannot give.

Fructus autem istius participacionis ambigue non videtur subditis ad profectum sed errorem contingere, et ipsis prelatis, cum asserunt in materia de blasphemia tantum sibi ambiguum, videtur sonare in peccatum Luciferi plus quam in ipsis discipulis, de quibus fit mencio in hoc evangelio de sibi certis minus iactantibus. Que ergo racio prelatorum iactancie, cum nesciunt si

3. AE in marg.: Ad tercium. 6. DE: digitis deest; ib. E in marg.: De vita meritoria est legendum. 8. DE: nec propter. 11. D: vel dona; E: donatario. 13. A: sermone; sequitur lacuna. 16, 17. A: videtur vana. 18. E in marg.: Prelati moderni inflantur. 24. DE: eius suffragii. 27. A: ad quid; ib. A: induunt deest. 29, 30. D: aliquo gra. 30. A: militante. 31. DE: istius pompacionis. 37. A: iactancie deest.

7. Cf. De Ecclesia, pag. 482.

habent potestatem que fingitur nec sciunt si habita potestate cedat illis ad gloriam vel ad confusionem. Securum itaque foret et evangelicum clericum solum sibi certa asserere et non de supererogatis donis Domini superbire, cum debet scire quod, si habet bona huiusmodi, Deus ab eo plus exigit ministerii, et si non habet vel habita non iuste occupat, tamquam servus nequam et aliis abieccior est dampnandus. Que ergo causa inflacionis superbie contra regulas caritatis?

SERMO XXXV.

Si quis vult venire post me, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me. Matth. XVI°, 24.

Need of self-denial

Hoc evangelium ut priora hortatur ad paciendum martyrium cassato vento superbie. Dicit ergo primo: *Si quis vult venire post me* per sequelam in moribus, *abneget semetipsum* quoad inflacionem mundanam *et tollat crucem suam,* aptando sibi vitam penalem, *et sequatur me* in modo humiliter gradiendi. Et istam triplicitatem oportet quemlibet salvandum servare, cum oportet ipsum si salvabitur sequi Christum, et non potest ipsum sequi debite nisi servaverit quodlibet horum trium. Oportet enim ipsum postponere vitam suam carnalem propter negocia Trinitatis et de tanto se ipsum abnegat; nam Luce II°, 49 scribitur ad hunc sensum: *In hiis que Patris mei sunt oportet me esse.* Qui ergo pro causa Dei sic postponit vitam propriam consequens est quod pro eadem causa postponat negocium quodlibet aliud temporale.

and of being crucified to the world.

Ex quo sequitur quod non licet vianti aptare sibi vitam voluptuosam delectabilem vel mundanam sed crucem suam debet tollere, hoc est, cum mundo, carne et superbia crucifigi. Sic enim loquitur Apostolus de crucifixione quod quicunque necessitantur ad tempus coniungi cum istis hostibus ex clavis amoris, determinantur hos hostes singulos detestari. Sed oportet omnimode notare quod talis vians sequatur Christum

7. DE: iniuste. 11. A in marg.: Sermo XXXV; D in marg.: XXXV· De martyre. 13. A: Hoc evangelium deest. 19. E: triplicem sequelam. 27. DE: postponat deest. 28. A: quodlibet deest. 29. DE: Ex quibus. 30. A in marg.: Vita triplex. 31. A: suam deest.

11. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 182—185. 32. Gol. VI, 14.

humiliter, quia in quantacunque levi inflacione superbie potest a via sequendi Dominum evolare. Nec debet viator fidelis graviter sufferre istam sentenciam, quia *qui voluerit animam suam salvam facere perdet eam, et qui animam suam perdiderit propter Christum inveniet eam* salvatam in beatitudine (ut sepe exponitur). *Quid enim prodest homini si universum mundum lucretur* seculariter et momentanee, ut fecerant conquestores, *anime vero sue paciatur detrimentum* perpetuum? stulta commutacio cum quantumcunque modicum bonum perpetuum infinitum superat quodcunque commodum temporale. Quam ergo commutacionem temporalium dabit homo pro bono perpetuo anime sue? In hoc enim differt evangelica certacio a certacione militum secularium Evangelical warfare.
Fol. 212c quod | prior habet laudem absconditam et mercedem perpetuam ac longitudine temporis est forcior, delectabilior et vere laudi propinquior. Sed de seculari milicia est econtra. Necesse est enim quod laus sic militancium a nostra ecclesia abscondatur, cum quilibet nostrum nescit si ex toto bono quod fecerit fuerit laude dignus, cum ignorat exitum. Et patet ex fide quod in ista milicia certans legitime habet pro suo tempore mercedem perpetuam, secularis vero milicia cum labore anxio habet ad maximum laudem momentaneam nimis vanam. Sed tercio necesse est agonizantes seculariter ex debilitacione corporis in fine deficere cum merore, agonizantes vero spiritualiter sunt tunc plus validi quoad spirituales hostes quos tunc plus superant et habent concomitanciam solaminis ut arras bone victorie. Nec licet de sentencia ista diffidere, *cum filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis* (ut ex fide patet Matth. XXV° de die iudicii) et tunc *reddet unicuique secundum opera sua*, sive bona fuerint sive mala, militem autem suum superhabundanti beatitudine necessario premiabit, militantem vero in hoc seculo ultimate non solum laudem ac premium suum subtrahet sed pro infidelitate perpetuo condempnabit.

1. DE: humilius. 15. A: quod twice. 17. DE: Dei laudi; ib. E in marg.: Certacio evangelica. 20. A in marg.: Milicia duplex, spiritualis, secularis; E in marg.: Secularis certacio. 22 A: licet pro suo. 23. E: tantum labori anxia. 28. A: concomitivam Salomonis. 31. E in marg.: Dubium. 36. DE: suum deest.

4. Matth. X, 39; XVI, 25. 7. Matth. XVI, 26; XV, 28. 30. Matth. XVI, 27.

Christ's words fulfilled in the Transfiguration.

Et ut ista Christi sentencia plus credatur, dicit Christus sue ecclesie in suis apostolis quod tres eorum in quibus est sufficiens testimonium *non gustabunt mortem*, hoc est, non corporaliter morientur, *antequam videant filium hominis venientem* eciam in corporali *gloria regni sui*, quod verificatum est de Petro, Jacobo et Johanne in Christi transfiguracione (Matth. XVII°). Ex quibus post tantas arras probacionis future beatitudinis capi debet sufficiens testimonium ad futuram beatitudinem longanimiter expectandum. Nec dubium quin Christus ex ista transfiguracione habuit cum dotibus corporis anime dotes, et cum angeli sibi assisterent copiose et Spiritus Sanctus et per consequens Tota Trinitas ipsum duxit ad hanc apparenciam, patet quod in ista transfiguracione venit in regno proprio. Semper enim fuit ante mortem suam et post in regno, sed tamen in apparencia docium in ista transfiguracione fuit in sua gloria modo novo, que novitas renovabitur et confirmabitur in die iudicii.

Doubts: Whether all men are bound to take up their cross.

Circa hoc evangelium dubitatur utrum quilibet tenetur crucem suam tollere et penaliter sequi Christum, et videtur quod non, quia fratres et alii religiosi non sic tollunt et tamen sequuntur Christum propinquius et moriuntur laudabilius; ergo dubium falsum. Si enim modus suus vivendi sit crux eorum laudabilis, tunc Christus ipsum plene et debite exemplasset et aliquis apostolus vel Christi discipulus modum vivendi tam autenticum ex integro acceptasset; consequens falsum, cum crux ista non tam diu Christi maiores pugiles latuisset nec fratres aut religiosi alii unum religiosiarcham tam ambiguum acceptassent.

Item, cum in illis religionibus sint gradus plurimi bonitatum, videtur quod existens in inferiori cruce debet ipsam relinquere et crucem superiorem tantum vel magis facilem acceptare; sic enim dicit Jeronymus Christum vocasse Evangelistam post nupcias ad apostolatum, quia consuetudo divina laudabilis est quod

2. A: sue deest. 8. A: probacionis twice; ib. A in marg.: De transfiguracione. 10. DE: longanimitatis. 12. DE: astiterant. 14, 15. DE: ista apparicione. 18. D: relevabitur; E: revelabitur. 20. ADE in marg.: Dubium; 1. 27. E: vivendi tamen. 32. AE in marg.: 2. 35. A in marg.: Contra religiones privatas per totum; ib. A: credit Jeronymus, cf. Pars I, pag. 73. 32. A: dominis laudabilis est.

36 Cf. Serm. Pars I, Serm. XI, pag. 73.

relinquatur imperfectum et accipiatur plus perfectum. Cum ergo omnes fratres habent sufficienciam et congruenciam, ut sint de cruce supremi ordinis, videtur quod inferiorem debent deserere et perfectissimo adherere; aliter enim peccarent graviter tam hoc omittentes quam alii de supremo ordine hortacionem ad suum ordinem dimittentes.

Item, Christus omnisciens explicavit crucem viantis secundum quod foret expedicius sue ecclesie; cum ergo nec in persona propria nec in suis discipulis explicavit tales ordines vel fundavit, videtur quod illorum ordinum invencio sit quedam fatuitatis presumpcio. Non enim licet aliquem modum vivendi accipere nisi in prima veritate et exemplari bonorum omnium fundetur explicite sive implicite; quia aliter liceret in infinitum in talibus ordinibus extravagantibus evagare. Ymmo homo posset fingere pari evidencia laudabilitatem talis ordinis, licet fuerit Christo displicens et vite sue contrarius. Cum ergo Christus docebat patule tam in se ipso quam suis apostolis secundum quam formam et religionem posteri debent finaliter sequi ipsum, videtur quod vel ipse fuit fatuus et imprudens vel formam religionis optimam in se et suis discipulis dereliquit; repugnat enim caritati sponsi dilecti a sponsa sua formam debitam | occultare et formam tam abiectam in primitiva ecclesia, specialiter quando insultus fuit forcior, reserare.

Fol. 212d

Answer: Everyone is so bound.

In isto dubio videtur mihi (ut sepius) quod necesse est omnem salvandum crucem suam tollere et penaliter sequi Christum.

Taking up the cross does not imply any set of rites.

Item, est certum fidelibus quod apostoli et martyres in primitiva ecclesia sequebantur Christum direccius cum hac cruce. Ex quibus infertur tercio quod non fuit intencionis Christi aptare hanc crucem secundum ritum et formam sensibiles in quibus religiosi nostri militant, quia crux talis foret multis nimis disconveniens et aliis nimis arta. Forma ergo crucis Christi debet in mente incipere et sensibiles observancias (ut expedit) nunc sibi accipere et nunc tollere et per consequens non se serviliter cum talibus sensibilibus observanciis

1. A: relinquant; E: relinquat; ib. AE: accipiant. 2, 3. D: et congruenciam deest. 3. D: superioris ordinis. 4. E: superiori perfectissimo. 8. AE in marg.: 3. 9. DE: quidquid foret. 24. DE: tam debitam. 26. D: resecare; E: reserari. 30. AE in marg.: Responsio; A in marg.: 1. 2. 3. 35. 36. A: disconveniens nimis deest. 36. E in marg.: Forma crucis Christi.

desponsare. Ideo videtur indubie quod talis obligacio perpetua ad tales sensibiles et privatos ordines sapit blasphemiam, illibertat ecclesiam et est seminarium retis dyaboli ad multos in consciencis et contencionibus et observanciis onerosis ecclesie laqueandum. Ideo benedictus Dominus qui nos ab istis laqueis liberavit, nam Psalm. CXXIII°, 7 scribitur: *Laqueus contritus est, et nos liberati sumus.* Et debemus rogare Dominum instancius quod dictus laqueus vel rete dyaboli, cum fundacionem non habeat amplius, sit contritus.

Answers to the doubter's reasons.

Ad primam racionem dicitur quod falsum assumitur, cum debent probare vel racione vel opere quod assumunt; sed stabat Johannes stupidus in utroque; nec video quin vel carebunt fundacione vel blasphemabunt in Christum et suos apostolos.

which are partly allowed

Ad secundam racionem concedo quod verum concluditur; unde videtur mihi propter causam multiplicem quod omnes irretiti privatis ordinibus debent ipsos disrumpere et primevam Christi religionem liberam acceptare. Nec oportet timere de licencia Romani pontificis nec de incarceracione vel morte quod talis se liberans a fratribus occidatur; causa enim martyrii est libertas ecclesie. Et sic concedi debet finalis conclusio; videtur enim mihi quod qui non laborat non assimuletur suo ordini quem reputat tam perfectum, deficit a condicionibus caritatis, et cum nemo secundum Dei amorem diligit proximum ut se ipsum nisi illa dileccio sit consona racioni, manifestum est quod debet esse una religio ad quam omnes alie reducantur; quam suppono ut fidem ecclesie esse religionem simplicem christianam.

All religion is founded in Christ.

Ad tercium dicitur quod verum vere concluditur et sic veritas veridice confirmatur. Sicut enim secundum Augustinum *non est veritas nisi fuerit in scriptura*, sic non est virtus sive religio nisi in Domino sit fundata. Ipse enim est plenus gracie et veritatis, continens in se eternaliter raciones singulas exemplares; sed derident nostri logici nostros privatos ordines, quando fundant suas privatas observancias in verbis vel operibus Jesu

1. E in marg.: Obligacio ad privatos ordines. 5. DE: laqueandi. 11. ADE in marg.: Ad primum. 13. D in marg.: Nota. 16. AD in marg.: Ad secundum; E in marg.: 2. 22. A: tam enim. 24. DE: mihi deest. 29. A in marg.: Nota. 31. ADE in marg.: Ad tercium. 34. DE: vel religio; ib. DE: nisi modo illo.

22. Cf. Aug. Opp. tom. I, pag. 220; VIII, 254.

Christi, cum non dubium quin sua evidencia posset eque colorate ad oppositum retorqueri, ymmo cum unus ordo (cum omnes immediate fundantur in domino Jesu Christo) alteri ordini repugnaret, ut si fratres ex figura hominis fundant ex integro suum habitum, tam in qualitate quam in quantitate et figura, quomodo non foret habitus alterius isti contrarius infundatus. Et conformiter arguitur de fictis evidenciis et incoloratis sophismatibus ordinum aliorum. Ad confirmacionem finalem dico (ut sepius) quod concessio istorum ordinum in verbis vel opere sapit blasphemiam. Christus enim ordinavit quod ordo suus vel religio fundetur fontaliter in virtutibus et opere consequente. Antichristus autem statuit quod forma, ritus sensibilis et gestus mundanus plus ponderetur in suo ordine quam mentalis religio, quia summus ypocrita appreciatur maxime famam mundi.

Antichrist sets forms above inward religion.

Secundum dubium utrum omnes viantes tenentur ad singula Christi consilia (ut secte private simulant) se servare, et videtur quod non, quia tunc obligacio ad sequendum Christum secundum crucem istorum ordinum tam ipsos singulos quam seculares equaliter obligaret.

Is every man bound by every counsel of Christ?

Sed ad istud sepe dictum est quod idem existens uni consilium est alteri dissuadendum, cum quilibet viator secundum proporcionem donorum que Deus sibi donaverit debet dispari consilio regulari. Ideo conglobantes tam dispares naturas in uno privato ordine tam ordinacioni nature quam ordinacioni Dei contradicunt. Volunt enim contra voluntatem Christi quod cuncti quos inducunt in suum ordinem sint contra Dei ordinacionem uniformiter obligati, et sicut laborant in materia de ydemptificacione et multiplicacione infundabiliter, sic in materia de regulis suarum sectarum et utinam non heretice. Scimus quidem quod observantes tradiciones legis veteris que sunt magis autentice quam omnes tradiciones quas ipsi sciunt fingere contingeret servantem
Fol. 213a esse hereticum, ut patet in materia | de cessacione legalium.

Each is to accept the counsels of which he is capable.

2. D: cum in marg. without mark of reference. 3. D: tam omnes. 5, 6. DE: in quantitate qualitate. 8. A: incolatis. 9. A: aliorum deest; ib. D in marg.: Ad confirmacionem. 10. E: ipsorum. 11. A: enim deest. 12. A: formaliter. 14. A: gustus mundanus. 18. ADE in marg.: Dubium secundum; D in marg.: Utrum omnes viantes tenentur ad singula Christi consilia. 21. A in marg. 1. 23. A in marg.: Responsio. 28. DE: Domini. 32. DE: ydemptitate et multitudine. 34. DE: Scimus enim. 35. DE: quas omnes; ib. A in marg.: Nota contra religiones privatas per totum.

Friars may fall into heresy by overrating their rule.

Item, contingeret hominem esse hereticum in stabiliendo, perpetuando et nimis sollempnisando legem que ad tempus foret catholica. Quare ergo non contingit fratres ad tantum sollempnizantes suas regulas et ritus quod cadant in heresim? Possunt enim nimis magnificare suos habitus ponendo in illis minimis virtutem ultra hoc quod fuit in corporali habitu Jesu Christu, sicut possunt insane defendere quod sua tradicio sit meritorior quam tradicio sub qua apostoli militarunt. Et sic de infinitis tradicionibus que sapiunt heresim manifestam. Si enim non licet sub pena excommunicacionis addere vel minuere ad propheciam Johannis (Apoc. ultimo), quanto magis non licet infundabiliter onustare ecclesiam in regulis quarum prevaricatores acucius puniantur quam omittentes observanciam mandatorum? Unde (ut sepe notatum est) regule Romani pontificis adiecte scripture non carent macula, ut patet De Rescriptis cap. LXI°. *Si duobus*, in Sexto De Penitenciis et Remissionibus cap. *Omnis utriusque sexus* et De Restitucione Spoliatorum cap. *Literas*, ubi videtur docere quod homo in casu excommunicabitur pro tota sua periodo, quia non vult contra suam conscienciam offendere in mandata decalogi. Et ita est de multis Antichristi legibus ad onus ecclesie ultra evangelium seminatis.

Every man is bound to observe Christ's counsels.

Conceditur ergo quod omnis viator tenetur observare Christi consilia et specialiter excuciendo ab ipso tradiciones hominum ad facinus inclinantes. Cum enim consilia Christi non sunt nisi quedam precepta facilitancia ad mandata, quomodo tantum obligarentur fideles ad tradiciones sectarum dyabolicas non ad illa? Multi quidem fingunt se negare semetipsos et crucem suam tollere sequendo Christum et tamen ducuntur abscondite per iter dyaboli ad infernum. Nam multi vel omnes de istis privatis ordinibus carent amoris ordine diligendo magis proprias res quam communes. Quis enim eorum afficitur plus communibus bonis ecclesie quam bonis privatis sui ordinis? Si (inquam) magis afficitur, dimittendo in casu ritus pro-

1. E: Item; transcript.: Ita. 4. DE: sollempnizare. 7. D: quod facit. 11. A: enim deest. 12. A: vel quanto. 22. DE: ultra suam. 30. A: se notare. 31. AD: Christum deest. 34. A: magis propriis refecciones. Quis. D: quam deest.

18. Decr. Greg. IX, lib. II, tit. XXVIII, cap. 7. 19. Decr. Greg. IX, lib. V, tit. XXVIII, cap. 12. 20. Decr. Gregr. IX, lib. II, tit. XIII, cap. 13.

prios, intenderet communiori bono quod deberet cognoscere magis prodesse ecclesie, sed testatur ex errore suo innato quod hanc regulam sequendo foret in multis apostata. Sed quis dubitat, cum oportet stare caritatis regulam quam Christus instituit, quin regula sibi contrarians sit heresis manifesta?

SERMO XXXVI.

Si quis venit ad me et non odit patrem suum et matrem et uxorem et filios et fratres et sorores adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Luce XIV°, 26.

We are to set Christ above all other affections.

Hoc evangelium docet quante et qualiter omnis fidelis debet Christum diligere, et cum odire ad propositum sit postponere in amore, patet quod quicunque aliquod istorum septem preposuerit ante amorem Christi vel suorum observanciam mandatorum, a sequela Christi deviat, sequendo dyabolum; et istud dictum exanimatum ad unguem animaret strictissime caritatem et inveheret contra ritus privatorum ordinum introductos. Quicunque enim introierit religionem Christi sub quocunque habitu, tenetur ista septem sub dampnacionis periculo conservare; aliter enim non potest esse Christi discipulus. Sed cum non possit salvari nisi fuerit Christi discipulus, patet conclusio.

Limitando ergo adventum hominis ad religionem Christi que tempore legis gracie incepit, facile est videre istius regule septem partes. Quilibet enim christianus habet tam patrem quam matrem mediatos vel immediatos quorum affecciones in observanciis et monitis debet dileccioni Christi postponere, quilibet eciam de christiano ordine habet vel uxorem et filios corporales vel carnem aut affecciones sensibiles et actus proprios personales; et omnia ista debet secundum regulam religionis Christi quoad Christum vel ea que sunt sibi propria postponere in amore. Tercio quicunque christianus fratres habuerit vel sorores

8. A in marg.: Sermo XXXVI; D in marg.: De martyre. 12. DE: Deum diligere; ib. DE: odire in presenti; ib. DE in marg.: Odire est in amore postponere. 14. A: preposuit. 16, 17. E: examinatum .... examinaret. 17. A: certissime caritatem; ib. Codd.: exanimaret. Correxi. 19. DE: in religionem. 20. DE: pena dampnacionis periculo; ib. A in marg.: Contra religiones privatas quasi per totum. 22. DE: nisi sit discipulus. 25. AE: qui tempore; ib. DE: legis Christi. 27. A: mediatos vel deest. 29. E in marg.: Quilibet habet uxorem et filios. 30. A: uxores vel. 31. A: effectus.

8. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 189—193.

ad literam proximos vel remotos in quo includitur quilibet christianus vivens cum reliquo de ordine christiano; et idem est iudicium de anima que non potest alicui vianti deficere. Quicunque enim de religione Christi omnia et singula istorum trium pro amore Christi non contempserit vel non postposuerit in affeccione pro observancia legis sue, est indispositus ut sit Christi discipulus in moribus sequens ipsum.

Christ set aside all personal affection.

Omnia (inquam) ista Christus postposuit pro suo ordine observando; quare ergo non debet quilibet eius discipulus eadem postponere propter Christum? Christus enim fuisset dampnatus, si in eorum aliquod eliquisset; quare ergo non debet christianus in eadem mensura puniri, si in ista prevaricacione regule Christi finaliter perseveret? Quis enim non | propter preceptum patris aut matris carnalis vel propter monicionem patris spiritualis constituti secundum leges cesareas vel commodum reputatum sue private ecclesie non declinaret a Christi consiliis vel preceptis? Forsitan de nobis omnibus *non est usque ad unum*, quia tunc in multis tam carnalibus parentibus quam prelatis nostris quos videmus in legem Christi offendere resisteremus in facie cum Paulo apostolo. Aut quis non pocius obedit uxori vel affeccioni sue carnali quam Christi consiliis vel preceptis? Et sic de fratre et sorore ex quorum consilio christiani sepius seducuntur? Ymmo communiter fratres et religiosi privatorum ordinum sunt in eadem dampnacione, ut dicitur Matth. XV°, 3: *Quare*, inquit *vos transgredimini mandatum Dei propter tradiciones vestras.* Plus enim appreciantur suos corporales habitus quam parentes spirituales et per consequens plus quam Christi consilia vel precepta. Quis enim religionis private in casu positus quo vel subveniret suis parentibus altero suffragio vel regulam desereret tradicionis sue, non pocius prius mandatum Dei relinqueret de prestacione corporalis vel spiritualis suffragii, antequam tradiciones privati sui ordinis relinqueret? Credo quod pauci vel nulli, sicut eis precipitur in suis tradicionibus adinventis, et per consequens non

Fol. 213b

We fail to withstand bad prelates.

3, 4. DE: aliter vianti. 6. E: postponeret. 7. A: sit sibi. 10. DE: qualiter ergo; E: ergo eadem. 11. E: discipulus tenet; ib. E in marg.: Contra tradiciones humanas supra Christi ponderatas per totum. 14. D: prevaricancia; ib. DE: tempore Christi. 15. DE: non potest preceptum; E correxit: propter. 16. E: matris corporalis. 23. A: ut quis. 25. DE: sepe.

22. Gal. II, 11.

possunt cum istis paribus esse Christi disciPuli vel salvari. Quis enim plus apprecians cucullam vel habitum quam mandatum Christi sive consilium non minus ipsum appreciaret propter aliquod horum septem? Ista enim adinventa tradicio fuit apud Christum pro nichilo computata, quia cum scivit ritus tales futuros, ideo ipsos per locum a maiori subintelligit. Numquid qui debet plus amare suam animam quam ista ludicria, debet plus Christum diligere quam ista dyaboli ornamenta. Cum illis enim (ut quidam asserunt) iste secte ludunt interludia patris sui, et (ut breviter comprehendam) observata ista Christi regula forent spissius martyres sicut olim, et omnis privata regula ut sibi contraria deperiret. Quis enim plus amando legem Christi quam suam animam non se exponeret eciam ad martyrium pro Christi ordine defendendo, cum secundum philosophorum principia positus in adopcione duorum unum accipiens et aliud postponens illud.accipiens magis amat? Christianus autem positus in adopcione vel hic vivere corporaliter in quiete vel legis Christi adversarios impugnare, preeligens primum et postponens reliquum manifestat se non esse Christi discipulum. Hoc enim in lege veteri non faceret Matathias.

If Christ's rule were observed martyrdom would be more frequent.

Et idem est iudicium quod impossibile est aliquem christianum esse Christi discipulum *nisi crucem suam baiulet* sequendo Christum, quia (ut dicitur Johannis XII°, 26): *Si quis mihi ministrat me sequatur.* Si ergo oportet omnem salvandum continuare Christi ministerium et formam habere sequendi ipsum, manifestum est quod oportet quemlibet salvandum secundum formam hic positam sequi Christum. Oportet enim omnem salvandum mori penaliter secundum aliquod genus martyrii.

Ponitur autem duplex parabola in confirmacionem istius sentencie; prima est de construccione turris et secunda de bello in hostibus committendo. Pro primo notandum quod oportet omnem salvandum turrim virtutum sibi construere et regnum celorum secundum

Parables by which Christ confirmed His teaching.

4. DE: appreciaretur. 7. A: subintelligunt. 8, 9. A: ista — quam deest. 10. DE: cum vel enim. 12. DE: foret. 13. A: omnia. 18. DE: amavit. 21. DE: diligens primum. 22. DE: Hec enim. 23. D in marg.: I Macch. 1. 26. E: Joh. X . 27. DE: qui michi; ib. A: ministraverit. 28. DE: ministerio. 34. DE: sentencie deest. 35. A in marg.: Duo exempla. Primum. 36. A: turrem. 37. D: virtutum in marg.; E: virtutum deest; E in marg.: De construccione turris nota.

25. Lucae XIV, 27.

The tower by which the Christian scales heaven.

violenciam sibi factam acquirere vel scalare. Fundamentum autem istius turris est humilitas quam oportet in centro fundari, hoc est, domino Jesu Christo. Oportet enim fundamentum turris que ad tantum ascenderet esse in fundacione solida stabilitum, sed (ut dicit Apostolus) *fundamentum aliud* ad talem turrim *nemo potest ponere preter dominum Jesum Christum.* Exaltacionem autem talis turris oportet intelligere in gradibus et regulis caritatis, et sic quecunque virtus turrificanti infuerit, dum illam virtutem usque in finem compleverit, sufficit ad scalacionem regni celorum. Quicunque enim non Christum tam humanitus quam divinitus pure dilexerit non habet virtutis excellenciam secundum quam sit dignus ut regnum celorum inhabitet. Sed ad talem gradum caritatis pauci in via adveniunt, ut patet de sedecim eius condicionibus (quas ponit Apostolus I Cor. XIII°, et Sermone XXXIII° recitavi); ideo oportet viantem continue secundum gradus virtutum ascendere, et omnino caveat ne instar edificancium turrim Babel (Genesis XI°) deficiat sibi humilitas quam oportet esse in isto edificio fundamentum. Tunc enim potest contra inimicos in ista turri secure ascendere. *Sumptus autem necessarii ad perficiendum* hanc fabricam sunt opera necessaria ad virtutem cum circumstanciis evangelicis requisitis. Nam intrans religionem Christi et in istis deficiens a tota caterva demonum illudetur, ymmo a Deo et tota triumphante ecclesia subsannatur. Habet enim in sua naturali potencia sumptus sufficientes ad istam fabricam nisi forte stulte et improvide in | ministerio dyaboli consumpserit illos sumptus. Illa autem est summa illusio viatoris qua inproperando vere sibi dicitur quod *iste homo sic cepit edificare* in militante ecclesia *et* propter stultas dilapidaciones huiusmodi *non potuit consummare.* Nemo enim vians est tam pauper in naturalibus qui secundum naturales potencias anime et corporis poterit sumptus tales virtutum sufficienter componere pro edificio huius castri, si non assit prodigalitas in ministerio dyaboli.

The cost of the tower is good works.

Fol. 213c

1. E in marg.: Fundamentum. 5. A: ut deest. 7. E in marg.: Exaltacio turris. 12. A: pure deest. 15. DE: in via deest. 17. E: Sermone XXVIII°: ib. DE: huius. 20. A: XI° deest. 22. A: potest inimicorum iacula in: E: contra insultum inimicorum in istam turrim. 24. DE: opera deest; ib. E in marg.: Sumptus pro edificanda turri. 29. A: improvide in twice. 31. A: est deest. 33. DE: modi deest. 37. A: exponere

6. I Cor. III, 11. 23. Lucae XIV, 29. 32. ib. 30.

Sed quia contingit sic turrificantes sepe procedere pugnando cum hostibus, ideo secundum exemplum Christi est de rege qui est cum exercitu pugnaturus: *Quis*, inquit, *rex iturus committere bellum adversus alium regem, nonne sedens prius cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se?* Iste rex est quicunque virtuosus qui secundum istas virtutes edificat sibi turrim, sed rex alius est dyabolus qui est rex super omnes filios superbie cum quo oportet quemlibet predestinatum ad gloriam decertare, ideo oportet istum in quiete et studio cogitare, quomodo cum dyabolo et suis complicibus decertabit. Decem autem millia sunt spirituales adiutores universitatis sanctorum stancium in observancia mandatorum, et viginti millia sunt apostatarum universitas qui secundum infamem binarium prevaricacionis decalogi duplicantur. Cum isto autem exercitu oportet virtuosum exire pro premio ad pugnandum; ideo ipsum oportet in castro virtutum habere studium vel providenciam quomodo tantum exercitum superabit.

The King who comes with 20 000 is the devil.

Et cum armatura spiritualis in ista pugna sit necessaria, oportet quod de ipsa omnino provideat; *alioquin dyabolo agente* suos insultus *longe* a die iudicii *mittet legacionem* tamquam asserens se convictum et dyabolo sedule ministrabit. Quicunque enim relicto Christi consilio insudat in dyaboli ministerio *mittit legacionem* huic regi superbie, protestans quod vult usque in finem in suo exercitu militare, et propter pacem mundanam habendam vel temporalium affluenciam ad horulam hic in via obligat se proditorie ex parte dyaboli sic pugnare; nam divisio immediata est quod militancium hic in via quemlibet oportet vel esse cum Christo qui est rex tocius mundi, vel cum dyabolo principe huius mundi: nam ut dicit Veritas (Luce XI°, 23): *Qui non est mecum adversum me est, et qui non colligit mecum dispergit.* Qui enim non colligit cum Christo vires anime pro virtutum sumptibus exponendis dispergit cum dyabolo sinistra opera quorum naturales potencie erant ad finem priorem date sibi a Domino graciose.

Sending an ambassage is going over to the devil's side.

Et patet ex processu tocius evangelii quod sic concludendum est de quolibet Christi discipulo quod *omnis*

1. A: sibi turrificatos. 2. A in marg.: Secundum. 3. E: Christi deest. 6. A: concurrere. 8. A in marg.: Rex dupliciter. 10. DE: quem predestinatum. 11. DE: ipsum in. 13. E: specialis. 14. A: statuum in. 21. E in marg.: Nota. 32. A: mundi deest. 38. E: gloriose.

4—7. Lucae XIV, 31. 21. ib. 32.

qui non renunciat omnibus que possidet non potest cum hoc *esse suus discipulus.* Si enim servaverit temporalia quecunque que non oderit ad sensum huius evangelii propter Christum et suam ecclesiam, non odit vitam propriam et sex alia de quibus hoc evangelium meminit propter Christum, et per consequens, non potest esse cum hoc Christi discipulus.

Against the endowment of the clergy.

Et ex ista sentencia videtur pluribus quod repugnat huic evangelio quod cleri vel prelatorum ecclesia sit dotata. Qui enim non vult stercora sibi attinencia expendere pro gemmis valde longe est ut ponat animam suam et quecunque bona naturalia pro illis; et qui plus insistit circa negociacionem istorum temporalium quam circa evangelizacionem et spiritualem profectum anime subditorum, valde longe est ut sua naturalia expendat usque ad mortem pro salute anime eorundem. Et talium indubie caritas extinguitur vel frigescit. Et utinam sentencia huius evangelii foret fructuose toti ecclesie declarata; tunc enim sacerdotes nostri non defenderent in vita tam patenter contrarium.

Doubt whether all the clergy are bound to renounce all possessions.

Circa hoc evangelium dubitatur utrum quilibet clericus debet renunciare cunctis que possidet, et videtur quod sic, quia quilibet clericus (in quantum talis) debet esse Christi discipulus; sed non potest esse Christi discipulus nisi renunciet omnibus que possidet iuxta evangelium (Luce XIV°); ergo conclusio. Nam dyabolicum foret hominem gratis se obligare ad statum Christi ministerii et cum hoc gratis accipere statum alium cum quo non potest perficere Christi ministerium; sed ex fide evangelii non potest cum seculari dominio esse Christi discipulus, ergo accipiendo hec duo simul obligat se ad contradiccionem more dyaboli.

The Pope's example against it.

In oppositum videtur esse quod papa, episcopi et totus clerus possessionatus summe seculariter sunt ditati Fol. 215ᵃ et impetere in eos foret impugnare totam ecclesiam.

Three kinds of renunciation.

Quantum ad istud dictum est diffuse alibi quomodo triplex est renunciacio temporalium, prima in affeccione et possessione, secunda in affeccione et non possessione et tercia non in possessione sed in preponderanti affec-

2. D: Si autem; ib. A: tempora. 3. DE: odit. 5. E: meminit deest. 7. A: cum Christo. 8. AD in marg.: Nota. 11. A: pro egenis; ib. DE: valde deest. 15. A: talia. 20. ADE in marg.: Dubium; A in marg.: 1. 29. A: domino. 30. DE: duo deest. 32. A in marg.: In oppositum; ib. A: papa et. 36, 37. A: quomodo duplex: DE: quin triplex intelligitur; AE in marg.: Responsio. 35. A in marg.: Renunciacio triplex; E in marg.: Temporalium renunciacio triplex. 37. A: secunda — possessione deest.

1. Lucae XIV, 33.

cione. Primo modo renunciaverunt apostoli, secundo modo dotati clerici et tercio modo singuli christiani. Et in palliacione significacionis istius termini est magnum venenum absconditum; constat quidem ex fide evangelii quod nec pape nec episcopi nec dyaconi (qui in tempore Christi fuerunt omnes clerici) non possunt esse in gradu illo Christi discipuli, nisi renunciaverint omnibus temporalibus. Primo modo patet ex facto Christi et apostolorum, quod interpretatur clarissime dictum suum; nam nec Christus nec aliquis apostolus preter Scarioth fuit cum statu illo proprietarius sed instar vivencium in statu innocencie habuit ad tempus temporalia quantum sue viacioni erat congruum. Et istum sensum explicat Apostolus (I° ad Tim. VI°, 8): *Habentes*, inquit, *alimenta et quibus tegamur hiis contenti sumus*. Et illum statum videtur mihi oportere papas, episcopos et religiosos precipue usque hodie observare; unde venenum istius prevaricacionis confundit ecclesiam. Et ista est clare sentencia magistri Jeronimi XII°, q. 1ª cap. *Clericus* cum multis aliis incorporata, ut in memoria sacerdotum recencius habeatur; unde in die Conversionis sancti Pauli in Omelia ex commentario beati Jeronymi presbyteri sic habetur: *Qui*, inquit, *postquam a seculari conversacione transit, de rebus monasterii fraudem fecerit, Yudas est et pena Yuda apud inferos multabitur, qui autem ad divinum servicium convertuntur et ea que in seculo habuerunt partim distribuunt et partim sibi reservant, illi sentenciam malediccionis Dei cum Ananya et Saphira excipiunt. Qui vero in monasterium transit et quod in seculo non habuit, in monasterio habere quesierit sine dubio lepra Giezy adherebit ei et quod ille in corpore habuit iste pacietur in anima.*

Et idem indubie est iudicium de quocunque presbytero seculari et eo diligencius quo secularis possit cicius

2. A: ditati; ib. DE: modo deest. 3. A: signacionis. 5. A: episcopi diaconi. 6. E: cum statu. 8. D: et apostolorum deest. 9. A: ductum. 14. A: ad deest; ib. D: tegumenta. 15. D in marg. inf. (fol. 72ᵇ): Vide cecitatem huius doctoris scilicet Wy. 19. DE: magni Jeronymi; ib. E: II°, q. 20. A: ut in corporata. 22. DE: in epistola; ib. E in marg.: De renunciacione nota; A in marg.: Nota Jeronymus; D in marg.: Nota Jeronymum contra ablacionem temporalium ab ecclesia. 25. DE: et qui. 26. DE: habuerunt deest. 27. A: partim deest; ib. E in marg.: Hic nota. 29. DE: et quid. 30. DE: quesivit; ib. A in marg.: Nota. 33. DE: posset.

19. Decret. Sec. Pars, Causa XII, q. II, cap. 5. 23. In the service for the Conversion of St. Paul there is Sermo ex Commentario beati Hieronymi presbyteri (super Matth. XIX), but it contains no such passage as is here quoted. Sarum Breviary, ed. Proctor and Wordsworth III, 117 (Matthew).

veneno sue avaricie maculari. Sic enim Christus et apostoli conversantes in mundo, licet de mundo non fuerant, regulatissime hoc servabant. Unde quia seculares domini debent hanc legem Christi precipue potestative defendere, cum aliter ex consensu forent dampnabiles totam rempublicam destruentes, ideo ponunt quidam quatuor conclusiones que secundum istam materiam concernunt statum ecclesie.

Four conclusions:

1. No cleric may accept primacy for worldly reasons.

Prima: Nullus clericus acciperet primatum ecclesie propter fastum aut questum mundanum sed pure propter beatitudinem sibi et subditis promerendam. Patet ex fide Matthei XX°, 22, ubi filii Zebedei talem primatum per matrem suam a Christo pecierant sed ab eo responsum reprobativum receperant *quod suum calicem et non honores mundi fuerant bibituri*. Et ista responsio secundum Crisostomum sufficeret instruere totum mundum.

2. Prelates must not be occupied about worldly matters.

Secunda conclusio: Signum evidens est quod prelati in ista intencione exorbitant, si dimisso evangelizandi ministerio circa negocia secularia vel mundanas divicias occupantur. Patet ex hoc quod eorum intencio debet attendi circa illud quo diligencius prosequitur, ut nemo sani capitis diceret quod post acceptum tale officium se implicans in ministero brachii secularis vel plus intentus mundanis quam expedit ad suum officium aut plus dolens pro perditis quibuscunque secularibus seu temporalibus quam pro defectu complecionis talis ministerii non peccet graviter tam suum ministerium obmittendo quam eciam tam culpandum propositum committendo.

3. Such prelates harm the Church.

Tercia conclusio: Tales prelati vel clerici licet videantur prodesse ecclesie, faciendo quantumcunque opus bonum de genere, nocent tamen ecclesie continue demerendo quam eciam sibi ipsis. Patet per illud Luce XI°: *Si oculus tuus fuerit nequam eciam corpus tuum tenebrosum erit.* Sed cum talis propter temporalia postponit amorem Christi et sue ecclesie, patet quam nequam est sua intencio et per consequens totum corpus suorum operum est proditorium apud Deum.

3. DE: rectissime. 4. A: hunc legem. 5. DE: aliter deest. 9. ADE in marg.: Prima (DE) conclusio. 12. A: XXIX°. 13. A: pecierunt. 15. A: honores huiusmodi; ib. DE: ista sentencia. 17. ADE in marg.: Secunda (A:) conclusio. 23. DE: brachia ministerii. 24. DE: quod expedit. 25. A: secularibus seu deest; ib. Codd.: doleret. 27. DE: graviter totum. 30. ADE in marg.: Tercia (A:) conclusio. 36. DE: quod nequam.

16. Cf. Opus Imperf. in Matthaeum Hom. XXXV.

4. The remedy is that the clergy should hold no property.

Quarta conclusio: Medicina necessaria ad extinguendum venenum diaboli foret totum clerum exproprietarium facere et ordinacionem Christi primevam quoad suam ecclesiam innovare. Tunc enim viverent omnes episcopi, religiosi, possessionati et clerici pure exproprietarie sicut olim nec acciperent dignitatem vel beneficium ecclesiasticum propter cupidinem temporalium vel honorem. Nec carerent clerici qui ad totum cleri ministerium Fol. 214[a] plene sufficerent suffragio temporali, | cum cotidiane elemosine, sanctitas sue vite et labores manuales (si oportet) instar Apostoli de omnibus istis vite necessariis cum Dei providencia providerent. Et si Antichristus de istis ablacionibus violenter conqueritur, cum non debet sonare nisi ad utilitatem ecclesie et restitucionem ordinacionis Christi primeve, donet christianis istam iniuriam, et cum domini seculares habeant tantum favorem Christi (ut patet sermone III°) nec in alio plene subeant Dei servicium seculare, patet quod in omissione istius defensionis sunt Dei publice proditores. Nec carent excusacione quin si faciant quod eis attinet et ad sui commodum implere possunt faciliter, possent rumpere hanc iniuriam. Sed dyabolus ex fallaciis simulatis ipsos redarguit, fingens implicite quod oportet ipsos ministerium suum defendere, suffragium spirituale quod contra Deum ipse iustificat in premium sibi accipere et generaliter oracionem sacramentalem, ministracionem et predicacionem talium Antichristi servorum credere, licet de facto ex testimonio fidei et sanctorum oportet oppositum evenire.

SERMO XXXVII.

Nichil opertum quod non reveletur et occultum quod non sciatur. Matth. X°, 26.

Hoc evangelium docet per que media Christi servus ad martyrium roboratur. Primo ergo asseritur a Christo nichil esse opertum vel corporaliter vel spiritualiter quin ipsum reveletur, quia quantumcunque callide occulta-

1. ADE in marg.: Quarta (A:) conclusio. 4. DE: omnes Christi. 8. DE: que ad totum tale. 9. D: pleno; E: plenius. 10. E: operaciones manuales. 13. A: violentis. 15. A: docet christianus. 17. A: Sermone VIII°; ib. A: subessent. 19. DE: caret. 20. E: conversi faciunt. 21. DE: possunt rumpere; ib. A: hanc ruinam. 24. A: speciale. 30. A in marg.: Sermo XXXVII; ib. A: nec occultum; ib. DE: et absconditum.

28. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 194—197.

verit humana prudencia, oportet quod nedum Deo sed toti triumphanti ecclesie fuerit revelandum. Sicut enim in die iudicii sancti cognoscent penas dampnati et dimissiones peccatorum salvati, sic cognoscent quicquid occultum talis fecerit. Et per idem sequitur quod nichil est occultum in anima vel extra animam positivum vel privativum quin sciatur patenter et universaliter ab omnibus de ecclesia triumphante. Modicum enim esset quod Deus omnisciens omnia ista cognosceret, nisi cunctis beatis ostendendo iusticiam suam ista clare in patria revelaret. Omnes enim beati gauderent de complecione divine iusticie ac misericordie, sed quamvis omnia ista clare videbunt in patria, tamen secundum gradus dispares intuicionum, ideo non erunt Christo pares in sciencia. Ex istis patet quod omnium peccancium viatorum vecors omissio et per consequens omnium iniuste puniencium Dei ministros iniusta flagellacio est summe nota divine presencie. Ex quibus colligitur quod propter reprobacionem vecordie servorum summi iudicis aut propter iustam punicionem iniustorum flagellancium servos illius hominis non timeret martyr constanter defendere causam tanti iudicis. Scimus enim ex fide priori quod oportet Deum et totam triumphantem ecclesiam cognoscere singulos hos defectus, et cum Christus non potest illos cognoscere nisi reprobando aut vindicando, patet quod ille est infideli deterior qui in altero horum peccat, cum non timet divinam sentenciam. Ideo cum modus Christi sit paulative procedere a minori noticia ad maiorem sue ecclesie, debent eius discipuli lucide detegere mandata et voluntatem Domini *que audierant in tenebris* vel obscure *et quod auriculacione* vel private a Christo *audiunt*, publice toti mundo sine timore vel desidia *praedicarent* et sic communicando dupliciter cum quibuscunque personis vel populo constanter legem Dei nunciarent.

How all things will be made known.

God's omniscience a spur against cowardice.

Quantum autem ad timorem incussum ab adversariis legis Christi, patet quod modicus est in comparacione ad timorem Domini. Unde si minister haberet supra se

2. A: fuerit declarandum. 4, 5. DE: quid occultum; A: occultatum. 5. E in marg.: Omnia occulta beatis erunt manifesta. 15. E in marg.: Correlarium; omnia nota divine potencie. 19. A: suorum summi. 20. A: punicionem deest. 20, 21. A: inimicorum flagellancium. 21. E: servos eius vel illius. 22. DE: vindicis. 29. DE: debent sui; ib. E in marg.: Discipuli Christi debent detegere eius voluntatem. 33. DE: predicare. 38. A: ut si.

unum pomposum minantem pro complecione facinoris et super utrumque unum summum iudicem quem sciret infinite potencie et discrecionis nec tortorem posse sibi nocere, dum constanter defenderet causam pulcram illius summi iudicis, sed de quanto tortor in eum impeteret de tanto sibi prodesset; quis (inquam) foret modice fidei quod dimitteret causam summi Domini et prosequeretur tam turpem causam tortoris tam reprobi, specialiter cum deberet cognoscere quod obmittendo causam summi iudicis et prosequendo causam abiecti tortoris accumulat sibi penam infinitum maiorem quam tortor talis posset inferre? Et ista fides instruxit omnes Christi martyres ad reprobandum tortores et publicandum evangelium. Nec dubium quin defectus fidei in omnibus hoc omittentibus sit in causa. Ideo generaliter vecordes in causa Dei sicut et omnes peccantes sunt eciam infideles. Ideo secundum doctrinam Christi (Matth. XVII°, 19) expedit viantes pro confortacione suorum nervorum habere tantam fidei sicut *granum synapis*. Synapis enim est nervorum confortativa, tremoris destructiva et sensus narium | pungitiva, sic (ut dictum est alibi) fides orthodoxa facit membra debilia interioris hominis roborare, tremorem ex influxu carnalium et temporalium minorari et, cum fuerit practizata in opere, facit corpus pungi et exasperari quoad famam mundanam. Sed ut homo sit *bonus odor Deo*, facit passionem sapidam et constantem; et clarum est preceptum Christi mandantis *nos nolle timere eos qui occidunt corpus sed animam non possunt occidere*, quia sicut Deus per se dat animam, sic nulla creatura potest ipsam a sua perpetuitate destruere; nec potest homo stante virtute in anima sine vindicta restituitiva organum ipsius anime peiorare. Deus ergo summus iudex debet filialiter timeri, cum potest tam corpus quam animam perdere in gehennam. Timor autem alius dicitur servilis et fatuus, tum quia tendit in servos scurriles contempto Domino, tum quia sic stulte timentes facit abiectissimos servos dyaboli et peccati.

Fol. 214b

Faith gives courage.

Filial fear. Servile fear.

1. D in marg.: Nota bene pro martire; E in marg.: Exemplum. 17, 18. A: Matthei XVII° deest. 19. E in marg.: Viantes expedit habere fidem ut granum sinapis. 21. A: sensus varie; ib. D in marg.: Synape. 24. A: temporum; ib. DE: cum fuerat. 28. DE: mandatis. 32. DE: restitutum. 33. DE: debet finaliter. 34. A in marg.: Timor { filialis servilis; D in marg.: Timor servilis; E in marg.: Timor fatuus.

22. Serm. Pars I, Serm. LI, pag. 339, 340. 28. Matth. X, 28.

Et ulterius ad declarandum universalem invincibilitatem divine providencie evangelium sic subiungit: *Nonne*, inquit, *duo passeres asse veneunt, et unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro, vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos*, quasi diceret: Nonne constat quod passer, vagus inter cunctas bestias, est tam parvi precii quod duo veneunt asse et as secundum expertos est minima monetarum et quinque valent dipondium, id est, duplex as (ut patet Luce XII°); si ergo unus ex tam vilibus volucribus non cadit super terram vel movendo vel moriendo sine preagencia Dei ex eius ordinancia precedente, quanto magis ordinat Deus de creatura incorruptibili, hoc est, interiori homine quem ad ymaginem suam fecit paciente hic pro Dei iusticia? Nec potest Deus esse immemor talium, cum sit memorie infinite numerans omnes capillos (ut patet XII° De Civitate Dei cap. XIV°). Si ergo Deus tam abiectas et superfluas partes hominis sic numerat verbo suo, quanto magis substanciam anime in qua tota personalitas hominis est fundata?

God the true cause of all action.

In isto textu evangelico oportet primo supponere ex alibi declaratis quod Deus necessario prevenit agendo principaliter in accione qualibet creature. Nam secundum philosophos, *sicut est primus motor, sic est primum agens et prima causa formalis efficiens et finalis in qualibet creatura.*

Secundo oportet supponere quod est dare nobis infinita, cum aliter non foret tota universitas nec Deus sciret numerare partes quaslibet capillorum; nam si alique sunt omnes partes capillorum, ille sunt nobis infinite, et cum non possit sisti ad divisibilia, patet quod ille secundum atoma ex quibus primo causantur sunt indivisibiles. Tercio oportet supponere quod, licet Deo sit cura de omnibus, tamen meliora plus curat, cum mensurat singulas creaturas secundum suas existencias. Ex quibus sequitur argumentum evangelii: *Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.* Si (inquam)

3. A: veneunt dispondio. 4. D: patre vestre; ib. A: autem et. 6. DE: meliores est; ib. A: Non constat. 9. A: minimus; ib. A: et quia. 18. Codd.: Dei deest. 22. A in marg.: Triplex supposicio; 1. 25. E in marg.: Deus prevenit agendo. 28. A in marg.: 2; D in marg.: Deus prevenit in accione cuiuslibet creature. 32. DE: posset. 34. A in marg.: 3.

2—6. Matth. X, 29—31. 17. Opp. tom. VII, pag. 312. 25. Cf. Trial., pag. 39.

Deus habet tantam curam de abieccioribus sensitivis, ut ipsa sic numeret, ut non possit ab eis vel atomum simpliciter perdere, ne integret universum, quanto magis ullam partem hominis potest sic perdere ne integret suum totum? Sicut enim universum ordinatur esse quodammodo perpetuum, in suis partibus integratum, sic est de omni homine. Deus ergo quem oportet composicionem cuiuscunque continui perpetui restituere, non potest a composicione perpetua predestinati sui deficere. Nolite ergo timere servire Deo in defensione iusticie, cum sit tam potens ad defendendum, tam sapiens ad graciose agnoscendum, tam benivolus ad opera meritoria ac demeritoria respiciendum.

Encouragement from Christ's promises.

Finalis ergo conclusio invitans animas fideles ad paciendum pro fide et iusticia Dei sui est veritatis promissio qua dicit quod *omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego ipsum coram patre meo qui in celis est.* Quo supposito tamquam fidei principio, et adiecto quod tale Christi testimonium in finali iudicio exsuperat omnia temporalia huius mundi, omnis fidelis procuraret sibi constanter in via illud testimonium in tremendo iudicio. Debet autem fidelis confiteri Christum tripliciter, scilicet corde, ore et opere, Trinitatis servicium debite consummando; et tunc Christus confitebitur in die iudicii quod sit servus bonus et fidelis gaudio beatitudinis premiandus. Et quid fideli securius, quid prudenti sapiencius, aut quid promerenti iocundius? Et ex eadem fide convincitur quod confessionem istam obmittens negabitur ab ingressu ad beatitudinem et ad penam perpetuam detrudetur. | Et patet quam multi ex ignorancia fidei sunt vecordes, nam mundani curant sollicite et sumptuose habere procuratorem qui in casu corporis vel temporali pro ipsis respondeat, sed habere Christum procuratorem eorum in finali iudicio (quod foret illis tam facile) parvipendunt.

Fol. 214[c]

Circa hoc evangelium notandum quod quicunque peccando contra veritatem recalcitrat continue se ipsum

Sinning against the

6. A: modo deest; ib. E in marg.: Nota. 12. DE: cognoscendum; ib. E in marg.: Infinitum quoad nos. 17. AD: et animas. 16. E in marg.: Conclusio finalis. 19. A: Christi deest. 20. DE: superat. 22. E in marg.: Fidelis debet confiteri Christum tripliciter. 23. D in marg.: Confessio Christi et legis sue coram hominibus; A in marg.: Confessio triplex { corde, ore, opere. 30. DE: quod multi. 32—33. A: qui in — procuratorem deest. 35. D in marg.: Dubium. Nota. Recedens a veritate. Nota.

17. Matth. X, 32.

truth, a man becomes hardened.

infatuat et obligat insolubiliter ad penam multiplicius sufferendam. Unde omnes dyaboli vel dampnati sunt insolubiliter redarguti. In qua redargucione (ut placet quibusdam) consistit perpetuitas sue pene. Omnis enim dampnatus debet velle suam dampnacionem perpetuam, cum sit iusta et sibi proficiens et Deus ac omnes beati in dampnacione huiusmodi sunt placati. Que ergo foret libertas in tali dampnato quod non deberet subdi huiusmodi voluntati? ymmo volens hoc complacenter foret quodammodo beatus, quia non obstante pena corporis qualis Christo infuit foret in anima quietatus.

It is impossible for the damned to submit willingly to their punishment.

Sed in oppositum pro impossibilitacione volicionis tam racionabilis patet quod omnem dampnatum est impossibile ita velle suam dampnacionem, primo quia tunc foret simul dampnatus et salvatus quod est oppositum in adiecto; secundo quia nullus dampnatus potest velle dampnari nisi sub racione qua hoc apparuerit sibi bonum. Sed illa racio non potest esse, cum includit contradiccionem, potest ergo velle salvari, sed non potest velle taliter se dampnari. Quilibet autem dampnatus potuit salvari et per consequens potest appetere se salvari, sed nunquam potuit velle se dampnari. Et loquor de volicione explicita, quia (ut multis placet) omnes presciti volendo peccare antecedenter ad suam dampnacionem volunt implicite illam sequentem. Sic enim volunt dampnati contradiccionem quam Deus non potest implere.

Tercio si dampnatus talis vellet explicite suam dampnacionem, cum habet illam parate, per idem vellet quodcunque ad illam consequens; et cum secundum Augustinum *beatus est qui habet quicquid vult et nichil mali vult*, videtur quod dampnatus huiusmodi sit beatus. Cum enim dampnacio sua sit tam iuste illata a Deo, videtur quod volendo ipsam vult bonum, de quo Deus et omnes angeli sunt letati, ymmo videtur quod talis dampnacio sibi proficiat, quia constat ex fide quod ipsa

2. A in marg.: Nota conclusionem de dampnatis. 4. E in marg.: Perpetuitas pene damnatorum unde; D in marg.: Dampnatus debet velle suam dampnacionem. 6. DE: et omnes. 8. DE: debet. 12. A in marg.: In oppositum. 14. DE: suam dampnacionem deest; in cod. A addit. in marg. sub signo ^; ib. E in marg.: Damnatus volens penam suam complacenter foret beatus. Sed impossibile est ipsum ita velle; AE in marg.: 1. 16. AE in marg.: 2. 17. DE: apparet. 18. A: inesse. 20. E in marg.: Nota. 21, 22. A: et per — dampnari deest. 28. AE in marg.: 3. 29, 30. A: quod quicunque ad illum. 35. DE: sunt leti.

31. Aug. Opp. tom. I, 302. Cf. et. pag. 252, 311.

facit ad decorem universi et per consequens aliquam partem mundi primo denominat esse bonam, sed nullam si non illum dampnatum. Si enim bonum et iustum sit ipsum pati hanc dampnacionem, quia a Deo volitum et ordinatum ad profectum ecclesie, tunc bonum est ipsum sic pati, et per consequens illa passio cum primo ipsum denominat, denominat ipsum bonum et per consequens ipsum perficit subiective. Si enim sic peccasset et Deus ipsum a dampnacione preservasset, foret infinitum deterior quam est modo. Quomodo ergo non perficeret eum talis iusta dampnacio? Si (inquam) cum illo peccato non foret pulcrificatus per penam tam ipse quam totus mundus, ymmo si phas est dicere turpificata foret prima iusticia et extincta, quomodo ergo non foret infinitum melius quod cum illis paribus sit dampnatus? Et sic sequitur ex isto quod sit infinitum bonum ipsum esse dampnatum ex hoc medio quod infinitum melius foret cum istis paribus ipsum dampnari quam servari impunem; quod foret aliqualiter bonum, quia servando ipsum cum istis paribus impunem foret bonum et non bonum, cum Deus non potest hoc facere; repugnat enim divine iusticie quod aliquis homo offendat in ipsum et non proporcionabiliter puniatur. Ideo si illa impunitas foret, cum istis paribus foret infinitum melior Deo et infinitum deterior quam pena que modo sibi infligitur, ideo ex tali contradiccione non sequitur hoc vel illud.

Yet they would be worse off without it.

Tenendum est ergo quod pena dampnati non solum ipsum pulcrificat sed eciam universum, nec Deus potest a dampnacione cum illis paribus continere, licet possit ipsum faciliter beatificare cum aliis paribus in que potest, et cum potest mereri beatitudinem eo quod quondam sic potuit, patet quod est perpetuo culpabilis, eo quod non sic facit. Tali ergo dampnato insolubiliter concluditur meta turpissima que est redargucio; nec est alia meta nisi in comparacione ad illam a fidelibus formidanda. Et si queratur quid talis dampnatus debet facere et qualiter debet velle, dicitur quod, sicut prius peccavit contra primam potenciam que solum est activa

The damned remain still in fault.

4. DE: volitam. 7. A: ipsum deest. 8. A: Et enim si peccasset. 11. E in marg.: Dampnatus si non puniretur esset deterior. 19. A: salvari impune. 20. A: impune. 24. A: impunita. 26. A: ex ex; ib. AE: condicione. 28. A in marg.: Conclusio. 30. E addit: se continere. 38. E in marg.: Quid dampnatus debet velle.

sic quod non passiva, ita debet pati dampnatus suam dampnacionem et omnia que sonant in iustam punicionem. Nec scio quid cum istis paribus debet agere sive velle, licet cum aliis paribus deberet laudare Deum, mereri et perfrui Trinitate. Si enim debet velle cum istis paribus dolere de crimine quod commisit, tunc debet cum istis paribus promereri et per consequens potest cum istis paribus | promereri, consequens contradiccio; et cum non potest cum istis paribus quicquam agere nisi peccet, si cum istis paribus debet quicquam agere, debet peccare, et per consequens peccando facit Dei beneplacitum sicut debet. Ideo ego non video quid cum istis paribus debet pati sed cum istis paribus debet pati.

Fol. 214[a]

Double penalty of sin: of pain, of loss

Unde secundum Augustinum duplex est pena consequens ad peccatum, scilicet pena sensus et pena dampni, ut magna pena dampni est quod prescitus sit tantum deacceptus Deo quod non potest cum illis paribus facere placens Deo nec potest obligacionem qua induitur a se excutere. Ista autem pena dampni est infinitum gravior pena sensus, quia cum quantumcunque gravi pena sensus stat beatificacio (ut patet de Christo), sed cum nulla istarum penarum dampni stat aliquis gradus beatitudinis vel gracie promerendi. Et si obiciatur quod dyabolus est exemptus ne Deo serviat, negetur hoc tamquam impossibile, cum secundum Augustinum oportet omnem creaturam servire Deo vel faciendo quod debet vel paciendo quod debet. Et sic oportet omnem dampnatum servire Deo, continue paciendo quod debet et tenendo obiectum beatis, quam pulchre reducet in illis iusta vindicacio Dei sui. Sed ultra obicitur quod omnis dampnatus tenetur servire active Deo, faciendo quod debet. Non enim ex dampnacione exemptus est ne active serviat Deo suo, quia tunc ex dampnacione foret liberior. Sed pro solucione huius dubii videtur mihi primo notandum ut supposito quod Deus sit summe liber atque omnipotens apud quem omne quod fuit vel erit sit tempore suo presens, quo supposito videtur

Loss is the worse penalty.

The damned are not exempt from God's service.

1. DE: habet pati. 12, 13. DE: debet facere. 14. AE in marg.: Pena duplex. 15. E in marg.; ad penam consequens. 17. DE: de acceptatus. 18. A: obligatorium. 19. E in marg.: Pena dampni gravior pena sensus. 20. A: pene. 23. DE: obicitur. 29. A: essendo obiectum; ib. E: relucet. 30. E in marg.: Nota. Obieccio. 34. A: huius deest. 35. E in marg.: Solucio. Dubium. 36. A: ad quem.

14. Trial., pag. 289. Serm. Pars I. Serm. LII, pag. 347, 348. 25. S. Aug. Opp. tom. X, 763; I, 756 etc.

but they cannot fulfil their obligation.

mihi quod omnis dampnatus tenetur servire active continue Deo suo; et quia ad hoc impossibilitavit se ipsum, ideo irremediabiliter est dampnatus. Quamvis enim talis dampnatus posset Deo servire meritorie, quia ante peccatum suum insolubile, verumptamen non potest cum istis paribus sic servire, nec Deus exigit quod cum istis paribus sibi taliter serviatur. Unde sepe in evangelio quando demones voluerunt Dominum confiteri, prohibuit et non sinebat eos loqui. Alia autem dubitanda concernencia insolubilia demonum tangendo pauca relinquo aliis pertractanda.

SERMO XXXVIII.

Circuibat Jesus civitates et castella, docens in synagógis eorum. Matthei IX°, 35.

Christ's example in preaching.

Hoc evangelium dat formam multiplicem quomodo omnes Christi discipuli tam sacerdotes quam dyaconi debent predicare instancius verbum Dei. Cum enim omnis Christi accio sit nostra instruccio et ipse *circuibat* generaliter *omnes civitates et castella* Judee, *docens in synagogis eorum et predicans legem novam*, patet quod omnes sacerdotes vel diaconi habent potestatem consimilem taliter predicandi.

Three errors of preachers: 1. Settling in comfortable places,

Et ex ista parte evangelii excluditur triplex error, primus quo Antichristi discipuli captant sibi loca fertilia lucro suo conveniencia, quando in locis aliis plus prodessent. Christus enim generaliter visitavit loca tam maiora quam minora, cum *apud eum non fuit accepcio personarum* et sepe cooperabatur sic agenti ex indifferencia graciosius in minori populo quam maiori. Una autem persone hortacio sive conversio est infinitum preciosior quam labor corporalis quilibet predicantis; et si istud non sequitur, simplex intencio evangelizantis est meritorior quam predicacio aptantis sibi magnum populum, licet multe anime sint converse.

2. DE: possibilitavit. 8. A: volunt. 9. E: eos ea. 11. E: pertractanda etc. 13. A in marg.: Sermo X (sic) XXXVIII; D in marg.: De apostolis; ib. A: synagoga. 14. A: IX° et X° (sic). 23. E in marg.: Triplex error predicancium; A in marg.: Primus error. 24. E in marg.: Evangelizantes loca fertilia captantes. 28. A: cooperatus sit. 33. DE: meritoria.

13. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 197—201.

2. Obedience to prelates' jurisdiction.

Secundus error est quo excluduntur exangelizantes ex iurisdiccionis limitacione, ubi possent eciam invitis episcopis plus prodesse; nam contra legem Dei est quod volens, sciens et habens a Deo potenciam ad istud officium sit ab illo in aliquo Christi dominio prepeditus. Ideo vendicantes tales iurisdicciones irracionales, cum nec ipsi predicant nec Dei ministros habiles acceptant, implicant quod locus sue iurisdiccionis a Dei dominio in principatum dyaboli est exemptus. Fatui autem convicti super ignorancia scripture vel heresi debent ubilibet excludi a predicacione. Ideo (ut videtur multis) talis introducta iurisdiccio sapit heresim et prevalenciam potestatis dyaboli; unde videtur mihi quod sacerdos zelans pro lege Domini cui negatur pro loco et tempore predicacio verbi Dei, debet usque ad passionem martyrii, in casu quo non debet sibi conscius predicacioni vel hortacioni, in quocunque loco auditorium habere poterit, disserere verbum Dei. Sic enim Christus non solum in synagogis sed in castellis constancius predicabat. Locus enim non facit sanctum populum sed econtra. Nec introducta est limitata iurisdiccio nisi propter lucrum de populo qui cesarie est subiectus.

3. Restriction of effort to their own cure.

Tercius error est quo multi ignari putant se non debere predicare vel | benefacere populo qui a iurisdic- Fol. 215a
cione sua excluditur. Nam sepe contingit quod predicator populo alii amplius obligatur; ideo sicut lex caritatis et amoris obligat ad quemlibet diligendum, sic lex evangelizacionis obligat ad cuilibet cui plus prodesse quis sufficeret predicandum. Aliter enim foret personarum accepcio et proprietatis limitacio in ambitu caritatis. Et forte si iste sentencie forent clarius execute, iurisdicciones multe moderne forent racionabiliter destruende. Nec dubito quin sancti apostoli quibus sunt limitate provincie gaudenter acceptarent adiutorium ab alio coapostolo ad populum fideliter edocendum; sed lucrum et spoliacio simplicium est in causa quare acceptacio talis adiutorii hodie est contempta.

1. A in marg.: Secundus error: E in marg.: 2. Evangelizantes ex limitacione iurisdiccionis. 5. DE: Christi domino. 11. E in marg.: Jurisdiccio introducta. 16. DE: non debet esse 18. DE: asserere. 22. A: cessarie. 23. A in marg.: Tercius error: E in marg.: 3; ib. A: quod multi. 25, 26. DE: Nam sepe — obligatur deest. 26. E in marg.: Predicator obligatur cuilibet prodesse. 28. A: quis deest. 34. DE: acceptarunt. 35. E in marg.: Nota.

A man is bound to give all his strength to preaching.

Et si queratur ad quantum gradum debet quis instare evangelizacioni et martyrii passioni, dicitur quoad primum quod, sicut homo apponeret omnes vires suas ad Deum diligendum, sic et apponeret vires suas ad Christum predicandum; nec immisceret propositum laudis proprie nec intenderet novitatem aut vocatam subtilitatem sermocinandi introducere sed pure cogitaret quomodo honorem Dei et utilitatem populi apcius posset promovere, capiendo exemplum a Christo qui (ut legitur Marci III°, 20) instantissime predicavit, in tantum quod non vacavit illis comedere vel domi quiescere. Unde sic scribitur: *Cum audissent sui* disciputi, *exierunt tenere eum; dicebant enim quod in furorem versus est.* Nec licet evangelizanti famam auditorii nimis attendere vel curare, quia predicet instanter et oculo simplici verbum, Dei et sive populus edificetur sive non, premium sibi restat, eciamsi solis lapidibus (sicut de Beda legitur) predicaret. Unde de Christo legitur (Marci III° ubi supra et sepe alibi) quomodo superiores iudei ut sacerdotes et pharisei nitebantur continue interpretari ad deterius verba Christi. Quid ergo si apostate vel alii reprobi calumpniam posuerant sermonibus orthodoxis? Nam Marci (ubi supra) sic scribitur: *Et scribe qui ab Jerosolimis descenderant dicebant quoniam Belzebub habet et quia in principe demoniorum eicit demonia.* Quid ergo servo Christi et apostatis scandalizantibus et sinistre interpretantibus facta sua, cum ab eis non expectat laudem vel premium sed a Christo? Debet tamen cavere ne det occasionem ad sic loquendum et dolere quod apostate ex innata malicia sic loquuntur.

He should face martyrdom, but not court it.

Quantum ad secundam partem, de passione martyrii, certum videtur quod omnis fidelis debet laborare continue in causa et ministerio Dei sui et continue habere promptitudinem ad paciendum mortem pro causa fidei et pro Domino cui fideliter ita servit, non debet tamen affectare martyrium vel non declinare mortis periculum, cum Christus et membra sua precipua sic fecerunt, sed in omnibus istis oportet servare caritatem continue

1. E in marg.: Questio. 4. E in marg.: ad 1. 6, 7. A: sermoniandi. 9. Codd.: Matth. III°. 10. A: illis twice. 12. Codd.: inquit sui. 13. AD: enim quod; ib. DE: conversus; ib. A: licet deest. 14. A: adiutorii. 17. A: de deest; ib. E: cum predicaret. 18. A: legitur deest. 22. A: posuerint. 23. A: ab deest. 24. AD: quia Belzebub. 25. DE: Et quid ergo. 31. E in marg.: 2. 35. A: pro dominio; ib. E in marg.: Fidelis discipulus debet esse continue apostolus ad paciendum pro suo domino. 38. DE: observare.

et in consilio ac relevacione Dei confidere. Et in primo nimis multi deficiunt, in secundo vero pauci presumpcione fatua iniuriantur Christo et ecclesie et stolide se extinguunt.

Other good works should accompany preaching.

Sed quia non sufficit nuda predicacio nisi assit alia benefaccio, ideo sequitur in evangelio quod *Jesus circuibat curans omnem languorem et omnem infirmitatem*. Curavit (inquam) omne genus languoris quoad dolorem corporis et anime et omne genus infirmitatis eciam incurabilis per naturam. Fecit autem Christus ista generaliter tam quoad locum quam quoad morbum ad ostendendum universalitatem sui dominii et virtutis. Quod autem quidam sompniant Christum sic fecisse ad explorandum argucias phariseorum et scribarum qui imponebant sibi quod in virtute cuiusdam demonis hec fecisset, cum tamen demones habent tam loca quam virtutes limitata in que possunt suas versucias exercere: istud nec approbo nec reprobo sed scio hoc fuisse possibile et factum (si sibi placuerit); sed scio sompnium esse temerarium et periculosum in quo false fingitur causa intencionis vel operis Salvatoris.

Christ's pity on the multitude.

Videns autem turbas misertus est eis, quia erant vexati et iacentes sicut oves non habentes pastorem. In quo textu patet expressio miseracionis Domini quoad actum intrinsecum, sicut prius notificata est effectualiter per actum extrinsecum. Nec mirum quia (ut creditur) populus secutus est Christum propter sanitatem habendam, propter doctrinam audiendam et propter fidem de Messia cognoscendam; licet autem quidam propter causas alias secuti sunt Dominum, iste tamen sufficiunt, ut piissimus Dominus misereatur plebis sue, potissime cum multum erant vexati ex dormicione sub divo, labore corporeo et effectu utriusque cibarii; cum enim erant pasti ex phariseis qui licet erant tante docibiles, defecit tamen eis officium pastorale. Fol. 215b

The harvest and the labourers.

Dixit, inquit, *discipulis suis: Messis quidem multa, operarii vero pauci; rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam.* Ubi constat quod per messem maturatam intelligit genus fidelium, qui a Deo intrinsecus

5. A: Christus circuibat. 8. D: genus languoris eciam 9. AD: Christum: ib. AD: tam deest 10. A: quoad deest; ib. DE: quoad martyrium. 11. DE: hoc. 19. A: talem fingitur. 20. E in marg.: Populus Christum secutus est propter que. 30. A: Dominus deest: ib. A: plebi sue. 31. DE: sub duro. 32. E: in effectu: ib. D: et utriusque; ib. DE: cum non. 38. DE: quia a Deo.

5. Matthaei IX, 35. 22. ib. 36. 36. ib. 37, 38.

et evangelizantibus extrinsecus maturantur. *Ego*, inquit Apostolus, *plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit*. Isti autem sic maturati indigent ut ulterius in celeste horreum immittantur, sed operarii istius ministerii, hoc est, predicatores efficaces sunt valde pauci, ut patet ex malicia sacerdotum. Ideo cum omne donum perfectum desursum descendit a Trinitate que est pater luminum, Christi apostoli debent rogare ipsum qui est dominus huius messis ut mittat eos tamquam operarios in messem bene dispositam propter hoc ministerium tam largiflue premiandos.

How preachers are sent.

Ex quo notatur quod *nulli predicabunt nisi mittantur* (ut dicitur ad Rom. X°, 15). Si autem minister non mittitur a Christo ad istud officium, furtive ingreditur tamquam lupus. Et ex isto textu prelati cesarii blaspheme blaterant quod nisi ipsi licencient quantumcunque a Deo habiles non licet illis populo predicare. Et argumentum ad hoc est quod oportet quod mittantur a Deo ad illud officium; ergo oportet quod ab illis mittantur: que consequencia non haberet colorem nisi illi satrape forent. Sepe quidem contingit quod eorum vetacio nocet populo, cum expresse sint in capitulo phariseorum quos Christus (Luce XI°, 52) sic salutat: *Ve vobis legisperitis, quia tulistis clavem sciencie, ipsi non introistis et ipsos qui introibant prohibuistis*. Auferunt autem prelati clavem sciencie, quando videntur ferre potestativam scienciam et tamen inpresenciarum Dei sciencie sunt expertes, et hinc ipsi nec pascunt oves verbis salubribus sed veneno, nec permittunt quod alii docti et missi a Deo hoc faciunt ex suo fastu et questu indubie moti ad hoc facinus perpetrandum. Nec video quomodo ecclesiasticus posset patencius prodere Deum suum, tum quia non pascit sed depascit gregem Domini, tum eciam quia servos quos Dominus habilitat atque mittit reprobat et expellit.

Licet autem raro contingat sermocinantes fingere se mitti a Deo, cum hoc quod sint lupi heresim seminantes,

3. A: Ista . . . . maturata. 10, 11. A: operarios — premiandos deest. 13. E in marg.: Nullus predicet nisi mittatur. 14. DE: furtim ingreditur. 17. E in marg.: Argumentum pro missione predicatorum. 18. A: mutantur. 19. A: istud. 21. D in marg.: Deus. 22. D: in tempore. 23. E in marg.: Salutacio phariseorum. 24. DE: qui tulistis; A: tulisti. 25. E in marg.: Prelati auferunt clavem sciencie. Nota. 28. A: non pascunt. 29. A: permittit. 30. DE: faciant; ib. A: ex quo. 32, 33. A: tum — Domini deest. 33. A: tum et. 34. A: humilitat.

2. I Cor. III, 6.

If fanatics make false claims, the sloth of prelates is in fault.

hoc tamen contingit in minori parte et prelatorum desidia est in causa. Si enim ecclesia generaliter foret instructa in fide catholica per prelatos et quod quicunque contravenerit sue sentencie vel contrariam aut impertinentem extraneam docuerit sit tamquam apostata fugiendus, tunc totus populus abiceret talem hereticum nec acceptaret suum venenum. Modo autem deficit in prelatis sana doctrina per quam heresim talem populus subiectus destrueret; sed secte novelle que verbis prurientibus et prelatis applaudentibus sciunt populum spoliare sunt a prelatis admisse et alii viri evangelici a Deo edocti et missi (ut plurimum) eiecti. Et in isto multiplicantur tradiciones frivole Antichristi, ut non laboratur quod populus sciat causam et legem Dei defendere, sed quomodo prelatus debet servum Dei et suum adversarium statim extinguere.

Excessive value set on prelates' licenses.

Et patet secundo prelatorum cesariorum blasphemia qui dogmatizant patenter quod eo ipso quo illi quemquam habilitant ad predicandum vel aliud ministerium ecclesie faciendum, eo ipso est habilis quoad Deum; sed tunc indubie forent Deus. Ideo docet evangelium quod Christi disciputi rogent dominum messis, non prelatum cesarium, ut mittat operarios ad metendum, quia nisi ipse miserit tota alia missio ypocritica est venenum. Et patet tercio quod Deus vult hominem mereri orando pro illo quod ordinat sibi dari. Deus enim ordinat suos discipulos ad spiritualiter seminandum, et tamen vult quod orent ipsum et habeant ab eo licenciam ad taliter operandum. Sed totum hoc patet in materia de necessitate et contingencia futurorum.

Euntes autem predicate, dicentes quia appropinquavit regnum celorum. Infirmos curate, mortuos suscitate leprosos mundate: gratis accepistis, gratis date. In quo textu Magister optimus docet missos suos quomodo debent secundum formam quintuplicem ministrare, et primo quam formam debent in sermonibus observare. Tota enim sentencia predicandi stat in isto quod regnum celorum, tam Christus

1. A: et deest. 3, 4. A: contrarierint. 6, 7. DE: acceptarent. 7, 8. DE: sua doctrina. 8. A in marg.: 1. 9. A: discerneret. 11. DE: aliquando viri. 12. DE: missi sunt; ib. A: eiecti — multiplicantur deest. 13. Recte: quod non laboratur ut. 17. A in marg.: 2; E in marg.: Prelatorum blasphemia. 18. DE: quod dogmatizant. 19. A: humilitat. 20. A: humilis. 24. DE: ypocrisis. 25. A in marg.: 3. 26, 27. A: sibi — ordinat deest. 30. DE: de mandato. 33. DE: In cuius.

31. Matth. X, 7, 8.

quam ecclesia, appropinquavit ad gradum beatitudinis ultra hoc quod fecit antiquitus; et cum malignus apponit maiorem nisum ad impediendum, quando videt membra Christi magis proficere, debet predicator predicare populo quomodo assistente tanto adiutorio pro beatitudine instancius laboraret et quomodo cautelis | dyaboli retardantibus resisteret. Et ista magistri materia est sufficiens pro quibuscunque sermonibus populo predicandis. [Fol. 215v]

Good works enjoined.

Sed quia non sufficit benedicere nisi precedente bona intencione et recto opere, ut patet de verbo triplici Matthei VII°, 21, quod Christus implicat: *Non omnis*, inquit, *qui dicit mihi Domine, Domine intrabit in regnum celorum sed qui facit voluntatem patris mei qui in celis est;* ideo subiungit Christus quatuor opera realia que predicantes debent sermoni suo annectere: *Infirmos*, inquit, *curate;* ubi post tres beneficencias adiungitur evangelizanti quarto liberalitas et intencio predicandi. *Infirmos*, inquit, *curate;* quod mandatum non oportet universaliter intelligi, quia tunc paucos vel nullos hodie obligaret, sed loquitur de infirmitate spirituali qua peccatores mentaliter infirmantur. Cum ad illam infirmitatem et eius curacionem Christus preponderat, manifestum est quod eius curacionem prius intelligit atque mandat.

1. Healing the sick, i. e. the spiritually infirm.

Iterum, si Christus hoc universaliter mandaret, daret eque universaliter potenciam ad miracula faciendum; quod manifestum est capere instanciam in sancto Apostolo; ipse enim fuit eque sanctus, quando consuluit Timotheo uti modico vino propter stomachum et contra infirmitates suas uti medicamine naturali, sicut quando patrem Publii miraculose sanavit a febribus. Quia ergo universale tamquam prius particulari a natura primo intenditur, ideo Christus hoc mandatum universale precepit quod evangelizantes curent infirmos ad sensum expositum.

2. Cleansing lepers, i. e. the proud.

Sed quia *inicium omnis peccati superbia*, ideo secundo subiungit quod *mundent leprosos*, quod debet omnino verificari et intelligi de superbis. Omnis enim viator citra Christum in aliquo tempore est superbus, ideo oportet quod sua mundificacio incipiat a se ipso. Sicut enim corporaliter leprosus in cute turget difformiter,

1. DE: quam discipuli. 2. fecit antiquitus; ib. E in marg. corr.: fuit. 6. DE: laboret. 6, 7. DE: retardantis. 13. A: qui in celis est deest. 16. A: curate etc. 19. E in marg.: Infirmos curate qualiter. 20. A: spirituales. 21. A: cum enim. 35. A: quod oportet; ib. E in marg.: Leprosi qui sunt.

34. Eccli. VIII, 15.

fetet anhelitu et emittit vocem femineam raucam et acutam, sic est de spiritualiter leproso vel superbo; nam opera sua sensibilia vel superficialia facit, ut magis mundus appareat; que est magna difformitas apud Deum, er per consequens, habet famam fetentem ecclesie triumphanti. Nam Exod V°, 21 dicit Israel sancto Moysi et Aaron *fetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone.* Sic est de superbis quibuslibet quoad Deum, quia Luce I°, 51 scribitur: *Dispersit superbos mente cordis sui.* Et quantum ad vocem superbi, patet quod est pusillanimis indignans, ut femina vel mutus aut raucus propter timorem temporalium que affectat.

3 Raising the dead, i. e. by preaching to those who are dead in sin.

Sed quia virtus consistit circa difficile, ideo Christus precipit evangelizanti terminum ultimatum, dum mortuum spiritualiter per peccatum precipit ex frequencia predicacionis et sanctitate vite cum Dei gracia suscitare. Et quoad formam ac intencionem evangelizancium ipsis precipit *gratis dare;* et ista simonia in clericis et prelatis qui emunt aut vendunt sacramenta, evangelizacionem et alia beneficia ecclesiastica inficit totum mundum et facit quod illi qui videntur esse prelati ecclesie non habent potestatem huiusmodi qualem fingunt. Sed sicut menciuntur se servare spiritualiter has virtutes, sic menciuntur de pompa dominice potestatis. Non enim haberent illam nisi eam a Deo reciperent, sed Deus eternaliter omnisciens previdens in eis disposicionem continuam non dat eis potestatem huiusmodi quam si haberent nunquam gratis vel sine crimine uterentur. Christus enim nunquam communicat dona naturalia vel supernaturalia creature nisi ad profectum ecclesie; ideo sompnians quod talis reprobus habet potestatem quam fingit doceret hodie efficaciter ex sensu, racione probabili vel scriptura. Scio quidem quod Deus posset dare reprobis et de facto dedit huiusmodi multa bona, sed nec debemus credere nec supponere de dato prelato reprobo quod sic fecit nisi aliquo trium modorum et specialiter ex opere doceatur. Sed finaliter Christus prophetando predicit apostolis suis periculum ex comitancia iniquorum et medicinam qua a periculo tali caverent et hostes suos finaliter superarent: *Ecce*, inquit, *ego mitto vos sicut*

4. E: mundo. 7. D: fetentes facitis. 9. A: despexit. 16. DE: sanctitatis vita. 17. E: Ex quoad formam et. 18. E in marg.: Gratis dare. 19. DE: evangelizacionis. 25. DE: receperant. 26. A: indisposicionem. 29. DE: que dat dona. 29, 30. DE: vel spiritualia. 34. DE: Sed non.

agnos inter lupos. Estote ergo prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbe (cuius exposicio patet alibi Sermone XXIII° huius et Sermone XXX° prime partis).

SERMO XXXIX.

Elevatis Jesus oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes spiritu, quoniam vestrum est regnum celorum. Luce VI°, 20.

The comment on this text is in Sermon XXVII.

Istud creditur esse evangelium de quo Matthei V°, quia non repugnat quod ibidem datur complecius et hic brevius, cum omnia que hic dicuntur in alio evangelio confirmantur. Et potest sermo istius | [Fol. 215d] evangelii aptari ad populum et martyribus applicari. Omnis enim causa, martyrii merces et hortacio in evangelio isto includitur, ymmo evangelium instar speculi indicat homini totam faciem huius mundi, faciem sui ipsius secundum interiorem hominem et exteriorem, ymmo faciem Dei sui, eo quod quatuor sunt sensus scripture in cuius qualibet parte relucent iste quatuor facies, si visio interioris hominis illi parti speculi sit aptata. Notata ergo exposicione dicta in Sermone XXVII° videlicet in die Omnium Sanctorum potest materia huius sermonis secundum congruenciam loci et temporis adaptari.

SERMO XL.

Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Matthei X°, 23.

Christ teaches His soldiers to flee from persecution.

Hoc evangelium docet martyres quomodo debent laborare in ecclesia militante. Christus enim conquestor optimus docet suos milites per fugam et pacienciam conquirere sibi regnum; nec hoc est vecordia sed summa prudencia quam qui non didicerit detrudetur ad maxime penalem pacienciam infernalem, quia (ut patet alibi) summa medicinalis pro via est hominis paciencia et summa penalis in tartaro, cum dampnati non possunt

2. A: sicut deest. 3. A: Sermone III; ib. A: huius — partis deest; ib. DE: Sermone II. Correxi. Cf. Serm. XXX. Prim. Pars, pag. 206. 5. A in marg.: Sermo XXXIX; D in marg.: XXXIX; ib. DE: dicebat ad discipulos. 9. DE: quod idem. 11. A: aptari deest. 24. A in marg.: Sermo XII (sic) XL; D in marg.: XL; ib. A: persequuntur; ib. DE: civitate una. 33. A: summe; ib. E in marg.: Probacio fuge; ib. DE: possent.

24. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 206.

quicquam facere ad laudem suam vel meritum, sed debent ex necessitate quicquid impositum fuerit eis pati. Docet ergo Christus, primo quod ad continuandum pugnam cum inimicis ecclesie, cum persequuntur eos in una civitate fugiant prudenter in aliam. Hoc enim docet natura quod pars tam animati corporis quam inanimati cedat, dum detruditur forciori; et potest ex morali principio demonstrari; nam quicunque positus in adopcione libera duorum bonorum eligeret magis bona. Viator ergo positus in adopcione brevius paciendi mortem in causa Dei minus promerendo vel diuturnius magis promerendo eligeret secundum, cum sit meritorie magis bonum. Et tercio confirmatur istud consilium ex Christi vita et opere consultivo qui sepe aufugit ab hostibus quousque habuit summam maturitatem temporis sicut maturitatem summam continue habuit quoad mores.

The devil incites men to court martyrdom.

Nec valent cavillaciones dyaboli quibus sic arguit: Iam instat causa in qua possis secure pati martyrium et per consequens acquirere tibi regnum, et dilacio est incerta, cum mora trahit periculum; ideo debes te modo exponere moriendo.

Merit does not consist in mere suffering.

Hic dicitur quod non in nuda passione mortis vel pene consistit meritum, cum sceleratissimi taliter paciuntur, sed oportet causam et modum attendere, cum passio non sit per accidens meritoria aut demeritoria, et in omni per accidens oportet per se racionem attendere. Oportet ergo omnem viantem precedente vita sua meritoria ad consilium divinum et impulsum attendere, quia remanet sibi libertas arbitrii et potestas secundum virtutem intrinsecus operandi (ut patet supra Sermone XXXIII°). Ideo sicut vecordia est homini concurrentibus circumstanciis timere mortem serviliter, ita stulticia est homini deficientibus requisitis circumstanciis mori vel pati penaliter; ideo cum nesciat dyabolus docere circumstancias cum quibus debet homo mori vel mortem fugere (et utrumque potest bene fieri), oportet ad magistrum superiorem recurrere. Nec timeret fidelis, quando haberet instinctum vel revelacionem ita facere

1. A: quicquid. 10. DE: brevius deest. 12. DE: magis deest. 14. DE: quid. 17. E in marg.: Obieccio contra fugam; ib. A in marg.: 1. 18. DE: nam instat; ib. DE: posses. 22. AE in marg.: Responsio. 23, 24. DE: ita paciuntur. 29, 30. A: remanet — supra deest; ib. E: secundum veritatem. 32. A: timore. 34—36. E: pati — vel deest. 36. E: non fugere; non added; ib. E: posset. 37. E in marg.: Recurrendum est ad magistrum superiorem in occursu mortis.

nisi forte vel peccatum proprium vel vite macula sit in causa. Ideo si homines trepidant et perplectuntur in ista materia, sciant quod proprium peccatum istud causat. Unde sicut beati non dubitant de securitate sue beatitudinis, sic ducti spiritu Dei non dubitant de ydoneitate temporis paciendi.

The devil urges the value of life.

Quod si dyabolus secundo sic arguit: Bona naturalia hominis sunt bona Dei et bona sue ecclesie plus prodessencia quam particularis beatitudo, cum ergo non licet commutare bonum melius pro peiori, quia prima racio que est Dominus omnium illud vetat, videtur quod non licet alicui subire martyrium, ubi posset naturam suam defendere vel servare. Accidens ergo est minus bonum substancia, et sic particularis beatitudo est minus bona quam substancialis natura. Et confirmatur ex hoc quod nulla creatura potest appetere se non esse, ergo non potest esse racio ut homo velit racionabiliter se non esse.

Hic dicitur primo, supponendo secundum Augustinum III° De Libero Arbitrio, quod nec homo nec aliquid potest appetere se non esse, secundo suppono quod tota personalitas hominis conservatur in spiritu eciam a corpore separato, et tercio | suppono quod quantumcunque partes cuiuscunque corporis qualitercunque separate fuerint remanet eadem essencia, pars mundi et creatura Dei. Quibus suppositis dico dyabolo quod prima pars maioris est vera, sed secunda pars eius capit instanciam, cum particularis beatitudo prosit toti ecclesie et per consequens toti mundo; ymmo sicut multorum trahencium navem quilibet trahit illam, sic multorum prodessencium ad bonum aliquod quodlibet eorum prodest ad idem secundum gradum ultimum quo est bonum. Ex quo patet quod nulla creatura potest prodesse ad magis bonum quam potest quelibet, eo quod quelibet potest prodesse ad maximum bonum creatum, verumtamen creatura ut est melior magis prodest; et sic non sequitur: Si aliquid prodest ad tantum bonum, tunc tante prodest, quia talis tantitas attendi debet penes

Fol. 216ᵃ

Answer.

2. E: vel perplectuntur. 5, 6. DE: se ydoneitate terminis paciendum. 7. A in marg.: 2; E in marg.: Obieccio secunda. 11. E in marg.: Nota. 12. DE: potest. 13. E: Accidens enim. 15. E in marg.: Confirmacio. 18. A in marg.: Responsio, 1, 2, 3; E in marg.: Solucio. 20, 22. E: supponendo. 22. DE: quod deest. 23. A: corporis deest; ib. DE: qualitercunque deest. 25. E in marg.: Solucio. 31. A: quoad. 32. E in marg.: Correllarium. 37. E: tanto; ib. A: debet twice.

18. Aug. Opp. tom. I, pag. 617 seqq.

quantitatem propriam talis boni. Conceditur ergo quod bonum nature sive substancie talis martyrizandi est melius bonitate absoluta quam quodvis accidens et sic iuxta dicta Sermone . . . . quilibet martyr Christi appetit omnia bona nature sue et nulla appetit non esse. Et hinc Christus dicit animando suos ad martyrium: *Capilli,* inquit, *capitis vestri omnes numerati sunt,* quasi diceret si vultis habere illos modo perfectissimo sicut singulas partes vestras, nolite propter dolorem separacionis momentanee timere subire martyrium. Ymmo iuxta supposicionem secundam et terciam illa materialis essencia quantumcunque divisa fuerit eidem persone hominis continue est servata. Sicut ergo agricultor proicit semen suum in terram lutosam, ut ipsum postmodum habeat magis fructiferum, sic fidelis viator partes corporis sui proicit ad contricionem et penam, ut fructificent sibi postmodum ad beatitudinem. Ideo secundum beatum Jacobum talium membrorum dyaboli infidelis vecordia est in causa; ideo dicit Christus Petro Matthei XIV°, 31. *Modice fidei quare dubitasti?* Et patet quod in confirmacione huius secundi argumenti verum concluditur.

The martyr does not lose his life but regains it more perfectly.

Sed tercio instat dyabolus quod multi de facto appetunt se non esse, quia gratis occidunt se ipsos cultello, submersione, precipitacione et modis aliis. Sicut ergo volunt suam desicionem per remocionem de presenti, sic volunt suum convertibile quod est ipsos non esse postquam fuerant. Et confirmatur ex scriptura multiplici, nam Yob X°, 18 scribitur: *Qui utinam consumptus essem ne oculus me videret.* Scarioth eciam tamquam magis bonum eligens sibi laqueo se suspendit, unde Christus confirmat quod *bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille.*

The devil argues from suicide that men desire extinction.

Hic dicitur iuxta doctrinam magni Augustini quod nichil potest appetere se non esse, quia omnis appetitus terminatur ad bonum vel apparens bonum, sed nulli rei potest esse bonum vel apparens bonum quod ipsa

Nothing can desire not to be.

3. AD: melior. 4. D: Sermone sequitur lacuna; ib. E in marg.: Nota. 6. E: discipulos in marg. added. 13. DE: Sicut igitur; ib. E in marg.: Exemplum de semine. 15. DE: magis deest. 16. DE: fructificet. 19. E: dixit; ib. D: Matthei XVIII°. 22. D in marg.: Utrum melius est non esse quam esse quandoque; E in marg.: Obiectum tercium. 23. DE: ipsos deest. 30. AD: eligens deest; ib. E in marg. add. 33. A in marg.: Responsio; E in marg.: Solucio; D in marg.: Nichil potest appetere se non esse. 35, 36. A: sed nulli — bonum deest. 36. E in marg.: Nihil potest appetere se non esse.

6. Lucae XII, 7. 31. Matth. XXVI, 24

non sit, ergo non potest illud appetere; non (inquam) potest esse alicui rei bonum quod ipsa non sit, quia si hoc sit sibi bonum, tunc tam hoc est quam illa res cui est sic bonum, et per consequens simul sunt ipsam rem esse et ipsam non esse. Et per idem non potest apparere sibi bonum, quia esto quod appareat sibi bonum, tunc si est cum illa apparencia, tunc simul idem est et non est; et si non est cum illa apparencia, cum sit per se notum nichil simul esse et non esse, non apparet alicui quod sit bonum sibi ipsum non esse. Conceditur ergo in primo argumento quod multi gratis occidunt se ipsos et tamen nullus eorum appetit vel potest appetere se non esse; ymmo si maniacus homo de se ipso asserit, Augustinus vere asserit quod mentitur. Omnes enim tales appetunt se melius esse, quia a pena quam sufferunt liberari, ideo appetitus terminatur ad esse divinum quod racione bonitatis sue anime appetunt. Unde talibus quibus apparet esse bonum se ipsos occidere apparet esse bonum quod sint occisi et per consequens apparet illis esse bonum quod sint. Nam si quomodolibet sit bonum alicui vel esse vel non esse, bonum est ipsum esse, quia bonum est quod habeat illud bonum. Sicut ergo primum principium est per se notum intellectui, sic primum bonum est per se desideratum appetitui.

Such a desire involves a contradiction.

What suicides desire is a better existence.

Quantum ad secundam logicam, dicitur quod nulli volunt se non esse sive desinere, sed bene volunt se desinere esse in corpore. Ideo subtilissime dicit Apostolus: *Cupio dissolvi et esse cum Christo.* Non dicit: Cupio non esse, sed cupio magis esse. In hoc tamen est contencio inter logicos quod quidam asserunt hominem eo ipso desinere quo moritur, et sic deficere vel non esse hominis sumitur infinite vel positive pro quacunque negacione particulari esse hominis, ut non esse in corpore pro isto tempore est non esse. Aliis autem subtilioribus videtur quod nemo desinit esse nec est non esse alicuius hominis, cum cuiuslibet hominis qui fuit vel erit sit esse

Distinctions as to not being.

1. DE: non in quantum. 3. DE: tam deest; ib. E: quod illa. 5, 6. A: et per — bonum deest. 11. E in marg.: De occidentibus se ipsos. 17. A: omnia appetunt. 19, 20. E: occisi — quod sint deest. 20. A: quod sint deest. 21. DE: quocunque modo; ib. DE: alicui nichil. 22. DE: ipsum deest. 24, 25. D: desidatum. 26. E in marg.: 2. 33. DE: posito. 35. DE: est deest. 35. E in marg.: Nemo desinit esse. 35, 36. A: superioribus videtur. 36. E in marg.: Nota.

14. S. Aug. Opp. tom. VII, 20—23; IX, 653. 29 Philipp I, 23.

pro suo tempore | et sic mors non est desicio hominis sed actuacionis corporis sui per animam; nec est illa desicio non esse illius actuacionis, quamvis ad illam consequitur illam actuacionem fuisse et postea non esse; non enim sequitur: Illa actuacio nunc non est, ergo non est, cum arguitur ab inferiori ad suum superius negacione preposita. Fol. 216b

Job believed he should be in glory even though he had never been born.

Sed istam contencionem relinquo logicis, concedens quoad tercium cum beato Augustino quod Yob voluit fuisse non natus ex utero sed mortuus in utero et sic esse; si enim appetit fuisse consumptus et non potuisset fuisse consumptus nisi fuisset appetit fuisse. Et patet hoc ex textu multiplici. Videtur ergo beatum Yob credidisse quod ex fide sua et predestinacione fuisset in gloria, licet nunquam fuisset natus ex utero, sed genitus in utero et occisus, quia ipse inter omnes philosophos fuit in duabus supposicionibus solucionis secunde firmius stabilitus. Ideo dicit Yob cap. XIX°, 27: Quod *Deum suum visurus est ipse et non alius.* Scivit enim iste philosophus quod qualitercunque corpus suum in via attritum fuerit remanebit eadem persona et non alia in die novissimo suscitanda. Scivit eciam quod idem corpus in numero quantumcunque variatum fuerit vel discontinuatum redibit, cum eadem materialis essencia reintegrata fuerit, quia ydemptitas corporis numeralis vel substancie materialis non dependet ab ydemptitate numerali forme materialis vocate substancialis, cum sit modus accidentalis illi materiali essencie.

Only want of faith makes a christian fear death.

Et patet per modum epylogi quod non obstat nisi infidelitas quare christianus sic trepidat mortem pati. Servemus igitur caritatem ad quam simpliciter attendamus, proicientes totam nostram sollicitudinem in ipsam et de mortis stimulis non curemus, quia assistente caritate mortificacio non nocebit; ideo dicit Apostolus post gloriosam mortem Christi ad passionem suos discipulos confortantem, *ubi est mors victoria tua, ubi est mors stimulus tuus?* I Cor. XV°, 55. Timor quidem mortis nulli debet incuti nisi racione peccati quod destruit caritatem.

2. A: corporis super. 3. DE: non esse deest. 4. A: conceditur. 8. A: istam deest. 9. E in marg.: 3. 11. A: potuit. 13. E in marg.: Ut consumptus esset Job. 17. AD: secundo. 21. A: eadem deest. 24. D: cum cum. 26. E in marg.: Nota. Ydemptitas numeralis, materialis. 27. DE: quia cum. 31. A in marg.: Nota confortacionem. 38. DE: nullo.

9. S. Augustini Opp. VII, pag. 698.

Sed sequitur ex textu: *Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israhel, donec veniat filius hominis.* Quod verbum videtur sane posse intelligi, notando quod Christus non solum dirigit sermonem istum ad illos discipulos sed ad quoscunque martyres aut confessores usque ad finale iudicium fideles ecclesie convertentes. Secundo videtur quod intelligit per civitates Israhel greges fidelium qui constituent civitatem magnam Jerusalem in die iudicii. Quilibet enim talis grex sicut et quelibet eius persona est civitas quam Christus inhabitat qui est Israhel, quia vir videns Deum et caput ecclesie.

Explanation of Christ's prophecy.

Tercio videtur quod Christus animat suos martyres ad dictum ministerium per hoc quod ipsum non erit finaliter consummatum, antequam ipse veniat potestative et realiter ad finale iudicium, quando omnes servi tales habebunt gaudendi materiam et omnes vecordes in isto ministerio habebunt materiam condolendi. Et iste videtur mihi esse sensus huius verbi evangelici tam priori conveniens quam sequenti quam eciam conformis modo usitato sepius in scriptura (ut patet Apoc. XXI°, 2: *Vidi civitatem sanctam Jerusalem*).

Sed ulterius Christus removet terrores qui timorem incuterent ad hoc ministerium consummandum: *Non est,* inquit, *discipulus super magistrum nec servus super dominum suum.* Et hec racio daret fideli cuilibet plenam fidem ad paciendum martyrium si oportet, supponendo primo quod omnes tales ministri ecclesie sunt Christi discipuli atque servi. Sic enim vocarunt se apostoli servos domini Jesu Christi. Quo supposito fiat hec racio. Nullus discipulus vel servus magistri vel domini tam prestantis et tam recte conversantis debet appetere esse superior tali magistro, sed omnes eius discipuli vel ministri pro tempore viacionis habent Christum suum magistrum istius condicionis; ergo non debent appetere esse ipso superiores, sed ipse usque ad mortem passus fuit tribulaciones gravissimas excusso quocunque timore vetante; ergo eius discipuli singuli deberent se taliter habere. Nam in omni recta policia *sufficit discipulo*

Christ's example our encouragement.

2. A: Israhel deest. 2, 3. DE: quod verum. 3. AE in marg.: 1. 6. AE in marg.: 2. 10. A: quam Jesus. 12. AE in marg.: 3. 14. D: regulariter. 15. A: secundum tales. 19. D: quod est conformis; E: quia est. 22. D: conservandum. 24. A: daret cuilibet fidem. 25, 26. A: ad paciendum — oportet deest. 28. DE: servi; ib. AD: Christi deest. 29. DE: tam deest; ib. E in marg.: Racio pro littera. 30. A: tam racionabiliter. 31. DE: cum magistro. 36. E: ventate ergo; ib. DE: singuli deest. 37. DE: recta deest.

1. Matthaei X, 23. 22. ib. 24.

et servo quod sit sicut magister eius vel dominus, quia cum superior racionabiliter et iuste acceptat et appetit talem statum, minister eius foret iniustus negando sibi debere competere talem statum. Si enim Christum secundum omnia opprobriorum genera exprobrarunt in tantum quod *eum Belzebub vocarunt quomodo eius discipuli* pro suo nomine et propria beatitudine *non sic facerent? Ne ergo timueritis* | *eos*, ministerium ecclesie et vobis tam utile serviliter omittendo. In isto argumento Christi oportet quemcunque viantem in infidelitatem blasphemam cadere vel conclusionem Christi de tali ministerio fideli concedere. Si enim dicit cum Egea quod Christus in tali passione fuit fatuus est blasphemus, si secundo dicit quod Christus sic debebat pati pro excellencia caritatis et non aliquod membrum suum, est insanus hereticus. Quis enim recte consenciet quod magister purgacione vel salvacione in persona sua non indigens debuit ita pati, et tamen eius discipuli valde egentes et rei criminis non debuerant ita pati, cum fides sit quod non aliter sunt salvandi. Si tercio in verbis concedat hec omnia et in opere non dat operam ad implendum, est dampnandus scismaticus et ingratus. Est (inquam) dampnandus ex verbis propriis, est secundo scismaticus, quia facit divisionem inter Christum qui est caput ecclesie et eius membra, ymmo imponit martyribus Christi stulticiam, et est tercio ingratissimus, cum dominus suus qui non indiguit pro eo tot et talia passus fuit; cum ipse nec dignatur ipsum sequi in moribus nec pro eius amore aut culpa propria quidquam pati.

We are bound to accept Christ's teaching.

Fol. 216c

Quantum ad confirmacionem de Scarioth, certum est quod ipse ex priori peccato dampnabili et infructuosa penitencia factus est stultus, dum laqueo se suspendit, ac si foret filius Caym qui post occisionem Abel dixit Gen. IV°, 13: *Maior est iniquitas mea quam ut veniam merear.* Et sic (ut credo) videbatur sibi melius pati prius mortem quam cum hominibus tam dolorose et timide conversari. Et sic Christus asserens quod *bonum erat illi si natus non fuisset* loquitur indubie de nativitate ex utero que sola quoad nativitatem animalis proprie

3. DE: eius deest; ib. DE: venandus sibi. 11. A: conclusione. 19. DE: est quod. 20. A: sint; ib. DE: Sed tercio. 22. A: ingratus est. Est. 23. AD: et secundo. 30. E in marg.: De Scarioth. 34. A: Gen. IV° deest. 35. A: meriar. 36. AD: post mortem.

37. Matthaei XXVI, 24.

vocatur nativitas. Alia enim vocata nativitas in utero vocatur intranea produccio anime cum corpore vivo sive persone incepcio; et plane patet fideli quod Christus non asseruit bonum fuisse Scarioth eum non fuisse, cum tam subtilis logicus tam signanter asserit quod bonum erat illi si natus non fuisset. Si ergo bonum erat illi se non fuisse natum, tunc et ille fuisset; et fuisset aliqualiter sibi bonum. Ideo certum est quod sicut Yudas per accidens profuit ecclesie, sic profecit indirecte et per accidens sibi ipsi. Sed videtur ex hoc evangelio quod non fuisset dampnatus tam penaliter pena sensus vel dampni in casu quo fuisset occisus vel mortuus in utero matris sue, et cum multis videtur probabile quod tunc fuisset dampnatus, videtur illis quod modo sit gravius sic dampnatus. Nec debemus intelligere solum negative assumptum Christi, quando dicit quod si homo ille non fuisset natus, esset bonum illi, quia (ut instant logici) ex negativa tali non sequitur affirmativa. Sed doctor realissimus capit non sine causa subiecti constanciam quod bonum erat illi pro illo meditullio temporis pro quo fuit inclusus in utero: et similiter bonum erat illi ex Dei gracia consequenter, cum Deus misericorditer ipsum dampnat. Sed non eque bonum, si cum istis paribus non fuisset natus ex utero sed tamquam monstrum mortuus et ad statum hominis non attingens.

Christ does not say it would have been better for Iscariot not to have existed.

SERMO XLI.

Ponite in cordibus vestris non premeditari quemadmodum respondeatis. Luce XXI°, 14.

Dictum est superius (Sermone XXXI°) quomodo hoc evangelium debet intelligi. Multi quidem retrahuntur a Christi ministerio et sua causa propter ignoranciam et diffidenciam responsionis provide defendendam; unde videtur michi quod philosophica sentencia et disputacio sophistica introducta sed maxime lex Antichristi diffiniens quomodo quicunque sibi adversans eciam Christi disci-

Evil of sophistical disputations.

1. E in marg.: Nativitas duplex. 4. DE: asserit; ib. AD: cum deest. 6. A: sic non fuisse natum. 6, 7. A: Si ergo — natum deest. 14, 15. A: videtur — dampnatus deest. 15. E: sic deest. 16, 17. DE: Christi quod ly homo; ly verbum Bohemicum = si. E ad vocem ly in marg.: si. 23. DE: Sed cum eque. 28. A in marg.: Sermo XLI; D in marg.: XLI; E in marg.: De martyribus. 29. A: Luce XXXIII°. 30. DE: XXXI° deest. 31. AD: retrahunt. 33. A: defendenda.

28. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 209.

pulus est dampnandus, omnia (inquam) talia abrenunciari debent a discipulo magistri compendiosissimi qui *dabit* sibi indubie *os et sapienciam* ad detegendum fidem in brevibus *cui non poterunt resistere* et contradicere. Ideo primo est verbum mentis ex illapsu Dei tamquam fides data a Domino supponendum, secundo est verbum oris cum prudencia proponendum et tercio est omnino verbum operis in caritate fervida exequendum.

Vain questions need not be answered.

Quando autem queruntur questiones impertinentes vel introducuntur vane difficultates, taceatur responsio, cum Christus omnisciens sic tacebat et servata constancia mentali adversarius confundetur et verificabitur hoc dictum Christi quod suis discipulis *non poterunt resistere vel contradicere omnes eorum adversarii;* resistere quidem in factis vel | contradicere in verbis. Fol. 216[d]

Sed contra istud est dictum beati Stephani Act. VII°, 51 quod *iudei Spiritui Sancto restiterunt*, ergo multo evidencius tam iudei quam alii reprobi possunt resistere quibuslibet christianis. Sed equivocacio tollit istud obiectum: Aliquod enim est resistere quod est Dei beneplacitum simpliciter impedire, et sic loquitur hoc evangelium, sed aliud est resistere quod est Dei preceptum sive consilium declinare, et sic loquitur beatus Stephanus. Quicunque ergo fuerit in caritate et membrum Christi sub eius auctoritate quicquam precipiens oportet quod illud impleatur vel quod ipse meritum aut equivalenciam consequatur et si vult aliquid quod Deo est beneplacitum adimplere, perficietur sine resistencia compossibili.

Resistance to God's will.

Et istud est solamen sufficiens servo Christi, cum predicendo difficultatem predicit Christus discipulis suis resistenciam summe gravem: *Trademini*, inquit, *a parentibus et fratribus et cognatis et amicis et morte afficient ex vobis.* Ista autem tradicio et perempcio licet quandoque fuerant execute ad literam, tamen videtur mihi quod generalius et pertinencius possent intelligi de confederacione spirituali secundum apparenciam huius mundi. Nam curati superiores vocantur parentes et curati

Christ's prophecy applied to the existing church.

1, 2. DE: abbreviari. 3. A: detegendi. 4. Codd.: poterint. 5. DE: primum. 6. A: a Domino deest; ib. E in marg.: Triplex verbum. 10. A: introducantur. 11, 12. DE: consciencia. 12. E in marg.: Impertinentes questiones. 13. DE: verbum Christi vel dictum Christi; ib. D in marg.: Quomodo discipulis Christi non possunt resistere omnes adversarii; ib. DE: poterint. 16. E in marg.: Obieccio. 19, 20. E: illud obiectum. 20. E in marg.: Responsio. 27. Cod.: Sic vult. 32. A: amicis mortem. 37. A: ut curati.

4. Lucae XXI, 15. 31. ib. 16.

inferiores vel ministri priorum vocantur fratres, cognati vero vocantur prelati vel clerici qui superioribus sunt subiecti. Et amici vocantur quicunque subditi qui fideliter debent contra Antichristum et eius discipulos suffragari. Nam in illis quatuor usque ad diem iudicii erit maius periculum.

Parents = the Pope.

Vocatur autem papa cesarius pater omnium christianorum beatissimus et sua ecclesia dicitur mater nostra; et patet ex eorum practica quomodo simplices traduntur per tradiciones eorum in manus dyaboli. Nulli enim distancius sequuntur Christum in vita, et per consequens nulli sunt legi Christi magis contrarii et sic blasphemant in usurpacione nominis sanctissimi et aliarum denominacionum quas ypocrite sibi attribuunt manifeste mendaciter. Cum autem tradunt simplices in tradiciones Antichristi sive dyaboli, quid aliud faciunt quam quod parentes in homine tradunt suos filios spirituales in fauces dyaboli? quod est longe periculosius quam corporaliter ipsos occidere.

Brothers = the bishops.

Fratres autem sunt episcopi et prelati cesarii quos episcopus Romanus nominat fratres suos et ipsi dimissa auctoritate legis Domini tradunt simplices nedum ad mortem vel ad carcerem corporalem ad mandatum sui principis sed excommunicant, interdicunt et alias censuras sevissimas imponunt subditis cruciando. Et finis huius tradicionis non est ut anima beatificetur et subditus secundum legem Domini corrigatur, sed ut pecunia colligatur.

Kinsfolk = priests and religious;

Cognati vero, ut omnes religiosi vel presbyteri qui predictis consenciunt adiuvando sunt cognati, qui tradunt simplices in manus raptorum corporalium atque dyaboli, quando contempta sive postposita lege Dei astringunt ad leges hominum sibi contrarias vel ad minimum tardativas. Omnes enim predicti confederati false accipiunt sibi nomen, ut (sicut blasphemant) cum Deo in homine et per ypocrisim sunt de genere Antichristi, sic sunt dyabolici parentes, fratres, cognati et amici, ut sinistre cognati sunt falsi fratres, monachi atque canonici et breviter quicunque vocati religiosi

1. DE: inferiores vel sequitur lacuna; A addit: falsi ministri; ib. E in marg.: Parentes. 1, 2. A: fratres — vocantur deest. 6. A: erit deest. 8. E in marg.: Papa pater vocatur. 11. D: sequuntur; alia manu scriptum. 12. A: magis deest. 16. A: sunt diaboli. 17. DE: in honore. 20. E in marg.: Fratres. Nota. 23. DE: vel carcerem. 29. E in marg.: Cognati. 35. DE: sic blasphemant. 36. DE: in honore. 38. A: falsi monachi.

qui dissipant legem Dei ac ordinacionem Christi, leges novellas introducendo ac simplices ultra hoc quod ecclesie expedit spoliando.

Friends = the secular arm

Amici vero quarto vocantur seculare brachium tractum ad consensum priorum vel per ypocrisim vel per lucrum vel per aliam carnalem amiciciam aut mundanam. Illi enim sunt qui contra christianos simplices et observatores legis Domini immediacius persecuntur.

Antichrist's supporters claim an antiquity of 200 years.

Sed quia rari vel pauci sunt qui detegunt istam cautelam dyaboli, ideo Antichristus et amici sui excecant papam per istam arguciam: Istis (inquiunt) ducentis annis, ymmo a tempore cuius non est memoria, stetit ecclesia in hac vita et fide quam docet Romana ecclesia, mater nostra; sacrilegum ergo et nimis hereticum foret a religione ista excidere. Et confirmatur ex hoc quod plures et maiores prelati, quia omnes de confederacione ista quadruplici, in istud consenciunt; evidencius ergo foret populum laicalem credere tot et tantis testibus quam uni vel paucis singularibus qui sunt manifeste de heresi et ignorancia diffamati. Sed rogemus dominum Jesum Christum cum tota ecclesia triumphante | ut auferat istud velamen a cordibus laicorum, supponendo primo fidem conversacionis Christi que in evangelio est expressa. Et patet plane ex evangelio quod in ecclesia legitur cottidie quantum iste secte sunt vite et legi Christi contrarie. Fol. 217[a]

Et patet quod modica est evidencia cuicunque fideli si istis ducentis annis et amplius fuit cursus talis Antichristi cum sectis suis, ergo hereticum est isti cursui resistere vel sibi contradicere. Nam per tantum temporis et amplius (ut dicitur Apoc. XX°, 7) *dyabolus est solutus*, ymmo si ista stulticia excecat aliquos, iuxtaponant (rogo) evidenciam istam saracenicam clariorem: Istis quadringentis annis et amplius observata fuit Machometi religio et plures persone graviores in fama et reputacione mundana observarunt sine repugnancia suam religionem; ergo non debet credi paucis et inferioribus qui ex sua stulticia hanc impugnant; color quidem evidencior foret in ista argucia quam priori. Et sicut nostre secte con-

The Mohammedans might claim one of 400 years.

4. E in marg.: Amici. 5. DE: sensum; E add. con (sensum). 9. A: et pauci. 11. A: ipsum per; ib. E in marg.: Arguecia Antichristi. 17. DE: ista quarta. 22. E: afferat. 25. A: quantum deest. 27. A in marg.: Obieccio. 30. A in marg.: Responsio. 33. DE in marg.: Machometus; A in marg.: Nota. 38. A: repugnant. 39. A in marg.: Nota.

tendunt et confabulantur sine racione quod ille habent fidem religionem et habitum orthodoxum, Saraceni autem observunt statum scismaticum et blasphemum, sic econtra ipsi dicunt de nobis et rogant Deum quod ad fidem et religionem suam catholicam convertamur. Cum igitur illi sunt plures, potenciores et mundo graviores quam nos qui tam ipsis quam Christi regulis adversantur quomodo non debet pocius credi illis quam nostris, potissime cum simus viri secundum duplicem animum infideliter et ypocritice vacillantes? Fingimus enim quod sequimur Christum rectissime, et tamen scrutando legem Christi manifestum est quod sumus sibi magis contrarii proditores. Fundamentum autem aliud ad stabiliendum fidem orthodoxam in isto bimembri devio nemo potest ponere nisi scripturam evangelicam que est dominus noster Jesus Christus. Ipse enim est liber scriptus intus et foris quem debemus studere, legere et omnino in moribus imitari. Et ista regula servata converteret Saracenos et infideles alios, sed (quod est difficillimum et foret plus miraculosum) falsos ypocritas nomine christianos; sed oporteret tunc abicere omnia ista peripsimata legum Antichristi et pure servare atque attendere legem Christi. Sed multitudo sectarum abbreviat et coartat tantum hanc legem quod solum attendimus que in nostris contratis aut temporibus sunt servata.

The Saracens are more numerous and important than we are.

Cum autem secundum Apostolum *verbum Domini non est alligatum* extendamus fidem nostram credendo illud quod tempore Christi fuit creditum a fidelibus ac Spiritu Sancto doctum. Et sicut tempore et loco illorum fidelium erat multus populus christianus, sic forte hodie est in multis partibus terre habitabilis multus fidelis populus longe reccior quam nos sumus. Ideo debemus rogare Deum secundum illud Psalm XVIII°, 18: *Revela oculos meos et considerabo mirabilia de lege tua.* Nam per consideracionem ad particularia et affeccionem ad bona propria caritas fere extinguitur et fides que debet esse longa, lata et profunda nimium ecclipsatur. Deus ergo revelat oculos servi sui, quando virtutem intuitivam

We should believe as did the first Christians.

7. A: qui Christi. 9. A: cum sumus; ib. A in marg.: Nota. 10. DE: ypocrite. 13. A in marg.: Nota. 15. DE: scriptura evangelica. 16. AD: noster deest. 22. A: sed et pure atque. 27. E: obligatum; ib. DE: extenderemus. 33. DE: Dominum; ib. DE: Psalm XIV°. 37. E: et deest.

16. Apoc. V, 1. 26. II Tim. II, 9.

interioris hominis aperit, ne per dicta velamenta ecclipsetur, ita quod revelare sit contra velamenta dyabolica aperire. Habemus enim festucam in oculis ut peccata et habemus temporalia ut mundi divicias temporales ac mundiales concupiscencias oculos interiores hominis nimis velancia, sic quod non sufficimus longe et late videre, sicut suffecerunt fideles primitive ecclesie.

Opportunity of martyrdom is not wanting.

Et si dicimus quod tantum Deum diligimus ac pro amore suo libencius martyrium pateremur, indubie nostra conversacio contradicit, quia nemo est in ecclesia, quin poterit et debeat esse martyr. Si enim constanter resistis adversariis legis Christi, habebis eciam usque ad mortem plurimos inimicos. Sed tua infidelitas qua nescis fidem discernere vel ipsa cognita tamquam fidelis defendere facit te infideliter delicere; quod si totus populus sit conversus et fideliter diligat Jesum suum, fidelis debet usque ad mortem laborare anxie pro roboracione legis credite, et tunc indubie foret martyr. Sed quis audet hodie vel constanter detegere vel potenter resistere tradicionibus Antichristi? Veritas quidem est quod tota cleri ecclesia debet carere dota | cione cesarea (Fol. 217b) et vivere pure ac parce de temporali elemosina secundum quod congruit suo ministerio spirituali. Globi eciam quibus conglutinantur secte tradicionis novelle debent radicitus dissipari. Sed quis est de clero qui vel non audet vel nimis remisse detegit istam fidelem sentenciam? Et quis est de brachio seculari qui nec fovet consentanee nec agit nimis remisse ad istam ordinacionem Domini suscitandam, cum nec de brachio uno nec altero vel sit persona quantumcunque debilis vel abiecta que non possit iuvare oracione, facto vel merito ad istam ordinacionem Christi pro sua ecclesia suscitandam? Certum est ex fide quod antequam ista ordinacio fuerit destructa radicitus, numquam militabit Christi ecclesia sine velamine, perturbacione et Christi displicencia a merito ad patriam tardativa. Quis enim non poterit vel non consenciendo vel subsidium subtrahendo resistere talibus Antichristis?

Sed replicatur contra istud communiter quod, licet prelati fuerint peccatores, tamen racione dignitatis re-

1. E: velamina. 3. DE: Habuimus. 15, 16. A: populus deest. 20. E in marg.: Veritas. 22. A: ac perfecte. 23. A: spiritali. 29. A: Deum suscitandam. 30. A: non altero vel sit. 32. A: suscitandam deest. 37. AD: non deest. 36. A in marg.: Obieccio; E in marg.: Replica.

Distinction between service to secular lords and to prelates.

manentis debet dari illis subsidium. Sic enim dictum est servos servire brachio seculari, licet infideles fuerint vel tyranni.

Sed ista argucia sicut superior per locum a simiali similitudine est cesarie introducta. Omnes enim apostoli, sacerdotes vel presbiteri debent esse socii et non circa maioritatem vel primatum ecclesie sancte contendere. In seculari tamen brachio debet unus secundum legem Dei altero esse superior quoad mundum (ut patet Luce XXII°). Cum ergo sit ista Dei ordinacio, isti debet fidelis subici et impugnare ordinacionem aliam Antichristi. Nam licet Constantinus imperator decrevit suum episcopum atque clerum esse superiorem in mundana gloria quam reliquos in privatis aliis provinciis et licet Antichristus sequens in hoc errore ampliavit istam heresim, tamen fidelis debet recognoscere fidem Christi dictam ad Gal. II° quomodo Petrus, Jacobus et Johannes, Paulus et Barnabas cum quibuscunque aliis fidelibus Christi sacerdotibus debent esse socii et non magistri. Primatus autem in seculari brachio a Christo multipliciter approbatur. Ideo dicit Apostolus Romanorum XIII, 2 *quod qui potestati resistit Dei ordinacioni resistit.* Et evidencius qui resistit equalitati vel societati in clericis Dei ordinacioni resistit. Ideo inveniat simia sic concludens in scriptura consilium vel preceptum tam autenticum quod clerici deberent habere in officio suo primatum super alios, sicut seculares domini debent habere super suos subiectos; et tunc possunt exigere rapinas de suis subditis, sicut exigit brachium seculare. Sed constat ex fide scripture, cum non sit in ea contrarietas, quod nec possunt hoc ostendere nec sciunt.

The clergy have a right only to alms.

Ideo ad complendum Dei ordinacionem debent fideles et specialiter brachium seculare istis prelatis resistere et nichil nisi elemosine temporalis titulo eis dari; de hoc enim fuerunt Christus et sui apostoli contentati. Primo ergo debet ab eis auferri seculare dominium et dari secularibus quos Christus ordinat occupare hoc ministerium, consequenter autem debet ab eis auferri po-

2. A: servos debere. 4. A in marg.: Responsio. 5. E: Omnes eciam; et in margine. 12. A in marg.: Ordinacio Constantini. 19. A: et deest. 20. A: autem deest; ib. E in marg.: Primatus secularis approbatur a Christo. 22. DE: ordinacioni resistit deest. 24. E in marg.: Nota; ib. A: simia sic deest; E: simea. 25, 26. A: tam acceptum. 28. DE: exigere sic. 29. DE: et brachium. 34. DE: De quo; E: quo tantum. 35. D in marg.: Nota; A in marg.: 1. 38. A in marg.: 2.

testas huiusmodi vendicata. Et patet racionis diversitas inter ordinacionem Christi in suo Apostolo I Timothei VI°, qua servi debent esse subditi suis temporalibus dominis, ne nomen Dei blasphemetur, et ordinacionem Antichristi cesarii qua legem ordinat quod populus subiectus suo prelato dyabolico in temporalibus suffragetur. *Rex* enim secundum Augustinum *debet esse Dei vicarius*, sed episcopus humilis vicarius Jesu Christi, et sic prior debet immiscere potenciam instar Dei et secundus debet vivere secundum paupertatem et summam pacienciam instar Christi. Nec credendum est quod aliquis fidelis subditus debet servire vel obedire suo fideli domino vel tiranno secundum racionem qua talis minister dyaboli, sed secundum racionem qua habet potestatem a Domino taliter regendi; et sic utrobique debet Christo et domino serviri finaliter et humiliter obediri. Unde obediencia qua subditus obediret talibus insanis prelatis solet potencialiter vel prudenter suam insaniam declinare. Nam illam sentenciam evangelicam expetit implicite quelibet creatura. Illi autem qui fideliter constant in ista sentencia erunt odibiles omnibus qui carnem et mundum sapiunt tamquam apostate infideles, sed (ut supradictum est) remanet fideli securitas, cum *capillus de capite non peribit*. Nec restat maior violenta accio quam humilis paciencia censuras Antichristi et obprobria ac persecuciones suorum membrorum fideliter tolerando.

The king is God's vicar.

SERMO XLII.

Descendens Jesus de monte stetit in loco campestri. Luce VI°, 17.

Neglect of the Gospel.

Cotidie legimus evangelium attes | tans conversacionem Christi atque doctrinam et tamen eius sentenciam vel ignoramus vel postponimus vel odimus. Multi enim legunt evangelium tamquam barbari et ignorant; multi autem cognoscunt eius superficiem et postponunt ipsam propter caritatis ignaviam, et multi tantum prolabuntur

Fol. 217c

4. DE: domini. 6. E in marg.: Nota; A in marg.: Illud dicit doctor de Lyra I° Paralipomenon cap.° XIII°. 7. E in marg.: Rex vicarius Dei, episcopus Christi. 9—11. A: et secundus — Christi deest. 11. A: quod deest. 15. DE: regulandi. 16. A: serviri; ib. E in marg.: De obediencia nota. 21. DE: erant. 24. DE: Nec instat. 26. E: tolerando etc. 28. D in marg.: XLII; A in marg.: XIV (sic) XLII. 35. A: propter deest.

8. Aug. Epist. CLXXXV. Opp. tom. II, pag. 651. 24. Lucae XXI, 18. 27. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, 214—217.

in dyabolicam infidelitatem quod gratis ab eis cognitum reprobant et contempnunt. Debet autem notare incredulus quomodo *Jesus descendens de monte* sive de altitudine divina sive de contemplacione evangelica *stetit in loco campestri* vel basso in quo captata est sibi opportunitas secundum regulas active vite populum instruendi.

Three classes in Christ's audience.

Fuit autem triplex *turba* que ipsum audierat, scilicet discipuli tamquam pedagogi subditos instructuri, secundo plebs iudaica de omni genere iudeorum, et tercio plebs gentilis que post conversionem ad fidem ecclesie fuerat instruenda; et ista tria genera non sacerdotes, scribe et pharisei devote audierant verbum Christi. Habuerunt autem plebs tam gentilium quam iudeorum evidenciam audiendi Christum ex hoc quod *a suis infirmitatibus sanabantur* sicut curiosi quandoque Christum audierant, ut vel ab eo subtilitates addiscerent vel eum caperent in sermone. Nimis autem rudes fuissent qui ipsum sequerentur pure propter cibarium corporale; unde in confirmacionem, inducionem et testificacionem legis Christi *qui vexabantur a spiritibus immundis sanabantur*, ubi patet miraculum Christi ac potestas super demonia, benefaciendi populo volicio graciosa, nam nec valuisset talis volicio sine potencia nec econtra; *et* hinc nimirum *omnis* predicta *turba querebat Christum tangere quia virtus de illo exibat et sanabat omnes* quos dignum fuit tunc et taliter esse sanatos, de quibus ex omni plebis genere erant quidam.

Christus autem (sicut sepe dictum est ex textu Matthei V°, 3) *elevatis oculis suis in eius discipulos dixit eis: Beati pauperes spiritu, quoniam vestrum est regnum Dei,* ubi videtur sermonem specialiter ad discipulos dirigere sed omnes veros sequaces eorum includere. Et sic exclusi sunt egeni vulgares qui solum sunt pauperes violente; illi enim non sunt *pauperes spiritu*, sed dicti apostoli, non pharisei cesarii, qui nec sunt *pauperes spiritu* nec effectu, sunt beati hic arraliter et in beatitudine finaliter, *quoniam ipsorum est regnum Dei,* quia Christus super omnia bona sua ipsos constituit.

4. DE: sicut de; ib. E: angelica. 7. E in marg.: Triplex turba Christum audivit; A in marg.: 1, 2, 3. 13. A: vocem plebs; E in marg.: plebes. 15. DE: quando Christum. 16. DE: ab ipso. 19. DE: inductivam et iustificacionem. 20. DE: patuit. 21. A: Christi deest. 22. A: volucio. 24. A: Jesum tangere. 25. DE: quo dignum; ib. DE: et deest. 26. A: omnium. 28. DE: discipulis. 29. A: regnum celorum. 32. E in marg.: Pauperes violente. 33. A: ducti. 35. DE: non sunt. 36. A: cum istorum est. 37. ipsa; E: eos.

19. Lucae VI, 18. 23. ib. 19. 29. ib. 20.

Secundo monendo ad penalem toleranciam corporalem dicit: *Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini.* Et tercio mitigando dolorem sensibilem sic subiungit: *Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.* Omnis autem penalitas quam Christi discipulus patitur hic in via vel est mentalis, corporalis vel sensualis; ideo istis tribus Dominus satisfecit. Illi ergo qui sic paciuntur sunt beati et non qui nude ex titulo cesario nunc ad contrarium disponuntur; plus enim credendum est Christi evangelio quam publicacioni patris vocati *beatissimi* sine titulo ex evangelio fundato. Et (ut sepe expositum est) Christus declarans contrarietatem opinionis seculi et sue sentencie dicit quod *beati eritis, cum vos oderint homines et separaverint vos* a suis ecclesiis et comitivis per censuras antichristivas, et sic si fideles exprobrentur, vocentur heretici vel aliter diffamentur *et* si tercio *nomen vite sue eicerint tamquam malum propter causam filii Dei* est duplici leticia gratulandum, scilicet *gaudendum* mentaliter *et exultandum* facialiter, quia talis in nullo sibi conscius debet ex fide evangelii esse certus quod huiusmodi pseudoapostoli errant a iudicio veritatis, sic quod quicquid dixerint fideli exprobative est supponendum falsum esse et eius contrarium acceptandum.

Excommunication by false prelates is so far an evidence of salvation.

Sic enim quem pseudoprelati excommunicant vel sentenciant esse dampnatum reputari debet a probabili esse in sanctorum catalogo et salvatus, ita quod sicut menciuntur de se ipsis vocando se *patres sanctissimos* et habere a Christo supra alios excellenciam potestatis, sic ex titillacione eiusdem patris mendacii menciuntur publicando fideles esse excommunicatos vel alia dampnacione culpabili apud Deum vel suam ecclesiam increpatos. Illud enim quod ipsi vocant famam ex suis publicacionibus vel scripturis est infamia et econtra. Fama enim hominis debet capi ex rectitudine vite sue conformiter ad scripturam et non ex publicacione bullarum falsarum Antichristi que communiter a falsidicis procurantur. Bulla enim talis nullum iustificat sed sepe tamquam scriptura | dyabolica veritati contraria dampnificat tam illos pro quibus sonare videtur quam et Fol. 217d

7, 8. E: qui mundi. 14. DE: et deest. 15. A: si deest. 16. A: nomen nomen recte: vestrum; ib. E in marg.: Vestrum ut in Vulgate: *et eiecerint nomen vestrum tamquam* .... 19. AD: faciliter. 29. DE: titulacione. 30. D: aliqua. 34. E in marg.: Fama hominis capitur. 37. E in marg.: Papalis bulla. 39. A: quam eciam prosit dum.

2. Lucae VI, 21. 13. ib. 22.

transmittentem. Christus enim diffidebatur a regulo quod sanaret filium suum propter defectum presencie corporalis (ut patet Johannis IV°), sed Antichristus mittit per patrias et precipit *nulli homini licere infringere suam paginam* secundum quam dicitur iustificare suos benivolos quoad Deum et dampnare suos emulos, licet fuerint Deo valde accepti. Et sic indubie presumit implicite extollenciam super Christum, et per consequens, cum extollitur tam super eius humanitatem quam deitatem *extollitur super omne quod vere dicitur Deus* (ut dicit Apostolus II^{a} Thess. II° 4). Numquid credimus quod virtus exivit a tali apostata delata per terras et maria et sanavit omnes, ut hoc evangelium testatur de Christo? Patet quod non, quia ipse et sibi proximi reciproce sese inficiunt multiplici crimine spirituali et suum venenum diffundunt lacius per contratas in quibus false fingunt se habere super alios viventes a Domino vicariam potestatem. Sed quia non possunt talem virtutem ostendere, ideo fingunt virtutem aliam insensibilem mundo absconditam et infundabilem de relevamine sui suffragii spiritualis. Debet enim papa et quicunque prelatus ecclesie instare pro fructuoso ac meritorio opere et non canones de sua excellencia scribere, sicut nec fecerunt Christus aut eius apostoli. Nec dubium quin in tali signo falso non exit virtus sed vicium, cum sit tanta contrarietas inter ipsum et opera Jesu Christi.

Antichrist (the Pope) sets himself above Christ.

Nec est putandum quod virtus a Christo exiens sit accidens sine subiecto ab eius corpore evaporans, cum ipsemet sit spiritualiter non solum in situ quem occupat nec solum in situ quo est sua corporalis presencia, sed eciam in omni situ quo tribuit humanitus donum suum. Et sic videtur esse humanitus ad omnem punctum ecclesie, non solum *ubi sunt duo vel tres congregati in nomine suo*, sed ubicumque in regno suo ostendit humanitus sue magnitudinem potestatis. Et sic debet intelligi salvo iudicio meliori quod virtus de illo exibat causaliter et non quod per se movebatur localiter qualitas a corpore Christi ad homines sanatos. Nec video quomodo oportet (licet sit possibile) quod corpus subtile exibat a Christo, ut fumalis evaporacio vel aliud sibi simile et virtutes

Omnipresence of Christ.

Nature of the virtue that went out of Him.

3. A: Johannis XIV°. 10. E in marg.: Virtus papalis. 12. E: et in anima sanavit. 27. D in marg.: Quomodo intelligitur virtus exibat de illo et sanabat omnes; E in marg.: Virtus exiens a Christo. 30. DE: corporalis essencia. 31. DE: bonum suum. 34. A: quicunque.

huiusmodi deferebat, sed exitus ille dedit emanacionem causalem, non mocionem localem, sicut Christus dicit quod exivit a patre et venit in mundum; non intelligendo distanciam localem, cum nec aliquid potest sic a patre recedere, sed exivit a patre per eternam generacionem que consistit in causali originacione et venit in mundum per exinanicionem que consistit in benedicta incarnacione. Una autem est eterna sed alia temporalis.

For the prelacy it is said that one may be rich yet poor in spirit.

Circa hoc evangelium dubitatur quomodo omnes Christi discipuli debent principaliter esse pauperes spiritu, et cum illa paupertas spiritus sit vera humilitas quam habet quicunque caret superbia, videtur quod papa, cardinales et omnes clerici possunt servare paupertatem spiritus et esse quantumcunque divites quoad mundum. Sic enim fecerant divites patriarche, et cum hoc sufficit ad beatitudinem, eo quod Matthei V° et Luce VI° dicitur quod *ipsorum est regnum celorum*, videtur quod hoc servato totum cleri ministerium caret calumpnia, cum nemo potest ipsos ex carencia humilitatis convincere, quia tunc forent summe superbi ut Lucifer, videtur quod status eorum qui regunt ecclesiam sit satis laudabilis.

This is not true of the clergy.

Hic dicitur quod paupertas spiritus (de qua ut supra loquitur evangelium) est vera humilitas, sed oportet discolum notare ulterius quod, cum virtutes et gracie sint connexe, oportet quemcunque clericum vere pauperem spiritu esse pauperem quoad mundum, cum paupertate vero spiritus in persona vel brachio seculari non oportet esse talem concomitanciam virtutum, quia sic oporteret omnem secularem habere qualemcunque speciem virtutis quam habet aliquis clericus et econtra; et periret ordo graduum in ecclesia.

Conceditur ergo quod oportet omnem clericum esse pauperem spiritu et esse pauperem quoad mundum. Pauperem dico, habendo parce de temporalibus quantum promovet ad suum ministerium et non ultra, carendo eorum seculari dominio et quiescendo in usu simplici et dominio evangelico. Movet autem ad hoc virtutis

1. dedit: E correxit: dicit. 2. DE: Christus ostendit. 3. E in marg.: Exivit Christus a patre; ib. A: intelligo. 6. A: in causali deest. 9. AE in marg.: Dubium; D in marg.: Utrum status cleri potest esse pauper spiritu cum habitu diviciarum. 12. E in marg.: 1. 15. E in marg.: 2. 17. E in marg.: 3. 20. DE: qui hunc. 21. A: quo regunt; ib. DE: status laudabilis. 22. A in marg.: Responsio; E in marg.: Solucio; ib. DE: nunc supra. 28. A: sic oportet; ib. D in marg.: Nota subtilem racionem contra connexionem virtutum in laicis. 34. E in marg.: Pauper. Nota bene; ib. A: per se de.

principium dominus Jesus Christus qui indubie ad exemplandum paupertatem in clero fuit pro statu huius peregrinacionis homo pauperrimus, testante Apostolo II Cor. VIII°, 9: *Christus*, inquit, *pro vobis egenus factus est, ut illius inopia vos divites essetis.*

Christ the poorest of men.

Nec dubium fideli quin paupertas Christi fuit laudabilis ex virtute, cum omnem vitam virtuosam quam | Fol. 218a susceperat accepit in summo, ita quod nulla alia creatura potest ad illam attingere. Videtur quod fuit inter homines summe pauper, nam cum esse sic pauperem sit esse virtuosum, patet quod esse sic summe virtuosum sit esse sic summe pauperem et econtra. Quantum enim Christus habet de racione istius paupertatis tantum habet de racione istius virtutis et per consequens gradum ultimum possibilem in utroque. Ideo Apostolus signantissime dicit Christum non solum *pauperem sed egenum et inopem.* Inopia enim dicit simpliciter carenciam temporalium illo modo, scilicet quoad seculare dominium, licet Christus modo alio fuerat summe dives; et hinc dicit (Matthei VIII°, 20) quod *non habet taliter ubi caput suum reclinet.* Cum ergo secundum Apostolum *quicunque est anathema qui non diligit dominum Jesum Christum*, patet quod quicunque clericus ordinacioni Christi in isto contrarius est anathema. Idem enim est Christum diligere et ordinacioni sue vel legi se gratis subicere. Et patet quod multi prelati cesarii sunt anathematici a Deo, quod est infinitum gravius quam excommunicacio, et forte ex isto thesauro suo infinito emanat tam voluntaria et improvida excommunicacio. Per hoc enim tamquam per malleum incuciunt, stabiliunt et profundant se in excommunicacione quam a Christo prius receperant, et sic deficiente eis voce et habitu predicandi loco illius secundum artem dyaboli in excommunicacione ista tinniunt quousque se ipsos usque in finem consumpserint.

Prelates pronounce excommunications instead of sermons.

Et patet solucio ad argumentum dyaboli; clerus enim post dotacionem mentitur se esse humilem, quia si foret cum suis paribus vere humilis, tunc sequeretur Christum in specie paupertatis quam ipse prius acceperat, sed illam reputat summe detestabilem et insanam.

7. DE: viam virtuosam. 9. DE: summe deest. 11. A: summe deest. 13. DE: tantum — istius deest. 27. DE: quam sua. 29. A: mallium. 32. DE: in habitu. 33. AD: ipso. 36. DE: foret vere. 37. DE: quia sequeretur. 38. E in marg.: vyzpylnje verb. tsohech. i. e. prius.

20. I Cor. XVI, 22.

The example of the patriarchs not binding.

Quoad secundum de patriarchis patet quod licet illi figurarunt futuros prelatos ecclesie, eciam dominum Jesum Christum, tamen non debet trahi in consequenciam quod prelati nostri sint mundo sic divites. Christus enim istam consequenciam non cognovit, et turpe est Christum in isto relinquere et istos patriarchas de lege veteri coniugatos et remotos ab introitu ad regnum in illo quod sapit mundum tam differenter appetere. Temptacio indubie est dyaboli sic sophisticare cum illis quoad mundialia et in illis in quibus amarunt Christum et sequebantur eum, cum sint bona spiritualia, ipsos deserere. Dicitur quidem communiter quod patriarche legis veteris tamquam patres rudis populi acceperunt temporalia secundum racionem qua erant arraliter ad bona patrie inductiva. Christus enim tamquam pater prestancior plurium gencium exemplavit populum suum in bonis virtutum et gracie, et clerici nostri precipue debent propinquius ipsum sequi.

The habits of the clergy are a slander on Christ.

Quoad tercium patet ex predicto loco evangelii et toto cursu suo quod totum cleri ministerium est plenum calumpnia, cum non sequitur Christum in moribus sed pocius Antichristum. Christus enim aufugit iudicium temporale, ut patet Luce XII°, ubi narratur quomodo quidam voluit Christum dividere hereditatem inter ipsum et fratrem suum, sed Christus renuit sub hac forma: *Quis*, inquit, *constituit me iudicem aut divisorem inter vos;* prelati autem nostri a summo usque ad infimum dimittunt ministerium Christi circa talem divisionem et magis reprobam instantissime laborantes. Nam particio secularis dominii est personis quibus congruit satis licita, ut patet tam ex lege nova quam veteri, sed particio vocati patrimonii crucifixi in pernicioso mendacio est fundata, scilicet quod Christus in persona propria ipsum patrimonium sic possedit, et mentiri super tanta persona scandalizando et blasphemando videtur esse facinus nimis grave, cura tamen salutis anime secundum legem evangelii propter istud tam maledictum facinus est dimissa. Et patet quod ista non sufficit clero ad beatitu-

1. E in marg.: 2. De patriarchis patet. 2. DE: figurant; ib. A: et dominum. 10. DE: in deest. 18. DE: sequi Christum. 19. E in marg.: 3. 20. A: suo deest. 24. DE: Christum deest. 35. DE: et deest; E: scandalizando blaspheme. 36. E in marg.: Patrimonium crucifixi fundatur in mendacio.

26. Lucae XII, 14.

dinem, cum non sufficit ad sequelam Christi vel humilitatem.

The clergy should live a higher life than the laity.

Et istud simiale argumentum de secularibus dominis et patriarchis legis veteris est tam reprobum et tam turpe quod puderet quemcunque catholicum ipsum inter evidencias vel topicas nominare. Stat enim secularem dominum servare humilitatem que est paupertas, vivendo coniugate, pugnando cum hostibus ecclesie et dominando ac consumendo copiose de suo dominio, quia hoc spectat ad suum officium. Sed erubescat ypocrita astruens istud debere clero competere propter dictam similitudinem simialem. Clerus enim debet esse in vita superior, ad merendum beatitudinem habilior atque securior, quia Christo propinquior. Sed monstruosa deturpacio Antichristi facit totum contrarium. Deus ergo potest ipsos ex superbia luci | ferina convincere, quia licet lateant (Fol. 218b) in suis latebris quoad tempus, tamen veniet dies, quando superbiam suam homo quem sic reprobant finaliter iudicabit.

The clergy infect the laity.

Nec carent contagione tocius ecclesie militantis, cum de seculari brachio quidam eos fovent, nutriunt et defendunt, quidam servicium quod Deo debent racione sui dominii vecorditer pretermittunt et fere omnes quoad spirituale suffragium quod debent ecclesie Christi impendere, errando in fide, consenciendo illis in vita, spirituale suffragium subtrahunt, et sic dominium suum ac potestatem dimittunt, instruccionem suam in fide ac informacionem plebis in moribus impediunt et extinguunt, et breviter tota respublica ex ista radice infecta quoad Deum et homines maculatur.

Rectors have too much regard for their tithe.

Et si obicitur quod omnes rectores eciam residentes sunt rei huius criminis dicitur, quod rectores debent exproprietarie vitam pauperem vivere in communi et sic de alimentis et tegumentis corporis contentari. Nec laudo quod alludunt tantum legi veteri, exigendo oblaciones et decimas, constituendo leges et exacciones huiusmodi ultra hoc quod fuit in lege veteri, quia occupacio circa exacciones huiusmodi diminuit de debito officio pastorali. Non tamen video quin puro titulo elemosine date libere licet rectori elemosinas parochianorum recipere, non

3. A: argumentum deest. 5. A: quantumcunque. 12. DE: clerus autem. 20. A: Nec caret deest. 22. DE: quid debet servicium. 27. DE: aut potestatem; ib. E: diminuunt. 27, 28. D: aut instruccionem. 31. E in marg.: Obieccio de rectore spirituali. 39. DE: quia puro; E in marg. corr.: quin; ib. D: dato.

exigere et ipsis superhabundantibus ultra sui necessitatem pauperibus prudenter distribuere. Sed venenum latet in securitate et inordinata affeccione, sic quod tucius atque perfeccius mihi videtur fuisse quod totus clerus quantumcunque residens viveret de nudis elemosinis secularium vel labore, excluso titulo legis veteris de recepcione decimarum; tunc enim viveret clerus pauperius, Christo et apostolis similius et laboraret in officio curati fructuosius.

SERMO XLIII.

Cum audieritis prelia et sediciones, nolite terreri. Luce XXI°, 9,

Usurpation of the clergy leads to quarrels among the laity.

Ista sentencia reseratur sepe a Domino (ut patet Matthei XXIV° et Marci XIII°), et necesse est ut multiplicatis sic peccatis et specialiter in clero quod ista sic veniant; oportet enim totum genus humanum affici circa temporalia, dum hic vivit, et per consequens, cum Deus dat temporalia seculari brachio in mensura, oportet quod, illis subtractis a secularibus per clerum contrarie legi Dei, brachium seculare contendat indebite circa illa. Cum autem dyabolus pater istorum mendacium protegit ipsos per suam ypocrisim, dogmatizans quod quicunque quicquam ab eis abstulerit incurrit peccatum gravissimum quia sacrilegium, cum quo Deus non dispensat nisi fiat retribucio superhabundans, necesse est quod fiat in seculari brachio preliorum contencio, cum ipsum per cautelas dyaboli sic artatur; ideo Christus dicit toti generi successivo suorum discipulorum: *Cum audieritis prelia* quoad exteros *et sediciones* quoad intrinsecos, *nolite terreri* a stabilitate fidei fugiendo; *oportet* enim *primum hec fieri sed nondum statim finis.* Nam peccata ad prelia ista neccessitant et per consequens discrasia in tota ecclesia oportet necessario inde sequi, quia Iob IX°, 4 scribitur: *Quis restitit ei et pacem habuit?* Oportet enim totam universitatem creatam de Christi iniuria vindictam capere, verumptamen paulative, quia oportet vindictam correspondenter ad culpam

2. A: prudenter twice. 4. A: et perfeccius. 7. DE: recepcionibus. 8. E: suis similius. 9. E: fructuosius etc. 11. A in marg.: Sermo XV (sic) XLIII; B in marg.: XLIII; E in marg.: De martyribus. 13. A: In ista sentencia. 17. DE: sic vivit. 20. Codd.: quod brachium. 32. DE: peccata priora.

11. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 218.

ipsam culpam gloriose et debite comitari; in fine autem oportet esse finale iudicium universale et penam ac premium generale.

The seven wounds caused by sin.

Tunc dicebat illis particularius de septem plagis necessario peccatis exsurgentibus seu sequentibus: *Surget gens contra gentem et regnum adversus regnum et terremotus magni per loca erunt et pestilencie et fames terroresque de celo et signa magna erunt.* Nam racione istarum sectarum necesse est gentem contra gentem exsurgere, ut patet de secta christiana et secta frivola Machometi. Et post hoc generale necesse est dyabolum particularius excitare unum regnum adversus aliud. Terre autem motus intelligunt quidam ad literam, sed videtur mihi, licet sepius fuerit terremotus, quod melius intelligitur hoc verbum de perturbacione et falsa colluctuacione personarum terrestrium que sunt terra; et captant sibi locum demones in quibus possent terram talem movere iniquius. Et istud mendacium mundo absconditum perturbat totam ecclesiam; et cum mundus iste in quo vivimus temperanciam capit ab influencia celesti secundum suam capacitatem et propter istas perturbaciones inproporcionatur celo secundum quod fuisset subducto hoc peccato in ecclesia primitiva, necesse est pestilencias generari, et per consequens, cum magna pars terre inculta erit propter sterilitatem et guerras et specialiter propter discolos in clero qui ex uno latere terras sibi appropriant et ex alio latere minuendo rempublicam non laborant, oportet famem succedere, et per consequens, cum celum | semper agit in passum secundum suam disposicionem, oportet sequi impressiones terrificas et signa insolita, cum celum invenerit impressiones subigneas taliter variatas. (De ista materia dictum est Sermone II° exponendo istud Luce XXI°, 25, 26 *Erunt signa in sole et luna.*) Sic enim error regiminis in prepositis tam spiritualibus quam secularibus facit in loco nostre habitacionis hunc errorem.

Fol. 218c

1. A: ipsam culpam deest; ib. A: commutari. 2. A: finale deest. 4. DE: illis. 5. A: seu sequentibus deest. 7, 8. A: et pestilencie — magna erunt deest. 12. E in marg.: Terremotus ad prepositum. 14. DE: sepius deest. 15. A: collocucione. 16. E in marg.: Perturbaciones in mundo unde. 16, 17. A: capta sibi loca. 18. A: iniquis. 22. Codd.: celo celo. 33. DE: Luce XX°. 35. E: tam in. 36. E: habitabilis.

5—8. Lucae XXI, 10, 11. 33. Serm. Prim. Pars, pag. 9—15.

Persecutions ordained by God; and why.

Sed ante hec omnia, quia priusquam malicia nostre habitabilis maturetur, inimici Christi magis fervidi sed minus calidi *inicient discipulis suis manus et persequentur, tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et presides propter nomen suum*. Que quadrifaria persecucio patet in actibus apostolorum et aliis chronicis de Christi discipulis in ecclesia primitiva. Patet autem quomodo infideles zelantes pro lege iudaica iniecerunt manus in Christi discipulos et persecuti sunt eos tradentes suo generi in synagogas et carceres flagellandos, ymmo postea traxerunt Christi discipulos de gente iudaica ad gentiles principes, ut coram eis apcius crucientur. Et Deus disposuit hec omnia, ut sicut illi propter odium nominis Christi fecerunt hec omnia, sic ipsum nomen tam iudeis quam gentibus sollempnius et lacius publicetur, quia Deus ordinat machinaciones perversas ad iustum contrarium.

Continget autem vobis in testimonium supra has revelaciones propheticas quibus predico vobis periculum quod permanendo in meo servicio dabo vobis os et sapienciam que omnes adversarii vestri non poterunt impugnare (ut exponitur supra, Sermone XLI°). *Trademini*, inquit, *a vestris consanguineis* et specialiter spiritualibus coniunctis confederacione cesarea (ut ibi exponitur).

Doubt whether it is lawful to resist prelates. Reasons against so doing.

Circa hoc evangelium dubitatur utrum licet laicis et inferioribus prelatis suis superioribus resistere et acciones quas vendicant secundum tradiciones suas frivolas denegare, et videtur quod non, quia tunc nemo acciperet beneficium a prelato suo superiori sub condicione quod superior recipiat primos fructus.

Iterum, tunc nemo daret cardinali extrinseco vel intrinseco prelato pensionem vel fructum temporalium nisi ministret legitime conformiter legi Dei.

Et iterum, nemo obediret prelato mandanti excommunicare subditos nisi sciverit esse excommunicatos ex decreto domini Jesu Christi. Et sic foret utrobique inobediencia in ecclesia et contemptus excommunicacionis que est precipuus gladius ecclesie militantis.

1. D: quia — malicia deest. 3. A: persequuntur. 4. DE: synagogis. 9. A: apostolos. 10. D: in suo. 14, 15. E: sicut ipsum. 16. E: ordinavit. 22. A: in sermone; DE: XXXV°. 24. A: cesaria. 25. AE in marg.: Dubium; ib. DE: et deest. 26. DE: suis deest; ib. DE: prelatis superioribus prelatis suis. 28. AE in marg.: 1. 29. A: reciperet. 31. AE in marg.: 2. 34. AE in marg.: 3. 36. A: sic deest.

1. Lucae XXI, 12. 18. ib. 13. 22. Matth. X, 21.

Solution: Obedience to prelates is limited by obedience to Christ.

Hic videtur mihi salvo meliori iudicio dubium esse verum, nam omnis christianus tenetur infinitum plus obedire Christo quam prelato alteri iam viventi, in tanto quod nemo tenetur parere homini nisi de quanto sonat in obedienciam domini Jesu Christi, quia data racione discordi tenetur obedire dyabolo contra Christum. Quando autem prelati precipiunt Christo conformiter, obediatur eis de tanto secundum racionem qua obediens obedit principalius Jesu Christo et aliter resistatur. Sic enim dicit Apostolus ad Gal. II°, 12 tradens nobis formam obediencie, quod *in facie restitit Petro, quia reprehensibilis erat.* Quanto magis resisteretur prelato hodierno plus patule oberranti? Ideo sepe vocavi illam resistenciam obedienciam, et illam necesse est quemcunque fidelem addiscere.

Christ commands 'resistive obedience'.

Et patet veritas prime partis dubii, cum omnes superiores petunt saltem implicite quod sonat in obedienciam domino Jesu Christo. Si ergo Christus precipit per impossibile ut inferior superiorem occidat, debet hoc facere, quanto magis si ad commodum utriusque Christus precipit talem obedienciam resistivam? Et ex eodem videtur secundam partem dubii esse veram, quasi contra legem Christi vendicat exacciones irracionabiles a subiectis et allegat nude frivolas tradiciones aut voliciones humanas, sciens quod hoc sit contra Dei beneplacitum, et potens resistere debet viriliter denegare, quia causa Dei est contra quam consenciens incideret in reatum. Et ad argumentum simiale per locum a simili de negacione tributi brachio seculari dictum est superius quod Dei ordinacio est quod hoc brachium sic exigat ad sustentandum suam exactivam potenciam; ideo dicit Apostolus ad Romanos XIII°, 2: *Qui contradicit tali potestati contradicit Dei ordinacioni;* quo contra Deus ordinavit sacerdotes suos esse pauperes et non uti huiusmodi potestate; fovere eos et dare eis potestatem infundabilem dyabolicam esset Dei ordinacioni resistere; talis enim sacerdotalis exaccio sicut eius necessitas vel occupacio prohibetur a Domino quoad genus, sed alia dominorum secularium exaccio a Deo indicitur, et si una pars

1. A in marg.: Responsio; E in marg.: Solucio. 10. D: dicitur. 19, 20. DE: hoc sic; E: hoc fieri. 21. A: resistenciam. 22. A: veram scilicet. 23. E: vendicant; ib. A: exacciones deest. 24. A: inde frivolas. 26. D: deberet. 28. A: ad deest. 31. D: exaccionem. 36. DE: oporteret Dei. 39. DE: a Domino; ib. DE: una persona.

tiranniset, oportet servato genere quod subditus Deo obediat et in maiori parte generi secularium dominorum.

Payment of first fruits is simony.

Quoad primum argumentum illius dubii principalis videtur mihi quod non est indubie concedendum, cum sub ea condicione reci | piens eciam a papa beneficium (Fol. 218) incurreret utrimque symoniam, cum nec refert, sive condicio sit implicita sive explicita (ut patet in materia De Symonia). Et si non primo explicetur condicio, sed postmodum quodam generali involucro annectatur, licet proviso, ymmo debet antequam condicionem talem impleverit eciam datum beneficium refutare, quia consenciens tali sibi tam libere exaccioni primorum fructuum consentit dampnabili simonie. Nec sunt audiendi infideles qui blaterant quod papa non potest committere symoniam, tum quia peccare potest facillime, tum eciam quia peccatum ex tanta gravitate pretensa fit gravius.

No pension should be paid to a cardinal who does not serve his cure.

Quoad secundum videtur mihi vel quod talis prelatus debet ministrare legitime secundum noticiam subditi vel saltem habebit probabilem evidenciam ex conversacione prelati sui quod sic facit. Et sic videtur mihi quod cardinale exigente tale tributum a suo beneficio sine recompensa ministerii debiti pro eodem, cum subtraccio ministerii sui sit mundo patula et indisposicio ex occupacione peregrina ut lex Domini vendicata, debet sibi negari constanter pensio temporalis, ut verbi gracia si cardinalis ex collacione pape habet archidiaconatum in Anglia et nec per se nec per procuratorem in illo archidiaconatu visitat sicut debet, prelati inferiores debent procuracionem sibi negare, profitentes quod si faciat formaliter ministerium sibi debitum ad solucionem procuracionis huiusmodi sunt parati. Per idem enim mortuus vel laycus in nomine suo vel bestie posset procuracionem talem exigere. Et si ad ultimum negans hec taliter cardinali sit excommunicatus, a beneficio suo privatus vel quomodocunque aliter tribulatus, videtur mihi quod gratanter pateretur omnia talia et maiora, quia dampnabilis foret, si talium pena vel dispendium ipsum traheret ad consensum.

3. AE in marg.: Ad primum. 4. DE: non deest. 6. A: nec deest. 8. DE: non post explicetur. 12. DE: sibi causa; A: libero. Codd.: consenciens in. 17. AE in marg.: Ad secundum. 22. D in marg.: Stipendia recipiens ab ecclesia sine labore. 31. A: parati deest. 32. D: bestia. 33. D in marg.: Excommunicacionem debet homo pati humiliter.

Nec contendo vel sollicitor circa remedia a censura vel pena huiusmodi tardativa cum tota massa sit frivola; et certum sit fideli quod nec excommunicacio nec alia censura quoad divinum iudicium in casu tali caritativo persecuto stante constancia sit nociva. Debet tamen dolere de profundacione excommunicacionis proprie huiusmodi inimici; et fideles parochiani debent non obstante excommunicacione prelati huiusmodi a suo curato recipere ministerium evangelizandi, sacramenta ministrandi et alia officia sacerdotalia, cum debet constare eis quod cardinalis vel alius prelatus reprobus non officit nisi primo et principaliter sibi ipsi, debent ipsum eciam alium curatum expellere nisi forsan priorem noverint criminosum, et per idem debent necessario temporalia ad suum officium sibi tribuere, et posito quod sciverint ipsum vecorditer dare elemosinas suas dyabolo, debent ab utroque ipsas subtrahere et nullas excommunicaciones suas frivolas formidare. Et in ista fidei constancia debet totus populus subditus et totus sacerdotum cuneus firmiter simul stare; et ista sentencia explicata subditis et docta illis concorditer ipsam defendere destrueret multas versucias Antichristi.

Parishioners should uphold their curate if he is wrongly excommunicated.

Quoad tercium argumentum videtur mihi (ut sepe alias) quod concluditur conclusio concedenda. Nemo enim debent confidere in tali prelato quod processus suus contra subiectum sit legitimus vel quod subditus sit excommunicatus a Deo. Habemus quidem satis multos articulos fidei, et si non, habeamus tales zelos frivolos qui propter avariciam vel fastum super subditos sunt inventi. Cum ergo nec ex fide nec aliunde debemus credere tales processus, fatuus foret qui se subiceret periculo in excommunicacione sui proximi pro causa in qua tantum dubitat vel evidencia probabili reputat minus iustam. Securus quidem debet esse subditus antequam ad excommunicacionem huiusmodi se exponat, cum scit quod in die iudicii prelatus ipso superior non sufficiet suam ignoranciam vel cecitatem propriam excusare. Unde ergo evidencia quod credatur tali prelato in tam periculoso sibi ambiguo tamquam domino Jesu Christo. Potest autem sacerdos inferior dicere parochianis

Excommunication is invalid without God's sanction.

7. D: modi deest. 11, 12. A: prelatus reprobet nisi officit et primo. 12. DE: ipsum deest. 16. DE: eum vecorditer. 17. A: ipsa. 18. D: Et in. 23. AE in marg.: Ad tercium. 24. A: quibus concedenda. 35. D: se deest. 36. A: prelato. 37. A: cecitatem twice. 39. DE: in deest.

How a curate should publish the bishop's excommunication

quod talis prelatus dicit se excommunicare talem subditum, ideo caveat sibi in consciencia sua quod de illo sibi imposito non sit reus et detegat virtutem excommunicacionis, ne simplices de ipsa trepident, ubi non est racionabiliter trepidandum. Et patet quod docta ista scola generaliter a multis cresceret obediencia domino Jesu Christo, et per consequens toti ecclesie, licet vocata obediencia ex Antichristi fraudulencia introducta decrescat ad libertatem ecclesie sicut primo, et sic ebetatus foret fictus gladius vel ictus fulminis quo Antichristus simulat se ferire. Et sic capta foret tuba predicacionis secundum vocem turturis sicut primo et | infundabilis excommunicacio vel ictus fulminis foret omnimode separatus. Apostoli enim ut Petrus et Paulus nescierunt excommunicare aliquem propter pecuniam sed solum quando eis revelatum fuerat quod ad profectum excommunicate rei sive ecclesie tradiderunt talem satane vel excommunicarunt gradu alio quem esse congruum ecclesie ex revelacione Domini cognoverunt.

Fol. 219^a

SERMO XLIV.

Attendite a fermento phariseorum quod est ypocrisis. Luce XII°, 1.

'Leaven' is the sin of hypocrisy.

Hoc evangelium ut priora hortatur ad prudenter paciendum martyrium. Sed quia phariseorum duplicitas inter omnes cautelas dyaboli magis ebetat mentes fidelium, ne via simplici in lege Domini gradiantur, ideo premittit Christus ypocrisim precavendam. *Attendite*, inquit, *a fermento phariseorum quod est ypocrisis.* Quamvis autem fermentum possit vocari mistice quodcunque peccatum, ut patet I Cor. V°, 7: *Expurgate vetus fermentum*, tamen autonomatice et secundum quandam excellenciam potest fermentum dici peccatum ypocrisis; ideo Christus docet istud esse specialiter precavendum. Fermentum enim ad literam est pasta antiqua ex sale et farine putrefaccione cum accione nature insipide acerbata, et ponitur communiter in massa recenti, ut faciat totam plus sapidam. Mistice autem hoc fermentum

1. DE: debet sic excommunicare. 3. A: non fit. 13. A: excommunica. 14. A: seporatus (soporatus?). 17. A: excommunicati. 21. A in marg.: Sermo XVI (sic) XLIV; D in marg.: XLIV; E in marg.: De martyribus. 25. A: magis habitat. 29. D: posset. 33. DE: illud. 34. A: enim deest; ib. E in marg.: Fermentum. 37. A: totum plus sapidum.

21. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 222—226.

est inveteratum peccatum ex pretensione sapiencie et accione nature in mentibus hominum simulatum, quod pharisei et nostri religiosi ponderant nimis multum; habent enim antiqua peccata tam dyaboli quam carnis et mundi, nec sunt illa peccata pista in fumo penitencie vel igne caritatis sed glutinosa ut viscus, insipida atque cruda, et tum spargunt salem sapiencie ac si antiqua sanctitas servaretur. Religiosi autem nostri temporis commiscent cum lege Christi constante noviter ex pura aqua sapiencie et simila grani frumenti fermentum hoc vetus et contendunt totum aggregatum esse ex sua commixcione plus sapidum et perfectum; pharisei autem nostri ex simulacione huius duplicitatis vulpine non paciuntur martyrium ut simplices in ecclesia primitiva, quia imminente persecucione simulant in vita quasi sancta splendenciam rutilantem et communicando cum reprobis ostendunt suam antiquam maliciam qua similes sunt perversis, et ex illa commixcione cum bonis et reprobis aufugiunt insultacionem malorum et viciant sanctitatem bonorum, et sic secundum propheciam Johannis Apoc. III°, 16 *nec sunt calidi nec frigidi sed tepidi ex ore Altissimi evomendi.*

which our religious mix with the pure law of Christ.

Sed cum oculi Domini infinitum plus lucidiores sunt sole, patet quod oportet eos quantumcunque absconditas ypocritarum latebras radicitus revelare; ideo sequitur in textu: *Nichil opertum quod non reveletur neque absconditum quod non sciatur.* Opertum quidem est peccatum quando per artem simulacionis dyaboli est subtectum, et revelatum quando velamen ypocrisis est ablatum. Sed cum absconsio sit generalior et minus callida, adiungit Christus absconsioni tali scienciam. Omnes enim iste cautele saltem in finali iudicio erunt note, quoniam *veritas evangelica quam apostoli Christi hucusque latenter dixerant* tamquam *in tenebris* clarescente martyrio et caritate diffundenda per Christum in ecclesia *dicetur in lumine*, quia clare et publice coram tota ecclesia, simulacione ypocritica effugata, et veritas evangelica auriculariter locuta propter timorem perdicionis

God perceives their sin and will reveal it.

3. DE: viri religiosi. 5. A: pista deest. 9. A: constanter; ib. E in marg.: Pharisei nostri commiscent suum fermentum cum lege Christi. 10. A: similia. 15. DE: qui imminente; ib. E in marg.: Modernorum phariseorum commixcio. 16. DE: splendencia. 18. A: illa deest. 23. DE: non sunt. 28, 29. DE: subiectum. 33. E: quando veritas.

26. Lucae XII, 2. 33. ib. 3.

voluptuose sensualitatis excussis latebris istis cardinalibus *predicabitur* publice *super tecta.* Patet totum istud ex actibus apostolorum post ascensionem Domini et in toto cursu martyrum inclusive; et ista declaracio particularis facta per lumen Christum et eius membra prenosticat universalem declaracionem futuram in die

The light of Christ made dim by sin.

iudicii. Sed heu rutilancia huius luminis cum scintillis suis prioribus nunc hic occidit vel non lucet, quia emisperium nostrum est plenum fumo superbie, exalacione terrestri avaricie et nubium carnalium tempestate vel densitate; ideo sol iusticie non illuminat nostram habitabilem sicut primo, nam ista tria peccatorum genera nimis obstant.

We need not fear earthly persecutors,

Et cum ex dictis Christi et superius declaratis ista vulpina vecordia et timor servilis debet excuti, ideo Christus subiungit: *Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab hiis qui occidunt corpus et post hec non habent amplius quid faciant.* Idem enim foret de illis terreri et de umbra ex fantasia instabili secundum gigantem vel immensum demonium sompniata; nam tales hostes corporis non possunt plus nocere amico Christi in | virtute constanti quam talia ymaginata nocent dispositis in cerebro et virtutibus cum spiritibus sensitivis. Fol. 219b Nam iuxta fidem homo interior est incorruptibilis quem tales satellites non possunt occidere, et ipse habet intrinsecus secundum raciones spiritualiter seminales omnia membra corporis usque ad diem iudicii reservata, et tunc propter persecucionem gloriosius prodient in effectu. Quis (ergo) sapiens timeret occultacionem tam gloriosam thesauri tam salubriter et cum tanto cremento

but only God.

fervoris occultati? Deus autem ex vehemencia sui dominii est timendus; ipse enim habet potestatem super perpetuitate corporis et anime tam ad eternam gloriam premiandum quam ad penam perpetuam cruciandum. Ideo cum omnis timor referri debet ad ipsum, sic quod non est validus nisi de quanto ille ipsum terminat et acceptat, patet quod omnis christianus debet singulariter

1. A: excessus; ib. DE: carnalibus. 6. A: declaracionem et figuram in die. 7. A: rutilantur; ib. DE: sine scintillis. 8. A: nec hic; ib. A: quod non. 9. A: sit plenum. 10 A: tempestate vel deest; ib. E in marg.: Tria peccata mundi. 14. DE: timoris. 16. A: post hoc. 17. A: enim deest. 19. A: vel mensum; ib. D: sompniati; E: sompniari. 22. DE: in deest. 23. D: incorporalis; E correxit: incorruptibilis. 24. E in marg.: Nota. 25. A: raciones twice. 28. A: tam deest. 30. DE: fenoris; ib. AD: occultato. 32, 33. A: eterna gloria.... pena perpetua. 34. A: quod Deus est. 35. A: de quo ipse illum.

15 Lucae XII. 4

hunc timere; nam cum tali timore non est Dei adversarius formidandus, cum *quinque passeres qui asse duplici preciantur* signantes universitatem creaturarum minutarum servantur a Deo, sic quod *nullus ex illis cadit in oblivionem* vel parvipensionem *Dei* quin ipsum regulat plene secundum nature sue exigenciam; multo magis duplicem naturam hominis conservat Deus quem ex fide evangelii tantum curat. *Nam omnes capilli capitis* predestinatorum *sunt* ad gloriam *numerati*. Cum ergo ex fide Christi discipuli sunt multis passeribus pluris precii, patet quod timor et defectus fidei faceret hos timere. Quid ergo timeret fidelis Christum aut veritatem fidei coram quibuscunque hostibus confiteri, cum *Christus confitebitur coram patre* talem esse suum militem strenuum in eterna beatitudine coronandum? Consideret itaque fidelis si talis confessio Christi fuerit sibi presens quam gaudenter et confidenter ipsam acciperet penam quamlibet paciendo et consideret quod ex alio latere propter elongacionem veritatis credite ab hoc instanti quam ipsam non credit vel quam exiliter ipsam credit et tunc potest convincere ex racione fidei si Christo fidelis fuerit vel eciam infidelis. *Qui autem* vecorditer Christum vel veritatem fidei *negaverit coram hominibus in presencia omnium angelorum* in die finalis iudicii *repelletur;* et eadem est consideracio de taciturnitate vecordi que equivalet consensui. Quam magna ergo foret confusio pro Christi milite tunc negari? Instant enim mundani, hii pro beneficiis, hii pro prediis, hii pro mercimoniis et hii pro confederacionibus aut magisteriis acquirendis. Sed qui non torpent pro acquirendo beneficio beatitudinis in ecclesia triumphante, pro hereditate regni celestis perpetuo possidenda, pro mercede copiosissima et durabilissima modico temporali precio commutanda et pro confederacione cum Deo et cunctis angelis ac magisterio Trinitatis insolubiliter acquirenda? indubie quomodocunque diximus defectus fidei est in causa. Aliter enim moveret intellectus cum eque vel plus credito voluntatem humanam, ut inclinaret membra ad dandum operam pro fine quem magis desiderant

This will test our faith in Christ.

Our torpor in trying to gain heaven

1, 2. D: adversario; E correxit: adversarius. 4. A: et nullus; ib. DE: cadit deest. 5. A: Dei deest. 7, 8. A: Deus — omnes deest. 11. E in marg.: Fidelis non debet timere nisi Deum. 17. A: ipsum. 18. DE: quod deest. 20. DE: et sic. 21. DE: eciam deest. 22, 23. D: coram omnibus. 25. A: que. 27. E in marg.: Studium mundanorum. 29. DE: torpet. 31. Codd.: acquirendo. 35. DE: diximus. 37. A: ut deest. 38. A: desiderat.

2, 3, 8. Lucae XII, 6, 7. 13. 22. ib. 8, 9.

acquirendo. Sic enim secundum naturales ex proporcione numerali, sicut magis appetibile magis amatur, sic plus pro eius habicione plenaria laboratur. Si enim dictus quaternarius temporalium ex sua presencia vel propinquitate plus movet intellectum et affectum viantis quam alius quaternarius fidei sic distantis, quis dubitat quin talis sic motus sit infidelis vel saltem in fide titubans, cum eius operacio ac persecucio hoc ostendunt? Et hec racio quare apostoli et eis similes talia bona temporalia non curarunt.

Hypocrisy accompanies all other sins.

Circa hoc evangelium dubitatur utrum ypocrisis tamquam peccatum precipuum quodcunque peccatum aliud comitetur, et videtur quod sic, primo quia peccata singula sunt connexa. Hoc ergo peccatum tam notabile habet connexionem et per consequens comitanciam cum quocunque alio.

Item, peccatum ypocrisis non est nisi duplicitas peccatoris in simulacione sanctitatis; sed ista racio comitatur quodcunque aliud peccatum mortale, quia ypocrisis. Omnis enim homo ex trinitate anime scilicet memoria, racione et voluntate naturaliter dicit quod sit factus; cum ergo omnis peccator dicit peccato suo contrarium, videtur quod omnis peccator sit ut sic ypocrita.

We will not admit our sin.

Item, omnis peccator dicet cuilibet rei tam creatori quam creature quod non sit dampnandus, et per consequens quod non peccet mortaliter. Cum ergo in hoc simulat ex parte sui sanctitatem et Deo notoriam falsitatem, videtur quod sit Deo ypocrita. Sic enim Caym excusavit se ab homicidio, ex hoc quod non limitabatur sibi custodia fratris sui; sic eciam Adam retorquet peccatum suum in Deum. *Mulier*, inquit, *quam dedisti mihi sociam* decepit me; et sic femina excusavit se per serpentem, ymmo sic omnis dyabolus excusat se nedum quod | non sit dampnabilis sed eciam quod non peccat. Fol. 219c

2. E: naturali sicut; ib. E in marg.: maius appetibile plus movet; ib. A: magis enim. 5. DE: propinquioritate. 8. A: eis operacio. 9. A: eius similes. 11. AE in marg.: Dubium. 13. E: concomitetur; ib. AE in marg.: 1. 14. E: tamquam notabile; ib. D in marg.: Omnis criminosus est ypocrita. 17. AE in marg.: 2. 19. DE: concomitatur. 19, 20. A: ergo ypocrisis. 21. D: dicitur. 21, 22. A: quod sit — dicet deest. 22. factus; E: add. ad ymaginem Dei. 23—25. A: sit — dicet deest. 25. A: deberet cuilibet. 27, 28. A: ergo sillat (?). 35. DE: non deest; ib. D: quod deest.

32. Gen. III, 12

Quis ergo menciens Deo in peccando non mentiretur sibi antequam perpetuo dampnaretur?

Even men who boast of sin are hypocrites.

In oppositum videtur quod ypocrisis sit speciale peccatum singulariter concomitans mendaces et duplices peccatores. Aliter enim indifferenter omnes peccatores dicerentur ypocrite, cum tamen aliqui dicant quod sunt peccatores maiores quam sunt simpliciter quoad Deum. Quomodo ergo tales in se simulant sanctitatem? Hic dicitur quod omnis criminosus est ypocrita et econtra.

Et pro solucione ac declaracione materie notandum quod multiplex est diccio, scilicet realis vel sermocinalis, explicita vel implicita, secundum excellenciam sensibilem vel secundum implicacionem insensibilem. Isto premisso conceditur primum assumptum et negatur consequencia quod exinde non sit omnis ypocrita criminosus vel econtra, et sic omnis peccator est *vir duplex animo et inconstans* (ut dicit beatus Jacobus), quia dicit Deo naturaliter quod sibi serviat sine culpa et cum hoc dicit dyabolo quod sibi serviat per peccatum; et sic omnes peccatores sunt secundum aliquem gradum ypocrite, licet ypocrisis in ostensione signorum sensibilium propter simulacionem sanctitatis et operacione indebita culparum servilium magis exprimitur. Et sic, sicut omnis pusillanimis est superbus, sic omnis pompans se esse sceleratissimum est ypocrita, quia dicit ad minimum naturaliter quod sit sanctus et dicit in verbis implicite quod in moribus sit perversus.

Hypocrisy is ostentation of outward signs.

Sed quia maior ypocrisis est in ostensione signorum sensibilium, ut in veteratis phariseis legis veteris et in parvulis phariseis vulpinis tempore legis Christi, ideo de illis paululum est dicendum. Et primo videtur quod in capcione habitus sui sensibilis tam differenter et constanter ab aliis peccant ypocrisi in ingressu; possent enim tam sancte, tam iuste et tam meritorie vivere sine tali habitu vel signo sensibili, ut modo faciunt. Cum ergo talis vita foret occulcior et per consequens mundo celacior et absconsior, videtur quod

1. A: ergo deest. 3. A in marg.: In oppositum; E: Ad oppositum. 1. 8. DE: quoad se; ib. A in marg.: Responsio; E in marg.: Solucio. 10. E in marg.: Nota. Diccio est multiplex. 11. DE: realis et. 14. A: negetur; ib. A in marg.: 1. 20. DE: aliquam graciam; E correxit: aliquam racionem. 23. E in marg.: Nota. 30. perversis corr. E e parvulis. 32. D in marg.: Monachi ypocrite. 35. E in marg.: Contra modernos ypocritas in habitu. 37. A: Christo absconsior.

17. Jacobi I, 8

pocius celarent hanc sanctitatem et non sic mundo in signo sensibili proclamarent; sic enim docet Christus Matthei VI°, 2—4: *Cum facis elemosinam noli ante te tuba canere, sicut ypocrite faciunt in synagogis et vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente elemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua, ut sit elemosina tua in abscondito et pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.* Ex quo patet, cum tota via viantis debet esse elemosinaria et Deo abscondita, quod tota religio privata sit ypocrisi maculata. Sacerdotes namque multi nec querunt latitudinem corone vel alia signa sensibilia propter apparenciam sanctitatis, cum illa signa nunc zelant nunc parvipendunt et nunc destruunt; sic fratres non faciunt generaliter nec alii ordinum privatorum. Nec contradico quod multi de sacerdotibus secularibus et sectis specialibus inter nos seculares sint ypocrisi maculati. Ideo foret nobis expediens quod non essemus tantum cum istis signis sensibilibus coniugati. Sapimus quidem condicionem pharisaicam plus ponderantes signa quam virtutes, cum tamen debemus cognoscere quod nec ipsa nec opera sunt apud virtuosum laudabilia nisi de quanto disponunt vel promovent ad virtutes. Si ergo religiosus privatus potest absconsius, facilius et securius sine talibus signis sensibilibus sanctitatem suam declamantibus vivere virtuose, que demencia ypocritica ipsum seduceret vivere tam dispariter a Christo et suis apostolis tam infundabiliter et pharisaice?

We should care more for virtue than for externals.

Ideo Christus Matthei XXIII°, 2 increpat istas sectas sub Ve octuplici sic ordiens: *Super cathedram Moysi sederunt scribe et pharisei. Omnia ergo quecunque dixerint vobis servate et facite, secundum opera vero eorum nolite facere.* Nam nostri pharisei nedum fingunt quod occupant sedem Moysi sed sedem et vitam domini Jesu Christi, et licet a vita sua sint tam notorie disparati, fingunt tamen quod per tradiciones suas atque pictacias excedunt in sanctitate vitam apostolicam et sic Christi. Et ita Christus non diceret de illis eis propter amplitudinem duplicitatis mendacis: *Omnia quecunque dixerint vobis servate et facite*, cum adinvencionibus suis superbis a

3. Codd.: Matthei V°; ib. A: elemosinas. 8. A: in deest. 9. DE: patet quod. 14. A: Sicut fratres. 16. DE: contradico quin. 17. DE: spiritualibus. 24. A: absconsus. 26. A: declinantibus. 29. A: XXI°; D: XXII°. 32. A: Et facite deest. 33. A: et occupant. 36. A: per deest; ib. A: putacias.

lege Dei nimis exorbitant et illas dicunt et docent instancius ac vigilancius prosequuntur, ideo Christus de ipsis diceret quod nec omnia que dicunt facite, nec secundum opera eorum velitis facere, quia nostri pharisei nec sic dicunt nec faciunt, sed modo phariseorum veterum *alligant onera gravia et importabilia et imponunt* Fol. 219d *in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere.* | Patet idem de nostris phariseis tam in predicacionibus quam in confessionibus quam eciam in privatis iudiciis. Talia enim alligant humeris interioris hominis, cum secundum forciores virtutes astringunt subditos ut perpetuo vel magno tempore sibi placito hec observent. Digito autem suo, hoc est, parva potencia operativa, licet gravius peccent et magis indigeant, nolunt pro quantumcunque parvo tempore vel libere hec movere. *Omnia ergo opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus*, quia ypocrisis que est simulacio sanctitatis in apparencia maioritatis quoad homines est utrique secte pharisaice principium sic peccandi.

Charters and letters of fraternity worse than phylacteries.

Dilatant enim philateria sua et magnificant fymbrias. Est autem philaterium ad literam membrana sinistro brachio copulata, et ut literis grossioribus scribatur in ea decalogus, est paululum dilatata, et ut religio sanctitatis in eis appareat, faciunt suas fimbrias esse magnas, ac si affeccio eorum quoad temporalia vel bona extrinseca sit celata. Numquid credimus nostros phariseos sic facere? Habent enim cartulas dilatatas nedum de religione vel ordine nec solum de suis adinvencionibus quibus onerant et seducunt ecclesiam sed de literis fraternitatum spirituale suffragium suum testantibus, et omnis ista triplicitas non solum non est decalogus vel evangelium sed plurimum mendacium simulatum. *Amant enim primos recubitus in cenis et primas cathedras in synagogis et salutaciones in foro et vocari ab hominibus Raby.* Numquid credimus phariseos nostros istam quadruplicem deordinacionem appetere, cum in prandiis sive conviviis saltem privatis in quibus possunt tamquam cenis suam ypocrisim simulare amant recubitus singulares

1. DE: et istis. 2. A: prosequentur. 4. E in marg.: Nota. 5. DE: secundum morem. 6. E in marg.: De alligancia onerum. 8. A: idem deest. 9. DE: quam confessionibus. 12. DE: hoc. 13. DE: suo deest. 14. A: nolunt quod. 15. DE: hoc. 19. DE: fymbaris. 20. A: Est enim; ib. E in marg.: Phylaterium quid signat. Recte: phylacterium. 25. D in marg.: Notandum. 26. A: dilatas. 28, 29. DE: literis super multum. 29. A: suum deest. 36. A: privatis deest. 37. A: singularis deest.

6. Matthaei XXIII, 4. 15, 16. ib. 5. 31—34. ib. 6, 7.

Further likeness of friars to Pharisees.

vel principales, cum frater qui est de secta recentissima et mundo abiectissima non contentatur nisi commensalis fuerit domino principali. In synagogis autem sive ecclesiis amant primas cathedras, cum dicunt religiones suas esse aput triumphantem ecclesiam magis dignas. Tercio appetunt in conventiculis honorificencius salutari, et quarto ut vocentur magistri zelant per media symoniaca hec palliari. Omnia autem ista declarat Christus esse condicioni suorum contraria; et tamen ista sunt a nostris sectis pharisaicis avidius prosecuta.

SERMO XLV.

Sedente Jesu super montem Oliveti accesserunt discipuli secreto dicentes. Matthei XXIV°, 3.

The destruction of the Temple.

Hoc evangelium enucleat martyribus materiam paciendi. Dicitur quidem quod discipuli Christi audientes prius ab eo templi destruccionem, quia *ostendentes sibi edificaciones templi sedenti* ex eius opposito in monte Oliveti ab ipso audierant: *Amen dico vobis non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruatur;* quod verificatum est post destruccionem templi per Titum et Vespasianum. Licet autem credatur aliquem acervum lapidum remanere post templi destruccionem, quia tamen artificiale fuit totum, totum illud erat tamquam mixtum imperfectum ante diem iudicii dissolvendum, et sic verum dicit Christus per omnia quod *nec relinquetur pars huius templi* eciam constantissima ut lapides *que non* pro suo tempore *destruatur.* Et patet quod Christus parvipendebat hanc fabricam quam apostoli tam magnifice laudandam innuerent. Christus enim *appreciatur turrim* virtutum, cum permittat et ordinat illas acquirere regnum Dei (ut patet Luce XIV°, 28); quid ergo Christo de lapidibus imperfeccioribus ista turri? Et patet quam frustra et inordinate laboratur circa basilicas sumptuosas, cum Christus plus appreciatur et diligit virtutem minimam quam has omnes. Non igitur

1. A: vel deest. 2. DE: et mundo abiectissima deest. 7, 8. A: symoniaca pilliari. 12. AD in marg.: XLV. 21. Aliquot verba excidisse videntur; ib. A: Vaspasianum; E: Vespesianum. 23. A: fuit totum, illud. 25. A: dicit twice. 32. DE: Christus. 33. A: laborant. 35. DE: Non ergo.

12. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 225—230. 16. Vulgate: *Et accesserunt discipuli eius, ut ostenderent ei aedificationes templi.* 18. Matthaei XXIV, 2.

videtur finis alius circa has magnas structuras tam sollicite occupari, nisi ut occupatus voluntati et ordinacioni Dei esse contrarius ostendatur. Quod enim Deus plus diligit, talis minus diligit et econtra. Quanta ergo est conformitas voluntatum.

Sedente itaque Jesu super montem Oliveti accesserunt ad eum discipuli eius secreto (vel quia Christus voluit illam collocucionem esse Iudeis absconditam vel quia Christus absentibus indignis secrete quiescere vel propter aliam similem causam nobis incognitam) *dicentes quando hec erunt*, scilicet quod *non relinquetur lapis super lapidem*, ut dixisti. Numquid hoc erit signum immedia-
Fol. 220a tum adventus tui ad finale iudicium | et consummacionis seculi vel secundum quem ordinem temporis ista fient? Sed Christus tacens hec particularia remota tamquam secreta et saluti eorum impertinencia inculcat fidem atque periculum de sibi propinquioribus et plus necessariis ad salutem: *Videte*, inquit, *ne quis vos seducat*, quasi diceret: Ante diem iudicii et consummacionem seculi erunt in ecclesia perturbacionum pericula, quod pertinencius vobis est cognoscere; cum noticia de die iudicii sit abscondita cuilibet creature (ut patet sermone . . . .).

Christ would not reveal the day of judgement.

Necesse est itaque nobis cavere seduccionis periculum, cum *multi venturi sint in ecclesia* quorum quilibet heretice asseret *se esse Christum*, et per consequens, circa duccionem per caput ecclesie in fide et moribus aberrabunt, quod est maxime fidelibus precavendum. Quamvis autem istud quidam verificent de Symone mago fingente se esse Messiam (ut patet Act. VIII°), et quidam quod ante capcionem Jerusalem multi se finxerant esse Christos, videtur tamen mihi quod pertinencius textui et eventui potest illud intelligi de pseudopapis futuris in ecclesia, quia quilibet eorum fingit se esse Christum longe aliter quam Baptista est Helias, quia vivendo Christo quantumcunque contrarie dicit se habere a Christo potestatem dispensandi thesaurum spiritualem ecclesie per indulgencias et alias ficticias, ultra hoc

Christ's warning against false popes.

3. DE: Quid enim. 4. E: ille minus. 6. A: supra. 9. E: indigens. 11. DE: et quod; ib. A: lapis deest. 14. A: fuit fient. 18. DE: ne omnes; ib. D: seducamini; E: seducant. 21. D: est nobis. 26. DE: asserit. 29. A: musitent de. 31. DE: finxerunt; ib. D in marg.: Pseudopapa; E in marg.: fingentes se Christum. 32. DE: quod deest.

6 Matth. XXIV, 3. 18. ib. 4 23. Cf. Serm. Prim. Part. Serm. V, vol. I, pag. 35. 25. Matth. XXIV, 5.

quod Christus potuit, nec consulit Christum vel eius legem ad illam ficticiam declarandam. Ideo cum iste Christus tam multos seducit tam periculose faciens ecclesiam aberrare, videtur quod Christus istud tam magnum periculum non taceret. Omnes autem isti pseudopape veniunt in nomine Christi, dicentes se esse immediatos eius vicarios, sic quod infinitum plus possunt de dispensacione quoad spiritualia quam alius christianus, cum se habent ad alios episcopos sicut Christus se habet ad suos apostolos. Nec hoc vendicant ex conversacionis similitudine vel evangelica Christi concessione, eo quod nec fundant quod Petrus tantum potuit nec quod sunt vicarii sancti Petri, sed fundamentum tacitum stat in dominacione cesarea et concessione quadam frivola Constantina; et ista seduccio facit multos non ad legem vel conversacionem Christi attendere sed ad diffinicionem huius pape et sue curie.

The pope's unfounded claims.

Totum ergo genus successivum fidelium debet istud periculum precavere. Christus autem more suo alloquitur hoc genus successivum cuius una pars fuerunt apostoli et alia totum genus fidelium futurum usque ad finem seculi futurum. Sic enim Antichristus necessitat concedere quod Christus sepe concedens singularibus personis dans potestatem, virtutem et doctrinam ipsum et sectam suam intellegit. Multo ergo evidencius intelligit Christus genus fidelium sequens ipsum in moribus: *Audituri enim estis prelia et opiniones preliorum*, quod magis verificatum est de genere fidelium post dotacionem Romane ecclesie. Extunc quidem (ut dictum est) necessitata fuit hec pars occidua preliari circa dominia que Christus secularibus limitavit; et non solum hoc sed papis irreligiose aspirantibus ad papatus non propter meritum in regimine ecclesie instar Christi sed propter seculare dominium sepe contingit plures prefici; et quibusdam opinantibus unum habere iusticiam, quibusdam autem reliquum, seminate sunt opiniones preliorum varie, quibusdam autem recte opinantibus quod nullus papa vel clericus debet pro possessione temporalium sic bellare sed affirmantibus racione multiplici quod omnia prelia militantis ecclesie debent ad destruccionem

Christ's words addressed to all the faithful.

Wars caused by the popes.

4, 5. DE: illud magnum. 5. DE: Omnes enim. 7. DE: immediatos Christi vicarios eius, sicut. 11. DE: vel ex; ib. A: Christi twice. 13. DE: vicarius. 20. A: nona (nova?). 21. D: futurum deest. 22. E: futurorum. 40. D: debet.

27. Matthaei XXIV, 6.

Antichristorum huiusmodi regirari, quibusdam asserentibus quod corporaliter debent occidi et quibusdam quod ablatis ab eis temporalibus debent vivi ad penitenciam reservari: michi autem videtur quod debent excludi a temporalibus cum quibus sic fuerunt tantum perturbantes se ipsos atque ecclesiam et non occidi invasione crudeli. Alii autem opinantur ipsos esse incarcerandos nisi velint vivere pauperrime instar Christi; alii autem opinantur ipsos post notam obstinaciam ab ecclesia omnium fidelium relegandos, sed alii Antichristi discipuli opinantur quod pro restitucione sui dominii sit severius preliandum et antequam conquisierint totam habitabilem non sistendum. Et sic (ut dicit evangelium) *sunt opiniones varie preliorum*, quorum omnium causa est fastus et questus Antichristi viventis et asserentis tam difformiter a sequela Christi in moribus quod sit Christus ymmo se extollentis in pluribus supra Christum.

Various opinions as to what the popes have deserved.

Sed *videte* in toto cursu huius periculi *ne turbemini* cadentes a constancia fidei aut ab evangelizacione aut paciencia Jesu Christi, sed permittite Antichristum tribulare fideles, concutere ecclesiam et seminare suas hereses, cum modestia tamen evangelice resistendo. *Oportet enim hec fieri sed nondum statim finis* consummacionis seculi, nam (ut verisimiliter creditur) non continuabitur hec summa infidelitas usque ad diem iudicii, nam (ut dictum est Sermone XLIII°) *consurget gens contra* Fol. 220b *gentem et regnum* | *adversus regnum et erunt pestilencie et fames et terremotus per loca: hec autem omnia inicia sunt dolorum*, quia dampnacionis perpetue perfidorum. Et si in ista contrariacione ab ordinacione Christi non consummabitur Antichristi malicia, cum relinquet post se sectas, leges iniquas et errores in populo radicatos, ex quibus hec omnia pullulabunt, *tunc autem tradentur genus fidelium* et specialiter patres spirituales ac sua cognacio (ut exponitur Sermone XLIII°).

We must not be troubled or lose patience.

Tradetur autem genus fidelium *in tribulacione* multiplici in qua parcialiter *occidetur, et propter fervorem legis Christi* ab omnibus gentibus, hoc est, viventibus

1. E: Antichristiorum. 4. A: Quid autem; ib. E in marg.: Opinio doctoris. 5. A: furent. 12. DE: sevius preliandum; ib. E: conquisierunt. 14. A: quarum; ib. codd.: causa deest. 15. DE: venientis. 18. DE: in tanto. 19. A: adentes. 22. DE: resistendum. 26. DE: sermo LV°; A: XLI°. Correxi. Vide supra pag. 309. 27. A: in regnum. 32. A: in proximo. 33. A: Tunc enim. 35. A: XLI°; DE: LV°. 37. A: obietur.

17. Matth. XXIV, 6. 26. ib. 7, 8. 36. ib. 9.

paganice sive gentiliter *odietur*. *Et* in ista concertacione dyabolica *scandalizabuntur multi*, quia reputabuntur ab adversariis heretici, scismatici et blasphemi; quando enim discordabunt a scola et via Antichristi, eius discipuli scandalizabunt ut infideles taliter discordantes; deficiente quidem eis auctoritate scripture non superest ipsis nisi servos Christi per tradiciones et scandala, per contenciones et improperia, per tribulaciones et homicidia infestare.

Multi autem pseudoprophete surgent de sectis novellis *et seducent multos* tam clericos quam eciam seculares, cum contra caritatem zelabunt ad magnificandum sectam suam propriam et odient quoscunque qui sue sentencie adversantur. *Et quoniam habundavit iniquitas* in toto genere viatorum, *refrigescet caritas multorum*. Modus scripture est intelligere per caritatem et terminos consimiles frequencius concretive. Sic enim loquitur Apostolus I. Cor. XIII°, describendo sedecim condiciones caritatis. Caritas ergo viancium que secundum propheciam Domini refrigescet est subiectum vel potencia virtutis caritatis et virtutum similium subiectiva, ista enim potencia refrigescit quando deserendo legem et vitam Christi ars deseritur secundum quam calefieret talis potencia caritatis ardore. Et necesse est quod extinctis scintillis prioribus et continuatis istis Antichristi erroribus caritas refrigescat, sed quomodocunque sit de istis tribulacionibus Antichristi, oportet fideles aliquos semper stare. Et gaudium et consolacio est dictum Christi quod *qui perseveraverit usque in finem* in sinceritate fidei *hic salvus erit*. Oportet enim a fine viacionis sive laudabili sive culpabili laudem tocius vite vel vituperium mensurari. Sic enim secundum philosophos motus nominatur a termino ad quem, licet totus motus medius sit in termino alieno, ut quando transitur ad albedinem denominacione finali vocatur albefaccio, licet tota media denominacio sit nigredo; sic est de vita viantis: si in fine sit conversus ad Dominum, in beatitudine perpetua salvabitur, licet tota viacio media sit perversa. Oportet tamen moderare spem in fide ista, ne propter confidenciam huius fidei

How the love of many shall wax cold.

Danger of trusting to a late repentance.

2. E: et ab. 4. DE: cuius. 7. A: per detracciones et. 13. D: odient quousque. 15. DE: in scripturis. 19. A: ergo deest. 23. DE: ardoris. 28. E: ac consolacio. 31. E in marg.: Fine mensurantur media. 32. D in marg.: Nota. 36. AD: est deest.

10. Matthaei XXIV, 11. 14. ib. 12. 28. ib. 13.

viator ad vivendum perperam sit securus, quia raro vel numquam contingit quod viator sit extra caritatem fere usque ad mortem, sic agens perperam faciat bonum finem, sicut econtra raro vel nunquam contingit quod fere usque ad mortem continuans in vita laudabili finiet mala morte. Medium quidem ad finem necessitat. Ideo si vis habere finem perseverancie virtutis, exercita te longe prius in vita et operibus caritatis. Sicut enim homo potest mereri beatitudinem vel demereri dampnacionem, sic potest propinquius mereri vel demereri finem talem.

Strength of bad habit.

Debes ergo notare quomodo difficultaris ex mala consuetudine antiquata, ideo sicut est consilium Christi ab omnibus acceptandum quod propositis duobus ineque bonis, eque facilibus est bonum melius eligendum, sic est mandatum Christi propositis bono, securo, et facili, malo periculoso atque difficili. Primum debet acceptari et secundum renui, ne devians in fine pessimo seducatur. Cum ergo vita caritatis sit facilis et secura, vita vero vicii sit difficilis et periculosa, quilibet viator priorem eligeret et secundam negligeret, ne forte morte pessima involvatur. Quis enim scit quanta mala consuetudo ad illam necessitat? unde si cavet infirmitatis corporalis periculum, ne mors corporis exinde sequatur, quanto magis debet cavere infirmitatis spiritualis periculum, ne mors secunda que est infinitum periculosior consequetur? Sicut enim virga obliquata rectificari posset faciliter, sed cum fuerit indurata in arborem non posset ex quantacunque consuetudine ad priorem rectitudinem habitualiter obliquari, sic est de virtutibus et viciis senciendum.

Three degrees of danger: 1. personal habit;

Omnis enim mala consuetudo debet tamquam venenum pestiferum abhorreri sed specialiter in gradu triplici: primo dum quicunque est inveteratus dierum malorum, mala autem consuetudo in criminibus cicius induratur, consulat itaque inveteratus scripturam sacram,
Fol. 220c si sua consuetudo fuerit ex integro Deo placens; si non, festinet continue ipsam ad | rectitudinem revocare. Si sic, adiciat instanter operam, ut consuetudo laudabilis roboretur.

4. DE: simul sicut. 6. E: necessitant. 8. A: in operibus. 10. A: sicut. 11. DE: difficultates; ib. E in marg.: Nota. 12. DE: sic est. 14. A: bonis eque deest. 15. A: securo twice. 15, 16. Codd.: facili et. 16. DE: malo deest; A: malo periculo atque difficibili. 18. DE: in caritate; ib. E in marg.: Vita caritatis. 19. A: vero deest. 20. E in marg.: Vita vicii. 31. E in marg.: De mala consuetudine. 34. A: autem deest; ib. A: in talibus. 35. A: sanctam.

2. Habit belonging to high station:

Secundus gradus periculose consuetudinis est in superioribus ut prelatis: ipsi enim habent plura ad roboracionem sue antique consuetudinis inductiva; ideo antiquati statuunt suam sonsuetudinem tamquam legem et sic in errore iacet maius periculum.

3. Habit of corporations.

Tercius gradus et periculosissimus consuetudinis erronee est consuetudo ficta persone ex pluribus aggregate. Sic enim tota secta elicit consuetudinem que errori substrata est eo periculosior quo ex pluribus fautoribus, ex maiori antiquitate et inconvincibilitate erroris est insuperacior. Ad convincendum ergo errorem consuetudinis talis secte oportet ad Christum qui èst principium consuetudinis virtuose currere et iuxtaposita sua consuetudine contrariam confundere et percepta induracione personam aggregatam huiusmodi vel saltem eius organa dissipare.

Great and costly buildings not sanctioned by Christ.

Circa hoc evangelium dubitatur de modo construccionis basilicarum tam fratrum quam omnium clericorum. Et videtur ex principio huius evangelii quod Christus reprobat ipsas tam opere quam sermone; cum enim non sunt per se virtuose, quia existencia extra animam, videtur quod non sapiunt virtutem nisi de quanto facilitant ad virtutem; si autem ad illam facilitant, hoc est propter honestatem loci in quo incolentes orare devocius delectantur; sed que racio ad illud, cum locus carceris fuit a Christi martyribus oracionibus devocioribus decoratus? Baptista fuit in heremo ad maiorem contemplandi celsitudinem elevatus, ymmo Christus et patres tam legis nove quam veteris sub divo effuderunt devocius preces suas. Quando enim Christus pernoctavit in oracione, non fuit inclusus in templo, nec patriarche orantes devocius constituerunt sibi basilicas, sed scientes Deum ubique esse tripliciter aptarunt sibi loca in quibus mens eorum plus mundialibus sit distracta. Basilicarum autem construccio inducit oppositum, consumit cum nimia sollicitudine bona ecclesie et inducit errores multiplices; propter caracteres et signa inventa humanitus locus huiusmodi foret sanctus, et toto rimato basilice tales sapiunt fastum et questum ac

1. E in marg.: 2. Consuetudo laudabilis debet roborari. 2. D: inferioribus; E: correxit. 6. E in marg.: 3. 9. DE: est et. 10. A: et ex. 11. A: insuperacio. 11, 12. A: erroris consuetudinem. 13. DE: virtualis. 14. DE: precepta. 17. AE in marg.: Dubium; D in marg.: Basilicarum exstruccio. 24. A: loci enim. 35. D: inducit; sequitur lacuna: E: inducit in spolia et 37. DE: quod propter.

nimiam multitudinem viciorum. Quid rogo sollicitari debet ecclesia circa formas basilicarum fratrum, circa formam claustri sui cum ligno in medio eius insito, circa formam refectorii sui ac dormitorii sui cum aliis multis pharisaice introductis, cum certum sit quod non ista signa que querit generacio adultera sed mens mundata a crimine, persona exercitata pro Christo in meritoria passione et spiritus elevatus ad Deum in humili devocione denominat locum sanctum? Locus enim cum sit quantitas non est secundum philosophos de genere activorum, et artificiositas cum trahit ad mundum et distrahit a statu levi quem homo servaret tempore innocencie et tempore beatitudinis observabit, non iuvat ad meritum nisi forte per accidens, sicut incidencia in maius peccatum facit per accidens predestinatum meritorius operari. Patet ista sentencia secundo Mach.

nor useful to the Church.

Quid (rogo) nobis de quatuor parietibus claustri, ne religiosi nostri sint in locis vel negociis secularibus dissoluti, quod artentur velato mundo solum celestibus inhiare et quod observent silencium ac nutus innumerabiles in quibus fingunt religionem suam consistere, cum habent oculos linxinos secundum quos ultra parietes in seculo non in celestibus conversantur? In cuius signum est tedium superioribus de istis ordinibus in claustro vivere et dissolutis eorum evagantibus nemo fit secularior, ad machinandum questum mundi profundior vel taciturnitate aut moribus dissolucior. Nec dubium quin in claustro quesierant istos fructus. Si ergo sunt tantum maturati ut fingunt, quare non extra claustrum edificant fratres suos? Quando enim percipiunt lucrum, fastum aut delectabilem vitam in mundo, respuunt claustrum suum et alias ceremonias sue religionis et lecius in seculo conversantur. Quod non facile crederetur, si forent sine claustro tamquam pisces sine aqua vel apostate sine regula tam felices.

Nec valet obiectus eorum de sollempni edificacione templi Salomonis, primo quia licet Salomon in isto figuram fecerit, tamen pro modo excessivo graviter

3. D: cuius infinito; E: cuius infixo. 11. A: transit. 14. DE: nam iuvat. 18. A: quid ergo. 19. A: sunt. 21. A: nutus. 22. DE: fingant. 24. A: conversantibus. 30. A: edificavit. 33. DE: aliquas. 36. Codd.: felice. 38. A: primo licet in isto; ib. E in marg.: Quod Salomon pro modo excessivo graviter peccavit.

peccavit; in cuius signum ipsum templum cito et crebrius est destructum.

Item, isti licet religionem novam constituant, tamen ad dignitatem regis Solomonis non possunt contingere, et tamen si omnes sue basilice forent in locum unum ut in Jerusalem conglobate, excederent structuram tanti regis.

Christ's example better than Solomon's.

Item, cum Salomon multipliciter peccabilis fuit, figura tantum distans a Christo qui fuit impeccabilis atque propinquior, mirum videtur quod transultant pro exemplo a Christo quem est tam facile et tam necessarium imitari ad regnum talem de lege veteri a quo oportet eos adeo difformari.

Sicut ergo sanctitas | vestium vel alie observancie istorum ordinum seducunt populum et se ipsos, sic sanctitas suorum locorum atque domorum spoliat populum atque fraudat.

Fol. 220[d]

SERMO XLVI.

Nolite arbitrari quia venerim pacem mittere in terram. Matthei X°, 34.

What peace Christ came to bring.

Hoc evangelium dirigit amorem hominis et specialiter martyris ad Deum direccius diligendum. *Nolite*, inquit, *arbitrari quia venerim mittere pacem in terram*, ubi certum est fideli quod loquitur de pace que est confederacio corporalis vel mundana, quia aliam pacem que est inter Deum et hominem, inter hominem et hominem ac inter hominem et suum spiritum venit Christus mittere et servare. Sed in isto verbo tollit Christus infidelem arguciam multorum, qui respuunt in causa sua contendere. Melius est (inquiunt) pacienter tollerare quietem ecclesie quam ad maiorem eius perturbacionem contendere; et in ista vecordia sopuit martyrium, introduxit in ecclesiam torporem dyabolicum et induxit sompnium porcinum. Ubi (queso) sunt modo Christi pugiles qui usque ad mortem contra eius adversarios decertarent? Omnes dicunt quod pax, eciam cum hostibus,

Not that of conniving at evil.

17. E: fraudat etc. 19. A in marg.: XLVI; E in marg.: De martyribus sermo; ib. D: quod veni; A: quia veni. 23. A: veni; ib. D in marg.: Pax; E in marg.: De pace. 25. A: carnalis vel. 28. A: et servare deest. 32. E: sopivit; ib. E in marg.: Sopio, is, ivi, itum, id est, facere dormire, sedare, extinguere, terminare, facere quiescere. 34. A: vigiles Christi; D: veri Christi.

19. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 231—234.

est tanta mentis tranquillitas quod omnes paterentur eciam Christi iniurias pro illa pace quiecius possidenda. Sed fidelis debet cognoscere quod ista pax est mera discordia, quia a servicio Dei vecors decidencia. Numquid credimus in conversacione Christi aut lege pacem huiusmodi nos fundare? Nam Matthei IV° Christus passus est dupliciter iniurias sue humanitatis, sed vice tercia quando dyabolus quesivit se coli latria acute respondit: *Vade satana;* et Matthei X°, 34 testatur quod *non venit hanc pacem in terram mittere sed gladium*, hoc est, pugnandi cum Christi adversario exercicium animosum. Unde tercio in passione sua usque ad mortem certavit cum ipso dyabolo; miro tamen modo oportet omnes Christi milites paciencie arma induere et more sui paciendo vincere.

We are not to agree with the wicked.

Quamvis autem Christus dicat Matthei V°, 25: *Esto consenciens adversario tuo cito, dum es in via cum illo*, iste tamen consensus intelligitur adversario impium superante. Omnis enim Christi proditor est adversarius legis sue et prophetarum, sed Christus dans formam consensus salvat semper dominium et superanciam legis sue et vult istum consensum cito fieri dum hic viat, quia certum est quod post hanc viam non fiet concordia, cum homo sit extra statum merendi, et lex Christi adversans statim tradens decedentem dampnatum tortoribus. Non potest autem intelligi iste adversarius esse dyabolus, cum nemo debet dyabolo consentire, nec potest intelligi quicunque homo adversans alteri, cum sepe adversans talis sit in parte iniusta tamquam dyabolus. Oportet ergo quod ista locucio dirigatur iniusto vianti cuius adversarius est lex Christi; *illa enim tradet te iudici et iudex tortoribus*, si in via non consenseris parti sue. Oportet ergo legem Dei invincibilem ubilibet superare.

Et istud cognoscerent querentes porcine vel proditorie pacem mundi, nam sicut subditus foret proditor regi vel suo domino temporali qui consentiret suo adversario in domini sui iniuriam, sic evidencius foret proditor

3. E: vera vel mera. 4. A: desidencia. 6. DE: modi deest; ib. DE: non fundari. 8. quesivit; A ex errore scribentis: que sunt. 9. A: eciam Matthei. 10. D in marg.: Gladius. 11. E in marg.: Milites Christi debent paciencie arma induere. 13. A: sed omnes. 16. A: in adversario; ib. DE: cito deest. 17. AD: intelligitur adversario impii; ib. E in marg.: Pax est discordia. 23. DE: homo deest. 25. DE: esse deest. 29. E in marg.: Lex est adversarius hominis iniusti. 34. A: vel proditorie deest, 35. E in marg.: Exemplum.

9. Matthaei IV, 10.

Dei sui, qui consentiret eius adversario vel peccato. Et loquor de consensu, ut dicit taciturnitatem vel omissionem culpabilem in causa iusticie.

Culpable silence.

Nec caret aliquis homo potestate quin posset in causa huiusmodi adiuvare vel non reclamare et compati vel mereri; et sic istam pacem taciturnitatis culpabilem non venit Christus mittere sed ad repugnanciam in causa iusticie excitare. Qui enim non pugnat eciam cum se ipso in casu quo fuerit adversarius Dei sui, non diligit Deum super omnia, sed iacet in sorde criminis tamquam porcus.

How Christ sets a man against his father and mother.

Venit Christus separare hominem adversus patrem suum; quod potest intelligi de patre carnali iniusto, de patre spirituali Antichristo et de ipso dyabolo. Omnes enim isti secundum racionem qua sunt Deo contrarii sunt a fidelibus adversandi ex virtute primi mandati decalogi. Et eodem modo senciendum est de filia ecclesie malignancium et matris carnalis, dum fuerit per peccatum contraria Deo suo.

Et sic intelligendum est de quacunque confederacione carnali vel legali qualem intelligit inter nurum que est soror mariti et socrum que est soror uxoris. Nam sicut in confederacione carnali stat istos tres amicos domesticos esse amplius inimicos, quia consilio Christi magis contrarios, sic est de tribus hostibus spiritualibus regularius qui moribus et legi Domini amplius adversantur. Nam concupiscencia carnis, concupiscencia oculorum et superbia vite sunt homini superato peccato nimis inimici domestici (ut I[a] Johannis II[o]). Qui ergo preponderat suos domesticos ultra Christi consilia inimicatur toti mundo, quia Deo, dictis amicis | carnalibus ac eciam sibi ipsi. Fol. 221[a]

Love of Christ should surpass all other love.

Unde Christus explanat hoc particularius de amore: *Qui*, inquit, *amat patrem aut matrem plus quam me non est me dignus.* Cum enim Christus sit simul Deus et homo, duplici racione confederandus cuilibet creature, patet quod plus amans patrem et matrem quam Christum secundum naturam humanam vel divinam non est dignus

1. E in marg.: Consensus. 4. D: qui posset. 5. A: enim possit reclamare. 12. DE: Venit ergo. 13. DE: patre corporali; ib. D in marg.: Pater multiplex. 21. A: qualis intelligitur inter virum qui est frater. 22. E: uxor mariti; ib. E: mater uxoris. 27. A: carnis concupiscencia deest. 28. AD: inimici deest. E addit. 29. A: domestici patet. 30. A: inimicant. 31. DE: corporalibus. 34. DE: aut patrem. 35. A: Cum ergo.

12. Matthaei X, 35. 34. ib. 37.

habere Christum misericorditer humanitus redimentem nec Christum divinitus premiantem. Et eadem consideracio est de amante suam sobolem plus quam Christum. Et iste regule ad amicicias extraordinarias limitate concluderent per locum a maiori quanta est irregularitas in confederacione sectarum; plus enim amant suas privatas regulas vel commoda sua personalia quam regulam Christi et profectum tocius ecclesie et per consequens plus quam Christum.

Et qui non accipit crucem suam et sequitur me non est me dignus, hoc est, quicunque non accipit voluntariam tolleranciam pene, cruciando carnem cum viciis et concupiscenciis (ut dicit Apostolus ad Gal. VI°) et cum hoc sequitur Christum ducem ac obiectum fidei, non est ipso dignus secundum predictam duplicem racionem. *Qui*, inquit, *invenit animam suam perdet eam, et qui perdiderit animam suam propter me inveniet eam.* Ille autem invenit animam suam qui querit modo sollicite ut hic vivat; quia cum anima sit vita hominis et inveniens querit sollicite, patet quod ille invenit animam suam, qui querit modo sollicite, ut vita propria vivat in terris; quod facit quicunque qui plus diligit ut vivat vitam voluptuosam ad suum commodum personale quam ut vivat ad honorem Dei et utilitatem ecclesie. Talis enim non *vivit Deo* secundum Apostolum ad Rom. VI°. Ille autem perdit animam suam propter amorem Christi qui vitam suam abbreviat quantum ad conversacionem suam mundanam propter amorem quem habet ad Christum et suam ecclesiam. Cum enim res communissime sint maxime diligende quia optime, patet quod qui preponderanter ipsas diligit, diligit ordinate. Ideo dicit Veritas quod *qui perdiderit animam suam propter ipsum* in reputacione mundana *inveniet eam* inter res communes beatam in patria.

Finding and losing one's life.

Nec caret ista sentencia Christi sufficienti providencia pro temporalibus hic in via, quia *qui eius discipulos recipit Christum recipit et qui Christum recipit, recipit patrem suum,* non quod quilibet Christi discipulus sit

1. A: redeuntem. 6, 7. E: suos privatos. 10. E in marg.: Secte private plus amant suam quam Christi regulam. 13. DE: ad deest. 13, 14. DE: et cum hoc deest. 14. DE: fidei deest. 18. A: nimis sollicite; ib. E in marg.: animam invenit. 20. D: animam animam; ib. A: et inveniens twice. 20. A: querat. 20, 21. A: sollicite — modo deest. 30. A: sunt. 33. A: ipsam. 36. A: temporibus. 37. DE: ipsum recipit.

10. Matth. X, 38. 16. ib. 39. 25. Rom. VI, 10. 36. Matth. X, 40.

personaliter ipse Christus, sicut nec Christus est personaliter Deus pater, sed sicut recipiens personam hominis consequenter recipit eius membra, sic qui Christum recipit sive persequitur, consequenter recipit vel persequitur eius membra. Unde Act. IX°, 4 Veritas dicit Paulo: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Unde (ut volunt quidam) sicut anima actuans quamcunque partem humani corporis per se possibilem ipsam denominat formaliter esse ipsum hominem, sic est de Christo et corpore suo mistico quod est ecclesia. Ipse enim quodammodo denominat quodcunque membrum ecclesie esse Christum et quamvis Christus et pater suus non sit eadem persona sed eadem substancia, tamen impossibile est quemquam per graciam Christum recipere nisi eo ipso recipiat Trinitatem. Et patet ex divina sapiencia et ex divina benevolencia quod necesse est membrum Christi in temporalibus quantum expedit adiuvari. Si enim non potest in bonis pocioribus membris suis deficere, quomodo deficeret in bonis minoribus? Nec caret servus Christi benefaciens retribucione mercedis, quia *qui recipit prophetam in nomine prophete mercedem prophete accipiet.* Multi enim recipiunt prophetas sub racione vel nomine discipulorum; ideo cum intencio recta vel obliqua debeat hominem iudicare, patet quam prudenter Christus inculcat activum debere prophetam in nomine vel racione prophete recipere. Et secundum istum colorem quodammodo excusantur qui recipiunt apostatas credendo ipsos esse Christi discipulos, quamvis examinacionis desidia possit ipsos facere culpa dignos, et sic de recepcione iusti sub racione qua iustus.

Every member of Christ is in a manner Christ.

Et quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aque frigide tantum in nomine discipuli: Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Ex quo catholici satis eliciunt quod quicunque viator alicui Christi discipulo secundum racionem debitam dederit quantumcunque parvam elemosynam corporalem si non ponat obicem, recipiet beatitudinem pro mercede. Non enim pertinet summum logicum intelligere negativam si non affirmative pro mercede perpetua. Non enim decet tam magnificum

Reward of true alms.

1. D in marg.: Qui recipit Christi discipulum necesse est ut recipiat Christum et totam Trinitatem. 4. DE: vel persequitur; ib. DE: consequenter deest. 6. D in marg.: Nota. 9. DE: non ipsum. 13. D: sed eam. 16. A: sapiencia — divina deest. 19. D: bonis moribus. 20. A: retribuere. 23. A: discolorum.

21. Matthaei X, 41. 31. ib 42.

cum retribucione parva temporali servum premiare, servum qui tam grate recipit membrum suum.

Circa hoc evangelium dubitatur utrum eo ipso quo quis alicui vianti elemosinam tribuerit promeretur, et videtur | quod non, quia posset propter vanam gloriam, propter intencionem iniustam et in peccato mortali indigno tribuere, in quo casu non beatitudinem meretur, ergo dubium falsum.

Fol. 221b

In isto dubio non dubium quin sit falsum, cum Scarioth qui portavit loculos potuit dedisse egenis elemosinam corporalem, cum hoc quod fuisset prescitus, simulans ypocritice sanctitatem, et sic fuisset ex collacione talis elemosine peioratus. Et sic est de religiosis nostris qui propter apparenciam sanctitatis observant ritus suos, sepe celebrant et faciunt multa bona de genere plus quam propter devocionem sinceram in anima quoad Deum. Patet prima pars istius Matthei V°, et secunda pars patet ex dicto Christi Matthei XXV°, ubi virgines fatue propter defectum olei devocionis recte fuerant condempnate. Contingit ergo esse errorem in talibus elemosinis propter duo, scilicet propter errorem elemosinantis et propter errorem elemosinati quem elemosinans debet cognoscere extinguere non fovere.

False motives vitiate alms.

Et quantum ad Christi dictum duplex in hoc evangelio patet quod loquitur expresse de propheta, de iusto et de Christi discipulo sub racione qua talis; ubi omnis apostata est exclusus. Sed tota difficultas stat quomodo contingit predestinatum elemosinare Antichristum et in ecclesia discolum, cum hoc quod elemosinans mereatur. Nec dubium quin hoc contingit, cum tante sunt sophisticaciones dyaboli et membrorum suorum per ypocrisim quod vix aliquis viator sufficit discernere iustum ab ypocrita, sicut nescit discernere predestinatum ad gloriam a prescito. Sed in isto videtur mihi quod nullus corporaliter elemosinans debet elemosinare confratrem, dum oportet credere quod devians a lege Domini servit dyabolo, nisi forte in ultima necessitate sit positus sub spe

3. A in marg.: Dubium; E in marg.: Dubitacio. 4. E: elemosinam corporalem; ib. DE: tribuit; ib. D in marg.: Elemosina. 5. D: propter communicacionem; E: propter acquisicionem. 7. DE: indigne. 9. AE in marg.: Responsio. 12. DE: colleccione. 20. A: ergo — errorem deest; E: ergo omne; ib. E in marg.: Error in elemosina unde. 22. A: elemosinam. 23. DE: cognoscens. 24. A: triplex; E: extinct. in cod. 25, 26. A: et Christi. 26. E: ubi deest. 32, 33. DE: iustum — discernere deest. 35. E in marg.: Elemosina cui et quando debet dari. 37. DE: sub specie.

Spiritual alms may be ministered even to the wicked.

correccionis et conversionis ad Dominum, quante exigit vite necessitas conservande. Ideo ministracio spiritualis elemosine est secura sed ministracio corporalis elemosine sepius est perplexa. Et hinc Christus, apostoli et alii viri evangelici talem corporalem elemosinam renuerunt (ut patet Act. IV° et VII°).

Bodily alms should not be given to convents.

Contingit autem Christi discipulum meritorie fidem ecclesie seminare, id est, Antichristo refuge, cum hoc quod intencio sit sancta, quia ut sic non nutrit eum contra Christum, sicut faceret per elemosinam corporalem. Ex quo videtur sequi quod nemo tribueret istis privatis ordinibus, ut possessionatis et fratribus elemosinam corporalem, nisi forte videndo ultimam necessitatem eorum moderate eis tribuat elemosinam personalem. Patet sic, quia tribuens eis elemosinam corporalem sub racione qua talis privati ordinis intendit quod appetit quod talis religio conservetur. Cum ergo religionis illius servacio sit legis et ordinacionis Christi destruccio vel diminucio, videtur quod sub ea racione sic elemosinans saltem implicite intendit hoc; consequens non caret excusacione ignorancie elemosinancium in hoc casu, quia multo remociora a mandatis decalogi debent in lege Christi cognoscere. Supposito ergo quod sit notorium quod tales private secte religionem ac legem Christi diminuant, patet quod sic eas elemosinantes adversarios legis Christi nutriunt et defendunt. Sed que foret elemosina quoad istud, cum hoc Christo displicet et ecclesie sancte nocet? Si ergo nemo debet dampnificare se ipsum sive ecclesiam, patet quod nemo debet defendere sic talem sectam. Aliter enim liceret homini in casu agendo meritorie destruere ecclesiam matrem suam et diminuere religionem ac legem Christi vel rempublicam in suis policiis disrumpere. Et hoc foret argumentum quoad hominem politicum.

Prima pars sic deducitur: Certum videtur quod istarum sectarum induccio et continuacio vel de facto destruit multas particulares ecclesias vel saltem hoc contingit; esto ergo quod una communitas successive continuet antecedens, et patet quod illa communitas et quelibet eius pars facit saltem parcialiter hoc consequens

8. E in marg.: Privatis ordinibus non est elemosinandum. 11. A: Et quo. 15. A: patet quod quia. 23. DE: Christi deest. 27. A: Christo deest. 32. E in marg.: 1, 2, 3. 35. E in marg.: Deduccio prima. 39. A: continet.

Friars injure parish churches.

quod petitur evenire, et cum per adversarium tota ista communitas in hoc facit meritorie et licenter, sequitur prima pars. Notum quidem est quod ecclesiarum appropriaciones et fratrum novelle inserciones nedum destruunt multas basilicas et elemosinas secundum ordinem primitivum sed multas animas seducunt que aliter forent sancte, cum novellas observancias introducunt ut fidem et antiquam Christi religionem vel sopiunt vel enervant.

Their novelties divert men from Christ's laws.

Secunda autem pars patet ex consideracione ista: Cum Christi religio et legis sue attencio sit propter istas novitates plurimum diminuta, quia si tota occupacio istorum novorum generum collecta fuerit pure ad noscendum, servandum et declarandum legem et religionem Christi, quis dubitat quin stantibus aliis paribus lex Christi et sua religio foret de tanto extensius observata?

Excessive number of clergy impoverishes the state.

Et quoad terciam partem patet multipliciter quomodo antequam iste secte introducte sunt debuit esse proporcio inter tres partes ecclesie militantis, scilicet inter clericos, dominos et vulgares; cum ergo ad religiones privatas tanta communitas est abstracta, patet | quod oportet illam proporcionem quoad istorum tercium deficere et specialiter in laborantibus, ut agricultoribus, in pastoribus et artificibus. Nec dubium quin necesse sit, istis sectis tantum spoliantibus a republica de mundi diviciis, ut communitas deficiat in solvendo clero et dominis secundum ordinem primitivum; et forte oportet quod iste due partes in penam peccati omissionis sic temporaliter sint punite. Magnum ergo robur habet observancia limitum legis Christi.

Fol. 221c

It is a false argument that Christ was the occasion of evil.

Sed replicatur communiter quod Christus multa fecit et dixit occasione quorum multa mala evenerant (ut patet Matthei XV°). Quid ergo istis ordinibus vel suis elemosinantibus, licet ab illis occasionaliter eveniant multa mala? Nam iuxta illam stulticiam secundum argumentum Augustini nullus artifex faceret quodvis opus. Sed ad pauca de lege Dei respicientes de levi tales argucias pronunciant. Certum quidem est quod Christus multa fecit occasione quorum (sed male accepta) multi fuerant peiorati, quia aliter non diceret (Joh. XV°, 22): *Si non venissem et locutus eis non fuissem, peccatum*

5, 6. A: primitivum deest. 6, 7. A: animas — cum deest. 8. D: sopniunt; E: sapiunt. 9. A: Quarta autem; ib. E in marg.: 2. 14. DE: dubitat circumstantibus. 16. E in marg.: 3. 21. A: istorum trium. 22. A: laboriatoribus. 27. A: sunt. 28. A: legitimum; DE: legis deest. 29. E in marg.: Replicacio in oppositum. 30. A: multa venerant. 31. D: Quid est istis; E: ex istis. 37. E: est male. 38. A: peioravi; ib. D in cod.: dixit.

non haberent. Hoc tamen credendum est quod, sicut Christus non dedit occasionem homini ad peccandum, sic non fecit vel dixit aliquid occasione cuius malum evenerat, quin directe occasione data exinde venerat magis bonum. Cum ergo debemus nos tenere in limitibus legis et ordinacionis Christi, que ergo presumpcio dyabolica est tantum supergredi. Numquid sumus omniscientes ut Christus, quod scimus magis bonum quam malum appropriate de nostris excessibus provenire? Revera non plus scimus istud quam membra dyaboli sciunt ex quolibet peccato quod faciunt contingere maius bonum, sed Antichristus superaddidit Christum in talibus, cum *extollitur super omne quod dicitur Deus.*

Alms not to be given indiscriminately.

Et quantum ad elemosinantes introducitur error nimis communiter quod quibuscunque dederint elemosinas corporales, sic tamen quod pro Christo, sufficit, cum necessitantur ignorare indigenciam egenorum.

Contra hanc heresim contendunt mendici sibi ipsis contrarii uno dicente quod elemosyna data non alteri sed sibi ante omnia debet dari, altero autem tamquam meretrice coram Salomone III°, Reg. III° pro personali commodo contendente, sed relictis mendicantibus validis non dubium quin visitacio Christi ad infirmitates viancium docet qui homines sunt per elemosinas huiusmodi relevandi (ut patet ex fide Luce XIV°). Sed quia in talibus contingit esse sophistas ultra mensuram de elemosinis ecclesie congregantes, ideo necesse est habere discrecionem quod modo pluvie sunt elemosine loco et tempori aptande. Et validitas clamoris in communitatibus sepe diiudicat quod dyabolica sophisticacio substernitur. Dimissis ergo istis elemosinis ambiguis vel suspectis satis est christiano elemosine certe intendere.

Even spiritual alms must be given wisely.

Et si obicitur quod contingit abuti elemosina spirituali, cum Matthei VII, 6 dicat Christus: *Nolite sanctum dare canibus nec ponere margaritas ante porcos,* concedi debet conclusio, cum sciencia non virtute morali contingit abuti; ideo quantumcunque sancta fuerit sentencia, debet homo attendere ad locum, ad tempus et ad personas quibus seminat verbum Dei, et sicut non facit elemosinam in nomine Christi nisi ipsam fecerit sa-

1. DE: concedendum. 6. A: ergo deest. 7. DE: nec sumus .... sicut. 8. A: que scimus; ib. A: maius bonum. 9. A: pervenire. 11. D: magis. 17. A: necessitatur. 18. E in marg.: Contencio Mendicancium. 23. DE: infirmos. 27. A: quod non. 31. A: contendere. 33. DE: dicitur. 35, 36. A: continet.

13. I. Thess. II, 4.

pienter, cum Christus sapiencia Dei patris, sic non predicat vel dat spiritualem elemosynam in nomine Christi nisi ipsam fecerit sapienter; et ideo racio: interdicenda est elemosina quoad mendicos validos et quoad alios cum prudencia moderanda.

SERMO XLVII.

Egressus Jesus de templo ibat. Et accesserunt ad eum discipuli eius, ut ostenderent ei edificaciones templi. Matthei XXIV°, 1.

Hoc evangelium ut priora docet formam secundum quam debent martyres cum membris dyaboli concertare. Et potest notari mistice quomodo egressus Jesu de templo signat spiritualiter egressum membrorum a sancta ecclesia secundum presentem iniusticiam, secundo quomodo sancti spiritus assistunt predestinatis, ostendentes illis defectus ecclesie (ut patuit de Evangelista in Apocalypsi). Nec est repugnancia quod discipuli ostenderunt Christo edificaciones inordinatas templi quoad noticiam sensualem, et cum ipse ostendit eis racionem huius deordinacionis quoad noticiam sapiencialem et sensus residui huius evangelii, patet Sermone XXXIX° huius.

Circa hoc evangelium dubitatur quomodo licet ad tales sumptuosas fabricas mendicare. Et patet ex dictis quomodo elemosina ad talia debet propter probabilem suspicionem simpliciter denegari; melius quidem esset quod non forent tales fabrice. Que ergo elemosina ad illas infundabiliter construendum? Sed circa hoc evangelium est notandum quod septem genera validorum mendicancium sunt fine detestande spoliaciones mendicancium validorum; prima est sive religiosorum mendicancium ut fratres, sive possessionatorum ut monachi aut canonici, sive secularium clericorum qui principaliter predicant | propter questum vel fingunt indigencias suas elemosine ad conscribendas fabricas vel fundandum alias novitates. Omnes enim illi sed primus gradus precipue sunt fugiendi apostate, cum notum sit fideli

Seven sorts of sturdy beggars:

1. Friars and other clergy.

Fol. 121^d

1—3. DE: cum Christus — sapienter deest. 7. A in marg.: XLVII. D in marg. sup.: XLVII. 14. A: iusticiam. 19, 20. A: sensualem — noticiam deest. 21. A: XXXIX° huius deest. 22. A in marg.: Dubium. 27. D in marg.: Validi mendicantes. 28. DE in marg.: Septem genera validorum mendicancium; A in marg.: Nota septem gradus validorum mendicancium. 1. 29. A: fine deest. 30—32. E in marg.: 1, 2, 3, 4. 35. A: suas deest. 35. DE: aliquas.

7. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 235—239.

quod sic predicans sit hereticus excommunicatus et proditor Dei ac sue ecclesie. Deus enim mandat Matthei X°, 8: *Gratis accepistis, gratis date;* et tamen isti apostate non verentur mercacione sophistica plebem decipere. Veritas quidem est quod propter peccatum utriusque partis ecclesie est talis sophisticacio dyaboli introducta. Nam primo quando magis florebat evangelizacio, sufficiebat paucus numerus apostolorum qui patrias evangelizando circuibant; secundo introductus est satis laudabiliter residens numerus curatorum qui subditis satis debite predicabant; tercio introducta est secundum ordinacionem cesaream presidencia episcoporum, quarto adinventa est secundum artem dyaboli fraus archidiaconorum; quinto ociantibus curatis secundi ordinis et contempnentibus evangelium introducta est vicaria parochialium presbiterorum, et ultimo secundum numerum ordinum primi apostate adiectus est numerus quatuor fratrum qui omnes mendicant tacite vel aperte.

Sin of the clergy the cause of successive new orders.

Sed cum unus istorum ordinum ad evangelizacionem sufficeret, videtur quod multiplicacio eorum ad spoliandum ecclesiam sit a fidelibus subtrahenda. Rectificari quidem debet status residencium curatorum et subtrahi totum residuum, cum in quolibet istorum septem graduum multiplicantur cautele et fraudes dyaboli et nichil est per se ad profectum ecclesie innovatum; loquendo autem de mendicantibus validis quoad suffragia corporalia et momentanea, videtur quod fratres sunt maxime detestandi, cum debent predicare libere sine mendicacione temporalium tacita vel expressa. Unde nec Symon magus nec alius Gyezita committit patencius vel gravius symoniam quam tales faciunt; quod patet ex fructibus predicacionum, conversacionum et edificacionum quas gignunt in ecclesia militante. Ad convincendum autem quod fratres sic faciunt principalius propter questum narravi septem signa (Sermone VIII° secunde partis) ex quibus ista fraus satis convincitur. Unde ad simulandum

which should all be suppressed except the resident curates.

Different kinds of beggars: 1. Friars, who are the worst of all.

3. A: tamen deest. 8. DE: apostolicorum. 9. A: evangelice. 11. A: satis deest. 12. A: ordinacionem deest. 12, 13. D: presidencia ipsorum. 18. DE: ordinum deest; ib. E in marg.: Introduccio graduum spiritualium in ecclesiam. 19. DE: evangelizancium. 21. E in marg.: Curati rectificandi. 27. A in marg.: 1. 28, 29. vendicacione. 29. DE: Unde cum. 34. A: sic deest; ib. D in marg.: Multa genera validorum mendicancium reprobantur. 35. DE: sermone III°; ib. DE: secunde partis deest; ib. D: ex deest; ib. A in marg.: S. VIII° 2e partis et in marg.

26. There is a passage about beggars in Piers Plowman, pass. I, lin. 40 et seq. 35. Cf. supra pag. 57—59.

simplicitatem sui operis tacent evangelium vel verbum Domini et ad fabulas convertuntur. Certum quidem videtur quod reprobi adulterantes verbum Domini cum intencione huiusmodi plus peccarent. Sed patet quod est multiplicacio in peccato, cum fraus de frivolis loco evangelii in primis committitur, secundo rapina collacionis de substancia pauperum tamquam debitum finaliter intentum annectitur et tercio sic raptum ad decipiendum ecclesiam frivolis multis consumitur.

2. Pilgrims to Rome.

Secundo specialiter detestanda est spoliacio Romipetarum qui, postquam symoniace hunc mundum visitaverint vel visitacionem eius pretenderint, simulant indigenciam suam ac sanctitatem a simplici populo, clamorose et valide mendicantes; et rumores mendaces ac fraudis sanctitatis ficticie sunt illis media ad taliter mendicandum, et tamen cum sufficerent ex valitudine corporis et ocio a labore magis fructifero laborare, certum est quod racio contra mendicacionem validam eos dampnat.

3. Those who ask money to go on pilgrimage.

Tercium genus mendicancium validorum est multitudo simulancium se peregrinare ad loca sancta et propter fictam causam inopie ad tam sanctum finem relevamine temporalium se egere; sed cum Deus sit immensus et ubique exaudiens preces humilium nec locus est pertinens nisi de quanto ipsum inhabitans est devotus, patet quod hortandus foret peregrinus huiusmodi, ut incolat illam contratam in qua possit de labore proprio meritorius habitare; quod si fingat quod votum ad illud necessitat, tollatur voti stulticia et secundum legem Christi exercitet Dei donum. Meritorium quidem est de labore proprio vivere ut fidelis, et aufugere huiusmodi duplices discolias.

4. Old soldiers.

Quartum genus mendicancium validorum est robusti circuientes per patrias fingentes se laborare in bellis approbatis per regna et incarceratos fuisse casualiter vel in aliud infortunium incidisse; et ideo necesse habent

6, 7. DE: colleccionis. 10. A: Secunda specialiter; ib. AD in marg.: Secundum; ib. A: specialiter deest; ib. DE: spoliacio deest. 11. DE: symoniace deest; ib. E in marg.: Romipete detestandi. 14. A: minores mendaces. 17. AD: laboris certum. 19. DE in marg.: 3; A in marg.: Tercium genus; E in marg.: Peregrini. 21. DE: tantum factum; ib. A: et relevamine. 25. DE: hortandus est. 30. DE: fideles; ib. A: discolas. 31. ADE in marg.: 4. 32. E: laborasse.

10. In Piers Plowman (B. IV, 128) one of the conditions of Reason's Utopia is —

„And alle Rome-renneris for robberis of byzonde,
Bere no silver over see."

Cf. E.W. of Wyclif, ed. Matthew, pag. 494/5.

quod, usque pervenerint ad patriam suam in qua sunt satis divites, sic mendicent.

5. Broken down clergy.

Quintum genus validorum mendicancium est multitudo discolancium clericorum qui fingunt se laudabiliter stetisse in studiis vel aliis occupacionibus edificatoriis et necessariis ecclesie sed propter inopiam defecisse; talibus (inquiunt) est elemosinancium subvenire. Sed certum est quod supposita narracione eorum quam sepe fieri contingit mendaciter non docetur, sed sepe probabiliter suspicatur prodesse ecclesie non esse tot et tales clericos, sed ex divina | providencia illos sufficere regnis et populo qui possunt a suis parentibus relevari. Tales ergo discoli sunt suspecti. Fol. 222[a]

6. Sham cripples.

Sextum genus mendicancium validorum est trutanni qui se simulant impotentes et tamen subducta simulacione falsa forent satis validi ad sibi necessaria laboricio acquirendum. Unde secundum talem artem sciunt quidam se simulare infirmos horridos secundum herbas et medicamina trutannorum. Cum itaque in istis et sibi similibus laborant tot sophisticaciones dyaboli et secundum principia fidei preeligendum est bonum securius, videtur quod omnis homo, cum habet tantum finitum de temporalibus ministrandum, non debet impertiri talibus, antequam egenis de quibus fuerit securus sit plenarie ministratum, et forsitan supersederetur a relevamine talium discolorum. Sepe quidem contingit quod fideles operarios foret meritorius quam tales discolos relevare, et istud principium relevaret quoad corporales elemosynas totum mundum. Quomodo (queso) tribueret dives seculi tot temporalia fratribus et aliis mendicantibus infundabiliter introductis, quando sunt tot incarcerati Christi secundum naturalem impotenciam tantum temporali elemosina indigentes? Ipsi enim non consumerent elemosinas ecclesie tam monstruose et contrarie legi Christi.

7. Pardoners.

Septimum genus validorum mendicancium sunt questores qui ut mendicantes primi fingunt se benefacere populo quem seducunt. Dicunt enim quod virtute bullarum papalium reddunt cuique tribuenti obolum innumerabiles annos indulgencie in purgatorio et pro parvo momentaneo temporali infinitum plus retribuere

1. DE: quod deest. 3. AD in marg.: 5; ib. A: est deest. 7. DE: elemosinarium. 12. DE: sublevari vel relegari (E: relevari). 13. A: ergo deest; ib. E: sunt deest. 14. ADE in marg.: 6. 20, 21. A: secundum presencia. 24. D: est; E: erit securus. 28. DE: et istud — relevaret deest. 31. D: mercati correxit in incarcerati. 35. ADE in marg.: Septimum; E in marg.: Indulgencie. 40. E in marg.: Nota.

de suffragio spirituali. Et idem fingitur de literis fraternitatum concessis a fratribus; sed istorum omnium illusionem propria stulticia elemosinancium est in causa. Nam supposito quod litera talis sine falsa ficticia descendat a papa vel episcopo (quod raro evenit), ymmo posito quod portet papam vel episcopum in manibus, querat elemosinans quomodo posset de tot indulgenciis vel spiritualibus suffragiis esse certus. Nec dubium quin Antichristus cum cunctis suis complicibus nec scit nec sufficit cerciorare de capacitate vel dignitate elemosinantis, ut recipiat tantum bonum. Cum ergo non debet expendi pecunia in ficticia frivola et incerta, videtur quod non debet dari talibus pecunia nisi forte de indulgenciis tot et tanto suffragio fecerint firmam fidem; sed quomodo hoc facerent, cum statum elemosinantis ignorant si predestinatus fuerit vel prescitus? Ignorant eciam quomodo peccatum veniale distinctum fuerit a mortali. Et ignorant tercio si cuncta mortalia que elemosinantes commiserant sint dimissa. Dicat ergo elemosinans tali discolo: Libenter ista et plura tibi tribuerem, si de tanto suffragio me volueris securare, sed scio quod posita in me capacitate tantum a Christo reciperem subductis tuis fabulis, et eo copiosius quo tuis fraudibus noluero consentire, et sic lumen fidei detectum per rectores simplicibus faciliter excuteret, ne simplices sui per mendicantes huiusmodi sint seducti. Et sic omissio prelatorum et rapine participium est in causa quare subditi taliter seducuntur.

Their bulls commonly forged and always useless.

Infinite sunt alie species mendicancium validorum, ut harloti, Robertini, minstralli et ioculatores cum ceteris qui quia eorum fraudulencia patencius est percepta, et informacio curati a dacione talium plene sufficeret, non sunt particularius declarandi. Ille enim per curatum suum debiliter est instructus qui propter famam seculi, propter pudorem mundi aut propter similitudinem errantis proximi talibus sua temporalia contra legem Domini stulte donat. Convincit enim se plus amare hec

Other sorts of sturdy beggars.

7. DE: quomodo posset deest. 8. E in marg.: Nota. 14. A: fecerunt. 18, 19. A: omiserant sunt. 21. DE: et scio; ib. A: supposita. 23. DE: et deest. 24. AD: recciores. 26. A: modi deest. 29. DE: harlati . . . . ministralli. 30. DE: qui deest. 34. A: similitudinis. 35. DE: errantis deest.

29. In Rolls of Parlament vol. III, 332b. there is a petition 'des Fortz Begers' in which complaint is made that 'plusours fortz Ribauds mendinent et ne vuillent labourer. The King replies 'Soit l'Estatut de Wyncestre et la declaration d'ycelle et les autres estatuts de Roberdesmen etc. sur ce faitz tenuz et gardez. (Matthew).

frivola quam dominum Jesum Christum. Intelligo autem mendicantes validos sanos corpore qui mendicacioni temporalium preter auctoritatem Domini pro se instant, per hoc quod sunt sani corpore excluduntur infirmati a Domino; per hoc autem quod instant mendicacioni temporalium excluduntur mendici Dei qui necessitantur in qualibet oracione dominica mendicare; bona autem spiritualia petunt instanter a Domino et per hoc quod instant pro se et non pro aliis egenis extra se ipsos excluduntur divites qui caritative instant pro pauperibus relevandis. Sic enim peciit Paulus apostolus pro sanctis Jerusalem, non pro sua egencia relevanda (ut patet I. Cor. ultimo). Et per hoc quod preter auctoritatem Domini mendicatur, includantur fratres et alii non necessitati mendicare pro suis collegiis, cum labore magis laudabili poterunt se magis iuvare.

Christ and His disciples begged innuitively.

Et hec racio quare Christus et apostoli non expresse mendicarunt ab homine sed innuitive ac insinuative non | autem expressione vocali dixerunt proximis suam egenciam. Et ista propter urbanam racionabilitatem non vocatur mendicacio communiter. Cum autem ista clamorosa mendicacio sit communiter contra legem nature et validus in corpore possit aliunde melius occupari nec non et dat occasionem ut pro rapina subdola proximus molestetur, ideo Christus et sui apostoli non taliter mendicarunt. Unde Matthei XXI° quando Christus eiecit vendentes et ementes de templo, dicunt sancti probabiliter quod propter invidiam sacerdotum Jerosolimite non dederunt sibi cibaria et hinc prope noctem peciit Bethaniam et veniens mane in crastino ad Jerusalem esurivit et in figuram malediccionis sacerdotum ficui maledixit. Si ergo Christus in tanta esurie non sic mendicavit, que auctoritas fratribus ingurgitatis et super simplices a quibus mendicant superhabundantibus taliter mendicare? Et hinc Act. XX° Apostolus confitetur suum laborem et negat mendicacionem, cum vixit de labore manuum, quando levi occasione hoc oportuit (ut patet Act. XVIII°), ne alicui populo foret gravis. Que ergo auctoritas foret fratribus, ut multa millia librarum per mendicacionem talem consumant de regnis?

Fol. 222b

1. E: dominum nostrum; ib. E in marg: Mendicantes validi. 9. A: se deest. 11. A: peciit deest; ib. DE: Paulus deest. 16. A: magis deest. 18. A: mendicare. 19. DE: suis. 21, 22. A: clamosa. 23, 24. DE: nec non eciam. 24. A: proximo. 29. A: cibarium; ib. et deest. 37. DE: hec.

Numquid sunt ut sic tam dominis quam simplicibus suis tenentibus onerosi? Et patet cum in Christó non sunt *est* et *non*, quod fratres non ex auctoritate Domini sic mendicant et per idem non ex auctoritate Domini taliter conglobantur. Et patet quante est valida fratrum mendicacio detestanda; et per idem mendicaciones alie et fraternitates ac societates novelle que ab ista voragine exemplantur, in tantum quod superiores domini captant sibi circa collum vel brachia, ut fecit fatuitas legis veteris perishelides vel alia ornamenta.

Friars try to justify their begging in vain.

Nec dubium quin secte novitates huiusmodi introducunt, nec sunt evidencie fratrum de mendicacione digne memoria. Nam Joh. IV° fingunt Dominum mendicare quando super fontem precepit Samaritane sibi dare bibere. I Cor. ultimo videtur Apostolum pro sanctis Jerusalem mendicasse et Luce XVI° ex mendicacione Lazarus commendatur. Unde Matthei XXV° dixit Christus quod esurivit et secundum formam qua in membris suis accepit elemosinam sibi dederant manducare. Que (inquiunt) est dissonancia taliter mendicare, cum ex tanta auctoritate processerit? Sed patet ex dictis quod est simile ac si insanus argueret quod licet se ipsum occidere, quia Christus summe meritorie se occidit; cum enim Christus sit Deus, patet quod oportet concedere ipsum facere omne opus, et per consequens sicut occidit, vivere facit, percutit et sanat, sic se ipsum occiderat. Sed notet hereticus plenam similitudinem et congruenciam et faciat quantum potest similiter; particularis autem solucio istorum patet diffuse alibi.

SERMO XLVIII.

Dixit Jesus turbis Judeorum et principibus sacerdotum. Luce XI°, 29.

Hoc evangelium ut priora docet quomodo usque ad martyrium sunt inimici ecclesie arguendi. Sunt enim duo genera a principio mundi usque ad finem contraria: primum genus electorum ab Adam incipiens et descendens

2. DE: suis tenentibus deest. 5. DE: sic conglobantur; ib. D: quanto; E correxit: quomodo. 11. D in marg.: Utrum Christus aut apostolus mendicavit. 17. D: Lazari; E correxit. 23. E in marg.: Nota. 24. DE: concedere deest. 31. A in marg.: XLVII; D in marg. man. recent. (false): XLVII. 36. E in marg.: Genus electorum.

10. Num. XXXI, 50. Is. III, 20. 31. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 239—242. 32. Vulgate: *Turbis autem concurrentibus coepit dicere.*

per Abel et cunctos electos usque ad sanctum novissimum ante diem iudicii militantem, secundum genus reproborum a Caym incipiens et transiens per alios reprobos usque ad prescitum novissimum et illis Christus dirigit hunc sermonem. Illi autem erant mixti principes sacerdotum, pharisei et alius populus iudeorum. *Ve*, inquit, *vobis qui edificatis monumenta prophetarum, patres autem vestri occiderunt illos, profecto testificamini quod consentitis operibus patrum vestrorum, quoniam quidem ipsi eos occiderunt, vos autem edificatis eorum sepulcra.* Constat ex evangelio Matthei XXIII°, 29 et isto Luce quomodo ad literam ista generacio cui Christus dixerat hos sermones edificavit sepulcra iustorum et prophetarum quos patres eorum occiderunt. Et iterum quod hec generacio erat de cognacione Caym reproba, cum in persecucionem et mortem Christi ypocritice consenserunt. Et sic Christus onerans verba sua sensu multiplici dicit quod *edificant monumenta prophetarum.* Cum enim opera virtuosa sint mistice sepulcra hominum, monumenta mortuorum possunt dici mistice opera ypocritica que apparent bona esse de genere virtutum, licet sunt intrinsecus mortua quoad mores et ypocrisi fetencia; et talia sepulcra mortuorum ista generacio reproba palliavit. Sed cum patres vestri illos occiderant, vos autem trahitis in eodem iugo ypocrisis, manifeste patet quod ex ypocrisi et vestre generacionis malicia eorum operibus consentitis; et cum more ypocritarum fingitis vobis dampnabiliter si fuissetis cum illis prophetis et iustis contemporanei, non eorum occisionibus consentiretis, sed eorum sanctam sentenciam probaretis, et cum edificatis sepulcra dictorum iustorum ac approbatis in verbis eorum vitas ac sentencias et machinamini ad intra deterius, quia occisionem | Christi, manifestum est quod consentitis eorum operibus. Fol. 222c

Christ's words addressed to the reprobate.

Their various senses.

Et patet causalis Christi de imitacione consentanea precedencium reproborum, quoniam ipsi mistice sic edificant eorum sepulcra ad sensum expositum. Ideo omnino sunt imitacionis filii generacionis predicte et

3. E in marg.: reproborum. 5. E: mixtim. 13. DE: edificatis. 18. A: enim deest. 20. DE: mistice deest; ib. E in marg.: Monumenta mistice. 21. DE: et de genere. 26. E: et testimonio generacionis malicie eorum et. 28. A: dampnatis. 29, 30. AD: consencieretis. 32. DE: vitis eorum vitas atque.

6. Lucae XI, 47.

possibiliter eciam filii in natura. Tota enim generacio reproborum terminat finaliter suam maliciam ad occisionem Christi et membrorum suorum, cum pater eorum dyabolus hoc principaliter intendebat; ideo dicit Christus Matthei XXIII°, 32 loquens yronice: *Et vos implete mensuram patrum vestrorum*, ac si diceret prophetice generacioni huic reprobe: Vos estis a diabolo instigati ad implendum summum gradum malicie in occisione Christi ad quem omnes patres generacionis vestre perperam disponebant; tunc enim mensura vasis ire usque ad summum impletur. Totam autem istam sentenciam Christus exponit expressius, cum sic dicit: *Propterea et sapiencia Dei dixit: Mittam ad vos prophetas et apostolos*, cum sit auctor utriusque testamenti, quia personaliter verbum Dei; *et ex illis occident et persequentur, ut inquiratur sanguis omnium prophetarum qui effusus est a constitucione mundi a generacione ista a sanguine Abel usque ad sanguinem Zacharie qui periit inter altare et edem. Ita dico vobis requiretur ab hac generacione.* (Istius autem textus sensus exponitur Sermone II° huius partis in declarando textum Matthei XXIII°, ideo queras ibi.)

The malice of the reprobate found its end in the death of Christ,

Nec est credendum quod ista huius generacionis perverse persecucio cessavit in morte Christi, sed durabit usque ad diem iudicii, cum usque illuc erit generacio adultera signa querens, et (ut quidam reputant) hec generacio adultera stat maxime in generacione sectarum infundabiliter adinventa. Et hinc Christus dicit communiter alloquens phariseos *Ve vobis*, sicut ex Christi imitacione tenentur fideles dicere nostris religiosis privati ordinis, cum sint nobis pharisei eiusdem generis. Sicut enim tempore Christi dicti pharisei contra Christum et membra sua coniuncta falsa ypocritice palliarunt, sic diebus nostris istarum sectarum generacio plus ypocritice subtrahit a lege Domini et plus subdole persequitur membra Christi; ideo videtur multis quod fideles frequencius generacionem istam Ve unico salutarent.

but did not cease then.

1. DE: possibilis et filii. 3. E in marg.: Reprobi terminant occisionem. 4, 5. A: ideo — vos deest. 10, 11. A: vasis ire deest. 14. Codd.: cum sint (fuit?). 20, 21. A: Sermone secundo huius partis et in margine. 21. DE: prime partis. 22. DE: ideo queras ibi deest. 25. DE: usque in. 32. DE: econtra. 37. A: ve evangelico; E: re unica; ib. DE: salutarunt.

13. Matth. XXIII, 34. 15. Lucae XI, 50, 51. 21. Vide supra pag. 7–14.

The key of knowledge.

Sed quia ista generacio habet gradus multiplices et perversum ordinem in suis partibus, ideo Christus a perversione incipiens: *Ve*, inquit, *vobis legisperitis qui tulistis clavem sciencie, ipsi non introistis et eos qui introibant prohibuistis.* Ubi non dubium quod evangelium intelligit per clavem sciencie scienciam apertivam legis Domini per quam compendiose et breviter viator acquiret regnum Dei. Quamvis autem Johannes XXII et ceteri generacionis sue contendant quod hec clavis sit potestas iudiciaria illis pro iurisdiccione sua singulariter reservata, quia tamen non fundatur sed probabiliter de potestate luciferina presumpta suspicatur, ideo eadem facilitate contempnitur qua probatur. Nam fides evangelii vocat illam clavem scienciam, sed quo sensu pertinenciori quam intransitive intelligendo clavem que sit sciencia, reserans viam ad patriam per dyabolum obscuratam. Illam autem clavem obnubilarunt legisperiti tempore Christi per adinvenciones suas legi inmaculate Domini conglobatas. Sed in lege gracie dicti legisperiti et pharisei adiungunt ficticias ampliores, sicut patet de iure canonico pictato cum lege politica, de statutis papalibus et de regulis ordinum privatorum.

The key is the knowledge of the way to heaven.

Man's laws put in place of God's.

Nec dubito quin in isto triplici vinculo dyabolico lex Dei nimis ab ecclesia est ablata. Ex hoc enim ignorant plurimi viam Domini per quam fidelis compendiose ad patriam graderetur, cum sicut dicunt: *Ecce hic et ecce illic* est caput ecclesie, ita dicunt huius generacionis filii quod in ordine meo oportet hominem salutem consequi; alius autem quod non, sed in meo ordine oportet viantem compendiosius et excellencius venire ad patriam et in omnibus istis postponitur et contempnitur simplex religio christiana. Ideo vere dicit evangelium quod hec generacio non introivit ad viam patrie secundum regulas legis Dei nec ex tradicionibus suis pompam suam indicantibus permittit simplices introire. Si autem queratur ordo huius generacionis adultere ex quo processit, dicunt quidam quod *radix eius* secundum Apostolum I[a] Thim. VI°, 10 *est cupiditas*

3. E in marg.: De clave. 4. DE: ipsi enim. 6. A: intelligit deest; ib. A: sciencie sanctam; ib. E in marg.: Clavis quid. 14. A: sciencie. 16, 17. DE: obscuratum. 19. DE: conglobatos. 20. DE: pictacias ampliores. 21. A: putato. 23. A: Nec dubium. 24. A: Dei deest; ib. A: nimium. 26. AD: cum sic. 28. A: in deest. 35. DE: pompam scienciam. 36. E in marg.: Origo generacionis adultere.

3. Lucae XI. 52. 8. Cf. Arnold I, 241.

terrenorum. Nam generacio perversa in clero propter cupidinem honoris temporalis atque dominii deseruit legem Christi et multiplicans sibi leges antichristivas, per quas desiderium suum perversum defenderet, destituit legem Christi et originans sectas novellas que pro parte sua vivaciter loquerentur, habet multitudinem pictatam ex ordinibus nimis disparibus, ita quod totum non possit dici vere et proprie secta Christi. Et hec racio quare secte quas vocamus paganicas nostras | fallacias reliquerunt. Iste autem secte novelle iuvant stipitem suam reciproce et econtra. Sed certum est quod hoc adiutorium est impedimentum ab ingressu ad patriam tardativum.

Fol. 222[d]

Evil wrought by this false law.

Quamvis autem Christus tam crebro dicat in evangelio istam sentenciam et eventus rei publice ipsam clamet, tamen sic obscurantur legentes ipsam indies quod ad noticiam et profectum ecclesie non venitur; cuius perturbans vetacio per Antichristum et sectam suam indicatur. Sic enim lex extranea a lege Domini studeri mandatur, scriptura sacra a membris dyaboli heretica et falsissima defamatur et catholicacio cuiuscunque scripture a primo nido heresis expectatur; que omnia si sint vera (ut dicitur) quis dubitat quin ecclesia malignancium a maligno spiritu agitatur? Verumtamen protestor quod non est intencionis mee iuridice hoc probare, sed iudicet ecclesia si sint vera, et ego hanc condicionem supponens tamquam possibilem constanter assero quod sunt mala, et sub eadem condicione assero quod si sint vera, Spiritus Sanctus ordinavit per istam scripturam ista intelligi et ab ecclesia precaveri. Et (sicut quidam asserunt) Antichristus tollit clavem sciencie instituendo per membra sua stultam logicam, ex qua concludit legem Domini esse deformem et ab omnibus fidelibus respuendam, sic quod oportet ad decretum suum in isto concurrere. Sed cum ipse vagans in mundialibus non ad studium scripture attenderit, committit fratribus et aliis apostatis qui ypocritice simulant se habere scienciam Dei super christianos singulos, ut vice et auctoritate sua iudicent in hac parte. Ad tantum (inquiunt) infatuatur ista generacio quod nescit secundum omnes partes suas quid sit sacramentum altaris vel id

3. A: christianas. 6. A: putam; E: pictatim. 17. A: suam deest. 17, 18. AE: indicitur. 18. E in marg.: Nota. 21. A: primo modo. 23. D in marg.: Protestacio; E in marg.: Protestacio doctoris. 25. DE: fuerit vera et ego hic. 30. E in marg.: Antichristus tulit clavem sciencie. 31. A: et stultam. 33. DE: ad deest. 38. A: vite auctoritate.

Heresies on the Eucharist.

quod sacerdos consecrat ad altare, sed relictis scriptura et sanctis doctoribus ac decreto antiquo Romane ecclesie in Berengario tamquam stultis dicit unus quod est quantitas et alius quod est qualitas et tercius quod est nichil.

Unde sequitur in textu evangelii: *Cum autem Jesus hoc diceret ad eos, ceperunt pharisei et legisperiti graviter insistere et os eius opprimere de multis, insidiantes ei et querentes aliquid capere ab ore eius, ut accusarunt illum.* Nec dubium quin generacio ista perversa proporcionaliter facit usque hodie membris Christi, sed cum sufficit discipulo ut sit sicut magister eius, satis est fidelibus quod dicant et zelent generaliter pro lege ac ordinacione Christi ac leges et ordinaciones alias impugnent quantum sufficiunt, legem autem que dicitur a fidelibus multis iam currere constanter affirment esse contrariam veritate supposita legi Christi.

The keys of the Church.

Circa hoc evangelium dubitatur de quiditate clavium ecclesie, de earum participacione et cur in hoc evangelio nominatur singulariter sub nomine clavis sciencie, sed Matth. XVI° nominantur pluraliter claves regni.

These are 1. the knowledge of Scripture; 2. true theology.

Quoad primum patet (ut dictum est) quod clavis hic expressa est noticia evangelica scripturarum et aliam clavem oportet ad istam consequi quod sit data vianti postestas ad regulandum ecclesiam secundum istam scienciam. Ista autem clavis non est mathematica nec sciencia naturalis vel logica, quamvis omnes tales sciencie isti clavi debeant ancillare, sed est sciencia theologica vel scripture, docens per quam viam homo debet brevius et Deo placencius ad patriam properare. Quia autem alia clavis ad istam consequitur sicut passio ad subiectum, ideo ista singulariter sub nomine sciencie hic notatur.

Sed Matthei XVI° dicitur pluraliter quod oportet simul has duas currere in quocunque Christi vicario; nec est alia clavis pertinens prelato ecclesie preter has duas

4. A: et deest. 6. E in marg.: Sentencia modernorum de sacramento. 6, 7. A: Christus diceret ad illos. 8. DE: resistere ei. 9. A: aliud; ib. A: ex (recte: de) ore. 10. E in marg.: De quiditate clavium. 15. A: legemque autem. 18. E in marg.: Dubium; DE in marg.: Clavis. 20. A: sed deest. 21. DE: nominatur pluraliter. 24. DE: ut sit; ib. D in marg.: In marg. sup.: Prima clavis est noticia evangelica scripturarum, secunda potestas a Deo data vianti ad regulandum ecclesiam secundum scienciam predictam. 28. A: debent; ib. DE: ancillari; ib. E in marg.: Noticia, potestas, nota, clavis. 32. DE: huius nominatur. 33. A: quia oportet; ib. E in marg.: Solucio tercie partis.

1, 2. Decreti tercia pars, De Cons. dist. II, cap. XLII. 6—9. Lucae XI, 53, 54.

racionabiliter nominanda. Sufficit enim Christi vicario quod habeat istas duas sed non obstat quod iste due claves habeant multas partes et quod clavis in scriptura accipiatur equivoce, nec est magna difficultas apud rectos logicos de istarum clavium quiditate, cum sint qualitates supernaturales date homini ad prodessendum ecclesie ac eciam sibi ipsi.

Objections: This doctrine would destroy the papacy.

Nec valent obiectus quos Antichristus replicat contra istud. Arguit enim: Si iste claves sint sciencie, cum contingit hominem naturaliter sive supernaturaliter acquirere talem scienciam, contingit ipsum acquirere taliter istas claves et per consequens pereunte lege institucionis papalis contingeret quantumcunque simplicem et incognitum esse papam.

Item, cum stat sciencia cum peccato et infidelitate, sequitur quod contingit laicum et infidelem esse papam papa electo ignorante istam scienciam et per consequens non habente huiusmodi potestatem et periret omnis iurisdiccionalis potestas hodie sompniata.

Item, cum contingit omnes tales sciencias esse communicatas multis suppositis, videtur quod omnes tales potestates possunt | multiplicari in multis suppositis et sic pape, vel aliter talis sciencia non sufficit ad papatum vel aliter clavis potestatis huiusmodi non sequitur ad clavem sciencie, sicut passio ad subiectum, et sic periret legum humanarum institucio de papatu et eius ordine utrobique.

Fol. 223a

Reply:

Sed respondendo ad istud oportet supponere ex metaphysica et logica quod clavis ista sciencie sit noticia particularis et practica a Deo singulariter donata, ita quod clavis sciencie sit hanc personam regimen ecclesie secundum Deum in singulari cognossere.

God gives the keys to those who are fit to use them.

Et patet quoad primum quod concedi debet conclusio. Si enim quis mereatur ut habeat istas claves, Deus non obstante eleccione humana tribuat illas sibi, nec humana eleccio regulariter Deum necessitat ut illam scienciam electo ab homine tribuat, et tunc indubie non habet electus ab homine istas claves. Duo tamen sunt ex quibus ostenditur talis noticia dari homini;

4. A: non est. 5. E in marg.: Claves sunt qualitates supernaturales. 10. A: sive supernaturaliter deest; ib. E in marg.: Obieccio. 13. A: contingere. 14—15. D: esse papam — infidelem deest. 17. D: et per potestatem i. m. additum. 19. DE: que hodie sompniatur. 21. D: videtur suppositis i. m. additum. 22, 23. DE: et sic pape deest. 24. D: potestatus. 27. A: Sic respondendo; ib. E in marg.: Responsio. Clavis sciencie. 30. DE: regnum ecclesie. 33. A: si autem. 36. DE: electo deest. 37. DE: et tamen.

primum est quod exequatur in practica quoad se ipsum et alios conformiter legi Christi et secundum quod non pompet vel iactet de sua excellencia, cum ista eminencia non sit evangelica sed mundana.

It is not necessary that a pope should be known or even conscious of his office.

Quoad secundum obiectum dicitur supponendo papam esse in lege Domini eminentissimum viatorem quod falsum assumitur, cum fidelis et apud Deum approbacior in virtute scit se ipsum esse excellenciorem in ista noticia quam scit abieccior vel virtute tardior de se ipso. Et sic quamvis Deus et angeli sciant de dato papa quod ipse sit ad regimen istud apcior, hoc tamen nesciunt de se ipsis, et per consequens, cum hec clavis sciencie sit noticia singularis et practica, non habet in se subiective istam scienciam. Et patet quomodo secundum rectam logicam hec clavis sit hominem cognoscere sic se regere ecclesiam militantem, de quo non est pompandum vel sine revelacione facta homini presumendum, sed (ut communiter scitur) confusa sciencia et particularis dubitatur; et hoc Deus ordinavit, ne homines pompent de suo primatu, superbiant vel contendant. Et patet quod sepe secundum leges humanas persona eligitur et tamquam summus pontifex militantis ecclesie approbatur et tamen nec pontifex nec membrum ecclesie ordinatur; nec ex hoc sequitur intollerabilis confusio viatorum, cum quicunque per se Christum dilexerit ipso ignorante cuiuscunque alterius pape eminenciam est de numero salvandorum. Nec est dolendum, licet omnis iurisdiccionalis potestas inventa ab homine destruatur, quia sine talibus melius ac meritorius viaret ecclesia. Tales enim potestates iurisdiccionales ex ordinacione humana pretense mendaciter confundunt ecclesiam.

No need of a pope.

Quantum ad tercium patet alibi quod sancti episcopi regulariter vocati sunt pape in ecclesia primitiva, et sic non video quin quicunque sancti presbiteri sicut et laici possunt vocari pape sanctissimi. Sed intelligendo papam singulariter, ut dicit supereminentem super cunctos alios viatores non video quomodo oportet quemquam viantem de papatu cuiuscunque in singulari cognoscere,

1. E in marg.: Noticia clavis ex duobus ostenditur. 5. E in marg.: Ad secundum. 7. A: approbacionem. 11. A: ad regnum. 13. DE: sciencie deest; ib. E: habent. 14. A: iam scienciam. 15. A: clavis deest. 19. A: particulariter. 23. A: pontifex deest. 29. A: sine deest; ib. E in marg.: De potestate iurisdiccionali. 31. D: pretenso. 33. D in marg.: Papa; E in marg.: Ad 3: Nota; ib. A: qui sancti.

et non plus sequitur nisi vera conclusio quod multe tradiciones humane sunt frivole et fallaces.

Et patet quam vanum est de nostris papatibus fideles contendere, cum multi eorum de possibili sunt ydiote maximi et ignari nec habentes scienciam nec potestatem ad regendum ecclesiam, sed illam contingit inesse laicis, licet non sit circa illud viantibus contendendum. Omnes enim christiani debent esse fratres et socii solum sic curantes caput ecclesie (quod est ipsis per se sufficiens) dominum Jesum Christum.

Man's election of no importance.

Et patet quoad secundam partem dubii quod quicunque ex gracia Dei magis participat virtuoso regimine ecclesie militantis magis papatu participat, quod est impertinens eleccioni humane ad distribuendum spolia symoniaca vocatorum ecclesie ministrorum.

Quoad terciam partem dubii patet ex dictis solucio: Deus enim non curat in testimonio sue sapiencie in nomine clavis abscondere apostatarum ficticias quibus ipsi potestates infundabiles sompniarunt. Non enim plus sequitur ex termino clavium quod talis reputatus ab homine habeat celestem clavium potestatem quam si sibi imponeretur quod habeat claves abissi summe in propria potestate. Nec credi debet ex isto quod omnis moralis virtus sit sciencia, quamvis secundum philosophos omnem virtutem moralem particularis prudencia comitetur.

SERMO XLIX.

Egrediente Jesu de templo ait illi unus ex discipulis suis. Marci XIII°, 1.

Exposicio istius evangelii dicta est Sermone XLI° et multis aliis; sed colligendo sentenciam de officio martyrum, notandum quod ecclesia catholica habet tres

3, 4. A: est de — cum deest. 5. A: maxime. 6. D: esse in laicis. 7. A: viantibus deest. 9. A: sufficientes. 12. A: virtuose; ib. E in marg.: Nota. De clavium participacione. 15. A: esse ministrorum. 16. E in marg.: Cur nominatur singulariter clavis sciencie. 18, 19. A: quibus sibi . . . . sompniarent. 18. E: quas. 24, 25. A: secundum plures. 28. AD in marg.: XLIX. 30. DE: sermone XXXV°.

28. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold I, pag. 243—248. 30. Cf. supra pag. 293.

partes, scilicet triumphancium, dormiencium et militancium. Ideo in solempnitate Dedicacionis ecclesie dicit sequencia:

Rex Salomon fecit templum
Cuius instar et exemplum
Christus et ecclesia.

Et sequitur:

Sed tres partes sunt in templo
Trinitatis sub exemplo:
Ymma, summa, media.

The gospel laws are made for the Church militant.

Quoad ecclesiam vero triumphantem et dormientem non oportet evangelium leges spissim statuere sed totum periculum et doctrina est circa regimen | ecclesie militantis. Fol. 223b Ipsi enim tamquam pueri errabiles possunt faciliter ascendere ad ecclesiam triumphantem vel descendere ad infernum; ideo cura doctrine evangelice est ipsos instruere. Constat autem ex fide scripture quod ista militans ecclesia vocatur domus Domini et milites secundum diversos gradus vocantur Dei famuli et huius domus ministri. Prudencia autem in officio horum servorum est spissim in evangelio seminata et stulticia discolorum in ecclesia ista superflue pendencium est multipliciter reprobata.

Three classes of servants in the Church.

Oportet autem in domo ista habere tres maneries ministrorum reciproce se iuvancium, ut clericos qui debent esse supremi et Deo dignissimi sed non ad honores vel lucra mundana attendere sed totam spem retribucionis future expectare in ecclesia triumphante. Secunda pars media debet esse milites et domini seculares; tercia pars infima et defendens domum tamquam solum debet esse communitas vulgarium, ut pastores agricultores et alii artifices. Et de omnibus istis tribus partibus contingit esse martyres et gloriosos in ecclesia triumphante. Cum enim Deus non sit acceptor personarum sed dans graciam quibuscunque gloriose certantibus, patet quod quicunque de aliquo istorum trium statuum meritorius agonizaverit est apud Dominum plus acceptus.

1. DE: scilicet deest. 1, 2. A: triumphancium et militancium dormiencium. 2. E in marg.: Tres partes ecclesie. 6. A: Christus in. 11. A: et deest. 13. DE: prelium et doctrina. 18. E: et militantes. 19. E in marg.: Domus Domini et eius ministri. 23. DE: roborata. 24. E in marg.: Prima pars ecclesie. 29. E in marg.: 2. 30. E in marg.: 3. 33. A: partibus deest. 37. D: apud Deum.

4. Cf. De Ecclesia, pag. 97.

Our hope should be in God.

Debet autem movere quemcunque catholicum spem sui adiutorii in Deum suspendere. Nam eo ipso quo quis a proximo habet adiutorium laudabile, origo illius adiutorii principaliter est in Deo. Et ideo scriptura dampnat eos qui inordinate ponunt spem suam in homine; et multo evidencius eos qui inordinate sperant in caducis temporalibus. *Maledictus*, inquit propheta, *qui ponit spem suam in homine et ponit carnem brachium suum* Jeremie XVII°, 5. Sed adiutorium propinquius in viante est donum bonorum naturalium, ut quando amici infirmi assistunt dolentes et iuvare insufficientes natura sua intrinseca quam Deus dat sepe perficit sanitatem. Nec valet medicina medici quicquam perficere, nisi natura principalius per medicinam perfecerit opus suum, ut patet in mortuis et inanimatis in quibus medicina non sufficit facere sanitatem. Sed tercio deficiente natura ut oportet in mortis articulo non restat nisi ad Dei adiutorium singulariter recurrendum. Ipse enim hunc protegit a cunctis hostibus servum suum, secundo acceptat ipsum in tremendo iudicio de manu diaboli et tercio premiat eum post finale iudicium mercede ineffabili. Benedicta itaque sit proteccio Dei celi. Ista itaque contemplacio movit martyres et moveret usque hodie fideles ad defendendum usque ad mortem viriliter causam Dei.

We should fight the good fight.

Nec video quin excecamur luciferina stulticia negando hoc bellum, cum agricultores certe sperant profectum fructus sue culture, et hinc laborant secundum artem suam assidue. Immo avari sperantes inaniter fructum thesauri sui servati congregant pecunias, arconios et alia temporalia quousque putrefactibiliter sint consumpta. Sed relictis istis milites fideles Christi sub spe retribucionis proprie decertarunt. Quis ergo fidelis habens scintillam fidei non in isto certamine laboraret, cum debet esse securus ex fide quod premium centuplum securissime in manu Christi reponeret? Nec dubium (ut sepe dicitur) quin remaneret fidelibus materia decertandi, quia

3. E in marg.: Triplex adiutorium. 1. A proximo. 7. E in marg.: Spem suam in homine inordinate ponentes dampnantur. Spem suam in homine ponentes maledicti. 9. D: Jeremie VII; E: deest. 10. E in marg.: 2: A naturali dono. 13—16. DE: Nec valet — sanitatem deest. 16. E in marg.: 3: A solo Deo. 18. E: recurrendum singulariter ad Dei adiutorium. 20. A: suum deest. 21. E: et deest. 23, 24. DE: et movet. 27. E: profectim. 30. E: artomis; AD: artomos; arconius sec. Du Cangium locus, ubi fenum congeritur et asservatur. 36. E: reponens; ib. E in marg.: De materia paciendi. 36, 37. DE: quin sepe dicitur.

dicant eciam ypocritis veritatem fidei et non carebunt persecucione et morte et ad minimum scandalis et detraccionibus que equivalent martyrio in humiliter paciente.

Bad servants must be corrected.

Cum autem in domo Domini ocientur quidam ministri illegitime introducti, hilarando consumunt bona ecclesie quidam servi subdoli et dominantur infundabiliter qui debent ecclesiam Christi regere, patet quod acute corripiendo hos servos triplices qui in absencia Christi proditorie confundunt ecclesiam non defecisset fideli Domini materia paciendi. Nec video quomodo aliquod membrum ecclesie foret pro sua viacione expers istius martyrii, cum ad sacerdotem quemcunque directe pertinet leges familie istius domus defendere racione, ad milites directe pertinet armis et corporali labore sustinere, et ad vulgares pertinet istam fovere et (si oportet) pro subtraccione fomenti suorum proditorum mori gratis fideliter. Omnes enim fideles pro rectificacione ecclesie decertarent et specialiter quoad istas tres personas reprobas, ut usque ad mortem reclamando contra ipsos rectores et presbyteros qui dimittunt primitivum officium, specialiter vitam pauperem dimittendo et predicacionem evangelicam omittendo.

Friars and other religious are idlers in the Church.

Secundum genus vacancium in domo ecclesie sunt religiosi infundabiliter introducti et specialiter mendici ut fratres et alii qui tamquam hilleratores falsi et | avidi salutant in hospiciis propriis membra ecclesie et rapiunt quadam ficta facesia bona ecclesie de talibus hospitibus salutatis; et illi indubie sunt militanti ecclesie onerosi, quia ab istis tribus partibus capiunt annuatim multas pecunias; nec dubium quin ad onus clericorum, ad onus militum et precipue ad onus pauperum tenencium; ideo quidam comparant eos nedum fictis hilleratoribus cibarium peregrinorum consumentibus sed satane simiis que quodcunque viderint placere potentibus simulant simialiter, ut reportent ab eis commodum temporale et gustu subtilissimo de minutis bonis discernunt quid eis proderit ad hanc vitam. Et iterum quod alii sancti faciunt ad Dei laudem et ecclesie utili-

Fol. 223c

1. AD: et deest. 5. AD: legitime. 13, 14. E in marg.: ad sacerdotes / ad milites / ad vulgares } pertinet. 14, 15. A: robore sustinere. 23. E in marg.: Fratres mendicantes onerosi tribus partibus ecclesie. 25. A: hillatores. 28. DE: salutaris. 29. A: tribus tribus. 32. A: fictis deest. 32, 33. A: hillaribus. 35, 36. A: ut — subtilissimo deest.

tatem isti cachinando faciunt ypocritice ad lucrum sui et strangulacionem.

Contra hos simias debet fidelis dure certare, cum sint pharisei et spuria vitulamina cautelis dyaboli introducta. Unde pharisei possessionati, cum cautelis eorum magis percipiunt, non permittunt quod hii penetrantes domos et hillerantes hospites usque ad consumpcionem domos suas privatas penetrant, sed solitarii in domo vaga satis paupere includantur, quia (ut inquiunt prudentes) prius ad abbatis tabulam ordinem illum de irreligiosis superfluitatibus defamabant et forte a penetracione huiusmodi ultra minstrallos immediati raptoribus non cessabunt, antequam ecclesia cautelas catholicas contra hilleratores tales circuientes per patrias ordinaret. Unde spoliaciones tales per contenciones et pugnas vendicant tamquam leges. Temptet ergo fidelis negando istis canibus qui circueunt civitatem spoliacionem vel saturitatem huiusmodi et videbit quod sic in facie murmurabunt. Et videtur quod de lege Domini fideles debeant sic temptare, cum iuxta morale principium elemosinans debet magis egentibus et captivis Domini cicius impertiri; et isto principio servato nunquam debet talibus apostatis tam laute et copiose de temporalibus provideri. Nec solum cum cautelis mendicorum Antichristi oneratur ecclesia Christi sed antiquius et patencius cum possessionatis phariseis, ut monachis, canonicis et eis similibus. Officium enim eorum fuit in suo primo introitu parce et penaliter plangere peccata populi cum Baptista. Sed modo bucce pingues et rubee, crassitudo ventris et tocius corporis contradicunt, ymmo vendicant tamquam iure hereditario quod super villas et patrias super comites dominentur. Unde dicunt quidam quod venter talium est specialis coquina dyaboli. Nam isti apostate et ydolatre amant ventres suos et pudenda eorum intrinseca tamquam domini, cum sunt de capitulo eorum quorum Deus venter est. Quid ergo foret venter eorum nisi coquina dyaboli in qua prandium

Possessioner's precautions against the friars.

Monks and canons are also a burden to the Church.

3. E in marg.: Satane simee (!). 4. DE: qui cautelis (E: cautela). 6. A: quod hii twice. 7. A: usque deest. 7, 8. DE: consumacionem. 8. A: penetrent. 10. A: ut abbatis. 11. DE: religiosis. 13. A: ecclesia deest. 14. A: hillatores. 16. A: legem leges. 17. DE: notando istis; ib. A: circuerunt. 18. A: vel securitatem. 19. A: Et videbit. 25. DE: Antichristi deest; ib. A: Christi deest. 29. A: pingues et rubei; ib. A in marg.: De vita monachorum; E in marg.: Habitudo ociancium. 31. E: in re hereditaria. 32. Comitatus (?). 33. E in marg.: Venter pinguis monachi est coquina diaboli. 35. DE: cum sint.

Great kitchens in monasteries.

The Pope rules the Church as if Christ were absent.

Christ's soldiers should oppose him.

suum ac membrorum suorum tam sedule coquitur et paratur? In cuius signum dicitur multas abbacias edificare sibi coquinas latas et sumptuosas eciam supra reges. Et ad figurandum conquestus suos atque dominia supra dominos seculares multe abbacie constituunt sibi portas sumptuosas cum propugnaculis tamquam castra, et in omnibus istis misere spoliatur simplex ecclesia.

Sed preter istos phariseos possessionatos et mendicantes illegitime introductos est dare regem blasphemum supra omnes alios quem quidam nominant Antichristum. Ipse enim cum membris suis vendicat in absencia Christi regulare ecclesiam et ordinare illis ad votum officia, contraria ministerio quod Trinitas ordinavit. Nec video quomodo posset esse blasphemior luciferina superbia. Cum enim ex fide evangelii Christus sit cum suis usque ad diem consummacionis seculi in ecclesia militante, patet quod iste Antichristus in Christi presencia et domo propria statuit ministros et ordines Christo contrarios per quos Christi populus et sua ordinacio despectibiliter destruuntur. Quis ergo fidelis de domo Domini non ferret graviter tantum despectum et tam patulum in presencia Dei sui? Revera non foret fidelis famulus Domino temporali qui applauderet inimicis tam despectibiliter illudentibus domino suo in presencia propria et adversancia regimini domus sue. Sic autem Deus iustus, fortis et paciens irascitur tota die, et tam pauci vel nulli sunt qui audent contra Christum exponere partes suas. Ubi ergo sunt martyres Christi milites qui contra hostes forciores corditer decertarent? Omnes enim dicte subversiones introducte sunt ex ypocrisi secularium dominorum. Diabolus enim dictavit illis quod sit summa elemosina sic ditare et venerari devociores de Christi ecclesia. Et per istam ypocrisim et cautelam dyaboli introducte sunt paulative adversancie et deordinaciones contrarie legi Christi; et ad tantum infatuavit dyabo | lus seculares dominos visco suo quod Fol. 223d

5. DE: sibi deest. 8. D in marg.: Papa summus Antichristus; E in marg.: Rex blasphemus. 9, 10. DE: supra omnes illos. 12. D: ad voluntatem. 14. AD: esset. 15. A: enim deest. 17. A: et deest. 20. A: ergo deest. 27. A: audient. 29. AD: decertarunt. 29, 30. A: Omnes tamen. 29. E in marg.: Subversiones introducte quomodo. 31. DE: dictavit eis.

3. Cf. S. E. W. p. 15 and 494 „The great stone kitchen at Glastonbury was built in the 14th century. The great gateways at Battle and Bury St. Edmunds are also of the 14h century." (Matthew.) 15. Matth. XXVIII, 20. 25, 26. Psalm. VII, 12.

etsi ad horam percipiunt verbum Dei, statim occupacio mundi quam requirit sua superbia et rapina volucrum celi de suis cordibus tollunt verbum (ut dicit Dominus Luce VIII°, 12). Diaboli enim propter superioritatem nature in loco alto geniti, propter invidiam et iram sue colere et propter agilitatem et motus celeritatem in nequicia vie sue vocantur a Christo *volucres* celi; cum ergo non sit nobis colluctuacio adversus carnem et sanguinem sed adversus potestates et principatus tenebrarum harum et adversus huius mundi rectores qui sunt huiusmodi Antichristi, patet quod omnes fideles darent operam ad pugnandum spiritualiter in hoc contra dyabolum et predictos homines eius membra. Sed pugnam intelligo gladium spiritus (quod est verbum Dei usque ad mortem constancius predicando) et alias sex armaturas spirituales quas explicat Apostolus in suo evangelio. Et sic posset esse fidelis martyr gloriosus et egregius miles Christi.

Christ calls the devils birds of the heaven.

Quamvis autem de predictis sectis contingit aliquos esse bonos, quia devote ordinacionem Christi et suum evangelium pure intendere et ritus introductos in fine deserere, quia tamen sunt rari tales et spissim alii, ideo de aliis intelligitur noster sermo. Que enim secta tam presens non declinat a sanctitate observancie primitive? Nam cautela dyaboli est per declinacionem modicam a lege Domini introducere ampliorem; ideo ecclesia debet acute dicere istis sectis quod respiciunt sedule et servent attente suas observancias primitivas. Modica enim declinacio a lege dominica seu evangelica per tradiciones novellas fuit insensibilis non ponens in numerum cum antiquo ordine christiano sed varietas crescens per processum temporis ex cautela dyaboli finxit novum ordinem sancciorem; et in isto periculo sumus nos seculares presbyteri per attendenciam preponderantem nostrorum rituum et per regulas abbatis ac ministri dyaboli quem quidam vocant Romanum pontificem.

Some good friars and monks by exception.

Gradual declension to evil.

Nec dubium quin ex eadem radice qua filii dyaboli sunt primatus et observancie pape et cardinalium introducti; nam de lege evangelii cuncti sacerdotes Christi debent esse socii et habere Christum immediate

1. DE: horam verbum Dei audiunt. 2. E: volucres; ib. E in marg.: Quare diaboli vocantur volucres celi. 5. A: iram suam; ib. E: colore. 10. AD: huius deest; ib. A: rectores deest. 12. E: specialiter in hoc. 13. DE: huius membra. 16. A: apostolus deest. 17. A: egredi. 20. D in marg.: Dobry mnych, id est: bonus monachus. 26. DE: caute dicere. 28. A: seu evangelica deest. 32. DE: superiorem; ib. D in marg.: Presbyter secularis.

secundum regulam evangelii caput suum. Sed simialis similitudo ex ordinacione cesarea, dimissio legis evangelii et fastus regis superbie istum ordinem introduxit, et ad tantum ac tam diu discrasiata est ecclesia quod reputaretur hereticus qui auderet in istam consuetudinem rebellare. Et patet materia paciendi martyrium propter ordinacionem et continuacionem observancie legis Christi.

SERMO L.

Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Matthei XXIV°, 42.

The duty of watching.

Expedito superficialiter de sentencia evangelica instruente apostolos et martyres superest declarare sentenciam instruentem confessores. Quamvis enim omnes iste sentencie sint instructive cuiuslibet christiani, tamen sentencie partis superiorum ecclesie sive dignorum eius membrorum sint specialius instructive. Hoc ergo evangelium pertinet ad confessores et quoslibet christianos. Precipit ergo Christus christianos quoslibet continue vigilare. Et subdit causam, quia in adventu ad iudicium oportet salvandos singulos *vigilare.* Et ille adventus generaliter a viantibus ignoratur.

Causes of sleep.

Loquitur autem hoc evangelium de vigilia interioris hominis que est precavencia a peccato, sicut sompnus suus est quiescencia in peccato. Est enim secundum naturales talis ordo causandi sompnium a stomacho et partibus subiectis cerebro; transmittuntur fumi ad cerebrum obnubilantes spiritus animales et per consequens obtundentes interius virtutes sensitivas et opturatis meatibus ad organa particularium sensuum illi sensus generaliter sunt ligati. Quamvis enim tactus et auditus in parte sompniante senciunt, tamen ipsi et visus precipue in sompnis a vivacitate sensuacionis generaliter

1. A: Et simialis. 4. DE: et tam; ib. A: discrasita. 5. DE: qui auderet deest. 9. A in marg.: Sermo L; D in marg.: XLIX; E in marg.: Evangelium de Confessoribus primum. 13. A: enim deest. 14, 15. A: sint — partis deest. 15. A: superbiorum; DE: partis superiorum parcium. 15, 16. DE: ecclesie sunt digniores eius membrorum specialius. 16. A: sint. 23. A: sicut deest; ib. D in marg.: Quid est vigilare; E in marg.: Vide vigiliam interioris hominis. 24. A: Et enim. 25. E in marg.: Causa somni. 28. A: et opturatis deest. 29. A: illius sensus; E: Ille. 31. A: in sompniente; ib. A: cum ipsis. 32. E: et a; ib. DE: sensualitatis.

9. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 248—252. 26. Cf. De Civili Dominio, pag. 114 seq.

precluduntur. Sensus autem interior et ymaginacio maxime tunc in parte senciunt; verumptamen omnium interiorum sensuum vivacitas propter sompnum letiferum est sopita. Et hinc naturales eliciunt media cum experimentali noticia qui cibi et potus cum aliis circumstanciis sunt ad sompnum huiusmodi inductiva, ut allium et potus fortis et novus cum ceteris complexionis huiusmodi que propter viscositatem et fortitudinem humiditatis tardius digeruntur.

Spiritual sleep and waking.

Vigilia autem naturalis est solucio istorum particularium sensuum non privative opposita sed contraria sompno dicto. | [Fol. 224a] De incepcione autem sompni et vigilie cum aliis difficultatibus naturalibus relinquo philosophis pertractandum. Satis quidem est quod sicut in exteriori homine sunt sompnus et vigilia naturales, sic in interiore homine sunt sompnus et vigilia spirituales, sic quod spiritualis sompnus sit ligacio sensuum interioris hominis difformiter racioni, et spiritualis vigilia sit attendens interioris hominis conformiter racioni: sic proporcionaliter de naturali sompno et vigilia est dicendum. Et patet racionabilitas precepti Christi quomodo viantes singuli debeant vigilare.

Three things unknown to us: 1. Our predestination, 2. The day of judgment, 3. The day of death.

Tria autem sunt ex Dei providencia nobis incognita, scilicet gracia nostre predestinacionis, dies generalis examinacionis et tercio hora mortis; ideo dicit Christus quod *tam nescimus diem iudicii quam eciam horam mortis.* Et oportet quod in utroque istorum Christus veniat ad finaliter iudicandum. Nam in hora mortis diffinivit particulariter homini quomodo pro suo perpetuo se habebit et in die iudicii diffinivit generaliter quibuscunque. Cum ergo tam periculosum sit utrumque iudicium, patet quam necessarium est viantibus continue vigilare; nam in quocunque statu viator capitur hora mortis, in proporcionabili statu presentabitur in die finalis iudicii; et subtiliter nominatur unum meditullium temporis hora mortis et aliud dies finalis iudicii, quia sicut dies excedit horam, sic ultimati iudicii generalitas superat

1. A: ymaginaria. 3. A: vivacita; ib. A: sompnum luciferinum. 5. E in marg.: Cibi et potus pro somno. 7. A: et deest. 9. D: diriguntur. 10. E in marg.: Vigilia. 13. DE: aliis diffinicionibus. 14. E in marg.: Nota. 16. A: spiritales; ib. E in marg.: Somnus spiritualis. 16, 17. A: sic quod spiritualis deest. 18. DE: deformiter; ib. A: accidencia. 19. A: sicut. 20. E in marg.: Vigilia. 23. D in marg.: Notabile bonum; ib. E in marg.: Nota quod tria sunt nobis ex Dei providencia incognita. 25. A: exanimis. 28. DE: diffinit. 31. D: est. 37. E: sic dies generalis ultimati iudicii superat.

particulare iudicium. Sed universalis noticia omnium horum trium que sunt nobis in particulari incognita est nobis certissima propter spem ad beatitudinem nutriendam.

Manuducit autem Christus servos suos ad hoc mandatum invincibiliter per exemplum. *Illud*, inquit, *scitote quoniam, si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret utique et non sineret perfodi domum suam.* Mistice autem hic paterfamilias est persona cuiuslibet viatoris, cuius domus sunt membra cum sensibus tamquam familia, thesauri autem absconsi in ista familia sunt virtutes. Fur est triplex inimicus spiritualis hominis et specialiter dyabolus qui temptacioni insistit attencius hora mortis; perfossio vero domus est prostracio potenciarum anime per peccatum secundum membra humana que instar domus animam protegunt atque iuvant. Fenestre autem istius domus sunt sensus corporei et eorum introitus; ideo servandus est secundum consilium propheticum eorum introitus, ne mors intret. Si ergo pro thesauro corporali viator vigilaret attencius et non sineret perfodi domum suam, multo magis in domo spirituali pro redempcione perpetua spirituales vigilarent attencius et non sinerent a dyabolo perfodi domos suas. Cum itaque sompnus sit ligacio sensuum in peccato et vigilia eorum solucio in virtute, patet quam attente spiritualis homo excusso sompno in virtutibus vigilaret. *Ideoque et vos cuncti fideles estote parati continue, quia nescitis qua hora Christus veniet* ad arraliter iudicandum. Et differt ista vicissitudo in spirituali homine et in homine naturali, quia secundum philosophos necesse est ut homo alternet nunc sompno nunc vigilia ad naturales potencias relevandum. Sed in homine spirituali expedit ut excluso sompno spirituali pro perpetuo spiritualiter vigilia in sensibus incorruptibilibus conservetur.

The thief we must watch against.

Quia autem regimen huius domus est multiplex, ideo Christus istam multiplicitatem innuens incipit a priori. Prima autem dispensacio domus est spiritualis ordinacio

1. DE: Sed vel noticia. 2, 3. D: incognita — nobis deest. 9. E in marg.: Mistice paterfamilias. 10. E: viatoris ecclesie. 12. D: est autem; ib. A: triplex deest; ib. E in marg.: Fur. 13. DE: assistit. 14, 15. D: penarum anime; E: personarum. 17. E in marg.: Fenestre. 22. A: pro direccione; E: direpcione; ib. A: spiritualis vigilaret. 24. A: Dum itaque; D: Cumque itaque. 25. DE: virtutem. 28. DE: ad deest; arraliter; AE: hab. lacunam. 33, 34. D: spirituali pro perpetuo spiritualis. 37. E in marg.: Dispensacio triplex. 1.

6. Matthaei XXIV, 43. 27. ib. 44.

communitatis hominum ad Deum quod pertinet ad prelatum, secunda est corporalis ordinacio familie particularis ad suum dominum secularem et tercia est personalis ordinacio boni usus carismatum ad beatitudinem persone huiusmodi adquirendum; et talis personalis dispensacio pertinet ad omnes. *Quis putas*, inquit, *fidelis est servus et prudens quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore.* Omnes enim hii tres dispensatores sed precipue primus et ultimus tenentur pro loco et tempore dare cibarium servis suis. Cum enim primus sit pastor gregis ovium Domini, patet ex fide evangelii (Johannis ultimo) quomodo tenetur spiritualiter pascere illas oves. Debet autem quilibet talis dispensator esse fidelis servus et prudens, fidelis ut det doctrinam fidei, non fabulaciones apocriphas et multo evidencius non infideles vel mendaces fabulas ovibus Dei sui. Et debet secundo esse prudens, ut pro loco et tempore prudenter distribuat secundum exigenciam ovium pastum istum.

Faithful servants are those of Christ's appointment.

Et signanter dicitur quod Dominus *servum talem constituit*, quia quemcunque Antichristus, non Christus
Fol. 224b super populum | subiectum statuerit, non est fidelis servus et prudens sed condicionis opposite, cum decimas et pecunias avare congregat et celestem thesaurum ovibus Christi non prudenter distribuit. Et prior thesaurus quem congregat trahit avarum precipitem ad infernum, et secundus thesaurus quem prudenter tribueret tam se quam subditos suos exaltaret ad patriam. In finali autem iudicio Deus premiabit taliter facientes et instar aliorum bonorum ipsum constituet super omnia bona sua. Si enim in via *iustorum sunt omnia*, per idem in patria iuste possident omnia bona Dei. Qui enim sic habet Deum quomodo non possideret omnia bona sua, et cum sit duarum naturarum utraque, quomodo non foret secundum inferiorem naturam super ipsummet hominem constitutus? Non igitur est aliquod genus creature quin super ipsum dominatur quilibet beatus secundum partem eius aliquam subiectivam.

2. E in marg.: 2. 3. E in marg.: 3. 4. A: persona vel. 5. A: modi deest. 10. A: pro longo. 10—18. E: dare cibarium — tempore deest. 11. A: omnium. 17. DE: domini. 20. DE: Deus; ib. E in marg.: Nota. 22. D: populum statuit. 23. E in marg.:
Constitutus { a Christo / ab Antichristo.
32. E in marg.: Notabile. 36. DE: Nonne ergo.

6. Matthaei XXIV, 45. 21. ib. 47.

The wicked servant: most like perverse prelates.

Sed durum est verbum quod sequitur: *Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire; et ceperit percutere servos suos, manducet autem et bibat cum ebriosis: veniet dominus servi illius in die qua non sperat et hora qua ignorat et dividet eum, partemque eius ponet cum ypocritis, ubi erit fletus et stridor dencium.* Ubi notum est quod licet verbum istud aptari possit ad quoscunque dampnandos et ad illos specialiter qui populo male presunt, specialiter tamen aptari debet ad perversos prelatos; ipsi enim vel ignorant vel non considerant horam mortis vel diem finalis iudicii vel spem suam confidendo de tardacione huius temporis nimis laxant. Sic enim dicunt infideles prosperati in seculo quod per tantum tempus expectavimus et venerunt nobis prospera, sicut et patribus nostris prioribus, superfluit ergo de minis talis temporis formidare. Ideo dicit sentencia evangelii quod si talis dispensator nimis confidit de prorogacione mortis vel diei iudicii vel non credit ista sed austere tirannizat vel collidendo membra et vires naturales que conservirent secum Deo vel communitatem super quam dominatur aut ponitur, vel tercio si prelatus conquassat virtutes subditorum opprimendo iustos et fovendo peccatores: talis, inquam, manducat cum ebriis eo quod communicat socialiter cum sopitis in actibus mundialibus atque carnis contrariis caritati. Sic enim manducant multi prelati cum ebriis, ymmo ipsi licet videantur vigiles, habent tamen sensus intrinsecos quoad racionem sompniantes velut ebrii dormientes, et hii propter preeminenciam super subditos vocant singulariter suum dominum sic morantem. Deus autem veniet sibi in mortis articulo insperate et partem per se punibilem, id est animam, ponet cum ypocritis qui sunt precipue viri nominetenus ecclesiastici et prelati. Nec est pena talium levis sed gravissima tam quoad penam dampni quam sensus quod notatur per fletum et stridorem dencium (ut sepe exposui). Tales enim (ut patet sermone proximo) sunt precipuus Antichristus.

3. DE: nimis venire; ib. A: cepit. 5. A: qua non. 12. A: confitendo. 13. E in marg.: Nota. 14. DE: quod deest; ib. A: per deest; ib. A: temporis. 16. A: prioribus deest. 17, 18. A: Ideo — nimis deest. 20. DE: colligendo. 21. A: secum deest; ib. DE: comitative. 22, 23. A: conquasset. 28. D: habent tantum. 29. D: sopientes velut; E: sopitos vel. 34. DE: precipui.

1—7. Matthaei XXIV, 48—51.

A prelate is responsible for all his subjects.

Circa hoc evangelium dubitatur, utrum omnes prelati vel curati pro cunctis suis subditis respondebunt, et videtur quod sic, quia mandatum fides et lex Domini mandat ut quilibet diligat et per consequens ut proficiat proximo suo; et per idem est debitor cuicunque; ergo multo magis prelatus vel curatus est debitor illis ovibus quibus ex duplici vinculo alligatur; nec minus obligatur eis propter hoc quod copiosius in temporalibus ut decimis et oblacionibus taxat illos. Sic enim Apostolus ad Romanos I°, cap. 14 confitetur: *Grecis ac Barbaris, sapientibus et insipientibus, debitor sum.* Et confirmatur ex verbis Domini ad Ezechielem prophetam: *Si*, inquit, *dicente me ad impium: Morte morieris et non annunciaveris ei, ipse in iniquitate sua morietur, verum tamen animam suam de manu tua requiram.* Patet hec sentencia Ezechielis III° et XVIII° capitulis. Confirmari autem potest per racionem et locum a maiori. Si enim pastor vel quis serviens terreno domino in defectu suo perdat ovem vel terrenam substanciam pro qua illi domino obligatur, perdendo illam substanciam, tenetur dare equivalens, ergo multo magis plus obligatus superiori domino plus invincibili racione. Sed sic est de prelatis ecclesie quoad subditos et Christum, ergo conclusio. Nec solum rectores sed episcopi precipue taliter obligantur. Unde errant qui credunt quod episcopus dans curam rectoribus ut respondeant pro ipso in die iudicii se ipsum eximit ab hac cura, tunc enim desineret esse episcopus talis loci; ideo multi prelati secundum gradus dispares super eodem populo gerunt onus.

We are all responsible for our neighbours.

Fol. 224c In isto dubio fideliter | debet credi quod non solum curati secundum leges humanas sed quicunque viantes secundum gradus dispares de quibuscunque proximis onerantur; nam aliter forent in capitulo Caym Genesis IV°, 9 dicentis: *Numquid custos fratris mei ego sum?* Unde quicunque meritorie viventes prosunt cuilibet christiano, de vinculo autem obligacionis vel cure humanitus superaddite per leges ecclesie nescio fundare quod

1. D in marg.: Dubitatur; E in marg.: Questio. 6. DE: multo deest. 7, 8. DE: nec minus obligatur deest. 14. A: ipse deest. 18. A: domino deest. 20. A: terreno domino. 23. E in marg.: Nota de prelatis ecclesie. 27. A: exuit. 28. A: episcopos. 31. D in marg.: Responsio. 34. E in marg.: Non solum curati sed omnis curare debet de proximis.

13. Ezech. III, 18.

sapit prudenciam quin lex Christi primitiva foret per se utilior tam partibus obligatis altrinsecus quam toti ecclesie militanti, nec scio convincere quin sicut apostoli obligati sunt hoc onere simplici, sic et presbiteri quos ipsi in locis diversis statuerant. Nondum enim surrepsit tradicio legis veteris quod curati tantum debet recipere de decimis et oblacionibus subditorum sed secundum regulam Apostoli de alimentis et tegumentis corporis contentari.

A curate not always punishable because one of his flock perishes.

Sed relicta ista materia aliis personis et tempori notandum quod non eo ipso quod subditus perit sub regimine curati, subibit ipse curatus penam consimilem, quia sic Christus dampnaretur per Scarioth et vix aliquis curatus evaderet non dampnatus. Ideo pensandum est quantum curatus obligatur ex lege Domini ad prodessendum subditis et pro tanta obligacione strictissime Domino respondebit. Si autem hic in hoc peccaverit et non satisfecerit, erit indubie perpetuo condempnatus. Sed quia ista sentencia est prelatis odibilis, ideo nec tractatur lex Dei de quantitate sue obligacionis nec de satisfaccione sue omissionis, et tamen utrumque foret necessarium tam subditis quam illis; nec caret laicis cura huiusmodi, cum temporalis dominus de lege et racione sui dominii sit dupliciter obligatus. Cui ergo Deus donat plura et maiora carismata videtur amplius obligari. Ex quo concludunt quidam quod humana obligacio vel est superflua vel, cum onustat obligatum sine fructu meriti, foret stulta.

Endowment increases responsibility.

Sed circa obligacionis crementum ex dotacione contendunt scolastici (ut quibusdam videtur) quod dotatus et prudenter expendens elemosinas nec aliunde subtrahens de spirituali suffragio meretur amplius non dotato, quia recipiendo illas elemosinas exonerat laicum et prudencius bona ecclesie impertitur; nec aliunde subtrahit de spirituali debito; ergo amplius promeretur. Et possibilitas antecedentis ex hoc videtur probabilis quod

1. DE: Christi deest. 3. DE: quare sicut. 4, 5. DE: quod ipsi. 6. A: et curati debent. 6, 7. E in marg.: Nota. 7. A: et secundum; ib. D in marg.: Quod non semper curatus debet respondere pro subditis, si dampnantur sub eius regimine. 15. E in marg.: Pensa hic. 19. A: quia sentencia prelatis. 22. DE: laicus. 24. E in marg.: Conclusio. 25. DE: dotat. 28. DE: et stulta. 30. E in marg.: Raciocinatur (Ro[?]) pro dotatorum habilitacione. 34. D in marg.: Utrum dotatus virtuose expendens bona ecclesie et aliunde se non expediens plus meretur quam si foret non dotatus. 36. E: quia.

recepcio dotacionis multos habilitat ad spiritualiter prodessendum. Capto ergo prelato quem magis quam ipse habilitaret ceteris paribus non dotatus, videtur quod ipso prudenter distribuente bona pauperum ex dotacione amplius promeretur. Nec est verisimile quin sit possibile prelatum ex tali dotacione plus habilitari ad spiritualiter et amplius promerendum, quia aliter dampnarentur sancti singuli qui dotacionem huiusmodi receperunt, vel aliter hic satisfacerent, quod non foret possibile nisi ablatum restituerent; et cum hoc debet esse cognitum omnibus nostris curatis dotatis, videtur quod nec dotacionem ampliorem reciperent nec in antiqua dotacione tantum profectui suo contraria diucius remanerent. Nullus enim memor salutis anime staret in statu quem sciret dampnacionem suam inducere nisi satisfaccio intervenerit, relinquendo statum in quo sciret se magis proficere et acceptaret statum tantum legi Dei contrarium quem debet credere sic obesse.

Prelates do more good if unendowed.

In isto videtur mihi supponendum a catholico quod prelatus sine dotacione huiusmodi plus prodesset, quia aliter hoc negans blasfemaret in Spiritum Sanctum et scandalizaret apostolos. Nam Act. VI°, 2 legitur quod post missionem Spiritus Sancti ex eodem Spiritu sic fuit ab apostolis diffinitum: *Non est equum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis*, ideo pro isto officio ex eodem spiritu elegerunt septem dyaconos. Nec videtur possibile quod prelatus prudenter subeat per se vel per alium curam particionis corporalis elemosine nisi in bono spirituali quod debet habere fuerit amplius minoratus. Aliter enim Christus qui servavit statum maxime meritorium viacionis, servasset perfectissime ista simul. Sicut ergo civile dominium capit peccatum ad minimum veniale, sic videtur de ista dotacione ecclesie. Nec contendo quin a culpa ista finaliter liberabuntur, sed scio quod foret securius tempestive dotacionem istam excutere. Et sic videtur multis quod dotacio nullum prelatum vel fidelem habilitat nisi forte per accidens indirecte vel occasionaliter ut peccatum. Sic enim habilitavit Petrum esse capitaneum militantis ecclesie post Christum quod tantum in presencia Christi peccaverat. Et ita

1. D: receptor; ib. A: habilitaretur. 1, 2. DE: ad spiritualiter — quem magis deest. 5. DE: quare sit. 19. E in marg.: Responsio. Nota bene. 20. E: prodest. 24. D: est enim; ib. E in marg.: De apostolis. 30. E in marg.: De Christo. 34. Codd.: quia. 38. E: habilitat.

habilitantur multi et capiunt a Deo ex nova gracia ampliora carismata quam habent a suis parentibus copiam bonorum fortune, cum ipsis iam noscentibus scripturam sacram subtiliter ad illuminacionem ecclesie et proprium profectum; forent aliter rudes | agricole vel pastores. Et patet posterius solucio ad alia argumenta que sequuntur. Fol. 224[d]

SERMO LI.

Videte, vigilate et orate. Marci XIII°, 33.

Take heed what is written; watch against guilt; pray for God's help.

Exposicio huius evangelii patet in parte sermone proximo. Tria autem sunt ad que attenderet quilibet fidelis sed prelatus precipue; primo (inquam) ad legem Dei diligenter attenderet, quod notatur in primo verbo, scilicet *Videte;* secundo a reatu proprio primo et precipue precaveret, quod notatur in secundo verbo *Vigilate;* et tercio declinando ocium divinum adiutorium exoraret, quod notatur in verbo tercio *Orate.* Et hinc cecitas visionis scripture est in prelato vel clerico ministrante ecclesie primo et precipue condempnanda, dormicio porcina in crimine est in ipso maxime detestanda, et ociositas sed precipue ab oracione pro se et subditis est diligentissime fugienda, quia (ut dictum est sermone proximo) debet curare de vita et operibus subiectorum. Omnia autem ista tria debent esse continua, cum viator nescit quando instat tempus oportunius vel periculosius ad ista tria per ordinem attendendum. Ideo dicit Christus: *Nescitis quando tempus sit.*

Inducit autem Christus istam vigilanciam in exemplo, cum Christus sit caput ecclesie qui in ascensione quoad carnem ivit peregre et commisit curam custodie sue ecclesie fidelibus superstitibus quos reliquit sed precipue ianitori; a papa quidem usque ad curatum infimum omnes debent esse in ordine ianitores et curare precipue, ne per ostium ecclesie quam debent regere hostes

2. DE: quod habent. 7. D: que sequuntur deest. 9. A in marg.: Sermo LI; D in marg.: L; E in marg.: Evangelium de Confessoribus secundum sequitur. 11. A: quem. 11—13. E: quilibet — attenderet deest. 13. DE: diligenter deest. 14. A: scilicet deest; ib. A: primo deest. 17. E in marg.: Cecitas, dormicio, ocium } fugienda. 19. DE: precipue contempnenda. 25. A: oportunus. 26. A: tria deest.

9. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 261—266.

intrent, sed amicos prodessentes ecclesie ad intrandum alliciant; et in isto officio debent quicunque fideles quoad personas proprias vigilare et eo specialius quo superior curatus tamquam Antichristus membra dyaboli introducit. Valve autem huius ianue debent per doctrinam et repagula scripture diligencius obserari. Et ideo videtur multis quod prelatis superioribus ab officio prodessendi singularibus parochiis notorie ociantibus debent bona pauperum denegari. Ipsi enim ex omissione officii et peticione cupida salarii indebiti se reddunt inhabiles ad retribucionem temporalem pauperum acceptandam. Et confirmari potest exemplo; nam, secundum leges hominum quas non licet in hac parte dampnare, quicunque debet alteri proximo quodcunque debitum non ab illo liberatur nisi vel capitali domino vel eius procuratori legitimo solvat illud. Cum ergo quilibet curatus ecclesie sit debitor Christo eius capiti, ut quicquid de illo acceperit reddat patulam racionem, videtur quod non satisfaciat pro Christi debito quantum ad superexcrescenciam bonorum temporalium super illa que sunt sibi necessaria nisi Christo ipsa reddiderit vel eius procuratori legitimo. Non ergo excusabitur in finali iudicio nisi dederit excrescenciam procuratori Christi legitimo, et per consequens illi quem Christus ad eius vicissitudinem acceptaret.

Neglectful prelates should not be paid.

Ex quibus cum predictis colligitur quod quilibet curatus secundarius habens superhabundanciam temporalium debet cognoscere quod papa, episcopus, archidiaconus vel quilibet prelatus superior sit verus procurator Christi ad recipiendum sua temporalia, antequam bona pauperum sibi contribuat. Constat quidem ex lege Dei et lege papali quod omnia bona clericalis ecclesie debent esse de iure bona pauperum, ut patet XVI° q. c. *Quoniam quidquid* et de Donacionibus capitulo *Fraternitatem*. Cum ergo tales qui subtrahunt illegitime ministerium suum sibi debitum secundum legem Dei vel sunt ex

Such are not Christ's proctors to administer the goods of the poor.

5. E in marg.: Valve. 6. DE: observari. 9. DE: denegare. 10. A: cesarii. 11. A: acceptandum. 14. DE: alteri deest. 16. DE: legitime. 19. A: satisfacit. 21. E: sunt necessaria deest. 22. A: procurari. 28. E: si papa; A: quod propter. 31. E in marg.: Bona ecclesie sunt bona pauperum. 33. A: capitulo con. I. c. 34. E in marg.: Pensa hic. 36. A: sibi deest; ib. A: ex deest.

33. Decr. sec. pars, causa XVI, q. II, cap. LXVIII. 34. Decretal. Greg. IX, lib. III, tit. XXIV, cap. II.

cautela dyaboli in ecclesiam introducti vel non sunt Christus nec procuratores eius legitimi, videtur quod bona pauperum non debeant illis dari; si enim dans procuratori creditoris temporale debitum vite eius propter certitudinem exigit aquietanciam laudabilem, ut indempnis salvetur, quanto magis dans pretenso procuratori Christi debitum, habendo ipsum suspectum et perversitate vite et subtraccione ministerii, debet ab eo requirere aquietanciam sufficientem pro die iudicii; quam cum nemo dare sufficiat, videtur quod a dacione huiusmodi vicaria se servabit. Cum autem leges papales vel seculi non sufficient in die iudicii debitorem Domini liberare, videtur quod in omnibus talibus tradicionibus non confidet.

Why some dare not accept a fat benefice.

Et hec racio quare electus vel curatus ex bonis pauperum superexcrescentibus sepius est perplexus. Illa eciam est causa quare multi non audent recipere beneficium curatorum et pingue, vel ipso accepto extramarinis prelatis aut | prelatis convenientibus ex in- Fol. 225a habilitate vite aut subtraccione ministerii procuracionem de bonis pauperum elargiri. Nec est facile quin dando talibus procuracionem de bonis pauperum peccato suo consenciunt et obligantur de tanto Christo reddere racionem, et prope est ista perplexitas dando improvide temporales elemosinas seu corporales de quibuslibet bonis Dei.

The four times of the day.

Sunt autem quatuor hore etatis hominis et etatis seculi quas oportet viantem diligencius annotare, scilicet sero, medium noctis, gallicantus et mane. Vocatur autem sero quoad etatem mundi inicium viacionis ecclesie, quia iuxta modum loquendi Hebreorum (Gen. I°) inchoatur dies a vespere, secunda hora in medio noctis vocatur medium etatis seculi, sed tercia hora in qua gallus cecinit vocatur tempus legis gracie in quo Christus gallus precipuus cecinit legem suam, quarta autem hora vocatur tempus in fine seculi in quo Kalende diei iudicii elucescunt.

2. A: procuraciones. 3. E in marg.: Nota. 4, 5. DE: per certitudinem. 10. A: modi deest. 12. D: donum liberare; E: Deo liberare. 15. E in marg.: Quare aliqui non accipiunt pingue beneficium; D in marg.: Wen czyzozemczy, id est. Apage alienigena. 18. Codd.: curatum. 21, 22. A: elargiri — pauperum deest. 25. A: corporales elemosinas; ib. A: seu corporales deest. 26. DE: Domini. 27. E in marg.: Quod quatuor sunt hore etatis hominis. 29. E in marg.: Sero prima hora. 31. DE: Hebreum. 32. E in marg.: 2. 33. E in marg.: 3. 35. E in marg.: 4. 36. DE: est tempus.

Through all these we should watch.

Quidam autem dividunt totum tempus usque ad diem iudicii in quatuor quadras quas evangelium vocat horas, et quidam dividunt cuiuscunque viatoris periodum in quatuor quadras quas evangelium eciam vocat horas. Que itaque est periodus viatoris; que vero habet infanciam, puericiam, iuventutem et senectutem in quarum qualibet est nobis ambiguum an pro consummato computo veniat Jesus noster. Debemus ergo continue in etate qualibet vigilare ne Christus (cum repente venerit) nos inveniat in crimine dormientes. Quomodocunque autem illi sompnient de quindecim signis ante diem iudicii, evangelium tamen dicit Matthei XXIV°, 37, 39: *Sicut autem fuit in diebus Noe, ita erit et adventus filii hominis; sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes usque in eum diem in quo intravit in archam Noe et non cognoverunt donec venit diluvium et tulit omnes, ita erit adventus filii hominis.* Quod dictum Christi videtur non esse ad propositum nisi finale iudicium inopinate venerit et repente. *De die autem illa et hora* (dicit evangelium Matthei XXIV°, 36) *nemo scit neque angeli celorum sed solus Pater* et Marci XIII°, 32 dicit Christus: *De die autem illa vel hora nemo scit neque angeli in celo neque Filius nisi Pater.* Melius autem est dicto evangelio credere quam apocriphis codicibus, sompniatis deliramentis fantasticis Hebreorum.

Dictum est autem superius sermone . . . quomodo textus isti evangelici debent intelligi. Sed quia istud mandatum de vigilancia obligat generaliter singulos viatores, ideo Christus limitat ad quos dirigitur. *Quod,* inquit, *vobis dico, omnibus dico: Vigilate.* Ex quo textu patet quod, licet Christus privatis discipulis moralitatem mandaverit, intelligit tamen quod viantes quoscunque ipsa ligat. Aliter enim posset adversarius scripture fingere quod omne mandatum vel preceptum evangelicum solum Christi discipulos obligavit et periret lex tota Christi.

1. A: tempus deest; ib. A: ad deest. 5. DE: que non habet. 7. A: consumpmato composito; DE: compoto. 8. E in marg.: Nota quod debemus continue vigilare. 9. A: nec Christus. 12, 13. DE: Sicut enim. 13. A: et deest. 16. A: introivit. 22. DE: Christus deest. 22, 23. DE: et hora. 24, 25. A: ypocrisis codicibus. 25. A: de diliramentis. 27. Sermone; sequitur lacuna in codd. A et D. 28. DE: textus iste evangelii debet. 33. DE: quoslibet. 34. A: enim deest.

27. Cf. supra Serm. L.

Occupations about alms retard spiritual work.

Quantum ad argumenta dimissa in sermone proximo est notandum quod cum spiritualis elemosina sit pocior corporali ac homo ex simplicitate sui sensus occupatus singulariter circa sensibilia a spiritualibus eo ipso distrahatur, quod quantumcunque leviter quis occupatus fuerit circa elemosinas corporales a spirituali bono quod prelatus debet facere retardatur. Sed ocium ab exercicio spirituali quod habuerunt apostoli et debet inesse nobis clericis facit quod errando putamus exercicium circa temporalia nobis proficere. Si enim essemus pro tempore occupacionis huiusmodi secundum sufficienciam nostram circa spiritualia occupati (quod foret nobis facilius et delectabilius), quis dubitat quin plus nobis et ecclesie mereremur? Et patet negacio minoris in argumento facto superius; quod si obicitur quantumcunque sanctum vacare interdum ab oracione et contemplacione et per idem ab aliquo officio spirituali, sicut fuit de Evangelista (ut notatur in cronicis), quare ergo non liceret homini circa temporalia se occupare interdum ad recreandum suos sensus et spiritus, ut post vigilancius contempletur?

Hic dicitur quod refocillacio est interdum necessaria, sed illa que nude confortat hominem et non ad mundanam sollicitudinem introducit. Ipsa enim a spirituali confortacione abstrahit et ad mundi voraginem viscose allicit. Non ergo est color si clericus prudencius quam iste laicus sciret opus tale mundanum perficere, ideo debet officium clericale postponere et alleviare laycum de tali mundano officio in quo foret layco magis prudens. Sic enim deberet in casu totum suum ministerium spirituale deserere et officio laycali intendere. Sed ulterius concedi potest istius possibilitas quod recepcio dotacionis multos habilitat ad plus spiritualiter ecclesie | prodessendum. Sed talis est habilitas indirecta, sicut peccatum quandoque occasionaliter prodest multis. Fol. 225[b]

Some priests would be better as laymen.

Et si obicitur quod si iuxta istam viam vita activa nunquam foret meritoria saltem clericis, et directe negant quidam consequenciam, cum dotacio super-

1. DE: in deest. 2. E in marg.: Spiritualis elemosyna pocior corporali; ib. A: potencior. 3. A: ex infinitate. 5. A: distrahitur. 8. A: speciali; ib. A: quod deest. 9. A: ex errando. 11. A: modi deest. 14. A: mererentur; ib. DE: negacio in istis. 15. E in marg.: Obieccio. 17. A: alio officio spiritali. 22. E in marg.: Solucio. 25. A: subtrahit. 27. A: perficere deest; ib. E in marg.: Clericus laici officio non debet intendere. 32. DE: concedi debet; ib. E in marg.: Nota. 33. A: dotacionis. 36. A: si deest; ib. E in marg.: Obiectum.

addens civilitatem perpetuam sapiat plus veneni. Et ulterius videtur quod sicut prelati multi forent plus habiles ut uxorarentur vel forent domini civiles aut guerratores vel in alio laycali officio quam ut sint Christi clerici, tamen clericale officium non debet propterea deturpari. Per idem enim liceret prelato quodcunque laycale officium occupare, ut nedum foret licite agricultor vel latrine purgator sed iudicator ad mortem pius suspensor; talia enim contingeret fieri meritorie multis facilius quam seculariter dominari. Non ergo sequitur esse licitum clericum transire ab exproprietate ad dotacionem ipso manente clerico, licet dotacio in casu plus sibi prodesset ipso manente laico. Sic enim secundum evangelium Matthei XXIII°, 6 *foret expediens* multis prelatis *quod suspensa mola asinaria circa collum suum demergatur in profundum maris.* Numquid credimus hoc esse prelatis propterea ordinandum?

Saints who accepted endowment.

Sed ulterius ad difficultatem maximam de sanctis qui dotacionem acceperant dicunt quidam quod non est expresse articulus fidei quod receptores huiusmodi erant sancti; alii autem dicunt quod satisfecerunt merendo et conterendo in fine nobis abscondito et in pena peccati ecclesie de brachio seculari est quod talium dolor sive contricio ecclesie est celata. Quis enim cognoscit statum exitus viatoris? Tercii vero dicunt quod sancti receperunt istas elemosinas secundum racionem simplicis elemosine temporalis et non secundum racionem dotacionis perpetue ut talibus dominentur. In cuius signum vixerunt nostris clericis valde dispariter et venenum quod nostri adiciunt totaliter abhorrebant. Et sic secundum dispares raciones dispariter satisfecerant Christo et ecclesie militanti. Nam secunda responsio dicit quod satisfecerunt et restituerunt Christo et sue ecclesie pro illo meditullio temporis quo in mortis articulo sunt contriti; sed tercia responsio dicit quod cum nunquam dominati fuerint civiliter sed usi istis temporalibus tamquam elemosina temporali, non plus egebant restitucione ablati quam alii elemosinarii qui pro usu congruo tales elemosinas receperunt, cum decretum Augustini de restitucione

1. E in marg.: Responsio. 4. A: tamen laycale. 5. DE: nedum propterea. 6. E: licet. 8. DE: contingerent super. 14. E in marg.: Nota. De dotacione. 18. A: receperant. 19. A: sed receptores. 20. E in marg.: Quomodo sancti restituerunt dotacionem aut satisfecerunt. Nota. 26. DE: temporaliter. 29, 30. A: dispares responsiones. 34. DE: fuerunt. 36. A: restitucione ablati deest.

38. S. Augustini Opp. tom. II, pag. 532.

ablati videtur loqui de iniuste ablato et restitucione ad minimum facienda ecclesie.

Sed quantum ad difficultatem ultimo gravatam de nostris dotatis clericis cum noscunt vel debent noscere dotacionis sue gravedinem, quia peccant graviter, quod nituntur partem suam usque ad mortem defendere, ego non video tergiversacionem a conclusione de illis qui sic faciunt vel de secularibus dominis, de fratribus vel quibuscunque aliis qui aliquo sex modorum consensus illis consenciunt. Et idem est argumentum atque iudicium de defensione et consensu ordinum privatorum. Unde beati qui cognoscunt statum mortuorum sciunt quam spissim mendacia de sanctitate eorum eciam in canonisacionibus sunt commissa.

Evils of government by priests.

Unde considerando racionem peccati in dominacione civili brachii secularis patet luce clarius quod dominacio talis in clericis habet longe plus de racione peccati; ideo (ut sepe dixi) clerici non dominantur civiliter sed dampnabiliter. Una quidem racio quare cursus dominacionis civilis sapit peccatum est ista: secundum leges hominum heres taliter dominantis possidebit eandem hereditatem quantumcunque fuerit culpabilis quoad Deum. Sed in secularibus habet ista vena peccati aliquando remedium, ut mortibus, conquestibus vel aliis mediis per que Deus in secularibus alternat dominia. In clericis autem ut religiosis possessionatis, licet sint continue deteriores, est ista culpa per media Antichristi perpetuata. Non enim moritur vel extinguitur hoc genus possessionatorum sicut extinguitur cognacio naturalis.

Clerical owners lack patriotism.

Secunda causa quare civile dominium sapit peccatum est propter hoc quod dominantes civiliter sepe subtrahunt ab officio quod debent Deo et sue ecclesie, possessionati autem clerici et religiosi a tali ministerio amplius ociantur; nam neque pugnant ut milites pro patria in qua dotacionem suscipiunt neque provincias alienas nobis inimicas invadunt neque sollicite pro pacificacione provincie sue laborant. Sed quicquid

1. A: de iuste. 4. A: cognoscere. 5. A: quod peccant. 8. A: vel secularibus. 11. A: de deest. 12. E in marg.: De consencientibus dotacioni. 19. E: quidem causa; ib. D in marg.: Ponuntur quinque raciones quod dominacio civilis in clericis habet longe plus de racione peccati et sunt debiles (!); E in marg.: Dominacio civilis cur sapit peccatum; A in marg.: Nota racionem triplicem quare civilis dominacio sapit peccatum. 1º. 26, 27. DE: sint cotidie. 27, 28. DE: est ista culpa perpetua; A: perpetua extinct. 28. DE: perpetuata deest. 30. A in marg.: 2; E in marg.: Secunda causa; D in marg. inf.: Homo quidam. 34. E in marg.: Nota ponderose hanc materiam. 37. A: sue deest.

eis lucrum sonuerit, accipiunt avidius brachio seculari et a quocunque quod in laborem vel sollicitudinem suam sonuerit supersedent. Sed quod ocium foret magis dampnabile, tantum enim vel amplius ante dotacionem erant in spiritualibus obligati. Antichristus quidem fingit quod nec foret subditus brachio seculari nec laboribus vel expensis exponeret se vel sua pro patria, sed ex libertate dyabolica acciperet lucrum sapiens non laborem.

Litigiousness of the clergy.

Tercia causa quare civile dominium sapit peccatum est ista: Ipsum enim innata cupidine pro acquirendo ac defendendo temporali dominio eciam implicando falsitates particulares exponit labores et sumptus nimis superfluos de bonis ecclesie. Sed numquid | (Fol. 225c) ecclesiastici nostri dotati in hoc crimine laborant? Amplius clamat cotidiana experiencia quod ex cautelis sollicitis et sumptibus inmoderatis non prevalent contra clerum possessionatum seculares simplices nec eciam ipsi reges. Si enim sollicitudo humana habundans pecunia vel informacio falsa possit iura humana subvertere, in causa tali eciam possessionati religiosi in nullo deficerent. Sicut es quod in natura sua est frigidum postquam incanduit plus ardescit, sic cupiditas clericorum qui debent plus quoad mundana frigescere postquam innaturaliter magis canduerit ex igne dyaboli magis seu plus ardescit.

Excessive care for worldly things.

Quarta causa est sollicitudo seculariter dominancium circa sua temporalia affectu divinorum postposito. Sed quis circa talia temporalia est magis sollicitus quam religiosi possessionati? Ubi enim est maior cupido, sollicitudo amplior exercetur, et cum primitiva obligacio ordinis ac votum voluntarium ultra seculares sonat in voluntariam paupertatem, patet quanti isti religiosi ultra seculares eciam perversos degenerant. Si enim distraccio a contemplacione et consideracione celestium in secularibus est culpanda, quanto magis in nostris clericis et religiosis possessionatis qui ad istud tenentur amplius ex ordinacione divina et obligacione voluntaria primitiva?

2. DE: quando laborem. 6. A: seculari deest. 9. A in marg.: 3; E in marg.: Tercia causa. 10. A: innata cupidine deest. 15. A: et non ex. 19, 20. A: causa cleri; ib. DE: religiosi; ib. A: deficeret. 21. A: Sicut enim; ib. E in marg.: Exemplum de ere. 21, 22. A: postquam maduit. 24. A: magis caderint; ib. A: magis seu deest. 26. A in marg.: 4; E in marg.: quarta causa. 27. A: affectum dominorum. 28. DE: secularia est. 31. DE: aut voluntarium. 32. A: pauperiem; ib. DE: quam isti. 33. DE: et perversos.

Quinta causa est, scilicet si secularis dominacio propter hoc quod sapit superbiam, invidiam, avariciam et multa animarum pericula tamquam disgrediens a statu innocencie in secularibus est cavenda, quanto magis in clericis et specialiter in religiosis nostris qui omnino ad oppositum sunt professi. Habitus enim et religio ipsorum non solum est mendax sed mendacium in abstracto. Et licet ista sentencia evangelica sepe dicta sit cum appendiciis brachio seculari, dyabolus tamen venit et tollit verbum de suis cordibus, quia necesse est (si Deus voluerit) quod ad maiorem profectum ecclesia amplius insordescat.

SERMO LII.

Vos estis sal terre, vos estis lux mundi. Matthei V°, 13.

Properties of salt.

Hoc evangelium docet in exemplo quadruplici stante sicut tetragonus sine vituperio quales debent esse episcopi et prelati. Primo (inquam) dicit eis Veritas: *Vos estis sal terre*, hoc est, debetis ex condicione vestri officii habere proprietatem salis ad terrenos homines convertendos. Sal enim secundum naturales est lapis ex arena et aqua cum ardore solis aut ignis et flatu venti compactus et habet proprietates multiplices. Nam iuxta regulam Aristotelis IV° Meteororum dissolvitur a frigido et humido, eo quod coagulatur a calido et sicco. Sal eciam terram sterilem facit, cibos condit, carnes exsiccat et a putrefeccione fetoris et verme preservat. Et preter has proprietates quinque habet alias infinitas.

Corresponding gifts in good prelates.

Correspondenter ad primum prelati boni taliter generantur hii qui quodammodo erant arena terrestres atque instabiles iuxta parabolam Christi de domo fundata super arenam Matthei VII°, 26 aqua baptismatis et

1. A in marg.: 5; E in marg.: Quinta causa; ib. AE: est scilicet deest; ib. D: si deest. 5. A: eciam specialiter religiosis. 13. A in marg.: Sermo LII; D in marg.: LI; E in marg.: Evangelium de Confessoribus sequitur tercium. 14. A: *vos estis lux mundi* deest. 16. A: sicut esse; ib. tetragonus cf. De Civili Dominio I, pag. 54, ubi perperam: tetragous sive vitupero. 20. D in marg.: convertendos; in marg.: condiendos; E in marg.: Sal quid signat. 23. A: Methiororum; E: Meth., recte *Μετεωρολογικῶν*; A in marg.: 1. 24. A in marg.: 2. 29. DE: qui quondam; ib. E in marg.: Generacio prelatorum mistica. 30. A: instabilis.

14. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 266—271. Cf. Johannis Hus Opp., tom. II, fol. XLIVa—XLVIb. Cf. Introd. in Prim. Part. Sermonem, pag. XXV. 23. Aristoteles, Meteorologicorum, IV, 10.

ardore ignis divini ac flatu Spiritus Sancti companguntur et super nivem ab opacitate peccati dealbantur. Unde natura aquea in eis incorporata significat sapienciam increatam; quod Beda dicit per illud (IV Reg. II°) mistice figuratum quando aque sanate sunt ex immissione salis in vas positum ad aquarum exitum, sic quod sal est Christi divinitas, vas eius humanitas, salis imposicio est Christi incarnacio, posicio in extremo aque est tribulacionis consummacio. Aque mundacio est populi sanctificacio; unde quia in oblacione requiritur aqua devocionis et fervor caritatis, ideo precipitur (Levitici II°) in omni sacrificio sal offerri. Unde quia oportet omnem humanam scienciam sapiencia regulari, ideo precipit Apostolus Col. IV°, 6 quod *sermo vester sit sale conditus.*

Other properties of salt and their mystical significance.

Alie autem quatuor proprietates mistice debent prelatis competere, cum ad hoc a puro sale, id est, Christo coagulantur, sic sapide ut terrenis inhiantes faciant sterilescere quoad secularia desideria radice corrosa sale desiderii celestis iuxta illud (Titi II°, 11): *Apparuit benignitas Christi erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria sobrie, iuste et pie vivamus in hoc seculo.* Nam sal sapiencie ruditates vetustas peccati radicitus eradicat, et de tanto secularia desideria sterilescunt. Sic enim debent prelati inutiles plantas affeccionum evellere et sinceras virtutes inserere iuxta illud Jeremie I°, 10: *Ecce constitui te super gentes et regna, ut evellas.* Et tercio omnem doctrinam spiritualem que est cibus spiritualis spe premii celestis sapidam reddit iuxta illud (Psalmi XVIII°, 9): *Iusticie Domini recte letificantes corda.* Quarto carnem a lubricitate luxurie constringit iuxta illud (Matthei XIX°, 12): *Sunt eunuchi*
Fol. 225d *qui se ipsos castrarunt propter regnum celorum.* | Et sic quinto a peccati putrefeccione, a defamacionis fetore et corrodente verme consciencie preservat subditos quibus sapienciam claram que non marcescit mensuraliter subministrat.

1. DE: ardoris. 2. A: ac opacitatem. 5. DE: cum aque. 6. E: sal sit; ib. E in marg.: Misticacio sanacionis aque per sal. 13. D: sapienciam. 17. D: coagulatur; ib. E in marg.: Sal terram facit sterilem. Misticacio; ib. E: a terrenis viantes; ib. Hus loc. cit.: ut homines terrenis. 18. DE: cerosa. 19. A: Titum. 22. E: vetustatis. 25. A: et deest. 27. DE: evellas etc.; ib. D: secundo; ib. DE: spiritualem deest. 28. E in marg.: Sal cibos condit. 30. E in marg.: Carnes exsiccat.

4. Cf. Beda, Quaestiones in Libros Regum, IV, 2, vol. IV, 447.

Have our prelates these gifts?

Iudicet ergo ecclesia, utrum iste quinque proprietates vel earum opposita prelatis nostris conveniant, quia si, certum est ex fide evangelii quod nisi sint sal ad sensum expositum non sunt Christi discipuli sed habentes condicionem contrariam sunt discipuli Antichristi. Quod si sal liquescendo evanuerit frigore terrene cupiditatis, quia exinde *refrigescet caritas multorum* (Matthei XXIV°, 12) vel humore carnalis lubricitatis que vetat visionem sapiencie (ad Hebreos XII°, 14: *Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum*) erit extra naturam salis ad officium illud inutile, cum perdentur condiciones salis alie consequenter. Ideo dicit Jeronymus quod prelatus infatuatus cupiditate temporalium, ut aqua effluit, timore perdicionis eorundem succumbit et errore legis Dei a gradu salis se ipsum deicit. Quod si contigerit in prelatis, in quo fiet subditorum emendacio, non restat in quo nisi in Christo populus salietur; nam tunc oportet converti populum, cum subditi mali peccata sibi accumulant et prelati nec a se ipsis nec a subditis peccata evacuant sed pocius tam in se ipsis quam populo purgacionem impediunt et peccata indurant; quia Eccles. XII°, 13 scribitur: *Quis miserebitur incantatori a serpente percusso?* Et hec racio quare secundum beatum Gregorium prelatus perversus est incorrigibilior inter omnes.

Their sins are the cause of the devil's power.

Radicalis itaque causa regnacionis dyaboli super gentes est peccatum prelatorum ecclesie. Deficit enim tunc inter Deum et populum mediator, pro peccato populi satisfactor et ignorancium informator, cum nullus laycus erit sacerdote sic perverso omni genere peccati profundius involutus. Ideo dicunt quidam quod tunc non mediant inter Deum et hominem seu populum sed inter dyabolum et plebem suam ad ipsam peccato multiplici ministraliter venenandum. Tale (inquam) sal infatuatum per aspectum retro ad temporalia versum est in statuam salis, que non est sal vivum, terrenis

1. DE: utrum istorum. 2. DE: vel eorum. 5, 6. DE: si deest. 11. A: erit deest; ib. A: et salis. 12. E in marg.: Nota. 19. DE: mala. 20. A: nec a deest. 22, 23. DE: XIII° scribitur. 23. Codd.: merebitur. Correxi. 26. E in marg.: Causa radicalis quare diabolus regnat super gentes. 27. E in marg.: Nota. 29. A: satisfaccior. 31. A: quidam deest. 32. DE: mediat; ib. A: hominem seu deest. 34. D: instrumentaliter veniant; ib. E in marg.: Nota.

13. In Commentario in Mattheum hic locus non habetur. 23. S. Gregorii Opp., tom. I, pag. 1585 (?).

hominibus sapidum vel proprietatum aliarum sed fatuum simulacrum (ut dicitur de uxore Loth Genesis XIX°). Et hinc dicit Christus: *Mementote uxoris Loth.* Sed alii versi sunt in amaram voraginem peccatorum carnalium, quia Ecclesiastici . . . Qui olim erant *vallis silvestris* per fructificacionem et virorem operis virtuosi iam sunt *mare salis* Gen. XIV°, 3. Illi enim amaricant et non sapidos faciunt conversantes. Ex peccato itaque mundi et carnis adiuncto peccato dyaboli, scilicet superbia, invidia et ira liquescit vel induratur sal infatuatum et fit inutile ad officium eius primarium. Sed tercio cum non sit possibile aliquid esse simpliciter frustratorium in natura, patet quod sal sic infatuatum valet ad aliquid. Deus enim non sinit peccatum esse nisi ex graciosa ordinacione faciat illud proficere, multo magis naturas peccato subditas. *Valet* ergo *sal infatuatum* secundum fidem evangelii ad istum bifamem binarium, id est, *ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus.* Meritorium quidem foret caritative expellere tales prelatos fatuos a temporalium dignitate, cum ipsa illos infatuant et populum subiectum contaminant. Et lex Dei et lex nature docent tales expellere, ne ultra conversantes contaminent et faculas quibus comburuntur atque liquescunt, caritative subtrahere. Nec valent leges Antichristi isti legi contrarie.

Wicked prelates should be expelled from their office.

Sed secundo valent isti prelati fatui et resistentes isti expulsioni salubri ut vel obiective vel materialiter ab hominibus conculcentur. Sed non consencio quod sic conculcentur improvide in personis propriis sed arceantur in casu eciam violente ad separacionem a bonis ecclesie vel proscripcionem salvis naturis, ut sic facti spirituales ante se respiciant legem Dei. Nam Osee IV°, 6 scribitur: *Quia tu scienciam repulisti, repellam te, ne sacerdocio fungaris mihi.* Et Apocalypsis ultimo: *Foris canes et venefici.* Quamvis enim tales sapientes sint, ut malefaciant, tamen (ut Osee X° dicitur) non est veritas, non est

3. D in marg.: In marg. inf.: Mementote uxoris. 5. D: Eccl. sequitur lacuna. 8. A: efficiunt. 11. E in marg.: Nota quod impossibile est aliquid esse simpliciter frustratorium in natura. 13. A: sic deest. 17. A: istud bifame. 19. DE: caritative deest. 20. A: infatuat. 21. A: continuat; E: contaminat; ib. E in marg.: Quomodo prelati fatui mittuntur foras. 22. DE: contaminet. 25. E in marg.: Quomodo prelati fatui conculcantur. 26. Codd.: ut deest. 27. A: quod deest. 29. DE: violante. 33. A: fingaris.

3. Lucae XVII, 32: *Memores estote uxoris Lot.* 7. Vulg.: *Omnes hi convenerunt in vallem silvestrem, quae nunc est mare salis.* 33. Apoc. XXII, 15.

misericordia, non est sciencia Dei in terra, hoc est, in tali anima affeccionibus terrestribus occupata, quia (ut dicit Jacobus cap. III°, 15) *sapiencia talium est terrena animalis et dyabolica.* Valet itaque sal infatuatum exequentibus divinam iusticiam ad premiacionem, valet secundo sic omisso et conculcato ad correccionem, valet tercio ipsum sequentibus ad preconizacionem et valet quarto subditis | quibus iniuriatur ad expurgacionem. Fol. 226a

Conculcatur autem tale sal infatuatum ab hominibus mundanis dupliciter, scilicet corporaliter et spiritualiter; corporaliter autem dum caritative ab iniuriatis peccatum suum abhominantibus cruciatur. Spiritualiter vero dum meritorie conteritur vel in penam peccati commissi de amissione temporalis perditi contristatur. Et patet prima parabola de sale.

Properties of light.

Secundo principaliter Christus alloquitur apostolos et prelatos. *Vos*, inquit, *estis lux mundi*, hoc est, debetis secundum proprietates lucis naturalis misticas mundanos homines divina sciencia illustrare. Supposita autem quiditate, distinccione et equivocacione lucis patet naturalibus quod sunt quatuor proprietates lucem visibilem consequentes. Prima quod inter qualitates corporales est spiritualissima, quod patet ex quinque condicionibus, primo quia appropriatur per quandam excellenciam subtilissimo corpori, id est, celo, et secundo per consequens locatur loco dignissimo, tercio racione sue spiritualitatis communicatur secundum eius principium situi punctali; quod principium punctale sufficeret ubilibet radiare. Quarto patet eius spiritualitas ex hoc quod fundata in suo fonte non proporcionaliter movetur ad motum materie deferentis, ut patet de radiis solaribus flante vento. Et quinto ex hoc quod nichil deperdit de substancia vel virtute subiecti per speciei multiplicacionem. Christiani autem et specialiter ecclesiastici ut filii lucis imitatorii spiritualiter ambularent secundum doctrinam Apostoli (ad Ephesos V°) habentes corpus Christi misticum

1. It is the most spiritual of all bodies.

2. DE: anima scilicet. 3. A: III° cap. deest. 4. A: sic infamatum. 7. D in marg.: Quomodo sacerdotes sal infatuatum sunt conculcandi: ib. A: precanipsacionem. 10. A: fatuum; D: fatuatum; E: in addidit: ib. E in marg.: Dupliciter sal fatuatum ab hominibus mundanis conculcatur. 14. A: de deest. 17. E in marg.: Secundo Christus principaliter alloquitur apostolos et prelatos. 19. DE: materialis. 22. A: visibiliter. 23. DE: quod est; ib. E in marg.: Prima proprietas lucis est hec. Notare debes valde bene materiam presentem. 25-33. E in marg.: 1, 2, 3, 4, 5. 31. DE: proporcionabiliter. 33. DE: non deperdit. 35. E in marg.: Fideles habent proprietates lucis. 37. A: consequentes.

quod est omnium subtilissimum (ut patet Eph. IV°), et habentes conversacionem suam in celis, sapientes que sursum sunt et non que super terram (ut docet Apostolus Col. III°, 2 et Heb. II°: *Que sursum sunt et non que super terram* etc.). Sunt eciam de minimo temporali contenti secundum consilium Apostoli I° ad Tim. VI°, 8: *Habentes alimenta*. Fundati eciam in Christo non cessarent a suis operacionibus spiritualibus pro turbine improperii vel voce quomodolibet infestante, quia secundum Lincolniensem quam monstruosum esset astrum moveri ad motum turbinis sublunaris, tam monstruosum est in ecclesia militante prelatum turbari extra tramitem racionis pro motu vertiginoso subditi inquieti. Et ideo Salvator excludit Johannem *datum in lucem gencium* (Isaie XLIX°, 6) *ab arundine ventorum impulsibus agitata* (Matthei XI°, 7). Et ultimo spirituales diffundendo sapienciam ipsam non minuunt, cum distributa suscipit incrementum et avaros tamquam dedignata reddit posteriores, quia *clara est et que non marcescit* (Sap. VI°, cap. 13). Et sic *licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem* (II^a Cor. IV°, 16).

Ista ergo quintuplex lucis proprietas dicit complete cuilibet christiano quomodo viveret quoad Deum, quoad se ipsum et quoad proximum et quoad mundum et quoad dyabolum, quousque *fuerit deposicio huius tabernaculi*. Debet enim christianus inniti supremo corpori Christo quod est neutrum in personarum accepcione, et tunc non est possibile quod turbines temptancium confundant persecutos, si more lucis reflectant cum splendore exempli et ardore caritatis causam eorum in suum principium, quia conclusio Apostoli est (ad Rom. VIII°, 28) quod *timentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Quis ergo nos separabit a caritate Christi *qui est lux mundi* (Johannis VIII°, 12)? An persecucio an fames, et sic de ceteris que enumerat Apostolus ad Romanos ubi supra? Recolat ergo viator de hac natura lucis et contra quodcunque resistens recto incessu reflectat ardorem versus suum principium. Sic enim

Corresponding qualities in the Christian.

4. A: Phil. III°. 4, 5. A: sunt — terram deest. 6. DE: ad deest. 7. DE: alimenta etc. 16. D: disseminando; E: dispargendo. 19—21. A: Et sic — Cor. IV° deest. 22. E in marg.: Nota. 24. DE: ipsum quoad. 25, 26. DE: de ipso fuerit hoc (E: huiusmodi) tabernaculum. 27. A: Christo deest. 34. A: Rom. VIII°. 35. A: numerat. 37. A: incessui.

25. II. Petri I, 14.

carbones ignis congeret super caput eciam inimici instar Christi (ut docet Sapiens Proverb. XXV°, 22).

Light is the most universal in its operation of all material forms.

Secunda lucis proprietas consequens ad priorem est in operacione sua universalissima inter omnes formas materiales, quod patet ex multiplicitate operacionum, ex eius extensione quoad situm et eius duracione quoad evum. Habet enim naturam producendi quodcunque materiale sublunare secundum capacitatem materie, ut hic generat hominem et (secundo Phisicorum) ibi bestiam aut quodcunque vivum secundum variacionem seminis quod vivificat, fovet et iuvat, hic dissolvit glaciem, ibi constringit lutum, hic causat iridem, ibi halonem, et (ut breviter dicatur) non est effectum dare naturalem alicuius generis corporalem ad quem non habet efficaciam producendi et productum in esse conservandi. Nam illustrando duplicem spiritum animalis vitam eius continuat, ut patet in libro fontis vite, ymmo secundum Albumazar libro De Judiciis Astrorum allegante Ypocratem: *Nisi stellarum lux de nocte subtiliaret densitatem aeris, destrueret omne vivum.* Et quoad situs extensionem dicunt philosophi quod a summo celo empyreo usque ad mundi medium est diffusa. Patet eius efficacia in motu maris, in generacione lapidum et mineralium, in terre visceribus. | et sic vis eius licet nobis insensibilis pertingit ubique. Fol. 226b

Ex quo patet quod non est possibile alicubi esse puram tenebram, quia tunc alicubi esset materia informis quod non est intelligibile. Et quoad universitatem temporis patet quod lux est creatura prime diei (Genesis I°) et in eius fortificacione terminabitur mundi perfeccio, cum Ysaie XXX°, 26 dicitur quod *post diem iudicii lux lune erit ut lex solis;* et certum est quod interim non deficiet tum propter mundi indigenciam, tum propter contrarii carenciam. Correspondenter spirituales in ecclesia omnibus debitores sunt, ut merendo proficiant (Rom. I°, 14: *Sapientibus et insipientibus debitor sum*). Sed (ut dicitur Rom. VIII°, 12) *non carni ut secundum carnem vivamus* sed spiritualiter debemus omni creature

3. E in marg.: Secunda proprietas lucis. 4. DE: comparacione sua. 9. DE: ut homo; ib. DE: et sol ex II°. 12. E in marg.: halon. 14, 15. A: efficacionem. 16. DE: triplicem speciem naturalem. 17. A: ut patet deest. 19. E in marg.: Albumasar. Rectius: Abunazar, i. e. Abu Nasr Alfarabi. 20. A: Ex quoad. 23. A: mari. 29. DE: prima creatura Dei. 31. DE: Ysaie XXXIV; A: III°. 35. DE: omnes. 36. DE: eciam debitor.

St. Paul's varied activities.

proficere instar Apostoli qui de se ipso dicit (Iª Cor. IXº, 22): *Omnibus omnia factus sum.* Fuit enim tunc medicus Thimotheo (1 Thimothei Vº) *modico vino utere propter stomachum,* nunc nauta (Act. XXVIIº), nunc operarius manualis (Act. XVIIº), nunc poleticus appellando Cesarem (Act. XXIVº), nunc philosophus disputando cum Atheniensibus (Act. XVIIº), nunc predicator (Act. XIIIº), nunc miraculorum factor (Act. XIIIº), nunc indigencium procurator (I Cor. XVIº), nunc propheta (Act. XXVIIº), et sic generaliter omnibus lucrifecit (ut I Cor. IXº, 22: *Omnibus omnia factus sum*). Et proporcionaliter debemus et specialiter prelati omni creature cooperari iuvando merito sancte vite, quia deficiente huiusmodi communione iniuriamur cuilibet creature, subtrahendo debitum.

Et quoad extensionem situs, cum homo interior sit ubicunque afficitur, patet quod perfectus in quodammodo caritate est ubique, quia ambulando in via dileccionis oportet quod affeccio se extendat ad omnes. Nam Psalmo CXVIIIº, 96: *Latum mandatum tuum nimis.* Deus enim precipit amicos a dextris et inimicos a sinistris diligi Matthei Vº. Et certum est quod debemus Deum diligere et in eo singulas creaturas sed amplius celestia; et sic exponitur illud Apostoli (Philippi IIIº, 20): *Nostra autem conversacio in celis est.* Anima enim verius est ubi afficitur quam ubi actuat sine actuati affeccione, et tunc comprehendemus cum omnibus sanctis.

Et quoad durabilitatem: Ecce *caritas nunquam excidit* (I Cor. XIIIº, 8). Unde sicut claudit contradiccionem creaturam aliquam esse sine lumine, sic et hominem esse gratum sine caritate, ut patet ibidem: *Si linguis hominum* etc. Nec est possibile creaturam esse nisi de quanto habet esse a lumine dileccionis lucis prime, ut quosdam diligit ad beatitudinem et quosdam ad punicionem misericordem.

Considerent ergo prelati nostri si sic sunt lux in domino; dicit enim Apostolus (ad Ephes. Vº, 8): *Fuistis aliquando tenebre,* quia inter vos et quoad Deum divisi,

1. D in marg.: Ista que dicuntur de Paulo contradicunt quinque racionibus de civili dominio in precedenti sermone dictis. 5. DE: nunc autem. 7. A: Act. XXXVIIº; ib. A: Act. XIXº. 11. AD: Omnia omnibus deest. 13. A: sancti. 16. E in marg.: Quoad extensionem situs. 20. A: a sinistris deest. 23. DE: Phil. IIº. 26. A: apprehendemus; ib. A: sanctis etc. 27. E: ecclesia caritas. 29. DE: aliquam deest. 36. A: Vº deest.

30. I Cor. XIII, 1.

sed nunc in luce prima singulariter uniti, quod si non sunt sic lux singulariter aut moveatur obstaculum et lux prima que est summa unitas secundum legem evangelicam illustrabit, quia lux prima sine accepcione persone semper et ubique agit secundum capacitatem materie, sic enim in penam peccati prioris lux prima indurat cor Pharaonis et dissolvit ut glaciem animos lubricorum. Et breviter non est possibile aliquam proprietatem philosophicam inesse materiali lumini quin proporcionabilis insit principalius prime luci. Unde congruencius est philosophis secundum habitudinem primam lucem et libros theologicos philosophiam suam addiscere quam nude et imperfecte in philosophorum codicibus et consideracione nuda sue essencie et non cause prime sine qua nichil perfecte cognoscitur. Et secundum istam consideracionem dicit Augustinus quod *quelibet veritas philosophica includitur in scriptura.*

SERMO LIII.

Vos estis lux mundi. Matthei V°, 14.

Properties of light continued.

Quando fui iunior et in delectacione vaga magis sollicitus collegi diffuse proprietates lucis ex codicibus perspective et alias veritates mathematicas quas secundum consideracionem ad finem moralem concepi in scriptura intelligi. Debet ergo perfectus philosophus libros naturales de luce legere et se huic doctrine evangelice conformare. Supersunt autem due proprietates alie lucis in quibus possumus cognoscere quomodo secundum intencionem prime lucis possumus aptari per graciam, ut simus lux mundi. Tercia autem proprietas lucis est quod in omni accione eius est ordinatissima; quod patet ex duodecim: primo ex accionis indifferencia, cum in omni capaci medio quantum potest sine differencia se diffundit, secundo ex accionis celeritate, cum subito ex eius spiritualitate se multiplicat ab oriente

3. Light is most regular in all its action.

2. A: ammoveatur; E: ante removeatur. 4—6. A: sine — prima deest. 10. E: proporcionalis. 11. A: beatitudinem ad. 19. A in marg.: Sermo LIII; D in marg.: LII; E in marg.: Sequitur ad idem evangelium subsequens digestio. 20. E: fui minor et in dileccione. 27, 28. A: cognoscere — possumus deest. 28. E in marg.: Due proprietates lucis. 29. E in marg.: Tercia proprietas lucis. 31. D in marg.: Duodecim proprietates lucis hic ponuntur; ib. E in marg.: 1. 33. E in marg.: 2.

17. S. Aug. Opp. tom. VIII, pag. 254. Cf. Trial., pagg. 64, 240, 379. 24. Cf. Wyclif's Opus Evang. lib. I, cap. XXV.

Instances of this regularity.

in occidens (ut dicitur secundo De Anima tercio) in hoc quorsumcunque secundum lineas radiosas rectissimas subducto obstaculo sperice se diffundit (ut probatur secundo Vitulonis I). Quarto in hoc quod impediente opaco penetracionem luminis secundum angulum reflexionis equalem angulo incidencie regulariter se reflectit (ut demonstratur V Vitulonis XX). Quinto ex hoc quod retro opacum secundum tres differencias regulariter causat umbras (ut patet secundo Vitulonis). Sexto ex Fol. 226c hoc quod a quolibet puncto | luminis illuminabili directe opposito diffunditur ad illuminale radius luminosus unica tantum linea perpendiculariter incidente (patet ex secundo Vitulonis secundo). Septimo ex hoc quod omne umbrosum plus illuminatur circa radium sibi perpendiculariter incidentem et a puncto propinquiori forcius, licet situi distanciori incidunt plures radii a pluribus punctis corporis luminosi (patet illud secundo Vitulonis XXI et duobus sequentibus). Octavo ex hoc quod omne luminosum, cum continue eque multum effundit de lumine in minori spacio circumclusum ipsum, forcius illuminat quam spacium maius illo (patet secundo Vitulonis XXIV). Nono ex hoc quod radii ab uno puncto luminis precedentes secundum linearum longitudinem ad eque distanciam plus accendunt (patet secundo Vitulonis XXXV). Et hinc decimo patet quod omne lumen per foramina angularia incidens rotundatur, et ex sexto sequitur undecimo quod radius luminis per foramen super subiectum solidum incidentis erit perimetro in solido super perimetrum foraminis ampliatum (patet prima istarum legum II° Vitulonis XXXIX et posterior patet eodem libro XXVI). Duodecimo in hoc quod radio perpendiculari omne corpus dyaphanum penetrante radius oblique incidens in medio secundi

3. A: sperice deest; ib. E in marg.: 3. 4. E in marg.: 4. 7. E in marg.: 5. 9. E in marg.: 6. 12. DE: unica cum; ib. A: ex x; D: ex 20. 13. Codd.: secundo secundi Vitulonis; AE in marg.: 7. 17, 18. A: Vitulonis XXI; E: Vitulonis 2. 18. AE in marg.: 8. 20. A: ex lumine. 22. AE in marg.: 9; ib. A: XXVIII°. 23. A: lumina. 25. AE in marg.: 10. 26. E: per foratum. 27, 28. A: sexto — solidum deest. 28. E: umbram solidi; ib. D: incidens. 29. A: solide; ib. A: ampliatur. 30. E in marg.: 11. 31. DE: XXXVI°; ib. A: Duodecimo deest; ib. E in marg.: 12. 32. A: diaphonum.

4. De Vitelone Thuringensi cf. M. Curtze in „Bulletino di Bibliografia e di Storia delle scienze matematiche e fisiche Roma 1870, IV, 49—77. Vitelo (Witelo) autor saeculi XIII. scripsit Perspectivae libros decem.

dyaphani densioris refringitur ad perpendicularem directe super secundi dyaphani superficiem et in medio secundi dyaphani rarioris refringitur ab eodem (patet secundo Vitulonis XLVII). Et patent iste tres leges experiencia satis certa; quotlibet sunt regule lucis ordinatissime per quas ut libros splendidos docemur quomodo ascendemus moraliter in contemplacionem perspicuam lucis prime.

Spiritual application of these qualities. 1. We must do good to all,

Simus itaque more lucis prompti (quantum in nobis est), ut omnibus benefaciamus, ut docet Apostolus (ad Romanos XIII°, 18 *Si fieri potest quod ex nobis est*) instar patris celestis *qui solem suum facit oriri* (Matthei V°, 45).

2. and that not slothfully.

Simus secundo *sollicitudine non pigri* (Rom. XII°, 11) sed *caritatem continuam habentes* (Col. III°, 14).

3. Charity must radiate in all directions and return upon ourselves.

Diffundamus tercio radios caritatis sine personarum accepcione ordinata et recta intencione ad Deum super nos et amicos a dextris inimicos a sinistris ad patrem ante mortuos et illos futuros retro gentes ad mortuos in purgatorio sub nobis detrusos et precipue ac centraliter ad nos ipsos, *ut sic possimus comprehendere que sit longitudo et latitudo* (ut dicit Apostolus).

4. It must take the form of loving punishment with the wicked.

Quarto peccatore per opacitatem peccati ponente obicem caritati secundum mensuram qua diligimus naturam repellentem radium caritatis reflectimus in Deum radium amoris nature de caritativa punicione, servata utrobique paritate amoris nature. Sic enim Deus infundit graciam prevenientem in peccatores velut radium incidentem, quod si in vacuum graciam Dei recipiant per curvitatem peccati, reiciendo redit radius graciose punicionis. Et par est amor Dei utrobique quoad naturam, sicut et parificatur pena quodammodo ad culpam. Angulus autem medius inter angulum contingencie et angulum reflexionis est obliquitas peccati quod Deus semper punit ad regulam. Et utinam istam legem attenderent iudices qui per censuras ecclesiasticas puniunt delinquentes. Tunc enim radium caritative punicionis reflecterent proporcionaliter ad culpam in Deum et non tam inproporcionaliter curvarent ad sensum.

1, 2. A: diaphonum. 1. AE: refrangitur; ib. AD: ducta. 2. DE: superficiem rarioris. 3. E: refrangitur. 8. A: sumus. 9. E in marg.: Applicacio proprietatum lucis ad moralitates. 10. E in marg.: 1; ib. DE: Rom. V°. 12. E in marg.: 2. 14. E in marg.: 3. 20. DE: latitudo deest; ib. E in marg.: 4. 24. A: parciate. 25. AD: infundavit. 26. A: quia. 28. A: gracie; ib. E in marg.: Graciam infundendo et puniendo utrobique amor Dei par. 36, 37. DE: proporcionabiliter. 37. DE: inproporcionabiliter.

19. Eph. III, 18.

Quinto subtrahamus beneficienciam temporalem a tetris peccatoribus, non fovendo eos vite necessariis vel favore. Umbra enim est bonorum huiusmodi ipsis naturaliter posteriorum subtraccio et variatur secundum triplex genus peccati, de quo Iª Joh. IIº, 16: *Omne quod est in mundo aut est* etc. Sexto debemus omne donum Dei quantumlibet parvum ad utilitatem proximorum convertere servata tamen semper intencionis rectitudine, quia *si oculus tuus fuerit simplex* etc. (Matthei VIº, 22). Radius perpendicularis ubilibet penetrans irrefracte est intencio qua Deus ad minimum confuse intenditur sub racione boni quia bonum est quod omnia appetunt (Ethicorum Iº). Septimo quanto vicinius appetimus aliquid in ordine ad summum bonum est appetitus luminosior, licet bona ab ipso prius elongata sint remisse secundum plurem racionem creatam appetibilia. Octavo debemus colligere vim amandi et ipsam non eque primo sine subordinacione dispergere inter multa, quia unum necessario est amandum, quod amatur sincerius quo vicinius cum paucioribus mediis separatis. Nono debemus omnes radios amoris a virtute indivisibili procedentes unire in Deum qui est centrum tocius boni diligibilis (ut patet De Divinis Nominibus cap. Vº) et equo libramine dum claudicatur tendere ad circulum intelligibilem infinitum, cuius centrum est ubique et circumferencia nusquam. Nulla quidem creatura debet diligi nisi secundum racionem qua prima natura in ipsa summe diligitur. Et hinc Xº oportet
Fol. 226d quod omnis radius amoris sicut incipit | a bono analogo et artatur in bono particulari creato, sic circulariter redibit in Deum largius diligendum. Et ista ampliacio radii amoris docet undecimo Deum esse pre ceteris amplius diligendum. Duodecimo docemur radium amoris ad bonum simpliciter et ad nullam creaturam reflectere, cum quelibet habet tenebram sive potenciam contra

5. We must withdraw earthly benefits from the perverse.

6. We must use all God's gifts for the good of our neighbours.

7. We must desire most the highest gifts.

8. We must keep the power of loving under control,

9. and concentrate it in God.

10. All love must increase our love for God,

11. who is to be loved above all else.

12. Our love must be directed to goodness, not to creatures.

1. E in marg.: 5. 3. A: vel sanare. 4. DE: temporis. 6. E in marg.: 6. 12. DE: qua bonum. 13. E: quantum; ib. AD: vicimus; ib. E in marg.: 7. 17. E in marg.: 8. 18. A: ordinacione. 20. A: vincimus. 21. E in marg.: 9. 23. A: tocius generis boni; D: tocius doni. 24. A: cluditur. 27. A: diligencius; ib. E: secundum deest; ib. racione; ib. A: qua potest. 28. DE: ipso; ib. E in marg.: 10. 32. E in marg.: 11. 33. E in marg.: 12. 35. A: quilibet.

13. Aristoteles, Eth. Nicom. I.: bonum aliquod appetere videtur, idcirco pulchre veteres id esse bonum pronunciarunt quod omnia appetunt. 23, 24. Dionysius Areopag. De Div. Nom., cap. V.

actum sed irrefracte per totam universitatem creatam usque ad lucem primam regulariter penetrare. Ad tantum enim illuminat lux vera omnem hominem venientem in hunc mundum quod, sicut cognoscit bonum primum in suo analogo, sic necessario amat et appetit ipsum idem sed inordinate, cum oblique spargit radium amoris ad creaturas que sunt tenebre finaliter terminatum et tam hoc exemplum quam hoc exemplatum est una de secrecioribus et mirabilioribus nature legibus. Sed pro duabus partibus sequentibus legis nature est notandum quod secundum doctrinam perspectivorum aliquis est radius rectus, alius refractus et alius reflexus; et secundum hoc sunt tria genera visionis. Radius refractus dicitur quando declinat a rectitudine propter variacionem gradus dyaphani sed penetrat dyaphanum distancius, ut patet de specie denarii in disco superfusa aqua de specie astri apparentis mane vel vespere per vaporem et generaliter quandocunque ex vaporacione medii ampliatur angulus pyramidis radialis. Sic enim secundum Lyncolniensem ex variacione medii contingit quantumlibet parvum quantumlibet magnum in quantalibet distancia apparere.

Rays direct, refracted, reflected. Meaning of refracted.

Three corresponding rays of love.

Correspondenter est dare tres maneries radiorum amoris: aliquis enim est radius rectus, sicut habencium *oculos simplices, reddentes totum corpus interioris hominis lucidum* (ut dicitur Matthei VI°, 22). Alius est autem radius obliquatus a rectitudine quo putatur quantumlibet parvum bonum per involucionem inordinatam in tetris temporalibus esse quantumlibet magnum bonum, ut patet de avaris et gulosis constituentibus temporalia Deum suum. Sed adhuc cum difficultate penetrant ad Deum confuse et defectibiliter finaliter diligendum, et licet omnes oportet purgari per ignem (ut docet Apostolus I Cor. III°, 12: *Si quis superedificat lignum, fenum aut stipulam* etc.), illi autem qui per radium affeccionis non penetrant ista tetra terrestria, sed ibi sistunt finaliter eciam secundum radium perpendicularem,

9. DE: mirabilibus. 10. A: legis duodecime. 12. D: refractus alius. 13. E in marg.: Radius rectus, refractus, reflexus. Refractus. 18. 19. A: ex variacione. 19. A: pyramidia. 21. A: parvum quantumlibet deest. 23. D in marg.: Tria genera visionis sunt triplex gradus dileccionis; ib. E in marg.: Radius amoris rectus. 27. E in marg.: Obliquatus. 28, 29. DE: in ceteris. 33. A: licet deest; ib. A: hos oportet. 35. A: et stipulam. 37. DE: eciam deest.

12 et seqq. Cf. Trialog., pag. 117.

hii (inquam) sunt de genere dampnandorum, eo quod oportet eos carere visione et amore lucis abscondite, et de tali genere visionis reflexe videtur Jacobus loqui in capitulo primo 23: *Si quis auditor est verbi et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis sue in speculo.* Nam quoad opus reflectit amorem tamquam ad pollutum speculum temporalium et non directe penetrat quoad Deum, sicut cum facit vivens secundum legem perfecte libertatis, cum Deus sit amator operis. Sicut enim Deus secundum legem suam ordinat quod radius amoris intellectus humani totam universitatem creatam penetret et non sistat antequam cum luce inaccessibili sit coniunctus, sic ordinat quod deficientes ab ista lege finaliter perpetuo sint dampnati. Docemur itaque per legem reflexionis duplicis radiorum inniti Deo qui est perpendicularis radius, dum impugnamur per resistenciam adversancium peccatorum, quia Jeremie XVII°, 5: *Maledictus qui confidit in homine;* et a tali plus resistente debemus plus elongari minus communicando in bonis temporalibus; econtra autem de homine minus opaco peccatis; sibi enim debemus plus communicando bona diffundere, quia a Deo luce prima docemur unumquemque secundum eius bonitatem diligere. Et breviter ab istis libris naturalibus possumus artem amandi addiscere sine cuius practice noticia non est possibile aliquem salvum esse. Si enim amore recto finaliter in Deum tenderit erit salvus, si autem amore obliquo refractus fuerit finaliter a creatura oportet eum ab illis angulis in purgatorio expurgari. Ideo cum *simplex* sit dictum ethimologice *sine plica*, omnis autem angulus plicam implicat, subtilissime commendat prima lux oculum simplicem viatoris. Sed qui secundum visionem terciam reflectunt radios amoris ad creata, cum habeant visionem dampnabilem in speculo, indubie sunt dampnati. Sunt enim contra regulas caritatis se ipsos amantes, ut dicit Apostolus.

Quarta proprietas lucis est quod instinctu naturali est homini inter qualitates gratissima. Quod patet ex

Light is most pleasant to man.

3. DE: reflexe deest; ib. E in marg.: Radius amoris reflexi. 7. A: politum. 8. A: penetrant. 10. E: ordinavit. 11. A: radium; ib. E in marg.: Ordinacio Dei de amore humano. 14. A: in ista lege; ib. DE: facit finaliter. 19, 20. A: in in communicando. 21. A: Si enim. 27. DE: est salvus; ib. E in marg.: Nota de purgatorio. 29. A: angelis. 30. A: omnis non. 35. A: dampnandi. 38. E in marg.: Lux est homini gratissima; D in marg.: Quare iuvenes iocundi, senes tristes.

tribus: primo in anima que naturaliter delectatur actuare subiectum plenum lucidis spiritibus; quibus siccatis in senio non est hilaris sed timida propter horrorem terrestris opaci; unde nedum homines sed et pecudes ut simie horrent in tenebris et aeris lumine serenato naturaliter iocundantur. Unde secundum regulas medicorum aura pestilencialis est, quando videtur pluere et non | pluit, eo quod tunc est regio opacis terrestribus occupata et per consequens ab irradiacione celestis luminis tamquam aer in puteo prepedita, homines autem propter generacionem bonorum spirituum a mundo cibario productorum recreantur in viribus membrorum, exhilarantur in affectibus voluntatum et generaliter fortificantur in omnibus viribus animorum. Ex efficacia eciam luminis in tribus proprietatibus superioribus declaratis satis claret racio. Unde lux inter qualitates corporeas debet esse gratissima, unde naturales dicunt pro regula quod melancolicus est naturaliter timidus atque malivolus, quia melancolia que inter omnes complexiones plus habet opacitatis inseparabiliter gerit secum timorem. Sed tercio specialiter patet per hoc quod omnes homines naturaliter scire desiderant (ex primo Metaphysice), sed lux inter qualitates est maxime manifestativa, quia ad Ephesos V°, 13, scribit Apostolus: *Omne autem quod manifestatur lumen est;* ideo racione doctrine luci afficimur; unde non mirum de dicto Thobie V° cap., 12: *Quale gaudium mihi erit qui in tenebris sedeo et lumen celi non video.* Lumen enim oculorum quod est sensuum subtilissimum non procedit in actum nisi celesti lumine fuerit superfusum.

Unwholesomeness of darkness.

Fol. 227a

Pleasantness of the light of wisdom.

Correspondenter lumen sapiencie qua Deus diligitur est cuilibet sani iudicii gratissimum, cum enim facit heroicum celestia sapientem *que sursum sunt querere* (ut dicit Apostolus Col. III°, 1). Cum autem Deus sit anima creati spiritus per lumen gracie de quanto ipsum vivificat, sicut ipse spiritus est anima corporis causando vitam nature, patet quod increata sapiencia cuius delicie

3. E: sed divisa super. 4. DE: et deest. 5. A: perhorrent. 6. E in marg.: Aura pestilencialis. 9. E: occupatur. 10. A: autem deest. 12. A: recreant. 13. E in marg.: Reacreacio (!) hominis. 16. A: lux in. 17. DE: Unde tales; ib. D in marg.: Regula melancolicorum; E in marg.: Nota de melancolia. 19. DE: melancolicus qui. 21. AD: timorem deest. 22. A: natura. 22, 23. D: primo medico; AE: meta^{ce}. 23, 24. DE: manifestiva. 26. Codd.: Tob. IV°. Correxi. 29. DE: sensibilium. 32. A: enim deest. 33. A: eroicum. 34. E in marg.: Heroicus. Deus est anima creati.

sunt esse cum filiis hominum manet sic solum cum homine spiritualiter lucido, *quia in malivolam animam non introibit sapiencia nec habitabit in corpore subdito peccatis* Sap. I°, 4; quod Apostolus sub interrogacione exponit alludens dicto sensui mistico: *Que*, inquit, *communicacio Christi ad Belial aut lucis ad tenebras* (II. Cor. VI°, 14)? Non ergo inhabitat sapiencia increata que est lux vera in quoquam per graciam nisi supernaturaliter illuminet vires anime sibi subditas que respectu irradiacionis supercelestis vocantur tenebre; unde Psalmista signanter orat Psalmo XVII°, 29: *Domine Deus meus illumina tenebras meus.* Unde non solum Deus abhorret tenebras peccatorum sed fidelis qui ex Deo est abhorret naturaliter ipsum subiectum natura sibi simile, quando horrendis criminibus est turpatum. Et inde dicit Salvator Matthei V°, 16: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* Habeamus ergo tres spiritus lucidos, animalem in capite celestia sapiendo, vitalem in corde articulos fidei credendo, cum iustus ex fide vivit, et naturalem in epate spe spiritualibus inherendo.

Et tunc indubie copulatur nobiscum Deus per graciam quem philosophi vocarunt animam mundi, et tunc non offendemus ut *ambulantes in tenebris* (sicut docet Salvator Joh. XII°, 35), et tunc habituati hiis tribus luminibus theologicis ibimus gaudentes eciam in tribulacionibus et persecucionibus corporis persecuti secundum doctrinam Apostoli (ad Ephesos V°, 9): *Fructus lucis est* etc., et (Jacobi I°, 2): *Omne gaudium existimate*, et (Act. V°, 41): *Ibant apostoli gaudentes* etc. Solum enim sic lucidi et non obscuritate peccati tenebrati sunt in causa Dei cordati, quando singuli alii sunt serviliter timorosi. Sic autem aura pestilencialis anime non nocebit; quando ergo peccator tenebratur peccatis et Deus non stillat super eum punicionis pluviam, est signum evidens pestilencie gehennalis ad quam differtur tribulacio. Mundus vero cibus anime sunt virtutes et eorum opera cuius cibi fructus est beatitudo. Ad Ephesos V°, 9

It is bad for the sinner to be left unpunished.

3. DE: intrabit. 10. DE: supercelestes. 14. E in marg.: Vires anime tenebre. 16. DE: Et idem dicit. 18. A: Habemus igitur; ib. E in marg.: Habeamus tres spiritus lucidos: animalem, vitalem, naturalem. 21. DE: spiritibus. 22. E in marg.: Deus copulatur homini per quid. 23. A: non deest. 25. A: tribus deest. 28. Codd.: Fructus lucis. Correxi. 29. A: Omne — existimate deest. 30. DE: lucide. 35. A: non est. 37. E in marg.: Cibus anime.

scribitur: *Fructus autem lucis est in omni bonitate et iusticia et sanctitate;* fructus autem finalis in patria patet Apoc. ultimo.

Econtra autem de fructu *turpitudinis, stultiloquii aut scurrilitatis que ad rem non pertinet* (ut ibidem dicitur) quia indubie *corrumpunt bonos mores colloquia prava* (ut dicitur I Cor. XV°, 33). Cibus igitur qui permanet in vitam eternam et generat bonos spiritus faciens animosos est bona opera et virtutes digeste in via ut stomacho, in purgatorio ut epate, et in finali iudicio ut corde. Nam post erunt spiritus gaudii copulati beatifice in solidis membris ecclesie.

Correspondence in the gifts of mind and body.

Et cum quatuor dotes corporis habebunt quatuor dotes anime sibi correlarias quibus elevabitur intellectus ad summum speculum perpetuo intuendum, non mirum si affeccio proporcionaliter immutetur. Sunt enim tres particulares digestiones verbi Dei in spirituali homine quarum prima incipiens in ore, id est in capacitate sensitiva extrinseca, completur in ymaginativa ut stomacho, secunda perficitur in memoria ut epate | , et tercia in corde, intellectu scilicet et voluntate, quando transmittit membratim sentenciam Dei ad totum corpus operum nutriendum, et sic in effectu premii opera parcium ecclesie sequuntur regulas Apocalypsis XIV°. Consideret ergo quilibet christianus si habeat istas proprietates lucis misticas, sed precipue prelatus ecclesie, quia si non habeat est indubie vasallus perpetuus principis tenebrarum.

Fol. 227b

SERMO LIV.

Non potest civitas abscondi supra montem posita. Matthei V°, 14.

Christ's comparisons of apostles and prelates.

Duo sunt quibus Christus comparat suos apostolos et prelatos, scilicet civitas et lucerna; et sicut in duobus comparatis ex naturali philosophia scilicet in sale et luce sunt puncta philosophica naturalia contemplata,

4, 5. DE: stultiloquium aut scurrilitas. 6. DE: bonos deest. 7. DE: ergo. 16. A: imitetur. 17. E in marg.: Tres digestiones spirituales. 18. A: id est deest. 21. A: quod transmittit. 24. A: sequuntur illas. 26. D in marg.: gman, ut videtur verb. Bohem. (ginan?). 30. A in marg.: Sermo LIV; D in marg.: LIII. 33. E in marg.: Civitas ad propositum quid est.

4, 5. Eph. V, 4.

sic in duobus sequentibus potest philosophia, politica et moralis per ordinem contemplari. Dicit ergo primo apostolis et per consequens quibuscunque eorum vicariis, sive Romano pontifici sive aliis, quod *non potest civitas abscondi supra montem posita.* Ista autem civitas debet esse quicunque prelatus ecclesie in quo debent esse quecunque artificialia et habitabilia ad beatitudinem hominis requisita. Sed oportet omnino quod *ista civitas sit supra montem posita*, quia super Christum qui est mons altissimus situata fundaliter et erecta. Nam Isaie II° dicitur: *Erit in novissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice moncium et elevabitur super colles et fluent ad eum omnes gentes.* Omnes ergo prelati qui legitime gerunt vicariam Christi fundantur primo et principaliter in hoc monte et per consequens ex patencia operacionis lucide non a fidelibus absconduntur.

1. The city set on a hill.

The hill is Christ.

Debet autem talis civitas secure murari, ut contra insidias hostiles tam quoad se quam quoad thesaurum quem continet sit secura, et miro modo mons in quo fundabitur debet esse *murus et antemurale* ac ostium civitatis. Debet autem hec civitas more Pauli esse omnia omnibus egentibus ac tutela (ut supra exponitur sermone LII°). Quamvis autem secundum Apostolum *non habemus hic manentem civitatem sed futuram inquirimus*, oportet tamen ecclesiam tam militantem quam triumphantem que est Jerusalem edificari ut civitas, sic quod hoc regnum celorum constet ex prelatis ut civitatibus, ex dominis secularibus tamquam castris et ex popularibus tamquam oppidis. *Est autem* (secundum Augustinum XV° De Civitate Dei) *civitas hominum multitudo aliquo societatis vinculo colligata;* et illo modo sumitur civitas Luce XIX°, 41: *Videns Jesus civitatem flevit super illam*, dicens *quia si cognovisses et tu;* nam domus vel muri (licet sepe vocentur civitas) nec plorant nec informantur humanis passionibus nec peccant. Et sic duplex

1. D: potest deest. 6. A: ecclesie deest. 7. DE: habitacula. 10. E: et deest. 12. A: et deest. 13. DE: omnes colles. 18. A: secure deest. 19. E: quam ad. 21. A: muris; ib. DE: antimurale. 23. D: communis in marg. 23, 24. DE: sermone XLVI. 27, 28. DE: sit quod hec. 31. DE in marg.: Quid est civitas. 34. A: tu, non. 36. A: humanis possessionibus neque peccant; D: humanis vocibus passionibus.

21. Is. XXVI, 1. 24. Hebr. XIII, 14. 30. Cf. Aug. Opp. tom. VII, pag. 379 seqq.

The city of God and the city of the devil.

est civitas, scilicet Dei atque dyaboli. Civitas autem Dei est illa que supra tangitur; civitas autem dyaboli est multitudo condicionis opposite in loco valloso et lutoso generaliter situata. Et patet evidencius qui prelati sunt Christo civitas et qui dyabolo. Illi enim qui Christo sunt civitas non sunt tutelis temporalium mundane circumdati sed in suffragio spirituali fidelibus cunctis patuli. Non enim vallantur castris suis materialibus, sic quod pauperes et egeni non possunt ad ipsos habere refugium, cum tales communiter carent spirituali suffragio et sint ut plurimum civitates dyaboli. Christus enim prohibuit suos apostolos huiusmodi civitates, cum Matthei VIII°, 20 dicat de se ipso qui est summa civitas exemplaris: *Vulpes foveas habent et volucres celi nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Unde copia castrorum materialium ac possessionum mundalium indicat nostros episcopos dormitantes in tenebris non esse evangelicam civitatem. Et idem indicant habitaciones religiosorum, ut possessionatorum et fratrum. Civitas autem hec spiritualis continet in se copiam salis et thesauri celestis cum quo cives possunt spiritualiter in via ad patriam enutriri.

Virtues of salt.

Sal enim secundum Isidorum XVI° Ethymologicarum 2° cap. est maxime necessarium ad cibarii condimentum in tantum quod oves et boves inmixtum pabulo provocat ad edendum et per consequens ipsas impinguat; unde columbe affectant lapidem salis in columbari, cum calliditate et siccitate stomachum iuvat et digestionem confortat. Est enim calide nature et sicce, unde secundum Avicennam habet virtutem dissolvendi, mundificandi et consumendi, et hinc valet contra ventuositates, contra humores extraneos ventrem mollificando, et sic valet contra humores venenosos et sanat vulnera et ulcera cum melle, sicut cum aqua rosea et camfora delet maculas faciei. Et cum proporcionalia debet pre-

1. DE: et diaboli. 1, 2. DE: autem . . . . illa deest. 3. E in marg.: Civitas diaboli. 8. E in marg.: Christi civitas prelati. 9. DE: non deest. 10, 11. E: mundano suffragio. 12. civitates scil. possidere. 14. DE: foveant habent; ib. D: celi deest; E: addit. 16, 17. DE: ac — mundialium deest. 17. E: iudicant. 21. E in marg.: Civitas spiritualis continet. 23. E in marg.: Sal; D in marg.: Sal quas habet ex natura sua utilitates et cuius est composicionis. 25. A: et pecudes. 26. A: ad eandem. 27. E in marg.: Nota. 30, 31. DE: habet naturam mundificandi. 33. A: venenosos deest. 34. A: sicut enim. 35. E: proporcionabilia.

23. Isid. Hispal. (ed. Ven. 1483) fol. 78[c].

latus communitati facere, patet quam necessarium est sibi sal sapiencie. Cum ergo secundum fidem scripture Matthei V°, 13, 14, 15, debemus esse sal spirituale et lux in domino, civitas et | lucerna, patet quante degeneramus et mandatis Christi contradicimus, dum effusi sumus sicut aqua ex instabilitate qua adeo recedimus innitentes deo alieno, quia *ponentes carnem brachium nostrum* contra Dei mandatum (Jeremie XVII°, 5) et deserendo vitam apostolicam constituimus civitates dyaboli regnantes ad tempus propter peccata nostra et populi. Quare ergo cum simus sal voluntarium ex officio, globus tenebre per peccatum et civitas dyaboli negligendo celeste officium, et sic iniuriando Deo, nobis et populo non pugnaret cum Deo contra nos orbis terrarum finaliter? et cum viri apostolici debent esse *lucerna accensa*, patet quod *non debent poni sub modio sed super candelabrum,* ut ingredientes domum ecclesie videant sua bona opera et quomodo fugiendo a peccatorum tenebris debent ad patriam transmeare. Idem enim est poni sub modio et esse civitatem dyaboli, et idem poni super candelabrum et in vertice moncium (qui est Christus) ad illuminandum ecclesiam suam.

Fol. 227c

2nd comparison: The lantern.

Est autem lucerna instrumentum contentivum luminis ex lignis et dyaphanis corporibus carneis integratum, unde Baptista, quia non ex se habuit lucem huiusmodi, negatur esse lux (Joh. I), sed (ut dicit Christus Johannis V°, 55) *erat lucerna ardens et lucens;* nam secundum materialem substanciam fuit ardens et secundum suam spiritualem substanciam tamquam dyaphanum carneum fuit lucens; lucerna autem fovetur oleo misericordie spiritualis spiritualiter; que prelatis debet competere.

How its light may be extinguished. 1. by the wind of pride.

Sed tria sunt per que extinguitur lux lucerne, scilicet ventus superbie, aqua carnalis concupiscencie et fumus curiositatis mundane. Debent autem quicunque christiani, sed prelati precipue cavere hec tria, ne lumen lucerne sue extinguant; primo ventum superbie, includendo se cavo humilitatis cum Baptista et considerando humiliter quod nihil boni habent nisi quod a Deo acceperant et

7. DE: deo deest. 10. D: per peccata in cod. corr. in m.; ib. DE: nostri. 11. Hic locus corrupt. esse videtur; ib. DE: ergo non sumus. 14. DE: pugnarent. 17. E: et videant. 18. A: opera deest. 19. DE: patrias. 22. DE: exigi. 23. E in marg.: Lucerna. 24. A: diaphonis corporibus corneis. 25. E: habent. 26, 27. A: Joh. V° deest. 27—30. A: nam — lucens deest. 33. DE: corporalis; ib. E in marg.: Lucerna extinguitur per tria. 35. DE: prelati vero. 36. E in marg.: Ventus superbie.

per consequens pro quo debent primo et principaliter reddere grates Deo. Unde Joh. I°, 14 legitur quomodo in Baptista impegit fortissime temptacio venti superbie, quando missis ad eum sacerdotibus et levitis, ut interrogarent eum: *Tu quis es*, cupiens honores mundanos potuit reputari Christus, Helias vel alius prophetarum, sed constantissime repulit hos impulsus, cum omnia ista vere ac humiliter de se negaverat et *se esse vocem clamantis in deserto* confessus fuerat, sicut Isaie XL°, 3 prophetatur. Quid ergo inconstancius aut debilius vocis manencia? Et sic indubie quantumcunque sanctitate vel sciencia quis accensus fuerit, debet se confiteri humiliter vocem verbi.

2. by the smoke of self-satisfaction.

Secunda pestis que est fumus quo lucerna nostra extinguitur est curiositas sive sciendi sive seculariter dominandi; unde sicut fumo extinguitur lucerna, cum non habet spiraculum sed revertitur fumus proprius super ipsam, sic quando delectacio excellencie proprie super ipsam excellenciam inordinate reflectitur, est sicut fumus super lucernam inordinate reflexus ipsam extinguens. Si autem ipsa delectacio excellencie proprie habens spiraculum in Deum caritative intenderet a quo lucerna ipsa accenditur, inflammaretur talis delectacio caritate, cum caritas *non querens que sua sunt* plus a superiori lumine illustratur. Sic enim inflammatur fumus inferioris candele de igne candele superioris, dum ad ipsam aspirat libere et directe. Sic revera lucerna nostra copiosius illustratur, dum totam laudem nostram in Deum convertimus et fumus secularis dominii supra Christum extinguit indubie et suffocat lucem et ignem caritatis et gracie clericorum.

3. by the water of concupiscence.

Tercia pestis que est aqua carnalis concupiscencie debet per subtraccionem fomenti sagaciter effugari. Unde contra hanc pestem ne super Baptistam inundaret et lumen sue lucerne extingueretur, fecit sibi vestes ad carnis asperitatem *de pilis camelorum et zona pellicea circa lumbos eius* et cetera laudabilia que evangelium memoratur. Et sic cultus asperitate, ieiunio et heremi inhabitacione repressit carnis illecebras. Sed numquid religiosi nostri qui fatentur se esse Baptiste discipulos

1. A: debet. 3. DE: fortissime deest. 9. A: Ysaie X°; DE: IV°. 10. DE: ac debilius. 20. A: inordinate deest. 23. DE: caritatis. 27. A: aspirat twice. 32. A: est deest; ib. E in marg.: Aqua. 40. A: nostri deest; ib. E in marg.: Religiosi reputati discipuli Baptiste.

ipsum in ista vite strictitudine consecuntur? Revera non solum conversacionis contrarie libido sed eciam carencia fructus Baptistam consequentis patule contradicunt. Ideo Christus et Baptista cum suis discipulis iudices nostri erunt. Utrobique quidem ordinacio et exemplacio Christi subvertitur et sicut fratres et possessionati non sequuntur Baptistam in cultu heremi et temporalium parcitate, sic prelati et specialiter primi pastoris discipuli adversantur sibi in cure pastoralis desercione et conversacionis Christi reliccione. Modius enim qui est anime eorum capacitas est subversus, quia vel a consideracione celesti vacans, sic quod quicquid in oreficio suo superiori ponitur, statim ad fundum labitur et tamquam positum in vacuo non residet vel gustatur | nisi forte terrenum fuerit vel mundanum; aut aliter subvertitur iste modius, sic quod ubi capacitas dyaphana erigeretur versus superius et fundus staret inferius sustentans modium, nostri clerici habent cautelas suas atque prudenciam circa temporalia que sunt versus superius. Et si aliquam scintillam lucis celestis habuerint, per affeccionem ad temporalia sua opprimitur et boni spiritualis splendencia occultatur. Et ista subversio modii prelatorum confundit ecclesiam. Christus enim dicit quod lux prelatorum debet lucere versus superius et non tamquam pingue fluidum dependens versus inferius se ipsum extinguere; nam primo modo glorificari debet pater celestis ex ascendente lucencia, sed secundo modo per tenebracionem magnificari dyabolus.

Fol. 227[d]

Christ's fulfilment of the law.

Nolite, inquit Christus, *putare quod veni solvere legem Mosaycam aut prophetas*, *sed* pocius veni tam legem Mosaicam quam scripturas propheticas *adimplere.* Lex quidem Mosaica quoad moralitatem suam per Dominum declaratur et quoad sua legalia ac iudicialia figuris cessantibus moraliter explanatur. Et ita sicut aere evacuato a modio et subintrante fructu salutifero non inanitur modius sed pocius adimpletur, ita est de lege Mosaica senciendum; et cum omnes prophete legis veteris adventum Christi ac eius opera cecinerunt, patet quod adimplendo verba eorum non solvit suam senten-

3. DE: consequenter. 6. DE: ut sicut. 8. DE: et deest. 10. E in marg.: Modius. 19. A: sunt eius; E: sunt bis. 20. DE: celestis deest; ib. E in marg.: Cleri prudencia. 21. DE: opprimuntur. 22. DE: et ita. 26. DE: gloriari. 27. DE: accendente lucerna. 28. DE: magnificare. 29. A: non veni. 31. E in marg.: Mosayca lex per Dominum declaratur. 33. DE: atque iudicia.

Fulfilment implies termination.

ciam sed implevit. Oportet enim quod cuncta ceremonialia legis veteris in natura propria habeant tempus suum et ipsis in natura sua cessantibus et melioribus debito ordine succedentibus non sunt soluta quoad naturam propriam sed modo debito terminata. Unde si contra ordinacionem Christi cessarent prius aut continuarentur posterius, tunc lex Mosaica foret soluta et propter discrepanciam ab eterna lege volicionis Domini non impleta. Et cum lex sit substanciale ut modius, ceremonie autem eius legalia sint accidentalia, ut aër inclusus, non propter hoc lex ista solvitur quod talis accidentalis circumstancia variatur, ideo dicit Christus: *Donec transeat celum et terra, yota unum aut unus apex non preteribit a lege, donec omnia fiant.* Ubi notandum quod Christus non intelligit per yota et apicem caracteres literarum, quia tunc foret nimis verbalis philosophus, sed per yota quod est minima literarum intelligit quodcunque mandatum quantumcunque parvum decalogi. Mandatum dico veritatem quam Deus mandat fidelibus observari. Et per apicem intelligit ceremoniam sive iudicium quod Deus decrevit preceptis decalogi supraponi. Tunc enim preterirent a lege, si non pro suo tempore sint adiuncte, ut operacio viatoris debita non ipsum preterit, si suo tempore hanc adimplet; illam enim prius habet in intencione, secundo in effectuali operacione et tercio in fructuali complecione. Et proporcionaliter est de yota legis et apice senciendum. Sicut enim Deus ordinavit quamcunque partem motus celi tempore suo succedere ut quies perpetua celestis corporis habeatur, sic ordinavit decursum moralium, iudicialium et cerimonialium in tempore suo pro viacione generis humani succedere, ut quies perpetua triumphantis ecclesie habeatur. Et ita sicut Deus prediligit ante corpus celeste illam ecclesiam, ita prediligit cursum legis que est medium ad eandem.

Need of keeping the commandments.

Sed quia necesse est omnia contingencia suo tempore evenire, ideo excludit Christus errorem qui ex isto posset accipi et includit quam necessarium est homini

1, 2. E: armonia legis. 9. A: modus. 10. DE: aut legalia. 12. DE: ideo ut. 13. A: quod donec. 15. A: carecteres. 16, 17. A: quia — literarum deest. 19. E in marg.: per yota quid intelligitur. 20, 21. DE: vel iudicium. 21. E in marg.: Apex. 22. DE: autem preterient. 22—24. E: a lege — preterit deest. 24. E: pro suo; ib. A: adimplevit; E: adimplentur. 28—30. E: quamcunque — ordinavit deest. 28. D: quantumcunque. 30. D: corporis deest. 34. DE: ante carus; ib. DE: celestem.

quem Deus ad hoc ordinaverit implere totam sentenciam legis sue: *Qui*, inquit, *solverit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines minimus vocabitur in regno celorum; qui autem fecerit sic et docuerit hic magnus vocabitur in regno celorum.* Pro isto textu sunt multa notanda, primo quod per regnum celorum Christus intelligit suam ecclesiam que est finis tocius vicissitudinis cursus legis, secundo notandum quod aliud est esse in ecclesia, et aliud esse de ecclesia, cum in ecclesia sint tam membra Christi quam membra dyaboli. sed de ecclesia sunt solum predestinati qui post iudicium sunt realiter membra Christi. Tercio notandum quod Christus loquitur de vocacione sui vel ecclesie triumphantis, quia modicum curat de vocacione stolida heretici hic errantis. Si enim Antichristus vocat se aut suos complices maximos in regno celorum aut patres beatissimos quid hoc ad Dominum veritatis? Quarto videtur quod vocacio minimi in regno celorum est vocacio presciti, iusti tamen secundum presentem iusticiam, et vocacio magni in regno celorum est vocacio predestinati ad gloriam. Potest ergo textus predictus | sic particulatim intelligi: Qui solverit unum de mandatis istis minimis, sive intelligantur per mandata ista minima septem mandata secunde tabule sive Christi consilia (ut videtur Crisostomo) non est cura. Solvit autem hec vel illa, quando ipse in persona sua licet obligatus sit ad illa, non implet vel non saltem finaliter illa implet; tunc enim eorum implecio non ligat eum ad beatitudinem possidendam. Qui autem sic solverit hec mandata et bene ac recte docuerit secundum presentem iusticiam minimus vocabitur in ecclesia militante a Deo et tota ecclesia triumphante, ut patet ex supposicione tercia et quarta. Sed qui fecerit consummate ista mandata sive consilia, hic magnus vocabitur in regno celorum, quia magnus iudicatur a Deo esse in ecclesia militante et magnus iudicabitur esse in ecclesia triumphante. Ipse enim est tam in ecclesia quam de ecclesia. Scribe

Difference between '*in* the Church' and '*of* the Church'.

Fol. 228[a]

9. DE: et deest; ib. A: aliud esse. 10. E in marg.: Aliud est esse in ecclesia et aliud de. 15. A: sic errantis. 22. A: particulatum. 23. DE: intelligatur. 25. DE: Solum autem. 26. DE: quando per se in; ib. A: licet tempus. 30. DE: aut recte. 35. E: iudicabitur. 36. E: Iste. 37. A: quam eciam de ipsa.

10. Cf. De Ecclesia, pag. 89. 25. Chrysostomi Opus Imp. in Matthaeum Hom. X. (Ed. Parisina altera, pag. 794).

autem et pharisei (de quibus Matthei XXIII°), licet bona dixerint, tamen male, quia secundum presentem iniusticiam, ideo non coincidunt cum altero istorum duorum membrorum, sed ponunt in tercium membrum ypocriticum quod est signum in quo magi Pharaonis defecerant. Et patet ex istis quatuor comparacionibus quibus in hoc evangelio Christus comparat apostolos atque prelatos ecclesie quante timerent vitam in qua dicitur ipsos esse et quante niterentur secundum istas quatuor similitudines esse quales Christus asserit ipsos esse debere sub pena dampnacionis perpetue.

SERMO LV.

Nemo accendit lucernam et in abscondito ponit neque sub modio. Luce XI°, 33.

Hoc evangelium docet quomodo quicunque confessor vel christianus debet dirigi quoad Deum. Notata autem quiditate lucerne predicta notari debet posterius qualiter et quot modis lucerna accipitur in scriptura. Quandoque enim accipitur materialiter pro subiecto et quandoque formaliter pro luce que in subiecto tegitur. Unde secundum Gregorium lucerna dicitur ethimologice quasi lux in testa, et sic quilibet homo potest dici lucerna, sicut et sua anima et quodcunque donum Dei vel naturale vel supernaturale. Omnem enim hominem interiorem vel exteriorem Deus aliquo modo accendit, ideo omnis homo sicut et omnis creatura debet magnificenciam Dei ostendere. Cum autem omnis homo ponitur adeo in ecclesia, ut prosit suis partibus quibuscunque, patet quod non est sapientis lucernam talem accendere et in abscondito accensam consumere. Unde spiritualiter avari qui bona Dei non tribuunt ad usuram, videntur mihi in Dominum blasphemare, ut (velint nolint) oportet ipsos concedere quod quicquid boni habent ad finem laudabilem a Deo receperant, et per consequens cum in Deo non sit stulticia quandocunque

God's gifts should be displayed.

1. DE: bonum. 2. A: quia deest. 3. A: istorum deest. 9. DE: quantum. 13. A in marg.: Sermo LV; D in marg.: LIV. 14. A: modio etc. 16. A: Nota. 18. D in marg.:
Lucerna { materialiter / formaliter;
ib. E in marg.: Lucerna in scriptura equivocatur. 23. DE: donum deest. 24, 25. A: naturale — vel deest. 31. E in marg.: Non dantes bona Dei ad usuram blasphemant.

21. S. Gregorii Opp. tom. I, pag. 439.

perverso fine abutuntur donis Dei, à proposito suo degenerant, et tamen dicunt multis modis implicitis quod Deus omnem finem suum intendit et consulit. Patet quod faciendo fine fatuo Deum (quantum in ipsis est) stultificant, quod est blasphemia manifesta sapiencie prime imponere.

It is blasphemy alike to say Christ sanctions wrong, or to deny obedience to him.

Et patet quam spissim prelati ecclesie qui debent Christum qui est sapiencia Dei patris laudare, precipue blasphemant in eum continue, quia quicquid aut quomodolibet fecerint dicunt implicite quod illud procedit a fonte ordinacionis sue. Quis enim nostrum est tam deses quin defendendo suum modum vivendi dicat quod est licitus ac laudabilis? Ex quo manifeste convincitur quod procedit fontaliter a sapiencia supradicta; ille autem qui negat se regulari a dicta Sapiencia, sed defendit quod ex voluntate et intencione propria licite ita facit, magnificat se supra Deum quam Lucifer, et sic blasphemat in totam Trinitatem. Et patet secundum utramque viam blasfemia.

Dicit ergo Christus quod fatuum foret lucernam accendere et non ad profectum ecclesie illam ponere vel sub modio occultare. Sed sicut candelabrum est instrumentum candele suppositum, ut patencius elucescat, sic status in quo quis ponitur vel donum Dei datum quodcunque homini ad prodessendum ecclesie est candelabrum in quo illuminatus a Christo ad fructificacionem ecclesie debet poni. Unde septem dona Spiritus Sancti vocantur septem candelabra aurea ad sensum misticum. Et patet iuxta priorem sentenciam quomodo episcopi sunt ydolatre et blasphemi qui tegunt caput cum mitris splendidis et sumptuosis sed lucem spiritualis noticie pro qua edificaretur ecclesia nec indicant nec requirunt. Ipsi enim ponunt lucernam ad minimum naturalem sub modio, hoc est, terrenis et temporalibus donum spirituale quod Deus eis dederit occupatur. Et sic lucidius donum Dei talibus velamentis tegitur, ne secundum ordinacionem Dei prosit ecclesie. Prelati ergo et quicunque qui in ecclesia accipiunt copiosius spiritualia bona Dei, ideo sic accipiunt, ut plus tenebrati qui ingrediuntur ecclesiam videant in conversacione et doctrina eorum lumina legis Dei. Nam Prov. VI°, 23 scribitur *mandatum*,

Prelates should show forth the light of God's law.

6. E in marg.: spissim. 7. A: precipue deest. 8, 9. DE: et quomodolibet. 12. A: atque laudabilis; ib. E in marg.: Deses, piger vel remissus. 22. DE: superposito; ib. E in marg.: Candelabrum quid sit. 27. DE: septem deest. 28. E in marg.: Nota. 31. DE: non indicant.

lucerna, et lex lux; | prelati ergo precipue debent ferre lucernas ardentes in manibus. Fol. 228b

Sed quamvis prelati ecclesie debent esse oculus eius corporis et in viam legis Dei ipsam dirigere, Christus tamen more suo compendiosissimo onerat doctrinam suam multiformi sentencia, dum sic dicit: ***Lucerna corporis tui est oculus tuus.*** Nam omnis homo sive exterior sive interior habet vim mentis secundum quam sufficit bonum intendere et cuncta sua opera debite regulare.

The eye of the mind.

Et tam ista vis quam eius accio vocatur hic oculus, quia sicut oculus materialis est organum vie hominis directivum et tam conveniens homini quam disconveniens distancius et propius perspectivum, sic et illa vis intencionalis quoad interiorem hominem est longe plus necessaria quam virtus vel oculus corporalis; ideo dicit evangelium quod *lucerna corporis tui est oculus tuus.* Nam ista vis mentis actum intencionis continet, ut lucerna continet lucem suam. Et per illam lucernam debet homo tam intrinsecus quam extrinsecus regulari.

The eye is simple when it looks direct to God.

Sed patet ex dictis quod inter omnes proprietates primo necessaria est oculi simplicitas, hoc est, quod intencio sine plica vel angulo tendat in Deum directe superius, sic quod quicquid fecerimus honorem et voluntatem Dei principaliter intendamus. Quando autem videmus speculariter reflexe vel refracte visibile, necessario circa aliquam eius circumstanciam oberramus, ut declarat Perspectivus de octo circumstanciis satis clare. Quis ergo videret quicquam in speculo qui non erraret circa intuitum quoad istum? Et cum necessarium est nobis viantibus locum nostrum et cuiuslibet creati cognoscere, ideo Genesis III°, 9 a Deo queritur *Adam ubi est*? Quis enim de se sentiret humiliter vel iudicaret de creaturis circumstantibus recte ac subtiliter et Deum discerneret supra omnia honorandum nisi vere cognosceret loca sua? Quando ergo est simplicitas in intencione predicta, totum corpus operum et actus tam intrinseci quam extrinseci (et si sint mali de genere) erunt lucidi quoad mores. Ideo dicit Christus subtiliter: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit.* Et econtra

7. DE: ideo omnis. 10. A: sic vocatur oculus; ib. E in marg.: Per quid homo regulet sua opera. Nota. 13. A: et propius deest. 20. A: inter deest. 22. A: tendit tendat; ib. E in marg.: Oculi simpliciter. 27. AD: perspectivis. 28. A: ergo deest. 34. DE: preter omnia. 35. A: est deest. 37. A: extrinseci deest.

16. Matthaei VI, 22. 38. ib.

arguit Christus, non approbans generaliter argumentum a contrario antecedentis (ut patet Matthei V°, 43: *Diliges amicum tuum et odio habebis inimicum tuum*): *Si*, inquit, *nequam fuerit, eciam corpus tuum tenebrosum erit.* Unde primo docemur ex nominacione oculi simplicis et nequam quod Christus aliud intelligit quam oculum corporalem. Oculus ille quidem est valde compositus, ut dicunt philosophi, ex decem partibus naturarum disparium integratus. Et cum oculus sit rotundus secundum nervos fortissimos in sua orbita regulariter convolutus, non diceretur nequam sive perversus a Dei sapiencia, si ipsum primo intenderet; ideo secundum Crisostomum si loqueretur de oculo corporali, vocaret eum sanum aut infirmum et non simplicem aut nequam. Unde Augustinus Super Evangelia dicit quod Christus quodcunque opus procedens a membro vocat nomine illius membri, quia scriptura sacra predicacionem secundum causam sepe approbat et intendit.

As charity makes all things full of light, so sin infects all the sinner's works.

Secundo notandum ulterius quod, sicut caritas lucidat omnia opera subiecti caritatis, sic nequicia vel peccatum inficit omnia opera eciam bona de genere subiecti habentis intencionem sic nequam. Et patet consequencia Christi dicentis: *Si oculus tuus* predictus *nequam fuerit, totum corpus* operum sequencium *redditur tenebrosum;* et patet quam regulariter tenebrosa est vita omnium qui mundum sapiunt; vix enim aliquis est mundanus quin famam, laudem vel temporalia sibi inutiliter appetit et intendit; et sic duplicitas oculi nimis multos inficit. Nec video quin post tempus gracie omnes fundantes sectas illas novellas cum fabricis ac novitatibus aliis ista duplicitate oculi sunt infecti. Omnes enim tales vel intendunt famam seculi et bona propria saltem secundarie et de communi cursu principaliter. Si enim quis vult facere elemosinam et laborat anxius ut ipsa sit perpetua, quero ab illo si racionabilius

1. DE: arguit Christus arguit. 5. A: Unde primo deest. 8. A: pharisei. 16. DE: ubicunque opus; ib. A: vacat; ib. E in marg.: Regula. 19. A in marg.: 2. 21, 22. DE: subiecti — intencionem deest. 23. DE: tuus deest. 24. E in marg.: Oculum simplicem inficiencia. Nota. 27. A: mundanis. 29. DE: prius tempus. 30. DE: simplices sectas; ib. D: fabriciis. 33. A: saltem contrarie.

4. Matthaei VI, 23. 13. Chrysostomi Opus Imp. in Matth. Hom. XII, l. c., pag. 799. 15. Cf. Augustini Quaest. Ev. libr. II. Opp. tom. III, p. II, pag, 241: Verbum autem non solum id quod per verbum declaratur sed eciam se ipsum declarat.

et factis Christi similius foret dare instar pluvie elemosinam temporalem. Nec dubium quin elemosina secunda foret sapiencie divine plus placida. Ipsa enim posset perpetuare quotquot elemosinas sibi placuerit sed non fecit. Cum ergo oculo simplicissimo fecit omnia facta sua, patet ex fide quod fecit rectissimum et dimisit iniquum. Cum ergo possibilitas talis duplicis elemosine sit in libera potestate elemosinantis mundane et secundum elemosinam perpetuam magis dissimilem plus eligit et aliam temporalem secundum doctrinam Christi (Luce XIV°) licet plus facilem dimittit, manifestum est quod fama seculi vel error ignorancie est in causa; et ultra colligitur quod preponderancius hoc facit propter nomen et honorem proprium quam propter honorem Domini acquirendum; quod si faciat quis dubitat quin totum | corpus operum, ymmo tota generacionis operis successio sit perversa? Et ex ista consideracione patet quod nulla generacionis posteritas continuaret perpetuam elemosinam quam suum principium stolide fundavit, quia manifeste ostenderet suum consensum ad errorem predictum et laudem nominis sue generacionis preponeret racioni.

Perpetual alms infected with sin.

Fol. 228c

Et hec est causa quare ecclesia iam militans tam spissim et patule est perplexa. Quilibet enim fidelis heres errores antiquos sui generis secundum legem Domini emendaret. Nequicia ergo oculi est generalius predicanda et a tota ecclesia precavenda. Et sic ex principiis fidei executis fideliter Christi ordinacio destructis istis novitatibus respiraret. Quis, inquam, habens oculum simplicem non intenderet illam ordinacionem plus facilem et dimitteret ordinacionem propriam magis difficilem atque erroneam? Indubie quilibet potens laboraret ad hoc nisi erroris induracio sit in causa. Sed que in hoc excusacio contra Christum? Unde sequitur in evangelio: *Vide ergo ne lumen quod in te est tenebre sint.* Christus enim (ut sepe dictum est) tamquam primus philosophus, quia prima sapiencia in abstracto, vocat subiectum accidencia que informant, quia secundum legem suam nullum tale accidens poterit per se esse.

They trouble the Church.

1. A: quod daret. 2. E in marg.: Elemosina quomodo danda. 3. Codd.: ipsam. 8, 9. AD: Et secunda. 12. A: fama simili. 16. A: totum totum. 19. A: sic fundarunt; ib. E in marg.: Perpetua elemosina non est continuanda. 23. DE: occasio iam. 27, 28. E: istis principiis. 30. DE: ita intenderet. 34. E: hoc racionis.

35. Matthaei VI, 24.

Et hinc dicit Augustinus super illo Psalmi LXVIII°, 3: *Non est substancia* quod omnis creatura est substancia, licet heretici errantes in materia sacramenti Eukaristie dicant oppositum. Lumen ergo naturale sine substancia anime sive potencia est tenebre, dum fuerit multis erroribus involutum, et cum Deus gratis dat naturam que (quantum in se est) est lumen mundum, nisi occasione culpabili fuerit tenebratum, patet quanto culpandi sunt qui lumen opificis tanti continue presentis suis operibus inficiunt. Et omnino reprobandi sunt hii infidelissimi, in Deum omnium blasphemantes quod ex stulticia vel vana laude seculi sunt ordinacionem Domini pervertentes.

Et sequitur in textu: *Si autem corpus tuum lucidum fuerit non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum; et sicut lucerna fulguris illuminabit te.* Ubi diligenter notandum quod tota congeries operacionum vel operum naturalium vel moralium cum suis racionibus vocatur corpus secundum logicam Salvatoris. Sicut enim dicit Apostolus quod tota ecclesia quantumcunque dispersa sit unum corpus et sic non est fas credere quin verbum Christi habet scintillam multiplicem racionis. Non enim arguit Christus ab eodem ad idem, dum sic arguit: *Si totum corpus tuum lucidum fuerit non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum.* Multis quidem ignaris videtur quod geminatur superflue, cum si totum corpus sit lucidum, est lucidum totum, et si non habet aliquam partem tenebrarum et cum hoc sic est iterum lucidum totum. Quid ergo (inquiunt) prodest talis geminacio eiusdem superflua?

Christ's saying not tautological.

Sed notanda iuxta dicta multiplicitas racionum, et patet tunc quod in prima consequencia Christus intelligitur totum corpus lucidum, multitudo operum secundum racionem bonitatis naturalis, ut docetur de modo bonitatis moralis et naturalis, cum moralis superadditur naturali. Ideo signanter dicit Christus quod *corpus operum si totum lucidum fuerit erit lucidum totum*, ac si diceret:

Two kinds of light (goodness) nature and moral.

1. A in marg.: Nota secundum Augustinum quod omnis creatura est substancia. 4. E in marg.: Lumen. 7, 8. DE: accione culpabili. 10. Codd.: dii. 17. A: operum deest. 22, 23. E: ad idem — arguit deest; ib. A: ab eodem — arguit deest. 23. A: erit. 23, 24. A: non habens — lucidum deest. 24. D in marg.: Nota bene. 30. D in marg.: Nota subtilem instanciam an verba Christi continent superfluitatem. 31. A: quod deest. 32. E in marg.: Corpus lucidum totum. 33. DE: et docetur. 35. A: naturali deest. 35, 36. A: Ideo — lucidum deest.

1. Aug. Opp. tom. IV, pag. 692. 13. Lucae XI, 36.

Si totum corpus operum habuerit lucenciam bonitatis naturalis et non habuerit tenebram moralem superadditam, erit lucidum totum, quia totum bonitate morali illuminatum. Et patet quod non geminatur inutiliter idem simpliciter ex eodem, cum aliud sit corpus operum esse lucidum bonitate naturali et aliud ipsum esse lucidum bonitate morali, cum primum possit esse sine secundo. Et hinc tam communiter dicitur opus eciam bonum de genere esse multipliciter viciosum, hoc ergo docetur implicite in verbis Domini.

Man's will must be right in all his actions.

Secundo docetur quod moralis bonitas illuminat bonitatem naturalem tamquam ipsa superior, non econtra. Et iterum docetur quod non sufficit hominem habere intencionem penes se rectam moraliter in una operacione et in alia a rectitudine obliquari. Oportet enim totam congeriem operacionum vel operum carere quibuscunque tenebris bonitatum moralium. Et ideo secundum istam formam verborum inculcat Christus istam sentenciam: Si totum corpus operum lucidum fuerit bonitate vel lucencia naturali, et cum hoc non habuerit aliquam partem tenebrarum moralium, erit lucidum totum, quia secundum duplicem racionem scilicet naturalem et moralem; et cum accidens intellectum formaliter non potest esse nisi subiectum suum denominet, ideo addit Christus quod, si ista fuerint, tunc congeries operum sicut lucerna fulguris illuminabit te.

Est autem lux secunda solis lumen, dum incorporatur in medio dyaphano, sed cum reflexum fuerit ad corpus politum et splendidum, tunc fulgur dicitur. Rectitudo ergo intencionis quoad mores polit totum corpus operum et facit omnes partes eius splendere in moribus, et tunc est homo ille in lucerna fulguris.

Duties of prelates and kings.

Circa hoc evangelium dubitatur quomodo prelati debent illustrare reges et | populum et quomodo reges et principes debent fulcire suos subditos; nec dubium quin hoc sit debitum de lege Domini. Sed tota difficultas est penes quid lucencia talis vel bonitas debet capi. Nam quantumcunque magni heretici, apostate vel

Fol. 228d

11. E in marg.: Nota. 12. A: tamquam — superior deest. 13. A: Et certum videtur. 14. A: penes se deest. 15. DE: leni alia. 16. DE: operacionem. 25. A: suum deveniet; ib. DE: Christus deest. 28. A: vel lumen; ib. E in marg.: Lumen. 29. E in marg.: Fulgur. 31. A: pelit. 33. DE in marg.: Rectitudo intencionis. 34. AE in marg.: Dubium; D in marg.: Dubitatur. 36. A: subiectos.

tyranni dicunt quod opus suum sit bonum et lucidum, cum tamen omnes tales sint ypocrite; ideo certum est quod non primo et per se capitur illa lucencia penes humanum iudicium sed secundum divinum et sentenciam legis sue. Et hinc quoad primum dicitur Isaie V°, 20: *Ve vobis qui dicitis bonum malum et malum bonum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras.* Unde in isto ve sunt omnes prelati vel principes aberrantes; ideo non debet credi verbis suis vel operibus nisi de quanto ipsa fulcierint legem Dei.

Kings should try prelates by scripture.

Et patet quomodo reges et regna debent fundacionem scripture expetere de prelatis et aliter propter timorem offendendi in Deum tam verbis suis quam operibus dissentire. Et utinam regnum Anglie attenderet et servaret istam sentenciam; tunc enim non foret depauperatum regnum per ambos ypocritas sicut modo. Cum enim bona ecclesie sint bona pauperum, restat quod bona ecclesie Anglicane nostri regni sint bona pauperum. Aliter enim non forent nostri ecclesiastici pauperes et per consequens non bona ecclesie occupantes. Debent enim esse pauperes voluntarii et totum residuum bonorum si affuerit pauperibus humiliter impertiri. Sed quibus si non pauperibus regni nostri? Ex istis patet quod, sive transmarini clerici ut papa et cardinales, sive clerici nostri intrinseci in isto defecerint a lege Domini, sunt regis et suorum pauperum proditores, quod (ut alia omittam) patet in cardinalibus beneficiatis rectoriis, archidyaconatibus vel alia ecclesiastica dignitate. Nam cum ista sint bona pauperum regni, patet quod eorum spoliacio est pauperum nostrorum rapax destruccio, cum ad regem et regnum pertinet legios suos a raptoribus et specialiter blasphemis in Deum defendere, patet quod ad ipsos pertinet raptores tales ab istis spoliis prohibere; quod eo facerent attencius quo illud ad commodum suum facere possent facilius. Unde quicunque clericus vel episcopus vel

Foreign cardinals etc. rob the poor of England.

4. A: secundum deest. 6. A: vobis deest. 8. A: oberrantes. 10. A: fulcerint; E corr.: lege. 14. DE: regnum Bohemie; ib. D in marg.: Bohemia. 15. DE: enim deest. 16. A: et per. 18. DE: ecclesie Pragensis. 20. E in marg.: Bona ecclesie sunt pauperum. 24. E in marg.: Correlarium. 25, 26. A: diferunt. 26. DE: regis, regni. 27. A: parvi in. 28. DE: rectoribus; ib. ADE: archidiaconibus. Correxi. 29. D: Non tamen ista; E: Et cum; ib. D: sunt bona. 36. DE: clericus vel deest; ib. A: vel.

14—18. Cf. Introd. in Partem Primam Sermonum, pag. XXVII.

regni nostri clericus oppositum procuraverit sive defenderit debet notari tamquam hereticus et proditor regni nostri. Nec sunt pauperes vel pauci clerici cum adiutorio populi tantum in ista materia impotentes quin cum instanti clamore et peticione divini adiutorii possent aliqualiter contra dyabolum prevalere. Et tenentur ad hoc eo striccius quod rex cum magnatibus secundum hoc in fide decipitur et regnum in substancia et populo peioratur.

Some Englishmen on promotion refuse procurations to cardinals holding archdeaconries.

Et istud movet quosdam promotos ecclesie Anglicane negare cardinalibus procuracionem archidyaconalem, licet officium illud nominetenus vendicent non in fructu operis sed profectu spoliacionis. Dicunt enim quod volunt libenter parere pape et cardinalibus exhibendo quod exigunt, si sua peticio consona sit scripture. Et cum sit scriptura per se sufficiens ac inerrabilis, isti autem possunt errare faciliter et errores de facto seminant, nullus fidelis Anglicus debet predictis prelatis amplius quam se in scriptura fundaverint consentire.

Appeal should be made to the King.

Sed constat ex fide scripture et racionis conformitate quod non possunt ex scriptura fundare rapinas tales pauperum Anglicorum. Ideo ve illi qui consentit istis raptoribus in hac parte; ideo promoti nostri intrinseci ab istis iniuriis, excommunicacionibus et censuris istis frivolis appellant ad nostrum cesarem. Sic enim appellavit Paulus Act. XXV° ad imperatorem Romanorum relictis tam doctoribus legis veteris quam Petro papa Christi ecclesie propinquius assistente. Nec dubium fideli ex fide scripture quod nunquam fuit tam autentica appellacio facta Romano episcopo vel prelato cesario. Cum ergo gentiles milites eciam infideles ex procuracione Apostoli appellacionem istam fuerant suo iuvamine prosecuti, quanto magis fideles milites regni nostri debent pro defensione legis divine et iure ac adiutorio regni nostri appellaciones tales defendere et iuvare? Appellacionem autem talem scimus nullum prelatum cesarium vel eius procuratorem sufficere improbare.

1. DE: regis; ib. A: clericus deest. 5. DE: quin deest. 6. DE: possint; ib. A: aliter. 12. A: instructu. 13. A: perfectum. 20. DE: scripture racionis et conformitate. 22. A: istis deest. 24. A: istis deest. 26. A: imperium. 27. DE: sacerdotibus legis. 29. A: ex fide deest; ib. A: tam deest. 30. DE: Romano pontifici. 34. DE: iuris.

10. Cf. Walsingham, Hist. Anglic. II, 51.

SERMO LVI.

Sint lumbi vestri precincti et lucerne ardentes in manibus vestris. Luce XII°, 35.

Hoc evangelium excitat et informat viatores singulos sed precipue prelatos ecclesie ad merendum. Supposito autem quod tota personalitas hominis servatur in spiritu, per lumbos potest intelligi carnalis natura que spiritui copulatur, et possunt dici duo lumbi propter hoc | [Fol. 229a] quod ordinantur passive servire spiritui et active mereri opere corporali. Sic enim dicit Apostolus Christum secundum naturam minutam corpoream fuisse *in lumbis* Abrahe. Illos autem lumbos precingimus, quando carnem nostram ad serviendum spiritui et faciendum opera meritoria coartamus. Taliter enim precinctus est paracior ad currendum in stadio presentis peregrinacionis, ut viator celeste bravium celerius comprehendat, ut loquitur Apostolus (Ia Cor. IX°, 24): *Sic*, inquit, *currite, ut comprehendatis.* Et quamvis in ista succinccione debent omnia crimina precaveri, tamen specialiter et directe crapula et luxuria, quia ipsa gravant et tardant viantem ad Dominum meritorie imitandum. Unde Luce XXI°, 34 dicit Veritas: *Attendite vobis ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate et curis huius vite et superveniat in vos dies iudicii repentina.* Cuncti quidem fideles sed precipue prelati debent cavere a gula signata per crapulam, et a luxuria signata per ebrietatem (ad Ephesos V°, 18 scribitur: *Nolite inebriari vino in quo est luxuria*), et ab avaricia signata per curas huius seculi; nam per ista tria et per tercium precipue prelatus a suo officio pastorali indisponitur.

'Girding the loins' is making the flesh serve the spirit

We should beware most of gluttony, luxury and avarice.

Ille ergo habet lumbos precinctos qui habet carnem paratam prompte servituti anime, evacuato toto carnali et extincta tota sollicitudine qua corpus a servicio anime est tardatum. Tales enim possunt in aquis tribulacionum et affeccionum carnalium secure currere; sed quia viacio nostra est in nocte, ideo oportet quod lucernas ardentes teneamus in manibus, ne erremus.

1. A in marg.: Sermo LVI; D in marg : LV. 2. D: Sunt lumbi. 7. DE: corporalis. 11. E: corpoream deest. 19. A: que omnia. 21. A: meritorie deest. 23. DE: in deest. 28. A: signa. 32, 33. D: toto a corporali et extincta. 34. A: anime prompcius deserviret. 37. DE: ardentes deest; ib. A: teneamus deest.

1. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 275. 10. Cf. Hebr. VII, 10. Gal. III, 17.

Burning lights are works of charity.

Patet autem ex dictis quod lucerne ardentes sunt opera caritatis luce divine sapiencie informata. Quando ergo parati sumus ad faciendum talia opera, tunc lucernas ardentes tenemus in manibus et movetur homo racionabiliter ad hanc vitam, per hoc quod debemus esse *similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nupciis.*

Spiritual marriages: 1. Christ with His flesh. 2. Christ with His Church. 3. Final entry of the blessed into heaven.

Tres autem sunt nupcie maxime spirituales, prime quando Christi deitas ypostatice coniungitur sue carni, secunde quando persona verbi copulatur sue ecclesie tamquam sponse; et utraque istarum fuit quodammodo tamquam in thalamo in utero virginis Marie. Sed tercie nupcie licet sint finales et complete post diem iudicii, quia introitus universalis ecclesie in lectum perpetuum sponsi sui, sunt colleccio bonorum in patria successiva.

With the individual soul.

Particulares autem nupcie sunt, quandocunque Christus alicui anime per graciam noviter copulatur. Potest autem dici Christus sedere *in nupciis,* quando cum aliqua parte ecclesie quiecius copulatur, et tunc *reverti* a nupciis, quando ab una parte ad aliam secundum mobilitatem prime sapiencie graciosius variatur. Sic enim revertitur Christus a terciis nupciis, quando a copulacione cum civibus celestibus graciose visitat viatorem, et ita sicut descendit in uterum virginis per incarnacionem, sic reversus est a nupciis angelorum, cum secundum aliquam racionem positivam aut privativam desiit tunc esse cum angelis, et de tanto reversus est ab illis nupciis, et ita quandocunque trahit viantem ad beatitudinem, revertitur ad terram, deserens secundum talem racionem priores nupcias, et per consequens, quandocunque predestinatus moritur, Christus ad vallem lacrimarum revertitur. Verumptamen sicut Christus non descendit corporaliter vel movebatur proprie ad locum incarnacionis, sic quando revertitur a nupciis angelorum, nec illos deserit nec proprie ad terram movetur localiter, sed satis est quod tam in celo quam in terra variet racionem sue existencie. Et patet quam attenti debemus

8. A: Tres enim; ib. D in marg.: Nupcie triplices spirituales; E in marg.: Triplices nupcie. 1. 8, 9. A: primo quod; ib. Christi deest. 8. E: scilicet prime. 9. A: divinitas; ib. E: corpori. 10. A: secunda; E: secundo. 13. DE: sint deest. 14. A: perpetuum deest. 15. D: sunt omnium; ib. codd.: cum colleccio; ib. D: successura. 16. DE: quando. 17. DE: noviter deest. 18—20. E: cum aliqua — quando deest. 19. A: attencius. 30. A: racionem deest; ib. A: priorem. 35. A: non illos.

6. Lucae XII, 36.

esse ad expectandum humiliter et parate adventum Christi, quo trahit nos in articulo mortis ad patriam et revertitur a nupciis celestibus, sicut perante sepius alternavit. Et secundum talem varietatem racionis videtur dictum Sapientis intelligi quod *omnibus mobilibus mobilior est sapiencia*. Si enim summus Dominus copulatus in nupciis gaudiosus dignaretur successive redire ad stadium et assumere sibi ad tales gaudiosas nupcias quoscunque paratos invenerit, quis stans in stadio non instanter disponeret se ad accepcionem huius et expectaret illum summum Dominum gaudiose?

Christ knocks when he warns us of death.

Venit autem Christus et pulsat ad ostia viatorum, quandocunque data illis gracia predestinacionis dat illis signa prenostica mortis sue, ita quod pulsare ad ianuam sit reserare mortis articulum prope esse, quasi diceret para te, quia prope est hora in qua te accipiam ad celestes nupcias. Ille autem confestim aperit Christo ostium qui parate dat sibi totum cor interioris hominis diligendo et acceptat divinam sentenciam gratulando. Sic enim fecit Paulus *cupiens dissolvi et esse cum Christo*. Nec ex hoc sequitur quod quilibet si pulsatur ad eius ostium habet | (Fol. 229b) revelacionem de eius beatitudine consequenda, quia talis pulsacio est locucio confusa. Sed hoc est fideli credibile quod clariori sono pulsat ad ostium predestinati et omnino finaliter sed obscuriori sono ad ostium presciti. Quidam autem in tali pulsacione dormiunt in peccato, sed *beati sunt servi illi quos cum venerit Dominus invenerit* virtutibus *vigilantes*. Illi enim indubie suo tempore sunt beati, et de tali pulsacione amabili potest verificari illud dictum ecclesie Canticorum V°, 2: *Vox dilecti mei pulsantis, aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea*. Sed prescitus non tunc vigilat et per consequens in peccato dormiens non tunc audit.

Christ makes His servants sit down to meat when He receives them into glory.

Amen, inquit, *dico vobis quod precinget se et faciet illos discumbere et transiens ministrabit illis*. Christus vero precinget se ipsum in patria, quando ostendet se paratissimum ad gloriam conferendam, et faciet electos

4. A: Nam secundum. 8. A: et assidue. 9. D: imbuerit quis. 10. D: huiusmodi. 13, 14. A: predestinacionis — signa deest. 14. E in marg.: Christus pulsat ad hostium. 16. DE: para te et. 37. A: ostendit.

5, 6. Sap. VII, 24. 20. Phil. I, 23. Vulgate: *desiderium habens dissolvi et esse cum Christo*. 27. Lucae XII, 37. 35. ib.

discumbere, quando limitat eis perpetuas mansiones; sed transiens ministrat fidelibus introductis, quando dat eis in facto beatitudinem sempiternam. Et quamvis hec tria distinguantur racione multiplici, non tamen se habent in tardacione vel vicissitudine successiva.

Et si venerit in secunda vigilia et si in tercia vigilia venerit et ita invenerit, beati sunt servi illi. Quamvis autem sunt quatuor etates hominis (ut patet in Sermone XV°), tamen tota periodus salvandorum notata per vigilias dividitur in tres partes, ita quod quarta etas sompno vel in consideracione celestium deputetur. Si ergo Trinitas sic pulsaverit in istis vigiliis et in omnibus illis servos suos invenerit taliter vigilantes, necesse est quod summopere sint beati.

We have to watch not only for the Lord, but against the thief.

Sed quia non solum oportet ad recepcionem Domini boni attendere, sed insidiacionem furis diligencius precavere, ideo subdit evangelium: *Hoc autem scitote quoniam, si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret utique et non sineret perfodi domum suam.* Quilibet autem viator secundum animum est paterfamilias, cum racioni debet familia sensuum et aliarum potenciarum anime subservire. Dyabolus autem est fur insidianter instans pro dampnacione hominis, et precipue quando Deus pulsat instancius ad ostium viatoris. Cum ergo omnis viator habet furem talem vel hostem, eciam ipse Christus, necesse est de suis insidiis precavere. Est autem cautela dyaboli a fossione domus patrisfamilias inchoare. Est autem domus in qua homo interior cum tota sua familia habitat corpus suum quod propter fragilitatem et exclusionem extra patriam Petrus vocat tabernaculum. *Scio*, inquit, *quod velox est deposicio tabernaculi mei* (IIª Petri I°, 14). A dyabolo autem domus ista diffoditur, quando separata caritate ab operibus evacuatis eciam operibus bonis de genere in vita vacuitas indicatur. Cum ergo tantus thesaurus in domo ista includitur et tantum periculum in perforacione domus ostenditur, quia eterna dampnacio, patet ex racione cum quanta instancia quilibet vians paterfamilias vigilaret. Non enim potest hic latro domum istam per-

6. vigilia; DE: add. noctis. 8. DE: in deest; ib. AE: XV° deest. In Serm. XV° hic locus non habetur. 11. A: Sic ergo. 18. A: vigilaret deest. 20. E in marg.: Paterfamilias. 21. A: autem deest; ib. E marg.: fur. 26. E: effosione. 26, 27. A: patris — domus deest. 27. E in marg.: Domus. 31. DE: I° deest; ib. E in marg.: Domus perfoditur.

5. Lucae XII, 38. 16. Lucae XII, 39.

fodere, nisi dictus paterfamilias ad hoc consenserit quoad se ipsum stolide et proditorie quoad Deum, cum thesaurum Dei inclusum in suo thabernaculo gratis perdit. Et si quilibet viator quoad personam propriam debet cavere istud periculum, quanto magis prelatus et curatus qui est paterfamilias pluris familie et pastor tot ovium. Sed quia adventus Christi pro mortis articulo et per consequens insultacio dyaboli est incerta, necesse habet viator quilibet esse paratus continue; ideo dicit Christus: *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet.* Continuitas enim talis paracionis est causa, quare hora mortis viantibus est incerta.

Circa hoc evangelium consequenter ad dubium proximum dubitatur si reges et domini debent ex lege evangelii quoad naturas personarum corporeas ac suas temporales divicias legios et tenentes suos defendere contra hostes; et videtur quod sic, quia primo (ut patet ex principiis fidei per se notis) debent ipsos in caritate diligere, sed cum secundum Gregorium *caritas operatur magna* si est, ergo debent eis signa caritatis ostendere. Sed nullum pertinencius quam defensiones predictas, ergo conclusio. Deus enim dat appropriate singulis creaturis suffragium spirituale, ideo non oportet ab isto brachio huiusmodi suffragium expectare; aliquod autem bonum oportet ipsos subditis suis reddere, quia aliter dominarentur omnino superflue sine causa et per consequens sine Deo.

Kings are bound to defend their subjects against enemies.

Item, secundum legem Dei reges et temporales domini tenentur opera corporalis misericordie suis tenentibus ac subditis specialiter exhibere; sed precipuum opus misericordie est iniuriatos taliter relevare. Ergo brachium seculare ad hoc specialiter obligatur. Et hinc Isaie primo capitulo dicit Dominus: *Subvenite oppresso, iudicate pu | pillo, defendite viduam.* Quando autem sic iniuriatur subditis sunt oppressi, et quando carent defensione aliqua sunt pupilli, et quando sic carent defensione Dei et hominum viduantur, quia ecclesia pauperum conversans in terris vocatur vidua

Fol. 229c

3. DE: in deest. 6. D: plurime; E: patris. 13. DE in marg.: Dubium; D in marg.: Defendere subditos tenentur seculares. 17. E in marg.: Probacio prima. 24, 25. E: aut aliud bonum. 27. E in marg.: 2. 35, 36. A: aliqua — defensione deest.

10. Lucae XII, 40. 19. S. Gregorii Hom. I. II. Hom. V. Cf. et Reg. Ep., lib. V; Ep. LIII, lib. VI; Ep. LXIV, lib. XIV; Ep. XVII (Opp. I, 1278). 32. Is. I, 17.

in scriptura. Si ergo de lege Dei tenentur sic iuvare oppressos quantumcunque extraneos, patet quod ex lege Dei duplici tenentur iuvare suos domesticos sibi fideliter servientes. Unde certum est quod impossibile est ut regibus et dominis temporalibus in dominacione sua desit prosperitas, nisi propter profectum talis misericordie corporalis. Ideo dicit Deus per prophetam: *Venite et arguite me*, quasi diceret: Si completis ista opera misericordie, arguite me, si prosperitas vobis desit.

Such defence is the office to which Christ appoints them.

Item, ex vi precepti et doctrine Christi patet reges et seculares dominos ad hoc debitum obligari; tenentur enim preceptum Christi in officio ad quod ipsos elegerit adimplere, sed hoc precipue est illud officium, ergo conclusio. Nam in evangelio Apostoli ad Rom. XIII°, 4 Christus sic loquitur: *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum facit.* Et idem dicit in evangelio I^a Petri II°: *Subiecti*, inquit, *estote sive regi quasi precellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum;* ubi manifestum est Deum assignare regibus officium proprium de malefactoribus vindicandi. Aliter enim sine causa redderent subditi hiis dominis ex mandato Dei reverencias, servicia et tributa. Unde Christus exemplans temporalibus dominis istud officium ascendit Jerusalem super iumentum ut dominus; in hoc enim ostendit precipue se esse regem. Tunc enim tam ex testimonio scripture quam clamore populi rex voluit appellari. Et breviter quicquid in hoc facto fecerit mittendo pro asina vel fugando proditores Dei potestative de templo sonat in Christi dominium. Nec phas est fideli discredere quin Christus in hoc facto exemplariter instruit dominos seculares.

How the office is to be executed.

Supposita autem hac fide predicanda dominis de Dei servicio videndum foret illis de ordine serviendi, et cum omnia opera sua in caritate debent fieri, *caritas* autem *ordinatur ex lege Dei* in sua ecclesia (ut patet

1. D in marg. inf.: Hoc contra multos qui census a subditis extorquent et defendere eos nec volunt nec valent. 3. DE: Dei deest. 4, 5. A: est in regibus. 5. D in marg.: principibus temp., principibus transcript. dominis. 7. DE: Dominus. 10. E in marg.: 3. 12. DE: in deest. 17. A: evangelio Petri I°, Petri II°; ib. E: subditi. 18. DE: tamquam precellenti. 21. A: officium ipsum. 22. DE: hii. 23. E in marg.: Christus dominis exemplavit officium. 26. E: ostendit deest. 29. DE: asino. 34. D in marg.: Ordo serviendi dominorum.

7. Is. I, 18. 17. I Petri II, 13, 14. 35, 36. Vulg.: *Ordinavit in me caritatem.*

They must keep charity
1. to themselves by spiritual purity
2. to their subjects,
protecting them from the exactions of Rome,

Canticorum II°, 4), videndum foret quo ordine reges et domini debent operari. Nec dubium quin ex fide legis Dei in ista trinitate debeant se servare, primo quod observent caritatem per anime spiritualem mundiciam in se ipsis. Ideo dicit Sapiens Eccli. cap. XXX°, 24: *Miserere anime tue placens Deo*, ac si diceret omnibus: omnis ordinata caritas humana incipit se a ipsa. Secundo quod caritas dominorum talium se extendat ad suos extrinsecos, ut regum ad suos legios et aliorum inferiorum dominorum ad suos domesticos. Quomodo (rogo) sunt viscera misericordie in tali domino qui audiens vel audire debens suos legios sive domesticos per Antichristum pati, et tamen dissimulando subticere, ubi posset ipsis facillime subvenire? Nam quomodocunque in hiis finxerint, dampnanda duplicitas est in illis. Clamant enim clerici, populus ac pauperes quomodo per Romanum pontificem et cardinales suum duplex subsidium furtive distrahitur, et tamen illi quorum interest et possent faciliter simulant et non iuvant. Numquid credimus tales eciam hostes extrinsecos prosperandos? Idem enim est illis sic facere et fovere hostes domesticos ad sui destruccionem et contra hostes extrinsecos indebite debellare. Quis enim vindicando de hostibus primo irrueret in suos domesticos et antequam hostes distantes invaderet hostes sibi resistentes in facie in sua rabie tolleraret? Nam Matthei X°, 36 scribitur: *Inimici hominis domestici eius*. Primo ergo debent reges destruere inimicos suos domesticos infra regnum et posterius si oportet invadere suos exteros inimicos. Quomodo ergo non sunt inimici regibus et regnis qui sunt procuratores dyaboli ad bona regni Antichristo et membris eius latrociniis dyabolice spoliandum, ymmo quod in perdicionem maiorem sonuerit tacite regem constituunt, ut sit contra legios suos proprios dyaboli procurator, sed forte seducendo regem prius consensum eius impetrant, quod talis dyabolus hec temporalia regi donaverat, sed ad magnificenciam regis pertinet sibi tribuere hec et plura; et sic per inimicos domesticos rex et regnum in rete dyaboli insolubiliter implicantur.

2. DE: vel domini. 6. A: diceretur; ib. E in marg.: Seculares domini cum tenentur habere. 9. D in marg. inf.: Domine Deus agnus nebeskeho (coelestis). 11. D: misericordie deest. 13. DE: et deest; ib. E: tam; ib. AE: subticere deest. 14. D: quemcunque; E: quecunque; ib. DE: finxerit. 20. A: prosperandos deest. 23. A: irruerit. 24. A: distantes — sibi deest; E: sibi deest. 25. A: in sua deest. 31. DE: regis Antichristi; ib. DE: latrocinio diabolico. 32. DE: prodicionem.

Audiant ergo pauperes secundum legem evangelii appellantes et reddant illis speciale suffragium secundum quod rex et regnum possunt tam in temporalibus quam spiritualibus suffragari. Sed omnino culpandi sunt confessores et consiliarii qui occultando regis officium proditorie ista tacent. O quam felix foret regnum Anglie, si foret prudenter ab istis proditoribus expurgatum, tunc enim posset prospere secundum legem Domini militare.

3. with foreigners, who are to be fought with only if necessary.

Quoad tercium gradum carita | tis servandum exteris patet quod regnum nostrum debet ipsos tamquam miciores inimicos diligere, sed emendo pacem ac diligendo naturas nisi necessitas coegerit, pro temporalibus non pugnare. Et quicunque consiliarii in oppositum huius consenserint sunt convincendi faciliter a vidente inconveniencia que sequuntur. Fol. 229[d]

SERMO LVII.

Misit Jesus duodecim apostolos precipiens eis et dicens: In viam gencium ne abieritis. Matthei X°, 5.

Man should first love those of his household.

Ordo autem caritatis exigit quod homo primo in ordine diligat suos domesticos. Per hoc enim indicat quod est imitatorius sequax Christi. Deus non potest hic se et bona sua adintra ordinate diligere et quoad extra plus diligit bona ut sunt magis domestica, hoc est, ut subducta obice plus de bonitate sua participant; ideo dicit Apostolus (1. Tim. V°, 8): *Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet fidem negavit et est infideli deterior.* Et propter istam racionem Christus mittendo suos apostolos ad predicandum populo inculcat istum ordinem diligendi. Nemo quidem debet cuiquam predicare nisi presupposito sibi ordine dileccionis caritative: *In viam,* inquit, *gencium ne abieritis et civitates Samaritanorum ne intraveritis;* ubi patet quod Christus limitavit apostolis auditorium de Iudea, cum ipsa fuit

1. E in marg.: Pauperes regem appellantes. 5. E in marg.: Confessores culpandi. 8. A: legem deest. 19. A in marg.: Sermo LVII; D in marg. sup.: LVI. In red ink LVII; D in marg.: De Apostolis. Engl. Serm. rect.: The gospel on festis of many Confessours. 20. E in marg.: Ordo dileccionis. 22. E: sequere. 22—24. E corrigit: Deus enim primo se et bona .... diligit. 26. DE: et deest. 33. DE: Christus primo.

20. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 280—284.

et capax verbi et Christo propinquior in natura; ideo secundum ordinem caritatis oporteret ab ipsa incipere. Sed fecibus postmodum oberrantibus et infidelitatem suam induratam clamantibus fuit Samarie et gentibus postmodum predicandum. Quamvis autem Samaria fuit in terra promissionis, tamen gentiles ipsam inhabitaverant (ut patet IV Reg. XVII°). Judeis itaque quibus specialiter facta fuit promissio fuit principaliter predicandum. Sed post Christi resurreccionem conversis Judeis capacibus et ceteris obstinatis predicandum erat gentibus (ut patet Act. XIII°). Et utinam regnum nostrum attenderet ad istum ordinem caritatis. Tunc enim instar Christi castigantis quos diligit primo suos domesticos Dei et sui proditores et emulos castigaret. Nec consencio nimis severe castigacioni ad mortem sed castigacioni per subtraccionem temporalium, per exilium vel per misericordem penam aliam temporalem. Apostoli autem debent precipue pulverem pedum suorum in inimicos Christi et sue ecclesie excutere (ut docet Christus Luce X°), et de facto apostoli practizarunt (ut patet Act. XIII°). Cum autem pes predicantis sit sua affeccio et pulvis pedis sit sua temporalium adiacencia mundo instabilis, patet quod pulveris excussio est in figura temporalium evangelizanti remocio.

Our modern preachers neglect their duty.

Sed quomodo fratres et evangelizantes moderni hoc in re vel figura observant, cum nec laborant ad contricionem pulveris collecti in pedibus predicando nec temporalia populi cui predicant a se excuciunt, sed pocius spoliant symoniace mendicando? Precipit ergo Christus quod sui discipuli *pocius vadant ad oves que perierunt domus Israhel.* Et in hoc nostri predicatores precipue sunt culpandi, quia nec vadunt ad fideles capaces, qui pocius indigent verbo Dei nec exhortacionem in Domino eis denunciant, sed locum et formam in predicacionibus sibi captant, que plus lucrum et famam eis inferant. Nec dubium quin ex hoc excommunicantur a Deo, quia Jeremie XLVIII°, 10 scribitur: *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter.* In hoc ergo reportarent tam laudem quam lucrum a Deo et sua ecclesia,

14. DE: Dei deest; ib. E in marg.: Domestici castigandi; ib. DE: et deest. 15. A: nimis fovere. 19. A: et inimicos Christi et sui; ib. D in marg.: Excutite pulverem de pedibus vestris. 21. A: XIII° deest; cf. Act. XIII°, 51. 24. A: reunicio. 25. D in marg.: Mnych (id est, monachus); ib. D: hec. 36. A: excommunicaretur. 38. D: negligenter extinct. in marg. correxit fraudulenter.

They should denounce the faults of the clergy.

quia clamarent instanter contra vitas et doctrinas erroneas clericorum et alternarent acuendo ad servicia debita secularium dominorum. Sed in isto quidam propter timorem offensionis et quidam propter amorem adulacionis nimium obmutescunt, et tamen (ut patet in sermone proximo), cum sit doctrina evangelica et prosperitati ecclesie tam necessaria, instanter et acute secularibus dominis diceretur. Et consequenter posset dici catholice istis dominis qui consenciunt iniuriis factis regni pauperibus, toti regno et regi in hoc, quod sic permittunt contra ordinacionem Dei et eius fidem (Luce XIV°) tot vel aliqua regni temporalia secundum dominaciones civiles esse in manibus clericorum. Non dubium quin in hoc iniuriatur toti regno Anglie et exuberat talis iniuria in totam habitabilem ecclesie militantis. Sed quis est qui audet propter Antichristum et suos complices tantam iniuriam Dei et hominum impugnare? Ecclesiastici ergo et fratres precipue sunt ex ista taciturnitate falsissimi, ymmo Dei et ecclesie proditores, quia non dubium quin isti rapine maledicte consenciant multis modis. | Fol. 230[a]

Different meanings in Scripture of 'the Kingdom of Heaven'.

Euntes, inquit Christus, *predicate, dicentes quia appropinquavit regnum celorum.* Docto quibus apostoli predicarent, docet Christus in hoc evangelio consequenter quid et qualiter predicarent. Dicunt enim multi communiter quod regnum celorum sex modis accipitur in scriptura: primo pro ecclesia militante, ut Matthei V°, 19: *Qui autem solverit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines minimus vocabitur in regno celorum.* Secundo accipitur pro ecclesia triumphante, ut Matthei V°, 3: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.* Tercio accipitur pro plena ecclesia vel illo quo Christus regnat formaliter, ut Matthei VI°, 10: *Adveniat regnum tuum.* Quarto pro illo quo effective regnat ecclesia, ut hic adventus Christi dicitur regnum celorum. Quinto accipitur pro lege Mosaica, ut Matthei XXI°, 43: *Auferetur a vobis regnum Dei.* Sexto accipitur pro lege evangelica, ut Matthei XIII°, 52: *Omnis scriba doctus in regno celorum.*

1. A: quod clamarent. 3. A: quid. 5. DE: in deest. 8. E in marg.: Ex dominio cleri iniuria multiplicatur. 9. A: dominis quod. 10. DE: regimini pauperum. 12. A: secundum deest. 14. DE: in deest. 15. A: in deest. 22. DE: appropinquabit. 23. DE: Dato. 24. A: docent. 26. AE in marg.: Regnum Dei (E: celorum) sex modis accipitur in scriptura. 28—37. E in marg.: 1—6. 34. AD: affective. 36. Codd.: Matth. XII°.

22. Matth. X, 7.

Sed aliis videtur quod regnum celorum solum tripliciter sumitur in scriptura, primo materialiter pro subiecto vel subiectis super quibus Christus regnat, et sic accipitur nunc pro militante ecclesia, nunc pro triumphante et nunc mixtim, que vocatur ecclesia catholica vel communis; secundo accipitur regnum celorum in predicacione secundum causam pro illo quo efficienter quis regnat, et sic Christus dicitur homo, rex et regnum celorum sicut et eius preparacio ad beatitudinem et virtutes. Tercio accipitur regnum celorum formaliter vel pro illo pro quo quis regnat active vel pro illo quo regnatur passive, et sic regnum celorum dicitur primo modo esse subiective in Christo vel in quocunque predestinato, sed secundo modo intelligendo passive dicitur esse subiective in universali ecclesia quoad Deum. Ex istis potest fidelis colligere quomodo regnum celorum in dispari scriptura accipitur particulariter. In proposito autem videtur accipi pro Christo quoad suam humanitatem vel pro disposicione qua viantes preparat ad regnandum. Nam a tempore evangelizacionis sue fuit fidelibus via apcior atque securior secundum quam viantes debent beatitudinem suam acquirere.

Here it seems to stand for Christ.

Ideo cum iam instat tempus in quo tam efficaciter disponit ad beatitudinem acquirendam debet predicator hortari suos ut manum apponant ad opera, cum iam instat tempus tam aptum et facile ad beatitudinem consequendam. Istud ergo est predicandum populo et non tragedie vel comedie aut fabule vel sentencie apocryphe que sunt hodie populo predicate.

Sed quia regnum celorum predicandum secundum quemlibet eius sensum, non caperet efficaciam in talibus ydiotis, nisi cum hoc haberet potestatem faciendi miracula. Ideo dedit Christus eis potestatem quadruplicem faciendi miracula: *Infirmos,* inquit, *curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, demones eicite; gratis accepistis, gratis date.* Et ex istis patet forma et modus

Miracles gave efficacy to preaching.

1. E in marg.: Regnum celorum accipitur; D in marg.: Secundum alios regnum celorum dicitur tripliciter. In marg. sup. media pag.: Dobra Husco (id est: good goose). 2. DE: accipitur. 3. DE: Christus deest. 4. A: accipitur deest; ib. A: pro deest. 5. D in marg.: Ecclesia catholica dicitur mixtim et communis. 6. E in marg.: 2. 10. E in marg.: 3. 11. DE: pro deest. 13. A: in deest. 17, 18. A: pertinenter. 20, 21. A: preparat — evangelizacionis deest. 28. Codd.: traiedie. 28, 29. A: apocryphice. 30. D in marg. inf.: Quare cum dracone. 33. E: Christus hodie. 36. A: accepisti.

5. Cf. Serm. Prim. Pars, pag. 99. 35. Matth. X, 8.

quibus viri evangelici debeant predicare, et sic manifestat Dominus quibus, quid et qualiter est evangelice predicandum.

Spiritually these miracles may still be worked,

Quamvis autem pauci vel nulli nostrum habent virtutem talia miracula faciendi, cum tamen sint famosi in ecclesiam introducti, observent tamen alia et modum istius faccionis quadruplicis mistice faciendo miracula, et est satis. Debent enim predicantes curare infirmos spiritualiter ut peccantes, suscitare mortuos spiritualiter ut in antiquis criminibus induratos, tercio debent omnino mundare leprosos, quia superbos ad humilitatem meritoriam excitare. Et cum ista sint media quibus demones hominibus copulantur, subtractis hiis mediis non dubium quin demones a prius obsessis eiciunt. Et istis notatis in subditis, evidens est ex signo testificante extrinseco quod debite predicabunt, et istud est melius fideli quam ficcio Antichristi qua sine auctoritate Dei vel testimonio ex parte populi fingit quod habet potestatem spiritualem supra alios, et non ostendit in opere quod spiritualis beneficencie quicquam facit, secundo quod habet potestatem condendi et variandi ecclesiastica sacramenta, ymmo quod scriptura sacra non habet auctoritatem vel efficaciam, nisi de quanto is confirmaverit, ideo quemlibet articulum fidei libere poterit reversare. Arguunt enim, cum libere sit canonizatum per curiam Romanam quod isti libri sint de canone biblie et sic autentici et alii sint abiecti, patet quod possunt sic facere et cum tota ecclesia hec approbat, patet quod licet illis facere hec et plura. Sed veritas est quod nulla scriptura sacra propter auctorizacionem vel canonizacionem eorum est magis vel minus autentica, licet propter superbam prodicionem eorum casualiter veritas sit populo magis patens. Tercio fingunt sibi potestatem antichristivam, quod quicquid quoad regimen ecclesie statuerint sive decreverint in eleccionibus, deposicionibus vel aliis con | cernentibus matrem nostram, etsi Christus decernat oppositum vel per impossibile ipsi erraverint, debet stare. Sic enim sentenciant quod excommunicandus secundum leges eorum

and give more authority than the figments of Antichrist.

His outrageous claims.

Fol. 230b

1, 2. DE: modificat. 5. E: cum non. 7. E in marg.: Predicatorum miracula. 9, 10. DE: spiritualiter deest. 14. A: oppressis; ib. E: eiciuntur. 15. A: est quod. 17. D in marg.: papa no(ta); ib. E in marg.: Potestas Antichristi ficta. 20. E: beneficii; ib. DE: quidquid; ib. E in marg.: 2. 24. DE: libere deest. 28. DE: possent; ib. DE: licet ecclesia. 32. A: superbiam. 32. E in marg.: 3. 35. A: statuerunt sive decreverunt. 38. A: per deest; ib. A: erraverunt erraverint.

debet denunciari excommunicatus in ecclesia militante, licet non excommunicatus sed approbatus fuerit apud Christum. Sed non dubium quin ista sentencia sit sentencia Antichristi. Quarto adinveniunt sibi miracula sacramentalia que Deus non invenit; dicunt enim quod virtute sue benediccionis et consecracionis in Eukaristia totus panis corrumpitur et corpus Christi non pane (ut dicit Apostolus) sed uno nichilo vel accidentibus de novo induitur. Sed non dubium quin ista quatuor sint monstruosa miracula Antichristi.

Falsehoods about the Eucharist.

Circa hoc evangelium cum complecione duorum precedencium dubitatur si ad quemcunque secularem dominum licet in causa qualibet appellare, et videtur quod non, quia secundum legem Domini non licet onerare quamcunque personam vel statum ultra hoc quod est fundabile in natura, sed non est fundabilis talis appellacio, ergo oppositum dubii. Assumptum patet ex hoc quod Apostolus laudat Deum quod non fuit *alteri nimium onerosus*, cum ergo foret onerosum regibus et magnatibus cum talibus appellacionibus occupari, cum non sunt aliunde laudabile, patet propositum.

It is said that Kings have nothing to do with ecclesiastical causes.

Item, secundum distincciones fororum est materia pertractanda; cum ergo aliud sit forum ecclesiasticum a quo temporales domini eximuntur, videtur quod ad illos non sit in causa tali appellandum; tunc enim haberent quicunque reges vel domini suos notarios et legem secundum cuius formam foret ad dominos huiusmodi appellandum; quod foret nimis magna confusio, cum utrobique foret generacio licium et indifferenter a quolibet ad quemlibet appellandum. Quomodo ergo liceret tollere leges et libertates ecclesie?

Hic dicitur quod, sicut de lege nature est iniuriatum vel oppressum iuvamen a superiori expetere, sic de lege nature est iniuriatum vel oppressum taliter appellare. Nec contendo circa statuiciones humanas frivolas in hac parte, sed satis est quod quilibet talis appellet ad Deum et meritorie ad potenciores suos subditos quorum interest adiuvare. Cum ergo regum interest in tali casu

Answer: It is the business of Kings to redress oppression,

2. E: non sit; ib. DE: fuerit deest. 3, 4. DE: sit Antichristi. 4. A: Quarto non; ib. E in marg.: 4. 9. DE: sunt. 11. ADE: Dubium. 15. A: quemcunque; ib. E in marg.: Si licet appellare in qualibet causa ad secularem dominum. 22. E in marg.: 2. 28—30. D: quod foret — appellandum deest. 32. AE in marg.: Responsio. 37. D: tuitorie; corr. in marg.

19. II. Cor. XI, 9.

iuvare suos legios per Antichristum oppressos, manifestum est quod ipsi debent contra ipsum per artem suam exponere tam de lege Domini quam nature. Ideo ad primum patet quod in minori falsum assumitur; hoc enim non est onerare reges et dominos sed ad opus plus meritorium excitare, et de quanto eis facilius et a tradicionibus humanis distancius, de tanto eligibilius. Unde Paulus non loquitur adduxisse notarios vel secundum formam que iam exigitur appellasse. Et patet ad confirmacionem quod nullus fidelis appeteret quod reges forent cum talibus tradicionibus frivolis occupati sed brevioribus mediis quibus sufficerent apponerent media contra hostes legis divine suam regaliam et libertatem ecclesie infringentes.

and to punish all crimes.

Ad secundum patet quod reges cum sint fideles ecclesie debent ecclesiasticas causas discutere, ymmo (sicut placet Augustino et ceteris sanctis) debent adulteria, rapinas et ceteras iniurias Dei et hominum in regnis suis destruere eo quod fovendo illa vel permittendo, cum destruere sufficerent, foret non solum regna sua perdere sed dampnacionem perpetuam ex omissione divini officii iniuncti incurrere. Hec enim est causa quare secundum Apostolum *portant gladium.*

Ecclesiastical jurisdiction mainly usurped.

Et quantum ad distinccionem fororum, patet quod maior pars iam currentis sentencie est post dotacionem ecclesie ab Antichristo et suis complicibus contra seculare brachium infundabiliter usurpata. Sed quid fideli quod presbyter Johannes dicit, prandendo maniace, nunc comedat totus mundus? Revera tam derisorium vel blasfemum est quod Romanus presbyter dicat sine fundacione: Nos volumus ita esse. Quid ergo blasfemius quam quod talis presbyter statuat cum suis canceriis quam notarius quem ipse signaverit valeat quoslibet

1. DE: legios deest. 3. AE in marg.: Ad 1^{m}. 5. DE: non est iuvare; iuvare corr. in marg.: onerare. 8. E: Non legitur. 10. E in marg.: Ad confirmacionem. 14. DE: in fringentem; A: infligentes. 15. AE in marg.: Ad 2^{m}; E in marg.: Reges debent ecclesiastica discutere. 16. DE: ecclesiastica; causas deest. 20. D: sufficeret; ib. A: sua deest; ib. DE: prodere. 21, 22. E: domini servicii. 24. E: Distinccio fororum. 28. Codd.: $mani^{ce}$; manichaice? 32. canceriis = chancelleries: Eng. chanceries. The word had already this form in English:

In cheker and in chancerye

Piers Plowman, B. prologue 93.

33. A: Notatorius; ib. E in marg.: 1.

23. Rom. XIII, 4. 27. Joh. presbyter, qui in extremo oriente regnare putabatur.

alios duos testes? Revera Christus nunquam usurpavit talem fidelitatem regulariter et subito in servos suos inducere, cum tamen illi notarii post limitacionem officii sunt communiter plus ceteris infideles. Si ergo lex Romani cesaris non habet tantum robur in nostra provincia, quomodo prevaleret in nobis lex Antichristi a tali cesare derivata? Et patet quod non sequitur ex isto confusa generacio licium sed earum destruccio, cum fidele seculare brachium non attenderet ad tradiciones vel contenciones has frivolas, sed discussa veritate in suis dominiis potenter excluderent falsitatem. Et patet quod non sequitur confusio talis appellacionis sed eius destruccio; nam in seculari causa que ad reges pertinet non foret a regibus ad clericalem iudicem appellandum, cum caput ecclesie dicat Luce XII°, 14: *Quis me constituit iudicem aut divisorem super vos*, ideo certum est quod nimia monstruositas que conglobatur in prelatis cesariis venit ex desidia brachii secularis.

Appeal to the King would lessen confusion.

Fol. 230c Meritorium | itaque foret et ad libertatem ecclesie quod tales ficticie frivole tollerentur, rex autem Anglie faceret veritatem parcium indagari et secundum legem Dei et hominum partem iniuriantem cum suis complicibus a regno suo excludi, protestans quod undique acceptaret sentenciam sive iudicium cuiuscunque prelati cesarii de quanto consonat legi Christi; et quicquid ultra sonuerit ipsum refugeret ut venenum. Sed quomodo in scriptura fundaret quis consonanciam cum divinis legibus huiusmodi novitatum?

Quatuor autem sunt in quibus prelati cesarii blasfemant in Deum et nimis seculare brachium scandalizant: primo in hoc quod apportato thesauro regni machinantur censuras vel tradiciones fulminandas quibus exterrent ydiotas simplices quousque habeant bonum de regno taliter adoptatum; et stulti infatuati in verbis et operibus Antichristi nedum timent prelatos suos, ut angelos, sed scurras literarum vel bullarum hereticarum talium delatores.

Four wrongs of bad prelates:

1. They frighten the ignorant into giving money.

1. DE: alios deest. 2. DE: in deest. 5. A: a vi cesaris. 8. A: ista. 12. E in marg.: A regibus ad clerum non est appellandum. Nota. 20. A: colerentur; ib. E in marg.: Nota. Regis iudicium; ib. DE: autem deest. 23. A: undeque. 27. A: fundaret quamvis; ib. DE: constanciam. 29. D in marg.: Nota bene. Quatuor mala sacerdotum contra Deum et homines; A in marg.: Nota Quatuor; E in marg.: Quatuor sunt in quibus prelati cesarii blasphemant in Deum; AE in marg.: 1. 31. A: ex hoc; ib. DE: optato. 32. A: vel tradiciones twice. 34. DE: optatum; ib. DE: ex verbis. 37. A: zelatores.

2. They enjoin penance ignorantly;

Secundo stulte acceptat seculare brachium quicquid presbyter talis iniunxerit in partem penitencie tamquam salutare remedium, cum tamen nec ipse nec in tota domo sua sit medicus qui sciat peccatum distinguere vel medicinam huiusmodi peccato aptare. Et certum est quod non habent antidotarium a quo medicinas huiusmodi autentice exemplarent. Que (rogo) exemplacio de lege Domini quod Innocencius III iniungeret regi Anglie et regno ut nongentas marcas annuatim pro Anglia et Hibernia sibi solvat?

3. They interfere with the proper choice of curates.

Tercio enervant regnum tamquam principales procuratores dyaboli, in hoc quod ubi patroni regni solebant conferre suis notis presbyteris in sciencia et virtute curam regiminis, isti prelati cesarii excludunt a patronis et regnis talem providenciam et vendicant quod quoscunque ipsi instituerint et ubicunque aut quomodocunque vixerint, sunt a Deo et populo acceptandi. Cum enim nichil foret apcius ad regulandum populum atque regna quam quod curatus prudens ipsum regeret conformiter legi Dei, patet quod nichil est plus destructivum regnorum quam quod unus alienigena inscius vel non curans tali populo spiritualiter preponatur, ideo idem foret Romanum presbyterum vendicare de Anglia huiusmodi potestatem et dicere quod habet ab Antichristo potestatem dyabolicam regnum Anglie destruendi. Sed esto quod patroni seculares in collacione talis officii curati symoniace erraverunt, sicut oportet fieri quousque ordinacio Christi reveniat, quod curati a subditis suis accipiant puro titulo elemosine temporalia secundum exigenciam sui officii in mensura, luciferina foret correccio a regno nostro curam salutis anime subtrahere et in Antichristi faucibus plus periculose ponere. Medicabile quidem foret bonum prelatum patronos sic errantes instruere et de salubri medicina secundum legem Domini providere.

1. AE in marg.: 2. 3. DE: cum nec ipse in; ib. AD: toto. 5. DE: rectum est; ib. et deest; ib. E in marg. corr.: certum. 7. A: attentice. 9. A: quingentas. 11. AE in marg.: 3. 19. DE: regnum; ib. DE: quod deest. 33. DE: mundiale; A: medicale. 34. A: de deest.

9. Rectius: mille marcas. Cf. Eul. Hist. III, pag. 103. Reddendo annuatim ad cameram domini pape pro regno Anglie tributum M. marcarum. Cf. Lechler I, 174, 324.

4. Antichrist's false assertions of spiritual help.

Quarto Antichristus blasphemat quod providet nostris de spirituali suffragio et remedio spirituali et tamen nec ipse nec totum suum contubernium scit fundare sive defendere quin sua sciencia sit heretica ac blasfema vel saltem quin ipse ex sibi dubio sit mendax in talibus. Nec scit quoad aliquem profectum anime in promissis sophisticis subditos securare. Oportet ergo in fauces dyaboli regna corruere quamdiu sunt sic regulata ab huiusmodi curatore. Reges ergo evigilarent et excuterent a se istam Antichristi perfidiam et in hiis que sunt ad Deum pure acciperent scripture sentenciam.

Four defects of rulers: 1. They do not protect against Antichrist,

Unde quidam fideles regnorum gemunt anxie de defectu quadruplici regum et regnorum in suo regimine, primo quod non defendunt sua regna contra dictum venenum quadruplex Antichristi nec protegunt fideles suos qui contra istud obiciunt nec inimicos suos domesticos cruciant hoc foventes.

2. nor against encroachments of bishops.

Secundus defectus est quod contra legem Dei et regnorum suorum iniuriam defendunt dominia suorum episcoporum quibus viis multiplicibus inferunt iniuriam totis regnis. Nam nec ferunt illa dominia onus proporcionale cum ceteris partibus regni vivis nec illi prelati ex isto veneno seculari dominii sunt regnis habiles, ut gerant suum officium conformiter legi Christi.

3. nor against the possessioners.

Tercius defectus est de religiosis possessionatis regnorum qui viverent pure exproprietarie vitam pauperem, sed modo conquesta parte nimis magna regnorum nec gerunt onus eorum ut partes aliene sed nutriunt inimicos dyabolicos contra Christum.

4. nor against friars.

Quartus defectus est de sectis exproprietariis que ultra reges cautelose spoliant regnorum pauperes nec illis ultra spiritualiter proficiunt quam ante inductionem sectarum huiusmodi et ante rapinas has frivolas regnicole sunt adiuti. Ab istis ergo quatuor pestibus Antichristi reges et regna incolas suos debent defendere, eo quod manifeste sonarent in suam utilitatem tam spiritualem quam eciam corporalem.

1. AE in marg.: 4. 6. A: in deest. 8. A: tracta. 12. E in marg.: Fideles gemunt defectum regnorum quadruplicem; 1. 15. A: quibus. 18. E in marg.: 2. 22. A: unus. 23. DE: sunt reges. 26. E in marg.: 3. 28. A: parte regnorum. 29. A: alie. 31. E in marg.: 4; ib. A: ultra deest. 33. A: induicionem. 34. A: rapinans. 35. A: adducti. 36. DE: regnicolas. 38. D in marg. inf.: Romanus; Domine Deus noster.

SERMO LVIII.

Simile est regnum celorum thesauro abscondito in agro. Matthei XIII°, 44. Fol. 230d

Constat quod inter septem parabolas Salvatoris quas loquitur Matthei XIII° tres in isto evangelio, scilicet quinta, sexta et septima inculcantur. Nam mos est Christi sicut et Palestinorum disserere in parabolis pulcherrimas veritates, de quo intelligitur ad literam illud dictum Psalmi LXXVII[1], 2: *Aperiam in parabolis os meum, ab inicio loquar proposiciones.* Et dicitur parabola quando iuxta sermones ad literam intelligitur ex similitudine aliena sentencia, et dicitur a *para* quod iuxta, et *bolos* sermo, quia iuxta sermonem literalem occultus sensus intenditur.

Parable of the treasure.

Prima ergo parabola est quod *simile est regnum celorum thesauro abscondito in agro quem qui invenit homo abscondit et pre gaudio illius vadit et vendit omnia que habet et emit agrum illum.* Per regnum autem celorum probabiliter intelligunt quidam verbum Dei quod est caput et thesaurus ecclesie. Ipsum autem sepe vocatur regnum celorum; per agrum intelligi potest scriptura sacra in qua a principio usque in finem verbum istud vel absconditur vel in evangelio patencius reseratur. Omnes enim patriarche legis veteris vel eventus rei Christum vel eius proprietatem aliqualiter reserabant. Hoc autem semen quod est verbum Dei licet absconsum fuerit in lege veteri, habuit tamen radicem fidei ex qua nota quibusdam herbe et flores fidei pullulabant. Iste autem thesaurus in agro scripture absconditus per exspiratas sentencias de radice fidei per hominem fidelem et Christi graciam est inventus, et cum homo ipsum invenerit, servat ipsum in forma sensus scripture divinitus occultatum, et sic abscondit et pre gaudio illius vadit a conversacione et intencione mundana et vendit totam terrenam substanciam, dum iuxta evangelium (Luce XIV°, 33) *renunciat omnibus que possidet*

The Kingdom of Heaven—God's word.

1. A in marg.: Sermo LVIII; D in marg. sup.: LVII, in red ink. LVIII; D in marg.: Evangelium de una electa. Cf. Sermons S.E.W. I, 284: The Gospel on feestis of oon virgyn and martir. 12. D in marg.: Parabola; E in marg.: Dicitur quid parabola. 16. A: quem cum. 18. A: illum deest; ib. D in marg.: Regnum celorum; E in marg.: Per agrum intelligitur scriptura sacra. 19. DE: regnum Dei. 22. A: sacra deest; ib. DE: usque ad. 29. DE: absconsus. 30. DE: experiates; E corr. per expositus (expertas?).

1. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 284—289.

et emit spiritualiter agrum illum, certus ex fide quod thesaurus iste sibi fodienti et debite in agro scripture spiritualiter laboranti germinabit fructum patrie infinitum prestanciorem quam sunt omnes terrene divicie. Nec est inconveniens quod regnum celorum sit thesaurus et ager in quo absconditur secundum disparem racionem quia satis est quod in verbis parabole sit realis disparitas et in sensu parabole disparitas racionis, Christus ergo secundum quod caput et causa ecclesie vocatur regnum celorum.

The Scripture is the chief jewel and treasure of the Church.

Secundo vocatur thesaurus secundum racionem qua est fundamentale iocale et necessarius thesaurus tocius ecclesie. Ipse enim secundum Apostolum est *omnia in omnibus;* et tercio secundum racionem unionis ypostatice qua est liber scriptus intus et foris vocatur ager scripture iuxta illud (Johannis X°, 36): *Non potest solvi scriptura quem pater sanctificavit et misit in mundum.* Patet eciam veritas istius parabole de Christi discipulis et sequentibus sanctis doctoribus qui plus gaudebant de veritate scripture quam de omnibus aliis bonis mundi, ut de Ambrosio, Augustino et specialiter Jeronymo, Basilio et eius similibus; et isti doctores modo mirabili inventum habent thesaurum quem in suis cordibus absconderunt; per hoc enim elevati ad celestia thesaurizarunt sibi thesaurum meriti beatitudinis *qui non veterascit* iuxta doctrinam Christi (Matthei VII°). Sed heu prelati moderni nec cognoscunt herbam vel florem huius thesauri nec laborant vendendo cuncta que possident ut cognoscant, ideo probabiliter timendum est quod erunt perpetuo expertes gaudii eius fructus.

Other interpretations of the parable.

Alii autem variant in sensu huius parabole, ut hii quod regnum celorum est premium celeste quod absconditur causaliter in meritis ecclesie que est ager, homo thesaurum istum inveniens est persona sanctorum doctorum qui post laborem in philosophicis scienciam sapidam invenerunt et totam prius laboratam scienciam ad sapienciam theologicam converterunt. Sed post

2. DE: sibi deest. 8. D: dispitas. 12, 13. E: tocius ecclesie deest. 18. A: eciam deest. 22. D in marg.: Recommendacio quatuor sanctorum doctorum. 23. quem deest in codd. Addidi. 24. A: elati. 31. E in marg.: Alius intellectus. 36. A: invenerat.

13. Col. III, 11. 25. Rectius VI, 19: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra etc.* Cf. et Lucae XII, 33: *Sacculos qui non veterascunt.*

tempus talis contemplacionis ad curam pastoralis officii et practicam acquisite sciencie diverterunt. Et quantum ad possessionem secularem cuncta que in mundo possederant reliquerunt; et ad istum sensum videtur loqui Apostolus (I Thim., III°, 1): *Qui episcopatum desiderat bonum opus desiderat.* Nec dubium quin ista conversio exemplata fuit in vita apostolorum qui isti edificacioni principaliter intendebant. Sed heu nunc ad tantum Christi ordinacio et scripture intencio pervertuntur quod episcopus non vendit cuncta que prius possedit et emit agrum illum, sed ubi prius fuit inops et pauper iam factus episcopus tenet symoniace multa secularia dominia eciam ultra comites sive reges. Et ideo non mercatur emendo agrum scripture vel occupacionem circa spirituale officium sicut olim, et ista prepositorum perversio est causa ruine magne ecclesie militantis.

False interpretation to justify endowments.

Sed hii tercio venenose intelligunt quod ista parabola alludit dotacioni ecclesie et assignacioni iurisdiccionis sue secundum tradiciones humanas. Vendunt (inquiunt prelati) cuncta que prius seculariter | possederunt et iam habent spiritualiter ampliora, sed alio modo quia dominativius ex titulo patrimonii crucifixi, et quia non licet uni in alieno agro effodere, necesse habent proprietates iurisdiccionis distinguere, ut sic dominaciones in Christi patrimonio separentur. Sed istud venenum videtur mihi blasfemare scripturam sacram; nam nec Christus nec sui apostoli dominaciones vel iurisdicciones huiusmodi possederunt, sed *erant illis omnia communia*, et mirum foret quod Christus exueret se et suos apostolos a sensu huius parabole et aptaret ipsum Antichristo et suis sequacibus qui tam diu postmodum legi Christi et vite fuerant adversati.

Fol. 231a

Sed relicta ista exposicione tamquam heretica quidam fideliter intelligunt quod ager sit scriptura, thesaurus cognicio divina, eius absconsio a mundialibus celacio, cum prudens non debet margaritas spargere ante porcos, et quisquis tam scripture et cognicionis et dilec-

8. A: intendebat. 12. A: iam episcopus emit. 17. E in marg.: Tercius intellectus venenosus; ib. DE: intendunt. 20, 21. A: possiderunt. 22. A: dominaturus. 23. DE: licet deest. 24. DE: habet; ib. DE: iurisdiccionem. 28. A: possiderunt. 30. DE: huiusmodi. 32. A: asiesati (?). 33. E in marg.: Quartus intellectus fidelis. 35. DE: cuius. 36, 37. A: inter porcos.

28. Act. IV, 32.

cionis divine omnia contraria illis reliquerit, vadit et vendit omnia que habet et emit eam.

Parable of the pearl of great price.

In secunda parabola *similat regnum celorum homini negociatori querenti bonas margaritas; inventa autem una preciosa margarita abiit et vendidit omnia que habuit et emit eam.* Istum autem textum exponunt apostate de successione ecclesie, sic quod post quintum statum eius ceperunt religiosi contemptis mundi diviciis et honoribus et deliciis intendere religioni comtemplative que est preciosior activa, et sicut margarita invenitur in cocleis maris, sic dicta religio fundatur in humore devocionis et tollerancia tribulacionis. Margarita enim est medicina cordialis (ut patet philosophicis). Invento ergo uno statu sic vivendi de multis, debet homo *renunciare omnibus que possidet* civiliter (ut docetur Luce XIV°, 33) et comparare eam absque argento, ut dicitur (Isaie LV°, 1): *Venite, emite absque argento* etc. Certum quidem est quod sentencia ista heretica more dyaboli miscetur cum catholica veritate. Christus enim in omnibus istis parabolis locutus est de statu ecclesie quem voluit perpetuo permanere, ut fuit de statu apostolorum et aliorum sanctorum ante dotacionem ecclesie. Absit quidem quod Christus voluit statum secularis brachii remanere permanencius quam statum cleri qui est sua specialior ecclesia, quem statum ipse in persona sua accepit et specialiter docuit ac eius cariores discipulos quando ecclesia plus crevit approbacius enutrivit. Religiones autem istas a prima usque ad ultimam non docetur racione vel scriptura Christum auctorizasse, licet in ipsis erant multe persone quas Christus specialiter elegerat propter sanctam vitam earum et profectum ecclesie quos non habebant de istis religionibus sed de religione et regula christiana. Mirum quidem foret quod Christus intenderet istos ordines et non fratres quos nusquam intenderat nisi forte in evangelio Apostoli (Act. XX°, 29): *Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi, et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut*

False explanation of it as referring to the Religious.

This is one of the devil's half-truths.

1. DE: relinquerint. 3. A: simulatur. 6. DE: autem deest. 8. E in marg.: Sentencia heretica. 9. D: religinoni; E: religinoni. 10. DE: precior. 17. A: LV° deest; ib. A: Et certum. 19. E in marg.: Valde bene. Nota. 22. DE: et — sanctorum deest. 24. DE: que. 29, 30. A: Christum — persone deest. 31. A: eligerat; ib. DE: eorum. 34. A: et istos. 36. DE: scio quod.

3. Matth. XIII, 45, 46.

abducant discipulos post se. Et sic de multis propheciis Apostoli que pertinencius verificari poterunt de falsis fratribus.

Catholice autem potest intelligi per regnum celorum Christi ecclesia eciam dum hic militat. Quilibet autem homo dum hic viat est homo negociator, cum Luce XIX°, 13 caput sibi precipiat: *Negociamini dum venio.* Negociacio autem huius hominis fuit circa preciosam legem Domini que inventa est tam in lege antiqua quam nova sed utraque existente bona lex nova fuit prestancior. Et ipsa est una preciosa margarita, quia lex Domini singularis post quam non succedet alia, cum secundum partem perpetuo manebit in patria. Istam vero margaritam christiani avidius emerunt in primitiva ecclesia, cum pro illa emenda apostoli et eorum veri vicarii omnia reliquerunt, quando viri apostoli reliquerunt seculum (ut patet Matthei XIX°, 27); pro hac vita evangelica commutacione laudabili ipsam emerant et habuerunt cordialem leticiam (que diamargariton dici potest) tam in martyribus ut in margaritis perforatis, quam in confessoribus ut in margaritis non perforatis. Christus autem in isto commercio potest dici due margarite, quia Christi divinitas tamquam margarita non perforata ac eius humanitas tamquam margarita perforata ac utraque istarum est una persona preciosissima quam Isaias vocat *vinum et lac*; quam viator fidelis comparat pro precio satis vili, cum cuilibet fideli tantum valeat quantum habeat. Margaritarum autem generacio atque proprietas possunt huic lapidi adaptari.

The pearl is the law of the Lord.

Tercio similis est ecclesia *sagene misse in mare et ex omni genere piscium congreganti; quam cum impleta esset educentes et secus litus sedentes elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt.* Hec autem ecclesia quam | evangelium vocat regnum celorum potest catholice intelligi dominus Jesus Christus qui cum suis complexis ut rete, mittitur in mare huius mundi, et

Parable of the net.

The net is Christ.

Fol. 231b

1. A: post se deest. 2. D: licet; correxit: que; ib. DE: poterint. 4. E in marg.: Catholicus intellectus. 5, 6. DE: Ista autem ecclesia dum hic viat. 15. DE: veri deest. 16. DE: quando ergo; ib. E in marg.: Empcio margarite. 17. DE: Matthei deest. 19. A: diamariton. 22. DE: in hoc. 24. A: non deest. 24, 25. A: eius — perforata ac deest. 25. DE: utrumque. 27. A: hoc comparat. 29. A: hoc generacio. 37. D: reti; ib. DE: mari.

26. Is. LV, 1. 31. Matth. XIII, 47, 48.

cum sit vermis ac omne delectabile in medio huius retis, non mirum si de omni genere piscium, hoc est, fidelium congregavit. Nam in prima piscacione Petri rumpebatur rete (ut patet Luce V°), sed in secunda piscacione Petri post resurreccionem in captura centum quinquaginta trium magnorum piscium rete ecclesie non est scissum (ut patet Johannis ultimo 11). Rete autem qui est Christus predestinans nullum secundum divinitatem capit intra ecclesiam qui post exiit, sed apostoli Dei adiutores multos capiunt intra ecclesiam militantem ad fidem et sacramenta secundum presentem iusticiam, qui postmodum rumpunt rete, qui solvunt finaliter decalogum mandatorum. Unde sequitur in textu: *Quam cum impleta esset educentes et secus litus sedentes elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt* (ut narratur superius). Christus autem secundum capacitatem ventris sui duplicem dupliciter capit pisces, aliquos secundum presentem iusticiam quos in fine reprobat, quia nunquam eos ad beatitudinem acceptavit, sed alios ut acceptandos in ecclesiam triumphantem. Sed utraque istarum capacitatum est modica in comparacione quantum ad capacitatem qua potest totam ecclesiam catholicam capere ut finaliter triumphantem. Educentes autem possunt dici catholice viri apostolici qui iuvant Deum ad electos suos de mari huius seculi educendum. Angeli autem possunt dici iuxta litus sedentes, cum non intrant mare huius seculi nobiscum viantes sed stant in litore soliditatis perpetue iuvantes tractu, exemplo et oracionibus, non viantes. Sic enim Christus post mortem suam legitur stetisse in litore et tempore viacionis sue ambulans supra mare (ut patet Matthei XIV° et Johannis ultimo). Ista autem sagena tunc impletur quando cum triumphante ecclesia habet milites qui sufficiunt totum predestinatorum numerum adimplere. Tunc enim tam viri apostolici quam angeli mittent predestinatos in vasa sua, hoc est, in capacitate sua ad beatitudinem acceptandos.

Christ in predestination takes none who afterwards break out; His disciples gather both elect and foreknown.

The Angels stand on the shore and help.

1. DE: et omne. 3. DE: Petri deest. 4. A: Luce V° deest. 6. DE: trium deest. 9. DE: qui primo. 13. DE: finaliter deest; ib. A: et unde. 16, 17. A: Secundum autem. 20. DE: ut deest. 21, 22. A: est modica — capacitatem deest. 22. DE: quam. 24. A: autem deest; ib. DE: catholice deest; ib. DE: veri; ib. codd.: apostoli. 26. DE: educendis.

1. S.E.W. I, 287: „and in the myddis therof is Crist, a blessid worm, that alle men coveiten kyndeli." The 'worm', says Arnold, must signify here the bait that is put in the net to attract the fish.

Sicut enim sinus Abrahe fuit capacitatis finite, sic et principatus cuiuslibet sancti celestis curie. In ista ergo capacitate ad beatitudinem in ecclesiam triumphantem miserunt, quia mittent iudices in finali iudicio reprobos istos foras quoad hunc numerum, licet ad tempus electi sint in ecclesiam militantem.

Christus autem limitat tempus, quando erit istorum apparencia in effectu: *Sic*, inquit, *erit in consummacione seculi; exibunt angeli et separabunt malos de medio iustorum.* Nec dubium quin angeli Dei tam de humanis principibus quam de celesti exercitu separabunt malos prescitos de comitiva iustorum predestinatorum, ymmo ex virtute divina propria consciencia sine repugnancia hoc implebit, et complebitur finale iudicium secundum formam que dicitur Matthei XXV°. Nec est parvipendenda ista sentencia, quia (ut sepe dicitur) ibi *erit fletus* quoad penam tam corporis quam anime *et stridor dencium* quoad horrorem perpetuitatis pene; quod nullus viator parvipenderet nisi forsitan discredens hunc terminum sit insanus.

In the Judgment all will be asked: "Have ye understood all these things?"

Fideles autem qui legunt sapide librum vite intellexerunt hec omnia, quia sicut in fide hec legerant ita credunt et hoc verbum Christi dictum apostolis: *Intellexitis hec omnia?* porrigitur quibuscunque prelatis ecclesie et curatis; et boni ac scioli possunt dicere *Eciam* cum Christi discipulis. Sed cum non sit fingendum mendacium tanti iudicis, quid dicent ydiote qui preferuntur propter affeccionem quam habent ad gloriam mundanam et temporalia huius vite et non propter gaudium quod habent serviendo ecclesie et merendo beatitudinem propter ministerium quod faciunt in statu humili et paupere; non restat illis quid dicerent nisi accipiendo dampnacionem perpetuam responsio negativa. Si autem quis talium in finali iudicio Christo respondeat querenti *si intellexerit hec omnia* quod non, indubie ex ore proprio iudicabitur servus nequam; si autem menciendo dixerit *Eciam*, erit mendax insolubiliter iudicatus. Cum ergo doctrina utriusque testamenti sit prelatis tam necessaria, *ideo omnis scriba doctus* in militante ecclesia qui rite secundum Deum preponitur, *similis est homini patrifamilias qui de thesauro suo profert nova et vetera.*

19. A: sit infamis. 24. A: ac stolidi. 32. DE: perpetuam deest. 34. DE: intellexeritis; ib. A: hec omnia deest; ib. E: dubie. 36. A: eciam deest; ib. A: mendicacio.

14. Matthaei XIII, 50. 22. ib. 51.

Est enim paterfamilias ecclesie militanti et cum sit in illo regno celorum scribens fidem scripture in cordibus subditorum, signanter nominat eum Christus *scribam doctum*. Et sicut paterfamilias prudenter profert sue familie de suo horreo tam frumenta nova quam vetera, sic prelatus ecclesie debet proferre subditis suis de thesauro sue memorie sentenciam tam novi tam veteris testamenti. Et sicut patresfamilias legis veteris novis fructibus supervenientibus debent fructus prioris anni expellere (ut patet Levit. XXVI, 10), sic spirituales | patresfamilias venientibus ceremoniis legis nove debent ceremonias legis veteris expellere reservatis moralibus per utriusque legis Dominum innovatis. Apoc. XXI°, 5 scribitur: *Ecce nova facio omnia*.

Fol. 231c

Three false grounds for the primacy of Antichrist:

Cum autem ecclesia fidelium debet errores frivolos Antichristi expellere et scripture sacre constanter credere, tres sunt infames errores ex stulticia Antichristi inducti quos fideles debent concorditer deridere. Primus est quod, quia Petrus moriebatur Rome et Constantinus eiusdem loci fuerat imperator, ideo quilibet Romanus sacerdos est tamquam habilissimus super toto christiano populo preferendus.

1. Because Peter died at Rome.

Revera sophista de secta infidelissima istam arguciam derideret, cum secta Machometi de suo preposito in Jerusalem ex evidencia maiori concluderet quod, cum prelatus suus in civitate Jerusalem, in qua Christus magister Petri est mortuus, ex auctoritate maioris domini quam Constantinus fuerat preponatur, sequitur evidencius quod ipse sit maior Romano pontifice. Nec est color vel diversitatis racio qua istam arguciam notaremus supposito quod totus populus iudaicus cum Jerusalem residente ibi maiori domino sit conversus; nam cum maiori evidencia tam ex parte magistri ibi mortui quam ex parte maioris capitalis domini prelatus Jerusalem Petro et cunctis suis successoribus foret maior; quod si ad bonitatem propriam prelati curritur, quomodo presidencia Romani episcopi super alios

The Mohammedan prelate in Jerusalem might put in a better claim

4. DE: providenter. 8. A: veteris deest. 10. A: Levit. XXVI° deest. 13. A: XXI° deest. 15. A in marg.: Nota tres errores. 17. A: inanes errores; ib. D in marg.: Triplex error infamis; E in marg.: Nota de 3 erroribus. 18. A in marg.: Error primus. 19. A: quod deest. 20. DE: eius loci. 21. A: est deest. 23. A in marg.: Responsio. 24. DE: deridet; ib. E in marg.: 1. 25. A: maiori. 29. DE: evidencius deest. 31. DE: negaremus.

2. Matthaei XIII, 52

cunctos concluditur, cum ex vita eius pateat quod tam verbo quam opere militat contra Christum?

2. The Cardinals' election.

Secundus error Antichristi procedit ex eadem fallacia. Arguunt enim: Si imperator vel alius dominus secularis per electores signatos eligitur, sic quod valet eleccio per cunctos suos subditos approbanda, ergo per idem si isti cardinales in quemcunque suorum episcoporum consenserint, ut sit papa, sequitur ipsum a tota ecclesia esse acceptandum.

Istam arguciam nedum deridet triumphans ecclesia sed maior pars ecclesie militantis. Unde (rogo) electoribus istis auctoritas caput ecclesie preferendi, cum apostoli eligendo Matthiam premittendo oracionem signando duos de quibus habebant habilitatis experienciam sorti divini iudicii commiserunt.

3. The charge to Peter.

Tercius error est iste locus a simiali similitudine quo sic arguitur: Christus singulariter dixit Petro: *Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in celis et quodcunque solveris super terram erit solutum et in celis.* Ergo per idem istud competit singulariter cuicunque Romano pontifici. Cum autem aliquando non valuit hec consequencia et poterit non valere causa sui valoris, ut nunc a fidelibus est rimanda. Infinite sunt tales insane argucie Antichristi quibus ecclesia vians decipitur. Nec audet aliquis viatorum illusiones istas detegere propter persecucionem dyaboli et complicum Antichristi.

That has nothing to do with the Roman pontiff.

Objections: *a)* Devotion would die out;

Sed contra istam sentenciam multi obiciunt quod iuxta illam periret fides, devocio et ordinacio ecclesie militantis.

b) The new orders are not burdensome to the Church;

Item, cum licet fidelibus ymmo debent in devocione augeri, constituendo plures ministros ecclesie, videtur quod multitudo sectarum et specialiter fratrum sicut et pauperum non sit possessionate ecclesie onerosa. Mentitur ergo emulus istis sectis dicendo quod rapiunt de provinciis sive regnis.

c) Founders would lose aid in purgatory.

Item, aliter totum patronorum meritum qui iam defuncti sunt et tanto auxilio egent in purgatorio deperiret; contra quod heredes defunctorum patronorum huiusmodi totis viribus militarent.

3. A in marg.: Error 2; E in marg.: 2. 10. A in marg.: Responsio. 12. DE: capit. 16. A in marg.: Error 3; E in marg.: 3. 21. A in marg.: Responsio. 27. E in marg.: Obieccio; DE in marg.: 1. 29. DE in marg.: 2. 33. E: Innititur; correxit: nititur. 35. DE in marg.: 3; E in marg.: Nota de purgatorio. 36, 37. DE: deperirent.

18. Matth. XVI, 19.

Answers: a) True devotion would replace false.

Ad primum dicitur quod oppositum directe concluditur, cum per hoc fides et ordinacio Christi iam mortua suscitaretur et fallax Antichristi devocio moriretur. Sed felix mutacio; sic enim arguunt adorantes talpas et vespertiliones quod extingueretur eorum devocio istam ydolatriam amittendo.

b) See what the friars cost.

Ad secundum dicitur quod argumentum factum a simili est de numero predictarum evidenciarum fallacium Antichristi. Sic enim possent eius filii scripturam sacram ad votum extendere et in sentencia quantum libuerit variare; Christus enim limitavit sponse sectas et regulas que sibi sufficerent, sic quod non liceret cuiquam eam cum extraneis onerare. Et quantum ad mendacium fictum fieri de fratribus, consideret (rogo) fidelis ecclesie quomodo, si essent viginti millia fratrum per annum in Anglia et quilibet eorum appropriate expenderet de regno centum solidos, quomodo eorum expensio ad centum millia librarum se extenderet in anno de bonis Anglie. Consideret secundo si fratres in isto antecedenti vel sibi equivalenti deficiunt. Clamat expertus quod multi eorum consumunt in anno eciam circa vescibilia et habitus decem libras. Nec minus expendunt de regno quod prandent tamquam episcopi ad tabulas dominorum. Notet ergo quantum fratres in Anglia deficiunt ab isto numero et ponat loco illius defectus excrescenciam personarum expensarum et specialiter in vanis edificiis et aliis expensis extraordinariis et attinget ad centum millia librarum quod pro redempcione | [Fol. 231d] regis captivati sufficeret. Et cum non habent hoc ex arte alchimica vel missione celesti, manifestum est ex dictis alibi quod sine equivalencia rapiunt hoc de regno quod rex et magnates regni tenentur hoc destruere.

c) Heirs would help their ancestors more by restoring Christ's ordinance.

Ad tercium patet ex dictis quod sequitur directe oppositum, unde error factus contra ordinacionem Christi continuatus in filiis gravat penam et impedit sufficienciam defunctorum; ideo quod heredes istum ordinem non corrigunt facit infidelitas Antichristi, et istud est plane dicendum heredibus, ne ab infidelibus illudantur.

1. E in marg.: Responsio. 1. 3, 4. A: moreretur. 5. DE: extinguetur. 6. A: committendo. 7. E in marg.: 2. 10. DE: quam. 11. A: sponse twice. 12. A: satisfierent. 22. DE: viginti libras. 29. A: captivani. 31. DE: capiunt. 32. A: hoc deest. 33. E in marg.: 3. 34. DE: cum error. 35. A: gravet. 36. DE: iam quod. 36, 37. A: errorem non congruit facit.

16 et seqq. Cf. supra pag. 49.

SERMO LIX.

Simile est regnum celorum decem virginibus. Matthei XXV°, 1.

Parable of the ten virgins.

Hoc evangelium docet statum ecclesie in finali iudicio, ita quod per decem virgines signari potest universitas viatorum, que faciendo bona opera de genere sicut est in ecclesia videtur esse de ecclesia. Unde hec universitas dividitur in duos quinarios, scilicet quinque prudentes virgines et quinque fatuas. Quinque prudentes virgines sunt universitas salvandorum que se continens ab illecebris habet intencionem rectam sine tenebra fatuitatis; et illis virginibus singulariter inest prudencia, quia secundum philosophos prudencia est virtus intellectiva racioni conformiter humanorum operum directiva et vocatur a philosophis auriga virtutum.

The five prudent are the body of the predestinate.

Prudence an intellectual virtue.

Sunt autem secundum Aristotelem V° Ethicorum quinque virtutes intellectuales supra virtutes morales scilicet *sapiencia*, *intellectus*, *sciencia*, *ars* et *prudencia*. Et secundum philosophos oportet quod quelibet virtus moralis habeat suam prudenciam, cum prudencia sit habitus intellectualis directivus agibilium quoad finem. Et ita cum omne opus humanum debet dirigi ad Deum ut finem et beatitudinem consequendam, prudencia videtur habitus quo viator dirigit omnia sua factibilia vel artificialia ad hunc finem. Et iste virtutes presupponunt tres alias virtutes priores, cum oportet viantem Deum cognoscere cuius noticia est sapiencia. Oportet ipsum secundo cognoscere creaturarum principia, cuius noticia est intellectus, et oportet ipsum tercio habere noticiam ex illis principiis demonstratam et illa vocatur sciencia.

Vocatur autem dicta universitas *decem virgines; virgines* propter continenciam a manifestis maculis et *decem* propter inclusionem sue universitatis. Sed duo quinarii qui sunt numeri circulares signant utrumque

1. A in marg.: Sermo LIX; D in marg.: sup.: LVIII. In marg. LIX. 10. A: que se deest; E: que est. 13. E in marg.: Quid est prudencia. 17. E in marg.: 5 virtutes intellectuales. 20. DE: prudenciam deest. 21. E: directus. 24. DE: qua. 24, 25. A: omnia sua agibilia ad hunc. 25. E in marg.: Argumentum. 27. E in marg.: Sapiencie, intellectus, sciencia. 34. E in marg.: Quinarii duo.

1. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 289—294. 13. Trial., pag. 129. 16. Arist. Eth. Nicom. II, 4 sq., 1106 sq. 19. Trialog., pag. 129. 34. Numeri circulares Cf. Arnold's Remarks l. c. pag. 290.

Exposition of the parable.

istorum membrorum habere mercedem propriam sine fine. Sicut enim quinque virgines prudentes circulariter et perpetuo gaudebunt in beatitudine, sic quinque virgines fatue circulariter et perpetuo dolebunt in dampnacione. Prudencia autem quinque virginum priorum stat in hoc quod acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus; virginibus autem fatuis oleum recte devocionis defuit; *vasa* autem sunt potencie anime vel naturales partes exterioris hominis, cum omnia ista capacia sint bonorum operum et consequencium premiorum. *Lampades* autem sunt bona opera de genere superaddita istis vasis; *oleum* vero quod debet esse in istis lampadibus est caritativa devocio que debet inesse istis operibus. Sicut enim oleum non refrigescit vel capit impressiones solidas peregrinas propter commixtionem debitam ignis et aeris, sic se habet mistice caritativa devocio (ut declarat Apostolus I Cor. XIII°). Et hec est racio quare evangelium dicit quod quinque virgines fatue ab accepcione olei defuerunt, quia usque in finem defuit illis caritativa devocio, sed I Cor. XIII°, 1 dicit Christus in suo Apostolo: *Si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut es sonans aut cymbalum tinniens.* Et sub ista racione dixi sepe scolastice quod quidquid et quantumcunque opus bonum de genere viator fecerit, non meretur beatitudinem dum caruit caritate.

Et patet hoc plane ex fide duplicis evangelii supradicti: *Moram autem faciente sponso dormitaverunt omnes et dormierunt.* Christus indubie est sponsus predictus et ecclesia sponsa sua. *Mora* autem quam facit est dilacio finalis iudicii. *Dormitacio* vero atque *dormicio* secundum sanctos dupliciter sane possunt intelligi: primo modo pro morte que est carencia vite naturalis in corpore, modo quo loquitur evangelium Johannis XI°, 11: *Lazarus amicus noster dormit.* Accipiendo autem predictam universitatem catagreumatice, patet quod illa secundum duas partes dormitasse dicitur et dormisse, accipiendo vero syncatagreumatice falsum videtur quod singuli tam dormitaverunt quam eciam dormierunt. Illi autem ad

1, 2. DE: cum fine. 8. E in marg.: Vasa. 10. A: sunt. 11. E in marg.: Lampades. 13. A: lampidibus. 15. DE: gelidas. 15, 16. A: comestionem. 22. A: et angelorum deest. 27. DE: fide deest. 29, 30. A: predictus in ecclesia. 20. A: sponsa sua deest. 32. DE: potest. 34. E in marg.: Dormitacio et dormicio. 36, 38. Codd.: categre(o)ce? 38. D: false. 39. DE: eciam deest.

hunc sensum dicuntur dormitasse qui mortui prope diem iudicii in brevi horula per separacionem anime a corpore quieverunt. Illi vero dicuntur dormisse qui distancius a iudicio finali | sunt mortui, quia complecius atque diucius in pravacione ista quasi in lecto quieverant. Fol. 232a

Alius autem sensus de dormitacione et dormicione intelligit dormicionem spiritualem anime per peccatum, ita quod dormitacio sit peccare venialiter, ut fecerunt omnes prudentes virgines supradicte, et dormicio sit peccatum finalis impenitencie, sicut peccaverunt omnes virgines fatue supradicte. Et cum Christus ab isto denario virginum cum matre sua excipitur, patet quod versus est sensus evangelicus secundum utrumque istorum sensuum, quod omnes iste decem virgines catagreumatice intellecte secundum unam partem dormitaverunt et secundum aliam dormierunt.

In the judgment all three classes of men will be divided into two parts.

Et ex isto patet dictum Christi Matthei XXIV° quomodo homines erunt in finali iudicio secundum statum triplicem bipertiti. Quidam enim activorum vel (ut placet aliis) prelatorum finaliter salvabuntur, quia assumentur ad beatitudinem, et alie ut virgines fatue relinquentur ad dampnacionem; et quoad infimam partem ecclesie ut laboratores propter inferioritatem notatos genere femineo alii assumentur ad beatitudinem et alii relinquentur ad dampnacionem. Tercio vero quoad statum infancium discrecionem in via non attingencium alii assumentur ad beatitudinem ut catholice baptizati et alii relinquentur ad dampnacionem ut deficientes ab ista baptizacione. Isti autem sunt quasi in nativitatis sue lectulo dormientes. Et iste videtur mihi sensus melior quam intelligere existentes in agro prelatos solummodo, per molitores vero activos solummodo et per dormientes in lecto statum contemplativorum. Sic enim primum membrum et secundum coincideret, quod foret inconveniens in sapientissimo divisore. De istis ergo tribus statibus, scilicet activorum, neutrorum et

3. E: Illi enim. 10. DE: dormicio est. 10, 11. DE: sit peccatum deest; DE: impenitencia. 18. DE: XXV°. 20. DE: duplicem; ib. Codd.: actiorum. 21. A: assumuntur. 24. A: infioritatem. 25. A: alii autem assumuntur. 25, 26. DE: aliis relinquetur; E aliis correxit: alii. 28. A: assumuntur. 30. DE: dampnacione. 31. DE: mihi deest. 33. DE: solomodo. 34. DE: lectulo. 35. DE: coinciderent. 37. DE: statutis.

18. Matth. XXIV, 40, 41.

contemplativorum aliqui assumentur ad beatitudinem et alii relinquentur; cuius causam si quesieris, respondet evangelium hoc, quia assumpti sunt de numero prudencium, sumencium secum oleum, et relicti ad dampnacionem carent tali oleo, cum sint de numero virginum fatuarum. Nec habet aliquis salvandus tam brevem periodum quin ante separacionem anime a corpore habeat sufficienciam sumendi secum oleum. Omnes enim salvandos oportet recte credere per habitum infusum et per consequens habere caritatem et alios habitus consequentes.

The coming of the bridegroom (in the last Judgment).

Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei. Ubi non dubium quin evangelium intelligit per adventum sponsi adventum Christi ad finale iudicium. Illud autem tempus dicitur *medium noctis.* Nox dicitur propter latenciam et obscuritatem noticie adventus Christi ad illud iudicium (ut docet Christus Matthei XXIV°). Dicitur autem medium noctis propter hoc quod est confinium inter tempus viacionis et tempus perpetue quietis. *Clamor* vero predictus est notificacio angelorum quoad illud iudicium quam quidam vocant tubacionem novissimam Michaelis.

Trimming of the lamps.

Tunc surrexerunt omnes virgines ille et ornaverunt ampades suas. Quia inter alios de humano genere activi viventes in agro qui fuerunt in ecclesia resurgent ad finale iudicium et quia omnes hii singuli fecerunt opera bona de genere, ornabunt lampades suas, quia preparabunt se ad racionem reddendam iudici de suis operibus. Et patet quod virgines iste possunt dici fatue propter tria, primo si non habent devocionem ad Deum faciendo bona opera de genere, secundo si habent devocionem fictam ypocriticam propter famam vel laudem seculi acquirendam, et tercio si cum bonis operibus habent devocionem erroneam in falsitate fidei fundatam. Omnibus enim illis extinguitur lux lampadarum, quia solum veritas lucet Deo. Et in isto tercio errore sunt singuli infideles, quia quantumcunque devoti fuerint adorando lacius quam oramus, quia cum adorant in-

Three forms of foolishness.

3. A: hoc deest. 7. DE: qui ante. 13. A: quin deest. 19. DE: confinium interitus. 21, 22. DE: quem quidem. 24. A: actum. 28. DE: se ad deest. 29. E in marg.: quod virgines (D:) dicuntur fatue propter tria. 30, 31. A: ad Deum — genere deest. 31. A: quia habent. 33. A: si deest. 34. DE: habet.

22. 'Michaelis'. Cf. EW. of Wyclif, pag. 382, 385.

fideliter illud quod non est adorandum vel false qualiter non est a fidelibus adorandum, ideo deest illis lux olei ut dampnandis. Et isto modo lux ad tempus deerit Apostolo, quando ex devocione erronea christianos ducebat vinctos Jerusalem cruciandos (ut patet Act. IX. et

Errors in belief.

Tim. I°). Et in isto capitulo timendum est esse multos nominetenus christianos in adoracione sacramentorum atque ymaginum propter defectum informacionis et ignoranciam prelatorum. Sicut enim Christus est *lignum plantatum secus decursus aquarum* ex quo solo fontaliter emanat oleum, sic est aer secundum animam et ignis secundum deitatem; quia (ut dicitur Hebreorum XII°, 19) *Deus noster ignis consumens est.* Ex ista itaque triplici natura emanat oleum cunctis fidelibus quod solum lucet inter alia olea devocionis.

The request of the foolish virgins.

Fatue autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostre extinguuntur. Ista autem peticio videtur esse dampnandorum in Christum non credencium communicacionis de lucente oleo imprecacio, quia tunc precipient omnes dampnandi, quia defectus olei manantis ex triplici natura in Christo (quod solum est lucidum) est cunctis prescitis causa damp | nacionis. Fol. 232b *Responsio virginum prudencium* insufficienciam olei ipsarum atque aliorum prescitorum formidans est notificacio incompossibilitatis iusticie prudencium cum iniustis; cum enim *vix iustus salvabitur* et quia isti stulti presciti possent vere credere (sed fatue) quod apud Deum sunt cuncta presencia et sic posset Deus de oleo predicto stultos facere comparticipes, ideo prudentes loquuntur fatuis derisorie sive ironice: *Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite pocius ad vendentes et emite vobis.* Concedi quidem debet virginibus hiis fatuis quod possunt cum prudentibus comparticipare de premio, sed tunc oportet quod in via mereantur secundum propriam iusticiam quod cum sit lapsum in preteritum, patet secundum quid impossibilitas ad merendum. Et tale meritum in via foret olei lucentis empcio, ideo

3. E in marg.: Devocionem erroneam habentes. 6. E in marg.: Nota bene. 11. DE: aer deest. 11. E: lux et ignis. 12. A: Hebreorum XII° deest; DE: XIII°. 14. A: licet. 17. E in marg.: Peticio Dei. 18. DE: dampnatorum. 20. E: dampnati; ib. DE: quod. 20, 21. A: defectus olim. 21. Recte: duplici. 23. E in marg.: Responsio. 25. D: compossibilitatis; A: in possibilitatis. 26. A: cum ibi. 27. A: quod fatue apud. 30. D in marg.: yronice. 31. A: sufficiant.

9. Psalm. I, 3. 26 I. Petri IV, 18. 30. Matth. XXV, 9.

quod prudentes virgines dixerunt fatuis: *Ite pocius ad vendentes et emite vobis*, videtur pocius alludere isti possibilitati simpliciter et impossibilitati secundum quid ex lapsu temporis sit intendere revolucionem in anima, considerando cursum huiusmodi veritatis, quam consulcionem icionis ad viandum in via, cum tam salvandi quam dampnandi satis agnoscent impossibilitatem huiusmodi icionis.

The shutting of the door;

Dum autem in consideracione sic *irent*, *venit sponsus* ad finale iudicium *et virgines que parate erant* cum lucente oleo *intraverunt cum Christo ad nupcias* consummatas, *et clausa est ianua*, quando precluditur prescitis possibilitas premiacionis finalis, licet habeant possibilitatem huiusmodi absolutam; quod autem posterius in ordine non in tempore veniunt sic virgines fatue et sic pulsant, signat quod vocati christiani posterius in ordine consideracionis de sua possibilitate veniendi ad patriam admirantur. Sed quia dicunt inaniter: *Domine, Domine*, et in tercio signo (quod correspondet amori Spiritus Sancti) deficiunt in via opere promerendo, ideo audiunt divinum responsum: *Amen, Amen, dico vobis nescio vos.* Quamvis autem Christus scivit illos esse, quia paravit eis dampnacionem perpetuam, nescivit tamen ipsos in via dignificare se ad premium in patria, nec scivit et per consequens ipsos esse de numero virginum prudencium salvandarum: *Vigilate itaque* et orate, *quia nescitis diem neque horam.* Debent ideo singuli christiani vigilare attencius, conformando se intencioni et ordini legis Christi et secundum illam intencionem orare obnixius, dum hic viant, quia duplici vice clausum est ostium, ut in hora mortis, quando Deus prius viantem impossibilitat ad postmodum promerendum, et in die finalis iudicii, quando universaliter clausa est magna ianua; extunc enim impossibilitatur quilibet prescitus, ne ulterius mereatur. Ideo debemus dato nobis tempore vigilare.

1. in the hour of death,

2. in the day of Judgement.

Can only those be saved who follow Christ's law?

Circa hoc evangelium dubitatur pro complecione dictorum in evangelio triplici precedente utrum solum

3. DE: possibilitati secundum. 6, 8. DE: racionis. 7. DE: cognoscunt. 9. DE: ita irent. 15. DE: veniunt in ordine. 16. DE: signant quidem. 18. Codd.: insaniter. 19. A: Domine et. 20. A: amari. 21. A: Amen deest. 30. DE: dum qui; ib. DE: secunda. 31. A: cum Deus. 35. A: ne ulterius. 35, 36. A: dato — tempore deest. 36. DE: attencius deest. 37. AE in marg.: Dubium; D in marg.: Dubitatur.

9. Matth. XXV, 10. 21. Matth. XXV, 12, 13.

repletus oleo legis Christi salvabitur. Et videtur quod non; quia tunc omnes privati ordines et adversantes Christi ordinacioni in sua ecclesia dampnarentur. Quod videtur nimis difficile, cum multi seculares devocionem habeant ad faciendum elemosinas tales perpetuas; multi eciam et magni de religionibus istis privatis habent devocionem rectissimam in istis ordinibus militandi: hereticum ergo foret vel donatum ab ordinibus istis auferre vel ipsos niti extinguere.

Anyone persevering in opposition to it must be damned.

Hic videtur mihi dicendum ex fide evangelii salvo semper iudicio meliori quod finaliter consummans in isto proposito de privatis ordinibus et de adversancia legi Christi indubie est dampnandus. Et sic ex fide evangelii est dubium concedendum; et movet me quoad primam partem fides Apostoli (I Cor. ultimo): *Si quis non amat dominum Jesum Christum, anathema sit.* Quomodo ergo amat dominum Jesum qui ordinacionem suam postponit et negligit, ordinacionem autem unius prepositi nimis errabilis fovet, amplectitur et defendit? Non dubito quin finiens in isto proposito sit reprobus ascribendus.

Foundation of orders etc. will not profit in the Judgement.

Ad primum argumentum dicitur quod vera conclusio subinfertur modificate ad illos qui Christi ordinacioni finaliter adversantur. Et quantum ad devociones secularium in fundacione talium possessionum et ordinum contra Christum, certum est quod nec eorum devocio nec elemosinatorum promericio valebit eis in die iudicii, quia non habent lucens oleum in suis lampadibus. Nam pagani plus accenduntur illis in suis tetris devocionibus, quia nostri vocati devoti, postquam obligaverunt se ad Christum, habent devocionem in mundana gloria, faciendo Christo contrarium, pagani vero habent devocionem accensiorem quoad Deum et minus expectantem retribucionem fame vel premii quoad mundum. Ideo timendum videtur quod illis dicetur in finali iudicio consummato: *Ite pocius ad vendentes et emite vobis* lucens oleum quod

1. A in marg.: 1. 3. A in marg.: a. 4. DE: donacionem. 5. A in marg.: b. 6. DE: magis. 7. A in marg.: c. 8. E: damnatum. 10. AE in marg.: Responsio. 13. DE: legis. 17. A: Jesum deest. 20. DE: Nec; ib. E: dubio; ib. A: preposito. 22. AE in marg.: Ad 1m. 23. E: modificata. 24. E in marg.: De fundacione elemosinarum perpetuarum. 24, 25. A: secularium in fundacione deest. 26. DE: earum. 29. D: in suis deest; ib. E in marg.: Nota. 30. DE: obligaverint. 34. DE: fame et. 36. A: et emite deest; ib. E: quid.

15. I. Cor. XVI, 22.

fit ex devocione recta secundum regulas Jesu Christi, quando enim Christus dicit Luce XIVº, 33: *Nisi quis renunciaverit omnibus que possidet,* | *non potest meus esse discipulus.* Talis patronus dicit econtra: Nisi quis totum patronatum meum possederit atque defenderit, non debet esse meus elemosinarius. Et sic de privatorum ordinum fundacionibus.

Fol. 232c

Sellers of oil are those who pretend falsely to give spiritual aid.

Dupliciter autem possunt intelligi talis olei venditores, vel illi seculares aut patroni qui vendunt devocionem in sequenti privato ordine propter premium temporale vel ille secte private que vendunt devocionem fundatoribus, asserentes infideliter quod habebunt tantum privatum spirituale suffragium post diem iudicii; et certum est quod nec isti nec illi tales venditores olei possunt tunc suos correlarios habentes tunc extinctas lampades adiuvare. Certa itaque est Christi religio in qua sequentes ordinacionis sue legem et perficientes eam finaliter in beatitudinem patrie inducuntur, alii autem clausa ianua excluduntur; et sic seminantur spissim venditores olei per discipulos Antichristi. Omnis enim papa vel episcopus, privatus ordo vel chullarius promittens infundabiliter laicis spirituale suffragium in quo erronee sunt devoti est iniustus venditor olei qui non poterit in finali iudicio suffragari.

Possibility of late repentance.

Et sic quoad secundum dictum est sepius quod stultum foret non habentem ad hoc revelacionem asserere quemquam fore dampnandum propter hoc quod in tali proposito vel ordine consummavit, cum in quantumcunque parvo tempore in suo exitu graciose reverti poterit ab errore.

Danger of error.

Tria tamen videntur mihi probabilia in hac parte, primo quod quicunque consummaverit in isto errore est dampnandus; secundo quod indisposicio criminis ex adversancia ordinacioni et legi Christi periculose continuatur in viantibus, cum vel malus vel difficilis sit illis exitus. Non enim credendum est quod Augustinus et ceteri sancti fuerunt cum istis privatis ordinibus desponsati. Et tercio videtur mihi (cum pars securior

1. D in marg.: Nota. 8. E in marg.: Vendentes oleum qui sunt. 8. A: sed dupliciter; ib. DE: potest. 15. E in marg.: collatores. 20. E in marg.: Nota. 21. DE: chullarius deest; recte: cucullarius. 25. A in marg.: Ad 2m; E in marg.: 2. 27. A: esse dampnandum. 28, 29. A: quocunque. 31. E in marg.: Nota hic tria. 32, 33, 38. AE in marg.: 1, 2, 3. 32. A: isto proposito. 33. A: criminis quam. 36. E in marg.: Vide attente.

atque facilior sit tenenda) quod fatuum foret cum istis privatis ordinibus desponsari. Nostri autem religiosi habent istas religiones adoptatas ut matres et earum possessiones ac ritus ultra naturales filios adoptatos. Quis enim vel episcopus non plus doleret pro perdicione suorum temporalium quam pro dampnacione perpetua subditorum? Nam effectus ostendit patule istam viam supposito de imprecato a multis quod quilibet episcopatus in Anglia dotacione temporalium privaretur. Quis ergo episcopus tunc contenderet circa episcopatum vel pocius acciperet hunc vel illum? Indubie contencio, preeleccio et differens acceptacio ostendunt patule quod plus dotacionem episcopatus diligunt quam personas. Et idem est iudicium de regulis ac observanciis ordinum privatorum.

Endowment should be put an end to.

Et quantum ad ultimum verbum, patet quod supposito errore in fundacione istorum ordinum, cum secundum Aristotelem error diucius continuatus plus deviat, elemosina foret radices istorum ordinum et principia ipsorum extinguere; et sic de dotacionibus quoad perpetuas elemosinas reges, alii seculares domini et heredes debent redditus et hereditates tales ad rectitudinem primevam convertere. Et quoad elemosinas, cartas vel tradiciones allegabiles in hac parte, vel deficiunt in errore Deo contrarie in radice vel ab ordinacione primeva secundum vitam contrariam dilabuntur. Securissimum itaque foret ordinacionem elemosinariam pure secundum legem Domini suscitare. Nec timendum sunt excommunicaciones vel exprobraciones frivole contra defendentes istam sentenciam fulminantem, quia contra Christum et eius apostolos qui observancias ceremoniarum legis veteris et alias novitates dampnaverant, pharisei attencius perstiterunt. Timendum ergo est secularibus ne duces ceci ex falsis principiis inducant ambos in foveam. Iniungatur ergo illis probacio racionabilitatis principii vel aliter defensio vel dotacio auferatur. Nichil enim apud Deum stulcius quam erroris ex diuturnitate defensio.

5. AE: prodicione. 11. A: quam illum. 16. A in marg.: Ad secundum. 20. DE: eorum extinguere; ib. DE: quo deest. 21. E: aut alii. 24. DE: in errore deest. 26. A: secundum vitam secundum; ib. A: dilatabuntur. 30. A: fulminate. 31. Codd.: quia; ib. DE: observanciis. 32. A: acucius.

SERMO LX.

Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Jesus. Marci ultimo (XVI°, 14).

Spiritual food of more importance than bodily.

Ante ascensionem valefaciens suis discipulis ipsos in fide et suo officio informavit. Apparuit autem illis recumbentibus ad notandum quod in opere maxime carnali debent de ipso recolere et plus ad pastum spiritus sui quam ad pastum corporalem attendere; ideo Christus (Matthei IV°, 4) in prima temptacione respondit diabolo: *non in solo pane vivit homo sed in omni verbo quod procedit ab ore Dei.* Pastus enim corporalis humanus non est utilis nisi de quanto disposuerit ad pastum anime, ideo Christus pastum huiusmodi postponebat. Non enim lego quod pavit populum pastu proprio nisi bis et in utroque licet miraculose satis communiter. Nam pascendo quinque millia famelicorum de quinque Fol. 232d panibus ordeaceis et paucis | pisciculis non lego quod pluribus ferculis illos pavit nec posuit eos ad mensam vel tabulam sed fecit eos discumbere super terras; de poculo autem non lego nisi de probabili foret aqua, et sic de aliis circumstanciis ad quas a mundanis in prandiis lautis attenditur. Et idem est iudicium de secundo convivio miraculoso Christi quo ex septem panibus et duobus piscibus remanentibus in utroque convivio post completum miraculum multis reliquiis fragmentorum (de quibus Marci VI° et VIII°). Cum enim tale prandium introductum est in penam peccati post lapsum et multa superflua gentilitas adinventa, inconveniens foret secundum servatum statum innocencie ad ista nimis attendere. Nam in statu innocencie non fuisset prandium paratum humano artificio, sed solum quod natura de terre fructibus hoc preparavit. Nec dubium quin isti undecim apostoli absente Scarioth iam suspenso satis communiter et honestis circumstanciis comedebant, sed sicut certum est quod prandebant secundum usum satis laudabilem, sic plus certum est quod propter causam notabilem illis recumbentibus Christus apparuit. Unde tercia causa

Cooking unknown in the state of innocence.

1. Hic sermo in codd. D et E deest; loco cuius sermones *Dixit Martha ad Jesum* et *Omne quod dat mihi pater* (quos Cod. Cambr. parte IV sub numm. 2 et 11 habet) hic invenies; ib. A in marg.: Sermo LX. 7. A: patum in cod. 29. Cod.: servatem.

1. Cf. Wyclif's Sermons, ed. by Arnold, I, pag. 360—362.

huius probabiliter estimatur, ut apostoli discant ex digestione corporalis cibarii ad digestionem spiritualis cibarii magis attendere. Sicut enim sunt tres digestiones in cibario corporali, sic sunt tres digestiones spirituales in cibacione anime (ut dictum est alibi).

The Apostles' want of belief.

Primo ergo Christus tamquam magister optimus exprobravit incredulitatem illorum et duriciam cordis, quia sicut Christus *quos amat arguit et castigat*, sic discipulum scole sue oportet primo credere; nam secundum Apostolum ad Hebreos . . . oportet *accedentem ad Deum credere, quia est et remunerator beatorum sit;* incredulitas autem que in actu consistit dampnabili est primitus arguenda et postmodum, inducta fide illi opposita, mollificari debet cordis duricia ex frequencia fidei actualis. Racio autem quare non poterunt negare incredulitatem predictam sibi infuisse, quia illis personis que viderant Christum resurrexisse a mortuis non crediderunt (ut patet de apostolis quoad Mariam Magdalene et de Thoma octavo die post resurreccionem Johannis XX°). Et sic creditur a probabili quod in ista fide resurreccionis omnes apostoli increpandi fuerant plus vel minus.

Christ's command to preach the gospel.

Premissa ergo ista exprobracione de principio doctrine apostolice iniungit eis secundo suum officium quod post ascensionem debent proficere: *Euntes*, inquit, *in mundum universum predicate evangelium omni creature;* contra quam precepcionem instant sophiste eius irracionabilitatem multipliciter arguentes; quomodo (inquiunt) possunt apostoli ire in mundum universum, cum non possunt totam habitabilem peragrare, et iterum quomodo foret omni creature evangelium predicandum, cum nec irracionabiles creature fuerant capaces sensus evangelici nec cuncti homines nec apostoli fecerunt, sed ex facto apostolorum potest elici verborum Christi sentencia. Intendebat enim Christus quod sui apostoli non forent ad gentem iudaicam post eius ascensionem singulariter coartati; perante quidem Matthei X°, 5 Christus precepit suis apostolis *in viam gencium ne abieritis et in civitates Samaritanorum ne intraveritis* (ut exponitur Sermone LVII°), ubi certum est quod Christus non iniungit istis apostolis quod in viam gencium nunquam intrent, quia tunc foret

Senseless cavils as to the universality of preaching.

Christ was taking off a prohibition.

10. A: Hebreos seq. lacuna.

8. Heb. XII, 6. Apoc. III, 19. 10. Heb. XI, 6. 24. Marci XVI, 15.

sibi ipsi contrarius, sed quod non intrent ante Christi resurreccionem et Judeorum capacium exortacionem; et sic modificande sunt negaciones et generales locuciones secundum quod congruit sentencie processus. Christus ergo quando precepit apostolis ire in mundum universum excludit precisionem ad limitacionem gentis iudaice et limitavit generalitatem quoad gentilem populum convertendum, sic quod ubicunque eos spiritus duxerit, liceat eis et debeat instancius predicare.

Moreover the whole world has profited by their preaching.

Alii autem qui subtilius considerant istam materiam capiunt tamquam naturale principium quod quicquid causa secunda fecerit virtute vel iuvamine cause prioris, ista causa prior secundarie facit idem. Secundo supponunt quod, sicut non est aliqua persona mundi quin melioretur per meritum Christi, sic non est alia pars terre habitabilis quin vel sit melior vel minus mala per evangelizacionem apostolorum qui Christi fuerant adiutores. Istis suppositis dicunt quod apostoli secundum aliquem modum essendi fuerunt in tota habitabili et qualibet eius parte. Sic enim dicitur res esse ubi est operacionis efficacia, et sic dupliciter tollitur prior instancia. Et sic intelligit illud Psalmi XVIII°, 5: *In omnem terram exivit sonus eorum et in finem orbis terre verba eorum.* Nam sonus et verba in que proruperunt fideles fuerunt verba apostolica, et ubicunque per sonum evangelicum fuit melioracio partis terre et illa melio-

Fol. 233a racio | usque ad centrum mundi extenditur.

Every creature means mankind.

Quoad secundum obiectum sophisticum dicit beatus Gregorius quod *homo habet racionem cuiuslibet creature, cum habet esse cum lapidibus, sentire cum bestiis, et intelligere cum angelis.* Et sic mandantur apostoli predicare omni hominum generi quod est genus cuiuslibet creature, et ita fuit distribucio non pro singulis generum sed pro generibus singulorum. Alii autem supposita ista sentencia subtilius considerant ista verba.

Cum enim homo sit duarum naturarum utraque, scilicet tam corpus quam anima, in ipso includitur genus cuiuslibet creature; cum enim secundum Augustinum omnis creatura sit substancia et non est substancia nisi materialis vel immaterialis, patet conclusio. Nam

7. A: gentilitatem. 32. quod twice.

29. S. Gregorii. In Ev. lib. II Hom. XXIX. Opp. tom. I, 1569, 1570. S. Aug. Opp. III, 1, 434 (?).

materialis substancia non variatur nisi formis que sunt accidentales materiali essencie, ut homo qui est prima nunc est una species corporis et nunc alia secundum quod illa materialis essencia variatur. Spiritus autem qui est anima humana est genus creature cuiuslibet spiritualis.

All priests are bidden to preach.

Sed notari debet moralibus quomodo cunctis discipulis et in ipsis cunctis presbyteris iniungitur officium predicandi, annectitur materia vel quid debeant predicare et limitatur auditorium cui indifferenter debeant predicare; nam quoad primum in lege Christi non fundabitur quod clerus ex instinctu Dei motus per iurisdicciones humanas foret ab isto opere prepeditus. Quoad secundum patet quod predicatores non debent predicare fictas fabulas, se ipsos vel suos honores aut commoda temporalia. Et quoad tercium patet quod evangelizantes non debent predicare singulariter populo de quo sperant lucrum huiusmodi sed indifferenter evangelium omni creature; sed hodie totus iste ordo evangelii per diabolum est eversus.

Command to baptize.

In tercia parte evangelii docetur fructus huius officii et per que signa huius eius rectitudo poterit declarari: *Qui*, inquit, *crediderit et baptizatus fuerit salvus erit; qui vero non crediderit condempnabitur.* Nam fide credere fuit semper necessarium cuilibet viatori si salvari debeat, et cum tota fides necessario colligitur in media parte simboli credendo in dominum Jesum Christum, patet quod illa fides que est evangelium est necessarius predicanda. Quamvis autem predicator non per se fidem faciat, sed Christus intus operans, verumptamen recte predicans est Christi organum cum quo fidem evangelii Christus sepius operatur, quia iuxta Apostolum (ad Rom. X°, 17) *Christi fides ex auditu.* Nam summe Sapiens non ordinaret ad publicandam fidem istud officium, nisi specialiter sibi assisteret, finem quem ordinat adimplendo. Unde Matthei X°, 20 elidendo predicatoris superbiam et confortando eorum diffidenciam Christus sic loquitur: *Non enim vos estis qui loquimini sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

Predicacioni autem oportet baptizacionem adiungere, cum per hoc memoria passionis et mortis Christi devocius memoratur et ideo baptismus fluminis a Christo

33. X°, 17 deest in cod. 35. nisi deest.

precipitur. Nam Matthei ultimo Christus precipit ad sensum expositum: *Ite docete omnes gentes, baptizantes eos.* Baptismus autem flaminis est absolute necessarius salvandis, ideo dicit evangelium conversive quod *credens et baptizatus salvabitur* et quod quicunque *qui semper fuerit non credens condempnabitur.* Cum ergo talis salvacio sit bonum optimum, quia finis ultimus est eligibilis viatori et dampnacio sit finis pessimus maxime sibi horribilis, patet excellencia fructus huius officii. Quicunque autem sacerdos aliquem gradum habuerit caritatis debet principaliter officio isti intendere, quia aliter nec Christum nec se ipsum diligit nec regulariter proximum ut se ipsum. Cum enim quilibet necessitatur affectare suam beatitudinem et debet diligere regulariter proximum ut se ipsum, debet affectare quod proximus sit beatus. Et cum non potest esse beatus nisi recte crediderit, debet hoc antecedens appetere. Sed quomodo ipsum appeteret, si habet a Christo hoc iniunctum officium et tamen segniter dimittit evangelium. Et non dubium quin impedientes cursum huiusmodi verbi Dei sunt Christi et ecclesie notorie proditores.

Baptism of the Spirit needful to salvation.

Quinque autem sunt signa quibus discerni poterit in effectu rectitudo huius officii predicandi: *In nomine Christi demonia eicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent et si mortiferum quid biberint non eis nocebit, super egros manus imponent et bene habebunt.* Ista autem quinque tam in predicatoribus quam fidelibus quibus predicatum est in ecclesia primitiva longe aliter verificata sunt quam verificantur in populo consequenter, tum quia tunc necessariora erant miracula, tum eciam quia tam in predicantibus quam populo tunc fides et devocio fuit maior. Oportet tamen hec quinque verificari ad sensum aliquem in quolibet fideli cui sunt ista necessaria requisita. Tunc enim fidelis *demonia eiciet* a se ipso, quando se purget a crimine; cum enim quelibet species criminis habet unum diabolum assistentem, sic Fol. 233b quod alius sit spiritus superbie, alius | luxurie et sic de multis mediis, patet quod homo purgando se a tali crimine expellit diabolum, et hoc videtur esse primum officium fidei christiane.

Five signs of true preaching.

They are still present in their spiritual sense.

1. Casting out devils.

Secundo *linguis loquentur novis,* quia necesse est quod sic expulsis demoniis communicativa caritas in-

2. Speaking with tongues.

2. Matth. XXVIII, 19. 4. Marci XVI, 16. 23. ib. 17, 18.

ducatur, et cum illa novam facit quamcunque partem sui subiecti, patet quod corrupto homine veteri ex vi caritatis, ubi prius solebat loqui scurilia atque ludicria, iam loquitur evangelica caritatis Christi inductiva.

3. Taking up serpents.

Sed tercio, cum habitus vel disposicio ad peccatum infideles amplectitur tamquam serpens, sic credens atque purgatus *tollit serpentes* qui possent sibi occasio iterum ad peccandum; qui enim non removet virtutis obstaculum et movens tam patule ad peccandum non est vere penitens vel contritus; quomodo ergo eiecit dictum demonium?

4. Drinking deadly things.

Quarto talis vere purgatus *etsi biberit quid mortiferum*, hoc est, licet fecerit malum opus de genere vel ad malum peccati sensualitati consenserit, *non ei nocebit*, quia ex firmitate fidei et prius radicatis vinculis caritatis vel omnino hoc faciet servata intencionis rectitudine vel statim de facto preterito et tunc quoad mortem spiritualem anime vel dampnacionem perpetuam non nocebit.

5. Laying hands upon the sick.

Sed quinto *super egros* talis fidelis *manus imponit* quando opera meritoria pro salute fidelium operatur. Constat quidem ex logica evangelii quod manus hominis sunt eius operaciones vel opera (ut patet Sermone ....) Quando ergo talis purgatus meretur aliis spiritualiter infirmis, tunc imponit manus operum super egros, et tunc patet effectualiter quod proximis multum prosit. Unde evidens est quod tam prelati quam alii in fide deficiunt, quia fructus meriti suorum operum non effectualiter ad proximos se extendit. Si enim forent in fide et caritate ut olim, non dubium quin proximis amplius mererentur. Sed cum caritas *non querit propria*, non mirum si eorum inordinata dileccio coartatur. Incarcerata quidem dileccio parum prodest.

Christ's ascension.

Et dominus quidem Jesus postquam locutus est eis assumptus est in celum et sedet a dextris Dei patris. Ista autem verba darent fidem cunctis Christi fidelibus ad specialiter notandum hoc evangelium, primo quia magister optimus in verbo ultimo valefaciens suis caris discipulis porrigeret illis verba salubria et notanda;

7. occasio scil. esse. 10. Cod.: ergo quomodo ergo. 14. Noce in cod. 25. Manus twice.

34. Marci XVI, 19.

secundo quia Christus post communicacionem istorum verborum quia bene dixerat, assumptus est in celum et perpetuo quiescit in bonis Dei pocioribus quod confirmat evidencius Christi verba.

Sed tercia confirmacio Christi sentencie est quod apostoli in quibus lucebant tot miracula ex isto mandato Christi profecti sunt, non incarcerati in claustro ut timidi vel latrones, sed predicaverunt ubique, ubi sint vocati Christi consonum tota Trinitate cooperante et sermones suos confirmante sequentibus signis.

Local (ecclesiastical) jurisdictions should be abolished.

Circa hoc evangelium dubitatur utrum expedicius foret ecclesie quod iurisdicciones forent communes, ut sentenciat hoc evangelium quam ex certis evangelicis forent, ut multo proprie limitate. Sed ego non dubito quin melius foret secundum evangelium Christi quod cuncta foret communia. Sed hinc oporteret dotaciones civiles dimittere et ubicunque flatus Spiritus Sancti pulsaverit ad plus edificandum ecclesiam illuc tendere, et per consequens dictum Apostoli quod *non habemus hic manentem civitatem sed futuram inquirimus* devote recolere. Sed scio quod proprietas caritati contraria ad tantum infecerat legem Christi quod impossibile est cum isto reti diaboli hanc sentenciam evangelicam suscitare. Et moveret ad veritatem dubii concedendam quod Christus omnisciens mandat suis apostolis et in illis cunctis Christi sacerdotibus ire indifferenter in mundum quoad iurisdicciones huiusmodi et evangelium predicare. Cum ergo nec in Christo nec in apostolis patet revocacio precepti tam autentici atque gravis, patet malediccio Christi in eos qui violant hoc mandatum.

Priests should be allowed to preach freely.

Item, excommunicati sunt qui tollunt veras libertates ecclesie, sed vera libertas est quod quicunque sacerdotes quos Deus moverit possunt libere taliter predicare; ergo illam libertatem tollentes incurrunt excommunicacionem horribilem apud Christum. Talem ergo excommunicacionem timerent fideles et non excommunicaciones inventas humanitus pro diviciis ac lucris temporalibus et mundanis privilegiis roborandis. Per hoc enim ecclesia foret libera iusticie, ubi iam libera est peccato.

11. A in marg.: Dubium. 13. sentenciat; sot (w) in cod. 14. A in marg.: Responsio. 22, 23. isti reti in cod. 24. in marg.: 1. 31. in marg.: 2.

19. Heb. XIII, 14.

To prohibit preaching is to prevent the influence of the Spirit.

Item, cum ex ordinacione divina contingeret prius incognitos plus gratis prodesse ecclesie quam ille minister nec residens, idem foret quemcunque satrapam hoc vetare et instinctum Spiritus Sancti extinguere. Et quantum ad periculum cavendum est de discolis, possent facilius quam modo tam de fratribus quam aliis precaveri. Servetur (inquam) regula Apostoli quod *qui non laboret non manducet;* et quod *laborans de alimentis et tegumentis* sine superfluo *sit contentus*, et tunc curreret | mandatum Christi in ecclesia primitiva, sed quomodo cum isto titulo daretur tota elemosina parochie uni superflue residenti; sicut ergo veritates evangelice sic fraudes diaboli sunt connexe, et qui offendit in unam ordinacionem Christi indubie offendit in singulas, in totum evangelium et in quamlibet partem legis Dei. Nec oportet respondere instanciis quibus arguitur quod tot sancti per tantum temporis hoc servarunt, quia iustificetur primo fundamentum secundum legem Christi qui est fundamentum fidei et hinc ulterius procedatur.

Fol. 233c

Four kinds of laying on of hands.

Quidam autem notant quatuor manuum imposiciones corporeas ex scriptura; prima fuit in morborum curacione (Marci ultimo); secunda in baptizatorum confirmacione (Act. VIII°, 17: *Tunc imponebant manus super illos*); tercia in ministrorum ecclesie ordinacione (II Timothei I°, 6: *resuscites graciam etc.*); quarta in principis eleccione (Num. XXVII°, 18: *Tolle Josue filium Nun et pone super illum etc.*). De istis autem quatuor prelati nostri solam quartam eligunt, dimissa prima et duabus sequentibus, nec manus imponunt in suos discipulos quos confirmant, ut Spiritum Sanctum accipiant (ut patet notorie); ex affectu autem misticant istam manuum imposicionem quadruplicem quomodo morales imponunt manus super egros spiritualiter ut salventur a vicio quadruplici cardinali.

12. Codd.: Sicut ergo veritates residenti, sicut ergo veritates evangelice.

7. 2. Thess. III, 10. 8. I. Tim. VI, 8. 14. Jac. II, 10: *offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

SERMO LXI.

(Sermon. Mixt. Nro 1.)

Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus. Joh. VI°, 56.

The truth as to the Eucharist

The bread is the body of Christ truly and really;

Hoc evangelium alludit fundacioni et sensui sacramenti eukaristie, ubi primo oportet fidelem attendere veritatem. Veritas quidem est quod panis quem dominus Jesus in cena sumpsit in manibus, benedixit et fregit deditque discipulis ad manducandum fuit factus vere et realiter corpus Christi. Dicit enim Veritas que mentiri non potest de illo pane: *Hoc est corpus meum*, et de illo vino vel calice: *Hic est sanguis meus.* Cum ergo non licet fideli falsificare verbum Christi in minimo, patet quod oportet fidelem concedere panem illum esse vere et realiter corpus Christi et ex vi conversionis illud quod in natura sua est corpus Christi esse vere et realiter panem illum. Et ista est sentencia Jeronimi in epistola ad Helbidiam qui indubie plus scivit de sensu evangelii quam omnes secte moderne noviter introducte. *Nos*, inquit, *audiamus panem quem fregit Dominus deditque discipulis ad manducandum corpus esse domini Salvatoris, ipso dicente: Hoc est corpus meum.* Ubi patet quod verus panis demonstratur pro nomine, licet quidam moderni heretici contradicant sed hereticare beatum Jeronymum in sensu evangelii foret opus nimium ydiotis.

but figuratively and sacramentally.

Quo supposito patet quod vel oportet falsificare verbum sacramentale Domini vel concedere panem illum quem sumpsit in manibus esse vere et realiter sed figurative et sacramentaliter corpus Christi. Et hinc Augustinus III° De Doctrina Christiana dicit quod hec locucio: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis* est figurativa; et hoc movit eum in epistola XIV ad Bonifacium prudenter asserere quod panis ille sit aliquo modo corpus Christi non ydemptice, individue vel naturaliter sed figurative et sacramentaliter. Et hinc

Evidence from the office of the Mass.

1. In codd. D et E hic sermo in Serm. Mixt. invenitur; in sec. parte deest; ib. A in marg.: Sermo 61. De sacramento altaris. 4. Codd. XVI°. 5. E in marg.: De corpore Christi et eius sanguine. 15. DE: id. 17. ADE in marg.: Jeronymus. 25. D: minimum; A: nimirum; E: dyabolicum i. m. 28. DE: verum. 30. ADE in marg.: Augustinus. 34. AE: indue. 35. A in marg.: 1.

11. Matth. XXVI, 26, 28. 17. S. Hieronymi Ep. ad Hedibiam Opp. vol. I, 824. Cf. et Trialogum, pag. 250, 254. 30. S. Aug. Opp. tom. III, pag. 52. 32. S. Aug. Opp. tom. II, Ep. XCVIII, 9.

orat ecclesia in canone misse quod hec oblacio que est panis et vinum fiat nobis corpus et sanguis domini nostri Jesu Christi. Et in secreta medie misse Natalis Domini orat ecclesia ut, *sicut homo genitus idem refulsit Deus, sic hec terrena substancia conferat nobis quod divinum est.* Et in secreta Quatuor temporum in Septembri laudat ecclesia Deum nostrum in hoc quod *de hiis fructibus terre sacramenta sua constare voluit.*

Force of this evidence.

Ex quorum primo patet, cum ecclesia orat legitime ut panis et vinum fiant corpus Christi et sanguis quod illa realiter possunt esse; ex secunda oracione ecclesie patet quod illa terrena substancia, cum non nobis conferret divinam substanciam, antequam fuerit consecrata, simul erit terrena substancia et corpus Christi; et ex tercia patet, cum sacramentum istud constat ex terre fructibus scilicet ex uvis et frumento, quod dum est sacramentum constat ex illis, quod non potest sane construi nisi illud sacramentum panis et vinum fuerit in natura.

Friars and other sects say that the host is nothing: a bundle of accidents without subject.

Multa sunt dicta similia sanctorum de millenario Christi que hic non expedit recitare. Quomodo ergo secte heretice introducte tam infundabiliter hereticarent istam antiquam sentenciam ecclesie christiane? Et quia tota difficultas consistit circa quiditatem istius hostie, ideo laboravi per annos plurimos ad querendum a fratribus, monachis et aliis de religione privata quid in natura sua ponunt hostiam consecratam, et in fine dixerunt mihi et defenderunt patule quod illa hostia fuit nichil; cuius declaracio fuit quod hec hostia fuit aggre- Fol.
gacio accidencium que non sunt in aliquo uno genere 233d
sine substancia subiectante. Et fundant se nec super auctoritate nec super racione, sed super Innocencio III° et super testibus mendacibus pro millenario, quo satanas est solutus. Sed prior ecclesia Romana cui magis debemus credere decrevit sub Nycholao II° tempore Berengarii

3. DE: secreto; ib. A in marg.: 2; D in marg.: Cave magnam decepcionem in illo secreto, quia illud legitur ante consecracionem post offertorium; male ipsum adducit et seductorie. 6. A in marg.: 3. 9. A in marg.: a. 12. A in marg.: b. 12, 13. DE: confert. 14. DE: Domini; ib. A in marg.: c. 15. DE: patet quod. 22. A: Et deest; ib. E in marg.: Monachorum sentencia al. man. 24. E in marg.: Nota. 34. E in marg.: Berengarii sentencia.

1. Sarum Breviary: Quam oblationem tu Deus omnipotens in omnibus quaesumus benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris: ut nobis corpus et sanguis fiat delectissimi Filii tui, Domini nostri Jesu Christi. 32/3. De solucione satanae cf. Pol. Works, pag. 623, Trialog. 153, 240, 249, 250, 262. E.W. ed. Matthew, pag. 498. Lechler I, 594.

nostram sentenciam (ut patet De Consecracione dist. II^a, cap. *Ego Berengarius*); et verisimile est quod ille papa cum suis cardinalibus plus scivit de fide catholica quoad eukaristiam quam dictus Innocencius et omnes pape vel cardinales qui posterius sunt secuti; multi enim erant ydiote quoad fidem scripture. Nec est credendum eorum aliquibus, nisi de quanto racione se fulciunt vel scriptura.

Meaning of the words in the gospel.

Supposita autem ista veritate fidei scripture, videndum est particulatim quid verba huius evangelii fideli signant. Pro quo primo notandum est quod prima verba possunt habere duplicem sensum satis catholicum, primo intelligendo de sacramento panis et vini, quod est sacramentaliter non ydemptice caro Christi et sanguis, est vere cibus et potus non spiritualis sed corporalis secundum naturam suam propriam, sed spiritualis et non carnalis secundum esse quod habet virtute verborum Domini, sed secundum alium sensum quem credo evangelicum magis intendere, quod caro Christi et sanguis suus in natura sua sunt vere potus et cibus anime, cum sint obiectum in cuius consideracione et delectacione anima fidelis pascitur et potatur.

Two kinds of spiritual eating.

Est enim secundum distinccionem famosam duplex comestio, scilicet corporalis et spiritualis; spiritualis iterum duplex, scilicet mala qualis in est detractoribus iuxta illud (Joh. II°, 17): *Zelus domus tue comedit me;* et bona qualis inest obiectum suum pie recolentibus. Et sic Christus dicitur membra sua spiritualiter comedere iuxta illud (Johannis IV°, 32): *Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis*, et membra Christi Christum comedunt, memorando ipsum devocius (quod sepius fit) in eukaristiam assumendo. Sed obstante causa racionabili assumpcionis huius sacramenti: *Crede*, inquit Augustinus, *fide formata et manducasti.* Nec dubium quin sepe contingit hominem non cibatum sacramentaliter verius manducare hoc corpus (ut patuit de Baptista). Et sequitur in evangelio alia conclusio: *Qui*, inquit, *manducat meam carnem et bibit meum sanguinem*

1. A: nostram et. 7. A: fulcerunt. 11. DE: verba deest; ib. E in marg.: Sentencia litere. 19. A: sua deest. 20. A: fu^t = fuit pro sunt. 23. E in marg.: Spiritualis comestio. 27. E in marg.: Cristus sua membra comedit et econverso. 30. A: comederunt. 32, 33. A in marg.: Augustinus.

2. Decreti tertia pars, De Consecratione dist. II, cap. XLII. Cf. Trialogum, pag. 249. 32. S. Augustini In Joh. Ev. cap. VI, tract. XXV. Opp. tom. III, 2, pag. 490. 37. Joh. VI, 57.

in me manet et ego in illo. Ista autem conclusio explanat correlarie quid est spiritualiter manducare: cum enim anima ibi sit ubi afficitur, patet quod recipiendo de hiis partibus Christi devotam memoriam secundum tres ordines spiritualis digestionis in homine interiori sic devote recolens manet in Christo, cum suus spiritus qui est tota personalitas sua manet in ipso. Nec dubium quin econtra Christus manet secundum divinitatem in illo et per graciam; et secundum humanitatem manet in illo secundum esse spirituale ad edificacionem anime sic amantis.

How Christ eats His members and they Him.

Explanat autem Christus clarius istam sentenciam: *Sicut*, inquit, *misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me et ipse vivet propter me.* In ista similitudine docetur dupliciter quomodo causa originat suum causatum. Constat quidem ex fide quod pater prior nato suo origine eternaliter causat eum, non facit, licet faciat ipsum esse hominem vel eius humanitatem. Et correspondenter sicut Pater eternaliter causat Filium et non facit eum divinitus sed facit eum humanitus, sic Christus causat continue pure hominem sed non facit eum continue esse hominem, licet probabiliter dici possit quod non continue facit animam sed facit continue ipsum corpus, quia est continue in faciendo, vel noviter pro tempore viacionis partes corporis sed non partes creati spiritus, quamvis ad sensum equivocum dicatur quod Deus semper facit quaslibet creaturas. Vult ergo dicere quod sicut Pater continue causat Filium et sic Filius sit eternaliter propter Patrem, sic qui rite manducat Filium vivit perpetuo propter ipsum. Unde notandum est diligenter quod Christus comedit membra sua et ipsa illum secundum disparem racionem; Christus enim comedit membra sua assimulando illa sibi, ut perpetuo in ecclesia sua cum corpore sint beata ad similitudinem qua homo comedit cibarium imperfeccius comedente. Sed membra Christi Christum comedunt, ut sibi spiritualiter similentur. Et sic quanta est diversitas inter convertentem cibum ad sui naturam et cibum conversum ad naturam edentis, tanta est

1. E in marg.: Specialiter manducare. 3. A: vere sit. 5. A: hominis. 8, 9. A: secundum — manet deest. 14. A: vivit. 15. A: tripliciter. 25. A: vel deest; ib. DE: viacionis deest. 28. A: ergo deest. 31. D in marg.: In marg. Nota bene; E in marg.: Christus comedit membra sua. 32—34. A: et — sua deest. 37. DE: simulantur.

13. Joh. VI, 58.

diversitas inter comestionem qua Christus comedit membra sua et comestionem qua membra ipsum comedunt. Sed sicut homo non proprie comedit cibum indigestibilem, sic presciti nec Christum comedunt nec ipse illos, sed tamquam superflua et indigestibilia mittit foras, et sic intelligitur oracio Christi pro sua ecclesia Joh. XVII°, 21, quando oravit quod, *sicut ipse et Pater sunt unum* corpus quoad indivisibilem substanciam, sic membra sua sint unum corpus quoad inseparacionem ecclesie triumphantis.

This is not so with the reprobate.

Unde istam diversitatem Christus explicans ponit quomodo ipse et alia dicuntur panes equivoce. | *Hic*, inquit, *est panis qui de celo descendit, non sicut patres vestri manducaverunt Manna in deserto et mortui sunt.* Constat quidem quod duplex est panis, scilicet panis qui de celo descendit et panis qui ex fructibus terre ascendit sive producitur. Primus panis potest intelligi dupliciter, vel pro verbo Dei temporaliter incarnato vel pro cibo illo qui Manna vel Manhu dicitur; quo patres miraculose in lege veteri sunt cibati (ut patet Numeri XXI). Et quante distant isti panes in natura, tante panis eukaristie et panis qui est substancialiter corpus Christi differunt in natura, licet in lege gracie ad unitatem suppositalem aliquo modo tendatur, cum panis sacramentalis constans ex terre fructibus sit idem in numero cum corpore Christi sacramentaliter, non naturaliter. Christus autem quoad naturam suam potest mistice dici panis, et sicut delectacio in Manna variabatur secundum gradus affeccionum comedencium (ut patet Sap. XVI°), sic panis qui est Christus in delectacione et profectu ipsum comedencium variatur. Et sicut edencium Manna aliqui dicebant *Anima nostra nauseat super cibo isto levissimo,* sicut edencium panem sacramentalem quidam ad sui inproperium recipiunt et manducant dicente Apostolo 1. Cor. XI°, 29: *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit.*

Fol. 234[a]

Christ's explanation of the different meanings of bread.

Et patet quod tam panis qui est substancialiter corpus Christi quam panis qui est sacramentaliter corpus Christi habet istam efficaciam quoad perfecte et spiritualiter

Efficacy of the bread which is the body of Christ.

4. E in marg.: presciti al. man. 9. DE: corpus deest. 15. E in marg.: Nota bene. 26. E in marg.: Panis sacramentalis est idem numero cum corpore Christi. 34. DE: properium.

12. Joh. VI, 59. 32. Num. XXI, 5.

comedentem quod ipsum in perpetua beatitudine vivificat nunquam spiritualiter moriturum. Sed patres in lege veteri qui hoc Manna comederant dupliciter sunt mortui in deserto; et patet excellencia tam corporis Christi quam eukaristie super Manna. Ideo dicit evangelium: *Qui manducat hunc panem* usque ad assimilacionem perfectam *vivet in eternum*. Et patet quod quantum differt celum a terra, tantum differt manducare panem sacramentalem spiritualiter et manducare ipsum corporaliter. Stat enim suem vel soricem manducare ipsum carnaliter, sed non possunt manducare spiritualiter, cum non habent fidem vel animum quo manducent. Stat enim distantem per quotquot milliaria efficacius spiritualiter edere istum panem, quam recipientem ipsum corporaliter, sed cum fide et devocione anime plus remissa. Et propter istam equivocacionem tam spissim seminatam in hoc evangelio *multi discipulorum* qui ipsam non intellexerant *abierunt retrorsum*, et specialiter qui nec panem illum nec eius comestionem spiritualiter intelligebant sed carnaliter modo quo intelligunt ydiote.

This efficacy depends on the faith of the recipient.

Circa hoc evangelium dubitatur utrum ex fide sit christiani cognoscere quid in natura sua sit hoc venerabile sacramentum. Et videtur quod sic, quia secte novelle impugnantes fideles, dicentes quod hoc sacramentum in natura sua sit panis usualis, qualem Christus accepit in manibus (ut supra dictum est) usum tocius ecclesie ante solucionem dyaboli consentire, ipsi (inquam) in hoc imponunt heresim hoc asserentibus, et per consequens debent concedere sentenciam illorum esse hereticam et sentenciam oppositam esse catholicam, et sic foret de fide ecclesie concedendum quod illa hostia non sit panis.

The true nature of the eucharist is a matter of faith.

Item, secundum nos contrarium opinantes est de fide evangelii credere, quod Christus cepit panem in manibus quem benedixit et fregit et ipsum fecit esse quodammodo corpus suum, quod nullo modo foret verum nisi verus panis naturaliter foret sacramentaliter corpus

Evidence of the Corpus Christi hymn.

6. A: quod qui. 10. A: suem vel soricem deest; ad vocem soricem ib. D in marg.: id est murem. 19. DE: quia. 21. AE in marg.: Dubium; D in marg.: Questio. 22. Codd.: christianum. 26. AE in marg.: 1. 30. DE: et deest; ib. A: esse catholicam deest. 33. AE in marg.: 2; D in marg.: Fides eukaristie. 36. A: et nullo. 36, 37. A: verum — foret deest.

6. Joh. XII, 59.

Christi. Ergo hoc est de fide. Unde in ympno huius servicii decrevit recenter ecclesia sic cantari:

Verbum caro panem verum
Verbo carnem efficit:
Fitque sanguis Christi merum
Et si sensus deficit.

Sed non foret probabile quod ecclesia doceret sic fideles canere nisi panis verus fiat veraciter caro Christi; ergo secundum sensum ecclesie hoc est credendum catholice tamquam fides; aliter enim errarent tam ecclesia quam doctores de millenario Christi qui sic esse credendum docuerat.

Importance of the question.

Item, cum altera pars istius contradiccionis sit vera atque catholica, non dubium quin sit fides saltem implicite credenda; sed quomodo credendi forent alii articuli fidei a christianis explicite et non iste, cum ecclesia nostra hoc sacramentum veneratur cotidie et ipsum accipiat tamquam verum corpus Christi, colat et adoret (ut patet de communi fide populi laicalis). Vel ergo clerus ipsos doceret credere in isto fideliter vel errorem sue fidei impugnaret. Cum ergo secte novelle que dicunt panem non remanere tacent in isto, videtur ipsos isti fidei communis populi consentire vel infideliter reticere. In isto puncto non dubium quin altera istarum parcium contradiccionis sit de substancia fidei, et per consequens, altera pars opposite credencium in ista materia est manifeste heretica. Defendit enim pertinacius dogma falsum scripture sacre contrarium; quod proprium est heretico. Apostolus enim qui sensum suum accepit a Domino in hac parte vocat hoc sacramentum regulariter *panem*, sicut et | vocat implicite vel explicite quadruplex evangelium. Nec dubium quin Apostolus I Cor. X° et XI° intelligit de vero pane qui non est naturaliter corpus Christi. Aliter enim impertinenter diceret 1 Cor. X°, 16 de hoc sacramento: *Panem quem frangimus, nonne communicacio corporis Domini est?* Et ita videtur mihi quod quecunque pars negans hoc

Our opponents are heretical.

Fol. 234b

13. AE in marg.: 3. 16. A: iste deest. 17, 18. A: ut ipsum. 19. A: adorat. 20. A: crederet credere. 24. A: non dubium deest; ib. E in marg.: Determinacio dubii. 29. E in marg.: Paulus. 32. A in marg.: De sacramento altaris. 35. A: doceret. 37. E in marg. al. man.: Monachos esse hereticos.

3. This verse comes from the hymn Pange lingua, which is in the service for Corpus Christi day. As to the word 'recenter' l. 2 see Walsingham I, 153.

sacramentum esse verum panem qui offerebatur ante consecracionem, et defendit pertinaciter partem suam, est manifeste heretica.

Friars slow to say what the host is.

Ideo communicando cum fratribus non confero illis communiter quamquam elemosinam nisi dixerint mihi quid in natura sua sit hoc sacramentum quod consecrant. Et reperi multos in fide sua dyabolica variare, sic quod vix duos reperi in eandem sentenciam consentire. Sed modo dicunt concorditer multi et magni eorum quod hoc sacramentum nichil sit, nec album nec durum nec rotundum et sic de aliis denominacionibus qualitatum, sed est albedo, duricies, rotunditas et sic de aliis generibus accidencium aggregatis, et ita dicunt illud nichil esse nec posse esse corpus Christi nec esse ab aliquo adorandum: venerari tamen debet propter hoc quod corpus Christi spiritualiter est in illo. Applicans autem istam materiam ad punctum difficultatis sepe dico quod non queritur quid sit ibi, quia scio quod est ibi tota Trinitas, que est longe melior corpore Christi vel alia creatura. Sed totam difficultatem applico ad hunc punctum quid sit hoc sensibile sacramentum, quod sacerdos sic tractat et populus sic honorat. Nec video quod propter hoc quod corpus Christi est in illo, licet ipsum sit infinitum imperfeccius quam aliqua materialis substancia, quod ipsum sit taliter venerandum. Nam secundum heresim illorum quelibet materialis substancia est ipso perfeccius; et quantum ad illud quod in ipso existit quelibet creata substancia habet in se eque perfectam rem sicut hoc sacramentum. Et sic videtur mihi quod totus mundus secundum quamlibet eius partem sit eque venerandus genuflexione, manuum elevacione et capitis inclinacione, sicut populus honorat hoc venerabile sacramentum, quia tam continens quam contentum est tam approbatum apud Deum.

They agree now to say it is a bundle of accidents, in which Christ is.

They are not asked what is there, but what it is.

That Christ's body is there does not make the host more venerable.

Nec dicetur quod habitudo verior superioris rei, que est natura divina quam realius hoc sacramentum in se continet, non faceret hoc sacramentum plus venerabile quam faceret habitudo corporis Christi in ipso contenti improprius. Si enim veneracio vel adoracio debet referri

3. D: esse . . . hereticam. 7. DE: variari. 8. A in marg.: Nota de sacramento altaris. 11. DE: et ceteris. 12. DE: et ceteris. 14. DE: nichil nec. 18. A: dicto. 19. D in marg.: In sacramento eukaristie est tota Trinitas. 26. A: secundum deest; ib. DE: eorum; ib. D in marg. man. post.: Intelligitur de divinitate, que eque perfecte est in omni creatura, non sit corpus Christi.

simpliciter ad naturam inexistentem, tunc totus mundus deberet latria adorari, quia natura divina est in qualibet creatura perfectissime inexistens. Si autem habitudo rei inexistentis denominacione perfeccionis proprie denominat illud cui inexistit, non est possibile fingere quin natura divina proprius et perfeccius inexistens sacramento et cuilibet alteri creature quam corpus Christi est in aliquo perfeccius denominat illud cui inexistit denominacione propria respectiva. Nec est aggregatum ex natura divina et corpore Christi perfeccius quam est natura divina per se, supposito quod stultus imposuerit huiusmodi aggregatum.

Our opponents say the qualities are in the quantity.

Arguitur contra istam recentem heresim contrariam sibi ipsi. Si enim ibi sint quantitates et qualitates corporee sine subiecta substancia, ille quantitates cum non sunt indivisibiles sunt longe, late et profunde, et per consequens, sicut totum genus quantitatis huiusmodi, forent magne, et per consequens ibi foret magnitudo cum magno, longitudo cum longo, latitudo cum lato et profunditas cum profundo, et per idem figura cum figurato. Et propter istam racionem necessitati sunt Machometici et precipue istius secte heretice concedere de quantitate predicaciones huiusmodi concretivas. Et quantum ad denominaciones alias qualitatis, patet quod, sicut hoc sacramentum recipit denominacionem concretivam figurati, cum secundum Aristotelem figura sit qualitas, reciperet denominaciones alias concretivas illi quantitati inexistentes. Et sic sacramentum foret album, rotundum et sapidum, sicut est figuratum; potest enim non solum per se moveri localiter sed valde dispariter alterari. Subiectum ergo talis alteracionis foret factum alterum et sic quale. Unde sanctus Thomas et alii qui intelligunt se ipsos in ista materia dicunt quod qualiter et alia sequencia accidencium genera fundantur in quantitate quam concretive denominant.

and so quantity is a body and a real thing.

Ex quibus colligitur quod quantitas illa que est corporeitas longa, lata et profunda, alba, dura et sapida

4. A: demonia[ne]. 7. A: quamquam. 11. DE: imponeret. 13. DE: ergo contra; ib. A in marg.: 1[a] racio; E in marg.: Argumentum. 14, 15. A: et — quantitates deest. 22. A: Macho[ci]; DE: mathematici. 22, 23. A: concedere deest.

22. Ad vocem Machometici cf. Wyclif's tract. maiorem De Corpore Christi (MS) cap. V: In hoc differt secta Machometi a secta Christi . . . .

sit una vera res et iuxta descripcionem sacramenti unum verum sacramentum quod sacerdos consecrat et non nichil.

If it is nothing it is not divisible, and so not visible; which is absurd.

Item, si hoc sacramentum sit nichil, tunc non habet partes, nec est divisibile continuum sive magnum, quia aliter per conversionem continuum foret hoc sacramentum, et per consequens res continua, et sic aliquid foret hoc sacramentum. Si sit autem non divisibile, tunc est non visibile oculo corporali, consequens contra fidem et experimentum. Et consequencia ex hoc evidet quod ipsum in casu quo videretur oculo corporali, per se videretur, et per consequens iuxta perspectivorum principia terminaret divisibiliter pyramidem radii visualis, et | sic foret divisibile et non nichil. Fol. 234c

If it is nothing it cannot be made sacred.

Item, si nichil sit tale sacramentum, nulla pars istius secte aliquid consecrat sive conficit, quia cum consecrare sit facere sacrum, patet eis quod corpus Christi nec consecrant nec conficiunt. Et si aliquid sit sacramentum altaris quod ipsi consecrant, per idem infinita sunt sacramenta altaris quorum quodlibet esset aliquid, quod ipsi consecrant. Sed hoc negant; et consequencia patet de qualitate et quantitate multiplici cum ceteris generibus accidencium; quorum quodlibet per idem foret sacramentum quo aliquod eorum. Si ergo ponerent sacramentum hoc esse nichil, ut populum adhuc ponerent ordinem suarum parcium et signato perfectissimo proprietates eius discuterent, sed nesciunt, sicut nec sciunt glosare fidem scripture, quomodo Apostolus dicit esse ecclesiam corpus, philosophi dicunt mundum esse aliquid quia divisibilem et sensibilem secundum plurimas eius partes. Isti autem habent dicere quod ordo suus nichil est, sed sicut nichil consecrat, ita eciam nichil valet. Immo pannus, domus et quelibet rerum talium artificialium nichil foret, immo (ut patet philosophis) sicut secundum eos panis nichil est, sic nec alia pars quantitativa ethromogenia sui corporis, nec lapis vel aliud corpus mixtum carens forma substanciali que poterit per se esse, ut anima hominis (ut senteneiant iste secte). Sed deliramenta puerilia sunt iste hereses a fidelibus deridende; verum-

These are all foolish heresies.

4. A in marg.: Secunda racio; E in marg.: 2. 9. A: et nunc est. 14. DE: divisibilem. 15. A in marg.: Racio tercia; E in marg.: 3. 20. DE: est. 22. E in marg.: Consecrare est facere sacramentum. 25. DE: nichilum. 30. DE: sensibilem. 32. E in marg.: Nota. 35. A: aliqua; ib. E in marg.: Ethromogenia. 36. DE: nec aliud.

tamen sicut scandalizant fideles sciolos scripture sacre cultores, sic scandalizant Romanam curiam omnes hereses quas seminant imponentes sentencie Romane ecclesie et asserunt quod ex eius auctoritate hoc sacramentum non debet vocari panis, sicut regulariter vocat ipsum Apostolus, sed secundum suam sentenciam Romane ecclesie pure nichil; et sic corrigi debet evangelium et tam in verbis quam logica a fidelibus refutari. Et non dubium quin vesana superbia sectarum talium ascendit in Dei blasphemiam, ideo nulla heresis foret attencius destruenda.

Iudicet ergo ecclesia de nostra sentencia sue heresi iuxtaposita et videat si devocius quoad hoc sacramentum, fundabilius quoad scripturam, racionem et sensum, nos loquamur quam illi garriunt. Nos enim ponimus quod hoc sacramentum virtute verborum Christi est vere corpus Domini, illi autem sompniant quod est nichil; nos ponimus quod hoc sacramentum est in natura sua verus panis, sicut dicit Apostolus, ipsi autem dicunt quod est accidencium aggregacio, quorum quodlibet est in natura sua infinitum imperfeccius quam materialis substancia signanda; nos tercio ponimus quod virtute benediccionis Christi et verborum suorum sacramentalium panis melioratur, quia fit quodammodo corpus Christi, ipsi autem ponunt quod virtute istorum verborum panis omnino destruitur vel desinit esse et addunt blaspheme indubie quod pane priori equivalenter annichilato destructo totaliter remanet in vacuo unum vagum accidens sine aliquo subiectante.

We say that consecration makes bread Christ's body and so better.

They say it makes it nothing; and so worse.

1. E in marg.: Sciolus la lum aliquantulum sciens. 3. DE: finem Romane. 11. D in marg.: Nota fidem Jo. W. de venerabili sacramento. 13, 14. A: secundum nos. 14. Ad vocem garriunt; ib. E in marg.: garrio is ivi itum, verbosare, blandiri, gaudere, iocari, inde garrulus a um i. e verbosus; A in marg.: 1. 17. DE: nos autem; ib. A in marg.: 2. 21. A in marg.: 3; E in marg.: Fides vera de sacramento venerabili iuxtaposita sompniate opinioni. 25. A: blaspheme deest. 26. A: equevalenter. 27. DE: corporaliter. 28. A: Hic secuntur Sermones No. 62 *Egressus Jesus*, No. 63 *Omnis qui venit*, No. 64 *Facta sunt encenia* quos supra Sermonum prima parte in fine invenies.

I. Index of Bible-Quotations.

II. Index of Names.

U. V.

W.

Z.

—

III. General Index

(Printed in the orthography of the text).

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

N.

O.

P.

Corrections.

Page	6,	line	16,	for	cesareo	read	cesareo.
«	81,	«	39,	«	vita	«	vite
«	185,	«	5,	«	predones	«	predones.
«	203,	«	6,	«	ecclesia	«	ecclesie.

Vindobonae, Carolus Fromme, typogr. C. et R. Aulae.

☞ The Society's Issues for 1887 and 1888 will be sent only to those Members who have paid their Subscriptions. The Subscriptions for 1888 became due on Jan. 1, and should be paid at once to the Hon. Sec., J. W. STANDERWICK, Esq., GENERAL POST OFFICE, LONDON, E.C. Cheques to be crost, 'London and County Bank.'

The Wyclif Society.

Fifth Report of the Executive Committee, for 1887.
(*March*, 1888.)

1. Though neither of the volumes promist for 1887 appeard during that year, yet the first and most important of them, the second volume of Wyclif's *Sermons*, was sent complete from Fromme's printing-press in Vienna before the end of February, 1888, and will be issued in March to those Members of the Wyclif Society who have paid their subscription for last year.

This volume, says its Editor, Prof. Loserth, is the most important of the four which contain the Collection of Wyclif's Latin Sermons, as in it the Reformer enters on his violent contest with the Friars and Papal Clergy, which his contemporaries describe as making such a stir in the English Church. In it he speaks in Latin to the learned world, with the like plainness which he used in his native tongue to his village congregations. The Pope, he calls Antichrist outright. The power of the Keys is employd (he says) only to extort money; not to open the gates of the Kingdom of Heaven. The Church is full of errors. Prelates are faithless, and should be ousted from their dioceses. Monks need reform. As to the Mendicant Friars, they are full of envy and spite; they love amusement and debauchery; they are greedy of worldly gain. They lie; they are a superfluity and a nuisance; they are under the patronage of the Devil. They act against all the commandments; they choose only those preachers who can get most money out of their hearers. They are spiritual murderers, sons of Caim (Cain): C the Carmelites, A the Augustines, I the Jacobites (Dominicans), M the Minorites. They delude the world, and idle about begging. And as the nest of the Romish Church is their

last refuge, they revile as heretics all who would reform its abuses.

This evil must be torn up by the root. The secular power must reform the Church, and take its endowments. The Clergy must be content with food and clothing. Church property belongs to the poor. Grand churches do not incite to piety; they turn men from it. The Friars, in their haughtiness, build edifices and towers like the Tower of Babel; and the Monks, cloisters like castles. Deprivation, poverty, sharp control, is what they need.

This contest with monachism is the main subject of Wyclif's second volume of Sermons, though some dogmatic questions are incidentally discust in it; and in one noteworthy passage the Preacher says, that if the Church were deprived of Sacraments and Sacramental usages, it would not die; for, to the Christian, Christ is Pope, bishop, priest, and can give salvation without superfluous symbols.

The second book for the Society's issue of 1887 will be the eighth of Wyclif's *Summa Theologiae*, the Treatise *De Officio Regis*; a strange contrast to the plain outspokenness and forthrightness of the exposure and denunciation of the Begging Friars in the *Sermons*. It is a very involved and difficult discussion of the Royal Power; and the difficulty was increased last year by the less good of the two MSS. of the work having been first copied (by Dr. Buddensieg's assistant) for the Society. Full collation with the better MS. in Vienna was, after a time, found to be indispensable for the understanding of the Treatise, and the production of a decent text. This collation has been only lately finisht by Dr. Herzberg-Fränkel; and the Editors, Mr. A. W. Pollard and Mr. C. Sayle, hope to send the *De Officio Regis* soon to press, and to get it into Members' hands this year.

2. For 1888, Prof. Loserth has in type part of the third volume of Wyclif's *Sermons*, and hopes he may be able—with Messrs. Fromme's and Mr. Matthew's help—to finish it before Christmas; nay, by that time, to have Vol. 4 of the *Sermons* at press for 1889. Dr. Reginald L. Poole hopes to get into type by the end of 1888 the text of Wyclif's *De Dominio Divino*, and go to Vienna to collate it with the MSS. some time this year. He has workt through the treatise *De Pauperie Salvatoris* of Richard Fitz-Ralph, Archbishop of Armagh, of which the first four books will form the Appendix to his volume. This work has never yet been printed, but as Dr. Poole has found that it throws great

light on the genesis of Wyclif's special views of Dominion, he has had the most important part of it copied for the Society from a Bodleian manuscript, and is collating it with a manuscript at Merton College. If Dr. Poole can finish his volume in 1888, it and the Third Part of Wyclif's *Sermons* will form the Society's issue for 1888.

If he cannot so finish it, the second volume for 1888, to be issued in 1889, will be some of Wyclif's *Miscellaneous Treatises*, to be chosen from those named on the next page, and edited by Mr. C. Sayle, B.A. Till Mr. Sayle has completed his work on the *De Officio Regis*, and masterd the contents of all Wyclif's short theological and political treatises, he cannot settle which of them had better be put together.

Mr. F. D. Matthew has again been obliged to give all the time that he can spare the Society, to writing the side-notes to Prof. Loserth's volume, and making suggestions with regard to it. He has been obliged to stop night-work at his own editions of Wyclif's Miscellaneous Tracts and *De Mandatis*, so that the appearance of these must be deferd till more leisure and stronger health come to him.

Dr. Buddensieg has done about a quarter of his edition of the *De Veritate*, but having accepted a call to the Head Mastership of a Public High School in Dresden, his new duties will compel him to set aside his Wyclif work for at least two or three years. Besides the remaining volumes of *Sermons*, Prof. Loserth has kindly undertaken to edit Wyclif's *De Eucharistia tractatus major* (Shirley, No. 18), and he has also copied, and will edit, the *Opus Evangelicum, sive De Sermone Domini in Monte* (Shirley, No. 42). Dr. Herzberg-Fränkel promises to prepare his edition of *De Simonia* for press this year. M. Patera, Mr. Archer, and Mr. Hessels, are proceeding slowly with the treatises they have respectively in hand.

3. The following works are copied, and in Editors' hands, preparing for publication :

Summa Theologiae.
Book I. De Mandatis Divinis, ed. F. D. MATTHEW (nearly ready for press).
„ II. De Statu Innocentiae. Ditto.
„ IV.-V. De Civili Dominio, ed. R. L. POOLE, M.A., Ph.D. (Book III. has been issued.)
„ VI. De Veritate S. Scripturae, ed. Dr. R. BUDDENSIEG.
(„ VII. De Ecclesia, has been issued.)
„ VIII. De Officio Regis, ed. W. A. Pollard, M.A., and C. SAYLE, B.A. (1887).
„ IX. De Potestate Papae, ed. A. PATERA.
„ X. De Simonia, ed. Dr. HERZBERG-FRÄNKEL

Book XI. **De Apostasia**, ed. F. D. MATTHEW.
„ XII. **De Blasphemia**, ed. T. A. ARCHER, M.A.
Sermons, Parts 3, 4, ed. Prof. J. LOSERTH, Ph.D. (Vols. I. II. are out.)
Opus Evangelicum, sive **De Sermone Domini in Monte**, ed. Prof. J. LOSERTH, Ph.D.
Miscellaneous Tracts, ed. F. D. MATTHEW or C. SAYLE (43, 44, Shirley); **Expositio S. Matth.** c. xxiii. xxiv.; (54) **Contra Magistrum Outredum de Ornesima**; (55) **Contra Willelmum Vynham**; (48) **De Servitute civili et Dominio seculari**; (64) **De Paupertate Christi**; (77) **De Ordine Christiano.**
De Dominio Divino, ed. R. L. POOLE, M.A.
De Actibus Animae, ed. J. H. HESSELS, M.A.
De Eucharistia tractatus major, ed. Prof. J. LOSERTH.
Quaestiones logicae et philosophicae (from the unique Prague MS.) ed. RUDOLF BEER.

The following works were copied and placed at the Society's disposal by Dr. Buddensieg (except Nos. 1, and 24). Mr. C. Sayle will edit some of them.

(1) **Logica.**
(23) **De Eucharistia et Poenitentia, sive De Confessione.**
(24) **De Prophetia.**
(39) **Sermo Pulcher.**
(47) **De Oratione Dominica.**
(48) **De Salutatione Angelica.**

Responsiones.

(57) **ad Radulfum Strode.**
(58) **ad argumenta cujusdam emuli veritatis.**
(59) **ad xliv quaestiones.**
(60) **ad decem quaestiones.**

(61) **Epistolae Octo.**
(92) **De Praelatis Contentionum.**
(94) **De Graduationibus.**
(95) **De Gradibus Cleri Ecclesiae.**

Mr. J. H. BULLOCK has copied part of the **Tractatus de Tempore**, the 6th Treatise of Book I. of **De Ente**, sive **Summa Intellectualium.**
Mr. RUDOLF BEER will shortly copy **De Materia et Forma, Replicatio de Universalibus**, and **Differentia inter Peccatum Mortale et Veniale** (Shirley, 6, 9, 28).

4. The Society wants more money and more Editors. Those few Members who have complaind of the small issues of the Society, forget that nearly half their Subscriptions has had to be spent in copying (including Editors' journeys to examine or collate MSS.). The figures are as follows :—

		£	*s.*	*d.*			£	*s.*	*d.*
Copying, etc......	1882-3	295	16	0	Printing and Binding,	1883	22	15	6
	1884	195	0	0		1884	250	0	0
	1885	177	15	0		1885	198	2	2
	1886	103	12	6		1886	330	5	5
	1887	20	0	0		1887	393	1	8
		£792	3	6			£1194	4	9

Reasonable folk will see at once that with this great outlay on copying—an outlay without which the Society could not have moved a step—large issues of books have been impossible. Moreover, Members must remember that over £150 worth of work done for them has been paid, not by them, but by the

Bishops' Fund (£100), and by the other donations to the Society which have amounted to £55 13*s*. The Committee cannot make bricks without straw. The Society's issues depend solely on the amount its Members subscribe; and if any Member complains of the smallness of the issues, he should feel bound in conscience to accompany his complaint with a £50 note in order that his grievance may be remedied. The Society has a big job in hand, the payment of England's debt to its great early Reformer's memory, the printing of all the Latin works he has left, in which the record and development of his ideas are to be traced. Many years of strenuous effort are needed for this task, both on the part of Members in general and the Society's Editors in particular. Much copying of MSS. has still to be done. New Editors for some of the Treatises already copied, and for those still untoucht, are wanted. The preparation of a Wyclif MS. for press is no easy matter, as Dr. Poole explaind in the Report for 1884; it often takes years of the scanty leisure which an Editor can spare from the other engrossing work of his life. Meantime the duty of subscribing Members is clear: to provide the money wanted for copying and printing; to pay their own Subscriptions promptly, and to canvas all their friends and acquaintances for more.

5. The Executive Committee repeat their thanks to the Society's Editors, Copiers, and Helpers, and specially to Prof. J. Loserth, Mr. F. D. Matthew, and Mrs. Linton (once Miss Alice Shirley). The Society's thanks are also due to the Governing Bodies of Trinity College, Cambridge; Trinity College, Dublin; and the University Libraries of Vienna and Prague, for loans of MSS. for the use of the Society's Editors.

6. The Subscription to the Society is One Guinea a year, payable on every First of January. The payment of five or ten years' Subscriptions in advance will help the Society's work. All Subscriptions and Donations,—which are much desired,—should be paid to the Hon. Sec., J. W. Standerwick, Esq., General Post Office, London, E.C., and Members will save both him and themselves trouble by sending him an Order on their Bankers, in the following form, to pay their subscriptions:—

_______________ 1888.

To Messrs._______________

Till further order, pay to the London and County Bank, for The Wyclif Society, One Guinea now, and One on every following First of January.

(*Signed*) _______________

THE WYCLIF SOCIETY.

Patron—His Grace the Lord Archbishop of Canterbury.

President.—His Grace the Lord Archbishop of York.

Vice-Presidents.—Most Rev. Lord Plunket, Archbishop of Dublin; His Grace the Duke of Devonshire, K.G.; His Grace the Duke of Buckingham and Chandos; Rt. Hon. Viscount Eversley; Right Rev. Lord Bishops of Bath and Wells, Carlisle, Durham, Liverpool, London, St. Davids; Rt. Hon. Lord Ebury.

Executive Committee.—F. J. Furnivall, 3, St. George's Square, Primrose Hill, London, N.W., *Director*; Prof. Montagu Burrows, 9, Norham Gardens, Oxford; F. D. Matthew, Quarryton, Hayne Road, Beckenham, Kent.

Honorary Secretary.—J. W. Standerwick, General Post Office, London, E.C.

Local Honorary Secretaries.—*Ireland*—The Rev. C. H. H. Wright, D.D., Cliftonville, Belfast; *Scotland*—The Rev. James Kerr, 53, Dixon Avenue, Crosshill, Glasgow; *Wales* (*North*)—Principal Reichel, University College of North Wales, Bangor; *Cheshire*—Rev. A. MacKennal, Highfield, Bowdon, Cheshire; *Devonshire*—Rev. E. Harris, Wellswood Park, Torquay; *Gloucester*—The Rev. J. J. Mercier, Kemerton, Tewkesbury; *Lancashire*—Jos. Thompson, Esq., 23, Strutt Street, Manchester; *Middlesex* (*West*)—The Rev. E. Chester Britton, Hermosa, Ealing; *Norfolk*—Rev. O. W. Tancock, Norwich; *Yorkshire* (*East Riding*)—The Rev. Horace Newton, Driffield; *Yorkshire* (*West Riding*)—Rev. J. N. Worsfold, Haddlesey, Selby.

Bankers.—The London and County Bank, Aldersgate Street, London, E.C.

The Society's Publications for 1882 *and* 1883 * (£2 2*s.*) *are* :—

1, 2. Wyclif's *Latin Polemical Works*, 2 vols. (with Facsimile of MSS.) edited by Dr. R. Buddensieg.

The Society's Publications (£1 1*s.*) *for* 1884 *are* :—

3. Wyclif's *De Civili Dominio*, Lib. I., edited by Dr. Reginald Lane Poole.
4. Wyclif's *De Composicione Hominis* (with Facsimile of the MS.), edited by Rudolf Beer.

The Society's Publications for 1885 (£1 1*s.*) *are* :—

5. Wyclif's *De Ecclesia* (with Facsimile of the MS.), edited by Prof. Loserth, Ph.D.
6. Wyclif's *Dialogus, sive Speculum Ecclesia Militantis*, edited by A. W. Pollard, M.A.

The Society's Publications for 1886 (£1 1*s.*) *are* :—

7. Wyclif's *De Benedicta Incarnacione* (with Facsimile of the MS.), edited by the Rev. E. Harris, M.A.
8. Wyclif's *Sermones*, Part I., edited by Prof. Loserth, Ph.D.

The Society's Publications for 1887 (£1 1*s.*) *will be* :—

9. Wyclif's *Sermones*, Part II., edited by Prof. Loserth, Ph.D. (*Issued.*)
10. Wyclif's *De Officio Regis*, edited by A. W. Pollard, M.A., and C. Sayle, M.A.

The Society's Publications for 1888 *will be chosen from* :—

11. Wyclif's *Sermones*, Part III., edited by Prof. Loserth, Ph.D.
Wyclif's *De Dominio Divino*, edited by Reginald Lane Poole, M.A., Ph.D.
Wyclif's *Miscellaneous Treatises*, edited by Charles Sayle, B.A.
Wyclif's *De Simonia*, edited by Dr. Herzberg-Fränkel.

* The very heavy outlay for copying in these years,—£295, see p. 4,—made the issue of more volumes in them impossible.

RECEIPTS AND PAYMENTS OF THE WYCLIF SOCIETY,

FROM 1st JANUARY TO 31st DECEMBER, 1887.

RECEIPTS.

				£	s.	d.
Balance, 31st December, 1886				188	8	4
By 33* Subscriptions of £5 5s. each				173	5	0
By 226 Subscriptions of £1 1s.	237	6	0			
Less Bookseller's Commissions		14	0			
				236	12	0
Excess Payments on Extra Metropolitan Remittances				0	0	11
				£ 598	6	3

* Subscriptions	1882	3
,,	1883	5
,,	1884	5
,,	1885	4
,,	1886	22
,,	1887	218
,,	1888	34
,,	1889	34
,,	1890	33
,,	1891	32
,,	1892	1
		391

PAYMENTS.

	£	s.	d.
Copying and Editing	20	0	0
Binding and Distributing the Supplementary Issues, 1884–6	82	13	8
Printing..	310	8	0
Stationery, Clerical Assistance, etc................	6	12	10
Balance	178	11	9
	£598	6	3

Examined and found correct, { FINCH HILL.
A. J. MALCOLM.

Chaucer, founded by Dr. Furnivall in 1868, to print all the best Chaucer MSS., &c. *Editor in Chief*, F. J. Furnivall. *Hon. Sec.* W. A. Dalziel, 67, Victoria Road, Finsbury Park, N. Subscription, Two Guineas a year.

Early English Text, founded by Dr. Furnivall in 1864, to print all Early English literary MSS. *Director*, F. J. Furnivall. *Hon. Sec.* W. A. Dalziel, 67, Victoria Road, Finsbury Park, N. One Guinea a year for the *Original Series* of Prints of MSS. only, and One Guinea for the *Extra Series* of prints from MSS. or black-letters of Texts before printed.

New Shakspere, founded by Dr. Furnivall in 1873, to promote the intelligent study of SHAKSPERE, and to print his Works in their original Spelling, with illustrative Treatises. *President*, ROBERT BROWNING. *Director*, F. J. FURNIVALL. *Hon. Sec.* K. Grahame, 65, Chelsea Gardens, Chelsea Bridge Road, London, S.W. Subscription, One Guinea a year.

Ballad, founded by Dr. Furnivall in 1868, to print all early English MS. Ballads, and reprint the Roxburghe, Bagford, and other collections of printed Ballads. *Editor in Chief*, The Rev. J. W. Ebsworth, M.A., F.S.A. *Hon. Sec.* W. A. Dalziel, 67, Victoria Road, London, N. Subscription, £1 1*s.* a year.

Shelley, founded by Dr. Furnivall in Dec. 1885, to promote the study of Shelley's Works, reprint his original editions, and procure the acting of his *Cenci* and *Hellas*. *Chairman of Committee*, W. M. Rossetti. *Hon. Sec.* T. J. Wise, 127, Devonshire Road, Holloway, London, N. Subscription, One Guinea a year.

Browning, founded in July, 1881, by Dr. Furnivall and Miss E. H. Hickey, to further the study of ROBERT BROWNING'S poems, and to print papers on them and Illustrations of them. Subscription, One Guinea a year. *President*, F. J. Furnivall. *Hon. Sec.* W. B. Slater, 249, Camden Road, London, N.

Philological, founded in 1842, to investigate the Structure, Affinities, and the History of Languages. *Hon. Sec.* F. J. Furnivall, 3, St. George's Square, Primrose Hill, London, N.W. One Guinea entrance, and one a year. Parts I., II., and III. of the Society's English Dictionary, for which material has been collecting for 28 years, have been lately issued, edited by Dr. J. A. H. Murray, and publisht by the Clarendon Press, Oxford. Mr. Hy. Bradley is now Joint Editor.

Wagner, to promote the study of his Musical and other works, and the performance of his Operas at Bayreuth. *Hon. Sec.* for England, B. L. Mosely, 55, Tavistock Square, London, W.C. Subscription. Ten Shillings a year.

Shakspere Quarto Facsimiles, 10*s.* 6*d.* each, or 6*s.* if the whole series of forty-two is taken, edited by F. J. Furnivall, Prof Dowden, Mr. P. A. Daniel, Mr. H. A. Evans, Mr. Arthur Symons, Mr. T. Tyler, and other Shakspere scholars. B. Quaritch, 15, Piccadilly, London, W. (Thirty-two Facsimiles have been published, and ten more will be ready soon. The Series will be completed in 1888.)

DATE DUE

~~JUL 2 0 1999~~			
4/4			
			Printed in USA